

m

du

Faunul de marmură

Clasicii Literaturii Universale

Nathaniel Hawthorne
FAUNUL DE MARMURĂ

Traducere şi prefaţă de MIHAELA BUCUR

București, 1976 Editura Univers

NATHANIEL HAWTHORNE
THE MARBLE FAUN A SIGNET CLASSIC
FROM THE NEW AMERICAN LIBRARY, INC.

FAUNUL DE MARMURĂ SAU DIALECTICA UNUI SIMBOL

LA PRIMA VEDERE, cartea romancierului realist american Nathaniel Hawthorne (1804—18G4) *Faunul de marmură* pare — ceea ce pînă la un punct şi este — o panoramă forfotitoare **a** Cetății eterne, cu întîmplări stranii învăluite în mister al căror sens scapă din diverse pricini — una din ele fiind, fără îndoială, caracterul ealeidoscopic al desfăşurării acțiunii. Pe măsură ce avansează lectura, însă, dincolo de această agitație policromă încep să se contureze o serie de desene care pînă la urmă formează un model inteligibil din care se pot descompune pe porțiuni configurații şi mai minuțios alcătuite, ceea ce demonstrează că lumea pe jumătate reală, pe jumătate plăsmuită înfățişată de autor nu este lipsită nici de ordine şi nici de armonie.

Una din căile de acces — o portiță de fapt — prin care se poale pătrunde în universul acestei cărți îl reprezintă binecunoscutul motiv al străinului.

în proza secolului al optsprezecelea motivul străinului era extrem de răspîndit. mai cu seamă datorită posibilităților pe care ie oferea satirizării moravurilor. Va fi apoi preluat de romancierii secolelor următoare, fiind supus însă' unor transformări substanțiale spre a putea răspunde cerinței nou ivite de a compara şi testa valorile etice şi estetice dezvoltate în sînu) civilizațiilor Europei şi Americii. *Favnvl de marmură* reprezintă tocmai deschiderea a.estui al doilea moment în istoria procedeului, care ulterior a fost preluat şi amplu exploatat de llenry James în cunoscutele sale romane axate pe „tema internațională", *Americanul, Portretul unei doamne, Ambasadorii.*

Dintre protagonişti, pictoriţa Hilda şi sculptorul Kenyon po-posesc la Roma pe „tărîmul artelor" venind din patriarhalele ţinuturi aie Noii Anglii. Ei obiectivează — filtrată prin sensibilităţile lor diferite — experienţa spirituală pe care a trăit-o ro-- mancierul, la vîrsta deplinei maturităţi intelectuale şi artistice.

atunci clnd a intrat **în** contact cu străvechea cultură europeană. Reacţiile lor modulate pe o gamă întinsă — între extaz şi detaşare critică — cenzurate de mentalitatea lor puritană şi orientate de impulsuri utilitariste specific americane, vizează deopotrivă ruinele, monumentele, catedralele şi galeriile de tablouri pe care le surprind din unghiuri neaşteptate. Nu mai puţin se iau în considerare ambianţa, atmosfera şi oamenii dezvăluiţi în cele mai banale sau mai caracteristice ipostaze. Tot atît de interesantă ca **şi** psihologia personajelor **în** care îl regăsim pe autor însuşi ne apare psihologia italienilor văzuţi aci cu sinceră simpatie, aci cu nedumerirea exasperată a turistului asaltat de ceea ce vede **şi i** se întîmplă.

În tratarea lui Hawthorne, motivul străinului dobîndeşte noi dimensiuni şi prin faptul că pe lîngă abordarea sincronică a celor două mentalităţi şi lumi se adaugă multiple incursiuni în domeniul istoriei romane, cu opriri în diferite epoci interesante mai ales pentru prilejurile pe care le oferă de a zăbovi asupra instituţiilor, moralei şi artei. Şi mai departe, printr-o suprapunere subtilă de planuri temporale, alternînd modalitatea analogică şi cea antitetică, autorul şterge graniţele dintre prezent şi trecutul istoric sau cel mitic, făcînd apel la dicotomia romantică între primitivism şi civilizaţie, sau altfel spus între experienţa dobîndită prin suferinţă şi simplitatea arcadiană. Se trasează astfel unul dintre principalele filoane tematice ale cărţii.

Dar această dicotomie nu este rezolvată în favoarea unuia sau altuia dintre termeni, pentru că Hawthorne, nemulţumit de caracterul dogmatic, simplificator al puritanismului ce pretindea experienţei umane o încadrare strictă în tiparele antinomiei bine-rău, nu lasă balanţa să se încline în favoarea unuia dintre poli, pe unul din planurile existenţei, fără a restabili echilibrul făcînd-o să se încline în sensul opus, pe un alt plan al realităţii investigate.

Recurgînd la tehnica suprapunerii de fundaluri istorice, faţă de ale căror valori protagoniştii se raportează continuu, autorul reuşeşte să-i scoată din coordonatele spaţio-temporale ale experienţei lor sufleteşti imediate şi să-i situeze într-o zonă neutră, între real şi iluzoriu, lârimul îndeobşte denumit al romanţului (termen care echivalează categoria de ficţiune denumită în engleză *românce).* După cum mărturiseşte în prefeţele la roman ţu- rile anterioare — *Litera stacojie* (1850) şi *Casa cu şapte frontoane* (1851) — Hawthorne are nevoie de această zonă aparte

pentru a se putea disocia de personajele cărora le dă viață. în *Litera stacojie* detaşarea aceasta se realizează prin aşezarea intrigii în secolul al şaptesprezecelea, iar în *Casa cu şapte frontoane* prin izolarea în mister. (Ambele ficțiuni cunoscute deja publicului românesc prin traducerile datorate lui Eugen Filotti, 1967 şi respectiv Antoanetei Ralian, 1969).

Numai prin această distanțare romancierul îşi poate exercita controlul deplin asupra implicațiilor ce le dezvoltă relațiile dintre personajele sale şi lumea lor. Numai astfel se pot atinge acele semnificații lăuntrice spre care tinde mesajul său, numai aşa îşi poate desprinde creația de îngrămădirea faptică din realitate, îngăduindu-i să se realizeze în conformitate cu cerințele şi legile interne specifice artei. Ca la toți scriitorii de factură romantică, pentru Hawlhorne contemplarea intuitiv-imaginativă a realității reprezintă modalitatea principală de a dobîndi accesul la sensul profund al evenimentelor, simbolul devenind atît instrument al cunoaşterii cît şi produs finit al expresiei artistice.

Conştient de primejdia denaturării adevărului la care este expusă cunoaşterea subiectivă, Hawthorne face în mod deliberat apel la controlul rațiunii, imbinînd miticul cu realul, străduin- du-se să-şi cenzureze impulsurile emotive. Acest fapt crucial pentru poziția sa se realizează printr-o situare în punctul de convergență a două tradiții spirituale specific americane, trans- cendentalismul de dată mai recentă şi puritanismul datînd încă din secolul al XVII-lea. Astfel el se află în dezacord atît cu individualismul exagerat propovăduit de Emerson, cît şi cu rigiditatea dogmatică a puritanismului care nu mai lăsa loc autonomiei morale, premisă unică a dezvoltării personalității umane

Prin sondări succesive ale unor situații limită sau cazuri disperate, Hawthorne se străduieşte să afle calea de mijloc care să ofere individului posibilitatea de a acționa, afirmîndu-şi astfel personalitatea fără ca prin aceasta să încalce normele şi standardele acceptate de comunitatea socială căreia îi aparține. Fie că o asemenea încălcare este săvârşită în cadrul temporal a! acțiunii, fie înainte, ea rămîne nucleul structurant al fiecărui romanț, accentul investigației psihologice căzînd pe urmările ce alterează echilibrul sufletesc al făptaşului şi al celor aflați în imediata lui apropiere.

Eroziunea morală rezultată în urma unei experiențe limită pune individul în conflict atît cu sine cît şi cu realitatea înconjurătoare pe care însă. departe de a o repudia. încearcă din răsputeri să şi-o apropie iarăşi. În modul în care l-a conceput I-îawthorne, romanțul devine o alegorie în care tendința moralizatoare se îmbogățeşte cu o serie de valențe psihologice şi

Publicarea *Faunului de marmură* în 18G0 are loc la un deceniu de la apariția *Literei stacojii,* acea alegorie pură. în opinia lui Yvor Winters, recunoscută unanim drept capodoperă a creației hawthorniene[s]. Romanul „european" al scriitorului, socotit, de altfel, drept a doua operă a sa în ordine valorică, încheie seria celor patru romanțiiri ce punctează desfăşurarea sa în domeniul prozei epice lungi.

Conceput ca o sinteză a temelor abordate de-a lungul activității sale creatoare, romanțul de față reprezintă totodată un experiment, o încercare de a extinde „zona neutră" atît în domeniul miticului, cît şi al imediatului. Mediul familiar al Noii Anglii ce se lăsase atît de lesne asimilat problematicii lucrărilor sale precedente cedează locul cadrului pitoresc şi atmosferei încărcate de misterul unui trecut greu de semnificații. Aici însuşi fundalul dobîndeşte o identitate distinctă, dezechilibrînd întrucâtva prin excesul de veridicitate descriptivă economia severă pe ' care o pretinde un romanț alegoric în care numai elementele de prim plan se cer dezvoltate amplu. Aşa cum observă Murray Krieger într-o postfață scrisă în 1961 la *Faunul de marmură,* extensiunea pe care o capătă detaliul realist subminează omogenitatea şi întunecă puritatea formală pe care o demonstrase *Litera stacojie, Faunul de marmură* păcătuind printr-un eclectism de tip impresionist, dovedindu-se pînă la urmă a fi o carte *sui generis,* un hibrid între romanț şi romanul propriu-zis, în formulă realist- obiectivă. aşa cum a fost aceasta elaborată în secolul al nouăsprezecelea. pretutindeni în lume. De fapt tocmai acest fundal aglomerat ce abundă în pitoresc şi culoărc locală salvează cartea de la uscăciune şi îi asigură statutul de roman, teză ce se poate reține ca argument în favoarea lucrării, după cum pledează şi Hyatt Waggoner în monografia sa dedicată autorului[3].

Dar pe lîngă aceste două componente, *Faunul de marmură* îşi propune să fie şi un ghid turistic cu ample şi detaliate comentarii, unele mai inspirate, altele vădind mai mult nedumerirea sau "chiar îngustimea înțelegerii privitorului, atunci cînd se pronunță asupra monumentelor şi comorilor de artă ce fac din Italia un muzeu al culturii şi civilizației europene.

Iîawthorne nu este nici primul, nici ultimul om de cultură american din veacul al nouăsprezecelea care să admire şi să folosească Italia drept fundal al unora d:n .scrierile sale. înaintea lui, Washington Irving, Fenimore Cooper, Longfellow, Margaret Fuller şi după el W.D. Howells şi Henry James, spre a cita numai cîteva nume mai importante, au vizitat Italia iconsemnîndu-şi impresiile'[5]. De fapt în *Faunul de marmură* apar transcrise uneori cuvînt cu cuvînt fragmente din *Însemnările de călătorie* pe care le-a făcut cu ocazia şederii la Piorna şi

Florența, în perioada 1857—59, după încheierea misiunii sale de consul al Statelor Unite la Liverpool, Anglia.

Cei patru protagoniști a căror identitate emblematică ne este dezvăluită de la primele pagini ale cărții reprezintă tot atîtea studii ale interacțiunii și comportamentului uman. Hilda și Ke- nyon — ea pictoriță, el sculptor — veniți din Noua Anglie, Miriam — bănuită a fi de origine saxonă, pictoriță și ea și, în fine, Donatello — un tînăr italian coborâtor dintr-o străveche stirpe aristocratică — el însuși purtătorul unui nume de sculptor celebru — ce se alătură grupului atras fiind de frumusețea neasemuită a lui Miriam. Asemănarea izbitoare dintre Donatello și Faunul lui Praxiteles îl situează încă și .mai ferm la hotarul dintre real și mitic, făcînd posibilă deschiderea teniei spre dicotomia de tip rousseauist dintre puritatea omului „natural" și caracterul corupt al civilizației.

Frederick Crews, autorul unei exhaustive interpretări psihanalitice a operei lui Hawthorne, remarca tocmai această dualitate simbolizată de „mariajul oximoronic între marmură și faun, dintre staza artistică rece și pasiunea crudă pe care o întemnițează"[5]. Luînd cuvenita distanță față de o interpretare reductivă și deformatoare cum este cea psihanalitică, se poate lesne observa sîm- burcle dialectic pe care îl sugerează autorul atunci cînd își intitulează cartea : *Faunul de marmură.* Această coexistare în unitate a contrariilor trebuie însă examinată într-un cadru de referință mult mai larg și mai complex, acela al relațiilor sociale și al tradițiilor de gîndire în care se plasează lumea cărții. Lupta dintre bine și rău, .dintre adevăr și eroare văzută ca forță motrice a creșterii și a maturizării morale, depășirea contradicției și crizei fac din *Faunul de marmură* un simbol dialectic în care confruntarea și analiza preefed organic momentul de sinteză și de clarificare. într-un fel tema opoziției artă-realitate fusese anticipată în literatura romantică chiar și sub aspect expresiv, dacă ne gîndim la sensurile unui poem ca *Odă la o urnă grecească* a lui John Keats.

În aceeași ordine de idei, Miriam se află chiar la antipodul primitivității cu care este investit Donatello. O personalitate fascinantă, înzestrată cu **o** frumusețe de tip oriental, pasională și reținută, afectuoasă și rațională, generoasă și cinică, bîntuită de melancolii misterioase, apăsată de un trecut întunecat ale cărui taine le păzește cu străjnicie, posesoarea unei energii exuberante și a unei imaginații năvalnice, capabilă de autonomie și acte volitive ieșite din comun — Miriam întrunește de fapt toate atributele demonului byronian în ipostază feminină.

Dacă emblema definitorie a lui Miriam este reprezentată de manechinul pe care-l folosește ca model feminin potrivit pentru orice

situaţie, emblema Hildei se recunoaşte în stolul de porumbei cu albul lor imaculat ce înconjoară turnul în care locuieşte.

Kenyon, care îmbină în persoana sa sensibilitatea artistică şi bunul simţ, reprezintă punctul de sprijin al grupului, fiind totodată „rasoneuruT naraţiunii. Ba mai mult, aşa cum aflăm din ultimele capitole, Kenyon este chiar sursa naraţiunii, autorul deţinînd, chipurile, mai toate informaţiile direct de la el.

Lucrările realizate de aceşti trei artişti dobîndesc funcţia unei oglinzi a propriei sensibilităţi, trăirile lor afective ajungînd uneori să-l intereseze preferenţial pe Hawthorne într-o manieră care, aşa cum afirmă Harry Levin, îl prefigurează pe Proust[6].

Astfel schiţele şi picturile lui Miriam utilizează tonalităţi sumbre, întruchipînd viziuni de coşmar în care adeseori personajul feminin săvîrşeşte un act de cruzime menit să repare **o** fărădelege anterioară. Dimpotrivă, din copiile după marii maeştri, pe care Hilda le realizează cu migală şi dăruire pînă la depersonalizare, răzbate un sentiment de încredere în izbînda binelui. Dar antinomia comportă şi o altă interpretare. Intîlnim de pe o parte — în cazul lui Miriam — o experienţă abisală transpusă În creaţii de **o** energie clocotitoare, pe de altă parte însă — în cazul Hildei — **o** ignorare a caracterului contradictoriu al existenţei mergînd pînă la abandonarea realităţii în favoarea unor forme de spiritualitate depăşită ce nu pot duce decît la anihilarea personalităţii creatoare, la sterilitate artistică.

Creaţia lui Kenyon se înscrie în sistemul de coordonate al unui realism dominat de un echilibru de factură clasică. Crews îl asemuie cu Laocoon. Prin contrast, Donatello — lipsit de un limbaj artistic rafinat ba chiar şi de cele mai simple cuvinte prin care să dea glas sentimentelor — recurge la experienţa primordială, ce-l situează în copilăria omenirii prin firesc şi concreteţe : plastica gesturilor şi dansul. Se stabileşte, aşadar, la nivelul comportamentului lor expresiv, o distincţie de tip appoli- nic-dionisiac.

Vedem deci că protagoniştii se comportă potrivit unor roluri schematizate, ceea ce îi apropie de condiţia lor de personaje intr-un romanţ alegoric. A-i testa exclusiv în conformitate cu principiile veridicităţii şi probabilităţii, principii active în romanul realist, ar echivala cu o ignorare a intenţiilor şi scopurilor autorului şi în final cu o ignorare a problematicii şi mesajului cărţii.

Experienţă sau puritate nevinovată, implicare sau rupere de realitate, dimensiunile vinei şi gradele complicităţii sînt cîteva din problemele care structurează cartea.

Punctul nodal al tramei, evenimentul care determină desfăşurarea întregii acţiuni, îl constituie săvîrşirea unui omor, autorul folosind şi de rîndul acesta, ca pretutindeni în creaţia sa, tehnica ambivalenţei sau, cum o denumeşte Winters, a alternativelor posibile. El propune implicit cititorului o dezbatere etică cu privire la cauzele, împrejurările şi consecinţele unei asemenea fărădelegi, ferindu-se de a damna sau de a salva printr-un singur gest vinovatul — aşa cum o cereau standardele puritane — nerecurgînd însă nici la o pledoarie sprijinită pe sofisme, în favoarea actului instinctiv dictat de impulsul momentului — aşa cum ar fi recomandat o orientare de tip transcendentalist. Dimpotrivă Hawthorne îl obligă pe cititor să cîntărească singur faptele şi să tragă concluziile cuvenite spre care de altfel autorul îl ghidează discret, din umbră.

Victima este un personaj misterios, un soi de geniu al întunericului, o întruchipare satanică ce iese la lumină din străfundurile catacombelor spre a o urmări şi chinui pe Miriam cu prezenţa sa ameninţătoare. De la prima lui apariţie personajul în cauză stîrneşte repulsia lui Donatello.

În legătură cu acest personaj şi cu atmosfera ce învăluie scenele în care, apare, trebuie remarcată influenţa romanului gotic în literatura americană de la Poe, Hawthorne şi Melville pînă la James şi Faulkner, influenţă cu mult mai fertilă decît în literatura engleză. Hawthorne se dovedeşte a fi un iscusit cercetător al zonelor de penumbră ale subconştientului, dezvăluind existenţa unui fond de simţire nelămurită şi neliniştită. Spre deosebire de Poe sau de Faulkner şi chiar şi de contemporanul său Melville, explorările în domeniul goticului aşa cum sînt minuite de Hawthorne nu se fundamentează pe groază, oroare şi violenţă surprinse în acţiune. Dimpotrivă goticul la llavvthorne apare estompat, cufundat în regiunile misterului şi ambiguităţii, nepar- venind adesea nici măcar pînă la relatarea explicită.[7]

Cu instinctul său încă viu, faunul rătăcit printre oameni presimte influenţa nefastă pe care o are prezenţa intrusului asupra lui Miriam şi stăpînit de impulsul dictat de legile firii sale — singurele de care a ţinut seama în izolarea bucolică de pe domeniul străbunilor — curmă această ameninţare prăvălind insul fantomatic de pe stînca tarpeiană la scurtă vreme după ce aflase că în acest chip. pe pedepseau fărădelegile în Roma antică.

Necunoaşterea şi nerecunoaşterea unui cod de norme etice, aplicarea altuia în condiţii schimbate fac din Donatello, cîndva întruchiparea nevinovăţiei arcadiene, făptaşul unei fărădelegi cumplite. Remuşcările care îl tortureazâ în turnul străbunilor, devenit acum loc de recluziune şi penitenţă, duc la pierderea însuşirilor arcadiene. Faunul

care nu cunoscuse decît voioşia trăirii clipei, vegetează acum înnegurat, contemplînd un viitor sumbru şi fără speranţă. Numai sub influenţa lui Kenyon se va lăsa ademenit spre o reintegrare în sfera umanităţii. Ajuns aici, descoperă în sine forţa morală de a-şi recunoaşte vina şi de a se preda justiţiei. Fermitatea cu care se dedică acestei hotărîri demonstrează că s-a maturizat prin suferinţă, dobîndind simţul responsabilităţii faţă de semeni.

Donatello nu e singurul părtaş la fărădelegea de pe stînca tarpeiană. Fapta a fost săvîrşită cu consimţămîntul tacit al lui Miriam — sticlirea din ochii ei, ca răspuns la privirea întrebătoare a lui Donatelo, face din ea autorul moral de netăgăduit. Ţinînd cont de trecutul netrebnic al victimei însă, Miriam nu încearcă faţă de aceasta un sentiment de vinovăţie. Mai curînd este chinuită la gîndul că a pervertit un suflet curat şi neştiutor prin atragerea lui Donatello în mrejele destinului ei tragic. Într-un fel, izolarea ei este şi mai apăsătoare, şi mai lipsită de perspectivă decît cea a lui Donatello.

Reacţia similară de respingere — pe care o au atît Donatello cît şi Hilda — faţă de Miriam se explică prin viziunea lor oarecum apropiată asupra vieţii. Amîndoi aveau o imagine deformată a realităţii. Donatello nu cunoştea omul social, civilizat şi gîndea totul din unghiul îngust al vieţii bucolice care nu realizează distincţia între impulsul de a face un lucru şi dreptul de a acţiona ca atare. La rîndu-i Hilda, din izolarea ei în-lumea artei marilor maeştri din trecut, refuza 'să accepte existenţa răului în societate. În şocul produs de confruntarea cu netrebnicia, amîndoi o văd pe Miriam ca întruchipare a răului şi se feresc de apropierea ei. Amîndoi se opresc la aparenţe, nedîndu-şi seama că. în momentul acela de tensiune extremă Miriam a acţionat sub imperiul instinctului de conservare, văzînd în eliminarea prigonitorului ei unica şansă de supravieţuire. Mutaţiile ce se produc cu timpul în conştiinţa lor sînt atît de profunde încît nici unul din ei nu mai poate restabili puncte de contact cu lumea căreia îi aparţinuse înainte. Aşa cum Donatello se simte înstrăinat în sînul naturii silvestre, tot aşa Hilda descoperă că picturile vechilor maeştri nu o mai satisfac pe deplin. Refuzînd să-şi dezvăluie taina, amîndoi trec prin momente critice. Turnurile în care vieţuiesc, departe de restul lumii, devin simbolice pentru însingurarea lor. Momentele în care Donatello acceptă să-l însoţească pe Kenyon în excursia prin cetăţile de la poalele Apeninilor iar Hilda cedează impulsului de a se confesa reprezintă deschideri spre obiectivitatea lumii reale ce vor face posibilă maturizarea din final.

Hilda înțelege ce urmări nefaste poate avea negarea existenței răului, sau o dată descoperită această existență, izolarea de teama contaminării. îşi dă seama cît de egoistă a fost respingind apelul disperat al lui Miriam. Realizează şi ea cît de simplificator este dogmatismul puritan ce împarte întreaga experiență umană în alb şi negru, refuzînd să vadă orice alte nuanțe.[8] Izolarea în credință o percepe acum ca pe o negare a experienței umane în final Hilda coboară pentru totdeauna din turnul ei de schivnic pentru a accepta viața, în materialitatea ei. alături de Kenyon. Reîntoarcerea celor doi în America natală marchează alegerea între cele două culturi; şederea în Italia a reprezentat o maturizare morală şi artistică — şi în acest sens *Faunul de marmură* se înscrie în tradiția *Bildungsromanului* — dar rămînerea lor într-o ambianță străină în care nu se pot integra total nu poate duce decît la alienare şi la secătuirea izvorului inspirației creatoare.

Formați în tradiția puritanismului anglo-saxon, atît Hilda cît şi Kenyon privesc cu rezervă, suspiciune şi uneori indignare diferitele aspecte ale spiritualității italiene crescută în climatul dominat de biserica catolică. Opoziția dintre cele două forme de credință şi atitudinile pe care le generează este sugestiv întruchipată prin motivul luminii. Înclinația puritană este asociată cu lumina albă ce facilitează o discernere distinctă a realității, făcînd posibilă determinarea precisă a contururilor; reprezintă o atitudine realist- pragmatică sprijinită pe cumpănire şi bun simț ; idealul de viață nu poate fi conceput în afara unei activități intense, sobre şi eficiente. Modul de a se manifesta al spiritualității italice este simbolizat prin lumina difuză, filtrată prin vitralii, ce estompează contururile, scoate în evidență anumite aspecte lăsînd altele în penumbră, schimbă jocul tentelor în funcție de unghiul sub care pătrunde; este o spiritualitate a nuanțelor şi a relativității, a ritualului somptuos ce pune accentul pe forme.

Evaluînd moravurile italienilor cu strictețea morală puritană, cei doi protagonişti din Noua Anglie, ca şi autorul însuşi prin tonul pe care-l adoptă, pun sub semnul întrebării validitatea unei credințe care acordă cu atîta uşurință absolvirea de păcat în dauna simțului responsabilității. Deşi impresionați la prima luare de contact de mobilitatea de care dă dovadă biserica catolică — de „comoditatea" ei, ca să folosim chiar expresia autorului — în a se adapta celor mai neprevăzute situații, ei îşi dau seama că această trăsătură reprezintă doar un aspect al spiritului de compromis care domină această instituție ce nu exclude nici un tertip atunci cînd este vorba de a cîştiga teren făcînd prozeliți.

Respingînd în egală măsură compromisul şi fastul lipsit de conținut al catolicismului, pe de o parte, şi rigiditatea simplificatoare a puritanismului, pe de alta, autorul pare să opteze — în spiritul lui Kenyon — pentru o cale de mijloc, dictată de simțul realității. Se sugerează prin aceasta acceptarea experienței complexe ca factor formativ dinamic, atîta vreme cît aceasta se menține în cadrul acceptabil al raporturilor inteirumane constructive şi demne.

Ajuns la această concluzie, cititorul încheie lectura cu sentimentul că personajele a căror existență a urmărit-o au tras învățăturile de pe urma celor întîmplate, că viziunea lor despre lume nu mai este aceeaşi ca la început. Această creştere ca rezultat al experienței şi al confruntării cu realitatea socială face din cartea lui Hawthorne un document uman care nu şi-a pierdut actualitatea. Valoarea mesajului său o reprezintă patosul umanist care îl străbate. întrepătrunderea dintre trecut şi prezent, continuitatea şi simbioza dintre artă şi realitate, dintre tradiție şi experiență nemijlocită fac din *Faunul de marmură* o carte a contextelor multiple capabilă să stirnească interesul şi afectivitatea cititorului modern.

În secolul nostru un alt mare romancier american debuta cu un volum de versuri intitulat semnificativ, *Faunul de marmură ;* este vorba de William Faulkner, scriitorul care avea să sondeze mai amplu şi mai adine zonele mitului şi ale încleştărilor dintre bine şi rău explorate de înaintaşul său din Noua Anglie.

Aspectul pilduitor al cărții nu se oferă în stare brută. În ciuda unor deficiențe ce țin de maniera compozițională, invitația lansată cititorului de a participa nu este vană. Mesajul este însuşi rezultatul interacțiunii dialectice dintre rațiunea şi judecata cititorului şi participarea emoțională pe care o pretinde orice autentică operă de artă. Căci după cum exclamă Hilda admirînd Columna lui Traian ,,pietrele Romei" sînt adevărate „predici în piatră".

MIHAELA BUCUR

NOTE

1 Evidențierea acestei opoziții în opera lui Hawthorne apare cu ¡pregnanță în studiul lui' Michael Hoffman, *The Subversive Vision. American Romanticism în literature,* 1972.

2 Cunoscutul eseu al lui Winters, *Maule's Curse,* 1938, dedicat operei lui Hawthorne a fost inclus în lucrarea capitală a criticului, *În Defense of Reason,* 1947.

3 *Hawthorne : A Critical Study,* 1955.

4 Istoricul acestor contacte este evocat în lucrarea din 1958 a lui Van Wyck Brooks, *The Dream of Arcadia. American Writers and Artists în Italy 1760—1915.*

5 *The Sins of the Fathers. Hawthorne's Psychological Themes.* Oxford University Press, 1966.

6 *The Power of Blackness. Hawthorne, Poe, Melville,* 1958.
7 Această observaţie pertinentă aparţine cunoscutului critic Leslie A. Fiedler. Vezi' lucrarea sa *Love and Death in the American Novei,* 2nd revised Edition, 1966.
8 Henry James, remarca în monografia dedicată înaintaşului său *(Hawthorne,* 1879) că puritanismul a reprezentat pentru autorul *Literei stacojii* o sursă ideală de prelucrare artistică prin opoziţiile ireductibile pe care le postulează în existenţa umană. Vezi ediţia lui Tony Tanner, Macmillan, 1967, p. C7.

CUVÎNT ÎNAINTE AL AUTORULUI

AU TRECUT ŞAPTE, opt ani (oricum, atît de mulţi că nu-mi mai aduc aminte) de cmd autorul acestui roman s-a adresai ultima oară publicului. Işi făcuse obiceiul să prezinte fiecare din umilele sale producţii printr-o prefaţă neceremonioasă, adresată, chipurile publicului larg, dar de fapt unei anume persoane faţă de care se simţea îndatorat cu o mai mare sinceritate. Era aşadar concepută pentru acel prieten drag care să-i înţeleagă, mai bine intenţiile, să-i aprecieze mai deplin reuşitele, să se arate mai îngăduitor faţă de defectc şi, în toate privinţele, să fie mai afectuos şi mai iubitor decît un frate — pe scurt, pentru acel critic atoateînţelegător, pe care autorul nu-l înt,Uneşte niciodată în realitate, dar la care apelează în mod implicit ori de cîte cri e convins că a dat tot ceea ce-i stătea în puteri.

Tradiţia străveche a prefeţelor apela la acest personaj aparte numindu-l „Bunule cititor„Amabile cititor", „Cititorule îngăduitor" sau, mai rece : ,.Stimate cititor" ; el era acela căruia vechiul autor pedant îi adresa explicaţiile şi scuzele preliminare cu convingerea că vor fi bine primite. Eu unul n-am întîlnit personal şi nici n-am fost în corespondenţă cu această întruchipare a tuturor caiită- ţilor plăcute şi încântătoare pe care le poate avea un cititor. Dar din fericire pentru mine, nici n-am ajuns la concluzia că ar fi un simplu personaj mitic. Am avut întotdeauna o încredere nestrămutată în existenţa lui reală, şi am scris pentru el an de an, timp în care marele ochi al Publicului, a trecut cu vederea (şi *faptul nu mă miră) aproape toate modestele mele creaţii.*

Desigur că acest amabil, bun, binevoitor, îngăduitor şi preaiubit şi stimat cititor a existat cinăva şi pentru mine, şi (în ciuda şanselor infime ca scrisoarea mea să ajungă la destinaţie fără O *adresă precisă) a primit pergamentele pe care le-am aruncat în cele patru vînturi în speranţa că-i vor parveni. Dar mai există el oare acum ? În anii aceştia îndelungaţi de cînd n-a mai primit nici un semn de la mine, oare n-a socotit el că şi-a îndeplinit misiunea ce-i revenea aici pe pămînt şi nu cumva s-a retras în*

paradisul cititorilor binevoitori, indiferent unde anume s-ar afla acest loc pentru care fără îndoială îşi cîştigase dreptul, ţinînd seama de bunătatea de care dăduse dovadă în ceea ce mă priveşte ? Am o presimţire tristă că aşa stau lucrurile. Dacă iei fiecare autor în parte, „Cititorul amabil" nu se bucură deloc de o existenţă prea lungă ; arareori supravieţuieşte unei mode literare şi, cu cîteva excepţii, închide ochii săi osteniţi înainte ca scriitorul să fi isprăvit jumătate din ce avea să-i spună. Dacă-l voi găsi în cele din urmă, va fi probabil sub o lespede năpădită de muşchi, gravată cu un nume pe jumătate şters ce nu-mi va spune nimic.

Iată de ce am atît de puţin curaj şi încredere (mai cu seamă că scriu într-o ţară străină, după o absenţă îndelungată, din patrie) şi iată de ce nu mai pot spera în existenţa acelui prieten între prieteni, acel frate nevăzut al sufletului meu a cărui înţelegere plină de emoţie m-a îndemnat ăe atîtea ori să nu ţin seama decît de mine atunci cină scriu o prefaţă, şi să nu-mi pese dacă-şi vor arunca asupra ei privirile neprietenoase ochi pentru care nu a fost scrisă. Aşa că respect acum eticheta ; şi după ce voi da cîteva lămuriri în legătură cu lucrarea pe care o ofer aici Publicului, mă voi înclina cît pot mai ceremonios şi mă voi retrage de cealaltă parte a cortinei.

Romanţul de faţă a fost schiţat în decursul unei şederi destul de îndelungate în Italia şi a fost rescris şi pregătit pentru tipar în Anglia. Autorid şi-a propus să scrie o poveste plină de fantezie care să dezvăluie o morală bine cumpănită şi nicidecum nu a intenţionat să realizeze o frescă a moravurilor şi trăsăturilor de caracter ale italienilor. A trăit prea mult în străinătate să nu fie conştient de faptul că arareori se întîmplă vreunui străin să dobîndească cunoştinţe suficient de nuanţate şi de profunde despre o ţară astfel încît să cuteze a-i idealiza trăsăturile.

Şi-a ales ca *fundal pentru romanţid său Italia mai cu seamă fiindcă îi punea la dispoziţie un fel ăe tărîm poetic* şi *feeric, unde nu te aştepţi să se insiste atît de mult asupra realităţilor cum se întîmplă, pe bună dreptate, în America. Dacă n-a făcut-o el însuşi, un autor nu-şi poate da seama cît e de greu să scrii un romanţ despre o ţară în care nu există nici umbre, nici vechime, nici mister, nici păcate întunecate şi pline de pitoresc, nimic alt decît o prosperitate banală, în lumina simplă şi clară a zilei, cum e din fericire cazul cu patria mea dragă. Sînt convins că o să mai treacă multă vreme pînă ce autorii de romanţuri au să găsească teme potrivite şi uşor de mînuit în cronicele statelor noastre robuste, sau în incidentele caracteristice ori probabile din viaţa indivizilor. Sînt necesare ruinele ca să crească romanţul şi poezia, iedera, lichenii sau trandafirii de stâncă.*

Revăzînd această lucrare autorul a constatat cu oarecare surpindere cît de multe descrieri de lucruri specific italieneşti, antichităţi, picturi şi sculpturi apar aici. Totuşi, oriunde te-ai duce în Italia şi în special la Roma, nu poţi să nu fii impresionat de asemenea lucruri, şi nu le poţi împiedica să se reverse pe pagină atunci cînd scrii degajat şi din plăcere. Şi cînd făceam corecturile pe plaja largă şi tristă de la Redcar, Marea Nordului prăvălindu-se parcă peste mine iar vîntul din nord vuindu-mi necontenit în

urechi, scenele italice străluceau atît de viu în acest decor atît de diferit încît că nu m-a lăsat inima să le înlătur.

Mai rămîne să restabilesc adevărul în legătură cu doi oameni de geniu față de ale căror creații autorul și-a permis libertăți rar îngăduite. De vreme ce a creat un sculptor în acest romanț, era neapărat nevoie să-i atribuie și niște lucrări în marmură pe măsura iscusinței cu care îl înzestrase. În acest scop autorul și-a apropriat tâlhărește un anume bust al lui Milton și statuia unui pescuitor de perle pe care, descoperindu-le în atelierul domnului Paul Akers, *le-a transportat pe furiș la locuința prietenului. său imaginar, în Via Frezza. Cum aceste trofee nu-i erau de-ajuns, s-a făcut din nou vinovat de furt în cazul măreței statui a Cleopatrei, creația domnului* William W. Story, *un artist care se va bucura neîntârziat de aprecierea compatrioților săi și a lumii întregi. A intenționat de asemeni să intre în posesia unei anumite uși de bronz, apar- ținînd domnului* Randolph Rogers, *care într-o suită de basoreliefuri de mare frumusețe reprezenta istoria lui Columb, dar s-a răzgîndit numai din pricină că. nu voia să aibă de-a face cu un obiect din patrimoniul public. De s-ar fi simțit în stare să prade o femeie, fără îndoială că și-ar fi însușit și incîntătoarea statuie a domnișoarei* Hosmer *întruchipind-o pe Zenobia.*

Dorește acum să înapoieze frumoasele piese de sculptură mai sus-pomenite posesorilor de drept cu toate mulțumirile, exprimîndu-și totodată sincera sa admirație. Cele afirmate în romanț în legătură cu ele nu țin de ficțiunea în care au fost încrustate, ci dau glas convingerilor sale reale ce vor fi fără îndoială în acord cu cele ale Publicului. Este inutil poate să mai adăugăm că deși le-a furat creațiile, AuUrrul nu și-a permis aceleași libertăți și în privința trăsăturilor de caracter ale acestor sculptori înzestrați, personajul său dăltuitor de marmură fiind propria sa plăsmuire.

LEAMINGTON, 15 decembrie;, l'J.W

CAPITOLUL I

MIRIAM, HILDA, KENYON, DONATELLO

PATRU FIINȚE, pentru al căror destin am fi bucuroși să stîrnim interesul cititorului, fuseseră aduse de întîm- plare într-una din sălile galeriei de sculptură a Capitoliului din Roma. E vorba de acea încăpere (prima după ce urci scările) în centrul căreia se află statuia Gladiator murind, o siluetă plină de noblețe și patetism întruchipînd căderea în neființă. înconjimnd sala întîlnești pe Antinous, Amazoana, Apollo din Lycia și Iunona toate creații celebre ale sculpturii antice, care nu și-au pierdut nimic din maiestatea și frumusețea vieții lor ideale, deși marmura ce-i întruchipează e îngălbenită de vreme și poate roasă de țărîna umedă în care au zăcut îngropate timp de veacuri. Aici mai poți admira și simbolul sufletului omenesc, care are de ales între Inocență și Păcat (un simbol tot atît de grăitor în clipele astea cum a fost și cu două mii de ani în urmă), reprezentat de un copil drăgălaș, ce strînge la piept un porumbel, atacat fiind de un șarpe.

De la una din ferestrele sălii se văd treptele late de piatră ce coboară de lingă fundaţiile masive şi antice ale Capitoliului spre arcul triumfal al lui Septimus Sever aflat în ruină. în depărtare privirea alunecă de-a lungul hotarului Forumului pustiu (unde spălătoresele din Roma işi usucă rufele la soare) şi trecînd peste o îngrămădire amorfă de edificii moderne, grosolane, din piatră şi cărămidă antică, atinge cupolele bisericilor creştine ridicate pe lespezile vechi ale templelor păgine, susţinute de înseşi coloanele templelor de odinioară. Dincolo de ele— dar nu departe, dacă te .gincleşti cîtă istorie e îngrămădită în spaţiul ce le desparte, se înalţă marea curbură a Coliseu- mului prin ale cărui şiruri de arcade supraetajate străluceşte cerul albastru. La orizont perspectiva se închide cu Munţii Albani mereu aceeaşi, cu toate ruinele şi schimbările din preajmă, ca atunci cînd ii scrutau privirile lui Ro- mulus pe deasupra zidului său încă neterminat.

Ne aruncăm ochii asupra acestor privelişti, cu cerul strălucitor şi munţii albaştri din depărtare, asupra ruinelor etrusce, romane, creştine, venerabile în tripla lor antichitate, şi asupra statuilor cunoscute în întreaga' lume reunite în această sală — în speranţa de a-l aduce pe cititor în starea de spirit în care te afli de cele mai multe ori cînd vii la Roma. Ai cumva senzaţia că eşti copleşit de amintiri ; percepi o asemenea încărcătură şi densitate în viaţa apusă, al cărui centru a fost acest petec de pămînt, încît momentul prezent este ignorat sau expediat iar preocupările şi interesele personale nu-şi mai păstrează decît o parte din realitatea pe care o au oriunde altundeva. Urmărită prin acest mediu s-ar putea ca povestirea noastră — în care se împletesc fire eterice sau imateriale împreună cu altele răsucite din fibra cea mai comună a existenţei umane — să nu pară mult diferită de ţesătura propriilor noastre vieţi.

Pus faţă în faţă cu masivitatea trecutului roman, tot ceea ce facem sau visăm în zilele noastre pare efemer şi iluzoriu totodată.

Cele patru fiinţe pe care ne străduim să vi le înfăţişăm s-ar putea să fi fost conştiente de caracterul ireal al prezentului comparat cu blocurile pătrate de granit din care romanii îşi construiau vieţile. Poate că tocmai asta contribuia la starea de veselie exaltată ce-i cuprinsese. Cînd ne vedem destrămîndu-ne în umbre şi fantasme poate că nu are rost să fim trişti ci mai degrabă ar fi nimerit să rîdem din tot sufletul fără să ne întrebăm de ce.

Trei dintre aceşti patru prieteni ai noştri erau artişti sau aveau afinităţi cu arta şi în clipa de faţă erau cu toţii şocaţi de asemănarea uneia din statuile antice, o binecunoscută capodoperă a sculpturii greceşti, cu un tînăr italian, al patrulea membru al grupului.

.— Oricît de greu ți-ar fi, trebuie să recunoşti, Kenyon, i se adresă o tînără cu ochi negri, căreia prietenii îi spuneau Miriam, că n-ai dăltuit niciodată în marmura şi nici n-ai modelai în lut un chip mai viu decît acesta, deşi te socoteşti maestru în materie de busturi. Portretul n-are cusur în redarea caracterului, sentimentelor sau trăsăturilor. Dacă ar fi o pictură, asemănarea ar putea fi pe jumătate iluzorie şi imaginară ; dar tăiat în marmură pentelică devine un fapt real şi poate fi verificat în mod absolut palpînd, măsurlnd. Prietenul nostru Donatello e chiar Faunul lui Praxiteles. Nu-i aşa, Hilda ?

— Nu întocmai... dar pe aproape, da, de asta sînt convinsă, răspunse Hilda, o tînără din Noua Anglie, zveltă şi cu părul castaniu, care percepea formele şi expresia cu o uimitoare claritate şi delicatețe. Dacă există vreo diferență între cele două figuri temeiul ar putea fi, presupun, că Faunul hălăduia în păduri şi în poiene şi se întovărăşea cu semenii lui, pe crnd Donatello a ajuns să cunoască cîte ceva din viața marilor oraşe şi oameni ca noi. Dar asemănarea este foarte mare şi foarte stranie.

— Nu chiar atît de stranie, şopti răutăcios Miriam, pentru că n-a fost faun în Arcadia care să fie mai nătîng ca Donatello. N-are nici cea mai mică urmă din agerimea minții de bărbat. Ce păcat că n-»a mai rămas nici un exemplar din această stirpe de ființe rustice cu care prietenul nostru să se prindă în prieteşug !

— Sst! răutăcioaso, făcu Hilda. Eşti o mare ingrată, ştii bine că oricum are destulă minte ca să te adore.

— Nu-i decît o dovadă în plus că nu e mare lucru de capul lui, spuse Miriam atît de tăios că în privirea calmă a Hildei se văzu o uşoară tresărire.

— Donatello, dragul meu, i se adresă Kenyon în italiană, rogu-te fă-ne hatîrul şi imită exact poza acestei statui.

Tînărul rîse şi se transpuse în atitudinea pe care o întruchipa statuia veche de două, trei mii de ani. într-adevăr, făcînd abstracție de costumație şi dacă ai fi putut să pui în locul „talmei" sale moderne o blană de leu şi un fluier rustic în locul bastonului, Donatello l-ar fi întruchipat la perfecție pe Faunul de marmură, cu răceala şi duritatea marmurei miraculos îndulcite în straiul de carne.

— Da, asemănarea este uluitoare, remarcă Kenycrn, după ce examina marmura şi pe tînăr cu ochiul expert al sculptorului. Există totuşi o privință sau mai precis două în care nu putem spune dacă asemănarea merge pînă la cele mai mici detalii, fiind împiedicați de buclele bogate ale prietenului nostru Donatello.

Şi sculptorul atrase atenția celorlalți din grup asupra urechilor frumoasei statui pe care o contemplau.

Dar nu e de-ajuns să ne referim numai în trecere la această minunată operă de artă ; trebuie s-o descriem, oricît de nepotrivit ar putea fi efortul de a exprima în cuvinte unicitatea ei magică.

Faunul este imaginea în marmură a unui tînăr, cu brațul drept rezemat de trunchiul sau de buturuga unui copac, o mînă îi atîrnă leneş pe lîngă trup ; în. cealaltă ține o frîntură dintr-un fluier sau dintr-un alt instrument muzical pastoral.

Singurul lui veşmînt — o blană de leu, cu ghearele prinse pe un umăr — cade pînă la jumătatea spatelui lăsînd dezgolite braţele, picioarele şi pieptul. Astfel dezvăluit, trupul său este neînchipuit de graţios, dar cu contururi mai ample, mai rotunjite, cu mai multă carne şi mai puţină musculatură eroică decît obişnuiau vechii sculptori să le atribuie întruchipărilor lor de frumuseţe bărbătească. Caracterul figurii e în deplină concordanţă cu silueta. Conturul şi trăsăturile sînt cît se poate de plăcute, dar rotunjite şi accentuate voluptos, mai cu seamă spre gît şi bărbie ; nasul aproape drept, uşor acvilin, dîndu-i astfel un farmec nespus de veselie şi umor. Gura cu buzele pline şi totuşi delicate parc-ar fi gata să zim- bească, trezeşte aceeaşi reacţie privitorilor. întreaga statuie — spre deosebire de oricare alta dăltuită vreodată în materialul acesta sever care e marmura — îţi sugerează o fiinţă senzuală şi plăcută, dezinvoltă şi veselă, înclinată spre voioşie, dar nu incapabilă de o trăire patetică. Nu poţi privi îndelung această imagine în piatră fără să nutreşti simpatie faţă de ea ca şi cînd la atingere ar emana căldură, şi-ar fi străbătută de suflul vieţii. Se apropie astfel de inima celor mai plăcute afecte ale noastre. Poate că însăşi lipsa severităţii morale din caracterul Faunului şi a oricărei urme de poză marţială sau eroică îl face un obiect atît de încîntător ochiului şi uşurinţei inimii omeneşti. Fiinţa reprezentată aici nu este înzestrată cu nici unul din principiile virtuţii şi ar fi incapabilă să înţeleagă un astfel de principiu, dar va fi sinceră şi cinstită datorită însăşi simplităţii sale. Nu trebuie să ne aşteptăm să facă vreun sacrificiu sau vreun efort în serviciul unei cauze abstracte ; nu există nici măcar un atom din plămada martirului în această marmură cu contururi învăluitoare ; dar e capabilă de sentimente calde şi puternice şi ar putea acţiona cu devotament sub acest impuls, dîndu-şi la nevoie chiar viaţa. Mai există şi posibilitatea ca Faunul să fie educat cu ajutorul propriilor sale emoţii, aşa încît partea animalică mai grosolană a firii sale să poată pînă la urmă să fie lăsată în umbră, dar niciodată anihilată cu desăvîrşire.

Componenta animalică, desigur, este parte esenţială în alcătuirea Faunului, pentru că trăsăturile caracteristice ale unei făpturi sălbatice se asociază şi se îmbină cu cele ale umanităţii în această stranie şi totuşi adevărată şi firească zămislire a poeziei şi artei antice. Praxiteles a insuflat subtil în întreaga sa operă acel mister adumbrit care ne descumpăneşte şi ne exasperează ori de cîte ori încercăm să înţelegem raţional sau intuitiv speciile subalterne ale creaţiei. Enigma este totuşi marcată doar prin două semne desluşite ; acestea sînt cele două urechi ale Faunului în formă de frunză cu vîrful ascuţit, ca la unele specii de animale. Deşi nu apar astfel în marmură, te vezi obligat să ţi le închipui îmbrăcate cu o blăniţă pufoasă şi fină. în reprezentările mai grosolane ale acestei clase de creaturi mitologice mai apare şi o altă mărturie a înrudirii cu animalele — un anume apendice caudal — pe care, dacă îl are şi Faunul lui Praxiteles, este ascuns de blana leului ce-i acoperă trupul. Urechile ascuţite, acoperite cu blană, sînt aşadar singurele indicii ale naturii sale sălbatice, sil vane.

Numai un sculptor cu n imaginaţie aleasă, cu un gust subtil, cu simţirea pură şi cu o iscusinţă artistică neobişnuită — într-un cuvînt un sculptor poet — ar fi putut să viseze pentru prima dată un faun sub această înfăţişare şi apoi să reusească să materializeze în marmură o asemenea viziune jucăuşe şi zburdalnică. Nici om, nici animal, dar nu un monstru, ci o fiinţă în care ambele stirpe se îmbină armonios. Plăzmuirea se înăspreşte în miinile noastre şi devine rigidă cînd vrem s-o cuprindem. Dar dacă privitorul contemplă îndelung statuia va deveni fără îndoială conştient de vraja ei ; tot ceea ce reprezintă plăcerile vieţii silvestre, toate trăsăturile plăcute şi fericite ale fiinţelor ce sălăşluiesc în păduri şi în poiene vor apărea împreunate şi fră- mîntate într-o singură plămadă, împreună cu calităţile înrudite din sufletul omenesc. Copacii, iarba, florile, pira- îele de munte, vitele, căprioarele şi omul cu toată simpli- tatea lui. Esenţa tuturor acestora a fost topită laolaltă cu mult timp în urmă şi mai stăruie încă, dincolo de suprafaţa pătată a marmurei Faunului lui Praxiteles.

Şi, la urma urmelor, poate că această creaţie nici n-a izvorît dintr-o viziune ci mai degrabă din amintirile poetului din vremea cînd înrudirea omului cu natura era mai strînsă, iar legăturile sale cu tot ce are viaţă mult mai intime şi mai calde.

CAPITOLUL II

FAUNUL

— DONATELLO, STRIGA MIRIAM pe un ton glumeţ, nu ne lăsa în starea asta de descumpănire ! Scutură-ţi buclele castanii, prietene, şi lasă-ne să vedem dacă această asemănare fantastică merge pînă la vîrfurile urechilor. Şi dacă e aşa te vom îndrăgi şi mai mult.

— Nu, nu, scumpă signorina, răspunse Donatello rîzînd, dar cu o oarecare seriozitate. Vă invit să nu vă îndoiţi de vîrfurile urechilor mele. în timp ce rostea acestea, tînărul italian feri în lături, cu uşurinţa unui faun veritabil, dorind să scape de atingerea miinii albe întinsă parcă pentru a înlătura dubiul printr-o examinare directă. Devin lup fioros de Apenini, continuă el, oprindu-se de cealaltă parte a Gladiatorului murind, şi asta numai dacă te atingi de urechile mele. Nici un strămoş de-al meu n-a îngăduit aşa ceva. Asta a reprezentat întotdeauna' punctul sensibil al neamului nostru.

Vorbea în italiană, cu accent toscan rustic şi un fel aspru de-a rosti ce vădea că pînă de curînd fusese obişnuit să stea de vorbă mai ales cu ţăranii.

— Lasă, lasă, spuse Miriam, din partea mea să nu-ţi faci griji în legătură cu punctul tău sensibil sau cu cele două vîrfuri sensibile dacă le ai. Dar cît de stranie este această asemănare, la urma urmelor — şi cît de încîntă- toare, dacă într-adevăr include şi urechile ascuţite ! Oh, bineînţeles că e imposibil, continuă ea în engleză, cînd e vorba de un tînăr real şi obişnuit ca Donatello ; dar vedeţi cum această particularitate e definitorie pentru situaţia Faunului, şi deşi îl plasează acolo

unde nu-şi poate afirma pe deplin calitatea de frate ne predispune totuşi să fim favorabili faţă de această făptură înrudită. Nu are nimic supranatural aflîndu-se doar la graniţa naturii şi totuşi înlăuntrul ei. Care anume este farmecul indefinibil al acestei idei, Hilda ? Tu o poţi percepe cu mai multă subtilitate decît mine.

— Mă descumpăneşte, răspunse Hilda îngîndurată, şi parcă ezitind. Şi nici nu-mi prea place să mă gîndesc la asta.

— Dar, fără îndoială interveni Kenyon, eşti de acord cu Miriam şi cu mine că există ceva .foarte emoţionant şi impresionant în statuia Faunului. În timpuri de mult trecute, trebuie să fi existat cu adevărat. Firea a avut nevoie şi mai are nevoie şi azi de această făptură frumoasă ; o creatură ce se află între om şi animal, fiind atrasă de fiecare şi înţelegînd limbajul fiecăreia din cele două stirpe interpretînd întreaga existenţă a uneia prin cealaltă. Ce păcat că a dispărut pentru totdeauna, din căile aspre şi colburoase ale vieţii — dacă nu cumva, adăugă sculptorul şoptind în glumă, Donatello nu e chiar întruparea lui.

— Nici nu-ţi poţi închipui cu cîtă forţă m-a cuprins în mreaja ei această năzărire, răspunse Miriam mai în glumă, mai în serios. Imaginează-ţi o fiinţă reală care să semene cu acest Faun mitic ; cît de fericită, cît de plăcută şi plină de satisfacţii ar fi viaţa ei, bucurîndu-se de latura caldă, senzuală, pămîntească a firii ; desfătîndu-se în voioşia pădurilor şi a piraielor ; trăind aşa cum o fac muritorii patrupezi — aşa cum a făcut-o omenirea în copilăria ei neştiutoare, înainte ca păcatul, suferinţa sau moralitatea să fi fost vreodată închipuite. Ah ! Kenyon, dacă Hilda şi tu şi eu — dacă eu, cel puţin, aş avea urechi ascuţite ! Pentru că îmi închipui că Faunul nu avea conştiinţă, nici remuşcări, nici poveri pe suflet, nici cele mai mărunte amintiri stînjenitoare, dar nici un viitor înnegurat.

— Pe ce ton tragic ai rostit vorbele astea din urmă, Miriam, spuse sculptorul ; şi privind-o drept în faţă, se cutremură văzîndu-i chipul palid şi înlăcrimat. Ce brusc te-a cuprins întristarea asta.

— O să dispară aşa cum a venit, spuse Miriam, ca o aversă cu fulgere şi tunete pe cerul Romei. A ieşit din nou soarele, vezi !

Încăpăţînarea cu care-şi apărase urechile îl costase evident ceva pe Donatello, şi acum se apropie de Miriam, privind-o cu un aer rugător, ca şi cînd şi-ar fi cerut iertare. Acest gest tăcut şi neajutorat de implorare avea ceva patetic în el. şi ar fi putut stîrni rîsul, într-atîta era de asemănător cu înfăţişarea unui dulău care simte că a greşit sau s-a făcut de ocară. Era greu să descifrezi caracterul acestui tînăr. Atît de plin de viaţă, atît de voios în mişcări, atît de chipeş, atît de bine făcut la trup, nu dădea impresia unei firi neîmplinite, mutilate ori prost dezvoltate. Şi totuşi. în relaţiile din societate aceşti prieteni apropiaţi îi făceau în mod obişnuit şi .instinctiv unele concesii, aşa cum le faci unui copil sau altor fiinţe necuprinse cu ascultarea ; nu-i cereau să se supună întocmai regulilor convenţionale şi făceau atît de puţin caz de ciudăţeniile lui, că nu mai putea fi

vorba de a le trece cu vederea. Donatello avea în el ceva anume, imposibil de definit, care-l plasa în afara regulilor. O apucă pe Miriam de mînă, sărutîndu-i-o. şi o privi în ochi fără a spune o vorbă. Ea zîmbi şi—1 mîngîie uşor într-o doară, aşa cum mîngii un cîine care-ţi aţine calea anume .pentru asta. Şi nici măcar nu era o mîngîiere în adevăratul înţeles al cuvîntului, ci o simplă atingere, ceva între o bătaie uşoară cu palma şi o lovitură cu vîrful degetelor ; putea fi un semn de afecţiune sau poate un mod şăgalnic de a-l pedepsi. Oricum, păru să-i facă lui Donatello o plăcere atît de rară, încît înconjură aproape dansînd grilajul de lemn din jurul Gladiatorului murind.

— Este chiar pasul Faunului dănţuind, îi explică Miriam în şoaptă Hildei. Ce copil, ce nătîng e ! Mă pomenesc tot timpul purtîndu-mă cu Donatello de parcă ar ii un pui căruia nu i-au dat încă penele ; şi totuşi nu poate pretinde un asemenea privilegiu în virtutea vîrstei lui fragede, pentru că trebuie să aibă cel puţin... cîţi ani îi dai, Hilda ?

— Douăzeci, poate, răspunse Hilda, aruncînd o privire spre Donatello. Dar, zău, că n-aş putea spune ; o fi mai tînăr, dacă mă gîndesc bine, deşi s-ar putea să aibă şi mai mult. Pe el nu-l atinge timpul, chipul său însă poartă pecetea tinereţii eterne.

— Toţi debilii mintali au această înfăţişare, exclamă Miriam cu dispreţ.

— Donatello are, fără îndoială, darul tinereţii eterne, cum zice Hilda, remarcă Kenyon rîzînd, căci judecind după vechimea statuii pe care Praxiteles a cioplit-o la cererea lui, am tot mai mult convingerea că el trebuie să aibă cel puţin douăzeci şi cinci de veacuri şi totuşi arată nespus de tînăr.

— Cîţi ani ai, Donatello ? îl întrebă Miriam.

— Nu ştiu, signorina, răspunse el. Oricum n-am o vîrstă venerabilă, pentru că trăiesc numai de cînd te-am cunoscut.

— Poftim, care bărbat trăit în societate ar fi putut face un compliment atît de stupid într-un mod mai elegant ? exclamă Miriam. Firea şi arta coincid perfect, uneori. Dar ce fericit neştiutor e prietenul nostru Donatello ! Să nu-şi cunoască vîrsta ! Este ca şi cum ar fi nemuritor aici, pe pămînt. De-aş putea şi eu s-o uit pe-a mea !

— E prea devreme pentru o asemenea dorinţă, remarcă sculptorul. Nu pari să ai mai mult decît Donatello.

— Atunci aş vrea, reluă Miriam, să pot uita măcar o zi din viaţa mea toată. Păru apoi că regretă aceste cuvinte, grăbindu-se să adauge că zilele din viaţa unei femei sînt atît de anoste, încît ar fi o binecuvîntare să poţi uita măcar o singură zi.

Discuţia de mai înainte fusese purtată în starea sufletească pe care o gustă cu atîta satisfacţie fantezia artiştilor sau poeţilor. În această dispoziţie ei descoperă uneori adevărurile cele mai profunde printre cele mai stupide glume, şi le rostesc ori pe unele ori pe celelalte aparent fără să distingă care e mai valoros, sau fără să atribuie o valoare aparte unora dintre ele. Asemănarea dintre Faunul de marmură şi însoţitorul lor viu,

lăsase o impresie adîncă, gravă şi veselă totodată asupra celor trei prieteni şi-i înălţase într-o anume sferă eterică, smulgîndu-lc parcă picioarele greoaie din lutul realităţii, fapt care întotdeauna produce o plăcere deosebită. S-ar fi zis că timp de o clipă lumea începuse să plutească, eliberîndu-i astfel de toate răspunderile pe careţi le asumi de obicei atunci cînd gîn- deşti sau vorbeşti.

Poate sub această influenţă — sau, poate, pentru că sculptorii sînt întotdeauna gata să defaime lucrările altora — Kenyon lansă un atac la adresa Gladiatorului murind.

— Mai demult admiram statuia fără rezerve, remarcă el, dar în ultima vreme constat că mă plictiseşte şi mă agasează gîndul că luptătorul acesta trebuie să se sprijine atîta amar de vreme în mînă chiar în clipa morţii. Dacă e rănit atît de grav, de ce nu se prăbuşeşte şi nu moare fără să mai stea pe gînduri ? Momentele trecătoare, crizele iminente, pauzele imperceptibile dintre două respiraţii, nu pot încremeni în odihna veşnică a marmurei ; în orice subiect sculptural ar trebui să existe un moment de relaxare morală, ţinînd seama că e absolut necesar să existe un asemenea moment şi de repaos fizic. Altminteri ar fi ca şi cum ai azvîrli un bloc de marmură în sus, în aer, şi printr-o vrajă oarecare l-ai face să rămînă acolo. Simţi că ar trebui să cadă şi eşti nemulţumit că nu se supune legilor naturii.

— înţeleg, spuse Miriam, cu răutate în glas. Socoteşti că sculptura ar trebui să fie un soi de proces fosilizator. Dar, de fapt, arta ta încremenită n->are nimic din amploarea şi libertatea artei aşa cum o vedem Hilda şi cu mine. în pictură nu există o obiecţie similară în privinţa reprezentărilor unor frînturi de timp ; poate pentru că o poveste poate fi redată mult mai amplu într-un tablou, şi susţinută prin detalii care-i dau aerul de epocă. Unui pictor, bunăoară, nu i-ar fi trecut prin minte să-l scoată din antichitatea sa îndepărtată pe Faunul de colo şi să-l trimită în lume singur şi părăsit, fără nici o fiinţă care să ţină de cald sufletului său simplu.

—• Ah, Faunul ! strigă Hilda, cu un gest de exasperare. Ne-am uitat prea mult la el; şi acum, în locul unei statui desăvîrşite, de o tinereţe veşnică, văd numai o piatră roasă de timp şi pătată de vreme. Se întîmplă adeseori să survină o asemenea schimbare, cînd e vorba de statui.

— Şi, bineînţeles, una similară cînd e vorba de tablouri, replică sculptorul. Starea de spirit a privitorului este aceea care transfigurează însăşi Transfigurarea. Desfid ideea că un pictor ar putea să mă emoţioneze şi să mă înalţe dacă eu m-aş împotrivi şi nu l-aş ajuta.

— Atunci, îţi lipseşte un anume simţ, îi spuse Miriam. În continuare, grupul se răsfiră, trecînd dintr-o sală într-alta a acestei bogate galerii, oprindu-se pe alocuri să privească mulţimea ele forme frumoase şi nobile care fuseseră scoase la lumină din mormîntul adînc în care zace îngropată vechea Romă. Şi totuşi, întruchiparea Faunului antic în persoana lui Donatello conferea un caracter mai viu tuturor acestor stafii de marmură.

De ce nu ar învia toate aceste statui ! Antinous ar putea să-şi ridice fruntea şi să ne spună de ce este trist pentru vecie. Apollo din Lycia ar putea atinge corzile lirei, şi la vibraţiile ei celălalt faun, din marmură roşie, care dansează fără întrerupere un dans nemişcat, ar face salturi voioase, făcîndu-i pe satirii de colo, cu gambele lor păroase de ţapi, să tropăie din copitele lor mici pe podea, şi să-l prindă cu toţii pe Donatello în hora lor ! Şi Bacchus, o împurpurare cuprin- zîndu-i întreaga suprafaţă pătată de timp, s-ar coborî de pe piedestalul său, şi ar apropia de buzele lui Donatello un ciorchine de struguri vineţii ; pentru că zeul recunoaşte în el pe spiriduşul pădurilor, care a luat adeseori parte la serbările lui. Şi aici, pe acest sarcofag, siluetele, gravate cu atîta delic'ateţe ar prinde viaţă, urmărindu-se unele pe altele de jur împrejurul marginii, cu o veselie sălbatică şi atît de neaşteptată pentru un subiect funerar ; deşi nu e lipsită de o oarecare aluzie subtilă la moarte, învăluită cu grijă, dar care se strecoară la suprafaţă printre simbolurile de veselie şi dezlănţuire.

Cînd cei patru prieteni coborau scările, jocul imaginaţiei lor se domolise şi se aflau acum într-o stare de spirit mult mai sumbră ; şi e foarte firesc ca o asemenea dispoziţie să ia locul unei veselii de felul celei căreia îi căzuseră pradă nu cu mult timp în urmă.

— Ştii, i se adresă Miriam pe un ton confidenţial Hildei, mă îndoiesc că asemănarea dintre Donatello şi Faun, de care am discutat atîta, este reală. Ca să fiu sinceră, pe mine nu m-a impresionat atît de puternic ca pe Kenyon şi pe tine, dar am cedat în faţa plăcerii voastre de a fantaza, de dragul veseliei şi a uluirii de-o clipă.

. — Eu am vorbit cu cea mai mare seriozitate şi păreai şi tu tot atît de convinsă, replică Hilda, întorcîndu-se să-l privească pe Donatello, ca şi cînd ar fi vrut să mai verifice o dată asemănarea. Dar chipurile se schimbă în asemenea măsură de la oră la oră, încît adeseori aceleaşi trăsături par să nu se mai armonizeze între ele : cel puţin aşa apar ochiului care urmăreşte mai mult expresia decît conturul. Ce trist şi îngîndurat a devenit dintr-o dată !

— Şi după cîte-mi pare mie este şi furios ! Ba nu, e mai multă furie decît tristeţe, preciză Miriam. L-am mai văzut pe Donatello în dispoziţia asta de vreo două-trei ori pînă acum. Dacă îl cercetezi cu atenţie observi ceva straniu de buldog, sau de alt animal tot atît de fioros, în plămada prietenului nostru ; un semn de sălbăticie la care cu greu te-ai putea aştepta cînd e vorba de-o făptură atît de blîndă cum e el, în mod obişnuit. Donatello este un tînăr foarte ciudat. Tare aş vrea să nu mă mai tot urmărească pas cu pas, ca o umbră.

— L-ai fermecat pe bietul băiat, spuse sculptorul rîzînd. Ai un anume dar de-a fermeca oamenii ; rezultatul e o trenă stranie de admiratori. Îl văd pe unul dintre ei în spatele coloanei de colo ; prezenţa lui a stîrnit furia lui Donatello.

Ieşiră acum pe sub poarta palatului ; şi ascunsă pe jumătate de una din coloanele porticului se afla o siluetă pe care o poţi întîlni adeseori pe străzile şi în pieţele din Roma, nicăieri însă altundeva. Arăta de parcă ar fi fost desprinsă dintr-o pictură şi, de fapt, avea toate şansele să-şi găsească locul în zeci de tablouri, căci nu era decît unul din acele modele vii, brun, cu barbă stufoasă, cu aspect şi o îmbrăcăminte ieşite din comun, pe care artiştii îi preschimbă în sfinţi sau asasini, după cum o cere subiectul tabloului.

— Miri am, şopti Hilda cu o uşoară tresărire, e modelul tău !

CAPITOLUL III

AMINTIRI DIN SUBTERANE

MODELUL LUI MIRI AM are un loc bine definit în povestea noastră aşa că e necesar să descriem modul straniu în care şi-a făcut apariţia prima oară şi cum a ajuns mai apoi din proprie iniţiativă o umbră a tinerei artiste. Mai întîi, însă, trebuie să dedicăm o pagină, două, unor trăsături specifice ale comportării lui Miriam însăşi.

Era ceva ambiguu în atitudinea acestei tinere, şi deşi nu te făcea neapărat să te gîndeşti la ceva rău, cumpăna ar fi înclinat în defavoarea ei dacă s-ar fi pus problema să fie primită în societate, oriunde altundeva în afară de Roma. Adevărul e că nimeni nu ştia nimic despre Miriam, nici de bine, nici de rău. Apăruse fără să fie prezentată, îşi închiriase un atelier, îşi fixase cartea de vizită pe uşă, şi dovedea mult talent la pictura în ulei. E drept, profesorii specialişti în această ramură artistică se năpusteau cu o ploaie de critici asupra picturilor ei, recu- noscînd că sînt destul de bune dacă le considerai ca pe nişte eforturi din clipele de zăbavă ale unei amatoare, dar că sînt lipsite de iscusinţa şi măiestria dobîndite prin trudă, proprii operelor unui adevărat artist.

Oricare ar fi fost defectele lor, tablourile lui Miriam se bucurau totuşi de-o bună primire în rîndurile colecţionarilor de artă modernă. Admiţînd că vădeau stîngăcii tehnice, neajunsul era compensat cu prisosinţă , o simţea oricine, de căldura şi pasiunea ce insufla artista creaţiilor sale. Temperamentul ei avea multă culoare şi aceasta se observa şi în pictura pe care-o făcea.

Miriam afişa o mare libertate în relaţiile cu oamenii ; felul cum se comporta sugera atît de puţină reţinere, că părea un lucru simplu să-i faci cunoştinţa şi deloc dificil să treci de la cunoştinţa accidentală la intimitate. Asta era cel puţin impresia pe care o făcea la un prim contact, dar nu aceasta era şi concluzia finală a celor care căutau cu adevărat s-o cunoască. Atitudinea lui Miriam faţă de toţi cei care-i ajungeau în preajmă era atît de graţioasă, de' firească şi de afabilă încît era posibil ca ei să nu-şi dea deloc seama de această barieră ; dar genul de relaţii pe care le impunea erau de asemenea natură încît împiedicau orice apropiere şi rareori se întîmpla ca azi să te afli cu un pas mai departe în graţiile ei faţă de ieri. Prin- tr-un dar ascuns îi ţinea pe oameni la distanţă fără ca aceştia să-şi dea seama că sînt excluşi din cercul ei restrîns. Se întîmpla cu ea aşa cum se

întîmplă cu acele iluzii luminoase pe care le provoacă prestidigitatorii făcîndu-le să strălucească înaintea noastră şi dîndu-ne impresia că le putem atinge şi că sînt doar la o lungime de braț de noi : facem un pas înainte, aşteptîndu-ne să le ajungem cu mîna dar constatăm că sînt exact la aceeaşi depărtare de noi. În cele din urmă, oamenii înțelegeau că e imposibil să se apropie mai mult de Miriam, şi acceptau morocănoşi situația.

Existau totuşi două persoane pe care părea că le acceptă ca prieteni în sensul restrîns şi adevărat al cuvîntului ; şi aceste două ființe privilegiate făceau în egală măsură cinste alegerii lui Miriam. Una dintre ele era un tînăr sculptor american, cu perspective foarte' mari şi a cărui faimă creştea rapid ; cealaltă, o tînără venită din aceeaşi țară, era pictoriță ca şi Miriam, dar de o orientare artistică diametral opusă. Inima ei se deschidea spre aceştia doi ; în tovărăşia şi în prietenia lor (şi în special a Hildei) ea găsea mulțumire pentru toată singurătatea cu care ea însăşi hotărîse să se înconjoare cînd era vorba de restul lumii. Cei doi prieteni erau conştienți ele forța şi dorința arzătoare cu care Miriam se agățase de ei şi îi ofereau afecțiunea lor deplină ; Hilda, desigur răspunzînd cu zelul pe care-l pune o fată în prima ei prietenie, iar Kenyon cu o considerație bărbătească în care nu era nici urmă din ceea ce numim iubire. Cei trei prieteni ajunseră cu timpul într-un soi de intimitate cu o a patra persoană ; era un tînăr italian, aflat în trecere prin Roma, care fusese atras de frumusețea remarcabilă a lui Miriam. O căutase, o urmărise şi insistase, eu o perseverență simplă, să fie acceptat măcar ca o cunoştință oarecare ; favoare care i-a fost acordată şi pe care altul, cu o fire mai şireată, recurgînd la o metodă mai subtilă, n-ar fi reuşit, probabil, s-o obțină. Tînărul, deşi era departe de-a fi sclipitor ca intelect, avea multe calități plăcute care cîştigară interesul şi prietenia, pe jumătate disprețuitoare, a lui Miriam şi a celorlalți doi prieteni. Nu era altul decît Donatello a cărui uimitoare asemănare cu Faunul lui Praxiteles constituie nota dominantă a povestirii noastre.

Aceasta era situația în care o aflăm pe Miriam la cîteva luni după ce se stabilise la Roma. Mai trebuie adăugat totuşi că lumea nu-i îngăduise să-şi ascundă trecutul, fără a face din viața ei subiectul a nenumărate speculații şi asta era de aşteptat, ținînd seama de farmecele personale ale fetei şi de atenția pe care o atrăgea ca artistă. Circulau o mulțime de poveşti despre originea lui Miriam şi despre trecutul ei, unele dintre ele fiind cît se poate de plauzibile, în timp ce altele erau în mod evident exagerări şi fabulații romantice. Menționăm cîteva, lăsîndu-l pe cititor să le includă fie în grupul relatări plauzibile, fie în cel al fabulațiilor romantice.

Se spunea, de exemplu, că Miriam era fiica şi moştenitoarea unui mare bancher evreu (părere sugerată probabil de unele trăsături accentuat orientale de pe chipul ei) şi că fugise din căminul părintesc ca să scape de o căsătorie cu un văr, moştenitorul unui alt membru al acelei stirpe aurite, scopul căsătoriei fiind să păstreze în familie această vastă acumulare de

bogăție. O altă poveste lăsa să se înțeleagă că e o prințesă germanică ce, din rațiuni de stat, fusese menită să devină fie soția unui suveran decrepit, fie a unui prinț ce se afla încă în leagăn. După o a treia afirmație era fiica unui plantator din America de Sud, care-i oferise o educație aleasă şi îi lăsase averea sa, dar picătura fierbinte de sînge care-i curgea prin vine trezise în ea sentimentul ruşinii şi al vinovăției, aşa încît renunțase la tot şi fugise din țară. Alții susțineau că este soția unui nobil englez şi că din dragoste şi prețuire curată pentru artă, renunțase la bogăția şi cinstea rangului şi venise să-şi cîştige existența cu penelul într-un atelier din Roma.

În toate cazurile de mai sus fabulația părea să rezulte din impresia de largheţe şi generozitate pe care o dădea Miriam în permanență, ca şi cînd n-ar fi avut nici cea mai mică idee de ceea ce înseamnă să fii strîmtorat. De orice natură ar fi fost privațiunile pe care le îndura, acestea erau neapărat rezultatul propriei ei alegeri. Dar mai erau şi alte presupuneri, mai puțin fanteziste, potrivit cărora Miriam era fiica unui negustor sau bancher care se ruinase într-o mare criză a negoțului şi cum avea înclinații spre artă încercase să-şi cîştige existența cu penelul, preferind această alternativă celei de-a intra guvernantă.

Oricare ar fi fost adevărul, strălucitoarea Miriam fusese smulsă dintr-un mister şi nu era încă total desprinsă de acest trecut. Era o femeie frumoasă şi atrăgătoare, dar ai fi zis că are drept punct de sprijin un nor şi că e înconjurată de ceva nebulos, aşa încît şi cele mai comune atitudini ale ei dobîndeau ceva din însuşirile vieții spiriduşilor. Asta se întîmpla chiar .şi în relațiile cu Kenyon şi Hilda, bunii ei prieteni. Dar felul ei firesc de a vorbi, generozitatea, bunătatea şi cinstea înnăscută făceau o asemenea impresie încît cei doi îi primiseră prietenia cu inima deschisă, îi acceptaseră calitățile ca evidente şi autentice netrecîndu-le deloc prin minte că ceea ce nu ştiau trebuia neapărat să ascundă ceva rău.

Dar să purcedem mai departe cu istorisirea noastră.

Acelaşi grup de prieteni pe care i-am întîlnit la galeria de sculptură de la Capitol se duseseră să viziteze, cu cîteva luni în urmă, catacombele Sfîntului Calist. Cobo- rîseră voioşi în imensul mormînt şi, la lumina torțelor, colindaseră ca într-un vis în care frînturi de amintiri despre naosuri de biserică şi pivnițe mucede, mai cu seamă despre acestea din urmă, se învălmăşeau fără noimă. Galeriile întortocheate de-a lungul cărora îl urmau pe ghid fuseseră în vechime săpate într-o piatră sfărîmicioasă şi cărămizie. De fiecare parte a coridorului se deschideau nişte firide orizontale, unde, dacă-şi apropiau torțele, puteau zări forma unui trup omenesc în cenuşa albă în care se desfăcuse partea pieiitoare a unui bărbat sau a unei femei. în această pulbere acum stinsă puteai da peste osul unei coapse care se sfărîma la cea mai mică atingere, sau poate peste vreo țeastă rînjind de propria-i soartă nefericită, cuin se intimplă cu asemenea lucruri hîde şi găunoase.

Uneori galeria sumbră urca, aşa încît printr-o spărtură scînteia pentru o clipă deasupra lor lumina zilei, sau vreo rază de soare se strecura într-o criptă ; apoi se afunda din nou, coborînd

lin sau pe trepte abrupte, tăiate primitiv, spre ungherele tot mai adinei ale pămîntului. Ici, colo coridoarele înguste şi întortocheate se lărgeau puţin formînd micuţe capele, care cîndva fuseseră fără îndoială împodobite cu încrustaţii în marmură şi fuseseră luminate de sfeşnice mereu aprinse şi de torţe. Asemenea lumini şi ornamente fuseseră de mult stinse şi desprinse de pe ziduri, cu excepţia tavanelor scunde ale unora din aceste antice încăperi de cult, care mai erau acoperite cu fragmente de stuc afumat şi unde mai puteai discerne fresce cu scene şi subiecte din scripturi, în cea mai cumplită stare de ruină.

Intr-una din aceste capele ghidul le arătă o arcadă scundă sub care fusese îngropat trupul Sfintei Cecilia după martiriul ei, şi unde rămăsese pînă cînd îl văzuse un sculptor şi îi dăruise frumuseţe veşnică în marmură.

Intr-alt colţ găsiră două sarcofage, unul conţinînd un schelet, iar celălalt un trup smochinit, care mai purta încă veşmintele de pe vremea cînd era în viaţă.

— Ce îngrozitoare sînt toate astea ! exclamă Hilda cutremurîndu-se. Nu ştiu de ce-am venit aici, şi nici de ce-am mai rămîne chiar şi numai o clipă.

— Le urăsc pe toate ! strigă Donatello, cu o vigoare deosebită. Prieteni dragi, să ne grăbim spre lumina binecuvîntată a zilei.

De la început Donatello nu se arătase prea entuziasmat de expediţie, pentru că, asemeni celor mai mulţi italieni, şi în perfectă armonie cu firea lui care gusta simpla fericire trupească, acest tînăr avea aversiune faţă de morminte şi cranii, şi t"aţă de toate lucrurile înfiorătoare pe care spiritul gotic se delectează asociindu-le cu ideea morţii. Se cutremură şi privi cu spaimă în jur, apropiindu-se mai mult de Miriam, a cărei influenţă magnetică fusese singurul lucru ce-l atrăsese în sferele acestea sumbre.

— Ce copil eşti, sărmane Donatello ! remarcă ea, cu dezinvoltura pe care o arăta întotdeauna faţă de el. Ţi-e frică de stafii !

— Da, signorina ; mi-e îngrozitor de frică ! răspunse sincer Donatello.

— Şi eu cred în stafii, spuse Miriam, şi poate c-aş tremura şi eu într-un loc mai potrivit. Dar aceste morminte sînt atît de vechi şi aceste cranii şi cenuşa lor albă sînt atît de uscate, încît, eu, una, cred că nu mai sînt bîntuite. Cel mai cumplit gînd în legătură cu catacombele ţi—1 inspiră întinderea lor nesfîrşită şi posibilitatea de-a te pierde în acest labirint al întunericului ce te apasă dincolo de slaba licărire a torţelor.

— S-a pierdut cineva, vreodată, pe aici ? îl întrebă Kenyon pe ghid.

— Bineînţeles, signor ; s-a pierdut un bărbat şi nici nu e prea mult de atunci, pe vremea cînd trăia încă tatăl meu, răspunse ghidul ; şi adăugă cu aerul unui om care crede ceea ce spune : dar primul care s-a pierdut aici era un păgîn din vechea

Romă, care s-a ascuns din dorinţa de a-i spiona şi a-i trăda pe sfinţii preafericiţi care pe vremea aceea sălăşluiau şi oficiau în aceste locuri întunecoase. Aţi auzit povestea, signor ? S-a petrecut un miracol cu blestematul acela şi de atunci încoace (vreme de cel puţin cincisprezece veacuri) tot orbecăie prin întuneric căutîndu-şi o cale de ieşire.

— L-a văzut vreodată cineva ? întrebă Hilda care credea cu tărie şi spaimă în minuni de felul acesta.

— Nu l-am văzut niciodată cu ochii mei, signorina, ferească sfîntul ! răspunse ghidul. Dar e un fapt ştiut că se aţine pe lîngă grupurile care intră în catacombe, mai cu seamă dacă sînt eretici, sperînd să ducă la pierzanie pe acela care s-ar îndepărta de ai săi. Lucrul pe care-l doreşte din tot sufletul nenorocitul ăla, aproape tot atît cît tînjeşte după binecuvîntatul soare, este un tovarăş cu care să-şi împartă nefericirea.

— O sete atît de mare de comunicare vădeşte, oricum, ceva atrăgător în caracterul sărmanului om, remarcă Kenyon.

Ajunseseră între timp la o capelă mai mare decît toate pe care le văzuseră pînă acum ; avea o formă circu-
Iară şi, deşi era tăiată în masa solidă de gresie roşietică, avea coloane şi un tavan sculptat şi alte mărturii ale unui plan arhitectural după toate legile artei. Oricum, era extrem de mică dacă te gîndeai la ea în chip de biserică, înălţîndu-se de-abia la de două ori statura unui bărbat şi măsurînd doar doi, trei paşi de la un zid la altul ; şi în timp ce torţele adunate luminau acest mic loc sfinţit, marele întuneric se întindea dincolo de el, asemeni acelui nemărginit mister care împresoară scurta noastră viaţă şi în care prietenii dispar de lîngă noi unul cîte unul.

— Vai, dar unde e Miriam ? strigă Hilda. Se căutară atunci grăbiţi cu privirile unul pe altul şi îşi dădură seama că unul dintre ei dispăruse în marele întuneric chiar în clipa în care ei se cutremurau la gîndul că s-ar putea cumva întîmpla o asemenea nenorocire.

CAPITOLUL IV

SPECTRUL DIN CATACOMBE

— DESIGUR, N-A PUTUT să se piardă ! exclamă Kenyon. Acum o clipă am auzit-o.

— Nu, nu ! spuse Hilda, cuprinsă de panică. Era în urma noastră, a tuturor, şi e mult de cînd nu i-am mai auzit glasul !

— Torţe, torţe ! strigă Donatello cu disperare. Am s-o caut oricît de cumplit ar fi întunericul.

Dar ghidul îl apucă de braţ şi-i asigură că nu-şi pot ajuta prietena dispărută decît strigînd-o din răsputeri. Cum sunetul va străbate pînă departe prin galeriile acelea strîmte şi înguste, existau toate şansele ca Miriam să-i audă şi să-şi poată regăsi drumul.

Drept urmare, cu toţii — Kenyon cu vocea lui de bas, Donatello cu cea a unui tenor, ghidul cu strigătul strident şi aspru care face străzile Romei atît de zgomotoase şi Hilda cu ţipătul subţirel pătrunzînd mai departe decît larma celorlalţi — începură să strige, să chiuie şi să hăulească cît îi ţineau

rărunchii. Şi ca să nu prelungim emoţia cititorilor (pentru că nu urmărim în mod special să le stîrnim interesul pentru această scenă, ci o povestim doar din pricina necazurilor şi a încurcăturilor stranii care au urmat-o) ei auziră curind răspunsul unui glas de femeie.

— Ea e, signorina ! izbucni Donatello vesel.

— Da, sînt sigură că a fost vocea scumpei Minam, întări Hiida. Şi iat-o că vine ! Slavă Domnului ! Slavă Domnului !

Zăriră în sfîrşit silueta prietenei lor, luminată de propria ei torţă, apropiindu-se dintr-una din galeriile întunecate. Minam înainta spre ei, dar nu cu graba şi bucuria înfiorată a unei fete îhspăimîntate, salvată cu o clipă înainte dintr-un labirint misterios şi sumbru. Nu răspunse nimic pe moment întrebărilor lor şi manifestărilor de bucurie, şi după cum işi amintiră mai lirziu, în toată comportarea ei se vedea că e absorbită, gîncliloare şi cufundată în sine. Era palidă cum era şi firesc, cu degetele încleştate pe torţă, iar pîlpîirea nesigură a flăcării ii trăda tremurul mîinii. Acesta din urmă era semnul cei mai evident al tulburării şi spaimei prin care trecuse.

— Scumpă, scumpă Miriam, exclamă Ililda. îmbrăţişîndu-şi prietena, unde te-ai pierdut de noi ? Binecu- vîntată fie Providenţa care te-a salvat din acel întuneric înfiorător.

— Stt, scumpă Iiilda ! şopti Miriam cu un rîs straniu şi scurt. Eşti sigură că a fost mîna cerului caro m-a readus printre voi ? Dacă e aşa, trimisul lui a fost straniu, aşa cum ai s-o recunoşti. Priveşte-l, e acolo.

Fulgerată de cuvintele şi de atitudinea lui Miriam, Hiida scrută întunecimea încotro arăta Miriam şi văzu acolo o făptură la hotarul nedefinit al obscurităţii, în pragul micii capele luminate. Kenyon o zări şi el în aceeaşi clipă şi se apropie cu torţa ridicată, deşi ghidul încercă să-l oprească, spunîndu-i că odată trecut ele pragul capelei sfinţite duhul ar avea puterea să-l sfişie bucată cu bucată. Cînd, mai tîrziu. sculptorul se gîndi la cele întîmplate, constată cu uimire că atunci cînd era vorba de el însuşi ghidul nu trăda aceeaşi spaimă pe care o arăta pentru cei-lalţi ; el se aventură alături de Kenyon cînd acesta încercă să se apropie de făptura necunoscută cu toate că se străduia să-l împiedice pe sculptor.

În cele din urmă, se apropiară amîndoi destul de mult şi văzură spectrul atîta cît putea îngădui lumina fume- gîndă a torţelor lor în lupta cu întunericul dens.

Necunoscutul avea o înfăţişare extrem de pitorească şi teatrală. Era îmbrăcat într-o pelerină largă, ce părea făcută din pielea unui bizon, şi o pereche de nădragi din piele de capră cu părul pe dinafară, nădragi cum se mai văd şi astăzi la ţăranii din Campania romană. În această costumaţie arătau ca satirii din antichitate, şi într-a- devăr, spectrul din catacombe ar fi putut fi ultimul supravieţuitor al acelei stirpe dispărute, ascunzîndu-se în bezna sepulcrală şi deplîngîndu-şi viaţa pierdută pe care o trăise odinioară prin păduri şi de-a lungul pîraielor.

Mai avea şi o pălărie conică, cu boruri late, în umbra cărora abia puteai ghici un chip sălbăticit, ce părea că pluteşte în paragina întunecată a bărbii şi a mustăţilor. Ochii îi clipeau şi se fereau stînjeniţi de lumina torţei, aşa cum se întîmplă cu fiinţele pentru care lumina nopţii e mai plăcută decît cea a amiezii.

Aşa cum arăta, spectrul ar fi putut face o impresie cu totul ieşită din comun asupra nervilor sculptorului, dacă acesta n-ar fi fost obişnuit să observe aproape zilnic siluete asemănătoare, tolănite pe treptele din Piaţa Spaniei, în aşteptarea vreunui artist care să le invite pe tărîmul magic al picturii. Dar deşi era familiarizat cu înfăţişarea ciudată a necunoscutului, Kenyon nu-şi putu stăpîni mirarea văzînd un asemenea personaj materializîndu-se pe neapteştate din abisul întunecat al catacombei.

— Ce eşti ? întrebă sculptorul apropiindu-şi torţa de el. Şi de cît timp hoinăreşti pe aici ?

— O mie cinci sute de ani ! mormăi ghidul destul de tare pentru a fi auzit de întregul grup. E vechea fantomă păgînă ce a încercat să-i trădeze pe preafericiţii sfinţi despre care v-am vorbit.

— Da, e o fantomă ! strigă Donatello înfiorîndu-se. Ah, scumpă signorina, ce vedenie îngrozitoare ţi-a aţinut calea în galeriile alea întunecoase !

— La naiba. Donatello, replică sculptorul. Omul acesta e fantomă cît eşti şi tu. Singurul lucru de mirare e cum de-a ajuns să se ascundă prin catacombe. Poate că ghidul nostru va fi în stare să ne dezlege enigma.

[1] Spectrul însuşi lămuri problema tangibilităţii sau oricum a materialităţii sale făcînd un pas spre ei şi apu- cîndu-l pe Kenyon de braţ.

— Nu întreba ce sînt şi nici de ce stau în întuneric, spuse el cu o voce aspră şi răguşită, ca şi cînd umezeala i-ar fi înecat gîtlejul. De-acum încolo umbra mea nu se va mai desprinde de paşii ei. Ea a venit la mine nu eu. Ea m-a chemat şi trebuie să suporte urmările reintrării mele în lume.

— Sfîntă Fecioară ! îi urez signorinei să se bucure de ce-a găsit, spuse ghidul mai mult pentru el. Şi oricum, catacombele s-au descotorosit de el.

Nu e nevoie să urmărim scena mai departe. Esenţial pentru istorisirea ce urmează e că, în scurtul interval în care se pierduse prin coridoarele întortocheate, Miriam a întîlnit un necunoscut şi că l-a scos cu ea, sau că a fost adusă înapoi de el, mai întîi la lumina torţelor şi de-acolo la lumina soarelui.

Această întîmplare era cu atît mai ciudată cu cît relaţia ce s-a înfiripat atît de întîmplător şi într-un timp atît de scurt nu s-a încheiat odată cu incidentul care i-a dat naştere. Ca şi cînd serviciul pe care i l-a făcut ea sau cel pe carfe i l-a făcut el, indiferent cum au stat lucrurile, i-ar fi dat dreptul inalienabil s-o urmărească şi s-o protejeze. Începînd din acea zi spectrul catacombelor nu a lăsat-o să-l uite. O urmărea pas cu pas cu o încăpăţînare care întrecea perseverenţa cerşetorilor italieni cînd recunosc un binefăcător. E drept că din cînd în cînd dispărea zile întregi, dar reapărea întotdeauna, alunecînd în urma ei pe străzile înguste, sau urcînd cele o sută de trepte ale scării ei şi postîndu-i-se la uşă.

Cum adeseori era primit în atelier, multe din schiţele şi picturile ei păstrau urma şi trăsăturile chipului lui. Atmosfera morală a acestor producţii era în asemenea măsură influenţată de acest lucru încît pictorii rivali hotărîră că era vorba de un manierism fără leac care avea să-i spulbere lui Miriam toate spe ranţele în legătură cu atingerea perfecţiunii în materie de artă.

Povestea acestei întîmplări se răspîndi în cercuri largi, şi-şi făcu drum dincolo de bîrfelile obişnuite ale *stranierilor* chiar şi în cercurile italiene, unde exagerată de înclinaţia lor încă vie spre superstiţii, deveni mult mai fantastică decît în relatarea de mai sus. De acolo s-a reîntors în cercurile anglo-saxone şi a fost transmisă artiştilor germani, care au împodobit-o cu ornamente şi excrescenţe romantice, după obiceiul lor, încît a devenit o fantezie demnă de un Tieck şi de un Hoffmann. Pentru că nimeni nu-şi face probleme de conştiinţă cînd e vorba să mai adauge ceva întîmplărilor neverosimile ale unei povestiri fantastice.

Cea mai moderată versiune a incidentului, care putea avea priză la public, era cea ot'erită de ghidul din catacombe în legătură cu legenda lui Memmius. Omul sau demonul sau omul-demon, era spion în vremea persecuţiilor primilor creştini, probabil sub împăratul Diocletian şi pătrunsese în catacombele Sfîntului Calist în scopul viclean de-a descoperi ascunzătorile refugiaţilor. Dar pe cînd se furişa abil prin galeriile întunecoase, dădu din întîmplare peste o micuţă capelă unde ardeau lumînări în faţa unui altar cu un crucifix şi unde un preot oficia serviciul divin. Pronia cerească acordă lui. Memmius o singură clipă de îndurare, în cursul căreia, dacă s-ar fi dovedit capabil de credinţă şi de dragoste creştinească, ar fi îngenuncheat în faţa crucii, ar fi primit în suflet lumina cerească şi astfel ar fi fost de-a pururi binecuvîntat. Dar el s-a împotrivit chemării sacre. Şi astfel de îndată ce clipa a zburat, flacăra lumînărilor sfinţite, care reprezintă esenţa adevărului, l-a rătăcit pe nenorocitul om "în eroarea veşnică, iar crucea sfîntă i s-a întipărit pe inimă ca un sigiliu, aşa ca să nu se mai poată nicicînd deschide spre a primi credinţa.

De-atunci, acel păgîn, Memmius, bîntuie adîncurile întinse şi mohorîte ale catacombelor, încercînd, după spusele unora, să atragă noi victime care să-i împărtăşească nenorocirea ; după alte afirmaţii încearcă să-l convingă pe vizitatorul care nu e pus în gardă să-l ia de mînă şi să-l scoată la lumina zilei. Dacă şiretlicurile şi rugăminţile lui fierbinţi ar avea efect, omul-demon n-ar rămîne totuşi.multă vreme pe pămînt. Şi-ar satisface răutatea diavolească, răzbunîndu-se din plin pe binefăcătorul său, şi poate ar aduce în societate vreo molimă sau alte rele de mult uitate" şi îngropate ; sau poate, i-ar învăţa pe oamenii moderni cine ştie ce soi de crime, colbuite şi uitate, pe care le ştiau locuitorii Romei antice şi apoi s-ar grăbi să se întoarcă în catacombe, care au devenit pentru el un cămin primilor, după atîta amar de vreme de cînd le tot bîntuie.

Miriam însăşi, cu prietenii ei aleşi, sculptorul şi blinda Hilda, rîdeau adesea de plăsmuirile monstruoase despre aventura ei, care se răspîndiseră atît de departe. Cei doi confidenţi, pentru că asta erau, cînd era vorba de chestiuni obişnuite, nu se- feriseră să-i ceară o explicaţie în legătură cu acest mister, pentru că, fără îndoială, exista un mister, şi încă unul de nepătruns, chiar lăsînd la o parte orice amestec al imaginaţiei. Şi, atunci, uneori, răspunzînd întrebărilor cu un soi de ghiduşie melancolică, Miriam lăsa frîu liber fanteziei şi fabula mai extravagant decît toate născocirile ingeniozităţii germanice şi ale superstiţiei italieneşti.

De exemplu, cu un aer straniu de seriozitate pe chip, dezminţit numai de o sclipire de rîs în ochii ei negri, ea susţinea că spectrul (care fusese artist pe vremea cînd era muritor) îi promisese s-o înveţe secretul, de mult uitat dar de nepreţuit, al vechilor fresce romane. Cunoaşterea acestui secret ar fi aşezat-o pe Miriam în fruntea artei moderne ; singura condiţie, asupra căreia căzuseră de acord, era ca ea să se întoarcă la el în bezna neagră, după ce va împodobi unele suprafeţe de zid placat cu stuc cu forme strălucitoare şi măreţe. Şi care slujitor devotat al artei n-ar plăti iscusinţa supremă chiar cu preţul unui asemenea sacrificiu imens !

Sau, dacă prietenii ei insistau ca ea să le facă o relatare mai realistă, Miriam răspundea că, întîlnindu-l pe vechiul necredincios într-una din galeriile înspăimîntă- toare ale catacombelor, intrase într-o dispută cu el, sperînd să dobîndească gloria şi satisfacţia de a-l converti la credinţa creştină. De dragul unui rezultat atît de ieşit din comun şi-a periclitat propria ei mîntuire, legîncfu-se să-l urmeze în bezna pedepsei sale, dacă în intervalul de douăsprezece luni nu-l va fi convins de erorile prin care a orbecăit şi s-a poticnit atît amar de vreme. Dar, vai ! Pînă în prezent disputa a avansat în mod funest în favoarea omului-demon ; şi Miriam (aşa cum îi şoptea Hildei la ureche) avea presimţiri sumbre că în cîteva luni trebuie să-şi ia rămas bun de la soare pentru vecie.

Faptul că toate tan taxări le ei romantice ajungeau la unul şi acelaşi sfîrşit neguros era într-un fel uluitor ; ai fi zis că i

se pare cu neputinţă să-şi imagineze măcar o singură ieşire care să nu fie dezastruoasă, din legătura ei cu însoţitorul nefast.

S-ar fi putui ca această ciudăţenie să nu aibă totuşi nici o semnificaţie de n-ar fi sugerat o stare de deprimare pe care multe alte semne o indicau 111 egală măsură. Prietenilor lui Miriam nu le era deloc greu să-şi dea seama că dintr-un motiv sau allul fericirea ei era grav primejduită. Părea deseori cufundată într-o melancolie adîncă. Dacă se înlimpla să mai aibă momente de voioşie, acestea trădau rareori o veselie sănătoasă. Ba mai mult, începu să fie irascibilă şi să aibă accese de furie ce se revărsau de obicei asupra celor care o iubeau cel mai mu.It. Asta nu înseamnă că persoanele din anturajul ei, faţă de care nu manifesta decît indiferenţă, erau scutite de asemenea izbucniri, mai cu seamă dacă se hazardau să facă vreo aluzie cu privire la model. În asemenea împrejurări le pierea orice chef de-a mai aduce vorba de acest subiect, iar pe de altă parte erau înclinaţi să interpreteze întreaga poveste în defavoarea ei folosind culorile cele mai dezavantajoase pe care le ofereau faptele.

S-ar putea ca cititorul să se întrebe de ce era nevoie de atîtea vorbe şi speculaţii în legătură cu un incident ce s-ar fi putut explica foarte bine fără să te îndepărtezi prea mult de hotarul probabilităţii. Spectrul putea fi pur şi simplu un cerşetor din Roma, a cărui breaslă îşi găsea adeseori adăpost în locuri chiar mai stranii decît catacombele ; sau putea fi unul dintre pelerinii care mai călătoresc şi acum venind din ţări îndepărtate ca să îngenuncheze şi să se roage în locuri sfinte, printre care aceste ascunzişuri ale primilor creştini au mai ales reputaţia de a fi sacre. Ori, şi aceasta era poate o teorie mai plauzibilă, putea fi un hoţ din oraş, un jefuitor din Campagna. un delicvent politic, un asasin cu mîinile pătate de sînge. căruia neglijenţa sau conivenţa poliţiei îi permitea să se refugieze în citadelele subterane, unde asemenea indivizi certaţi cu legile şi-au făcut obiceiul să se ascundă din antichitatea îndepărtată pînă jn zilele noastre. Sau putea fi un nebun, ce se fereşte instinctiv de oameni şi găseşte o plăcere sumbră în a-şi face culcuşul printre morminte, asemeni personajului ale cărui strigăte străbat pînă la noi de pe vremea Scripturilor.

Cît despre faptul că străinul s-a'ataşat cu atîta devotament de Miriam. magnetismul ei personal poate fi o explicaţie de care merită să ţinem seama. în rest, obstinaţia lui nu are de ce să pară stranie celor care-şi amintesc că vagabonzii din Italia indolentă se lipesc cu cea mai mare uşurinţă de acea persoană care are ghinionul să le dea de pomană, sau să le facă altă binefacere, sau să demonstreze fie şi cea mai uşoară solicitudine faţă de soarta lor.

Aşa încît nu mai rămîn multe de explicat în afară de comportarea lui Miriam însăşi ; rezerva ei, melancolia ei îngîndurată, irascibilitatea şi accesele ei de furie. Numai interpretate cu generozitate aceste simptome morbide îşi pot găsi explicaţie în influenţa stimulatoare, dar şi epuizantă, a artei practicată de o tînără sensibilă în atmosfera surescitantă şi nesănătoasă a Romei. Cel puţin, acesta era punctul de vedere pe

care Hilda şi Kenyon se străduiau să-l impună propriilor lor conştiinţe şi să-l transmită celor pe care i-ar fi putut influenţa prin părerile lor.

Unul dintre prietenii lui Miriam puse povestea prea la suflet. E vorba de tînărul italian. Donatello, după cum am văzut, fusese martor la prima apariţie a străinului, şi de atunci vădea o repulsie stranie faţă de fantoma aceea misterioasă, şi întunecată, răspîndind miasme de moarte. Sentimentul acesta nu semăna cu antipatia sau cu ura oamenilor, ci cu acele aversiuni instinctive, lipsite de raţiune, ce apar uneori la animale şi care în general se dovedesc mai demne de încredere decît cea mai pătrunzătoare intuiţie psihologică. Umbra modelului care se abătea întotdeauna asupra luminii pe care Miriam o difuza în jurul ei îi pricinuia destulă amărăciune lui Donatello. Totuşi el avea o fire deosebit de prietenoasă şi veselă şi îi trebuia atît de puţin ca să fie fericit, că şi atunci cînd îşi pierdea o parte din bucurii reuşea să se descurce destul de bine cu ceea ce-i mai rămînea.

CAPITOLUL V

ATELIERUL LUI MIRIAM

CURTEA INTERIOARA şi scările unui palat construit cu trei sute de ani în urmă reprezintă un aspect aparte al Romei moderne atrăgînd interesul sporit al străinilor în comparaţie cu o mulţime de alte lucruri despre care au aflat din descrieri mai pretenţioase. Treci pe sub deschiderea largă şi înaltă a unui gang sordid şi vezi un grup de coloane ce formează un fel de arcade în jurul curţii, şi în intervale, presărate de la o coloană la alta, fragmente de statui antice, fără capete şi fără picioare, torsuri şi busturi care fără excepţie şi-au pierdut — tocmai ceea ce le-ar prinde bine şi muritorilor dacă le-ar lipsi în această atmosferă deloc suavă — nasul. Basoreliefuri, trofeele unor palate cu mult mai vechi sînt încastrate în zidurile înconjurătoare, ale căror pietre au fost furate una cîte una de la Coliseu, sau de la alte ruine imperiale, pe care vandalismul timpuriu nu le-a distrus pînă în temelii. Mai mult, între două dintre coloane se află un sarcofag fără capac şi cu cea mai mare parte din sculpturile încrustate distruse ; poate cîndva a conţinut ţărîna vestită şi scheletul vreunui personaj istoric, deşi acum nu mai e decît un receptacol pentru gunoiul din curte şi pentru o mătură pe jumătate cheală.

în centrul curţii, sub cerul italian albastru, străjuită de suta de ferestre ale imensului palat ce veghează de sus din cele patru părţi, apare o fîntînă. îşi revarsă apele dintr-un bazin de piatră într-altul, ţîşneşte din urna unei naiade, sau izbucneşte în multe jeturi din gurile unor monştri fără identitate, care nu erau decît groteşti la început, cînd Bernini, sau cine o fi fost tatăl lor nenatural, i-a creat ; acum însă petele de muşchi, smocurile de iarbă, mătasea broaştei şi toate soiurile de buruieni cărora le merge bine în crăpăturile şi fisurile marmurei umede, ne arată că natura a primit din nou fîntîna la pieptul ei generos cu aceeaşi dragoste de parcă ar fi un izvor de munte. Ascultă-i numai murmurul plăcut, gîlgîitul, clipocitul ! Ai putea auzi aceleaşi sunete cristaline în apropierea unei cascade micuţe din pădure,

deşi aici dobîndesc un patos încîntător de la ecourile impresionante care reverberează graiul lor firesc. Aşa că fîntîna nu ¿ste tocmai veselă deşi susură de trei secole !

Intr-unui din colţurile curţii, o galerie sprijinită pe coloane duce spre scară pe care, cu întinderea ei spaţioasă de trepte scunde din marmură, au urcat din timpuri trecute prinţi şi cardinali, membri ai acestei mari familii din Roma ce a construit palatul. Sau au coborît într-o ţinută mai impozantă şi măreaţă încă în drum spre Vatican, sau spre Palatul Quirinal, ca să-şi schimbe acolo pălăriile stacojii cu tripla coroană. Dar, în cele din urmă, toate aceste ilustre personaje au coborît pentru ultima oară scara lor ereditară, lăsînd-o să devină cale de acces pentru ambasadori, nobili englezi, milionari americani ; artişti, negustori, spălătorese şi oameni de toate categoriile ; în aceeaşi clădire atît de diversă găsesc cu toţii fie saloane aurite şi placate cu marmură, după cerinţele luxului şi ale pompei, fie mansarde sărăcăcioase pe care le pot plăti nevoiaşii în mizeria lor. Numai că nu există nici măcar un colţişor în acest palat (construit anume pentru măreţie şi pentru găzduirea unei suite imense, şi prin aceasta pier- zîndu-se din cei cîţiva aleşi ce-şi află fericirea în jurul căminului sau în vreun alt mod mulţumirea domestică) în care locatarul oricît de umil sau de arogant, să-şi afle tihna.

In dimineaţa ce-a urmat scenei din galeria de sculptură, Donatello urca scara cu pas uşor. Urca de la un cat la altul, trecînd prin faţa unor intrări impresionante, încadrate de bogate sculpturi în marmură, şi suia neobosit, pînă cînd splendoarea primului *piano* şi eleganţa caturilor mijlocii au fost înlocuite de un soi de regiune alpină, cu aspect rece şi golaş. Trepte de piatră aspră, balustrade primitive de lemn, pardoseala de cărămidă pe coridoare şi o spoială murdară pe pereţi ; aşa arăta palatul aici. In cele din urmă se opri în faţa unei uşi de stejar, pe care era fixată o carte de vizită purtînd numele lui Miriam Schaefer, pictoriţă. Aici bătu Donatello şi uşa zvîcni din- tr-o dată de perete, zăvorul fiind tras cu ajutorul unei sfori din interiorul camerei. Trecînd printr-un mic vestibul se trezi în faţa lui Miriam.

— Intră, Faun sălbatic, îl invită ea, şi povesteşte-mi ultimele noutăţi din Arcadia.

Artista nu era în faţa şevaletului, ci se îndeletnicea cu o ocupaţie feminină — cîrpea nişte mănuşi. Există ceva extrem de plăcut şi chiar impresionant — cu un efect dulce, calm şi cuceritor — în această ocupaţie care le deosebeşte pe femei de bărbaţi. Noi, bărbaţii, sîntem incapabili de o asemenea îndeletnicire minoră faţă de preocuparea de bază a vieţii ; dar femeile de orice rang social ar fi, oricît de dotate cu inteligenţă sau talent, sau cu o frumuseţe nemaiîntîlnită —, au întotdeauna alături de ele ceva de lucru care să le umple intervalele scurte dintre o clipă şi alta. Degetele tuturor sînt familiarizate cu acul. Fără îndoială, o regină îl foloseşte arareori ; poeta îl foloseşte cu aceeaşi iscusinţă ca şi pana ; ochii unei femei care a descoperit o nouă stea se pleacă de la[1] strălucirea ei spre minuscula unealtă sclipitoare, ce aleargă de-a lungul tivului unei batiste, sau repară

sfîşietura unei rochii. Şi ne sînt superioare în această privinţă. Firul subţire de mătase sau de bumbac le leagă de preocupările mărunte, familiale, calme ale vieţii, care prin influenţa lor neîntreruptă le dau un anume echilibru sufletesc, le împiedică sensibilitatea să alunece în morbid. O imensă afecţiune omenească se scurge de-a lungul acestui fir electric ce leagă tronul regal de scaunul de nuiele al celei de pe urmă cusătoarese, şi menţine un soi de comuniune între femeile din lumea aleasă şi cele din păturile cele mai umile. După părerea mea e un semn de robusteţe şi de bunătate dacă unei femei înzestrată cu gînduri înălţătoare şi calităţi alese îi place să coasă ; mai cu seamă că o femeie nu e niciodată mai împăcată cu sine, decît în asemenea clipe.

Şi cînd lucrul îi cade în poală fără motiv, iar acul îşi opreşte zborul fără să vrea, e un semn de tulburare, poate tot atît de grăitor ca şi iuţirea bătăilor inimii. Şi asta i se întîmplase şi lui Miriam. Deşi Donatello şedea şi o privea, ai fi zis că ea a uitat că e în preajmă, lăsîndu-l să se strecoare în afara gîndurilor ei, iar mănuşa să alunece printre degetele ei ostenite. În ciuda simplităţii lui, tînărul îşi dădu instinctiv seama că ceva nu merge.

— Scumpă prietenă, eşti tristă, spuse el apropiindu-se.

17
49

— Ţi se pare, Donatello, făcu ea, reluîndu-şi lucrul.

Da, poate puţin tristă, dar asta nu-i ceva deosebit pentru noi, oamenii obişnuiţi, şi în special pentru noi femeile. Tu faci parte dintr-o stirpe mai veselă, prietene, şi n-ai habar de boala tristeţii. Dar ce vînt te-a adus în camera asta înnegurată a mea ?

— De ce-o faci să fie atît de înnegurată ? întrebă el.

— Noi, artiştii, evităm anume strălucirea soarelui şi nu admitem decît lumina indirectă, îi explică Miriam, pentru că avem impresia că trebuie să ne opunem Naturii înainte de-a o imita. Asta îţi sună foarte straniu, nu-i aşa ? Dar uneori facem tablouri foarte izbutite la lumina şi umbrele noastre artificiale. Ca să-ţi treacă timpul, uită-te la unele din tablourile mele şi încetul cu încetul o să-mi recapăt dispoziţia necesară ca să încep portretul de care vorbeam.

Camera avea aspectul obişnuit al unui atelier de pictură ; una din acele încăperi încîntătoare ce par să aparţină mai puţin lumii reale şi mai degrabă par a fi semnul vizibil al imaginaţiei bîntuite a poetului, unde se adăpostesc eboşele, crochiurile şi atitudinile de-abia conturate ale unor fiinţe şi obiecte mult mai impresionante şi mai frumoase decît cele pe care le putem întîlni aiurea în realitate. Ferestrele erau acoperite cu obloane sau cu draperii grele, în afară de una pe jumătate deschisă spre un petic de cer din care lipsea soarele, lăsînd să cadă numai de sus de tot acea dîră de lumină ce împreună cu contrastul subliniat de umbră formează prima condiţie pentru a vedea obiectele pictural. Desene în creion erau prinse pe pereţi sau răspîndite pe mese. Pînze neînrămate întorceau spatele privitorului, neoferindu-i decît un spaţiu gol şi ascun- zînd nepoliticos splendorile peisajului sau ale frumuseţii umane zugrăvite de măiestria lui Miriam.

În partea cea mai umbrită a încăperii Donalello zări surprins, conturîndu-se în întuneric, o femeie cu părul lung şi negru care gesticula violent cuprinsă parcă de-o disperare tragică ce părea eă-l invită s-o urmeze în întuneric.

—• Nu te teme, Donatello, făcu Miriam, zîmbind, cînd îl văzu cum scrutează nehotărît obscuritatea misterioasă. "Nu te îmbie la nimic rău şi nici nu l-ar putea face oricît de mult ar dori-o. E o tînără cu o fire extrem de maleabilă ; aci e eroină de romanţ, aci e o simplă fetişcană, aşa cum o cere spectacolul ; a fost creată, sînt sigură, numai pentru a purta cu multă graţie şaluri bogate şi alte podoabe. Aceasta-i adevărata ei menire, deşi pretinde că-i revin cele mai diverse obligaţii şi că joacă multe roluri în viaţă, de fapt sărmana marionetă n-are nimic de făcut aici pe pămînt. la uite, am devenit sarcastică, fără să-mi dau seama şi mă trezesc atribuind caracterul modelului meu, manechin, majorităţii femeilor. Ea are însă marele avantaj că e maică. Ce n-aş da să fiu şi eu ca ea !

— Ce tare şi-a schimbat înfăţişarea, exclamă Donatello, acum că ştiu că nu-i decît un manechin ! Cînd mi-a căzut privirea asupra ei, la început, mi s-a părut că-şi agită braţele chemîndu-mă parcă s-o salvez dintr-o primejdie îngrozitoare.

— Te chinuie des asemenea capricii sinistre ale fanteziei ? întrebă Miriam. N-aş fi bănuit una ca asta.

— Ca să fiu sincer, scumpă signorina, răspunse tînărul italian, întîmplarea face că mă cuprinde groaza în casele vechi şi sumbre şi mi-e teamă şi de întuneric. Nu-mi plac deloc ungherele mohorîte sau întunecate atunci cînd nu sînt în vreo grotă, sau la adăpostul frunzelor groase şi verzi ale unui umbrar, sau în vreun colţişor de pădure aşa cum se află multe în vecinătatea locuinţei mele. Şi chiar şi acolo, dacă se furişează vreo rază de soare, umbra mă atrage cu atît mai mult datorită scînteierii ei jucăuşe.

— Da, eşti un adevărat Faun, spuse frumoasa pictoriţă, rîxînd la amintirea scenei din ziua precedentă. Dar lumea s-a schimbat cumplit, în zilele noastre ; s-a schimbat amarnic, sărmane Donatello, de pe vremea zilelor fericite cînd stirpea ta trăia în pădurile Arcadiei jucîndu-se de-a v-aţi-ascunselea cu nimfe prin grote şi prin vîlcele. Ai reapărut în lume cu cîteva secole prea tîrziu.

— Acum nu te mai înţeleg deloc, răspunse Donatello uluit. Tot ce ştiu, signorina, e că mă bucur că trăiesc în acelaşi timp cu tine şi că oriunde te-ai aña în oraşe sau pe cîmpuri, doresc să mă aflu şi eu acolo.

— Mă întreb de ce-ţi permit oare să te exprimi în felul acesta, spuse Miriam dusă pe gînduri. Multe tinere s-ar socoti jignite auzindu-te. Hilda, bunăoară, nu ţi-ar permite niciodată să-i vorbeşti aşa. Dar nu-i decît un b&ieţandru, adăugă ea pentru sine, un biet băieţandru care-şi ia inima în dinţi faţă de prima femeie pe care a întîlnit-o întîmplător. Dacă manechinul de colo ar fi avut norocul să-l întîlnească înaintea mea, l-ar fi subjugat tot atît de puternic.

— Te-ai supărat pe mine ? întrebă Donatello plîngăreţ.

— Cit uşi de puţin, răspunse Miriam întinzîndu-i mîna într-o pornire sinceră. Uită-te te rog la cîteva din schiţele astea pînă îmi fac timp să stăm puţin de vorbă împreună. Azi nu sînt într-o dispoziţie prea bună ca să-ţi încep portretul.

Donatello se purta blînd şi docil ca un căţeluş şi tot atît de dispus să zburde sau să se gudure, întristat odată cu schimbarea dispoziţiei stăpînei sale ; era asemenea unui animal ce are însuşirea de a-şi arăta afecţiunea mult mai deplin decît o fac bărbaţii sau femeile. Pentru că îi ceruse Miriam, încercă să se concentreze asupra unui vraf de schiţe în tuş şi desene în creion ce zăceau răvăşite pe o masă. Din întîmplarfe însă schiţele nu-l entuziasmau prea mult pe sărmanul tînăr.

Prima din vraf era o schiţă impresionantă în care pictoriţa îşi însemnase vag ideile pentru un tablou repre-zentînd-o pe Jael bătînd cuiul în tîmpla lui Sisera. Desenul fusese aşternut pe hîrtie cu o vigoare deosebită şi reda foarte sugestiv din cîteva trăsături, viaţa şi moartea, ca şi cînd Miriam ar fi fost de faţă în clipa în care Jael a slobozit prima oară ciocanul criminal, ori ca şi cum ea însăşi ar fi fost Jael şi s-ar fi

simțit împinsă de-o forță irezistibilă să-și mărturisească crima în acest fel.

În concepția inițială neînduplecata evreică fusese evident perfecțiunea întruchipată a femeii, avînd un trup atrăgător și chip semeț, eroic, de-o frumusețe distinsă ; nemulțumită însă nici de propria ei execuție, nici de povestirea îngrozitoare. Miriam adăugase cîteva înflorituri capricioase care dintr-o dată transformaseră pe eroină într-o ucigașă de rînd. Era limpede că această Jael avea să-i scotocească buzunarele lui Sisera de îndată ce își va fi dat duhul.

în altă schiță- încercase să redea povestea lui ludit. pe care o vedem atît de des reprezentată de maeștrii vechi și în stiluri atît de diferite. Și aici, deși începuse schița sincer pasionată și înflăcărată de subiect, ai fi zis că ultimele retușuri le făcuse cu un dispreț profund față de sentimentele care o stăpîniseră la început cu atîta vigoare. Capul lui Holofern (care, fiindcă veni vorba avea niște mustăți răsucite ca cele purtate de un anume potentat al vremurilor) sta gata retezat și se zgîia spre ea schimonosin- du-și trăsăturile într-un rînjet diabolic de răutate triumfătoare, pe care-l azvîrlea lui Iudit drept în obraz. La rîndu-i, chipul ei arăta uluirea unei bucătărese care gata să cufunde capul vițelului în oala de făcut ciorbă, s-ar pomeni că-i rînjește.

Reluată de la o schiță la alta, apărea femeia în rolul de răzbunătoare purtîndu-se crîncen cu bărbații. Era într-adevăr foarte straniu să vezi cum imaginația pictoriței părea să se alimenteze din aceste povestiri sîngeroase, în care mîna femeii era înroșită de nelegiuire ; și tot atît de straniu cum într-un fel grotesc, sau nespus de trist — nu putea să nu evidențieze morala potrivit căreia femeia trebuie să-și frîngă inima ca să parvină la o viață demnă, indiferent de resorturile acțiunilor ei.

Una din schițe o reprezenta pe fiica lui Irod, primind pe un taler capul lui Ioan Botezătorul. Concepția generală părea să fie împrumutată din tabloul lui Bernardo Luini de la Galeria Uffizi din Florența. Dar Miriam întipărise pe chipul sfîntului un aer de reproș blînd, cucernic, cu ochii săi triști și binecuvîntați privind în sus, spre fecioară, forța acestei priviri miraculoase trezind dintr-o dată femeia din ea la dragoste și remușcare cumplită.

Toate aceste schițe au avut un efect cît se poate de neplăcut asupra firii ciudate a lui Donatello. Se cutremură și pe chip i se citea tulburare, spaimă și dezgust; smulgea de pe masă schițele una după alta de parcă ar fi vrut să le rupă în bucăți. în cele din urmă, împingînd la o parte vraful desenelor, se îndepărtă de masă acoperin- du-și ochii cu mîinile.

— Ce-i cu tine, Donatei! p ? întrebă Miriam. ridicînd privirea de pe scrisoarea pe care o scria. Ah ! Nu la desenele alea am vrut să te uiți. Sînt fantome hidoase care mi s-au furișat din minte. Nu sînt propriile mele plăsmuiri, ci lucruri care mă obsedează. Uite ! niște fleacuri care, poate, o să-ți placă mai mult.

îi dădu o mapă cu schițe care dezvăluiau o stare sufletească mai luminoasă, şi, sperăm, mai caracteristică pentru pictoriță. Presupunînd că nici unul din grupurile de subiecte nu dezvăluiau nimic din individualitatea ei, era evident că Miriam dispunea de o gamă imaginativă foarte largă şi darul deosebit de-a mima în tablouri stări sufleteşti reale. Schițele din urmă erau scene domestice, de zi cu zi, idealizate cu atîta finețe şi subtilitate încît îți dădeau impresia că le poți întîlni oriunde şi în orice clipă ; şi totuşi exista în ele acel ceva nedefinit, adăugat sau omis, ce marca diferența dintre viața sordidă şi paradisul terestru. Simțirea şi înțelegerea din toate aceste schițe erau adinei şi sincere. Nu lipsea scena care se iveşte o singură dată în viața fiecăruia, a iubitului ce primeşte mărturisirea pură şi suavă din partea fecioarei stînjenite, al cărei trup firav caută sfielnic un reazem în brațul său. Era şi afecțiunea casnică surprinsă în diferite momente reprezentate printr-o serie de desene concepute cu multă delicatețe, învăluite în acel foc sacru, care a ars de-a lungul întregii vieți a celor doi în inimile lor împrumutîndu-le o frumusețe identică odată cu fiecare schimbare a trăsăturilor.

într-un desen apărea şi o ghetuță de copil, pe jumătate scîlciată, sugerînd forma delicată a piciorușului care o purtase ; un lucru ce ar face o mamă să zîmbească sau să plîngă din adîncurile inimii ; şi totuşi, în viața de zi cu zi poate că o mamă n-ar fi înțeles poezia ghetuței dacă nu i-ar fi dezvăluit-o Miriam. Profunzimea şi vigoarea cu care era redat subiectul de mai sus, şi altele asemănătoare, semnificația adîncă pe care o dobîndeau, erau de-a dreptul uluitoare. Pictorița, încă foarte tînără, nu putea reda nici una din aceste experiențe bogate şi neprețuite, inspirîndu-se din propria ei viață ; poate doar acea primă schiță, mărturisirea afecțiunii feciorelnice, izvora dintr-o întîmplare ascunsă undeva în amintirea ei şi nu era o profeție. Dar e mult mai plăcut să-ți închipui că desenele erau, de la primul la ultimul, rodul unei imaginații atrasă de frumos, î-nregistrînd impulsurile calde şi curate ale unei inimi de femeie. Se realiza astfel o viziune mai atrăgătoare şi mai autentică a vieții femeii decît i-ar fi putut-o inspira contactul direct cu fapte aspre şi terne. Văzute în această lumină schițele sugerau atîta vigoare şi varietate de înțelegere creatoare încît i-ar fi dat lui Miriam posibilitatea să-şi umple din plin existența cu binefacerile şi suferințele feminității, oricît de searbădă ar fi fost propria ei viață.

Exista de fapt un element ce nu-ți putea scăpa, o mărturie că pictorița renunța, cînd era vorba de ea, la fericirea pe care putea s-o aprecieze cu atîta profunzime la alții. În toate acele schițe redînd viața obişnuită, şi sentimentele care o pot spiritualiza, apărea o siluetă retrasă ; într-una, îşi" furişa privirea printre ramurile unui arbust în apropierea căruia stăteau doi îndrăgostiți, într-alia, privea de afară printr-o fereastră înghețată, în timp ce o pereche de tineri căsătoriți stăteau în fața noului cămin, altă dată se apleca dintr-o caleaşcă trasă de şase cai ce înainta cu fast şi splendoare şi privea la o scenă de bucurie umilă din uşa unei căsuțe de țară. Peste tot

aceeaşi siluetă, întotdeauna cu o expresie de adîncă întristare ; şi de fiecare dată, oricît de şters ar fi fost chipul şi silueta, întotdeauna aveau trăsăturile lui Miriam.

— Îţi plac mai mult, schiţele astea, Donatello ? întrebă Miriam.

— Da, răspunse Donatello în doi peri.

— Tare mă tem că nu-ţi prea plac, reluă ea rîzînd. Şi ce poate şti un băieţandru ca tine — care mai e şi Faun — despre bucurii şi dureri, despre lumina şi umbra ce se întrepătrund, despre viaţa omenească ? Am uitat că eşti Faun. Tu nu poţi suferi profund ; şi deci nu te poţi bucura decît pe jumătate. Uite, o temă pe care-o poţi aprecia mai mult.

Schiţa reprezenta un simplu dans rustic, dar cu atîta dezlănţuire de voioşie, că era o încîntare s-o priveşti ; nu vădea nici un semn de reţinere, afară doar de un oftat sau de o întristare stranie care îşi fac loc întotdeauna cînd sîntem prea veseli.

— Am de gînd să pictez tabloul în ulei, îi explică tînăra, şi am nevoie de tine, Donatello, pentru dansatorul cel mai zvăpăiat. Vrei să-mi pozezi, cîndva, sau, mai bine zis, să dansezi pentru mine ?

— Bucuros, signorina ! exclamă Donalello. Să-ţi arăt, o să fie cam aşa.

Şi de îndată începu să danseze şi să zburde de jur împrejurul atelierului ca o întrupare a veseliei, oprindu-se în cele din urmă pe vîrfuri, de parcă numai astfel firea sa jucăuşă mai putea veni în contact cu pămîntul. Efectul pe care-l avu în această cameră întunecoasă, de unde artista alungase cu atîta grijă soarele, a fost la fel de reconfortant ca şi atunci cînd o rază strălucitoare reuşeşte să năvălească înăuntru, jucîndu-se pe pereţi, ca apoi să se odihnească în mijlocul podelei.

— A fost minunat ! exclamă Miriam, cu un zîmbet aprobator. Dacă o să reuşesc să te prind pe pînză, o să fie un tablou fantastic ; mă tem numai că ai să faci un salt în afara tabloului, prin însăşi veridicitatea reprezentării, chiar în clipa în care voi aduce ultimul retuş. O să facem încercarea într-una din zilele următoare. Şi acum, ca răsplată pentru reprezentaţia ta veselă, o să-ţi arăt o pînză pe care n-am arătat-o încă nimănui.

Se îndreptă spre şevalet, unde era aşezat un tablou cu spatele spie privitor. Întorcîndu-l, apăru portretul unei femei frumoase cum nu vezi decît două sau trei, într-o viaţă de om, dacă apuci să vezi şi atîtea ; atît de frumoasă că-ţi pătrundea parcă în suflet şi în amintire, rămînîndu-ţi acolo neşlearsă, bîntuindu-ţi visele şi aducîndu-ţi bucurie sau durere, punînd stăpînire. pe viaţa ta lăuntrică, ca pe un teritoriu cucerit fără ca să se simtă însă la largul ei acolo.

Era foarte tînără şi avea o înfăţişare pe care lumea o asociază de obicei cu neamul evreiesc ; un ten din care lipsea roşeaţa trandafirie, fără să fie totuşi palid ; ochi negri în care te puteai cufunda cît de adînc îţi pătrundea privirea, rămînînd totuşi convins că mai există adîncimi nesondate, deşi se deschideau spre lumina zilei. Avea păr negru, bogat, lipsit însă

de strălucirea vulgară ce-o au buclele femeilor brune ; aacă-i curgea cu adevărat sînge evreiesc în vine, atunci şi părul era evreiesc, o aureolă neagră ce nu putea încununa nicicînd capul unei tinere creştine. Uitîndu-te la acest portret, vedeai cum arătase poate Raşela, cînd Iacov socotise că merită s-o curteze timp de şapte ani, după care încă şapte ; sau cum s-ar fi maturizat poate devenind ceea ce fusese Iudit cînd l-a biruit pe Holofern cu frumuseţea ei şi l-a ucis pentru că-l adorase prea mult chiar această frumuseţe.

Mlriam îl urmări pe Donatello în timp ce tînărul contempla tabloul şi văzîndu-i extazul simplu, un zîmbet de plăcere, amestecat cu puţin dispreţ, înflori pe chipul ei. Strînse din buze şi ochii îi sticliră de parcă ar fi dispreţuit fie admiraţia lui fie propria ei mulţumire.

— Înseamnă că-ţi place tabloul, Donatello ? făcu ea.

— O, n-am cuvinte ! răspunse el. E atît de frumos, atîl de frumos !

— Recunoşti femeia ?

— Signorina, exclamă Donatello, întorcîndu-se de la tablou la pictoriţă, uimit că-i mai putea pune o astfel de întrebare. Cum să n-o recunosc; e ca şi cînd te-ai fi aplecat peste faţa netedă a unui havuz şi-ai fi avut puterea vrăjitorească să scoţi la suprafaţă imaginea care a căzut acolo. Eşti tu însuţi.

Donatello spunea adevărul ; iar noi ne-am abţinut pînă acum să descriem frumuseţea lui Miriam, pentru că am prevăzut că vom avea prilejul s-o facem poate mai evidentă cititorului.

Nu ştim dacă portretul era o imagine idealizată ; poate că nu, dacă îl considerai ca pe o simplă zugrăvire a unui chip îneîntător ; deşi se prea poate ca Miriam, ca toţi autoportretiştii, să-şi fi sporit cumva farmecul într-un fel care nu poate fi descoperit de alţi ochi. Artiştilor le face mare plăcere să-şi facă propriile portrete : în Florenţa există chiar o galerie cu sute de asemenea portrete, în- cluzîndu-le pe cele mai ilustre, care toate vădesc caracteristici autobiografice, dacă ne putem exprima astfel ; trăsături, expresii, nuanţe ce sugerează demnitatea sau afecţiunea, invizibile dacă n-ar fi fost pictate dinlăuntru. Şi totuşi portretele rămîn reale şi autentice. În acelaşi fel desigur Miriam transferase şi ea în portret unele din rezultatele intime ale cunoaşterii sufletului său şi dorea poate să verifice dacă vor fi percepute de un observator atît de simplu şi de natural ca Donatello.

— Îţi place expresia ? îl întrebă ea.

— Da, făcu Donatello nehotărît, ce păcat numai că nu zîmbeşte ca razele soarelui, aşa cum faci tu uneori. Nu, e mai trist decît mi s-a părut la început. Nu poţi să te înfăţişezi zîmbind puţin, signorina ?

— Un zîmbet forţat e mai dizgraţios decît o încruntare, îi replică Miriam, şi un zîmbet luminos şi firesc îi lumină chipul chiar în timp ce vorbea.

— O, prinde-l acum ! strigă Donatello, bătînd din palme. Să lumineze tabloul ! Uite ! A şi dispărut! Şi din nou eşti tristă, foarte tristă, şi tabloul mă priveşte cu tristeţe, de parcă i s-ar fi întîmplat o nenorocire în scurtul răstimp de cînd l-am privit.

— Cît de uluit pari, prietene, răspunse Miriam. Zău, să ştii că sînt aproape convinsă că eşti Faun, aceste stări sumbre, care sînt tot atît de fireşti ca lumina zilei pentru noi oamenii din plămadă obişnuită, sînt încărcate pentru tine de atîta mister şi spaimă. Oricum, te "sfătuiesc să priveşti alte chipuri cu ochii tăi nevinovaţi şi fericiţi şi să nu te mai uiţi niciodată la mine.

— Vorbeşti în zadar, răspunse tînărul cu o hotărîre atît de mare cum ea nu mai auzise niciodată în vocea lui. În oricîte neguri te-ai învălui eu tot te voi urma.

— Bine, bine, bine, făcu Miriam cu iritare. Dai-acum, lasă-mă, pentru că, dragă prietene, ca să-ţi spun adevărul, devii cam obositor. După-amiază mă plimb în grădina Borghese. Vino acolo dacă-ţi face plăcere.

CAPITOLUL VI

ALTARUL FECIOAREI

DUPĂ CE DONATELLO PLECA de la atelier, cobori şi Miriam şi, apucînd pe nişte străduţe întortocheate, ajunse intr-un loc unde ai fi putut spune că strada se lărgea, ori că se forma o mică piaţă. Pe aproape se aflau o brutărie, al cărei cuptor răspîndea mireasma obişnuită de pîine acră, o cizmărie, un magazin cu pînzeturi, o tutungerie, o agenţie de loterie, o cazarmă de soldaţi francezi cu o santinelă de gardă, o tarabă cu fructe la care o matroană romană vindea castane uscate, nişte smochine mici şi prăpădite şi nişte buchete de flori vechi de-o zi. în apropiere, bineînţeles, se afla o biserică, a cărei faţadă se prelungea cu nişte turle înalte unde stăteau cocoţate două-trei siluete înaripate din piatră, îngeri sau figuri alegorice, suflînd în trompete de piatră, la mică distanţă de ferestrele de sus ale unui palat vechi şi dărăpănat. Acest palat se remarca printr-o trăsătură ieşită din comun în arhitectura edificiilor din Roma ; avea adică un turn înalt medieval, paralelipipedic şi masiv, ce se termina cu parapete crenelate.

Unul din unghiurile parapetului adăpostea un altar al Fecioarei, aşa cum vedem pretutindeni la colţurile de stradă, în Roma, dar rareori sau niciodată la o înălţime deasupra nivelului obişnuit al ochiului sau aspiraţiilor omeneşti. De acest vechi turn şi de altarul lui maiestos, e legată o legendă asupra căreia nu putem zăbovi acum ; de veacuri arde o candelă în faţa statuii Fecioarei, la amiază, la miezul" nopţii şi în fiecare cele douăzeci şi patru de ore, şi trebuie menţinută veşnic vie, atîta vreme cît se înalţă turnul ; căci de nu, ca urmare a unui vechi legămînt, turnul însuşi, palatul şi toate pămînturile care-i aparţin vor trece de la posesorul ereditar, în proprietatea bisericii.

Pe cînd se apropia, Miriam se uită în sus şi văzu —■ desigur nu flacăra candelei veşnic nestinse, înghiţită de lumina puternică a soarelui ce făcea să strălucească altarul — ci un stol de porumbei albi, lăsîndu-se uşor din zbor, fluturîndu-şi aripile

şi înconjurînd vîrful turnului, penele lor argintii scăpărînd în transparenţa clară a aerului. Cîţiva dintre ei stăteau pe pervazul ultimei ferestre şi se împingeau unul pe altul luptîndu-se cu străşnicie pentru această poziţie privilegiată, cu toţii izbind cu ciocul sau tumultuos cu aripile sticla geamurilor ; alţii coborîseră din zbor în stradă, jos, departe de tot, dar se înălţară în grabă cînd auziră geamul deschizîndu-se la mijloc, pe balamalele ruginite, aşa cum se deschid toate geamurile în Roma.

O tînără frumoasă, îmbrăcată în alb, apăru o clipă în deschizătura ferestrei şi aruncă stolului de porumbei cerşetori hrană cît putuse cuprinde în cei doi pumni. Hrana părea să le placă foarte mult neamului de penaţi, pentru că încercau să se ghiftuiască înşfăcînd hrana din chiar miinilc ei, prinzînd-o din zbor sau năpustindu-se asupra ei pe caldarîm.

— Ce privelişte minunată ! gîndi Miriam cu un zîmbet plin de bunătate, şi cît de tare seamănă ea însăşi cu un porumbel, creatura asta frumoasă şi pură ! Porumbeii o recUnosc ca pe o soră, sînt sigură.

Miriam trecu pe sub portalul înalt aî palatului şi cotind la stingă începu să urce treptele, etaj, după etaj pe o scară care pentru înălţimea aspiraţiei era demnă de scara lui Iacov, sau oricum, drept scara Turnului Babei. Agitaţia oraşului, ce se poate auzi chiar şi la Roma, uruitul roţilor pe caldarîmul prost pavat, strigătele aspre şi stridente reverberate de străzile înguste şi cu case înalte, se pierdeau şi amuţeau cu totul ; aşa cum amuţeşte întotdeauna tumultul lumii dacă ne îndreptăm feţele spre cer şi le lăsăm să se înalţe. Sus, tot mai sus, şi, acum, privind prin ferestrele care se succedau aruncînd o rază îngustă de lumină pe trepte, privirea ei trecu dincolo de acoperişurile oraşului, fără să fie împiedicată nici măcar de cele mai semeţe palate. În aceste regiuni transparente se înălţau la nivelul ochilor ei doar cupolele bisericilor cu crucile lor aurite : în afară de eie, chiar din inima Romei se ridica coloana lui Antoniu, cu Sfîntul Paul în vîrf, singura siluetă umană care părea să-i ţină tovărăşie.

În cele din urmă, ajunse la capătul scării ; numai că de-o parte a intrării scunde, vreo alte zece trepte duceau spre acoperişul turnului şi spre altarul legendar. De cealaltă parte era o uşă la care Miriam bătu. mai mult ca să-şi anunţe prieteneasca prezenţă, fără umbră de îndoială că n-ar fi binevenită şi, neaşteptînd să i se răspundă, ridică zăvorul şi intră.

— în ce sihăstrie te-ai ascuns, draga mea Hilda ! exclamă ea. Respiri aer înmiresmat, departe de toate duhorile Romei ; şi aşa se şi cade, pentru că în înălţarea ta feciorelnică trăieşti deasupra vanităţilor şi pasiunilor noastre, deasupra pulberii şi noroiului nostru pieritor. cu porumbeii şi cu îngerii în preajmă-ţi. Nu m-ar mira dacă te vor canoniza catolicii aşa cum au făcut-o pe vremuri cu tiza ta ; mai cu seamă că pare-se că ai şi trecut la religia lor luîndu-ţi obligaţia de a păstra candela vie în faţa altarului Fecioarei.

— Nu, nu, Miriam ! protestă Hilda, înaintînd veselă să-şi primească prietena. Nu-ţi dau voie să-mi spui că sînt catolică. O tînără creştină — chiar şi o fiică de puritani — poate,

sînt sigură, să cinstească dumnezeirea Femeii, fără să renunțe la credința străbunilor ei. Dar ce drăguț din partea ta că te-ai cățărat pînă în cuibul meu de porumbei.

— Şi zău că e o încercare a prieteniei, răspunse Miriam. Cred că sînt cel puțin trei sute de trepte.

-— Dar o să-ți facă bine, continuă Ililda. înălțimea de vreo patruzeci şi cinci de picioare deasupra acoperişurilor Romei îmi oferă toate avantajele pe care le-aş avea la o distanță de vreo cincizeci de mile. Aerul îmi stîrneşle o asemenea exaltare încît simt uneori atracția irezistibilă să încerc să-mi iau zborul din vîrful turnului, avînd certitudinea că voi fi purtată spre înălțimi.

—- O, te rog să nu faci asemenea încercare, exclamă Miriam rîzînd. Dacă s-ar dovedi că nu eşti chiar înger, ai descoperi că pietrele caldarîmului din Roma sînt foarte tari ; iar dacă într-adevăr ai fi înger mi-e teamă că nu te-ai mai coborî printre noi.

Tînăra americancă oferea un bun exemplu de libertatea de care se putea bucura o artistă în Roma. Locuia în turnul ei şi se putea aventura să coboare în atmosfera irespirabilă a oraşului ce se întindea la picioarele ei, precum putea să se avînte jos în stradă, unul din porumbeii ce-i ținea tovărăşie ; cu desăvîrşire singură şi cu totul independentă, avîndu-se pe sine drept unic paznic, în afară de cazul în care era ocrotită de Fecioara al cărei altar îl îngrijea, făcînd tot ceea ce dorea fără să trezească nici cea mai mică umbră de bănuială pe albul de nea al reputației ei. Viața de artist oferă femeii o libertate care în alte condiții este atît de îngrădită. Şi e poate grăitor faptul că în măsura în care le lăsăm femeilor libertatea să-şi aleagă o gamă mai largă de preocupări şi de profesii, trebuie să renunțăm la cătuşele regulilor convenționale prezente, care ar deveni restricții de nesuportat atît pentru fete cît şi pentru femeile căsătorite. Faptul pare a fi demonstrat fără excepție la Roma : şi în multe alte cazuri, ca şi în al Hildei, puritatea sufletească şi puritatea în relațiile cu semenii se impun şi devin pavăză şi siguranță aşa cum nu se întâmplă niciodată în societatea altor oraşe.

în țara ei de baştină Hilda dovedise de timpuriu ceea ce cunoscătorii numesc un talent autentic pentru pictură. Chiar de pe vremea cînd era la şcoală— şi nu era prea îndepărtată acea perioadă — făcuse schițe care fuseseră achiziționate de persoane cu gust pentru artă şi păstrate printre cele mai prețuite piese din mapele lor. Scenelor imaginate cu multă sensibilitate le lipsea, poate, elementul real, prezent numai după o cunoaştere directă a vieții, dar purtau amprenta unei imaginații şi a unor simțiri atît de diafane încît aveai senzația că priveşti lumea cu ochii unui înger. Cu anii şi cu experiența era de aşteptat să ajungă la o tratare mai întunecată şi mai decisă care să dea desenelor ei relieful de care aveau nevoie. Dacă Hilda ar fi rămas în țara ei, probabil că ar fi creat lucrări originale demne de-a atirna pe pereții galeriei de artă națională care, sperăm, se va extinde în secolele ce vor urma. Orfană şi fără rude apropiate, dar dispunînd de o mică proprietate venise în Italia, pe acest lărîm

spre care converg ochii şi sufletul fiecărui artist, de parcă nu s-ar putea crea picturi minunate în altă ambianţă, de parcă statuile n-ar putea fi înzestrate cu graţie şi expresie decît în această ţară a marmurei celei mai albe.

Curajul blînd al Hildei o călăuzise fără peripeţii atît pe uscat cît şi pe mare ; perseverenţa ei neobosită a ajutat-o să-şi găsească un loc în oraşul renumit, aşa cum o floare găseşte o spărtură şi puţin pămînt într-un zid străvechi prinzindu-şi acolo rădăcinile ei fragile. Şi uite-o locuind aici în turnul ei, avînd vreo doi prieteni în Roma, dar pe nimeni care să-ţi ţină de urît acasă, în afară de stolul de porumbei, al căror adăpost era în cămăruţa ruinată de alături. Curind ei se învăţară atît de bine cu tînăra saxonă cu părul blond, de parcă ar fi fost o surată din propria lor stirpe ; şi era atîta asemănare între rochia aibă pe care o purta de obicei şi penele lor ca neaua, încît confraţii artişti ii spuneau Hilda Porumbiţa, iar locuinţei ei aeriene, Porumbarul. Şi în timp ce porumbeii zburau în lung şi în lat căutîndu-şi cele necesare traiului, Hilda îşi intindea asemenea lor aripile în căutarea hranei eterice, spirituale, hărăzită de creator fiinţelor de felul ei.

Nu putem spune dacă rezuKatele studiilor ei în Italia, atît cît se vădeau pînă acum. aveau să fie cît de cît apreciate. Cert este că de cînd sosise în ţara picturii, Hilda părea să fi pierdut orice impuls spre desenul original, impuls care o adusese aici. Fără îndoială că în visurile ei de început tînăra voia să facă vizibile prin forme şi culori frumuseţile zămislite în închipuirea ei ; fuseseră visuri despre impresionante scene poetice şi istorice care să dăinuiască în ochii semenilor ca urmare a concepţiilor şi metodelor ei proprii de lucru. Dar pe măsură ce se familiariza cu minunăţiile de artă ce formează bogăţia atîtor galerii din Roma, Hilda încetă să se mai considere o artistă originală. Şi nu e de mirare că a intervenit o astfel de schimbare. Avea un discernămînt profund şi o deosebită sensibilitate ; avea clarul de-a recunoaşte şi venera perfecţiunea cum puţini il au. Poate că nimeni nu recunoştea cu atîta exactitate şi nu aprecia cu o delectare atît de profundă minunăţiile de pictură care erau expuse aici. Ea vedea — nu, nu vedea, ci simţea — pictura în însăşi esenţa ei, revărsa asupra tabloului toată căldura şi bogăţia înţelegerii feminine ; nu prin vreun efort intelectual, ci prin acea forţă sufletească şi prin înţelegerea, ce lumina ca un far, ea mergea direct la sîmburele din care se dezvoltase opera maestrului. Aşa încît ai fi zis că o vedea cu propriii lui ochi şi înţelegea perfect pictura care O interesa.

Aprecia arta cu o forţă şi o profunzime ce depindeau în bună parte de alcătuirea ei intimă şi de extrema delicateţe a percepţiei ; în plus avea un control deosebit asupra miinii, ce se traducea printr-o perfecţiune şi vigoare a trăsăturilor, o calitate distinctă indispensabilă în exercitarea talentului. S-a întîmplat cu Hilda ceea ce se întîm- plase probabil în multe alte cazuri şi anume faptul că ea nu se mai putea preocupa de creaţia originală tocmai în virturea acelor înzestrări care o făceau atît de aptă să profite de apropierea operelor marilor maeştri vechi.

Animată de O venerație atît de profundă pentru oamenii aceia minunați era atît de recunoscătoare pentru tot ce-i dăruiau, atît de loială şi de umilă în prezența lor copleşitoare, încît nu mai putea să aspire să fie primită în rîndurile lor. Privind miracolele de frumusețe pe care le realizaseră ei, i se părea că omenirea este destul de bogată în creații originale şi că nimic nu i se putea potrivi mai bine decît să contribuie cît mai mult la răspîndirea acestor frumuseți printre oameni. Renunțase la toate speranțele şi ambițiile tinereşti, la visurile cu care venise de-acasă, în care vedea picturi mărețe plăsmuite de mintea ei feminină ; şi pe cît puteau să-şi dea seama cei care-i erau mai apropiați toate acestea fuseseră abandonate fără nici un pic de regret. De-acum încolo tot ce avea să încerce — şi asta cu toată venerația, ca să nu spunem cu religiozitate — era să prindă şi să redea o parte din splendoarea pe care o revărşaseră pe pînze penelurile nemuritoare de pe vremuri.

Astfel Hilda deveni copistă. în Pinacoteca Vaticanului, în galeriile Palatului Pamfili-Doria, Borghese, Corsini, Sciarra, îşi aşeza şevaletul în fața multor tablouri renumite de Guido, Domenichino, Rafael, şi a pictorilor evlavioşi din şcolile de pictură premergătoare acestora. Ceilalți pictori şi vizitatori din țări străine îi admirau silueta subțire şi feciorelnică aşezată în fața vreunei lucrări renumite în toată lumea, absorbită şi indiferentă la tot ce se întimpla în jurul ei, părînd că trăieşte numai prin ceea ce încerca să facă. Zîmbeau bineînțeles în fața îndrăznelii care o îmboldea să-şi închipuie că ar putea copia creațiile acelea mărețe. Dar dacă se opreau să privească peste umărul ei şi aveau destulă sensibilitate să înțeleagă ce le cădea sub ochi, se pomeneau gata să creadă că duhurile vechilor maeştri se pogorau asupra Hildei şi-i îndrumau mîna gingaşă şi albă. într-adevăr, oricît de îndepărtată era sfera extazului şi minunilor multicolore din care ar fi coborît aceste spirite, osteneala de-a o ajuta pe blinda, pura, ferventa admiratoare a geniului lor nu ar fi fost vană ; ea putea astfel aduce un ultim retuş divin reîntrupărilor inconfundabile ale creațiilor lor.

Copiile ei erau de-a dreptul miraculoase. Acuratețâ nu era cuvîntul potrivit pentru ele ; o copie chinezască este plină de acuratețe. Realizările Hildei aveau acea viață eterică şi efemeră — parfumul originalului ce dispare într-o clipă, tot atît de greu de prins şi de reținut pe cît i-ar E unui sculptor să prindă însăşi mişcarea şi culoarea schimbătoare a unei ființe vii în bustul de marmură. Numai urmărind eforturile celor mai iscusiți copişti — oameni care-şi petrec întreaga viață multiplicînd un singur tablou — şi observînd cum în mod invariabil scapă tocmai farmecul acela nedefinit ce reprezintă valoarea ultimă, inestimabilă, putem înțelege dificultățile unei asemenea întreprinderi.

Nu intra în obişnuința Hildei să încerce să reproducă integral o mare pictură, ci doar să selecteze un detaliu din ea, delicat, nobil şi măreț, în care culmina spiritul şi esența tabloului : suferința celestă a Fecioarei, de exemplu, sau vreun înger plutind în aer radiind lumină nepieritoare, sau un sfînt cu un nimb de strălucire cerească învăluin- du-i chipul muribund — şi în toate aceste scene Hilda îşi revărsa întreaga ei simțire.

Dacă o pînză îşi pireduse strălucirea şi devenise obscură şi nedesluşită din pricina scurgerii timpului şi a nepăsării, sau fusese vătămată la curățare, sau fusese restaurată de vreo mînă profană, ea părea că are darul de-a o vedea în imaculata ei splendoare originară. Privind copia ce ieşea din mîinile ei aveai senzația că te întîmpina însăşi lumina pe care vechiul maestru o revărsase asupra originalului eînd îi potrivise ultimele, cele mai dia'fane retuşuri. În unele cazuri chiar (cel puțin aşa credeau cei care apreciau în mod deosebit forța şi sensibilitatea Hildei), reuşise să materializeze ceea ce vechiul maestru concepuse în imaginație dar nu izbutise să redea întocmai pe pînză ; rezultat care desigur că e posibil cînd o înțelegere atît de profundă ca a ei era dublată de iscusința delicată şi de precizia mîinii ei uşoare. în asemenea cazuri tînăra nu era decît instrumentul mai sensibil, parte mai desăvîrşită şi mai eficientă a unui mecanism cu ajutorul căruia spiritul vreunui pictor de mult dispărut îşi realiza acum pentru prima oară idealul, la secole după ce propria lui mînă pămînteană, cealaltă upealtă, devenise țărînă.

Totuşi, ca să n-o prezentăm ca pe o minune, Hilda. sau Porumbița, aşa cum le plăcea celor care țineau la ea s-o numească, pe jumătate în glumă, era, după părerea experților, de departe cea mai bună copistă din Roma. După ce-i' examinaseră cu minuțiozitate lucrările, cei mai iscusiți artişti declaraseră că ajungea la asemenea rezultate pentru că urmărea cu precizie, pas cu pas, acelaşi proces prin -care pictorul original înaintase cu prudență în dezvoltarea ideii sale. Alți copişti — dacă pot fi demni de acest nume — încearcă doar o imitare superficială. Asemenea copii ale vechilor maeştri sînt produse cu miile ; sînt artişti, aşa cum am mai spus, care-şi petrec întreaga viață pictînd la nesfîrşit operele sau poate chiar o singură o'peră. a unui pictor ilustru : astfel ei devin nişte simple maşinării denumite Guido sau Rafael. E adevărat că rezultatele lor sînt uimitor de amăgitoare pentru un ochi neatent, dar lucrînd numai din exterior, şi urmărind să redea doar suprafața, e sigur că aceşti oameni vor omite acea umbră inefabilă, acel ceva inestimabil ce constituie viața şi sufletul prin care tabloul îşi dobîndeşte nemurirea. Hilda nu era o asemenea maşină ; ea plăsmuia cu fervoare, de aceea făcea adevărate miracole.

Ni se pare înălțător şi nobil faptul că ea şi-a dedicat viața recunoaşterii măiestriei dejjăvîrşite în artă, în loc să se preocupe de cultivarea talentului, care nu era nici el de desconsiderat, spre a produce opere izvorîte din pro- pria-i imaginație. Ar fi putut să-şi revendice un loc, ş-ar fi cucerit un nume de care să nu-i fie ruşine ; ar fi putut să-şi aducă partea ei de contribuție la înmulțirea tablourilor într-o lume deja saturată şi suprasaturată cu tablouri, prin lucrări nu lipsite de merit, dar sub limita, fie şi cu foarte puțin, a ceea ce au realizat cei mai buni ; ar fi putut astfel satisface unele gusturi care nu erau capabile să-l aprecieze pe Rafael. Dar asta ar fi putut-o face numai coborînd nivelul artistic pînă la înțelegerea privitorilor. Ea a ales însă calea mai bună, mai înălțătoare şi mai puțin egoistă, aşternînd la picioarele acelor mari dispăruți, pe care-i iubea şi-i venera, speranțele ei intime, faima şi perspectiva unui nume ce avea să dăinuie ; şi

astfel lumea n-a avut decît de cîştigat de pe urma acestei tinere plăpînde.

Cum frumuseţea şi strălucirea unui tablou sînt închise înlăuntrul lui prin credinţa plină de răbdare şi devotament, ea a reuşit să le scoată la iveală şi le-a înmulţit spre folosul oamenilor. Din ungherul întunecos şi rece al unei galerii, din capela ascunsă de draperii a unei biserici, unde lumina pătrundea arareori şi atunci pieziş, din cabinetul bine păzit al vreunui principe, unde nici măcar un ochi dintr-o mie nu avea posibilitatea să-l admire, ea aducea picturile minunate la lumina zilei şi le reda -splendoarea magică ca lumea să se poată bucura de ele. Acest dar al adevăratei admiraţii este unul din cele mai rare în firea omenească ; şi s-o răsplătim aşa cum se cuvine, admirînd renunţarea generoasă şi mărinimia umilă şi curajoasă cu care a ales să fie doar o slujitoare a acelor magicieni, în loc să fie vrăjitoarea măruntă a unui cerc restrîns.

Slujitoarea lui Rafael, pe care-l iubea cu dragostea de care e capabilă doar o fecioară ! Merita oare ca. Hilda să renunţe la acest rol numai de dragul de a da lumii unul sau două tablouri, care să se poată numi originale ; fan- tazări drăgălaşe cu fulgi de zăpadă şi cu clar de lună, replica în pictură a atîtor creaţii feminine în literatură !

CAPITOLUL VII

BEATRICE •

MIRI AM S-A BUCURAT că a găsit-o pe Porumbiţă la ea acasă în turn ; pentru că Hilda, o fire extrem de activă care găsea o desfătare deosebită în truda plăcută ce-i umplea viaţa, îşi făcuse obiceiul să plece devreme şi să rămînă prin galerii pînă la căderea serii. Ce fericiţi erau puţinii cărora le permitea s-o întovărăşească în timpul zilei ; ei aveau astfel prilejul să admire sub îndrumarea ei, comorile de artă ale Romei, aşa cum nu o mai făcuseră pînă atunci. Asta nu înseamnă că Hilda era în stare să ţină dizertaţii sau să discute erudit despre tablouri; probabil'că ea însăşi ar fi rămas nedumerită auzind termenii tehnici folosiţi în legătură cu propria ei artă. Nu înseamnă nici că avea multe de spus în legătură cu tablourile pe care le venera dar chiar şi înţelegerea ei mută era atît de pătrunzătoare încît ţi-o deştepta şi pe a ta, transmiţîndu-ţi un simţ anume care te ajuta să vezi perfecţiunea aproape cu profunzimea şi delicateţea propriilor ei percepţii.

Toţi anglo-saxonii stabiliţi la Roma ajunseseră s-o cunoască pe Hilda din vedere. Fără să-şi dea seama, sărmana copilă devenise unul din spectacolele pe care le oferea Cetatea eternă şi străinii o remarcau adesea aşezată în faţa şevaletului printre tineri cu bărbi stufoase, bătrîni cu părul cărunt şi femei ponosit îmbrăcate, dureros de urîie, care laolaltă formează grupul numeros al copiştilor. Bătrînii custozi o ştiau foarte bine, şi o ocroteau ca pe propriul lor copil. Se- întîmpla, uneori, ca vreun tînăr artist să uite de copia tabloului în faţa căruia îşi instalase şevaletul şi să-şi îmbogăţească pînza cu un portret original al Hildei lucrînd. Ar fi fost greu de găsit un subiect mai încîntător sau unul care să ceară mai multă iscusinţă şi intuiţie,

dacă voiai să-l tratezi cît de cît cum se cuvine. Hlida avea' totdeauna farmec, în stilul nostru din Noua Anglie, cu buclele castanii şi obrajii abia împurpuraţi dar plini de viaţă, cu chipul ei expresiv, inteligent şi totuşi deosebit de feminin şi de cald. Dar la răstimpuri scurte acest chip drăguţ şi copilăros dobîndea o frumuseţe remarcabilă, cînd vreun gînd sau un sentiment lăuntric prindea viaţă, se ex teii ori za stingîndu-se apoi ; aşa încît, ţinînd seama de această schimbare care se repeta mereu, ai fi Spus că într-adevăr Hilda nu putea fi văzută cu adevărat decît la lumina din sufletul ei.

Astfel, era un subiect potrivit pentru un portret," remarcîndu-se printr-o distincţie de un pitoresc suav, ce izvora poate pe nesimţite din unele detalii ale îmbrăcămintei, pe care artiştii arareori le desconsideră. Ai fi spus că a descins dintr-un tărîm al picturii, o fiinţă mai mult ideală, de care să nu te atingi şi nici să nu te apropii prea mult. În feminitatea ei, nu era nimic artificial, avea o ţinută plăcută, cu o fire de o veselie potolită, fără izbucniri de exuberanţă dar şi fără deprimări de lungă durată. Era o anume simplitate în felul ei de-a fi, care o făcea să se împrietenească cu toată lumea, era însă şi o anume rezervă subtilă care-i ţinea la distanţă pe toţi cei ce nu se potriveau firii sale, fără ca aceştia să-şi dea măcar seama.

Miriam era cea mai bună prietenă pe care o avusese vreodată. Cum aceasta era cu un an sau doi mai mare ca ea, cunoştea Italia mai demult şi era mai obişnuită să intre în contact cu localnicii şireţi şi egoişti, o ajutase pe Hilda să-şi organizeze viaţa, şi-i dăduse curaj în acele prime săptămîni cînd Roma .e atît de neprimitoare pentru orice nou venit.

— Ce noroc că te-am găsit acasă azi, exclamă Miriam, continuind discuţia începută cu multe pagini în urmă. Nu prea speram să dau de tine, deşi voiam să-ţi cer o favoare, să te rog să-mi faci un comision. Dar ce tablou e ăsta ?

— Priveşte, spuse Hilda, luîndu-şi prietena de mînă şi ducînd-o în faţa şevaletului. Voiam să-ţi cer părerea.

— Dacă ai reuşit cu adevărat, remarcă Miriam, recu- noscînd tabloul de la prima privire, va fi cea mai mare minune pe care ai săvîrşit-o pînă acum.

Tabloul reprezenta de fapt capul unei femei ; un chip foarte tînăr, copilăresc chiar de o frumuseţe fără cusur, încadrat de un văl alb de sub care se rătăceau vreo două bucle dintr-un păr castaniu bogat. Ochii mari şi căprui cătau spre privitor făcînd încă, evident, eforturi stranii dar zadarnice de a scăpa privirilor acestuia. în jurul ochilor avea o umbră de roşeaţă, foarte slab marcată, încît te întrebai dacă nu cumva fata plînsese. întregul chip era calm, nici o trăsătură nu era tulburată sau schimonosită ; şi nu-ţi era uşor să vezi de ce n-avea o expresie veselă, sau de ce artistul, printr-o simplă trăsătură a penelului, n-a revărsat asupra ei o undă de voioşie. De fapt era cel mai trist tablou pictat sau conceput vreodată ; închidea în el o durere cu adîncimi insondabile, al cărui sens i se dezvăluia privitorului doar printr-un soi de intuiţie. Era o durere care o
scotea pe frumoasa fată din sfera omenescului şi o plasa undeva

atît de departe, încît — deşi chipul ei era atît de aproape în faţa ta — te cutremurai ca la vederea unui spectru.

— Da, Hilda. spuse prietena ei, după ce examină tabloul cu mare atenţie, pînă acum n-ai făcut nici unul atît de minunat ca ăsta. Dar prin ce intervenţii nemaipomenite sau influenţe tainice ai obţinut permisiunea s-o copiezi pe *Beatrice Cenci* de Guido ? E o favoare fără precedent; tocmai pentru că n-a fost posibil să se execute o copie la faţa locului, magazinele de tablouri din Romă au ajuns să fie tixite de tot felul de Beatrice — mai vesele, mai triste sau mai cochete, dar printre ele nici una autentică.

— Am auzit că a existat o copie excelentă, replică Hilda, făcută de un artist în stare să aprecieze spiritul acestei picturi. Thompson a fost cel care l-a recompus bucată cu bucată, deoarece i s-a interzis (ca şi nouă tuturora) să-şi aşeze şevaletul în faţa tabloului. Cît despre mine, ştiind că Prinţul Barberini e surd la orice implorare, n-am avut altă soluţie decît să mă aşed în faţa tabloului, zi de zi, şi să-l las să se întipărească în mine. Sînt convinsă că îi port imaginea în suflet. E un chip prea trist ca să nu-l păstrezi atît de aproape de inimă, numai că perfecţiunea nu poate însemna niciodată numai durere. Ei, bine, după ce l-am studiat astfel, nici nu mai ştiu de cîte ori, m-am întors aici, străduindu-mă din răsputeri să transpun imaginea pe pînză.

— Şi iat-o, exclamă Miriam, contemplînd opera Hildei cu mare interes şi desfătare şi cu acea înţelegere dureroasă pe care i-o stîrnea pictura. La tot pasul întîlneşti picturi în ulei, schiţe în creion, camee, gravuri, litografii care au pretenţia c-o întruchipează pe Beatrice ; dar sărmana fată ba are ochii umflaţi de plîns, ba un rînjet de cochetărie şireată, ba o înfăţişare veselă de parcă ar dansa, ba o atitudine jalnică de parcă ar fi fost bătută şi zeci de alte feluri de denaturări fantastice. Dar iat-o aici pe adevărata Beatrice a lui Guido ; tînăra care a dormit în închisoare şi s-a sculat în zori ca să urce treptele eşafodului. Şi acum, că l-ai realizat, Hilda, poţi să-mi descifrezi sentimentul ce-i conferă tabloului o asemenea fascinaţie plină de mister ? Eu, una, deşi îi simt foarte puternic influenţa, nu-l pot pătrunde.

— Nici eu, dacă trebuie să mă folosesc de cuvinte, răspunse prietena ei. Dar în timp ce o pictam, aveam tot timpul senzaţia că încearcă să se sustragă privirilor mele. Ea ştie că durerea ei este atît de stranie şi de fără margini că ar trebui să rămînă izolată pe vecie atît spre binele lumii cît şi al ei ; iată de ce simţim o asemenea depărtare între Beatrice şi noi chiar şi cînd o privim în ochi. E cumplit de greu să-i întîlneşti privirea şi să simţi că nu poţi face nimic, s-o ajuţi sau s-o mîngîi ; şi nici nu cere ajutor sau mîngîiere, ştiind mai bine decît noi în ce situaţie disperată se află. E un înger căzut — căzut şi totuşi nevinovat; şi numai profunzimea suferinţei, cu povara şi bezna ei o ţintuiesc la pămînt şi o aduc în faţa ochilor noştri aşezînd-o totuşi în acelaşi timp dincolo de posibilitatea noastră de-a înţelege.

— O crezi nepătată ? întrebă Miriam. Nu mi-e
foarte limpede. Dar dacă pot avea pretenţie că disting ceva în

acea zonă tulbure din care Beatrice ne priveşte atît de straniu şi de trist, atunci nici chiar conştiinţa ei n-o absolvă de aceil rău ce nu are cum să fie vreodată iertat.

— E firesc ca o durere întunecată ca a ei s-o apese tot atît de mult ca un păcat, spuse Hilda.

— Atunci, întrebă Miriam, crezi că n-a existat nimic păcătos în fapta pentru care a suferit ?

— Ah, replică Hilda înfiorîndu-se. Uitasem aproape de tot povestea Beatricei şi mă gîndeam la caracterul ei numai aşa cum pare să i-l dezvăluie tabloul. Da, da ; a avut o vină îngrozitoare, a făcut o crimă ce nu poate fi ispăşită, şi ea o simte ca atare. De aoeea biata nenorocită tînjeşte să scape privirilor noastre . şi să dispară pe veci în neant ! Osînda ei e binemeritată.

— O, Hilda, nevinovăţia ta e o sabie ascuţită de oţel ! exclamă prietena ei. Judecăţile tale sînt adeseori înfiorător de severe, deşi pari zămislită numai din blîndeţe şi milă. Nu e exclus ca păcatul Beatricei să nu fi fost atît de mare ; poate că nici n-a fost păcat, ci singura virtute posibilă în împrejurările acelea. Dacă ea însă l-a socotit păcat aceasta s-a datorat poate firii ei prea slabe să îndure soarta ce-i fusese hărăzită. Ah ! continuă Miriam cu înflăcărare, de-aş putea să-i pătrund în conştiinţă, de-aş putea numai să îmbrăţişez umbra Beatricei Cenci şi s-o sorb în mine ! Mi-aş da viaţa să aflu dacă se socotea sau nu nevinovată, sau cea mai mare păcătoasă de la începutul timpurilor.

în timp ce Miriam rostea aceste cuvinte, Hilda îşi plimbă privirea de la portret la chipul prietenei şi se cutremură observînd că expresia de pe chipul acesteia era aproape aidoma cu a portretului de parcă dorinţa arzătoare i-ar fi fost împlinită şi-ar fi reuşit să pătrundă în misterul sărmanei Beatrice.

— O, pentru Dumnezeu, Miriam, nu mai privi aşa ! strigă ea. Ce actriţă eşti ! Şi mie nici nu mi-a trecut prin minte pînă acum. Uh ! Eşti din nou tu însuţi ! adăugă ea, sărutînd-o. Pe viitor las-o pe Beatrice în seama mea !

— Acoperă-ţi atunci pictura magică, răspunse prietena ei,, că de nu, nu-mi mai pot lua ochii de la ea. E straniu, scumpă Hilda, cum de un suflet delicat şi neprihănit ca al tău a fost în stare să surprindă misterul subtil al acestui portret, şi nu mă îndoiesc că l-ai aflat de vreme ce l-ai reprodus cu atîta perfecţiune. Hai să nu mai vorbim despre el. Ştiu, am venit la tine cu o mică treabă. Vrei să faci ceva pentru mine ?

— Oh, bineînţeles, făcu Hilda rîzînd, dacă socoteşti că poţi avea încredere în mine în materie de afaceri.

— Nu e o treabă prea grea, răspunse Miriam. Tot ce te rog e să ai grijă de acest pachet, şi să mi-l păstrezi un timp la tine.

— Dar de ce nu-l păstrezi chiar tu ? o întrebă Hilda.

— Pe de o parte pentru că e în mai mare siguranţă la tine, răspunse prietena ei. În treburi obişnuite sînt un om

dezordonat, în timp ce tu, deşi trăieşti atît de sus deasupra lumii, ai unele .deprinderi de gospodină în ceea ce pliveşte meticulozitatea şi ordinea. Pachetul are o oarecare importanță ; şi totuşi s-ar putea să nu ți-l mai cer înapoi niciodată. Peste o săptămînă-două, după cum ştii, plec din Roma. Tu, care eşti gata să înfrunți febra malarică, ai de gînd să rămîi aici şi să hălăduieşti prin galeriile tale iubite, întreaga vară. Să ştii că peste patru luni, în afară de cazul că mai ai veşti de la mine, aş vrea să înmânezi pachetul la adresa indicată pe el.

Hilda citi adresa ; era pentru Signore Luca Barborii, la Palazzo Cenci, etajul trei.

— Îți promit c-o să-l duc eu însămi, spuse ea, exact de azi în patru luni, în afară de cazul că-mi ceri să n-o fac. Poate că o să întîlnesc stafia Beatricei în palatul vechi şi sumbru al străbunilor ei.

— în cazul acesta, reluă Miriam. să nu cumva s-o laşi fără să-i vorbeşti şi să încerci să-i cîştigi încrederea. Sărmana de ea ! Nu i-ar face decît bine să-şi deschidă inima şi ar fi bucuroasă s-o facă dacă ar fi sigură că găseşte înțelegere. Mi se strînge inima şi mă doare sufletul la gîndul că ea stă tot timpul închisă în sine. Ridică pînza cu care Hilda acoperise tabloul şi-l mai privi o dată îndelung. Sărmană soră Beatrice ! Pentru că era totuşi O femeie, Hilda, o soră de-a noastră, oricare i-ar fi păcătui sau suferința. Ce bine ai realizat-o, Hilda ! Nu ştiu dacă Guido o să fie mulțumit sau gelos pentru felul în care îl rivalizezi.

— Cum să fie gelos ! exclamă Hilda. Dacă n-ar fi lucrat Guido prin mine, toată osteneala mea ar fi fost zadarnică.

— La urma urmelor, reluă Miriam, dacă tabloul original ar fi fost pictat de o femeie, poate că ar fi aVut şi acea trăsătură pe care o căutam acum. Şi sînt foarte ispitită să încerc să-i- fac o copie, şi să încerc să-i dau ceea ce-i lipseşte. Şi acum, la revedere. Dar stai ! După-masă mă duc să iau aer în parcul Villei Borghese. Poate să-ți pară o mare prostie, dar Hilda, întotdeauna mă simt în mai mare siguranță cînd sînt în tovărăşia ta, deşi nu eşti decît o codană. Vrei să vii cu mine ?

— Ah, nu astăzi, scumpă Miriam, răspunse ea. Mi-am pus în gînd să mai fac cîteva retuşuri la acest tablou şi n-o să mă mişc 'de aici înainte de asfințit.

— Cu bine atunci, zise musafira. Te las în porumbarul tău. Ce viață curată şi stranie duci tu aici ; stînd de vorbă cu sufletele vechilor maeştri, hrănind şi ocro- tindu-ți suratele porumbițe, şi veghind candela Fecioarei! Hilda. te rogi vreodată Fecioarei cînd "îi îngrijeşti altarul?

— Uneori am simțit îndemnul s-o fac, răspunse Porumbița, îmbujorîndu-se şi plecîndu-şi ochii. Şi ea a fost femeie odată. Crezi că ar fi ceva rău în asta ?

— Nu ştiu, tu trebuie să hotărăşti, răspunse Miriam. Dar prima dată cînd te mai rogi, dragă prietenă, pomeneşte-mă şi pe mine !

Coborî şirul lung de trepte şi nici nu ajunse bine în stradă că stolul de porumbei de pe caldarîm îşi luă zborul grăbit spre fereastra cea mai înaltă. îşi ridică privirea şi-i văzu zburînd

în jurul capului Hildei ; pentru că după plecarea prietenei ei, tînăra rămăsese adînc impresionată de ceva foarte trist şi neliniştit în comportarea acesteia. Şi de aceea se aplecă pe fereastra locuinței ei aeriene şi trimise spre stradă un sărut drăgăstos, feciorelnic, însoțit de un gest de drum bun în speranța că acestea s-ar putea pogorî -peste sufletul lui Miriam, şi i-ar putea aduce puțină mîngîiere în durerea ei. Kenyon, sculptorul, care din intîmplare trecea pe la capătul străzii, observă acest Kărut diafan şi -regretă că nu-l -poate prinde din zbor şi că n-are încuviințarea Hildei să-l păstreze.

CAPITOLUL VIII

VILA DIN SUBURBII

LA ORA ClND nu puteai spune dacă e înainte sau după amiază, Donatello porni spre grădina Villei Bor- gheze să fie punctual la întîlnirea pe care Miriam i-o dăduse cu indiferență.

Intrarea în această grădină (după cum ştiu toți cititorii mei, pentru că în zilele noastre toată lumea a fost la Roma) este exact dincolo de Porta del Popolo. După ce treci pe sub acest specimen nu prea impresionant de arhitectură michelangelescă, la numai un minut distanță, părăseşti pietrele mici şi stîirjenitoare de lavă ce formează caldarîmul Romei şi calci pe pietrişul unor alei pentru trăsuri şi de acolo pe gazonul mătăsos al unui minunat loc retras. Un loc unde te poți reculege dar unde arareori găseşti singurătatea, pentru că preot, nobil, om de rînd, străin sau băştinaş, toți cei ce respiră aerul Romei, pot intra nestingheriți, şi vin aici să guste plăcerea inactivă a visării pe care ei o numesc viață.

Donatello însă gusta mai deplin aceste clipe. De-a lungul potecilor umbrite începu să inspire adînc şi cu încîntare. Judecind după plăcerea resimțită în acest cadru silvestru, ideea că e o rudă nu prea îndepărtată a acelei făpturi rustice, jucăuşă, drăgăstoasă şi sălbatică, cu a cărei imagine în marmură avea atîtea puncte de asemănare, nu mai părea să fie o simplă teorie fantezistă. Ce descoperire amuzantă ar fi (şi totuşi oarecum pate- tică) dacă adierea care îi răvăşea şăgalnic buclele-i bogate le-ar sălta deodată dezvelind o pereche de urechi ascuțite îmbrăcate în blană ! Ce trăsături evidente de sălbăticie ar trăda ele şi spre ce regiuni pline de mister ar extinde afinitățile lui Donatello ; ar fi astfel legat (şi nu prin nişte verigi monstruoase), de ceea ce numim gintele inferioare ale firii, a căror simplitate, îmbinată cu inteligența sa umană ar putea să redobîndească acel ceva din esența divină pe care omul l-a pierdut.

Peisajul prin care hoinărea acum tînărul semăna cu cel pe care-l plăsmuim cînd citim frumoasele mituri străvechi, şi-n care ne închipuim un cer mai luminos, o iarbă mai mătăsoasă, copaci venerabili ce cresc într-un loc mai pitoresc decît găsim în priveliştile grosolane şi lipsite de grație ale emisferei occidentale. Stejarii erau atît de venerabili că parcă ar fi trăit veacuri în şir netulburați, fără să se teamă nici de profanarea securii nici de trăznete. Din memoria visurilor lor s-a şters amintirea pericolului cumplit prin care trecuseră doar cu cîțiva ani în urmă cînd Galii au împresurat ultima oară zidurile Romei. Dovedind parcă încredere în pacea îndelungată a existenței lor, încremeniseră în

atitudini de odihnă lene- voasă. Se înclinau deasupra gazonului verde cu o grație masivă, zvîrlindu-şi. în jur ramurile lor impresionante, fără primejdia de a şi le amesteca cu ale altor copaci, deşi arbori maiestoşi creşteau destul de aproape pentru a forma împreună o ambianță impunătoare şi totuşi destul de departe pentru a nu se stînjeni unii pe alții. Şi n-a existat nicicînd o linişte mai venerabilă decît aceea care domnea sub ramurile lor ocrotitoare ; şi n-au existat raze de soare mai blînde, înveselind înnegurarea molcomă pe care patriarhii aceştia cu frunziş bogat se străduiau s-o împrăştie acum pe pajiştile unduitoare.

În alte părți ale grădinii, pinii de piatră îşi înălțau coroanele învoalte în vîrful unei tulpini subțiratice atît de sus că păreau nişte insule verzi plutind în aer, arun- cîndu-şi umbra atît de departe în iarbă încît cu greu deslușeai căruia îi aparține. Şi mai erau alei largi, străjuite de chiparoşi, semănînd cu flăcările sumbre ale unor imense făclii funerare, ce aruncau în jurul lor neguri de amurg, în locul unor irizări vesele. Petecele de pămînt mai însorite erau acoperite cu un covor de flori, deşi vara încă nu sosise, cu anemone de mărimi miraculoase, albe şi roz, cu violete care se trădau prin parfumul puternic care-l răspîndeau, chiar dacă ochii lor vineți scăpau privirilor. Şi mai erau o mulțime de margarete, dar mai mari ciecit modesta floricică englezească şi, deci, de mica importanță.

Aceste pajişti înflorite şi împădurite sînt mai frumoase decît cele mai atrăgătoare privelişti din parcurile englezeşti, mai înduioşătoare şi mai impresionante, prin nepăsarea cu care lasă Firea să-şi urmeze cursul şi calea. Deoarece omul intervine arareori, ea se pune pe lucru în felul ei liniştit, simțindu-se stăpînă la ea acasă. E adevărat, există destulă grijă din partea omului, dovedită în trecut şi chiar acum ca să împiedice sălbăticia să se lăbărțeze ; şi ceea ce rezultă e un peisaj ideal, o scenă de pădure ce pare proiectată de mintea unui poet. Dacă străvechiul Faun ar fi altceva decît o simplă creație ă vechii poezii şi ar putea reapare undeva, atunci acesta ar fi locul.

În luminişurile pădurii izvoare țîşnesc în bazine de marmură, mițoase de atîtea ierburi de apă, sau se rostogolesc ca nişte cascade naturale din stîncă în stîncă, trimi- țîndu-şi departe susurul, pentru a face să fie şi mai apreciate liniştea şi pacea. Răspîndite ici şi colo cu o artă dezinvoltă, se înalță vechi altare purtînd inscripții romane. Statui cenuşii, roase de timp, care-şi lasă amprenta chiar şi în această climă blîndă, se ascund şi se dezvăluie în acelaşi timp, înălțate pe piedestale, sau poate prăvălite şi sparte, jos în iarbă. Cariatide, coloane de marmură sau porticuri şi arcade de granit, întretaie perspectivele ce se pierd în pădure ; ele sînt fie relicve autentice ale antichității, fie sînt doar înzestrate cu un aer de vechime sugerat însă cu atîta dibăcie, încît par mai reuşite decît dacă ar fi într-adevăr reale. Oricum iarba creşte în vîrful coloanelor sfărîmate, flori şi buruieni şi-au înfipt rădăcinile în crăpăturile arcadelor masive şi pe frontispiciile templelor, şi se cațără în voie pe frontoanele lor,

de parcă asta ar fi a mia oară de cînd semințele lor înaripate âr fi poposit aici.

Ce idee stranie — ce trudă inutilă — să construieşti ruine artificiale la Roma, în pămîntul de baştină al ruinei ! Dar şi aceste imitații făcute de om în şagă, în strădania de-a emula lucrarea timpului asupra templelor şi palatelor, sînt poate vechi de veacuri şi, concepute ca nişte năluciri, au sfîrşit prin a deveni venerabile, în toată puterea cuvintului. Toate laolaltă compun o privelişte melancolică, încîntătoare, ca de vis, plăcută şi tristă cum nu poate fi găsită nicăieri dincolo de aceste reşedințe princiare din vecinătatea Romei ; o privelişte care poate că a avut nevoie de generații şi de veacuri, în care timp creşterea, distrugerea şi inteligența omenească s-au contopit ca s-o facă atît de blîndă şi de sălbatică, aşa cum o admirăm astăzi.

Dar farmecul ultim i-l conferă malaria. Eşti cuprins de un fel de regret plin de savoare, de emoție şi de durere la gîndul că atîta frumusețe este jertfită, sau că te poți bucura de ea doar la începuturile ei, iarna şi primăvara devreme, o frumusețe în care nu va sălăşlui nimeni, şi care nu va deveni peisaj domestic pentru nici o ființă omenească. Pentru că dacă vii aici vara şi hoinăreşti prin aceste luminişuri în aurul apusului frigurile te iau la braț şi se plimbă cu tine, iar moartea te aşteaptă la marginea încețoşată a depărtării. Astfel, peisajul este asemeni Edenului în frumusețea lui ; şi tot ca Edenul dacă te gîn- deşti la vraja ce-l împiedică pe om să intre în posesia lui. Dar Donatello nu simțea nimic din această melancolie de vis ce planează deasupra grădinii. Trecînd printre umbrele însorite, spiritul său devenea parcă din ce în ce mai maleabil. Tremurul soarelui, scînteierea şuvoiului fîn- tînii. dansul frunzelor pe ramuri, miresmele pădurii, prospețimea verdelui, străvechea pace şi libertate silvestră se mtrepălurndeau în aerul pe care-l inspira adînc.

Colbul antic, igrasiile t Romei, atmosfera stătută în care-şi irosise atîtea luni, caldarîmurile tari, izul de ruină şi decădere a generațiilor, palatele reci şi umede, clopotele mînăstirilor, mirosul greu al tămîiei din altare, viața pe care o dusese de~a lungul străzilor înguste şi întunecoase, printre preoți, soldați, nobili artişti şi femei — tot înțelesul acestor lucruri se înălța din conştiința tînă- rului, asemeni unui nor sumbru care zăbovise deasupra-i cu negura lui, fără ca el să-şi dea seama cît de tare îl apăsase.

Sorbea farmecul din jur şi se ameți de parcă ar fi băut un vin tare. Se lua la întrecere eu el însuşi de-a lungul cărărilor din pădure printre petecele de lumină şi de umbră. Sărea şi se prindea de ramura vreunui stejar şi, făcîndu-şi vînt se lăsa să cadă la mare distanță, de parcă ar fi zburat. într-un moment de extaz, îmbrățişa trunchiul viguros al unui copac de parcă ar fi fost o ființă demnă de afecțiune şi gata să-i răspundă tandru ; îl strînse, aşa cum numai un faun ar fi cuprins grația caldă şi plină de feminitate a unei nimfe, despre care antichitatea credea că sălăşluieşte dincolo de scoarța aspră. Apoi, ca să se simtă şi

mai aproape de pămîntul îmbietor, de care era atît de strîns legat prin cele mai ascunse instincte ale sale, se trînti în iarbă şi apropiindu-şi buzele sărută violetele şi margaretele, care-i răspunseră în felul lor cu O timiditate feciorelnică.

Şi era plăcut să vezi cum, în timp ce zăcea acolo şopîrlele verzi şi albastre, ce se încălziseră pe vreo stîncă sau pe vreo coloană prăbuşită, încinsă de căldura soarelui, nu şovăiau să se caţăre pe el cu picioarele lor micuţe ; şi cum păsările se lăsau din zbor pe rămurelele cele mai apropiate, cîntîndu-şi scurtele lor refrene neîntrerupte de nici un ciripit de spaimă ; se prea poate că-l recunoşteau ca pe-o rudă de-a lor, sau poate că-şi închipuiau că are rădăcini şi creşte acolo ; pentru că aceşti sălbatici copii răsfăţaţi ai naturii se temeau tot atît de puţin de el, cu toată exuberanţa lui. pe cît s-ar fi temut dacă trupul i-ar fi fost de mult acoperit de o movilă de ţărînă, pe care creştea iarbă şi flori, reintegrîndu-l acelor temeiuri de care îl înstrăinase existenţa sa omenească. Cu toţii am simţit, după o lungă perioadă de şedere în oraş. că sîngele pulsează mai voios prin vine de îndată ce respirăm aerul de la ţară ; puţini puteau s-o simtă aşa de bine ca Donatello, fiinţă plămădită din elemente simple, crescută în dulcea viaţă silvestră a Toscanei, şi care trăia de cîteva luni în înnegurarea mucegăită şi-n splendoarea întunecată a vechii Rome. Natura fusese exclusă de nenumărate veacuri din acesle străzi cu inima de piatră, cu care în ultima vreme ajunsese să se obişnuiască ; n-a mai rămas nici urmă de natură, în afară poate de cele cîteva fire de iarbă care răsar din caldarîmul pieţelor mai puţin umblate, sau în afară de buruienile care se îngrămădesc în cornişele ruinelor. De aceea bucuria lui era parcă a unui copil care, pierzîndu-se de acasă, se trezeşte dintr-o dată în braţele mamei.

în cele din urmă, socotind că a sosit ora la care Miriam trebuia să apară, se căţără pînă în vîrful celui mai înalt copac şi de acolo privi în jur, legănîndu-se într-o parte şi în alta în boarea blîndă a acelui arbore viu, mare şi frumos. Donatello văzu sub el întreaga cuprindere a tă- rîmului acestuia fermecat, cu statuile şi coloanele ce se înălţau dintre-arbuşti, cu fîntînile ce scînteiau în lumina soarelui, cu cărările care şerpuiau încoace şi încolo, descoperind mereu cîte un colţişor de desfătare nouă sau străveche. Privi şi vila cu faţada de marmură încrustată cu basoreliefuri şi cu statui aşezate în nenumăratele ei nişe. Era frumoasă ca un palat de basm şi părea a fi sălaşul în care stăpînul şi stăpîna acestui minunat domeniu puteau locui cum se cuvine şi ieşi în fiecare dimineaţă să se bucure de o viaţă dulce cum numai cele mai fericite vise din noaptea dinainte o plăsmuiseră. Admiră toate acestea, dar la început privirea îi alunecă peste lucrurile mai îndepărtate, şi abia cînd îşi plecă ochii la picioarele lui o văzu pe Miriam înaintînd jîe aleea care trecea chiar peste rădăcinile acestui copac.

Coborî printre ramuri aşteptînd-o să ajungă aproape de trunchi şi apoi se lăsă brusc alături de ea. Ai fi spus că legănatul ramurilor lăsase să pătrundă o rază de soare. Aceeaşi rază luci printre gîndurile sumbre ce-o învăluiau pe Miriam, îi lumină

frumusețea întunecată și palidă a chipului îndreptat cu bucurie spre Donatello.

— Nici nu-mi dau bine seama, spuse ea zîmbind, dacă ai răsărit din pămînt sau dacă te-ai prăvălit din nori. Oricum, fii binevenit.

Și porniră mai departe împreună.

CAPITOLUL IX

FAUNUL ȘI NIMFA

SE PREA POATE ca tristețea lui Miriam să se fi răs- frînt la început și asupra lui Donatello. ii potoli neastîm- părul plin de veselie care altminteri ar fi atins paroxismul; acum, că se afla în tovărășia ei, nu în tristețea străveche a Romei, ca pînă ieri, ci sub cerul luminos și cald, stră- bătînd acest dumbrăvi arcadiene. Rămase tăcut, o vreme ; mai cu seamă că Donatello rareori simțea imboldul de a-și exprima gîndurile printr-un potop de vorbe. Căile obișnuite prin care se exprima erau limbajul firesc al gesturilor, mișcarea instinctivă a trupului său sprinten și mobilitatea inconștientă a trăsăturilor, care prin cîteva gînduri și emoții spuneau într-o clipă cîț. s-ar fi putut spune în volume întregi.

încetul cu încetul ai fi zis că starea lui sufletească reușise să lumineze sufletul lui Miriam și că acesta își revărsa strălucirea asupra lui. începu să danseze de-a lungul cărărilor din pădure, de parcă n-ar fi putut să se stăpînească, încremenind apoi în atitudini pline de o grație comică și stranie. Alerga puțin înaintea prietenei sale, oprindu-se din cînd în cînd s-o privească cum se îndreaptă spre el pe cărarea umbrită și stropită cu pete de soare. La fiecare pas al lui Miriam, el își exprima bucuria că se aflau din ce în ce mai aproape, prin unele manifestări ce puteau fi luate drept gesturi necontrolate, dar care de fapt erau limbajul omului naturii, limbaj abandonat și uitat de ceilalți oameni, acum cînd cuvintele în- locuiseră atît de anemic semnele și simbolurile. Privin- du-l Miriam avea impresia că are alături de ea o ființă care nu e neapărat om mare, dar nici copil nu mai era, ci într-un sens elevat și frumos, un animal — o făptură pe o treaptă inferioară celei atinse de umanitate, și totuși, perfectă în felul ei, prin însăși această inferioritate, în imaginația ei vie gîndul se întrupă în nenumărate plăsmuiri plăcute. Zîmbind ea însăși de ele, încercă să le comunice și tînărului.

— Ce ești tu, prietene ? exclamă ea, gîndindu-se tot timpul la asemănarea lui ieșită din comun cu Faunul de la Capitoliu. Dacă ești într-adevăr făptura aceea sălbatică, atrăgătoare, a cărui chip îl porți, te rog prezin- tă-mă celor de-un neam cu tine. Ar trebui să se afle pe-aici prin apropiere, dacă există cu adevărat. Ciocănește în scoarța aspră a acestui stejar și îndeamn-o pe driadă să iasă afară ! Cere-i nimfei să se înalțe șiroind de apă din fîntîna de colo și să mă întîmpine cu o mînă proaspătă și răcoroasă ! Să nu-ți închipui că aș tresări, chiar dacă unul din verii tăi necioppliți, un satir păros, ar apărea, săltînd pe picioarele sale de țap, din ascunzișurile antichității îndepărtate, și mi-ar propune să dănțuim pe pajiștile astea. Și

crezi că Bachus — cu care erai atît de apropiat pe vremuri, şi care te iubea atît de mult — ar refuza să se întîlnească cu noi aici şi să ne zdrobească în cupa lui struguri aromaţi ?

Donatello zîmbi. rîse din toată inima, chiar, ca răspuns la veselia ce ţîşnea din ochii adînci şi întunecaţi ai lui Miriam. Dar n-ai fi spus că înţelege pe deplin cuvintele ei vesele şi nici nu se simţea înclinat să-i explice ce fel de făptură este, sau să întrebe cu ce neamuri divine sau poetice părea să-l înrudească însoţitoarea lui. Tot ce părea să ştie Donatello e că Miriam e frumoasă şi că-i zîmbeşte fermecător ; că momentele acelea erau cît se poate de plăcute şi el nespus de fericit, în soarele, în decorul de pădure, în faţa vrajei plină de căldură a femeii, îngemănate laolaltă în sfera minusculă a clipei. Era o încîntare să vezi cu cîtă încredere privea la ea, şi ce bucurie curată simţea în preajma ei ; nu cerea nimic, nu urmărea nimic altceva decît să fie aproape de femeia pe care o adora şi această simplă favoare odată dobindită, extazul său nu cunoştea margini. Făpturi din stirpele fericite inferioare nouă au uneori capacitatea de a se bucura atît de intens ; omul, rareori sau niciodată.

— Donatello, spuse Miriam, privindu-l gînditoare, dar amuzată, deşi nu fără o umbră de amărăciune, pari foarte fericit; care-i pricina ?

— Iubirea ce ţi-o port, răspunse Donatello.

îi făcu această mărturisire covîrşitoare, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru de pe lume ; iar Miriam, la rin- dul ei — atît de molipsitoare era simplitatea lui — îl ascultă fără mînie sau tulburare dar nerăspunzîndu-i cu acelaşi sentiment. Parcă ar fi trecut fără să ştie hotarul în Arcadia, şi ar fi intrat într-o lume unde tinerilor le era permis să-şi declare pasiunea tot atît de nereţinut ca şi păsările care-şi înalţă trilurile în aceleaşi temeiuri.

— La ce bun să mă iubeşti, prostuţule ? îl întrebă ea. N-avem nimic comun. Nu există în toată lumea două fiinţe mai deosebite decît noi doi !

— Tu eşti tu. şi eu sînt Donatello, răspunse el. De asta te iubesc şi n-are rost să mai caut alte motive.

Desigur, nu exista un motiv mai bun şi mai clar. Te-ai fi aşteptat ca Donatello, cu sufletul său curat, să fie mai degrabă atras de o femeie cu o fire simplă şi limpede ca a lui, decît de una tulburată de durere sau păcat, aşa cum părea să fie Miriam. Şi pe de altă parte poate că firea lui avea nevoie de elementul întunecat pe care-l găsea la ea sau poate că forţa şi energia voinţei ei ce uneori îi scăpărau în ochi, îl luaseră prizonier. Sau e la fel de posibil ca schimbarea continuă de lumină şi umbră din firea ei, cînd extrem de veselă, cînd tristă şi învăluită într-o negură misterioasă să-l fi vrăjit pe tînăr. Oricum am întoarce lucrurile, motivul oferit de Donatello stătea în picioare şi noi n-am putea invoca altul mai bun.

Miriam nu putea să ia în serios mărturisirea pe care i-o făcuse. El îi dăruise dragostea în palmă, iar ea nu văzu în ea decît o jucărie cu care să se amuze o clipă, ca apoi s-o înapoieze. Şi totuşi, sufletul lui Donatello era o fîntînă atît de proaspătă,

încît dacă Miriam s-ar fi frecat mai mult de lume ar fi socotit o binecuvîntare să-şi poată potoli setea la sentimentele care ţişneau şi se revărsau de-acolo. Ea era departe, foarte departe de evul de mijloc învăluit în colb, cînd unele femei găsesc desfătare în asemenea prospeţime. Chiar şi ea găsea un farmec de nedescris în simplitatea din care izvorau cuvintele şi faptele lui Donatello ; deşi, dacă nu le privea exact în lumina potrivită, păreau nişte nerozii, produsele unei minţi vătămate sau ale unui intelect imperfect dezvoltat. Oscila între un sentiment înrudit cu admiraţia şi un dispreţ aproape total, şi nu ştia care reacţie era urmarea aprecierii mai profunde. Dar nu putea fi, hotărî ea, decît un amuzament nevinovat dacă ei doi — care mîine se vor despărţi cu siguranţă pe cărări diferite ale vieţii — aveau să culeagă azi cîteva din micile plăceri ce răsăriseră în- tîmplător la picioarele lor, aşa cum răsăriseră violetele şi anemonele de pădure.

Şi totuşi, sub impulsul onestităţii, Miriam îl avertiză deşi i se părea inutil, împotriva unei primejdii imaginare.

— Dacă ai fi mai înţelept, Donatello, m-ai socoti o persoană periculoasă, spuse ea. Urmărindu-mă pas cu pas n-o să fie bine de tine. Ar trebui să te temi de mine.

-— Mai degrabă m-aş teme de aerul pe care-l inspirăm, răspunse el.

— Şi n-ai face deloc rău, pentru că e plin de malarie, spuse Miriam ; şi continuă făcînd aluzii la o taină a cărei pecete nu putea fi ruptă, asemeni oamenilor cu sufletul împovărat care şi-o mărturisesc astfel copiilor, necuvintătoarelor sau unor găuri săpate în pămînt, unde îşi închipuie că odată dezvăluite secretele vor fi îngropate. Cei care se apropie prea mult de mine sînt pîndiţi de mari necazuri, de asta te asigur. Ai grijă deci ! Tristă soartă te-a adus din căminul tău din Apenini — vreun vechi castel părăsit, bănuiesc, cu un sat la poalele lui, şi împrejmuit de peisaje arcadiene de vii, smochini şi livezi de măslini — o întîmplare nefastă, cum îţi spuneam, te-a adus în apropierea mea. Ai dus o viaţă fericită pînă acum, Donatello, nu-i aşa ?

— Oh, da, răspunse tînărul ; şi deşi nu era o fire înclinată spre aduceri aminte, se strădui din răsputeri să se transpună în trecut. Ce fericit eram să dansez cu *contadinele* la cîte o serbare din sat -, să gust vinul nou şi dulce la vremea culesului şi, în serile reci de iarnă, vinul vechi, aşezat, pentru care podgoria noastră şi-a cîştigat faima ; şi să mănînc cu nesaţ smochine zemoase şi mari, şi caise, şi piersici, şi cireşe şi pepeni. Adeseori am fost fericit în pădure, printre ogari şi cai şi am urmărit cu încîntare tot soiul de vieţuitoare şi păsări care hălăduiesc prin singurătăţile înfrunzite. Dar niciodată n-am fost nici măcar pe jumătate atît de fericit ca acum !

— În aceste crînguri încîntătoare ? întrebă ea.

— Aici şi cu tine, răspunse Donatello. Exact aşa ca acum.

— Cît de mulţumit este ! Cîtă nerozie şi cîtă încîntare ! gîndi Miriam. Dar spune-mi, Donatello, i se adresă ea cu voce tare, cît va dura fericirea asta ?

— Cît ! exclamă el, pentru că îi venea şi mai greu să se gîndească la viitor decît îi fusese să-şi amintească de trecut. De ce ar avea un sfîrşit ? Cît ? Mereu ! Mereu ! Mereu !

— Ce copil ! Ce nătărău ! făcu Miriam izbucnind brusc în rîs şi oprindu-se tot atât de brusc. Să fie oare chiar un nătărău ? Aici, în cîteva cuvinte fireşti, şi-a exprimat sensul adînc, convingerea profundă a propriei lui nemuriri, pe care iubirea adevărată o proclamă întotdeauna fără greş. Mă uluieşte — da, şi mă farmecă aşa cum e o făptură frumoasă, blîndă şi sălbatică. E ca şi cînd te-ai juca cu un ogar.tînăr !

Ochii i se umplură de lacrimi şi, în acelaşi timp, i se luminară de un zîmbet. în clipa asta îşi dădu pentru prima oară seama că încearcă un sentiment de încîntare amestecat cu durere. Adierea unei noi afecţiuni, cu prospeţimea ei curată îi legăna sufletul ei apăsat şi obosit, ce nu merita să fie readus la viaţă astfel. însăşi violenţa acestei bucurii avertiza că ar trebui să-i fie interzisă.

— Donatello, exclamă ea grăbit, spre binele tău lasă-mă. Nu e o fericire chiar atît de mare pe cît îţi închipui tu, să hoinăreşti prin pădurile astea cu mine. o fată de pe alte tărîmuri, apăsată de o osîndă pe care nu o poate destăinui nimănui. De mi-aş pune în minte te-aş. putea îngrozi, te-aş putea face să mă urăşti poate ; şi pînă la urmă va trebui s-o fac, dacă o să-mi dau seama că mă iubeşti prea mult !

— Nu mă tem de nimic ! îi spuse Donatello. privind cu o încredere desăvîrşită în ochii ei nepus de adinei. Te voi iubi de-a pururi.

— în zadar îi vorbesc, gîndi Miriam în sinea ei. Atunci măcar în ora asta să fiu aşa cum mă vede el. O să am destul timp mîine să mă întorc la realitatea mea. Realitatea mea ! Dar care e oare ? Să fie trecutul chiar atît de greu de destrămat, şi viitorul ehiar atît de implacabil ? Este oare visul întunecat în care mă mişc făurit dintr-o substanţă atît de solidă şi dură, încît să nu pot găsi nici o scăpare din această închisoare ?"N-are importantă ! Mi-a rămas, cel puţin, acea calitate diafană a spiritului care, pe durata acestei unice ore. îmi poate dărui o veselie egală cu a lui Donatello însuşi !

Şi dintr-o dată se lumină, ca şi cînd flacăra interioară, înăbuşită pînă acum, şi-ar fi revărsat din plin strălucirea fericită, împurpurîndu-i obrajii, dansîndu-i în priviri.

Donatello, care de la început fusese jucăuş şi plin de veselie, păru îndemnat parcă de buna dispoziţie a lui Miriam şi se dezlănţui şi mai mult făcînd tot felul de nebunii. Zburda în jurul ei, cuprins de o veselie spumoasă, care se manifesta în cuvinte ce nu prea aveau sens, sau în frînturi de eîntece la fel de fireşti ca şi trilurile păsărilor. Apoi izbucneau amîndoi în rîs şi-şi auzeau hohotele repetate de ecou, încît dumbrava străveche şi solemnă se umplu de voia bună stîrnită de cele două spirite voioase. Auzind ciripitul zglobiu al unei păsări, Donatello slobozi

un sunet aparte şi micuța vietate cu pene se îndreptă fîlfîind spre capul lui, de parcă l-ar fi cunoscut de cine ştie cîte veri.

— Ce aproape e de natură ! îşi spuse Miriam, observînd această prietenie încântătoare între însoțitorul ei şi pasăre. Cit ține ora asta trebuie să mă ajute şi pe mine să mă port la fel de firesc ca el.

Pe cînd hoinăreau prin această dulce sălbăticie, ea îşi - dădea din ce în ce mai mult seama cît de maleabil e temperamentul lui. Miriam avea o fire impresionabilă şi impulsivă, cu stări sufleteşti atît de opuse, de parcă o fecioară melancolică şi una veselă ar fi fost înlănțuite cu o cingătoare şi ținute de paftaua în care se prindea aceasta, într-un soi de sclavie magică. E drept că din fire era mai înclinată spre melancolie, dar era în stare de accese de voioşie care compensau cu prisosință multele-i ceasuri de întristare ; dacă sufletului ei îi plăcea să se furişeze în întunericul unei peşteri, tot atît de bine îi plăcea să zburde dezlănțuit în razele soarelui de la gura peşterii. Cu excepția bucuriei pline de prospețime a firii instinctuale a lui Donatello, nu există voie bună sau izbucnire de veselie care să poată fi comparată cu cea a melancolicilor evadați din regiunile întunecate în care de obicei se întemnițează singuri.

Aşa încît neguroasa Miriam aproape l-a întrecut pe Donatello pe propriul lui teren. Se fugăreau unul pe altul, alergau alături, rîzînd şi chiuind ; se băteau cu florile timpurii, adunîndu-le apoi şi împletindu-le cu frunze verzi în'ghirlande cu care îşi împodobeau capul. Se jucau ca nişte copii, sau ca nişte făpturi înzestrate cu tinerețe veşnică. Se dezbăraseră într-atît de deprinderile grave ale vieții de zi cu zi, încît păreau făcuți pentru această joacă neîntreruptă şi înzestrați cu o veselie veşnică, fără să cunoască altă bucurie mai profundă. Era ca şi cînd ai fi aruncat o privire în depărtata viață a Arcadiei, sau în şi mai depărtata Vîrstă de aur, înainte ca omenirea să fi fost apăsată de păcat şi amărăciune, înainte ca plăcerea să fi fost întunecată de umbrele care-i dau adîn- cime şi o fac fericită.

— Ascultă ! strigă Donatello, eprindu-se brusc, cînd aproape terminase să înlănțuiască cu ghirlande de flori mîinile frumoase ale fetei ca s-o conducă în triumf. Se aude o muzică, undeva în dumbravă.

— De bună seamă că e Pan, ruda ta, spuse Miriam. Cîntă din nai. Hai să-l căutăm şi să-l facem să-şi umfle obrajii lui puternici şi să ne fluiere cea mai veselă arie ! Hai ! Melodia lui o să ne călăuzească într-acolo ca un fir de mătase viu colorat.

— Sau ca un lanț de flori, răspunse Donatello, tră-gînd-o de lanțul pe care-l împletise. S-o luăm pe-aici ! Hai, vino !

CAPITOLUL X

DANSUL DIN PĂDURE

PE MĂSURĂ CE MELODIA îi întîmpina cu mai multă prospețime, ei intrară în ritm, improvizînd noi paşi şi figuri. Fiecare mişcare în parte avea o grație nemărginită ce ar fi meritat să fie transpusă în marmură, spre îndelunga desfătare a urmaşilor, dar se destrăma odată eu mişcarea ce-i dăduse naştere, fiind ştearsă din memorie de o alta. Deşi plonjase în

veselia momentului fără nici o reţinere, mişcările lui Miriam aveau o frumuseţe căutată ; ale lui Donatello, în schimb, dezvăluiau un farmec în care un grotesc viguros se îmbina perfect cu graţia; erau dulci, pline de vrajă, te făceau să rîzi, şi totuşi, atît de învecinate cu patosul încît te impresionau profund. Era trăsătura esenţială, nuanţa proprie care îl deosebea pe vlăstarul pădurilor de frumoasa lui însoţitoare. Afară de această unică deosebire, Miriam părea o nimfă în aceeaşi măsură în care Donatello semăna cu un faun.

într-adevăr existau momente cînd ea întruchipa personajul acela silvestru tot atît de perfect ca şi el. Privind-o, alunei, ai fi zis că un stejar şi-ar fi spintecat scoarţa aspră lăsind-o să iasă şi să danseze liberă, purtînd în alcătuirea ei omenească acelaşi spirit ce foşneşte în desişul frunzelor ; sau că din prundul de pe fundul vreunei i'în- tîni se ivise o nimfă a apelor, ca să se joace şi să seînte- ieze în lumina soarelui, răspîndind licăriri tremurătoare ca apoi să dispară brusc înlr-o năvală de picături de curcubeu.

Aşa cum izvorul se domoleşte uneori în matca lui, şi la Miriam puteai vedea semne că spiritul ei jucăuş se va potoli ostenit.

— Ah ! Donatello, strigă ea, rîzînd, cînd se opri să-şi tragă sufletul. Nu-i cinstit ce faci, eşti avantajat faţă de mine. Eu nu sînt o adevărată făptură a pădurilor, pe cînd tu eşti un faun, în toată puterea cuvântului, sînt convinsă. Adineauri, cînd ţi-au zburat buclele în vînt, mi s-a părut că-ţi zăresc urechile ascuţite.

Donatello pocni din degete deasupra capului, aşa cum ne-au învăţat faunii şi satirii s-o facem şi părea că răs- pîndeşte veselie din toată făptura lui sprintenă. Şi totuşi pe chipul lui era întipărită un soi de nelinişte vagă, de parcă s-ar fi temut că o întrerupere de un moment ar putea rupe vraja şi i-ar smulge tovarăşa jucăuşe pe care o aşteptase atîtea luni mohorîle.

— Joacă ! Joacă ! striga el vesel. Dacă stăm să ne tragem sufletul o să ajungem la fel ca ieri. Ascultă, se-aude acolo muzica, dincolo de pilcul acela de copaci. Joacă, Miriam, joacă !
. Ajunseseră acum într-o poiană cu o pajişte (aşa cum sînt multe în această sălbăticiune construită cu atila artă) cu jilţuri de piatră în jur, pe care muşchiul străvechi se străduise cu bunăvoinţă să le căptuşească în loc de perne. Pe una din banchetele de piatră stăteau muzicanţii ale căror melodii ii atrăseseră pe cei doi tineri dezlănţuiţi. Era un grup de muzicanţi ambulanţi, cum găseşti destui în Roma şi în întreaga Italie ; era alcătuit dintr-o harpă, un flaut şi o vioară, şi deşi instrumentele se dogiseră de atîta cîntat, interpreţii dovedeau suficientă iscusinţă să stărnească sunetele şi să le moduleze într-o armonie destul de izbutită. Întîmplarea făcea să fie o zi de sărbătoare şi în ioc să cînle în pieţele în care soarele dogorea sau pe sub ferestrele neprimitoare ale vreunui palat, se hotă- rîseră să încerce ecourile acestor dumbrăvi, pentru că de sărbătorile

religioase Roma revărsa într-acolo pe cei dornici de veselie, gata de dans sau de orice fel de petrecere.

Cînd Miriam şi Donatello apărură dintre copaci, muzicanții îşi plimbau arcuşul, ciupeau corzile sau suflau, fiecare aşa cum ii cerea instrumental, mai inspirați decît ori cînd. O fetiță, oacheşă la față, cu ochi negri strălucitori, stătea în apropiere scuturînd şi lovind cu pumnul o tamburină cu clopoței care clincheteau. Fără să-şi întrerupă mişcarea zglobie dar ritmică, Donatello smulse acest obiect zgomotos şi agitîndu-l deasupra capului stîrni o muzică de o vigoare de nedescris, continuând să joace cu pas săltăreț, să lovească tamburina şi să-i sune clopoțeii, cu o singură mişcare plină de voioşie.

Se prea poate ca sunetul să fi fost întrucîtva magic, sau cel puțin să fi existat ceva molipsitor în starea de spirit care pusese stăpînire pe Miriam şi pe el, pentru că foarte curînd un grup de petrecăreți au fost atraşi spre acest loc şi-au început să joace singuri sau perechi, ca şi cum ar fi fost cuprinşi cu toții de o veselie nebună. Printre ei erau cîteva fetişcane din popor, din acelea care umblă cu capul descoperit pe străzile Romei, cu pumnale mici de argint înfipte în părul lor lucios ; erau şi *contadine* din satele din Campagna, în straiele lor bogate şi pitoreşti, stacojii sau în alte culori vii, de felul celora pe care fetele mai blonde nu s-ar încumeta să le poarte. Apăru romanul monden din Trastivere cu vechea lui pelerină înfăşurată în jurul său ca o togă, pe care o aruncă fără întîrziere, încălzit de mişcările vioaie. Trei soldați francezi, în pantaloni largi, stacojii, cu săbiile scurte legănîndu-se pe şold, săltau nestingheriți în mulțime, şi trei pictori germani eu pălării moi, cenuşii, cu bărbi ce le săltau în vînt ; şi un bărbat din garda elvețiană a Papei, în costumul lui bizar înzorzonat pe care l-a închipuit Michelangelo. Doi tineri turişti englezi (unul dintre ei chiar un lord) şi-au luat ca partenere două *contadine* şi s-au năpustit în dans. şi tot aşa a făcut şi un bărbat hirsut, în pantaloni de piele de capră, care semăna cu rusticul Pan în persoană, şi topăia tot atît de vesel ca şi el. Alături de el erau doi, trei păstori din Campagna şi cîțiva țărani în surtuce albastre ca cerul, cu pantaloni scurți legați cu panglici sub genunchi ; aceştia din urmă, cu privirile pierdute şi cu chipuri pămîniii, erau nişte sărmani şerbi, ce nu prea aveau ce mînca şi nu respirau decît aer aducător de malarie ; şi totuşi în clipa asta au găsit puterea să se alăture dansului lui Donatello.

Ai fi zis că aici, în poiana însorită, s-a întors vîrsta de aur topind convențiile ce-i îngheață pe oameni, eli- berîndu-i de rețineri sîcîitoare şi îndemnîndu-i să se amestece unii cu alții într-o voioşie atît de copilărească încît sub paşii lor răsăreau flori proaspete care cresc din abundență la sînul bătrîn al pămîntului. Singura excepție de ia veselia acestei clipe, după cîte'am înțeles, era reprezentată de un compatriot de-al nostru, care privea disprețuitor spectacolul, refuzînd să-şi compromită demnitatea şi să se contopească cu acesta. Harpistul alerga peste coarde cu degete agile, vioristul îşi repezea arcuşul cu mişcări scurte de-a curmezişul strunelor, flautistul îşi revărsa suflarea cu accente de veselie", în timp ce Donatello îşi scutura tamburina deasupra

capului şi conducea mulţimea veselă cu paşi neobosiţi. Aşa cum veneau unul după altul, într-o horă dezlănţuită a veseliei, păreau întruchiparea unui basorelief în care dansul unor nimfe, satiri sau bacante unduieşte pe brîul unui vas antic ; sau arătau asemeni scenelor sculptate pe faţa şi pe laturile unui sarcofag, unde adeseori întîlneşti reprezentată o procesiune sărbătorească ce-şi rîde de cenuşa şi oasele inălbite păstrate cu sfinţenie înăuntru. Ai putea s-o iei drept un alai de nuntă, dar dacă te uiţi mai bine la aceşti oameni veseli, urmărindu-i de la un cap la altul al raclei de marmură, îţi vine să te întrebi dacă mişcarea lor veselă îi duce într-adevăr spre un sfîrşit fericit. Un tînăr a căzut brusc în timpul dansului ; un car de triumf e răsturnat şi făcut fărîme zvîrlind luptătorul la pămînt ; o fecioară pare-se c-a leşinat sau c-a ostenit şi atîrnă fără vlagă de grumazul unui prieten. întotdeauna o întîmplare tragică apare în umbră sau e adusă în prim-planul acestui spectacol ; şi de îndată ce ţi-au căzut ochii pe ea nu te mai poţi uita la părţile sărbătoreşti ale spectacolului fără să-ţi aminteşti de această osîndă sau nenorocire care ţi-au fost abia sugerate. La fel ea în privinţa veseliei şi în aspectele mai întunecate prezentate mai sus exista o analogie între scena sculptată pe sarcofag şi dansul dezlănţuit pe care l-am descris. în exuberanţa şi delirul acesta Miriam se trezi dintr-o dată faţă în faţă cu o siluetă stranie, cu veşmintele-i extravagante fluturînd în vînt, săltînd pe vîrfuri într-un chip care aproape că rivaliza cu sprinteneala lui Donatello însuşi. Era modelul.

O clipă mai tîrziu, Donatello îşi dădu seama că Miriam a ieşit din horă. Se grăbi spre ea, şi se aruncă pe iarbă alături de bancheta de piatră pe care se aşezase. Dar ceva straniu de distant şi inaccesibil o învăluise dintr-o dată ; şi deşi se afla la o distanţă de numai un braţ, lumina ochilor ei părea la fel de îndepărtată ca şi cea a unei stele, şi în zîmbetul melancolic ce-l schiţa nu era nici urmă de căldură.

— întoarce-te ! strigă el. De ce ora asta fericită să se termine atît de iute ?

— Trebuie să se termine, acum, Donatello, răspunse ea cuvintelor şi mîinii lui întinse. Şi asemenea ceasuri, cred, nu se repetă de multe ori într-o viaţă de om. Lasă-mă să plec, prietene, lasă-mă să mă furişez din calea ta prin umbrele acestor copaci. Uită-te, tovarăşii noştri de veselie au şi început să se împrăştie !

Ori plesniseră corzile harpei, ori vioara se dezacordase, ori flautistul îşi pierduse suflul, muzica amuţi şi dansatorii conteniră dintr-o dată. Toată această mulţime pestriţă de oameni veseli se împrăştie tot atît de brusc după cum se adunase. în amintirea lui Miriam scena stăruia ca o întruchipare de basm. Era ca şi cum un grup de satiri, fauni şi nimfe, cu Pan în mijlocul lor, se amuzaseră cu cîteva clipe în urmă, în aceste dumbrăvi seculare ; iar acum, clipa odată trecută, alaiul pastoral dispăruse cu totul de parcă un ochi profan îi privise cu prea mare atenţie, sau vreun intrus îşi aruncaSe umbra asupra vese-

liei lor. Dacă pe sub copaci întîrziaseră cîţiva dintre petrecăreţi aceştia îşi ascunseseră trăsăturile stiipei sub veşmîntul şi înfăţişarea unor oameni de rînd, şi se adăpostiseră în banalitatea apăsătoare a cotidianului. Numai cu o clipă în urmă aici era Arcadia şi Vîrsta de aur. Farmecul odată rupt, nu mai rămăsese decît un petec de pămînt pe care lumea se distra în apropiere de Porta cfel Popolo din Roma — un petec de pămînt al cărui sol era înveninat de crimele şi calamităţile veacurilor trecute, de nenumăratele bătălii, de sîngele vărsat fără rost şi de moartea a milioane de oameni şi care acum răspîndea miasme ucigătoare pentru plămînii oamenilor.

— Acum trebuie să pleci, i se adresă Miriam lui Donatello pe un ton mai poruncitor decît prima oară. Nu ţi-am spus ? Pleacă, şi nu privi în urmă.

— Miriam, şopti Donatello, apucînd-o de mînă cu putere, cine-i bărbatul care stă acolo în umbră şi-ţi face semn să-l urmezi ?

— Stt, du-te ! repetă Miriam. Ora ta a trecut; acum, a venit ora lui.

Donatello continua să privească în direcţia pe care i-o arătase, şi chipul lui era îngrozitor de răvăşit şi de schimonosit, poate de groază — sau de furia şi de repulsia pe care nu şi le putea stăpîni —• aşa că Miriam aproape că nu-l mai recunoscu. Buzele-i răsfrînte îi dezveleau dinţii încleştaţi şi îi împrumutau ceva din aerul unei furii animalice, o înfăţişare pe care n-o întîlnim decît arareori la oameni şi numai la firile foarte simple şi aspre. Părea cutremurat de un fior pînă-n măduva oaselor.

— îl urăsc, mormăi el.

— Fii fericit. îl urăsc şi eu ! îi răspunse Miriam.

N-avusese de gînd să-i facă această mărturisire, dar îi scăpase numai pentru că emoţia întunecată din sufletul ei era strîns înrudită cu sentimentele exprimate atît de brutal de Donatello. Două picături de apă sau de sînge ■nu se unesc mai firesc decît se unise ura ei cu a lui.

— Să-l strîng de gît ? şopti Donatello, încruntîndu-se sălbatic. Cere-mi asta, şi scăpăm de el pentru totdeauna.

— Pentru numele lui Dumnezeu, fără violenţă, exclamă Miriam, înspăimîntată de cruzimea de care dădea dovadă însoţitorul ei, pe care-l dominase pînă acum plină de dispreţ. Oh, fie-ţi milă de mine, Donatello, .dacă nu de altceva, măcar pentru faptul că în nenorocirea mea ţi-am fost tovarăşă de joacă în această oră nebună ! Nu mă urma mai departe. De-aiei încolo lasă-mă să-mi port osînda. Prietene drag — bun şi iubitor prieten — nu mă face să mă simt şi mai nenorocită la gîndul că am tulburat cu o ură sau cu o iubire aprigă izvorul vieţii tale fericite !

— Să nu te urmez ! repetă Donatello, a cărui furie se domoli în amărăciune, nu atît din cauza celor spuse de ea, cît de dulceaţa tristă a vocii ei. Să nu te urmez ! Ce altă cale am "?

— O să mai vorbim noi despre asta, îi răspunse Miriam cu blîndeţe. Curînd — mîine — cînd vrei tu ; acum, însă, pleacă de lîngă mine.

CAPITOLUL XI

FRÎNTURI DE FRAZĂ

IN DUMBRAVA VILLEI BORGHESE care pînă nu demult fremătase de veselie şi muzică, nu mai rămăseseră decît Miriam şi straniul ei urmăritor.

Brusc, în jurul lor se aşternuse singurătatea. Poate că ea simboliza o trăsătură deosebită a relaţiilor dintre cei doi, izolîndu-i şi rîclicînd în acelaşi timp o barieră de netrecut între cursul vieţilor lor şi alte şuvoaie ce curgeau probabil la mare apropiere. Pentru că sînt pe lume nenorociri sau păcate cumplite a căror urmare nefastă înstrăinează de lume fie victima, fie făptaşul, interpunînd mediul unei totale lipse de înţelegere între el şi cei de care tîn- jeşte să se apropie.

S-ar putea ca tocmai această izolare morală — această detaşare îngheţată pe care le-o conferea situaţia lor — să nu fi lăsat să pătrundă pînă la noi decît nişte şoapte neclare din tot ceea ce s-a rostit în cursul întrevederii pe care Miriam a avut-o în după-amiaza aceea cu personajul sinistru, care o urmărise pas cu pas din momentul vizitei la catacombe. înlănţuind aceste şoapte misterioase într-o întîmplare continuă ne asumăm o sarcină ce se aseamănă ca incertitudine cu aceea de a aduna şi pune laolaltă fragmentele unei scrisori ce-a fost ruptă şi apoi împrăştiată în cele patru vînturi. Multe cuvinte de mare importanţă, fraze întregi chiar, poate cele mai semnificative, au zburat prea departe, duse. de o adiere înaripată, pentru a mai putea ii regăsite. Dacă am încerca să facem completări, bazîndu-ne pe presupuneri, s-ar putea să dăm un sens care să fie în contradicţie cu adevărul. Şi totuşi dacă nu facem măcar o tentativă în această direcţie, rămîne o lacună neplăcută şi o lipsă de continuitate şi de logică în istorisirea noastră, care astfel ar ajunge să relateze unele catastrofe inevitabile fără să-l fi prevenit pe cititor, aşa cum se cuvine, asupra caracterului lor iminent.

Dar dacă sîntem siguri de ceva, este că exista parcă o fascinaţie de o tristeţe tainică în influenţa pe care acest personaj nefast o avea asupra lui Miriam ; o fascinaţie asemenea celei pe care jivinele sau reptilele cu o purtare subtilă şi crudă o exercită uneori asupra victimelor lor. Te uimea să vezi resemnarea cu care ea — fire atît de curajoasă — se abandona sclaviei pe care i-o impunea el. Ţinea strîns, în mîna-i necruţătoare, lanţul de fier al cărui capăt încingea cu inelele lui grele talia ei subţire — sau care, poate, îi lega pe amîndoi într-o strînsoare ce-i tortura în egală măsură ; oricum, lanţul fusese probabil făurit într-o forjă prihănită, la flacăra unei pasiuni vinovate întreţinută de fapte necurate.

Să sperăm, totuşi, că asupra lui Miriam nu apăsa nici o fărădelege, ci doar una din acele fatalităţi care fac parte dintre enigmele ce se refuză înţelegerii omeneşti ; acea poruncă fatală prin care fiece nelegiuire devine o sursă de suferinţă cumplită pentru mulţi nevinovaţi în aceeaşi măsură ca şi pentru unicul criminal.

în orice caz, împotrivirea care o opunea acum prigonirii lui era foarte slabă şi înrudită cu disperarea.

— Prea mă urmăreşti îndeaproape, îi vorbi ea cu voce scăzută şi şovăitoare. Nu-mi îngădui nici măcar să-mi trag sufletul. Ştii cum o să sfîrşească ?

— Ştiu foarte bine care trebuie să fie sfîrşitul, răspunse el.

— Spune-mi, atunci care sînt presimţirile tale ca să pot să le compar cu viziunea mea. A mea e foarte întunecată.

— Nu poate fi decît o singură ieşire, şi asta cît mai curînd, îi răspunse modelul. Trebuie să-ţi arunci masca pe care-o porţi acum şi să-ţi pui alta. Trebuie să dispari din scenă, să părăseşti Roma împreună cu mine şi să nu laşi nici o urmă care să-ţi poată fi luată. Ştii prea bine că am puterea să te forţez să accepţi ceea ce-ţi propun, îţi dai seama ce pedeapsă te aşteaptă dacă vei refuza.

— Nu-i vorba de pedeapsa cu care vrei să mă înspăimînţi, spuse Miriam. S-ar putea să fie alta. dar nu atît de cumplită.

— Care anume ? făcu eL

— Moartea ! Pur şi simplu moartea ! răspunse ea.

— Moartea, spuse prigonii orul ei, nu-i un lucru atît de simplu şi de binevenit cum îţi închipui. Eşti puternică şi plină de viaţă. Deşi ai o fixe sensibilă şi foarte impresionabilă, lunile astea de necazuri, sclavia pe care ţi-am impus-o în ultima vreme nu te-au făcut să fii mai palidă decît cînd te ştiam codană. Miriam — pentru că mă feresc să pronunţ un alt nume, la auzul căruia şi frunzele de deasupra capetelor noastre s-ar cutremura, Miriam, n-ai

— Nu s-ar găsi oare un pumnal care să-mi străpungă inima ? spuse ea privindu-l pentru prima oară în ochi. Otrava nu mi-ar pune oare capăt zilelor ? Ar refuza oare Tibrul să mă înghită ?

— Ba s-ar putea întîmpla, răspunse el, fiindcă recunosc, eşti muritoare. Dar crede-mă, Miriam, nu ţi-e dat să mori atîta vreme cît mai este atît de mult de păcătuit şi de suferit pe lume. Avem un destin pe care trebuie neapărat să-l împlinim unul alături de celălalt. Şi eu m-am luptat să-l evit. Şi eu am încercat cu aceeaşi disperare ca şi tine să rup legătura dintre noi — să îngrop trecutul într-un mormînt cu adîncimi nepătrunse — să fac în aşa fel încît să fie cu neputinţă să ne mai întîlnim, pînă cînd ne vom trezi alături la Judecata de Apoi ! Nici nu-ţi poţi închipui ce măsuri de siguranţă am luat ! Şi care a fost rezultatul ? Scurta noastră întrevedere din măruntaiele pămîntului m-a convins cît de zadarnice au fost planurile mele.

— Ah, întîmplare nenorocită ! strigă Miriam, îngropîndu-şi faţa în mîini.

— Da, ţi s-a cutremurat inima de groază cînd m-ai recunoscut,' reluă el, dar n-ai avut habar că şi sufletul meu fusese cuprins de aceeaşi groază !

— De ce nu s-a prăvălit peste noi pămîntul de deasupra capetelor noastre, despărţindu-ne şi îngropîndu-ne sub el ? strigă Miriam, într-o izbucnire violentă de furie Oh ! să fi

orbecăit prin galeriile alea sumbre pînă cînd am fi pierit, amîndoi, pornind prin întuneric fiecare pe altă cale, ca atunci cînd ne-ar fi ajuns moartea duhurile noastre să nu poată să se amestece.

— în zadar ţi-ai fi dorit aşa ceva. în tot acel labirint de galerii întunecoase tot ne-am fi găsit ca să trăim sau să murim împreună. Destinele noastre se împletesc şi sînt înnodate. Firele lor sînt răsucite într-o frînghie solidă care ne trage spre o osîndă grea. Dacă s-ar putea desface nodurile, am putea scăpa. Dar nici degetele tale subţiri nu pot dezlega nodurile astea şi nici forţa mea bărbătească nu le poate rupe. Trebuie să ne supunem.

— Roagă-te pentru mîntuirea noastră, aşa cum am făcut şi eu, exclamă Miriam. Roagă-te să te eliberezi de mine, deoarece eu sînt geniul tău rău, după cum tu eşti al meu. Oricît de întunecată ţi-a fost viaţa, ştiu că pe vremuri te rugai.

La auzul acestor vorbe rostite de Miriam însoţitorul său păru cuprins de un fior de groază astfel încît sub ochii ei începu să tremure şi se făcu alb ca varul. Era ceva anume întipărit în amintirea acestui om, ce-l făcea să se îngrozească numai la gîndul rugăciunii ; şi nu exista o tortură mai chinuitoare pentru el decît să i se amintească de mîngîierea şi sprijinul pe care sufletele pioase le pot dobîndi de îndată ce-şi îndreaptă ochii spre cer. Chinurile pe care le îndura erau dovada unui temperament autohton profund susceptibil la influenţe religioase, ce fusese însă rănit, siluit şi pervertit, într-atît încît nu mai simţea decît groază în faţa izvoarelor menite să ofere consolările cele mai curate şi mai înălţătoare. O privi cu atîta teamă şi în ochi i se citea atîta durere chinuitoare încît lui Miriam i se făcu milă.

Şi, frusc, îi trecu prin minte că s-ar putea ca el să fie nebun. La asta nu se gîndise niciodată cu seriozitate, deşi odată ivită ideea explica de minune multe amănunte pe care le cunoştea din viaţa lui. Dar, vai ! Osînda ei era de asemenea natură că nebun sau nu, puterea pe care o avea asupra ei rămînea aceeaşi şi nu încăpea îndoială că un dement avea s-o exercite şi mai tiranic.

— Nu vreau să te fac să suferi, vorbi ea pe un ton mîngîietor. Credinţa ta îţi oferă consolarea penitenţei şi a iertării. Caută-ţi alinarea în ele, şi pe mine lasă-mă într-ale mele.

— Nici să nu te gîndeşti la asta, Miriam, ripostă el. Sîntem legaţi unul de altul şi de-acum înainte nu ne mai putem despărţi.

— De ce crezi că nu se poate ? reluă ea. Gîndeşte-te cum am scăpat de tot trecutul ! Intrasem într-un nou cerc şi-mi găsisem noi prieteni, noi preocupări, speranţe şi satisfacţii. Cred că sufletul mi-era tot atît de puţin apăsat de parcă în trecutul meu n-ar fi existat o viaţă chinuită. Sufletul omenesc nu piere la prima lovitură şi nici nu e istovit într-o singură încercare a vieţii. Dac-am trăi departe unuţ de altul poate ar fi bine pentru amîndoi.

— Ne-am închipuit că sîntem despărţiţi pentru totdeauna, răspunse el. Şi totuşi ne-am întîlnit în măruntaiele

pămîntului ; şi de-ar fi să ne despărţim din nou soarta ne-ar arunca iarăşi unul alături de celălalt chiar şi într-un deşert, pe un vîrf de munte, sau în orice alt colţ de lume care ni s-ar .părea mai sigur. Vorbeşti, aşadar, în zadar.

— Iţi iei propria-ţi voinţă drept o necesitate de neclintit, spuse Miriam, altfel ai fi putut să mă laşi să alunec pe lîngă tine ca o stafie, atunci cînd ne-am întîlnit printre stafiile timpurilor trecute. Chiar şi acum ai putea să-mi îngădui să trec pe lîngă tine tot atît de nestînjenită.

— Niciodată ! exclamă el, cu o hotărîre neîmblînzită. Reîntîlnirea cu tine a distrus o trudă de ani. Cunoşti puterea pe care-o am asupra ta. Fă ceea ce ţi-am poruncit. Sau altminteri nu peste multă vreme vei fi silită s-o faci ; şi nu voi înceta să te urmăresc pînă soseşte clipa.

— Atunci, spuse Miriam mai liniştită, prevăd sfîrşitul, şi te-am avertizat în legătură cu el. Moartea !

— Moartea ta, Miriam, sau a mea ? întrebă el privind-o fix.

— Mă vezi în chip de ucigaşă ? îi răspunse ea înfiorîn- idu-se. Tu, cel puţin, n-ai dreptul să gîndeşti astfel.

— Şi, totuşi, reluă el. cu o privire plină de subînţelesuri sumbre, lumea spune că pe această mînă albă a existat cîndva o pată stacojie. îi luă mîna în timp ce-i vorbea şi i-o ţinu într-a lui, în ciuda Repulsiei cumplite cu care ea se zbătea ca să şi-o elibereze. Ridicînd-o spre lumina ce era tot mai puţină acolo pe sub copaci, el păru să examineze mîna cu atenţie, de parcă ar fi vrut să descopere pata imaginară de sînge de care o învinuise. Zîmbi şi îi dădu drumul.

— Pare foarte albă, spuse el, dar ştiu mîini tot atît de albe pe care nici apele oceanului nu le-ar fi spălat de pată.

— N-a fost pătată mai înainte ca tu s-o fi cuprins într-a ta, replică Miriam cu amărăciune.

Vîntul a risipit în zare tot ce~şi vor mai fi spus.

Au plecat împreună spre oraş, şi pe drum, fără îndoială, aa continuat să-şi amintească de o anume poveste stranie şi cumplită din viaţa lor trecută, poveste ce-l lega pe bărbatul smead de frumoasa şi tînăra femeie pe care o prigonea. Ai fi zis că din cuvintele lor, sau din răsuflarea ce le dădea glas, se răspîndea iz de păcat şi miros de sînge, E oare cu putinţă să ne închipuim că Miriam purta stigmatul unei fapte sîngeroase ! Dar, pe de altă parte, cum ar fi putut o nevinovăţie neprihănită să accepte sclavia ce o îndură din partea spectrului pe care ea însăşi îl chemase din beznă ! Oricare ar fi fost adevărul, sîntem îndreptăţiţi să credem că Miriam a continuat să-l implore cu umilinţă, cu pasiune, cu disperare, să-şi vadă de drumul său şi să-i lase şi ei libertatea să-şi urmeze calea ei tristă.

Hoinăriră în continuare prin sălbăticia verde a grădinii Borghese şi în curînd ajunseră lîngă zidul oraşului, unde, dacă Miriam şi-ar fi ridicat privirea, ar fi putut să-i vadă pe Hilda şi pe sculptor sprijiniţi de parapet. Ea păşea însă învăluită în negura propriilor necazuri şi nu putea distinge nimic dincolo de ele. Odată ajunşi între oameni, prigonitorul ei rămase în urmă,

renunţînd la atitudinea poruncitoare pe care o avusese în timp ce nu erau decît ei doi. Porta del Popolo fremăta de viaţă. Petrecăreţii care prăz- nuiseră ziua de sărbătoare în afara zidurilor se îmbulzeau acum să intre în oraş ; un grup de călăreţi trecea pe sub arcadă ; o diligenţă fusese oprită chiar la intrarea sub poartă supunîndu-se calvarului bicisnic al vămii papale. Chiar şi în piaţa largă se afla o mulţime pestriţă.

Dar şuvoiul necazurilor lui Miriam se scurgea prin acest puhoi de vieţi omeneşti, fără să se amestece cu el şi fără să se lase abătut. Cu o ingeniozitate tristă şi feminină, găsi prilejul să îngenuncheze în faţa tiranului ei fără să fie zărită, deşi era în văzul tuturor acestor oameni, implorîndu-l din nou să-i dea libertatea. în zadar.

CAPITOLUL XII

O PLIMBARE PESTE COLINA PINCIO

DUPĂ CE ADUSESE ultimele retuşuri la tabloul lui Beatrice Cenci, Hilda îşi luase zborul din porumbarul ei după-amiază tîrziu şi se dusese pe dealul Pincio în speranţa să mai audă ultimele acorduri ale muzicii voioase. Acolo, întîmplarea făcu să-l întîlnească pe sculptor ; ca să fim sinceri. Kenyon observase cu atenţie activitatea de zi cu zi a frumoasei pictoriţe şi luase obiceiul să-şi chivernisească timpul astfel încît să ajungă cît mai des în preajma ei.

Dealul Pincio e locul de plimbare favorit al aristocraţiei romane. Totuşi,. în prezent, ca şi multe alte frumuseţi ale Romei, aparţine mai puţin locuitorilor de baştină cît barbarilor veniţi din Galia, Marea Britanie şi de peste ocean, care au uzurpat în mod paşnic tot ce este frumos sau memorabil în Cetatea Eternă. Sînt de bună seamă nişte ingraţi aceşti oaspeţi străini, dacă nu vor rosti o rugăciune pentru Papa Clement sau pentru acela dintre papi care a nivelat vîrful dealului cu atîta artă înconjurîndu-l cu parapetul cetăţii şi a croit aceste poteci şi alei late acoperin- du-le cu umbra tot mai deasă a multor specii de arbori ; a răspîndit cu generozitate florile tuturor anotimpurilor şi climelor pe aceste pajişti verzi din centru ; a scobit văgăuni adînci în locuri potrivite şi a aşezat în ele bazine mari de marmură în care a construit fîntîni ce ţîşnesc necontenit umplîndu-le ochi cu apă ; a scos obeliscul vremurilor imemoriale la lumină, din însuşi lutul ce-l ascunsese atîta vreme ; a aşezat piedestale pe marginile aleilor şi le-a împodobit cu busturile a nenumăraţi oameni de seamă — bărbaţi de stat, eroi, artişti, literaţi şi muzicieni veneraţi de întreaga omenire ca nişte podoabe de preţ ale ei, deşi cu toţii au fost produşi de pămîntul Italiei, într-un cuvînt Grădina Pincio e unul din acele locuri care-l face pe vizitatorul străin să accepte (desfătîndu-se din plin dar neavînd habar de preţul cu care a fost realizată) domnia acestei dinastii iresponsabile de papi, care pare-se nu au urmărit altceva decît să facă viaţa cît mai agreabilă aici.

în acest loc plăcut, întîlneşti soldaţii francezi cu pan-talonii lor roşii, veterani cu bărbi şi părul sur, decoraţi poate cu medaTii ale războaielor din Alger sau Crimeea. Lor li se încredinţează misiunea paşnică de a veghea copiii să nu calce pe răzoarele de flori, sau tinerii să nu despoaie arbuştii de florile lor

parfumate ca să le prindă în cosița iubitelor. Aici poposeşte (ofilindu-se pe cîte o banchetă de marmură, în soarele acesta înşelător) tînăra bolnavă de plămîni, adusă de prieteni pentru cură, în atmosfera aceasta care otrăveşte chiar şi plămînii cei mai sănătoşi. Aici să foiesc cît e ziua de lungă, guvernante plimbînd rumenii lor primei englezi, sau ocrotind primii paşi ai micuților călători din îndepărtata Americă. Aici, în după-amiezele însorite se perindă tot soiul de echipaje, de la caleaşca purpurie, de un fast prăfuit aparținând unui cardinal, la trăsura cenuşie de factură modernă. Aici, călăreții trec în galop de armăsari pur-sînge. Aici, pe scurt, întreaga populație aflată în tranzit la Roma, marea stațiune climaterică a omenirii, se prome- nează călare, cu trăsura sau pe jos ! Admiri aici apusuri de soare feerice, şi tot aici, oriunde ți-arunci ochii dai de priveliști ce, atît în sine, cît şi pentru interesul lor istoric, merită să fie contemplate,[1] mai mult decît oricare altele de-asupra cărora a răsărit şi a asfințit soarele. Tot aici în unele după-amieze, o fanfară militară franceză îşi re-varsă sonoritățile ample deasupra sărmanei bătrîne cetăți, inundînd-o cu arii atît de asurzitoare pe cît au rămas fără ecou triumfurile ei.

Hilda şi sculptorul (ca urmare a unui şiretlic de-al lui Kenyon, care ar fi dat orice să rămînă singur cu tinăra sa compatrioată), hoinăriseră pînă departe dincolo de mulțimea vizitatorilor adunați într-un grup compact în jurul muzicii. Ajunseseră pînă la extremitatea grădinii Pincio şi se sprijineau de parapet, privind de sus Muro Torto, un fragment masiv al celui mai vechi zid roman, care se proiectează înafară ca şi cînd ar fi gata să se năruie sub propria lui greutate, deşi pare lucrarea cea mai rezistentă durată vreodată de mîini omeneşti. În zarea vînătă se iveau Soracte şi alte înălțimi, care lucesc de departe imaginației noastre, dar care abia de mai par reale atunci cînd le privim aievea ; atît de mult ne-am obişnuit să visăm la ele cu ochii deschişi, încît au dobîndit tente eterice ce aparțin numai lumii visulfli. Şi totuşi ele formează hotarul continuu de coline ce străjuiesc Roma şi împrejurimile ei întinse — Campagna ; nu ne aflăm pe un tărîm al visurilor ci în fața celei mai cuprinzătoare pagini de istorie. încărcată într-atîta de evenimente memorabile încît unul îl anulează pe celălalt ca şi cînd Timpul şi-ar fi înscris dîra în toate direcțiile de-a lungul propriilor sale hrisoave pînă au ajuns idescifrabile.

Dar să nu ne amestecăm în istorie — cu care povestirea noastră nu are altă legătură afară doar de faptul că însuşi colbul Romei este istoric, şi că în mod inevitabil se aşterne pe pagina noastră şi ne intră în cerneală. Şi să ne întoarcem la cei doi prieteni ai noştri care încă stau aplecați deasupra parapetului. Sub ei se întindea vastă grădina Borghese, o mare de copaci unde ici, colo licăreau alb coloanele şi statuile şi unde scînteiau fîntînile arteziene, ce mai tîrziu în an aveau să se ascundă sub revărsarea mai amplă a frunzişului.

în această climă blîndă, vegetația nu izbucneşte atît de impetuos ca în Nordul rece. Instalîndu-se mai devreme — chiar din februarie — primăvara nu e obligată să se năpustească

năvalnic spre vară ; ai timp să admiri fiece frumusețe care se oferă şi să te bucuri de frunza care înmugureşte, de verdele fraged, de tinerețea şi prospețimea dulce a anului ; ea ne dezvăluie farmecul ei feciorelnic înainte de a se domoli în împlinirea verii, asemeni unei femei măritate care la rîndu-i nu se grăbeşte prea tare înspre cumpătarea de matroană a toamnei. În țara noastră fecioara primăvară e prea nerăbdătoare să ajungă la împliniri. Dar aici, după o lună, două de creştere înceată, frunzele copacilor tineri, care îmbracă acea parte a grădinii Borghese din apropierea zidului cetății, erau încă crude.

Mai departe, în desişul grădinii, printre pilcurile de stejari, bătrîni, Hilda şi Kenyon auzeau sunetele pierdute ale muzicii, rîsete şi voci nedesluşite. Era, probabil, zarva acelei dezlănțuiri vesele din pădure pe care am încercat s-o descriem mai înainte,- ce ajungînd în zbor pînă la zidurile Romei, suna stins şi melancolic. Treptat, treptat, încetă ; deşi cei doi se mai străduiau încă s-o distingă printre izbucnirile mai apropiate ale fanfarei militare. Dar veselia care se auzise în depărtare nu mai reîncepu. Curînd după aceea au văzut o siluetă singuratecă înaintînd de-a lungul uneia din cărările ce duceau dinspre părțile mai ascunse ale grădinii spre ieşire.

— Ia uite ! Nu-i Donatello ? exclamă Hilda.

— El e, fără îndoială, răspunse sculptorul. Dar cît de grav calcă, şi ce priviri pierdute aruncă în urmă-i ! Pare foarte ostenit, ori foarte trist. M-aş încumeta să spun că e trist, dacă Donatello ar fi acea făptură care să se facă vinovată de păcatul şi nerozia deprimării. în suta de paşi de cînd îl urmărim n-a făcut niciunul din salturile proprii mersului lui firesc. încep să mă îndoiesc că e un Faun autentic.

— Deci, spuse Hilda cu o simplitate desăvîrşită, ți l-ai închipuit — şi îl crezi încă — drept una din acele ființe fericite sălbatice şi ciudate care se veseleau şi se zbenguiau prin păduri în timpurile de demult ? Zău că şi eu tot aşa mi-l închipui ! Pînă acum însă n-am prea crezut că faunii au existat şi altminteri decît în poezie.

La început sculptorul a zîmbit doar. Apoi, cînd gîndul puse stăpînire pe mintea lui, izbucni în hohote şi regretă din toată inima (fiind îndrăgostit de Hilda, deşi nu i-o spusese niciodată) că nu poate s-o răsplătească sau s-o pedepsească cu un sărut pentru absurditatea asta înеîn- tătoare.

— Oh, Hilda; ce comoară de credință suavă şi ce imaginație curată ascunzi sub pălăria asta de paie ! făcu el în cele din urmă. Un Faun — un Faun ! Înseamnă că, la urma urmelor, marele Pan n-a murit ! întregul trib al ființelor mitice mai trăieşte încă în izolarea clarului de lună al imaginației unei fete, şi sînt convins că ele găsesc aici un sălaş şi un loc de joacă mai încîntător decît ascunzişurile lor din Arcadia de altădată. Ce minunat ar fi de-ar putea un om al marmurei, ca mine, să hoinărească şi el pe acolo !

— De ce rîzi aşa ? făcu Iiilda îmbujorîndu-se, oarecum stînjenită de zeflemeaua lui Kenyon, chiar aşa, prietenească cum era. Ce-am spus de-ți- pare atît de caraghios ?

— Hai să nu-i spunem caraghios, reluă atunci sculptorul ci, poate, mai înțelept decît pot eu înțelege. Oricum, ținînd seama de situația lui și de lumea înconjurătoare ideea mă impresionează prin prospețimea ei încîntătoare. .Ştii, draga mea Hilda, Donatello s-a născut în Toscana dintr-un neam vechi şi nobil din această parte a țării ; şi are în Apenini un turn acoperit cu muşchi unde el şi strămoşii săi au locuit din vremi de mult uitate înconjurați de vii şi de smochini. Pasiunea lui juvenilă pentru Miriam l-a introdus în intimitatea cercului nostru ; şi numai simplitatea noastră republicană şi artistică ne-a făcut să-l adoptăm pe acest tînăr italian ca pe unul de-al nostru. Dar dacă i-am arăta stima cuvenită rangului şi titlului său, ar trebui să ne înclinăm *cu respect în fața lui Donatello şi să salutăm în el pe Excelența-sa Contele di Monte Beni.

— Ce idee năstruşnică, mai năstruşnică chiar decît aceea c-ar fi Faun ! spuse Hilda, rîzînd la rîndu-i. Oricum însă eu nu mă prea împac cu asta, mai cu seamă că tu însuți ai observat şi ai recunoscut asemănarea lui extraordinară cu statuia.

— în afara urechilor ascuțite, preciză Kenyon, adăugind ca pentru sine, şi a unui alt mic amănunt ce se poate îndeobşte observa la statuile faunilor.

— Cît despre urechile Excelenței sale Contele di Monte Beni, zîmbi iarăşi Hilda, la gîndul rangului cu care acest titlu îl investea pe jucăuşul lor prieten, ştiu bine că nu le-am putut vedea forma niciodată din pricina pletelor sale bogate. Ba, dacă-mi aduc bine aminte, chiar s-a tras înapoi speriat ca o căprioară sălbatică, atunci cînd Miriam s-a făcut că vrea să i le cerceteze. Ce zici de asta ?

— O, nici vorbă că n-o să mă opun în fața unor probe atît de concludente, celelalte elemente ale naturii sale faunești fiind dealtminteri suficient de plauzibile, răspunse sculptorul pe un ton grav ce cu greu şi-l putu stăpîni. Fie că e Faun, fie că nu, Donatello — sau Contele di Monte Beni — e o ființă extrem de sălbatică, şi aşa cum am mai spus-o şi în alte ocazii, deşi e foarte paşnic, nu poate suferi să fie atins. Şi fără pic de răutate, există la drept vorbind foarte multe trăsături de natură animalică în plămada lui, de parcă s-ar fi născut în pădure şi ar fi trăit în sălbăticie toată copilăria fără să fie nici acum pe deplin domesticit. Viața în Apenini chiar şi în zilele noastre, e foarte simplă şi lipsită de conveniențe, mai ales în unele unghere uitate de acolo.

— Cu greu pot suporta, spuse Hilda, înclinația asta pe care o au cea mai mare parte dintre oameni de a găsi explicații pentru minunățiile şi misterele ce-i înconjoară. De ce nu mi-aş îngădui — şi ție la fel — satisfacția de a-l crede un Faun ?

— Te rog, Hilda, păstrează-ți credința asta, dacă te face mai fericită, spuse sculptorul, iar eu îmi voi da osteneala să mă convertesc. Donatello m-a invitat să-mi petrec vara la el, în turnul strămoşesc, unde am de gînd să studiez arborele

genealogic al străbunilor săi, conţi din negura miturilor, şi dacă umbrele lor mă vor chema spre tărîmul visării, o să-i urmez cu dragă inimă. Şi pentru că vorbirăm de Donatello, există o chestiune asupra căreia aş vrea să mă lămuresc.

— Şi crezi că pot să-ţi fiu de vreun ajutor ? se miră Hilda. răspunzînd privirilor lui.

— Are el o şansă cît de îndepărtată să-i cîştige dragostea lui Miriam ? se interesă Kenyon.

— Miriam ! E atît de rafinată şi de înzestrată, exclamă Hilda, iar el un băieţandru atît de necioplit şi de necultivat ! Nici vorbă că n-are !

— Pare într-adevăr imposibil, reluă sculptorul. Dar, pe de altă parte se întîmplă uneori ca o femeie înzestrată să se azvîiie la voia întâmplării în calea oricui ! După cum ştim, în ultima vreme Miriam a fost într-o dispoziţie morbidă şi nefericită. Deşi e tînără, ai spune că lumina dimineaţii s-a şi stins din viaţa ei ; şi iată că apare Donatello, atît de însorit cuprinzînd-o în razele sale şi pe ea şi dîndu-i prilejul să-şi reînnoiască'şi înveselească sufletul şi viaţa. Oamenii înzestraţi cu calităţi intelectuale deosebite nu caută aceleaşi însuşiri la cei pe care-i iubesc. Tocmai ei sînt în stare să aprecieze la cei dragi năvala sănătoasă de sentimente fireşti, dragostea curată, bucuria simplă, mulţumirea deplină aşa cum Miriam le preţuieşte la Donatello. E drept că ea poate să-i spună că e un nătărău. Este absolut firesc în cazul de faţă. Pentru că pe măsură ce omul se cultivă şi devine mai rafinat, pierde din capacitatea de a nutri asemenea afecţiune.

— Vai de mine, exclamă Hilda depărtîndu-se uşor de însoţitorul ei. Aşa se pedepseşte rafinamentul ? Iartă-mă, dar n-o cred. Numai pentru că eşti sculptor crezi că nimic nu poate atinge desăvîrşirea decît dacă e rece şi rigid, precum marmura în care dobîndesc formă gîndurile tale. Eu, care sînt pictoriţă, ştiu că cea mai delicată frumuseţe poate fi învăluită în moliciune şi căldură.

— Am spus o neghiobie curată, răspunse sculptorul, şi mă mir pentru că ar fi trebuit să ajung la o concluzie mai cuminte pe baza propriei experienţe. Proba cea mai sigură a unei iubiri adevărate este că ne redă simplitatea originară chiar şi nouă celor care ne-am amestecat atît de mult cu lumea.

Tot vorbind o porniră încet de-a lungul parapetului care mărgineşte cu unduirile sale neregulate platoul colinei Pincio. Din cînd în cînd priveau dincolo de păienjenişul gîndurilor spre priveliştile variate ce se întindeau înaintea şi în jurul lor.

De la terasa unde stăteau acum începe un coborîş abrupt spre Piazza del Popolo, şi privind în jos spre deschiderea largă a pieţii vedeau clădirile înalte ale palatelor, cupolele bisericilor şi Poarta împodobită care toate au izvorît şi s-au materializat din gîndirea lui Michelan- gelo. Privirea se opri, de asemenea, şi asupra obeliscului de granit roşu, cel mai vechi monument chiar şi din Roma, care se înalţă în centrul pieţii, avînd la bază o fintînă ce aruncă apa în patru direcţii. Toate

edificiile şi ruinele romane (aparţinînd imperiului, republicii sau şi mai îndepărtaţilor regi) dobîndesc un caracter efemer, imaginar şi impalpabil, dacă ne gîndim că acest monument indestructibil a stat la baza uneia din amintirile pe care Moise şi israeliţii le-a'u luat cu ei din Egipt clucîndu-le în deşert. Poate că privind pilastrul încețoşat şi columna de foc îşi şopteau înfioraţi : „Ca formă e asemănător vechiului obelisc pe care noi şi- părinţii noştri l-am văzut de atîtea ori pe malurile Nilului. Şi acum, exact acel obelisc, aproape fără nici un semn de alterare, este primul lucru pe care îl vede călătorul zilelor noastre după ce trece de Poarta Flaminia !"

Inălţîndu-şi privirile, Hilda şi însoţitorul ei se uitară spre apus şi văzură dincolo de Tibrul care nu şe zărea, Castelul Sant'Angelo, imensul cavou al unui împărat păgîn. străjuit în vîrf de un arhanghel.

La o depărtare şi mai mare se vedea o îngrămădire impunătoare de clădiri, deasupra cărora se înălţa cupola imensă, pe care toţi am modelat-o şi am înălţat-o, ca pe o bulă uriaşă,' spre ceruri, cu toată puterea imaginaţiei noastre, cu mult înainte de a o vedea planînd deasupra celorlalte lăcaşuri sfinte ale' cetăţii. Se oferă în toată splendoarea ei exact din locul unde stăteau acum prietenii noştri. Din orice punct mai apropiat ai privi-o, măreţia cupolei' Sfîntul Petru se ascunde dincolo de imensitatea părţilor separate, aşa că vedem doar. faţada, laturile, lungimea şi înălţimea porticului cu coloane şi nu măreţia întregului. Dar de la această distanţă, întregul contur al catedralei lumii, ca şi cel al palatului căpeteniei spirituale a lumii, pot fi prinse dintr-o privire. În plus, la o asemenea depărtare, imaginaţia acţionează nestînjenită. chiar în clipa în care realitatea ne stă în faţa ochilor, şi complineşte astfel insuficienţa simţurilor noastre ajutîndu-ne să percepem aşa cum se cuvine o creaţie atît de măreaţă. Avem nevoie de credinţă cît şi de fantezie ca să ne dăm seama de un lucru care este totuşi atît de adevărat, că acolo, în fata conturului vineţiu al dealurilor se află cel mai măreţ edificiu construit vreodată de om, desenat pe cerul cel mai încîntător creat de Dumnezeu.

După ce au contemplat un timp priveliştea care le devenise familiară în lunga lor şedere în Roma, Kenyon şi Hilda şi-au îndreptat din nou privirea spre piața de la picioarele lor. Acolo o zăriră pe Miri am, care tocmai intrase pe Poarta del Popolo şi se oprise în apropierea obeliscului şi a fînlînii. Cu un gest care lui Kenyon i se păru a fi rugător şi poruncitor în acelaşi timp, ea parcă-i cerea unei siluete care o însoțise pînă acolo să fie lăsată singură. Totuşi, modelul, îndărătnic, nu se clinti.

Şi sculptorul remarcă un detaliu care putea fi ori prea mărunt ca să mai fie pomenit, ori 'încărcat de o semnificație atît de misterioasă că-i veni greu să-şi creadă ochilor. Miriam era în genunchi pe treptele fîntînii ; nu încăpea nici o îndoială asupra acestui gest. Dacă ar mai fi privit-o şi altcineva în clipa aceea ar fi bănuit probabil că ia această atitudine doar ca să-şi moaie mai bine degetele în şuvoiul de apă ce țîsnea din gura unuia din leii de piatră. Dar după chipul în care şi-a împreunat mîinile după ce le-a muiat şi a privit în sus spre model, lui Kenyon i-a încolțit în minte gîndul că Miriam îngenunchea în fața acestui sumbru urmăritor în văzul lumii !

— Ai observat şi tu ? i se adresă el Hildei.

-— Ce să observ ? întrebă ea surprinsă de emoția din vocea lui. O văd pe Miriam care şi-a înmuiat mîinile în apa aceea răcoroasă şi plăcută. Deseori mi se întâmplă să-mi afund mîinile în fîntînile din Roma şi să-mi amintesc de pîrîul care era unul din tovarăşii mei de joacă în satul natal din Noua Anglie.

— Mi s-a năzărit că am văzut altceva, spuse Kenyon, dar fără îndoială, n-am văzut bine.

Dar dacă am accepta ideea că sesizase clar semnificația ascunsă din gestul lui Miriam, ce înrobire îngrozitoare îți sugera ! Deşi ea părea atît de liberă — şi- deşi el arăta ca un cerşetor, însemna că vagabondul fără nume o tîra pe frumoasa Miriam de-a lungul străzilor Romei, încătuşată şi înlănțuită mai neîndurător decît fusese o regină captivă de pe vremuri în urma carului triumfal al unui împărat. Şi ți-ai fi putut-o oare imagina lăsîndu-se astfel înlănțuită, dacă n-ar fi săvîrşit vreo mare nelegiuire — cît de mare. Kenyon nici nu îndrăznea să-şi închipuie — sau n-ar" fi manifestat vreo slăbiciune fatală care să-i ofere acestui duşman sumbru un asemenea ascendent asupra ei ?

— Hilda, exclamă el brusc, cine şi ce este Miriam ? Iartă-mă, dar eşti sigură de ea ?

— Sigură de ea ! repetă Hilda, sîngele năvălindu-i în obraz în apărarea prieteniei ce i-o purta. Sînt sigură că e afectuoasă, bună şi generoasă ; o prietenă adevărată şi devotată, pe care o iubesc din tot sufletul şi care mă iubeşte şi ea la fel ! De ce anume ar mai trebui să fiu sigură ?

— Dar instinctul tău atît de sensibil care pledează atît în favoarea ei, nu are nimic, nimic de spus împotriva ei ? continuă sculptorul, fără să țină seama de iritarea din glasul Hildei. Impresia asta mi-a făcut-o şi mie. Dar e atît de misterioasă ! Nici măcar nu ştim dacă e compatrioată de-a noastră sau dacă e englezoaică sau nemțoaică. Ai zice că are

sînge anglo-saxon în vine, şi că vorbeşte cu un accent pur englezesc, dar sînt multe lucruri care nu ţin nici de educaţia englezească nici de cea americană. Numai societatea din Roma şi cercurile ei artistice i-a putut îngădui prezenţa fără ca ea să furnizeze unele amănunte în legătură cu trecutul ei.

— Mi-e foarte dragă, exclamă Hilda, păstrînd o notă de nemulţumire în glas şi am deplină încredere în ea.

— Cel puţin inima-mi spune să am încredere, indiferent ce vrea mintea să creadă, remarcă sculptorul, iar Roma nu e doar un simplu sat din Noua Anglie unde avem nevoie de aprobarea fiecărui vecin, luat în parte pentru fiecare gest pe care-l facem, pentru fiecare cuvînt rostit şi pentru fiecare prietenie pe care o legăm sau o întreţinem. în această privinţă despotismul papal ne îngăduie să respirăm mai în voie, decît în atmosfera noastră de baştină ; şi dacă dorim să fim îngăduitori faţă de cunoştinţele noastre, putem s-o facem, în limite raţionale, fără ca prin asta să ne distrugem reputaţia.

— Nu mai cîntă muzica, făcu Hilda. Acum plec şi eu.

Trei sînt străzile care se deschid în unghi din Piazza del Popolo spre inima Romei : la stînga, Via del Babuino, la dreapta, Via della Ripetta şi între cele două bulevardul renumit în lumea întreagă, Corso. După cum se pare Miriam şi straniul ei însoţitor au luat-o pe prima din aceste trei străzi şi curînd au ieşit din cîmpul vederii ţelor doi prieteni.

Aceştia au lăsat în urmă culmea colinei Pincio cobo- rînd pe calea lată şi impozantă care îi dă ocolul. Sub ei, de la piciorul pantei abrupte, se întindea pînă departe oraşul, o succesiune strînsă de acoperişuri din ţiglă roşie, deasupra cărora se înălţau cu prestanţă cupolele a sute de biserici, cu cîte o turlă ici şi colo, şi ferestrele de sus ale cîte unui palat mai semeţ, sau construit pe o înălţime, dominînd de sus o mulţime de locuinţe fastuoase. La o oarecare depărtare, ridicîndu-se din masa centrală de clădiri, se vedea vîrful Coloanei lui Antoniu şi lîngă ea acoperişul circular al Pantheonului, privind spre ceruri cu ochiul său veşnic deschis.

În afara acestor două creaţii ale antichităţii, tot ceea ce vedeau erau construcţii medievale, înălţate, e adevărat, din masivele blocuri de piatră veche şi din cărămizile fără de moarte ale Romei imperiale ; pentru că ruinele Coliseumului, ale Casei aurii, nenumăratele temple ale zeităţilor romane şi locuinţele somptuoase ale cezarilor şi senatorilor furnizaseră material pentru aceste maghernițe gigantice ale căror ziduri erau cimentate cu un mortar nepreţuit, făcut din valoroase statui antice, arse cu multă vreme în urmă pentru a servi acestui scop meschin.

Roma, aşa cum o vedem azi, s-a dezvoltat sub papi, dar nu pare altceva decît un morman de moloz aruncat în marea prăpastie dintre zilele noastre şi Imperiu, pur şi simplu ca s-o umple ; şi cea mai mare parte a celor două mii de ani, cu cronicele lor pline de intrigi politice obscure, de războaie şi de nenorociri repetate la nesfîrşit par o jalnică grămadă de gunoi cînd le comparăm cu istoria clasică.

Dacă ne gîndim la orașul de azi ca avînd vreo legătură cu renumita cetate de pe vremuri, o facem doar pentru că e construit pe mormîntul ei. Un strat de pămînt gros de aproape zece metri acoperă Roma antică, așa încît ea zace acum asemeni cadavrului unui uriaș ce-a putrezit timp de veacuri — fără să fi avut măcar un supraviețuitor destul de puternic ca să-l îngroape pînă ce țărîna tuturor acestor ani se va fi așternut încetul cu încetul deasupra trupului prăbușit, zidindu-i astfel la întîmplare cripta.

Nu găsim cuvinte pe măsură și expresii adecvate pentru a descrie Roma ce se întinde la picioarele noastre cu ulițele ei în care nu răzbate soarele și cu aleile străjuite de palate, cu bisericile placate cu marmura fastuoasă ce-a fost la origine lustruită pentru împodobirea templelor păgîne ; cu miile de miazme dezgustătoare amestecate cu. mireasma pătrunzătoare de tămîie răspîndită din tot atît de multe cădelnițe ; cu viața ei măruntă ce-și trage seva anemică din ceea ce a murit de mult. La fiecare pas vreo rămășiță de ruină amintindu-ți măreția unor epoci stinse ; și, în plus, la fiecare pas o cruce — cu mizerie la picioarele ei. Putem deci spune că sînt unele amintiri care-ți înflăcărează sufletul după cum este și o tristețe și o lîncezeală care-l cufundă dincolo de cele mai melancolice sentimente ce pot fi trăite și în alte locuri.

Și totuși, e posibil oare să rostești o vorbă aspră sau lipsită de respect despre Roma ?, cetatea tuturor timpurilor și a întregii lumi ! Locul în care viața și actele mărețe ale omului și-au lăsat o amprentă atît de puternică, și în care ruinele au făcut ceea ce n-au reușit să făurească gloria și supremația ! În clipa asta soarele înserării își aruncă asupră-i mantia sa aurie, transfi- gurînd în măreție tot ceea ce părea meschin ; clopotele tuturor bisericilor răsună dintr-o dată, ca un imn triumfal pentru Roma imperială încă.

— Uneori mi se năzare, vorbi Hilda, a cărei sensibilitate era întotdeauna puternic impresionată de această priveliște, că Roma — Roma singură — nu va mai lăsa loc pentru nimic altceva în sufletul meu.

— Ferească Sfîntul ! exclamă sculptorul.

. Ajunseseră la scările impresionante care urcă din Piazza di Spagna spre coroana colinei Pincio. Bătrînul Beppo, milionarul breslei sale de zdrențăroși — e de mirare că nici un pictor nu-l folosește ca model pentru schilodul pe care Sfîntul Petru îl tămăduiește la frumoasa Intrare a Templului — tocmai își încăleca asinul încărcat de prada bogată a unei zile de cerșetorie.

Acoperindu-și fața cu pelerina zdrențuită, modelul lui Miriam își făcu apariția pe trepte, iar Beppo îl privi chiorîș, înciudat că încălca domeniul ce-i aparținea de drept. Silueta trecu totuși mai departe în sus pe Via Sistina. Jos în piazza, la picioarele treptelor impunătoare, se afla Miriam, cu ochii plecați în pămînt de parc-ar fi numărat dalele pătrate și mici ale caldarîmului desfundat ce fac dintr-o plimbare prin Roma un pelerinaj de penitență. Rămase în această atitudine cîteva minute și cînd, în cele din urmă, insistențele unui cerșetor îi destrămară reveria, buimăcită parcă, își duse mîna la frunte.

— S-a trezit dintr-un vis urît biata fată ! spuse Kenyon cu milă, şi se mai află încă şi acum prizonieră într-un soi de cuşcă ale cărei gratii de fier sînt propriile ei gînduri.

— Mă tem că nu se simte bine, spuse Hilda. O să cobor şi o să rămîn cu ea.

— Atunci, bun rămas, făcu sculptorul. Dragă Hilda, lumea asta-i tare încîlcită şi chinuită ! Mă linişteşte nespus gîndul că tu trăieşti izolată în turnul tău, în tovărăşia porumbeilor albi şi a cugetului tău curat, atît de sus deasupra noastră a tuturor, împrietenită cu însăşi Fecioara. Nici nu ştii cît de departe îşi aruncă lumina candela aceea din faţa altarului ei, a cărei flacără n-o laşi să se stingă. Aseară am trecut pe sub turn şi raza ei m-a înveselit, pentru că era aprinsă de tine.

— Pentru mine ea are un sens adînc, răspunse Hilda liniştită, deşi nu sînt catolică.

Se despărţiră şi Kenyon o apucă grăbit pe Via Sistina, în speranţa să ajungă din urmă modelul, dornic din prietenie pentru Miriam, să-i desluşească firea şi să-i cunoască popasurile. I se păru că-l zăreşte în depărtare, în faţa lui, dar înainte de a ajunge la Fîntîna Tritonului, silueta întunecată, dispăruse.

CAPITOLUL XIII

ATELIERUL SCULPTORULUI

ÎN ACESTE ZILE, Miriam părea să fie îmboldită de-o nelinişte sîcîitoare care o scotea din casă cu sau fără treabă. într-o dimineaţă se duse să-l viziteze pe Kenyon în atelierul lui, unde acesta o invitase să-i vadă o nouă statuie în lut, aproape terminată, şi în care îşi punea multe speranţe. Miriam îşi împărţea afecţiunea şi încrederea între Hilda şi Kenyon şi în toate necazurile ce-i tulburau viaţa se simţea îndemnată să se apropie de Hilda pentru înţelegerea feminină şi de sculptor pentru sfaturi frăţeşti. Deşi acesta nu o ajuta prea mult, ea făcea eforturi să se apropie de marginea abisului mut ce-i despărţea. Şi aşa cum stătea pe chiar buza hăului întunecat, degeaba îşi întindea braţele că niciodată nu reuşea să se agaţe de mîna unuia din ei, degeaba se încorda să strige : „Aju- taţi-mă, prieteni dragi, ajutaţi-mă" ! că asemenea ţipetelor din vis, vocea ei dispărea neauzită în imensitatea ce părea atît de uşor de acoperit. Printre cele mai chinuitoare urmări ale unui accident, nenorociri, fărădelegi sau ciudăţenii ale caracterului ce-l aduc pe individ într-o stare de disonanţă cu lumea, este şi sentimentul singurătăţii înfiorătoare şi infinite acesta îl separă de alte fiinţe omeneşti, ce-şi pierd căldura şi rămîn nişte biete năluciri sumbre şi reci. Foarte adesea, ca în cazul lui Miriam, de pildă, există o nevoie năvalnică de prietenie, de iubire, şi de apropiere ce se iroseşte în forme goale ; e o foame nepotolită a inimii care se nutreşte numai din umbre.

Atelierul lui Kenyon se afla pe o stradă lăturalnică, sau mai bine zis pe o ulicioară murdară între Corso şi Via della Ripetta ; şi deşi era rece, îngustă şi întunecoasă şi avea pe ambele părţi nişte construcţii înalte şi pără- ginite, ulicioara nu era cu nimic mai neplăcută decît nouăzecimi din străzile Romei.

Deasupra uşii uneia dintre case pe o tăbliță de marmură o inscripție anunța că atelierele de sculptură de acolo fuseseră pe vremuri ocupate de ilustrul artist Canova. între aceşti pereți (cărora geniul lui Canova nu le împrumuta nimic sacru, deşi le sporea interesul) se stabilise acum tînărul sculptor american.

în general, atelierul unui sculptor e un loc cam moho- rît şi cam aspru care, de fapt, seamănă foarte mult cu atelierul unui pietrar. Pardoseală goală, din cărămidă sau scîndură şi pereți tencuiți numai ; unul, două scaune vechi, sau poate numai un bloc de marmură pe care să te aşezi, deşi închide în el posibilitatea grației ideale ; cîteva schițe de nuduri trasate în grabă pe albul peretelui. Acestea din urmă sînt poate primele întruchipări ale ideilor sculptorului, care se vor materializa în piatra nepieritoare, sau vor rămîne tot atît de impalpabile ca şi un vis. Urmează apoi cîteva siluete mici modelate într-o primă formă în lut sau ghips, mărturie a celei de-a doua faze â ideii în drumul ei spre marmura nepieritoare, apoi apare forma măiestrit lucrată în lut, mai interesantă chiar decît marmura finală, creație mai intimă a sculptorului, modelată bucățică cu bucățică de mîinile lui iubitoare, şi mai apropiată de imaginația şi de sufletul său. În replica de ghips a modelului în lut frumusețea statuii dispare în mod straniu, pentru a străluci din nou cu o luminozitate albă, pură în prețioasa marmură de Carrara. în atelierul lui Kenyon* -găseai lucrări în toate aceste stadii, unele vădind chiar desprinderea ultimă de daltă.

Puteai urmări procesul cizelării marmurei, cu care, regretăm că trebuie s-o spunem, sculptorul din zilele noastre nu prea are de-a face. în Italia, există o categorie de oameni a" căror simplă iscusință manuală e poate mai desăvîrşită decît aceea a meşterilor antici care trans- puneau schițele lui Praxiteles, sau poate chiar decît iscusința lui Praxiteles însuşi. Cu condiția să aibă obiectul în fața ochilor, ei sînt în stare să realizeze orice reprezentare veridică ce poate fi transpusă în marmură. Sculpto- rului nu-i rămîne decît să aşeze în fața acestor oameni replica în ghips a statuii şi un bloc de marmură de mărime potrivită, şi să le spună că figura se află cuprinsă în piatră şi trebuie să fie eliberată de părțile neesențiale care o împovărează ; şi după un timp, fără să fi fost nevoie ca el să se atingă de lucrarea lui nici cu un deget, ochii îi vor cădea pe statuia menită să-l facă renumit. Puterea sa creatoare a făurit-o prin simpla rostire a unui cuvint.

Desigur, geniul nu găseşte în nici o altă artă instrumente atît de eficace, şi nu se eliberează atît de uşor de corvoada lucrului în sine, înfăptuind lucruri minunate cu mîinile altora ; ai spune că nici chiar mîinile sculptorilor n-ar reuşi întotdeauna asemenea performanțe. Şi cît ar scădea admirația pe care artiştii noştri o cuceresc cu nasturii şi florile prinse la butonieră, cu şireturile de la pantofi sau cu lavalierele lor, şi, — într-adevăr acestora le revine mare parte din credit conform gustului epocii noastre — dacă am şti că mai întotdeauna sculptorul nu-şi poate revendica meritul pentru asemenea drăgălaşe realizări

imortalizate în marmură ! Ele nu sînt opera lui, ci ale unei maşini anonime cu înfăţişare omenească.

Miriam se opri o clipă în antecameră să privească un bust isprăvit pe jumătate, ale cărui trăsături îşi dădeau impresia că se luptă să se desprindă din piatră şi. ai fi zis, să îndepărteze şi'să topească substanţa ei-dură la căldura intensă a sentimentelor şi inteligenţei. Pe cînd lucrătorul iscusit dădea lovitură după lovitură cu dalta, cu o indiferenţă aparentă, dar cu un efect sigur, nu puteai să nu te gîndeşti că pe dinafară marmura nu reprezenta decît o ambianţă exterioară : figura omenească învăluită în îmbrăţişarea ei părea a fi existat acolo încă de pe vremea formării lespezilor de calcar de Carrara. Un alt bust era aproape terminat, deşi unul din ajutoarele cele mai capabile ale lui Kenyon mai lucra la el, cu mişcări delicate îndepărtînd prin şlefuire ceva aproape impalpabil, care se transformă în mici grămăjoare de praf de marmură dovedmdu-şi astfel existenţa.

— -Aşa cum stau zăvorite aceste busturi în blocul de marmură, gîndi Miriam, tot astfel zace şi soarta noastră a indivizilor închisă în calcarul timpului. Ne închipuim doar că ne-o dăltuim singur, forma ei absolută preexistă tuturor acţiunilor noastre.

Kenyon se afla în atelier, dar auzind paşi în antecameră, aruncă o pînză peste ceea ce lucra şi ieşi să-şi întîmpine vizitatoarea. Era îmbrăcat într-o bluză gri, cu o tichie pe vîrful capului, costumaţie ce-i venea mult mai bine decît ţinuta elegantă în care apărea ori de cîte ori îşi părăsea domeniul. Chipul sculptorului, odată ce timpul îşi va fi desăvîrşit lucrarea asupra lui, avea să devină un subiect demn pentru un -artist la fel de talentat ca el ; trăsăturile-i frumoase păreau de pe acum tăiate în marmură ; fruntea fără cusur, ochii adînciţi în orbite şi gura ascunsă în barba lui castanie, părea sensibilă şi delicată.

— Nu-ţi dau mîna, o întîmpină el. E mînjită de lutul Cleopatrei.

— Nu-i nimic, nici eu nu vreau să mă mînjesc cu lut ; e prea pămîntean şi omenesc, răspunse Miriam. Am venit să văd dacă pot găsi pace şi răcoare printre mar- murele tale. Arta mea e prea neliniştită, prea.exuberantă şi febrilă ca să-i dedic zile întregi, fără pic de odihnă. Ia să vedem ce-mi arăţi ?

— Uită-te unde .vrei, spuse Kenyon. îmi face mare plăcere cînd lucrările-mi sînt privite de pictori. Aprecierile lor sînt lipsite de prejudecăţi şi sînt mai valoroase decît ale altora, datorită luminii pe care propria lor artă o aruncă asupra artei mele. Şi mai, valoroase, chiar, decît ale confraţilor întru sculptură, care nu mă judecă niciodată drept — după cum probabil, nici eu nu-i judec pe ei.

Ca să-i fie pe plac, Miriam se uită la o serie de pie.se din marmură sau ghips, din care se aflau mai multe în atelier, reprezentînd originalele sau copiile celor mai multe lucrări pe care Kenyon le crease pînă atunci. Era încă prea tînăr ca să aibă foarte multe. Ce putea arăta erau mai cu seamă încercările şi experimentele, în diverse direcţii, ale unui începător în ale artei,

ceuc se comporta ca un profesor sever faţă de el însuşi şi care profita mai mult de eşecuri decît de reuşitele de pînă acum. Unele dintre ele, totuşi, aveau multe calităţi ; dar nu este exclus ca strălucirea delicată şi pură a marmurei de curînd cioplite să ia ochii celui chemat să judece făcîndu-l să le descopere mai multe merite decît au în realitate. Miriam admiră statuia unui tînăr chipeş, un pescuitor de perle prins în algele de pe fundul mării, unde zăcea mort printre scoicile bogate, printre moluştele şi ierburile marine, care toate aveau acum acelaşi preţ pentru el.

— Sărmanul tînăr a murit chiar printre nestematele pe care le căuta, remarcă ea. Dar ce stranie echitate există în moarte ! Dacă nu putem cu toţii dobîndi perle, ea are darul să ne mulţumească în aceeaşi măsură şi cu o scoică goală. îmi place statuia asta, deşi lecţia ei morală e prea rece şi prea neînduplecată ; şi din punct de vedere fizic, forma n-a împrumutat încă de tot încremenirea odihnii veşnice.

Lucrat în alt stil, capul lui Miltori, calm şi plin de măreţie, deşi nu era o eopie după un alt bust sau tablou, era totuşi mai autentic decît oricare din ele, pentru că toate întruchipările cunoscute ale poetului fuseseră studiate, aprofundate şi asimilate de mintea artistului. Bustul de deasupra mormîntului din biserica Grey Friars. miniaturile şi picturile originale, oriunde le-a putut găsi, se contopiseră toate, fiecare cu adevărul ei particular, în această operă ; iar printr-o răsfoire îndelungată şi o dragoste profundă pentru *Paradisul pierdut. Comus, Lyci- das* şi *l'Allegro* sculptorul reuşise, chiar mai mult decît îşi dădea seama, să-şi spiritualizeze marmura insuflîn- du-i geniul covîrşitor al poetului. Şi nu era deloc simplu să reuşeşti un asemenea lucru la atîta timp după ce moaştele şi ţărîna lui Milton nu se mai deosebeau prin nimic de cele ale oricărui alt mort.

Mai" erau cîteva busturi a doi-trei oameni iluştri ai pa- triei noastre, cărora Kenyon le ceruse permisiunea să-i modeleze înainte de a părăsi America. O făcuse crezînd cu sinceritate că ori le lucra chipurile în marmură, ori în bronz, aveau să se macine sau să se roadă cu scurgerea timpului, sub povara nemuririi acestor oameni mari. S-ar putea totuşi ca tînărul artist să fi subestimat trăinicia materialului său. Mai erau şi portretele unor oameni care (dacă scurtimea perioadei în care au mai fost pomeniţi după moarte ar putea fi explicată prin neînsemnătatea lor în timpul vieţii), ar fi trebuit mai degrabă să fie întruchipaţi în zăpadă decît în marmură. Posteritatea va fi pusă în încurcătură neştiind ce să facă cu asemenea busturi reprezentînd solidificarea şi pietrificarea unei vane preţuiri de sine ; dar va descoperi, fără îndoială, că pot fi folosite la construirea zidurilor de piatră, sau arse în cuptoare de var ca şi cînd marmura n-ar fi fost tăiată în blocuri anume spre a servi dăltuirii unor capete omeneşti. Dar ce cumplită este într-adevăr această nemărginită trăinicie, aproape indestructibilă, a unui bust de marmură ! Fie că e vorba de noi, fie de alţii, ea ne îndeamnă să luăm aminte cu tristeţe la scurtimea crîncenă a timpului în care putem spera că trăsăturile noastre să mai prezinte interes pentru alte fiinţe

omeneşti. E foarte ciudat că americanii ţin să se perpetueze în acest chip. Existenţa scurtă a familiilor noastre, privită sub raportul continuităţii unei gospodării, înlătură aproape orice dubiu că strănepoţii nu-l vor cunoaşte pe bunicul tatălui lor, şi că de-acum cel mult peste o jumătate de secol, ciocanul licitatorului va anunţa adjudecarea chipului său cioplit la atîta livra de piatră ! Şi ar trebui să ne cutremurăm numai la gîndul că vom lăsa trăsăturile chipului nostru să bîntuie ca o fantomă colbuită, printre străinii altei generaţii ce ne vor lua nasul între degete (aşa cum am văzut unii indivizi făcînd cu nasul lui Cezar) şi-l vor sfărîma fără îndoială dacă o vor putea face fără să fie surprinşi !

— Da, spuse Minării, care reflectase şi ea la asemenea lucruri, e indiciul unui echilibru sufletesc cînd un muritor se mulţumeşte să nu lase în urmă ca aducere aminte altceva decît iarba, care desigur va răsări îndatoritoare şi fără zăbavă deasupra mormîntuM său, dacă nu cumva vom face locul sterp aşezînd peste el marmură. Şi mai cred că lumea va fi mai curată şi mai bună cînd se va debarasa de această mare povară de amintiri de piatră, pe care veacurile le-au îngrămădit din pietate în spinarea ei.

— Ceea[1] ce spui tu, remarcă Kenyon, îmi subminează întreaga artă. Sculptura şi desfătarea pe care oamenii o găsesc în mod firesc în ea, mi se pare o dovadă că e bine să lucrezi avînd veşnic în gînd eternitatea.

— Bine, bine, răspunse Miriam, n-o să mă cert cu tine pentru că arunci cu pietrele astea grele în biata Posteritate, şi să-ţi spun drept, cred că ai să-ţi atingi ţinta, aşa cum au făcut-o şi alţii. Deşi ai avut poate impresia că le dispreţuiesc, busturile astea de aici îmi dau sentimentul că eşti un magician. Preschimbi oamenii stăpî- niţi de pasiuni în marmure liniştite şi reci. Ce transformare binecuvîntată pentru ei ! De-ai putea face tot atît de mult şi pentru mine.

—• Cu plăcere ! exclamă Kenyon, care de mult dorea să modeleze chipul ei frumos şi atît de expresiv. Cînd vrei să începi să îmi pozezi ?

— Hm ! Nu asta am avut în minte, răspunse Miriam. Hai mai arată-mi şi alte lucruri.

— Ştii ce-i asta ? o întrebă sculptorul.

Scoase din biroul său o casetă veche de ivoriu îngălbenit de timp ; era bogat sculptată cu figurine antice, cu ornamentaţie vegetală : şi dacă Kenyon ar fi susţinut .că preţioasa casetă fusese făcută de Benvenuto Cellini, măiestria şi fantezia bogată a lucrăturii n-ar fi contrazis deloc cuvintele lui şi nici n-ar fi umbrit faima vechiului artist. Oricum era evident o realizare a şcolii şi a veacului lui Benvenuto şi ar fi putut cîndva să fie folosită drept casetă de bijuterii a vreunei doamne importante de la curtea De Medici. Totuşi, ridicînd capacul nu ieşiră ia iveală sclipiri de diamante, ci aşezată în vată pufoasă, doar o mînă delicată de o formă încîntătoare, sculptată în marmură cu multă gingăşie. Vădea atîta risipă de grijă, de căldură şi de măiestrie artistică încît ai fi spus că însuşi materialul din care era făcută

palma dobîndise într-adevăr moliciune. Atingîndu-i degetele delicate — dacă gelozia sculptorului ţi-ar fi permis acest lucru — căldura lor feciorelnică părea să te cuprindă furişîndu-ţi-se în suflet.

— E într-adevăr un lucru neînchipuit de frumos ! exclamă Miriam, cu,un zîmbet radios. E la fel de realizată în felul ei ca şi mîna lui Loulie, cu gropiţele ei de bebeluş, pe care Powers mi-a arătat-o la Florenţa, o piesă care în mod evident îi era tot atît de dragă de parcă ar fi sculptat-o din inima lui mare. E tot atît de izbutită ca şi lucrarea Harrietei Hosmer reprezentînd împreunarea miimlor poetului Robert Browning şi soţiei sale, simbol al individualităţii şi al unirii eroice a două existenţe elevate, poetice ! Dar fără nici o ezitare e mai izbutită decît amîndouă lucrările astea, pentru că ai lucrat-o desigur cu multă dăruire, în ciuda palmei ei feciorelnice şi a degetelor ei de o gingăşie copilărească.

— înseamnă că o recunoşti ! spuse Kenyon.

— Nu există altă mînă dreaptă pe lume care să-ţi fi slujit ca model, răspunse Miriam, atît de mică şi de graţioasă, atît de desăvîrşită în simetria ei, şi totuşi, atît de plină de energie delicată. Am urmărit-o de sute de ori în timp ce lucra ; dar nu mi-am imaginat că ai cucerit-c pe Ililda într-atît ! Cum de-ai convins-o pe această fecioară timidă să te lase să-i copiezi mîna în marmură ?

— N-am convins-o deloc ! Nici n-a avut habar 1 răspunse Kenyon grăbit să apere sfiala feciorelnică a iubitei lui. I-am furat-o. Mîna este de fapt o amintire. După ce-am privit-o de atîtea ori şi-am ţinut-o în mîna mea o clipă, cînd gîndul ei era departe de mine, ar fi însemnat să nu fiu decît un biet cîrpaci, dacă n-aş fi reprodus-o astfel încît să semene întrucîtva cu realitatea.

— îţi urez ca într-o bună zi să dobîndeşti chiar originalul, spuse Miriam cu căldură.

— Nu prea am speranţe ! răspunse sculptorul abătut. Hilda nu vieţuieşte în sfera noastră, a muritorilor ; şi oricît de blîndă şi de caldă ar părea, e tot atît de greu să-i cîştig inima pe cît de greu e isă ademeneşti o pasăre albă să pogoare din libertatea strălucitoare a cerului, aici pe pământ. E straniu că, în ciuda delicateţei şi a fragilităţii ei, îţi dă impresia că nu are nevoie de nici un fel de sprijin. Nu, n-o s-o cuceresc niciodată. îţi oferă multă căldură sufletească şi e încîntată s-o primească la rîndui ei, dar nu simte nevoia de iubire.

— în parte, sînt de acord cu tine, spuse Miriam. Bărbaţii trăiesc în general cu ideea greşită că femeile ar fi înclinate de la natură să se năpustească cu toată pasiunea asupra acelui lucru pe care în mod curent îl denumim iubire. Ca să mă rezum numai la atît, noi nu avem mai mare nevoie de ea decît aveţi voi bărbaţii, singura deosebire e că noi nu putem găsi şi altă preocupare inimilor noastre. Cînd femeile află alte ţeluri în viaţă, nu au tendinţa să se îndrăgostească. îmi vin în minte nenumărate exemple de femei care s-au remarcat în artă, în literatură şi în ştiinţă — şi un şi mai mare număr ale căror

suflete şi minţi găsesc satisfacţii depline în domenii mai obscure şi care duc în singurătate o viaţă elevată, neavînd conştiinţa de a fi făcut vreun sacrificiu, renunţînd la dragostea voastră.

— Şi Hilda se va număra printre ele ! spuse Kenyon cu tristeţe. La gîndul ăsta mă cutremur şi pentru mine, şi pentru ea.

— Dar, spuse Miriam zîmbind, poate că într-o bună zi O să-şi scrîntească mîna aceea delicată pe care ai sculptat-O cu atîta măiestrie. în cazul ăsta ai putea spera. Vechii maeştrii cărora li s-a dedicat, şi pe care mîna ei subţire şi inima ei de femeie îi slujeşte cu atîta credinţă, sînt singurii tăi rivali.

Sculptorul ,oftă, aşezînd cu grijă nepreţuita mină de marmură în caseta de ivoriu, gîndindu-se ce puţini sorţi avea ca originalul să-i răspundă strîngerii lui calde. Nici nu îndrăznea măcar să sărute imaginea pe care singur o făcuse . ea dobîndise ceva din sacralitatea timidă şi distantă a Hildei.

— Şi acum, spuse Miriam, arată-mi statuia pe care m-ai cherpat s-o văd.

CAPITOLUL XIV

CLEOPATRA

— NOUA MEA STATUIE ! exclamă Kenyon, care pur şi simplu uitase de ea cu gîndul la Hilda. Iat-o sub pînza asta.

— Sper că nu-i un nud, remarcă Miriam. Toţi sculptorii tineri se socotesc parcă obligaţi să dea omenirii o mostră de feminitate impudică şi s-o numească Eva, Venus, nimfă, sau oricum altfel ar putea scuza lipsa de îmbrăcăminte decentă. Mi se face mai mult silă decît ruşine cînd văd asemenea lucruri. în zilele noastre oamenii se nasc parcă cu hainele pe ei şi de fapt nu întîlneşti nici o fiinţă omenească goală. Aşadar, dacă eşti sincer, trebuie să recunoşti că un sculptor nu poate avea sufletul curat atunci cînd dăltuieşte un nud ; chiar şi numai pentru faptul că se vede obligat să arunce priviri furişe şi vinovate spre modelele pe care le plăteşte. în condiţiile astea marmura îşi pierde în mod inevitabil neprihănirea. Sculptorul grec din antichitate îşi întîlnea modelele în lumina soarelui printre fecioarele pure şi pline de graţie, aşa că nudurile de atunci erau sfioase ca violetele şi nu aveau nevoie de alte veşminte în afară de propria lor frumuseţe. Dar cînd mă gîndesc la Venusele colorate ale domnului Gibson (impregnate, am impresia, în zeamă de tutun) şi la toate celelalte nudităţi de azi, zău dacă înţeleg ce au ele de spus acestei generaţii, şi m-aş bucura să văd în locul lor tot atîtea grămezi de var nestins.

— Eşti severă cu profesorii din breasla mea, replică Kenyon pe jumătate zîmbind, pe jumătate serios. Dar nu vreau să spun că n-ai deloc dreptate. Sintem obligaţi să acceptăm veşminte de un fel sau altul şi să ne descurcăm cum putem mai bine. Dar ce să facem ? Trebuie oare să adoptăm moda de acum şi s-o sculptăm pe Venus, de exemplu, într-o crinolină ?

— Ai avea nevoie de un colos de marmură pentru asta ! exclamă Miriam rîzînd. Dar dilema nu face decît să confirme convingerea mea că, în afară de busturi, sculptura nu-şi mai poate revendica un loc printre artele vii. S-a istovit, şi iată-i sfîrşitul. În zilele noastre nu mai ai prilejul să admiri un grup

statuar care să l'ie original şi nici măcar o atitudine nouă. Greenough (şi-mi aleg exemplele dintre cei merituoşi) n-a imaginat nimic nou ; şi nici Crawford, în afară de noua croială a hainelor. Numeri pe degetele unei singure mîini aşa cum recunoşti şi tu statuile sau grupurile statuare, cu adevărat originale în lume, şi deşi atît de puţine, toate sînt din antichitatea îndepărtată. Cel care cunoaşte bine galeriile de la Vatican, Uffizi, Napoli şi Luvru va face imediat legătura dintre producţiile moderne şi prototipurile lor antice, care, să nu uităm, începuseră să se demodeze încă de pe vremea vechei Rome.

— Taci, Miriam, te rog, izbucni Kenyon, că de nu, arunc dalta pentru totdeauna !

— Atunci, recunoaşte în mod cinstit, prietene, reluă Miriam, care în tulburarea ei găsea o oarecare alinare în tonul acesta declamatoriu, că voi sculptorii sînteţi, prin forţa împrejurărilor, cei mai înverşunaţi plagiatori din lume.

— Ba nu recunosc deloc, protestă Kenyon, şi totuşi nu pot să te contrazic dacă e vorba de stadiul actual al artei. Dar atîta timp cît din carierele de la Carrara se mai scot blocuri pure şi atîta vreme cît propria mea ţară mai are munţi de marmură poate tot atît de bună, cred cu tărie că în viitor sculptorii vor reînvia cea mai nobilă dintre artele frumoase şi vor popula lumea cu noi forme de o graţie delicată şi de o grandoare masivă. Poate că, adăugă el zîmbind, omenirea va consimţi să poarte costume mai sculpturale, sau, în cel mai rău caz, că noi, sculptorii, vom dobîndi iscusinţa să facem postavul transparent şi să scoatem la iveală prin hainele de azi măreţia corpului omenesc.

— Bine acceptă Miriam. Nu mai ai nevoie de sfaturile mele. Arată-mi silueta de sub pînză,. pe care mă tem c-am criticat-o înainte de a o vedea. Ca să îndrept lucrurile. sînt dispusă s-o laud.

Dar în clipa în care Kenyon se pregătea să tragă pînza de pe lucrare, ea îi puse mîna pe braţ.

— Spune-mi mai întîi care e subiectul, îi ceru ea, pentru că uneori mi-am atras mînia unor membri ai breslei tale dovedindu-mă prea obtuză să desleg sensul creaţiilor lor. Ştii, e atît de greu să comprimi şi să defineşti un personaj sau un incident şi să le faci să fie grăitoare de la prima vedere, cu mijloacele atît de restrînse de care dispune sculptura ! Şi cred, zău, că sculptorii mai au şi acum obiceiul de a termina mai întîi un grup statuar — ţinînd seama de ceea ce le permite un anume bloc de marmură — şi abia apoi să-şi numească subiectul ; la fel cum a făcut Giovanni di Bologna cu *Răpirea Sabinelor.* Ai urmat şi tu acest bun exemplu ?

— Nu, statuia mea vrea s-o reprezinte pe Cleopatra, replică Kenyon uşor iritat de deslănţuirea lui Miriam. Epoca istorică dată trebuie s-o reconstitui singură.

Trase la o parte pînza care nu lăsa ca lutul umed să se usuce. Apăru silueta unei femei şezînd. Era drapată din cap pînă-n picioare într-un veşmînt studiat cu minuţiozitate şi acuraleţă după cele ale Egiptului antic, aşa cum apare reprezentat pe straniile sculpturi din această ţară. pe monezi,

desene, sarcofage pictate, şi tot felul de alte mărturii scoase la lumină din piramide, morminte şi catacombe. Preluase chiar şi pieptănătura rigidă egipteană, dar fără să se îndepărteze cît de puțin de adevăr, îi dăduse unduiri care făceau din ea o bogată podoabă feminină. Dificultăți pe care le-ai fi crezut pe bună dreptate de netrecut, fuseseră înfruntate cu mult curaj şi adaptate țelului realizării grației şi demnității ; aşa încît veşmintele pe care le purta Cleopatra erau în acelaşi timp cele cerute de situația ei istorică şi de regină — de fncă a Ptolemeilor — cît şi cele pe care le-ar fi ales această femeie frumoasă anume ca să-i pună în evidență farmecul şi să aprindă un foc pătimaş în privirile de gheață ale lui Octavian. întreaga siluetă respira linişte desăvîrşită •—■ calitate rar întîlnită la o statuie — deosebită de amorțeala greoaie proprie blocului de piatră. Se înfățişa privitorului o Cleopatră ce se domolise de febra şi clocotul existenței sale, o Oleopatră care timp de o clipă, cît pauza dintre două bătăi ale inimii, renunțase la orice activitate, cuprinsă de o relaxare ce-i pusese stăpînire pe toată fiinața. Era, într-adevăr, nemişcarea disperării pentru că Octavian văzînd-o rămăsese nepăsător în fața farmecelor ei. Şi totuşi, în adineul sufletului femeii un foc imens ardea mocnit. încremenirea era, evident, .deplină de parcă nu mai avea să se clintească vreodată ; şi totuşi, violența şi tumultul închise în această ființă erau atît de mari c-o simțeai în stare să se năpustească la tine ca o tigroaică, curmîndu-ți suflarea. Chipul era o izbîndă uimitoare. Sculptorul nu se ferise să-i facă buze nubiene cărnoase, după cum nu ezitase să-i împrumute şi alte caracteristici ale fizionomiei egiptene. Curajul şi integritatea lui fuseseră răsplătite din plin ; pentru că frumusețea Cleopatrei izbea.prin strălucire, splendoare şi căldură, excluzînd orice comparație, ceea ce nu s-ar fi întîmplat dacă sculptorului i-ar fi fost teamă de adevăr şi ar fi optat pentru mai blîndul tip hellenic. Fața ei exprima o meditație obsesivă, profundă şi sumbră, o privire aruncată spre viața ei trecută şi spre momentul de cumpănă prezent, în timp ce sufletul ei îşi aduna forțe pentru o nouă bătălie sau se resemna cu severitate în fața osîndei iminente. Luată ca întreg sesizai o oarecare blîndețe şi tandrețe — cum de fuseseră insuflate în statuie printre atîtea trăsături pasionale şi viguroase, e cu neputință de spus. Privind-o din nou îți apărea implacabilă ca o piatră şi necruțătoare ca focul.

într-un cuvînt, Cleopatra în complexitatea ei — fioroasă, voluptoasă, pasională, tandră, netrebnică, violentă şi plină de farmec fascinant şi otrăvitor — era plămădită în ceea ce numai cu o săptămînă, două în urmă, fusese o masă de lut din valea Tibrului. în curînd, atingînd apoteoza într-un material nepieritor, avea să fie una din imaginile pe care oamenii le păstrează ne vecie, găsind în ele o căldură care nu se răceşte cu toată scurgerea veacurilor.

— Teribilă femeia asta ! exclamă Miriam, într-un tîr- ziu. Spune-mi, a încercat vreodată, chiar în timp ce-i dădeai viață, să te subjuge cu furia sau cu dragostea ei ? Nu ți-a fost teamă s-o atingi în timp ce ea se trezea la o viață pasională sub mîna ta ? Prietene, ai făcut o operă mare ! De unde atîta ştiință ?

— Este materializarea multor gânduri, emoții şi trudă a minții şi a mîinilor topite laolaltă, îi explică Kenyon, conştient de valoarea lucrării sale, dar nu pot spune cum s-a înfăptuit în cele din urmă. Am aprins o mare vîlvătaie în mintea mea şi am aruncat în ea materialul — aşa cum Aaron a aruncat aurul israeliților, în cuptor — şi din mijlociii flăcărilor s-a înălțat Cleopatra, aşa cum o vezi.

— Ceea ce mă minunează cel mai mult, spuse Miriam, e feminitatea pe care ai îmbinat-o atît de desăvîrşit cu toate acele elemente aparent contradictorii. De unde ai aflat secretul ăsta ? Nu l-ai putut găsi nicicînd la blinda ta Hilda şi totuşi îl recunosc ca pe ceva autentic.

— Nu, desigur, nu la Hilda, răspunse Kenyon. Feminitatea ei e eterică şi nu se împacă deloc nici măcar cu o umbră de întuneric sau cu păcatul.

— Ai dreptate, reluă Miriam. Există femei eterice, aşa cum le-ai numit, şi Hilda e una dintre ele. Ar muri la prima netrebnicie — presupunînd o clipă c-ar fi în stare să săvîrşească o netrebnicie. Deşi pare atît de fragilă — Hilda ar putea să poarte povara unei mari dureri, dar povara unui păcat n-ar putea s-o suporte nici de-ar fi uşoară cît un fulg. Cred că acum, dacă asta mi-ar fi soarta — aş putea să le suport şi pe una şi pe alta, sau pe amîndouă deodată ; dar conştiința mea e la fel de nepătată ca a Hildei. Ai vreo îndoială ?

— Ferească sfintul, Miriam ! exclamă sculptorul.

Era descumpănii, de orientarea ciudată şi neaşteptată pe care o dăduse ea discuției. Şi vocea ei — în care emoția era mai mult înăbuşită decît exprimată — suna nefiresc.

— Oh, dragul meu prieten, strigă ea cu o pasiune neaşteptată, vrei să-mi fii cu adevărat prieten ? Sînt singură, singură, singură ! Sufletul meu e copleşit de un secret care mă mistuie — mă torturează ! Uneori mă tem c-o să înnebunesc de asta ; alteori sper c-o să mor din asta ; dar nu se întîmpîă nici una nici alta. Oh, de-aş putea să-l şoptesc măcar unui singur suflet omenesc î Şi tu — tu vezi adine în sufletul femeii ; tu ai capacitatea să-I accepți în toată complexitatea lui. S-ar putea, dar numai cerul o poate şti, s-ar putea ca tu să mă înțelegi ! Lasă-mă să-ți vorbesc !

— Miriam, dragă prietenă, răspunse sculptorul. Dacă te pot ajuta, vorbeşte-mi deschis, ca unui frate.

— Să mă ajuți ? Nu, exclamă Miriam.

Reacția lui Kenyon fusese cît se poate de sinceră şi de prietenoasă ; şi totuşi, Miriam, cu sensibilitatea ascuțită de emoție, simțise o oarecare rezervă şi panică în promptitudinea, exprimată cu atîta căldură, cu care se oferise să-i asculte povestea. Adevărul adevărat e că în adîncul sufletului, sculptorul se întreba dacă e bine să asculte ceea ce Sărmana tînără chinuită tînjea să-i dezvăluie.. Dacă ar fi fost vorba de nişte îndatoriri prieteneşti, s-ar fi oferit cu dragă inimă să facă tot ce-i stătea în puteri. Dar dacă era vorba doar de un suflet oprimat care-şi căuta o descărcare ? în acest caz, nu era cîtuşi de puțin

sigur că o mărturisire ar folosi la ceva. Şi cu cît secretul lui Miriam se zbătea mai tare ca să se mărturisească, cu atît devenea mai limpede că relaţiile dintre ea şi cel căruia urma să-i fie dezvăluit nu mai puteau ră- mîne aceleaşi. în cazul în care-i permitea să vorbească şi nu-i putea oferi toată înţelegerea, şi anume acel fel de înţelegere de care avea nevoie în această împrejurare, Miriam avea să-l urască cu timpul, şi să se urască pe sine încă şi mai mult.

Asta îşi spunea Kenyon sieşi ; dar fie că era conştient sau nu, reţinerea lui izvora dintr-o bănuială care se furişase în sufletul lui şi zăcea acolo într-un ungher întunecat. Deşi era bine ascunsă, cînd Miriam îl privi în ochi o descoperi dintr-o dată.

— O să te urăsc ! strigă ea, ca răspuns la gîndul pe care el nu-l rostise ; se sufoca aproape din pricina torentului de pasiune care se întorcea împotriva ei. Eşti rece gi nemilos ca propria ta marmură.

— Ba nu, găseşti la mine toată înţelegerea, mi-e martor cerul ! protestă el.

Şi, într-adevăr, oricît de justificate i-ar fi fost bănuielile în legătură cu misterul în care era învăluită Miriam, ele dispărură în izbucnirea sinceră a emoţiilor sale calde şi triste. Acum se simţea gata să-i asculte mărturisirea.

— Atunci păstrează-ţi înţelegerea pentru acele suferinţe pe care le poţi alina, vorbi ea străduindu-se din răsputeri să-şi controleze emoţiile. Cît despre suferinţele mele, mă pricep destul de bine să le ţin în frîu. A fost o greşeală : nu poţi face nimic pentru mine, doar dacă mă pietrifici şi mă faci tovarăşă Cleopatrei de colo ; dar să ştii că nu-i pot fi soră, spun adevărul, crede-mă. Uită discuţia asta stupidă, prietene, şi de-acum încolo, cînd ai isă mă mai priveşti te rog să nu mă faci să citesc vreo aluzie la ea în ochii tăi.

— O să uit totul fiindcă aşa vrei tu, îi promise sculptorul apucînd-o de braţ la plecare. Dar, dacă vreodat^L pot să te slujesc în vreun fel, nu da uitării legămîntul că voi fi gata s-o fac. Deocamdată, dragă Miriam, fie ca întîlnirile noastre să rămînă la fel de limpezi şi de prieteneşti ca şi pînă acum.

— Eşti mai puţin sincer decît rni-am închipuit, spuse Miriam, dacă încerci să mă faci să cred că nu s-a schimbat nimic.

În timp ce-o conducea prin antecameră, ea îi atrase atenţia asupra staturii pescuitorului de perle.

— Secretul meu nu-i o perlă, spuse Miriam, şi totuşi, cel care s-ar aventura să-l scoată la lumină s-ar putea îneca.

După ce Kenyon închise uşa, ea coborî scările sleită, dar se opri la mijlocul lor, ca şi cînd s-ar fi întrebat dacă n-ar trebui să se întoarcă.

— Răul a fost înfăptuit, gîndi ea ; măcar de ar fi fost însoţit de o mîngîiere. Am pierdut — descumpănindu-mă, în negura -nenorocirii mele, şi depăşind puţin limitele permise — am pierdut prietenia sinceră a acestui tînăr cu inima caldă, cinstit şi cu mintea limpede ; şi totul pe degeaba. Ce-ar fi dacă m-aş întoarce în clipa asta şi l-aş sili să mă asculte ?

Urcă două, trei trepte dar se opri din nou, murmură ceva şi clătină din cap.

— Nu, nu, nu, se gîndi ea, mă şi mir cum de mi-a trecut prin minte una ca asta. Atîta vreme cît inima lui nu-mi aparţine mie ci Hildei — căreia n-aş vrea nicicum să i-o fur — n-are să fie niciodată sanctuarul secretului meu. Nu e o perlă preţioasă, aşa cum i-am spus-o chiar adineaori ; dar carbunculul meu rubiniu'— roşu ca sîngele — e o nestemată mult prea valoroasă ca s-o depun în caseta unui străin.

Coborî scările şi-şi găsi Umbra aşteptînd-o în stradă.

CAPITOLUL XV

O SOCIETATE DE ESTEŢI

IN SEARA URMĂTOARE vizitei lui Minam la atelierul lui Kenyon a avut loc o reuniune la care au luat parte aproape in exclusivitate artişti anglo-saxoni, şi mai cu seamă americani, confraţii englezi fiind în minoritate, precum şi cîţiva dintre turiştii care mai întîrziaseră prin Roma, acum cînd trecuse

săptămîna patimilor. Miriam, Hilda şi sculptorul erau cîteştrei de faţă şi împreună cu ei Donatello, a cărui viaţă fusese scoasă în asemenea măsură din făgaşul ei firesc, încît o urmărea pe stăpîna lui iubită ca un căţeluş, oriunde era primit.

Se întîlniseră în apartamentul impunător dar oarecum învechit şi sumbru al unei personalităţi de seamă din grupul esteţilor. Nu era o întrunire cu pretenţii, ci una din acele primiri săptămânale obişnuite printre străinii rezidenţi la Roma, la care oameni agreabili sau dezagreabili — depinzînd de caz — se adună fără multă ceremonie.

Ar însemna că eşti mult prea pretenţios dacă, avînd interese artistice, nu te-ai simţi bine într-un grup de oameni ale căror idei şi preocupări au ca ţel comun lărgirea tezaurului omenirii cu opere nepieritoare.

Dacă Roma a devenit reşedinţa preferată a artiştilor — căminul lor ideal după care tînjesc încă înainte de a-l fi văzut, şi pe care apoi nu se îndură să-l părăsească odată ce i-au sorbit aerul plin de farmec —, e mai cu seamă fiindcă aici ei constituie un grup şi încă unul destul de numeros pentru a crea o atmosferă propice artei. în orice altă parte a lumii, sînt dqar nişte străini izolaţi ; în acest tărîm al artei, sînt cetăţeni liberi.

Asta nu înseamnă că luaţi separat, sau în totalitate ar exista o mare afecţiune reciprocă între breslele daltei sau ale penelului. Dimpotrivă, observatorul atent va fi impresionat de faptul că geloziile şi animozităţile mărunte, de care poeţii din zilele noastre s-au dezbărat, mai rod încă sufletele acestei categorii de oameni înfrăţiţi în ale imaginaţiei şi nu ne va fi greu să sugerăm acele motive care explică situaţia. Publicul, de a cărui bunăvoinţă depind şansele de succes ale sculptorului sau pictorului, e mult mai restrîns decît acela căruia i se adresează oamenii de litere. Este format doar din cîţiva protectori bogaţi ; iar aceştia, cum bine ştie artistul, nu sînt decît nişte judecători orbi în chestiuni care cer o percepţie de mare sensibilitate. Aşa încît, succesul în artă poate depinde, în oarecare măsură, de sforile pe care le tragi şi aproape inevitabil însuşi artistul de valoare nu priveşte cu ochi buni faima altui artist talentat şi se abţine să spună o vorbă bună ce l-ar putea ajuta să mai vîndă o statuie sau un tablou. Rareori auzi un pictor lăudînd cu generozitate vreo lucrare din domeniul său de interes artistic, după cum sculptorul n-are ochi buni pentru nici o marmură care nu-i aparţine.

Şi totuşi, în ciuda acestor ranchiune personale, artiştii îşi dau seama că au nevoie de căldura ce se degajă ori de eîte ori se află unii în prezenţa celorlalţi. Se cutremură la gîndul atelierelor solitare din oraşele de-acasă unde nu găsesc pic de înţelegere. Şi dacă zăbovesc an de an în Italia — vlăguindu-şi originalitatea pe care o înlătură şi prin cizelare considerînd-o un semn al barbariei —, o fac mai mult de dragul acestui dram de spirit de breaslă pe care-l găsesc aici, decît pentru profitul pe care l-ar obţine din galerii.

Grupul din această seară cuprindea cîţiva artişti bărbaţi şi femei, de care lumea aflase şi ¡mulţi alţii, despre care, fără

îndoială s-ar cuveni să afle. Ar fi o mare plăcere pentru noi să-i prezentăm aici, în umilele noastre pagini, nume după nume — şi dacă am avea destulă încredere în gustul nostru — să aşezăm după merit cununa de lauri pe fiecare frunte. E un prilej ispititor, dar o sarcină greu de îndeplinit şi mult prea primejdioasă, atît cînd e vorba de cei pe care i-ara scoate în evidentă, cît şi de cei mult mai numeroşi care prin forța lucrurilor ar trebui să rămînă în umbră. Şi în plus, cerneala are proprietăți corozive şi s-ar putea să producă iritație, în locul unei excitații plăcute, pe o piele sensibilă cum e cea a artiştilor. Trebuie deci să renunțăm la plăcerea de a da strălucire acestui capitol, făcînd referiri personale la oameni al căror nume irizează puternic pe pînză sau sclipeşte în alburiul clarului de Jună al marmurei. Altminteri am putea să pomenim de un artist care s-a aplecat asupra Naturii cu o dragoste atît de tandră, încît ea îl primeşte în intimitatea ei, îngăduindu-i s-o reprezinte în peisaje ce par a fi realități ale unui tărîm mai bun cînd, de fapt, nu sînt decît scene din jurul nostru, observate cu discernămîntul artistului şi interpretate pentru noi de iscusința lui. Datorită darului său miraculos, luna îşi revarsă lumina dincolo de tablou la mare depărtare, iar purpuriul înserării de vară îşi răsfrînge luminile în însuşi chipul privitorului. Am putea, de pildă, să ne oprim la un pictor-poet, al cărui cîntec are însuflețirea unui tablou şi ale cărui pînze întruchipează îngeri; syene şi zîne a căror existență eterică prinde contur din intimitatea ce se înfiripă în timpul extazelor sale poetice. Sau am putea să ne înclinăm în fața unui artist care a lucrat cu prea multă sinceritate, cu prea_ mare religiozitate, cu prea mult sentiment autentic şi cu'atîta migală ca lumea sâ-şi poată da seama dintr-o dată cîtă trudă şi gîndire este concentrată pe fruntea majestuoasă a lui Prospero şi în farmecul feciorelnic al Mirandei sau să afle din ce adîncimi ale sufletului pictorului îl conduce, Arhanghelul la lumină pe Simțul Petru.

Ar fi uşor să continuăm în felul acesta, făcînd zeci de mici aluzii epigramatice, ca mai sus, bine intenționate, toate dar care nu merg nici una la țintă şi de multe ori au cu totul alt efect decît cel pe care l-am urmărit. Am putea totuşi îndrăzni să spunem că arta americană e mult mai bine reprezentată la Roma în pictură decît în sculptură. Şi totuşi, după cîte se pare, oamenii marmurei se bucură de mult mai multă greutate în mijlocul publicului decît cei ai pînzei ; poale din pricina densității mai mari şi a solidității materialului în care lucrează şi a acelui fel ele privilegiu fizic pe care truda lor îl dobîndeşte în comparație cu irealitatea iluzorie a culorii. A fi sculptor pare o distincție în sine ; în timp ce un pictor nu reprezintă nimic dacă nu e el însuşi remarcabil. Era de față un sculptor, un englez, cu o imaginație deosebită şi stăpînind la perfecție arta de a face lucruri desăvîrşile. Era un om mai în vîrstă, simplu şi liniştit, cu ochi căprui strălucitori, sub o frunte uşor bombată, cu un profil grec ce părea tăiat de propria lui daltă. De patruzeci de ani îşi trăia viața creînd afrodite, cupidoni, bachuşi şi o mulțime de alte marmure, progenituri de vis, sau mai bine zis de gheață : totul

era o emanație vaporoasă înăl- țîndu-se din mitologia greacă şi cristalizată pe geamurile lipsite de transparență ale zilelor noastre. înzestrat cu o putere creatoare de o delicatețe neegalată de niciun contemporan, el refuzase să dea viață spiritualității creştine lăsîndu-se ademenit de idealitatea păgînă al cărui rol şi influență în lumea prezentă ar fi nemaipomenit de greu de specificat. Şi deşi acest sculptor deosebit iubea şi venera materialul pur în care lucra — de asta nu ne îndoiam — îi răpise marmurei castitatea, dîndu-i prin culoare o căldură artificială. Aşa încît, privindu-i zeițele goale simțeai că săvîrşeşti un păcat şi te ruşinai. Fără îndoială, se înfățişau imaginației lui cu lot ce aveau zeesc în ele ; dar impregnate cu o culoare gălbuie se expuneau privirilor profane în chip de femei goale. Oricare ar fi critica pe care ne-o putem permite la adresa manierei lui, îți făcea plăcere să întîlneşti un om atît de modest şi totuşi atît de pătruns de convingerea simplă şi profundă a probității principiilor şi practicii sale ; un artist care nu avea nici cel mai mic dubiu că acest gen de creație antică era tot ceea ce sculptura putea da mai bun vieții moderne.

Influența şi autoritatea de care se bucura acest personaj remarcabil printre confrații săi era evidentă pentru că de îndată ce începea să-şi expună fără emfază părerea asupra unui subiect de artă, devenea centrul atenției grupului de sculptori mai tineri. îi sorbeau înțelepciunea, ca şi cine! ar fi reprezentat totul în materie de inspirație originală ; iar el continua să vorbească cu o voce potolită, de parcă n-ar mai fi putut exista alt punct de vedere, diferit de al său, rati.fieîndu-şi, cum s-ar spune, în repetate raiduri propriile concluzii cu un „da1' uşor apăsat.

Majoritatea celor care se simțeau atraşi de vorbele sculptorului veteran erau concetățeni de-ai noştri. Se cade să spunem că era un grup de artişli foarte iscusiți şi capabili, şi că fiecare dintre ei oferise pînă atunci delectării publicului cîte un nud. sau îşi cîştigase reputația unei îndemînări şi mai muri pentru perfecțiunea cu care sculptase butonierele, şireturile de la ghete, tivurile hainelor, plastroanele, sau alte asemenea amănunte prețioase ale îmbrăcămintei moderne. Nimeni nu se îndoieşte că erau oameni ingenioşi şi practici şi, unii dintre ei. chiar mai mult decît atît, dar oricum, nu aveau nimic -din ceea ce caută inițiatul la un sculptor. Ca să fie la înălțimea cerințelor pe care i le impun ideile noastre despre artă. sculptorul ar trebui, într-adevăr, să fie poet într-o măsură mai mare chiar decît cei care creează versuri cu ritm şi rimă. Lecui limbii instabile şi în continuă transformare este luat de materialul sau instrumentul de care se foloseşte — o substanță pură, albă. nesupusă degradării. Marmura asigură nemurirea subiectului sculptat, indiferent care .ar fi acesta şi prin urmare te opreşte categoric să-i încredințezi unul în păstrarea ei atotputernică dacă acesta nu o poate răsplăti pentru tandrețea ei credincioasă şi pentru fidelitatea ei incoruptibilă, insu- flîndu-i o viață eterică. în această privință, marmura do- bîndeşte un caracter sacru : şi ar trebui să nu îndrăznească nimeni s-o atingă dacă nu simte chemarea şi -devoțiune» sacerdotală, a căror unică dovadă,

pentru ochiul privitorului. ar fi măreția cu care artistul întruchipează subiectele eroice, sau gingăşia cu care dezvăluie frumusețea spirituală prin cea materială.

Cei mai mulți din sculptorii inteligenți nu puteau fi însă scoşi din starea lor de amorțeală satisfăcută de nici una din ideile de mai sus şi nici de îndoielile cărora acestea le dădeau naştere. în concepția lor marmura nu avea acel caracter sacru pe care i-l atribuim. Era pur şi simplu un soi de calcar de Carrara, tăiat în blocuri de dimensiuni convenabile, şi valorînd sub această formă doi, trei dolari livra ; avea proprietatea de a se ciopli în diverse chipuri (prin simpla iscusință mecanică de care dispuneau ei sau. meşterii pe care-i foloseau) fapt care o făcea din nou vandabilă la un preț mult mai ridicat. Datorită unei oarecari îndemmări în a lucra cu lutul, ce şi-ar fi putut găsi o utilizare mai potrivită în confecționarea figurilor de ceară, asemenea oameni aveau îndrăzneala să-şi spună sculptori. Şi cît de cutremurător e gîndul că acest nud de femeie la care meştereşte artistul modern, construindu-l bucată cu bucată din vreo zece modele eterogene, fără să ajungă ipînă la urmă la nici o semnificație, va dăinui tot atît de mult cît şi Venus din Capitol ; că acest grup reprezentînd — nu contează ce, deoarece n-are nici o existență morală nici una intelectuală — nu se va desface în fărîme înaintea agoniei nemuritoare a lui Laocoon !

Şi totuşi , ori cum ar fi ei, îi iubim pe artişti ; chiar şi pe cei ale căror merite nu prea sîntem în stare să le apreciem. Fie că erau sculptori, pictori sau desenatori, fie că îmbrățişaseră un anume domeniu estetic, aşa cum i-am văzut în seara aceea erau, fără îndoială, mult mai plăcuți decît oamenii obişnuiți din cercurile pe care le frecventăm. Nu se limitau strict la sfera sordidă a vieții practice de zi cu zi ; aveau un țel care. urmat cu credință, trebuia să-i ducă spre frumusețe ; tindeau întotdeauna spre ea, chiar dacă zăboveau să culeagă poleială ieftină de pe marginea drumului. Deşi vorbeau despre preocupările lor reale, aşa cum alți oameni vorbesc despre bumbac, politică, saci de făină sau zahăr, ei aveau darul să răsfrîngă o anume lumină asupra conversației ce era îndeaproape înrudită cu idealul. Aşa că, atunci cînd invitații formară grupuri răzlețe, în salonul spațios, se înălță un zumzet vesel şi eteric. Atmosfera încetă să fie aceea a vieții de zi cu zi ; o luminozitate vagă şi caldă, aşa cum vedem în tablouri, se adăugă luminii candelabrelor.

La efectul plăcut contribuiau o sumedenie de comori de artă ciudate şi delicate pe care gazda le răspîndise cu grijă pe mese. Erau mai cu seamă piese vechi ce se găsesc încă din abundență în solul Romei şi în împrejurimi : sigilii, nestemate, mici figurine- din bronz, miniaturi de fildeş din evul mediu : obiecte care deşi fuseseră obținute pe un preț de nimic, n-ar fi fost lipsite de valoare în colecția unui expert.

Tot atît de interesantă ca oricare din aceste relicve era o mapă cu desene, dintre care unele, după părerea proprietarului lor, purtau amprenta unor trăsături de maestru. Cea mai mare parte din ele erau jerpelite şi în stare foarte proastă, îngălbenite de vreme şi zdrențuite din pricina neglijenței cu care fuseseră

răsfoite ; şi chiar şi printre cele care erau în stare bună, desenele fuseseră scrijelite în cerneală pe o hîrtie ordinară, iar cele făcute în cărbune sau în creion erau acum pe jumătate şterse. Cu greu ai putea găsi în altă parte nişte lucruri mai simple şi mai puțin finisate decît erau acestea. Dar tocmai graba şi caracterul lor rudimentar dădea schitelor o valoare sporită ; ai l'i zis că artistul, sub impulsul momentului, apucase ce avea la îndemînă, ca să prindă cea dintîi prefigurare a unei idei ce s-ar fi putut destrăma într-o clipită. Astfel, mulțumită vrăjii unui petec de hîrtie îngălbenită, pătată şi boțită, te puteai furişa în apropierea unui vechi maestru, să-l surprinzi chiar în momentul de efervescență al geniului său.

După părerea mai multor specialişti. însăşi mîna lui Rafael îşi transmisese magnetismul în una din acele schițe ; şi dacă era autentică, ea reprezenta în mod evident, prima întruchipare a uneia dintre madonele lui preferate, care acum atîrnă la Florența. în apartamentul particular al. Marelui Duce. Altă schiță îi era atribuită lui Leonardo da Vinci şi părea o variantă a tabloului Modestia şi vanitatea din Palatul Sciarra. Mai existau încă cel puțin cinci schițe cărora posesorul le atribuia origini tot ațît de nobile, indiferent care era adevărul, îți făcea mare plăcere să crezi în autenticitatea lor ; pentru că privitorul pătrunde mult mai bine forța unui mare pictor privind asemenea schițe, decît contemplînd strălucirea finală şi măiestria rafinată a picturii desăvîrşite la care acesta a ajuns printr-o prelucrare minuțioasă. Prima schiță are ceva din suflul divinității ; în ea afli, dacă există undeva, lumina neprihănită a inspirației pe care, e drept că truda de mai tîrziu a artistului o scoate la iveală cu o mai mare strălucire, dar o şi alterează cu elemente ce aparțin unei trăiri inferioare. După trei veacuri de vicisitudini puteai încă percepe în aceste schițe aroma şi prospețimea gîndului în devenire. Farmecul consta în însăşi imperfecțiunea lor, pentru că aceasta are putere de sugestie: punînd imaginația în mişcare ; în timp ce tabloul terminat nu-i mai lasă privitorului nimic de făcut dacă e realizat, iar dacă e slab îl intrigă, îl descumpăneşte **îl** trezeşte la realitate şi îl mîhneşte.

Hilda era profund interesată de mapa ce conținea asemenea comori. Zăbovi atât de mult cercetînd una din schițe încît Miriam o întrebă ce descoperire făcuse.

— Priveşte-o cu luare-aminte, îi ceru Hilda, întinzîndu-i-o. Dacă-ți dai osteneala să îndepărtezi din desen toate haşurările în creion ce par să-l ascundă, sînt sigură c-ai să observi ceva foarte ciudat.

— Mă tem că n-ajung ni căi cri, răspunse Miriam. N-am nici încrederea ta, dragă Hilda, şi nici spiritul tău de observație. Uf ! Ce desen încîlcit, într-adevăr !

Fusese la origine foarte estompat şi suferise mai mult decît toate celelalte din colecție din pricina trecerii timpului şi a mînuirii brutale ; ai fi zis că cineva făcuse o încercare, (poate chiar mîna care desenase) să-i şteargă conturul. Totuşi, cu ajutorul Hildei, Miriam reuşi să distingă destul de bine o făptură

înaripată cu sabia trasă şi la picioarele ei un balaur sau un demon.

— Sînt convinsă, spuse Hilda şoptind cu evlavie, că-i însăşi mîna lui Guido pe acest străvechi petec de hîrtie. Dacă aşa stau lucrurile, trebuie să fie schiţa originală a tabloului Arhanghelului Mihail călcînd demonul înfrînt din Biserica Capucinilor. Compoziţia şi dispunerea în .spaţiu a schiţei sînt la fel cu cele din tablou, singura diferenţă este că aici demonul e cu faţa ridicată mai sus şi se încruntă răzbunător la Arhanghel, care-şi întoaice privirea cu un desgust îndurerat

— Nu e de mirare ! făcu Miriam. Expresia se potriveşte cu sensibilitatea sfielnică a lui Mihail, aşa cum îl reprezintă Guido. N-ar fi putut în nici un caz să-l privească pe demon în ochi !

■— Miriam ! îi reproşa prietena ei. mă mîhneşti, şi o ştii prea bine, cînd adopţi tonul ăsta de dispreţ vorbind despre figura cea mai frumoasă şi cea mai plină de har creată vreodată de.-un muritor,

— Iartă-mă, Hilda ! o rugă Miriam. Tu vezi lucrurile astea cu mult mai multă evlavie decît sînt în stare eu, cu experienţa mea de viaţă. Arhanghelul lui Guido e, desigur, un tablou reuşit, dar pe mine nu m-a impresionat niciodată aşa cum te impresionează pe tine.

— Ei. bine, să nu mai vorbim despre asta, răspunse Hilda. Ce voiam să observi în schiţă e chipul demonului. E cu totul diferit de demonul din tabloul finisat. Ştii că Guido a susţinut tot timpul că asemănarea cu Cardinalul Pamphili era ori întîmplătoare, ori o simplă închipuire. Şi uite, aici e chipul aşa cum l-a conceput iniţial.

— Şi era un demon mult mai energic, în toate privinţele, decît cel din versiunea finală, interveni Kenyon, luînd schiţa în niînă. Cîtă vigoare a pus în urîciunea acestui balaur puternic care se cutremură şi se zvîrco- lcşte sub ¡călcîiul Arhanghelului ! Şi chipul însuşi nu e neverosimil. Zău că l-am văzut undeva, pe umerii unui om viu !

— Şi eu, strigă Hilda. Asta mi-a atras atenţia de la bun început.

— Donatello, ia priveşte chipul ăsta ! exclamă Kenyon.

Cum era şi firesc, pe tînărul italian nu-l prea interesau problemele de artă şi nu se aventura aproape niciodată să-şi dea părerea în legătură cu ele. Ţinu schiţa în mînă doar o clipă şi o azvîrli cu un fior de desgust şi de repulsie, în timp ce pe chip i se citea amărăciune şi ură.

-— Ştiu bine chipul ăsta ! şopti el. E modelul lui Miriam.

Atît Kenyon cît şi Hilda recunoscură că descoperiseră sau îşi imaginaseră asemănarea pe caie Donatello o confirma cu atîta convingere ; şi nu era puţin lucru ca pe lîngă trăsăturile groteşti şi stranii pe care i le atribuiseră însoţitorului lui Miriam, mai în glumă, mai în serios, să-l vezi acum întruchipînd rolul demonului într-o pictură făcută cu peste două secole în urmă. Oare în strădania do a-şi imagina păcatul şi desnădejdea cele

mai cumplite pe care le-a putut reda desenul său, să fi închipuit Guido tocmai acest chip ? Sau era poate chiar portretul cuiva care-l tortura pe vechiul maestru, aşa cum era acum torturată Miriam ? Să-l fi urmărit oare năluca prevestitoare de rău din anii însoriți ai începuturilor sale pînă în negurile care l-au împresurat spre şi'îrşit ? Şi cînd a murit Guido, s-a retras spectrul printre vechile morminte, aşteptând acolo o nouă victimă, pînă cînd Miriam a avut nenorocul să-l întîlnească ?

— Nu văd nici o asemănare, spuse Miriam, privind schița de aproape, şi cum am desenat acest chip de vreo douăzeci de ori, sper că recunoaşteți că eu îmi dau mai bine seama.

Se stîrni o discuție în legătură cu Arhanghelul lui Guido şi cei patru prieteni staloiliră să viziteze a doua zi biserica Capucinilor şi să examineze critic pictura de care vorbiseră, asemănarea dintre ea şi schiță fiind, oricum, ceva foarte ciudat.

Puțin după ora zece, invitații care se retrăseseră pe balcon, au dat de ştire că afară era un clar de lună feeric. Tot ei au propus să facă o plimbare în grup, ale- gîndu-şi drumul printre ruinele care în splendoarea lunii italiene dobîndeau efectele cele mai neaşteptate.

CAPITOLUL XVI

O PLIMBARE SUB CLAR DE LUNĂ

PROPUNEREA SĂ SE FACĂ o plimbare sub clar de lună a fost primită cu entuziasm de invitații mai tineri. O porniră fără zăbavă, coborînd de la un etaj la altul, la lumina slabă a luminărilor de ceară -— absolut necesare cînd urci sau cobori noaptea o scară din Roma. Ieşind din curtea interioară a clădirii îşi înălțară privirile şi văzură cerul inundat de lumină, învăluit parcă într-o strălucire delicată, purpurie sau rubinie, oricum într-o manta mai caldă decît cea dată de razele albe şi reci ale lunii sub alte ceruri. Se revărsa pe frontonul palatului din față dezvăluind ornamentația arhitecturală a cornişei şi a portalului cu pilaştrii dar şi ferestrele cu gratii de fier ale geamurilor de la subsol, care dădeau un aspect de închisoare întregii clădiri, scoțînd la iveală mizeria şi paragina de la temelia ei. Un cîrpaci îşi închidea tocmai atunci dugheana de la subsolul palatului ; felinarul unui tutungiu pîlpîia în curentul din gang ; o sentinelă franceză păşea încoace şi-nc)lo, prin fața portalului ; un cîine de pripas, care dădea lîreoale prin jur, îi latră înverşunat, de parcă el ar fi fost paznicul acestei incinte.

Susur de fîntîni plutea cumva în aer, sursa neputînd fi văzută nicăieri deşi părea să fie foarte aproape. Aceste sunete plăcute ale firii amintindu-ți de murmurul vreunei cascade îndepărtate, din pădure, străbat multe din piețele şi străzile Romei, cînd zgomotele oraşului se domolesc ; căci bărbații de seamă ai fiecărei epoci, consuli, împărați, papi. n-au găsit o calc mai bună de a-şi face memoria nepieritoare decît prin schimbătoarea, indestructibila şi veşnic noua şi lotuşi neschimbata Lîşnire şi cădere a apei. Ei şi-au gravat numele în acest element instabil şi au dovedit că e o cronică mai durabilă decît bronzul sau marmura.

— Donatello, mai bine ţi-ai lua tovarăş unul din artiştii ăştia tineri şi" veseli, îi spuse Miriam, cînd îl descoperi pe tînărul italian alături de ea. Nu mai am dispoziţia de ieri după amiază, cînd i-am stîrnit pe toţi la joc în Grădina Borghese.

— Nu-mi mai arde deloc să dansez, răspunse Donatello.

— Cîtă melancolie în vorbele astea ! exclamă Miriam. Ai început să te perverteşti în Roma asta tristă şi-ai să devii tot atît de înţelept şi de nefericit ca toţi ceilalţi, dacă nu te întorci mai repede la viile.tale din Toscana. Ei bine, atunci dă-mi braţul ! Dar ai grijă să nu te apuce zburdălniciile. în seara asta trebuie să păşim rar şi apăsat.

Tinerii se grupară după afinităţi .sau după atracţiile de moment ; în general sculptorii însoţindu-se cu pictorii, mai degrabă decît cu confraţi din propria breaslă. Kenyon ar fi fost bucuros să fie alături de Hilda, şi s-o ţină departe de grupul vesel de hoinari. Dar ca rămăsese lîngă Miriam în felul ei blînd şi calm, şi părea că refuză să se izoleze cu el sau cu vreun alt cunoscut.

Porniră cu toţii şi nu peste mult timp strada îngustă se desfăcu într-o piaţă în care, pe una din laturi seîn- teind şi arcuindu-se în razele lunii, se afla cea mai renumită fîntînă din Roma. Murmurul ei — ca să nu spunem vuietul stîrnit do ea — ajunsese la urechile celor din grup încă din clipa în care ieşiseră de sub gang. Era Fin Lina Trevi, care-şi trage apa preţioasa dintr-o sursă de la mare-depărtare în afara zidurilor cetăţii de unde curge pînă aici prin Ir-un vechi apeduct subteran şi sclipeşte înăUindu-se tot atît de curată ca şi fecioara care l-a condus pentru prima oară pe Agrippa la izvorul de lîngă uşa casei părintelui ei.

— O să beau din apa asta cît pot lua în căuşul palmei, exclamă Miriam. Plec din Roma peste cîteva zile, şi, după cum spune legenda, o înghiţitură de rămas bun din Fîntîna Trevi ii asigură călătorului reîntoarcerea, oricîte obstacole i s-ar ivi în cale şi oxicît de nesigură i-ar fi revenirea. Vrei să bei şi tu. Donatello ?

— Signorina. ce hei tu, beau şi eu. răspunse tînărul.

împreună cu tot grupul coborîră cîteva trepte pînă la marginea apei şi după ce sorbiră o dată şi încă o dată, contemplară arhitectura absurdă a fîntînii, în care un sculptor oarecare din şcoala lui Bernini dăduse frîu liber nebuniei sale în marmură. Reprezenta frontonul impunător al unui palat împodobit cu nişe şi multe basoreliefuri, de unde te privea fecioara legendară a lui Agrippa şi mai multe întruchipări alegorice, în timp ce la bază apărea Neptun cu armăsarii lui ce se zbat în valuri. înconjurat de Tritoni suflînd din corn şi vreo douăzeci de alte plăsmuiri, care, sub razele lunii, erau mai estompate şi mai armonioase decît în plină zi.

Şi, la urma urmei, se număra printre lucrările magnifice zămislite de priceperea omenească. La baza faţadei palatului, pe

o fişie lată şi întreruptă, erau răsfirate cu o artă căutată şi o neregulari ta te ordonată mormane de blocuri de piatră de parcă ar fi zăcut acolo încă de pe vremea potopului. în centru, apa se năpustea peste un prag în formă de potcoavă, prăvălind u-se într-un hău ; iar de jur împrejur, dintr-o sută de spărturi țîşneau în sus jeturi albe ca zăpada şi şuvoaie se revărsau prin gurile şi nările monştrilor de piatră ce cădeau apoi într-o ploaie de picături seînteietoare, în timp ce alte pîrîiuşe, care se sălbăticiseră, veneau săltînd dintr-o piatră necioplită într-alta, peste pietre miloase, acoperite de muşchi şi înverzite de rogoz, pentru că de un veac. de cînd apele se zbenguiau. Natura adoptase Fîntîna Trevi în ciuda mecanismelor ei complicate şi o ținea la sinul ei. în cele din urmă, rostogolindu-se, lucind şi repezindu-se într-o năvală veselă şi într-un murmur fără de afîrşit, apa se revărsa într-un bazin cu marginea de marmură şi îl umplea cu un şuvoi tremurător, peste care vedeai tot timpul un semicerc de spumă de nea, iscată clipă de clipă de cascada principală, precum şi nenumărate puncte înzăpezite de la jeturile mai mici. Bazinul ocupa toată deschiderea pieței de uncie nişte trepte coborau pînă la marginea lui. Ai fi putut să te plmbi cu barca de la un capăt la altul pe această imitație de lac. Greu poți găsi alt loc mai animat, în plină zi, la Roma decît Fîntîna Trevi ; pentru că atunci piața e ticsită de tarabe cu fructe şi zarzavaturi, de plite pentru copt castane, sau de cutii de irabuce şi mişună de tot soiul de vînzători ambulanți care-şi văd de negoțul lor mărunt sub cerul liber. Cu gloata se amestecă şi o ceată de pierde-vară, tolăniți pe lîngă balustrada de fier, şi stranieri veniți aici să vadă renumita fîntînă. Tot aici vezi bărbați cu găleți, ştrengari cu bidoane şi fete purtîndu-şi ulcioarele pe cap (o privelişte descinsă din vremuri patriarhale). Pentru că apa fîntînii Trevi are căutare la mare depărtare, ori ca să răcorească buzele arse de febră, ori ca să fie turnată peste vin. de vreme ce se spune că e mai sănătoasă la băut, în puritatea ei înnăscută, decît orice altă apă din Roma. Dar acum, aproape de miezul nopții, piața era pustie : şi era o încîntare să priveşti apa asta ce nu putea fi domolită, zbenguindu-se sub razele lunii şi obligînd toate nimicurile înzorzonate ale artei să îmbrace un aspect firesc în armonie cu propria sa simplitate plină de vigoare.

— Ce nu s-ar face eu această forță hidraulică, sugeră un artist, dacă am avea-o într-unui din oraşele noastre americane ? Mă întreb dacă n-ar folosi-o ca să pună în mişcare războaiele unei filaturi de bumbac ?

— Onorabilii cetățeni ar distruge aceste zeități desfrî- nate din marmură, spuse Kenyon. şi poate mi-ar da ordin sa sculptez cele treizeci şi, unu (ăsta-i numărul, nu ?) de state-surori, fiecare revărsînd un şuvoi argintiu din cîte un bidon într-un bazin larg care ar trebui să reprezinte imensul rezervor al prosperității naționale.

— Sau, dacă ar gusta puțin satira, remarcă un artist englez, ai putea cere aceloraşi treizeci şi unu de State să curețe de pe steagul național petele pe care le-au acumulat probabil între timp. Spălătoresele romane de la bazinul de colo,

care-şi fac meseria în aer liber, ar putea fi nişte modele admirabile.

— Am avut de multe ori intenţia să vizitez fîntîna asta eub clar de lună, spuse Miriam, pentru că aici a avut loc întîlnirea dintre Corinne şi Lord Neville, după o neînţelegere şi o despărţire temporară. Aşezaţi-vă unul din voi în spatele meu, rogu-vă, să văd dacă îi pot recunoaşte chipul în apă.

Aplecîndu-se peste marginea de piatră a bazinului, auzi paşi furişîndu-se în urma ei şi simţi că cineva-i priveşte peste umăr. Razele lunii îi cădeau lui Miriam din spate, iluminînd frontonul palatului şi întreaga scenă cu statui şi stînci, dîndu-ţi impresia că revarsă asupra bazinului o lumină palpabilă şi tremurătoare. După cum ştiţi, Corinne îl recunoscuse pe Lord Neville privind răsfrîngerea chipului său în apă. în cazul lui Miriam, însă, (datorită tremurului apei, limpidităţii ei şi unghiului pe care trebuia să-l facă ea aplecîndu-se peste margine) nu se oglindi nici o imagine ; şi, din aceleaşi motive, scena recunoaşterii dintre Corinne şi iubitul ei nu putea fi verosimilă. E drept, luna zvîrlea în fundul bazinului umbra lui Miriam şi a celorlalte două persoane care o însoţeau, de o parte şi de alta.

— Trei umbre ! exclamă Miriam. Trei umbre distincte, toate atît de negre şi de grele că se afundă în apă ! Zac acolo, pe fund, ca şi cînd s-ar fi înecat toate laolaltă. Umbra asta din dreapta e Donatello, îl ştiu după plete şi după forma capului. Cea din stînga mă pune în încurcătură ; o masă informă, tot atît de greu de desluşit ca şi presimţirea unei nenorociri. Care din voi o fi ? Ah !

Se întorsese, în timp ce vorbea, şi văzu alături fiinţa stranie a cărei prezenţă continuă în preajma ei devenise familiară — ca sursă de uimire sau de glume — întregului grup de artişti. Izbucniseră cu toţii în rîs de îndată ce l-au recunoscut iar modelul se aplecă spre Miriam. care se ferea de el, şi-i mormăi ceva nedesluşit pentru ceilalţi.
Judecind, totuşi, după gesturile lui, au dedus e-o invită Eă-şi înmoaie: miinile în apă.

— Nu poate să fie italian, sau cel puţin nu e din Roma, remarcă un artist. Nu ţin minte să fi văzut vreunul căruia să-i pese de abluţiune. Ia priveşte-l ! Ai zice că se •slrăduie să spele urmele timpului şi ale ţărînii pămînteşti vechi de o mie de ani !

Inmuindu-şi miinile în cupa largă de abluţiune din faţa lui, modelul şi le frecă cu mult sîrg. Se oprea cîte o clipă să privească apa ca şi cînd s-ar fi aşteptat să vadă întreaga Fîntînă Trevi tulburîndu-se. Miriam îl privi un timp cu o înfăţişare de-a dreptul îngrozită, şi-l imită chiar, apleeîndu-se să privească apa din bazin. Redobîndin- du-şi controlul, luă puţină apă în pumni şi practicînd o veche formă de exorcism îl stropi în faţă pe urmăritorul ei.

— În numele tuturor sfinţilor, strigă ea, piei diavole şi redă-mi libertatea acum şi de-apururi.

— Asta nu foloseşte la mare lucru, spuse unul din grupul vesel, doar dacă din Fîntî-na Trevi nu ţîşneşte cumva apă sfinţită.

Exorcismul nu avu nici un efect asupra demonului, sau cum vrei să-i spui acestei năluci neiertătoare. îşi spălă mai departe ghearele osoase şi pămîntii, privi bazinul imens, de parcă întreaga apă a acestei cupe uriaşe a Romei ar fi trebuit de bună seamă să se facă neagră sau sîngerie, şi din nou îi făcu "semn lui Miriam să-i urmeze pilda. Cei de faţă rîdeau zgomotos şi totuşi stânjeniţi cumva, pentru că făptura avea o înfăţişare neînchipuit de respingătoare şi de hidoasă.

Miriam îl simţi pe Donatello prinzînd-o de braţ cu violentă. îl privi şi văzu cum îi sticleşte în ochi o furie de tigru dezlănţuit.

— Cere-mi să-l înec ! ii şopti el, zgîlţîit de o furie amestecată cu un dezgust îngrozitor, şi într-o clipă o să-i auzi giigiilul din urmă.

— Linişteşte-te, linişteşte-le Donatello, spuse Miriam pe un ton mîngîietor căci Donatello cel blînd şi jucăuş părea mistuit de ,o furie animalică. Nu-i face nici un rău ! E nebun şi ar însemna că sîntem şi noi la fel de nebuni dacă ne-am lăsa tulburaţi de năzdrăvăniile lui.
N-are decît să-şi spele mîinile pînă o seca fîniîna, dacă în asta găseşte mîngîiere şi amuzament. Nu ne priveşte deloc pe noi, ' Donatello ! Hai, hai! Linişteşte-te, copil prostuţ ce eşti !

Era chiar tonul şi gesturile cu care ar fi domolit mînia unui dulău credincios gata să se năpustească şi să răzbune o presupusă ofensă adusă stăpînei lui. Netezi pletele tînărului (zburlite parcă de furia sălbatică şi neaşteptată) şi-i mîngîie obrazul cu palma fnoale, pînă cînd îi mai potoli puţin mînia.

— Sing'norina, mai seamăn eu oare cu Donatello pe care l-ai cunoscut acum cîteva luni, oftă el adînc şi înfiorat, în timp ce se îndepărtară puţin de restul grupului. Am impresia că m-am schimbat mult, şi mai ales în ultimele cîteva zile. Mi-a pierit cu totul voioşia, a pierit fără urmă, fără urmă ! Ia uite ! Nu-i aşa că am mîna foarte fierbinte ? Ah, dar inima îmi arde şi mai tare.

— Sărmanul meu Donatello. eşti bolnav ! făcu Miriam cu adîncă înţelegere şi milă. Roma asta sumbră şi apăsătoare îţi stoarce toată vlaga şi voioşia. Intoarce-te, prieten drag, la căminul tău dintre coline unde (aşa cum înţeleg din cîte mi-ai povestit) zilele-ţi erau pline de desfătări simple şi nevinovate. Ai găsit ceva în lume care să fie pe 'măsura bucuriilor de acolo ? Spune-mi Cinstit, Donatello !

— Da. răspunse tînărul.

— O, doamne, ce anume ? întrebă ea.

— Durerea care-mi arde sufletul, răspunse Donatello, pentru că în miezul ei eşti tu.

Ajunseseră acum destul de departe de Fîntîna Trevi. N-a mai adus nimeni vorba despre întîmplarea de lîngă fîntînă, pentru că toţi socoteau că prigonitorul lui Miriam nu e în toate

minţile, aşa că nu se mai mirau de nimic anapoda în comportarea lui.

După ce străbătură cîteva străduţe înguste şi piaţa Sfinţii Apostoli ajunseră la Forul lui Traian. Ai spune că timpul s-a străduit să îngroape cetatea antică a Romei, bucăţică cu bucăţică, de parcă ea ar fi fost cadavrul, iar el groparul ; aşa că ţărîna depusă lent de optsprezece veacuri deasupra mormântului ei a ajuns într-un strat foarte gros, alimentat de ruinele moderne prăvălite şi răsfirate peste cele antice. Aceasta a fost şi soarta Forului lui Traian ce a zăcut îngropat pînă cînd un amator de antichităţi din suita papei, a început, acum cîteva veacuri, să scurme în jur scoţînd la iveală. în toată înălţimea ei, imensa coloană pe care se desfăşoară basoreliefurile faptelor războinice ale împăratului. în faţa ei se înalţă un pîlc de trunchiuri de piatră alcătuit din coloanele sparte şi inegale ale unui templu ce a pierit, coloane care mai păstrează o ordine maiestuoasă şi după cît se pare au ieşit de sub imperiul ruinei. Clădirile moderne din piaţă (fără îndoială ridicate piatră peste piatră din jefuirea vechii măreţii) privesc spre pustiul din care se înalţă aceste coloane.

Una dintre imensele coloane de granit zăcea în piaţă, la marginea acestui spaţiu. Era o mărturie impresionantă şi solidă a Trecutului, care făcea vechea Romă să se întrupeze aievea, o vedeai şi o pipăiai ; şi nici studiul istoriei, nici înariparea gîndului, nici magia cîntecului nu te convingeau că Roma a existat cîndva, cu forţa cu care o făcea această mostră solidă a ceea ce au făurit conducătorii şi poporul ei.

— Uite ! exclamă Kenyon, atingînd-o cu palma, mai simţi încă ascuţişul daltei în materialul dur ; şi chiar şi acum. deşi e atît de tîrziu. se simte încă bine căldura soarelui de amiază care s-a străduit s-o pătrundă pînă în inimă. Coloana asta e fără moarte. Cizelarea de acum optsprezece veacuri ce nu s-a şters nici pe jumătate şi căldura soarelui de azi ce stăruie pînă în miez de noapte par aproape la fel de efemere prin comparaţie cu ea.

— în coloana asta găseşti parcă o alinare, remarcă Miriam, aşa cum e ea dură şi grea. Zăcînd aici, fără doar şi poate, pentru vecie, ea face din toate suferinţele omeneşti nişte biete necazuri de moment.

— Şi din fericirea omenească ceva tot atît de trecător, adăugă Hilda suspinînd, iar din arta desăvîrşită' ceva aproape tot atît de efemer ! Mă întristează gîndul că piatra asta ternă va rezista, prin simpla ei masivitate, mult mai îndelung decît orice pictură, în ciuda vieţii ei spirituale care ar trebui să-i confere nemurirea !

— Sărmană, micuţă Hilda, exclamă Miriam, sărutînd-o înţelegătoare, ai fi oare gata să sacrifici una din marile mîngîieri ale muritorilor — alinarea ce o dobîndim la gîndul că toate sînt trecătoare, şi care de fiecare dată ne dă dreptul de a spune „o să treacă şi asta !"' — ai renunţa la această binefacere fără margini de dragul de a face o pictură nemuritoare ?

Discuția lor, cu nuanțe moralizatoare, a fost întreruptă de o izbucnire a celorlalți din grup, care după ce vorbiseră și riseseră împreună își uniră acum vocile stri- gînd din răsputeri :

— Traian ! Traian !

— De ce ne asurziți cu larma voastră ? întrebă Miriam.

într-adevăr, intreaga piață răsuna de strigătele lor fără noimă, ecoul de la clădirile din preajmă întorcîndu.-le chemarea „Traian" din toate părțile ; de parcă un grup numeros pornise în căutarea personajului imperial, care acum nu mai era decît un pumn de cenușă.

— Ei ! a fost un prilej nimerit să ne punem la încercare glasurile în piața asta răsunătoare, răspunse unul din artiști. Și în plus, chiar am sperat c-o să-l invităm pe Traian să vină să privească propria-i columnă, pe cai-e știi bine că n-a apucat s-o vadă pe cînd era în viață. Modelul lui Miriam (despre care se spune că a trăit și a păcătuit înainte de moartea lui Traian) mai hoinărește și azi prin Roma, și de ce n-ar face la fel și împăratul ?

— Mă tem că împărații răposați nu. se desfată prea mult privindu.-și columnele, remarcă Kenyon. S-ar putea ca toate aceste scene bogat ornamentate, ce se desfășoară de la baza coloanei spre capitel reprezentînd luptele sîngeroase ale lui Traian. să nu fie decît un spectacol dezgustător pentru privirile sale fantomatice, dacă va considera această imensă coloană epică drept o mărturie adusă. în fața tronului judecății de apoi, a faptelor sale trecute. Dacă mi se va cere vreodată să-fac monumentul unui erou, o să țin seama de asta, cînd voi sculpta basoreliefurile de pe piedestal.

— Sînt adevărate predici în piatră, zîmbi gînditoare Ililda, la adresa tonului sentențios al lui Kenyon. mai cu seamă cînd e vorba de pietrele Romei.

Grupul făcu un mic ocol ca să privească ruinele masive ale templului lui Mars Ultor. în interiorul cărora s-a înființat o mînăstire de maici — un lăcaș al păcii chiar în palatul zeului războiului. Nu departe, au trecut pe lîngă porticul unui Templu al Minervci. construcție amplă și desăvîrșită. dar mincată de timp și distrusă îngrozitor de violență, și, în plus, pe jumătate îngropată de acumularea de lut ce se înalță deasupra Romei moarte ca viitura unei revărsări. În acest antic edificiu sacru e instalată acum o brutărie, cu intrarea prin una din laturi, pentru că pretutindeni rămășițele măreției și ale credinței vechi sînt folosite pentru cele mai meschine necesități ale prezentului.

— Brutarul tocmai își scoate pii.nea din cuptor, spuse Kenyon. Simțiți dospeala lor aromitoare ? Aș spune că Minerva (drept răzbunare că i-a fost pîngărit templul) a turnat pe furiș oțet în maia de n-aș ști că romanii de azi preferă piinea dospită cu ajutorul fermentației acetice.

Au cotit-o apoi pe Via Alessandria, pînă au ajuns în spatele Templului Păcii și trecînd pe sub arcadele lui impresionante au mers înainte pe o uliță mărginită de un gard viu. S-ar fi putut ca pe sub această uliță rustică să fi trecut o

stradă romană impunătoare, pentru că ieşiseră din bulevardele înghesuite şi înguste ale oraşului modern şi înaintau pe un pămînt unde seminţele măreţiei antice nu produseseră încă buruienişul sordid ce răsare din ele în alte părţi. Deşi aleea era îmbrăcată în iarbă, şerpuia pe lîngă mormane de ruini a căror formă nu mai putea fi ghicită, pe lîngă incinta pustie a imensului Templu gîndit şi construit de Adrian. Se termina la marginea unei pante cam abrupte, la picioarele căreia, despărţit de un şanţ noroios, se înălţa în lumina strălucitoare a lunii măreţul zid curbat al Coliseului, cu nenumăratele lui arcade.

CAPITOLUL XVII

TULBURAREA LUI M1RIAM

CA DE OBICEI în nopţile cu lună, erau mai multe trăsuri la intrarea vestitelor ruine, aşa că nu puteai fi singur nici în imediata lor vecinătate, nici în interiorul lor. Sentinela franceză de gardă sub arcada principală privi cu uimire grupul de noi veniţi, dar nu-i împiedică să intre. În incintă razele lunii se revărsau inundînd imensul spaţiu pustiu, luminau cat după cat arcadele în ruină, năpădite de iarbă, făcîndu-le chiar prea vizibile. Strălu- minarea de nimb înlătura efectul nepreţuit de înceţoşare şi mister care ajută imaginaţia să înalţe o construcţie şi mai măreaţă decît Coiiseul şi s-o distrugă într-un chip cu mult mai pitoresc. Celebra descriere a lui Byron întrece realitatea. El a văzut priveliştea cu ochiul minţii, vrăjit de mulţimea de ani ce se scurseseră, şi a luminat-o slab, ca şi cum în locul revărsării strălucitoare a lunii n-ar fi fost decît licărul stelelor.

Vreo trei-patru dintre prietenii noştri se aşezară pe o coloană răsturnată, unul pe un bloc de marmură acum fără formă, cîndva un altar roman, alţii pe treptele unuia din altarele creştine. Deşi erau goţi şi barbari, discutau la fel de veseli de parcă ar fi aparţinut rasei de oameni at.ît de prietenoşi şi blînzi ce locuiesc acum în Italia. La ora aceasta era multă bună dispoziţie şi veselie în incinta Coliseului pe locui unde au luptat şi au murit atîţia gladiatori şi atîtea fiare, şi unde cea mai fioroasă dintre fiare, plebea Romei străvechi, s-a ghiftuit cu sîngele vărsat de martirii creştini. Cîţiva tineri şi tinere se fugăreau în spaţiul deschis, jucîndu-se de-a v-aţi-ascunselea nu departe în semiîntunericul primului nivel de arcade, de unde din cînd în cînd se auzeau ţipete şi rîsete înfundate pe care le scotea vreo tînără zvăpăiată care, trădată de umbre, se pomenea în braţele vreunui tînăr. Dinspre grupurile de persoane mai în vîrstă ce discutau aşezate pe fragmentele de coloane şi pe blocurile de marmură răsturnate la marginea arenei, auzeai susurul scurt şi repezit al limbii italiene. Pe treptele crucii mari şi negre din centrul Coliseului un grup îngîna frînturi de cîntec, izbucnind în rîs şi chiote după fiecare strofă.

Stranie ambianţă pentru cîntec şi veselie. Crucea neagră marchează unul din locurile cele mai însîngorate de pe pămînt, unde de mii de ori a căzut cîte un gladiator, muribund, şi unde pentru simpla distracţie a mulţimii au agonizat mai mulţi decît pe întreg cuprinsul cîmpu- rilor de bătălie. Şi ca urmare a acestor crime şi suferinţi locul a devenit mai mult decît sacru. O

inscripţie promite pentru fiecare sărut depus pe crucea neagră o indulgenţă de şapte ani. şapte ani scăzuţi din chinurile purgatoriului, aşadar putinţa de a te bucura mai repede de binecuvîntarea cerească. După ce-ai trecut de vîrsta de mijloc, cînd păcatele acumulate sînt numeroase şi puţine ispitele care li-au mai rămas, cum ai putea să-ţi trăieşti mai cu folos viaţa decît sărutînd într-una crucea neagră a Coliseului ?

Pe lîngă crucea sacră din centru. întregul spaţiu e sfinţit de o serie de altare ridicate de jur-împrejur, comemorînd o scenă sau o împrejurare din patimile şi suferinţele Mîntuitorului. Un pelerin înainta de la un altar la altul, în genunchi, după un ritual anumit, spunînd în faţa fiecăruia cîtev» rugăciune de penitenţă. Pe aceeaşi cale pe care el se tîra. alergau, sau se zbenguiau cu prietenii lor fetele sprinţare chiar în preajma altarelor unde el se ruga. Pelerinul nici nu le lua în seamă, iar fetele n-.o făceau din lipsă de respect, pentru că în Italia religia nu se dă înlături să se amestece cu afacerile şi cu distracţiile, într-un chip care îi e propriu, iar oamenii s-au învăţat să îngenuncheze şi să se roage, sau să-i vadă pe alţii rugîndu-se, între două izbucniri de veselie sau între două păcate.

Ca să punem capăt descrierii noastre, în pala de umbră ce cădea chiar pe partea superioară a Coliseului se vedea licărind o lumină roşie. Cînd pîlpiia printr-un şir de arcade, cînd arunca o rază mai lată ce ieşea din abisul adînc al ruinelor, cînd era înăbuşită de un tufăriş care se căţărase plin de cutezanţă pînă la acele înălţimi ameţitoare ; şi astfel luminiţa roşie continua să se avînte tot mai sus spre părţile superioare ale construcţiei, pînă cînd se opri ca o stea acolo unde cerul vînăt se sprijinea pe zidul cel mai înalt al Coliseului. Era cel mai clar indiciu că un grup de englezi sau de americani făcea inevitabila vizită sub clar de lună şi trăiau clipe de exaltare ce nu le aparţineau lor ci lui Byron. Prietenii noştri artişti şedeau risipiţi, fie pe o coloană căzută, fie pe altarul păgîn, fie pe treptele altarului creştin, bucurîn- du-se aproape în egală măsură de razele lunii şi de umbră, de veselia de acum şi de amintirile sumbre ale decorului din jur. într-adevăr ca urmare a caracterului ideal al preocupărilor lor, artiştii se înalţă în sfere eterice desprinzîndu-se de pămînt şi inspiră astfel mireasma efemeră ce pluteşte în aer deasupra capetelor oamenilor obişnuiţi. Deşi, luaţi separat, par a avea puţină imaginaţie, au totuşi o calitate, un dar, un talisman, comun tuturor din tagma asta, care le dă dreptul să se înfrupte mai din plin decît alţi oameni din farmecul străveziu al razelor de lună şi a clipelor de vrajă.

— Ce minunat e totul ! exclamă Ililda, în extaz.

— Da, aprobă Kenyon, care şedea pe o coloană alături de ea. Coliseul e mult mai măreţ aşa cum îl vedem azi decît atunci cînd optzeci de mii de oameni stăteau înghesuiţi unul într-altul şi treaptă de treaptă, privind cum semeni de-ai lor sînt sfîrtecaţi, mădular cu mădular de lei şi de tigri. Ce ciudat cînd te gîndeşti că acest Co- liseu a fost de fapt construit pentru noi, şi că numai după aproape două mii de ani de cînd a fost terminat a ajuns să i se dea folosirea cea mai înaltă.

— împăratul Vespasian nu s-a gîndit cîtuşi de puţin la noi, spuse Hilda zîmbind, dar asta nu mă face să-i fiu mai puţin recunoscătoare că l-a construit.

— Mă tem că n-a prea avut parte de mulţumiri din partea oamenilor cărora le-a satisfăcut instinctele sîn- geroase, reluă Kenyon. încearcă să-ţi imaginezi o adunare nocturnă de optzeci de mii de stafii triste şi roase de remuşcări, privind de sus de pe treptele de dincolo de arcadele sfărîmate, căindu-se pentru plăcerile sălbatice pe care le-au gustat cîndva, dar tînjind să le guste din nou.

— Introduci elemente gotice de groază în scena asta calmă, cu clar de lună, spuse Hilda.

— Nu, mă bizui pe o autoritate demnă de încredere atunci cînd umplu Coliseul cu fantome, răspunse sculptorul. îţi aminteşti acea scenă autentică din autobiografia lui Benvenuto Cellini, în care un cunoscut de-al lui necro- mant, desenează un cerc magic chiar pe locul unde se înalţă acum crucea neagră şi face să se ivească miriade de demoni ? Benvenuto i-a văzut cu ochii lui — uriaşi, pigmei şi tot felul de alte creaturi cu o înfăţişare înspăi- mîntătoare — ţopăind şi dansînd pe zidurile de colo. Spectrele trebuie să fi fost romani, cînd erau în viaţă, dintre cei care frecventau amfiteatru] sîngeros.

■— Văd un spectru chiar în clipa asta ! cxclamă Hilda, cu o oarecare nelinişte. Te-ai uitat la pelerinul care dă roată tuturor altarelor, tîrîndu-se în genunchi şi rugîn- du-se cu atîta fervoare înaintea fiecăruia ? Acum că a parcurs atîta din calea lui şi-l văd din faţă în bătaia lunii, mi se pare că-l recunosc.

— Şi eu ! făcu Kenyon. Biata Miriam. Crezi că-l vede şi ea ?

Au căutat în jur şi-au observat că Miriam se ridicase de pe treptele altarului şi dispăruse. De fapt se retrăsese în bezna adîncă a unei arcade ce se deschidea în spatele lor.

Donatello, căruia nu-i scăpa nimic, pîndind-o cu devo- tamentul unui cîine credincios, se furişă după ea şi fără să vrea deveni martorul unui spectacol care te umplea de groază. Fără să aibă habar de prezenţa lui şi închipuin- du-şi că e singură, frumoasa Miriam se dezlănţuise straniu ; scrîşnea din dinţi, îşi zvîrlea braţele în lături şi izbea cu piciorul în pămînt. Ai fi zis că se îndepărtase o clipă anume pentru a se lăsa pradă accesului de furie care odată trecut îi aducea alinare. Cei cuprinşi de o tulburare puternică sau de emoţie profundă, obligaţi să şi-o ascundă, încearcă să-şi descarce nervii în felul acesta ciudat, deşi. cînd o pot face, găsesc o uşurare mult mai mare răcnind cît îi ţine gura.

Văzînd-o cum şi-a pierdut controlul sub arcadele în- tunecate ale Coliseului am putea-o socoti pe Miriam nebună, concentrînd laolaltă într-o singură clipă întreaga dementă acumulată.

— Signorîna 1 Signorina ! Ai milă de mine ! strigă Donatello apropiindu-se de ea. Nu pot să suport !

— Cum de-ai îndrăznit să mă spionezi ! exclamă Miriam tresărind ; apoi continuă în şoaptă : Unii oameni au plătit cu viața pentru jigniri mult mai neînsemnate.

— Dacă îți foloseşte la ceva, sau ai nevoie de ea, răspunse Donatello umil, nu mă dau înapoi de la moarte.

— Donatello, reluă Miriam, apropiindu-se de tînăr şi vorbindu-i în şoaptă, deşi tulburarea vecină cu nebunia de acum o clipă îi mai stăruia în glas. dacă tu ții la tine, dacă doreşti să ai parte de binecuvîntările pămînteşti

V pentru care eşti făcut mai mult decît alți oameni, dacă vrei să ajungi la o vîrstă înaintată trăind printre livezile tale de măslini şi printre viile tale toscane, ca strămoşii tăi, dacă vrei să ai copii care să se bucure de aceeaşi viață curată, fericită, paşnică, atunci fugi de mine. Şi nu privi îndărăt ! Pleacă fără altă vorbă. El o privi cu tristețe, dar nu făcu nici o mişcare. Ți-o spun. continuă Miriam, asupra capului meu pluteşte o mare nenorocire. O ştiu ; o văd cînd mă uit pe cer ; o simt în aer ! Mă va nimici cu ac O!-aşi putere ca şi cînd arcada asta s-ar prăvăli peste capetele noastre ! O să te nimicească şi pe tine dacă rămîi alături de mine ! Pleacă şi închină-te, aşa cum îți cere credința ta să faci, cînd un spirit necurat e prin apropiere. Leapădă-te de mine, sau eşti pierdut pe vecie.

Chipul lui Donatello se ilumina de un sentiment mai înalt decît te-ai fi aşteptat să-i surprinzi în expresia lui simplă şi-n frumusețea lui senzuală.

— N-am să te părăsesc niciodată. Nu poți să mă alungi de lîngă tine.

— Sărmane Donatello, vorbi Miriam, cu vocea schimbată, mai mult pentru sine decît pentru el. Nu e nimeni pe lumea asta care să mă caute — să mă urmărească — să se încăpățâneze să dobindească afecțiunea şi osînda mea — în afară de tine ! Se spune că sînt frumoasă, şi cîndva îmi imaginam că dacă aş fi dorit aş fi putut avea toată omenirea la picioare. Şi doamne ! A sosit clipa cînd am mare nevoie de ajutor şi toate darurile mele'nu mi l-au scos în cale decît pe acest sărman băiețandru cam simplu. Se spune că-i sărac cu duhul şi că nu-i bun de nimic altceva decît să fie fericit. Iar eu ii primesc ajutorul ! Mîine, chiar mîine o să-i spun totul ! Ah ! Mare păcat să-i întinez firea veselă cu o nenorocire atît de neagră ca a mea !

Ea îi întinse mina zîmbind cu tristețe în timp ce Donatello i-o săruta. Tocmai voiau'să iasă de sub arcadă cînd pelerinul, îngenuncheat în periplu] lui pe la toate altarele, ajunse la acela pe ale cărui trepte stătuse Miriam. Ca şi la celelalte altare, se rugă şi acolo sau păru că se roagă. Kenyon — care şedea în apropiere şi-i distingea foarte bine trăsăturile — observă că pelerinul îndeplinea parcă o pedeapsă impusă fără să fie stăpinit de pocăința pe care ar fi trebuit să i-o insufle rugăciunile. Chiar aşa cum stătea îngenuncheat, privirea lui alerga de colo, colo, încît Miriam avu senzația că a descoperit-o, deşi era pe jumătate ascunsă de obscuritatea de sub arcadă.

— Şi totuşi e un bun catolic, nu încape îndoială, şopti unul din grup. La urma urmelor, mă tem că nu-l putem identifica cu păgînul din antichitate care bîntuie prin catacombe.

— S-ar putea ca doctorii în teologie de la Oficiul propagandei să-l fi convertit, vorbi un altul. Au avut la dispoziție o mie cinci sute de ani pentru asta !

Prietenii socotiră că e timpul să-şi continue hoinăreala Strecurîndu-se printr-una din intrările laterale ale Coli- seului, aveau în stînga Arcul lui Constantin şi ceva mai sus ruinele informe ale Palatului Cezarilor care au asumat în unele locuri forme noi precum mînăstiri medievale sau vile moderne. Se îndreptară spre oraş şi păşind pe dalele late ale vechiului ealdarîm roman, trecură pe sub Arcul lui Titus. Chiar şi sub arc luna strălucea destul de puternic ca să dezvăluie sfeşnicul evreiesc cu şapte brațe sculptat în marmura din interior. Originalul acestui trofeu înfricoşător zace acum îngropat în mîlul galben al Tibrului. Şi atît evreii cît şi creştinii sînt de acord că dacă sfeşnicul din aur ofiric ar putea fi scos din nou la lumină ar fi cea mai prețioasă relicvă a timpurilor dispărute.

Cînd eşti înconjurat de atîta colb antic, ți-e greu să-l scuteşti pe cititor de banalități stîrnite de entuziasm asupra cărora sute de turişti au insistat înaintea mea. Pe caldarîmul tocit pe jumătate şi pe sub Arcul lui Titus mărşăluiau legiunile romane plecînd spre cîmpuri de bătălie la celălalt capăt al lumii. Cînd se întorceau victorioşi, tîrînd după ei captivi de sînge regesc, încărcați cu prăzi bogate, triumful roman — procesiune fastuoasă născută din vanitatea pămîntească — se revărsa în pas țanțoş, aceeaşi de sute de ori, pe dalele astea şi pe sub arcul ce se semețeşte şi azi. Prudența ne îndeamnă, totuşi, să pomenim cît mai puțin de un asemenea trecut; şi dacă vrem să stîrnim interes pentru eroii povestirii noastre, nu e înțelept nici să-l evocăm pe Cicero păşind pe dalele de colo, nici pe Horațiu ce se preumbla prin apropiere, călcind în ritmul unei ode ce-i răsuna în minte. Chiar şi nălucile din acea epocă impunătoare şi măreață au atîta consistență încît în comparație cu ele oamenii reali de azi par mai transparenți şi devin ei înşişi năluci priviți în apropierea arcurilor şi coloanelor lă- sînd să se străvadă bogăția sculpturilor prin plămada lor rău închegată.

Grupul nostru mergea înainte, întîlnind adeseori perechi sau alte grupuri de hoinari nocturni ca şi ei. Pe-o noapte cu un asemenea clar de lună, Roma rămîne trează şi plină de mişcare, răsunind de cîntece şi veselie, al căror zvon îți pătrunde pînă în vis, dacă te-ai culcat prea devreme. Dar e mai bine să bați străzile şi să te înfrupți din plin din orele astea de desfătare, pentru că lîncezeala care apasă atît de greu atmosfera romană în timpul zilei se răsfiră sub razele lunii şi la lumina stelelor.

Ajunseseră acum în incinta Forumului.

CAPITOLUL XVIII

LA MARGINEA UNEI PRĂPĂSTII

— SĂ HOTĂRÎM AŞADAR, vorbi Kenyon, bătînd ferm cu piciorul în pămînt. că exact în locul ăsta s-a căscat prăpastia în care s-a năpustit Curtius călare pe armăsarul lui focos.
Imaginați-vă un hău întunecat, cu adîncimi de nepătruns şi cu monştri diformi şi chipuri hidoase ce se înălțau din el îngrozind de moarte pe cetățenii onorabili aflați pe margine ! Iată un

subiect la care nu s-a gîndit nimeni pînă acum, potrivit pentru o poveste înfricoşătoare şi, după părerea mea, cu o morală la fel de profundă ca prăpastia însăşi. Era populată fără îndoială de viziuni profetice — prevestiri ale tuturor calamităţilor ce aveau să se abată asupra Romei — de umbrele goţilor şi ale galilor şi chiar ale soldaţilor francezi de azi. Ce păcat că a astupat-o atît de repede ! Ce n-aş da să pot să-mi arunc şi eu privirile într-o asemenea prăpastie !

— Eu una .cred. remarcă Miriam, că fiecare dintre noi are prilejul să privească în ea în clipele de întristare şi de deznădejde, adică în momentele sale de intuiţie profundă.

— Da unde e atunci ? întrebă Hilda. Eu n-am privit niciodată înăuntru.

-— Aşteaptă, o să se caşte şi pentru tine, îi răspunse prietena ei. Prăpastia nu era decît una din deschizăturile spre abisul întunecimii ce se întinde pretutindeni sub noi. Fericirea omenească, chiar atunci cînd e alcătuită din cea mai rezistentă fibră, nu e decît o crustă subţire, posedînd exact atîta realitate cîtă este necesară pentru a susţine decorul de teatru în care ne mişcăm. Nu e nevoie de un cutremur ca să se caşte prăpastia. Doar un pas, puţin mai apăsat ca de obicei, şi e deajuns ; trebuie în fiece clipă să călcăm cu mare grijă nu cumva să spargem crusta. Cu timpul ne cufundăm în mod inevitabil. A fost din partea lui Curtius un act nesocotit de eroism că s-a aruncat în ea înainte de soroc; pentru că, după cum vedeţi, întreaga Romă a fost înghiţită de această genune în ciuda faptei lui. Palatul Cezarilor s-a scufundat şi el acolo în uruitul sec al molozului ! Toate templele s-au prăvălit după el şi miile de statui au fost aruncate în ea ! Toate armatele şi toate procesiunile triumfale au fost înghiţite de marea genune în acordurile unei muzici marţiale. Toţi eroii, toţi oamenii de stat şi toţi poeţii ! Au dat năvală peste bietul Curtius care credea că i-a salvat pe toţi ! Mi-e silă să zîmbesc la gîndul trufiei viteazului călăreţ.' dar nu prea am de ales.

— Mă întristez auzinclu-te vorbind astfel. Miriam. zise Hilda, care cu pietatea ei luminoasă şi firească era şocată de părerile sumbre ale prieteniei sale, în legătură cu destinul omenirii. Mie una nu mi se pare că ar exista vreo prăpastie sau vreo genune înspăimîntătoare sub picioarele noastre, afară doar de aceea pe care o sapă răul din noi. Iar dacă ar exista o asemenea prăpastie, atunci să construim peste ea un pod din gînduri şi fapte bune, pe carc să trecem fără primejdie de cealaltă parte. Sînt sigură că prăpastia s-a deschis din pricina păcătoşeniei romanilor ; iar Curtius a astupat-o cu eroicul său sacrificiu de sine şi cu. patriotismul lui — cea mai înaltă virtute pe care o cunoşteau vechii romani. Fiecare faptă rea adînceşte prăpastia, fiecare faptă bună o micşorează. Cum în Roma răul era mult mai răspîndit decît binele, întreaga cetate s-a scufundat pînă la urmă, e adevărat, dar nu dintr-o necesitate iniţială.

— Aşa să fie, Itilda, dar pînă la urmă sfîrşitul a fost acelaşi, răspunse Miriam. deprimată.

— Şi fără îndoială, reluă sculptorul (pentru că imaginaţia lui se înflăcărase la ideea prăpastiei miraculoase), că tot sîngele pe care l-au vărsat romanii pe cîmpuri de bătălie, în Coliseu sau pe cruce — în crime personale sau publice — s-a scurs în prăpastia fatală şi a format un impresionant lac subteran de sînge, chiar sub picioarele noastre. Sîngele din cele treizeci de răni din pieptul lui Cezar s-a scurs aici ca şi acel mic şuvoi curat din pieptul Virginiei ! Nu există nici cea mai mică îndoială că Virginia a fost înjunghiată de tatăl ei chiar pe locul uncie ne aflăm noi acum.

— Asta înseamnă că locul va fi veşnic sfînt ! exclamă Hilda.

— Aduce cu sine vărsarea de sînge asemenea forţe binecuvântate ? întrebă Miriam. Nu, Hilda, nu protesta, am înţeles la ce te-ai referit.

Porniră din nou mai departe. Şi tot se mai auzeau dinspre Forum şi de pe Via Sacra, de sub arcadele Templului Păcii precum şi dinspre panta Palatului Cezarilor, glasurile unor grupuri ce cîntau plimbîndu-se sub razele lunii. Aerul vibra cu aceleaşi cîntece ce se împleteau într-un şuvoi sonor nedefinit din care nu puteai deosebi nici măcar un crîmpei de melodie. Exemplul lor precum şi armonia ce plutea în aer la acea oră îi îndeamnă pe prietenii noştri artişti să-şi etaleze calităţile vocale. Dacă nu mă înşel, intonară după cum se pricepea fiecare, melodia „Hail Columbia !" care probabil că era mult prea complicată ca s-o poată prelua corect ecourile vechi romane. Chiar şi Hilda cîntă cu glasul ei dulce şi gingaş o melodie din ţara sa. La început, Miriam a rămas tăcută, neştiind, poate, melodia sau cuvintele. Dar, brusc slobcei din piept un şuvoi atît de puternic de sunete, încît păru să răzbată prin întreg corul celorlalte voci, ridicînchl-se deasupra tuturora, şi făcîndu-se auzită în ceea ce altfel ar fi fost tăcerea sferelor înalte. Volumul vocii ei melodioase trăda o mare tulburare. De • mult simţea dorinţa — care în cele din urmă se transformase în necesitate — să strige în gura mare ; se luptase cu ea pînă în clipa în care imnul zgomotos, asurzitor i-a dat prilejul să-şi uşureze sufletul urlînd cît o ţineau puterile.

Trecură pe lîngă solitara Columnă a lui Phocas, şi-şi coborîră privirile spre locul unde la picioarele colinei Capi toii ului se înalţă sau zac îngrămădite coloane, arcade, dale, blocuri de piatră şi stîlpi sfărîmaţi — rămăşiţele diferitelor ruine scăpate dintre fălcile Timpului lacom. Această vestită colină (pentru că nu e mai mult decît o colină) se ridica acum abrupt deasupra lor. Zidăria greoaie care se înalţă pînă în vîrf, e veche cît şi Roma însăşi, şi te face să crezi că are să reziste cît va mai dăinui în lume materia şi permanenţa. Cîndva a susţinut Capito- liul, iar acum sprijină grămada imensă pe care au ridicat-o constructorii medievali pe fundaţia antică, şi acel turn încă şi mai înalt care scrutează pînă în depărtare o pagină cuprinzătoare şi de interes istoric mult mai profund decît poate oferi orice altă privelişte. Pe acelaşi fundament de zidărie romană or să se înalţe, fără îndoială, alte construcţii ca la rîndul lor să dispară asemenea unor lucruri efemere.

Este într-adevăr o experiență remarcabilă pentru cel care le priveşte la fața locului, întrucît istoria y chiar viața romană nu apar atîi de îndepărtate ca veacurile gotice care le-au urmat. Din Forum sau de pe înălțimea Capitoliului avem impresia că epoca romană e chiar lîngă noi. Uităm că între ea şi epoca noastră se întinde o prăpastie în care zac toate veacurile inculte, necioplite şi întunecate care au urmat naşterii creştinismului precum şi perioada cavalerismului şi a aventurilor romantice, feudalismul şi începutul unei civilizații superioare celei romane. Or, dacă ne amintim bine perioada medievală apare mai îndepărtată decît epoca lui August, Explicația ar putea fi că vechea literatură romană a supraviețuit creînd astfel pentru noi o intimitate cu epoca clasică, intimitate la care nu putem ajunge în cazul perioadelor ce au urmat.

Ba mai mult, climatul italian despoaie vechimea de respectul ce i se cuvine şi o face astfel să pară mai nouă decît este în realitate. Nici Coliseul, nici mormintele de pe Via Appia, nici cea mai veche coloană din Forum şi nici alte ruini romane, oricît de descompuse ar fi, nu ne creează impresia că ar fi nişte antichitāti venerabile, aşa cum se întîmplă cu zidurile cenuşii ale unei mînăstiri sau ale unui castel din Anglia drapate în iederă. Şi totuşi orice cărămidă sau piatră pe care am culege-o dintre primele ruine, s-a potrivit cu veacuri înainte de a se fi pus temelia celor din urmă. Asta se datorează dragostei cu care, în Anglia, Nalui*a se apropie de ruine îmbrăcîndu-le în iederă cu aceeaşi grijă arătată de Robin Redbreast cînd învelea pruncii morți cu frunze de pădure. Ea se str ăduia s-o cuprindă, ştergînd încetul cu încetul lucrul' făcut de mina omului, înlocuindu-l cu propriul ci muşchi şi cu verdeața ei cățărătoare pînă ce recucereşte întreaga construcție. în Italia însă, acolo unde omul a cioplit cîndva o piatră, Natura a renunțat la drepturile ei asupra pietrei şi nu s-a mai atins niciodată de ea. Veac după veac o găseşte goală şi expusă soarelui şi o lasă aşa. Pe lîngâ acest neajuns natural, în Roma fiecare veac care a urmat altuia a făcut tot ce-a putut ca să ruineze însăşi ruinele atît de pitoreşti, furînd marmura şi piatra cioplită şi lăsînd doar cărămizile galbene, care nu vor părea niciodată venerabile.

Grupul urcă pe poteca şerpuită ce duce de la Forum la Piața Campidoglio pe culmea colinei Capitoliului. S-a oprit o clipă să admire statuia ecvestră turnată în bronz a lui Marc Aureliu. Urme din folia aurie ce poleise cîndva cal şi călăreț luceau sub razele lunii ; deşi poleiala era aproape ştearsă, aerul de demnitate rămăsese neîntinat, învăluind parcă silueta într-o hlamidă imperială de lumină. E cea mai impunătoare întruchipare a măreției regeşti ce poate fi văzută în lume. Privindu-l doar o dată pe vechiul împărat păgîn te simți cuprins de un sentiment nereținut de loialitate față de el, chiar dacă eşti democrat, atît e de maiestuos, de chemat să conducă, de demn de respect şi supunere deplină ce-ți inspiră un mare devotament. Ține brațul întins într-un gest de augustă generozitate şi de nețărmurită autoritate, de parcă ar omite un decret față de care

nu există recurs, dar care serveşte interesele vitale ale supusului şi este de fapt o binefacere pentru el.

— Sculptorul acestei statui a ştiut cum se cuvine să ar ate un monarh, remarcă Kenyon, şi a mai ştiut ce anume se ascunde în sufletul oamenilor, şi cîtă nevoie au ei de un adevărat conducător, oricum s-ar numi, tot aşa cum copilul are nevoie de tatăl său.

— Oh ! de-ar mai exista un bărbat ca el ! cxclamă Miriam. Doar unul odată într-un secol, în toată lumea ; ce repede ne-ar scăpa pe noi biete creaturi ce sîntem, de vrajbă, de răutate, de chin. Am veni în faţa lui cu toate durerile noastre şi chiar şi-o biată femeie slabă şi cu sufletul împovărat ar îndrăzni să i le aştearnă la picioare, lăsindu-le acolo. Hogele cel drept va avea grijă de toate.

— Ciudată părere despre atributele şi îndatoririle unui rege. exclamă Kenyon, zîmbind. Aşa vede probabil o femeie perfecţiunea. Bineînţeles că şi Hilda gîndeşte la fel.

— Nu. răspunse tăcuta Hilda. De-aş avea nevoie de un astfel de ajutor n-aş apela la un rege pămînlean.

— Hilda, credincioasa mea Hilda, şopti Miriam, îmbiat işin d-o pe neaşteptate, ştii tu ce e în sufletul meu ? Aş da tot ce am, aş renunţa la toate speranţele mele, mi-aş da chiar şi viaţa, şi cît de uşor aş l'ace-o de-aş avea doar o clipă încrederea pe care o ai tu în Dumnezeu ! Nici nu-ţi trece prin minte ce nevoie am de ea. Tu chiar crezi că El ne vede şi ca îi pasă de noi ?

— Miriam, mă îngrozeşti !

— St ! st ! să nu te audă şi ceilalţi ! o rugă Miriam în şoaptă. Spui că te îngrozesc, dar pe tot cerul, de ce ? Vezi ceva bizar în felul cum mă port ?

— A fost doar o impresie de-o clipă, făcu Hilda, mi s-a părut că te îndoieşti de pronia cerească.

— O să vorbim despre asta altădată, îi răspunse prietena. Acum mi-e totul foarte neclar.

Cum stai cu faţa spre oraş, în stînga Pieţei Campidoglio, în capul unui şir lung şi impunător de trepte ce coboară de pe Colina Capitolină pînă în partea de jos a Romei, se află o alee sau o cărare îngustă. Grupul prietenilor noştri o porni pe aleea asta. Cărarea urca puţin, ocolea pe sub zidurile unui palat, pentru ca la mică depăr- lare să intre pe sub un portal într-o curticică, pavată şi împrejmuită cu un parapet scund.

Fără să-şi dea seama de ce, locul îi impresiona prin singurătatea lui deosebită. într-o parte se înălţa impunătorul palat, scăldat în lumina lunii, cu ferestrele ferecate şi oblonite. Chiar dacă palatul ce părea părăsit ar fi avut vreun locatar, acesta n-ar fi putut arunca nici măcar o privire în curtea interioară. Pe toate celelalte laturi ale micii iiţiprejmuiri nu era nimic în afară de parapet, care, după cum şi-au dat seama, străjuia gura unei prăpăstii adinei. Privind din marginea peretelui abrupt, prietenii noştri văzură o îngrămădire nedefinită de acoperişuri ce se întindeau pe întregul spaţiu dintre ei şi şirul de coline de dincolo de Tibru. Deasupra caselor, pe la jumătatea

distanței pînă la şirul de dealuri, plutea o şuviță lungă de ceață, densă doar cît să prindă razele lunii şi să dezvăluie cursul nevăzut al rîului în depărtare ; înspre dreapta luna arginta cupola Sfîntului Petru ca şi multe alte cupole mai mici şi mai apropiate.

— Ce minunată e priveliştea oraşului ! exclamă Hilda. Şi eu care n-am văzut niciodată Roma din unghiul ăsta.

— Aşa se şi cuvine, să ofere o privelişte plăcută, spuse sculptorul, deoarece de aici, sau cel puțin avem fol dreptul să ne închipuim că aşa e, mulți romani de seamă au aruncat o ultimă privire asupra urbei lor natale şi asupra tuturor celor pămînleşti. Ăsta-i unul din versanții ştîncii Tarpeiene. Priveşte peste parapet şi-ai să vezi că dacă un trădător ar fi aruncat de aici s-ar rostogoli şi azi, spre acelaşi sfîrşit inevitabil, în ciuda celor aproape treizeci de picioare de pămînt care s-au depus cu timpul pe fundul prăpastiei.

Se aplecară cu toții peste parapet şi văzură că peretele stîncii cădea vertical pînă la o adîncime egală, dacă nu chiar mai mare. cu înălțimea palatului de deasupra capetelor lor. Dar nu mai era peretele colțuros şi sălbăticil al prăpastiei de odinioară ; aveai impresia că e îmbrăcat într-o zidărie veche, prin care, din loc în loc, apărea stînca originară arătîndu-şi chipul şters şi sumbru. Muşchiul ce creştea pe cîte o mică protuberanță şi tufele pitice care se aciuiseră în crăpături, nu prea reuşeau să îndulcească aspectul sever al stîncii. Deşi lumina lunii italiene strălucea drept pe această înălțime, nu reuşea să evidențieze cît tăcuse mîna omului şi cît natura, ci lăsa totul în aceeaşi ambiguitate şi nesiguranță cu care negustorii de antichități învăluie identitatea fragmentelor străvechi din Roma.

Acoperişurile unor case sărăcăcioase care fuseseră clădite la poalele şi pe laturile rîpei ajungeau cam pînă la jumătatea înălțimii ei dar exista un loc unde peretele cădea brusc, într-o incintă cu dale de piatră.

— îmi place să cred că ăsta a fost într-adevăr locul denumit osînda trădătorului, zise Kenyon, pentru că era atît de aproape de Capitoliu. Straşnică şi cumplită idee au mai avut şi cei vechi cînd aruncau trădătorii politici, chiar de pe vîrfui colinei pe care se înălța Senatul şi Templul lui Jupiter, însemne ale instituțiilor pe care aceşti trădători încercaseră să le submineze. Simbolizează iuțeala cu care te prăbuşeai în acele zile de pe culmea cea mai înaltă spre care te putea purta ambiția, pînă în abisul ruinei totale.

— Hai ! Hai ! e miezul nopții, strigă un alt artist, e prea tirziu să mai facem morala istoriei aici. Nu-i decît o visare deşartă pe marginea unei prăpăstii. Hai să mergem acasă.

— într-adevăr, e timpul să plecăm, zise Hilda.

Sculptorul spera că lui îi va reveni plăcuta obligație de a o escorta pe Hilda pînă la intrarea în turnul ei ; de aceea cînd grupul se pregăti de plecare, îi oferi brațul. Hilda îl acceptă la început, dar după ce străbătură o parte din drumul ce ducea de la curtea interioară pînă la Piazza del Campidoglio, observă că Miriam rămăsese în urmă.

— Trebuie să mă întorc, ii expiică ea, indepărtîndu-se de Kenyon, şi te rog să nu vii cu mine. în seara asta am avut de mai multe ori impresia că Miriam e tulburată de ceva, de vreun necaz sau de vreo nedumerire şi poate i-ar fi mai uşor dacă mi-ar spune despre ce e vorba. Nu, nu te mai întoarce şi tu ! Donatello va reuşi singur să ne ocrotească pe amîndouă.

Sculptorul se simţi extrem de umilit şi într-o oarecare măsură se mînie, dar era prea obişnuit cu firea blîndă dar hotărîtă şi independentă a Hildei, ca să nu-i dea ascultare. Aşa că, vrînd-nevrînd consimţi s-o lase pe tînăra curajoasă să se întoarcă singură.

între timp, Miriam nu-şi dăduse seama că ceilalţi din grup plecaseră ; rămăsese la marginea prăpastiei cu Donatello alături.

— Şi acum ţi-ar fi fatală căderea, vorbi ea mai mult ca pentru sine, privind înfiorată peste parapet. în timp ce ochii îi măsurau adîncimea. Da, sînt sigură ! Chiar fără să ai un suflet foarte împovărat, trupul ţi s-ar prăbuşi cu atîta forţă pe pietrele acelea încît praful s-ar alege din toate mădularele. Ce repede s-ar sfîrşi lotul !

Donatello, de a cărui prezenţă poate că nici nu-şi dădea seama, se apropie şi mai mult de ea ; se aplecă şi el, ca şi Miriam, peste parapetul scund, tremurînd ca varga. Părea totuşi cuprins de fascinaţia primejdioasă care veghează la gura prăpăstii lor, ademeni nclu-i pe cei imprudenţi tocmai din pricina groazei pe care le-o inspiră, căci după ce se retrase brusc, privi încă o dată în adîncuri, apleeindu-se şi mai mult decît prima oară. Apoi rămase tăcut pentru scurtă vreme. înoerckid, poate, să pătrundă mai bine aluziile istorice pe care le auzise în legătură cu acest loc.

— La ce te gîndeşti, Donatello ? îl întrebă Miriam.

— Pe cine aruncau de aci în vremurile de demult ? o întrebă el privind-o drept în ochi.

— Pe cei care erau o povară pentru omenire, răspunse ea. Cei ale căror vieţi erau o năpastă pentru semenii lor. Oamenii care în scopurile lor egoiste otrăveau aerul, ia care aveau dreptul cu toţii. Pe vremea Romei antice se isprăvea repede cu astfel de oameni. Chiar în clipa triumfului, o mînă, parcă de uriaş răzbunător, ii înşfăca şi le făcea vînt netrebnicilor în prăpastia asta.

— Şi dădea roade ? întrebă tinărul.

— Dădea, răspunse Miriam. Distrugând un păcătos ce-şi merita soarta, erau salvaţi oameni nevinovaţi.

Tot timpul cil dură acest scurt schimb de cuvinte, Donatello se uită de cîteva ori Ln jur cu atenţie, ca un cîine care aruncă priviri furişe spre ceva suspect, atenţia fiindu-i totuşi atrasă de un lucru mai apropiat. S-ar fi zis că Miriam abia acum îşi dădu seama de tăcerea ce se aşternuse peste rîsetele şi conversaţia animată de acum cîteva clipe.

Privind în iur observă că întregul grup de prieteni veseli plecase, şi cu ei şi Hilda, alături ele care, blîndă şi tăcută cum

era, avea întotdeauna un sentiment de siguranţă greu de definit. Dispăruseră cu toţii şi nu mai rămăseseră decît ea şi Donatello aplecaţi peste marginea pră- pastiei ameninţătoare.

Şi totuşi, nu ; nu erau cu totul singuri ! în zidul palatului, chiar la temelie, unde nu pătrundea luna, se afla o nişă adîncă. ce adăpostise probabil cîndva o statuie, dar care nici acum nu era goală, pentru că din ea se desprinse o siluetă care se apropie de Miri am. Avea probabil motive să se teamă că prigonitorul ei urma să-i facă un rău cumplit şi îşi dădea seama că năpasta ei ajunsese la un moment crucial pentru că în clipa în care el se apropie o cuprinse un fior rece de disperare paralizantă ce-i tăie răsuflarea şi-i amorţi prezenţa de spirit, atît de ageră în alte împrejurări. Mai tîrziu, Miriam, se vedea ca prin vis căzînd în genunchi ; dar în amintirile ei în legătură cu aceste clipe cumplite, apărea ca într-un spectacol prost luminat, şi nu putea discerne prea bine, nici ce se întîmpla nici cum anume ; nu putea spune nici măcar dacă într-adevăr ea acţionase sau dacă îndurase în această scenă.

între timp. Ililda, care se despărţise de sculptor, se întoarse să-şi găsească prietena. în depărtare auzea încă izbucnirile vesele ale prietenilor lăsaţi în urmă, ce coborau spre oraş panta Colinei CapitoliulUi ; fredonau o melodie nouă în care se simţea din plin lipsa vocii ei gingaşe ca şi dulceaţa vocii ample a lui Miriam.

Uşa micii incinte se răsuci în balamale şi se închise aproape de la sine. Hilda, a cărei blîndeţe înnăscută se văclea în toate mişcările ei, tocmai o întredcschidea uşor cînd se opri speriată de învălmăşeala unei încleştări ce începu şi se isprăvi într-o clipă de supremă încordare. Simultan, sau imediat după aceea, se auzi un strigăt puternic, înfiorător, înălţîndu-se vibrînd prin aer şi căzînd tremurător că înghiţit de pămînt. Apoi se lăsă tăcerea ! Sărmana Hilda privise înăuntru şi văzuse rapida desfăşurare a unei fapte căreia îi fusese de ajuns acea unică clipă pentru a se grava în stînca eternă.

CAPJ ŢOLUL XIX

TRANSFORMAREA FAUNULUI

POARTA INCINTEI se legănă încet şi se închise de la sine. Miriam şi Donatello erau singuri. Ea-şi încleştă mîinile privind răvăşită spre tînărul a cărui statură parcă se deşirase şi ai cărui ochi scăpărau cu o forţă sălbatică ce-l subjugase brusc trezind bărbatul din el. îl înzestră cu inteligenţă, trăsătură ce nu-i era proprie lui Donatello pînă acum. Dar creatura aceea simplă şi veselă dispăruse pentru totdeauna.

— Ce-ai făcut ? şopti Miriam îngrozită.

Văpaia furiei îi mai lumină încă sumbru chipul lui Donatello şi-i scăpăra în ochi cu o nouă vigoare.

— Am făcut ceea ce trebuia să fac cu un trădător ! răspunse el. Am făcut ceea ce mi-au cerut ochii tăi cînd i-am privit întrebător în timp ce-l ţineam pe netrebnicul ăla deasupra prăpastiei !

Vorbele astea au străpuns-o pe Miriam ca un glonte. Oare aşa să fi fost ? Oare ochii ei provocaseră sau îsi dăduseră eonsimțămîntul pentru asemenea faptă ? O făcuse fără să-şi dea seama. Dar vai ! Revenind asupra scenei tulburătoare şi zbuciumate care tocmai se petrecuse, ea nu putea nega — nu era sigură dacă fusese adevărat sau nu — că i se aprinsese în suflet o bucurie nebună în clipa în care-şi văzuse prigonitorul în pericol de moarte. Era oroare — extaz — sau amândouă deodată ? Orice emoție ar fi stăpînit-o izbucnise şi mai nebuneşte, în clipa în care Donatello îmbrîncise victima în prăpastie, şi crescuse pe măsură ce strigătul acesteia se pierdea înfricoşător în adîncuri. La auzul bufniturii surde pe dalele de piatră Miriam a fost cuprinsă de o groază fără margini.

— Ş
i ochii mei ți-au cerut s-o faci ! repetă ea.' '

Se aplecară amîndoi peste parapet şi priviră în adîncuri cu atenție, de parcă ar fi scăpat acolo o comoară nepreţuită, pe care ar mai fi putut-o salva. Jos, zăcea o grămadă informă, neagră, ce nu mai avea aproape nimic omenesc în ea, în afară poate doar de mîini care erau întinse ca şi cum ar fi încercat să se agațe o clipă de pătratele mici de piatră. Dar erau țepene. Miriam privi fix şi îngrozită masa informă de carne cît numără piuă la o sută. Nu observă la ea nici cea mai mică tresărire, nici un deget nu se mişca.

— L-ai ucis, Donatello ! E mort de-a binelea ! exclamă ea. Zace ca un pietroi ! De-aş fi şi eu la fel !

— N-ai vrut să moară ? întrebă cu asprime Donatello încă luminat de inteligența pe care patima i-o aprinsese. Am avut puțin timp ca să cîntărim lucrurile ; dar a avut parte de judecată în clipa sau în clipele în care l-am ținut suspendat deasupra prăpastiei, iar sentința i-a fost dată de răspunsul pe care l-am citit în ochii tăi. Spune-mi că l-am ucis împotriva voinței tale, spune-mi c-a murit fără să fii întru totul de acord, şi-n clipa următoare o să mă vezi zăcînd alături de el.

— O ! niciodată ! strigă Miriam. Singurul meu prieten ! Niciodată ! Niciodată !

Se întoarse spre el — ea, femeia singură, vinovată şi pătată de sînge — se întoarse spre cel cu care împărțea crima, spre tînărul care pînă înainte cu cîteva clipe era nevinovat şi pe care-l făcuse părtaş la osînda ei. îl îmbră- țişă şi—1 strînse la piept cu disperare, pînă cînd îşi simțiră unul altuia bătăile inimii, iar groaza şi agonia ce-i stă- pînea se amestecară într-o singură emoție învecinată cu extazul.

— Da, Donatello, ai spus adevărul ! reluă ea. Sufletul meu a fost de acord cu ceea ce ai făcut. Amîndoi l-am omorît pe nenorocitul de colo. Fapta ne leagă unul de altul în timp şi în eternitate ca încolăcirea unui şarpe.

Aruncară încă o privire la grămada neînsuflețită de jos, ca să fie siguri că era acolo ; într-atît li se părea că întreaga poveste nu-i decît un vis. Se întoarseră apoi cu spatele la prăpastia fatală şi ieşiră din incintă cu brațele şi sufletele

înlănţuite. Instinctiv aveau grijă să nu se îndepărteze unul de altul mai mult de un pas sau doi, de teamă că groaza şi fiorul de moarte aveau să-i cuprindă de acum încolo dacă ar fi rămas singuri. Fapta lor — crima pe care Donatello o săvîrşise, iar Miriam o aprobase fără reţinere — se încolăcise, cum spusese ea, ca un şarpe, cu laţuri de nedesfăcut în jurul sufletelor lor şi prin foiţa cu care-i strivea făcea din ei o singură fiinţă. Era mai strînsă decît legătura unei cununii. Unirea lor era atît de apropiată în aceste prime clipe, c-ai fi zis că noua înţelegere anulase toate celelalte legături, că se eliberaseră de constrîngerile umanităţii, păşiseră într-o sferă nouă, legi deosebite fuseseră create numai pentru ei doi. Oamenii nu se puteau atinge de ei ; erau în siguranţă !

Ajungînd la treptele ce coboară dinspre Capitoliu, auziră zvon îndepărtat de cîntec şi veselie. Năvalnic mai fusese iureşul crizei care venise şi trecuse ! Era de fapt veselia grupului din care făcuseră şi ei parte pînă mai adineauri. Recunoscură vocile care cu puţin în urmă răsunau în acelaşi ritm cu ale lor. Dar acum nu le mai erau familiare ; sunau straniu, de parcă-ar fi venit din străfundurile spaţiului, atît de îndepărtat era tot ce ţinea de viaţa trecută a acestor vinovaţi, în izolarea morală care îi cuprinsese dintr-o dată. Această suflare a unei pustietăţi nemărginite ce se întindea între ei şi semenii lor, bărbaţi sau femei îi împingea din ce în ce mai aproape, tot mai aproape unul în braţele celuilalt.

. — O ! prietene, strigă Miriam, punînd toată simţirea în acest cuvînt care astfel se încarcă de înţelesuri bogate', de parcă niciodată nu mai fusese rostit. O î prietene, îţi dai şi tu seama la fel ca mine de această însoţire care ne împleteşte cele mai ascunse fibre ale inimii ?

— Îmi dau seama, Miriam, zise Donatello. Respirăm unui pentru celălalt şi sîntem o singură fiinţă !

— Nu mai departe decît ieri, continuă Miriam, da, ce spun, cu numai o jumătate de oră mai înainte, tremuram într-o singurătate de gheaţă. Nici prietenia şi nici dragostea de soră nu reprezentau o legătură care să-mi încălzească sufletul. Dar într-o clipă totul s-a schimbat ! Am scăpat de singurătate !

— Ai scăpat, Miriam ! făcu Donatello.

— Am scăpat, neasemuitule ! exclamă Miriam, privin- du-i chipul, ce devenise impunător, aproape eroic, datorită forţei pasiunii. Am scăpat, nevinovatul meu ! De bună seamă că fapta noastră nu-i o crimă. Prin sacrificiul unei vieţi blestemate şi de nimic, s-au cimentai pentru totdeauna alte două vieţi.

— Pentru totdeauna. Mjriam î exclamă Donalcllo. S-au cimentat cu sîngele lui !

Tînărul tresări la cuvîntul pe care singur îl rostise ; poate că în imaginaţia lui simplă începuse să ia formă un lucru la care nu se gîndise pînă atunci — repulsia ce creşte odată cu trecerea timpului faţă de o legătură ce se întemeiază pe păcat. S-a cimentat cu sînge care avea să se degradeze şi să devină tot mai

respingător, cu trecerea timpului, legîndu-i tocmai de aceea şi mai slrîns.

— Uită ! Leapădă totul în urma ta ! vorbi Miriain, simţind prin simpatie remuşcările ce-i chinuiau sufletul. Fapta odată împlinită, nu mai există.

Se lepădară de trecut, aşa cum propusese ea. sau mai bine zis distilară din el un soi de beţie pătimaşă, care reuşi să-i scoată triumfători din primele clipe ale osîndei. Pentru că şi păcatul îşi are clipele lui de euforie. Efectul imediat al încălcării legii e întotdeauna un sentiment extatic de eliberare. Şi astfel, din prietenia lor întunecată (ce se înălţa pe un cadavru), izvora un fel de beatitudine sau de nebunie pe care nefericita pereche şi-o închipuia mult mai presus de acea nevinovăţie înceţoşată ce-o pierduseră pentru totdeauna.

Într-o stare de spirit ce se ridica la înălţimea nebuniei solemne a acestor clipe, îşi văzură mai departe de drum — nu pe ascuns sau temători, ci cu o alură şi cu o ţinută maiestuoasă. Pasiunea le conferea (aşa cum se întîmplă chiar cu făpturi mai puţin arătoase decît ei) nobleţea ei trecătoare. Păşeau pe străzile Romei, de parc-ar fi făcut şi ei parte dintre umbrele maiestuoase şi vinovate care de veacuri de mult trecute bîntuie oraşul pătat de sînge. La dorinţa lui Miriam au cotit trecînd semeţi pe lîngă locul unde se înălţa altădată Forumul lui Pompei.

— Pentru că aici a fost săvîrşită o faptă măreaţă ! spuse ea. O faptă la fel de sîngeroasă cu a noastră ! Cine ştie dacă n-o să întîlnim cumva confreria pe veci îndurerată şi nobilă a ucigaşilor lui Cezar cu care o să ne salutăm ?

— Acum sînt fraţii noştri ? întrebă Donatello.

— Da. ei toţi, răspunse Miriam, şi mulţi alţii, de care lumea nici n-are habar, au devenit fraţii şi surorile noastre, datorită faptei pe care am săvîrşit-o în ceasul acesta.

Gindul o străbătu ea un fior. Atunci, unde era oare izolarea, înstrăinarea, Paradisul singuratic şi straniu în care fuseseră purtaţi ca şi singurul ei părtaş la crima pe care-o înlaptuiseră ? Oare există cu adevărat un asemenea refugiu, sau e doar o cale ticsită pe care se înghesuia o mulţime de criminali ? Şi oare într-adevăr orice mină pătată de sînge —• caie a turnat otravă, a sugrumat un prunc la naştere, a strangulat un străbunic în timpul somnului, răpindu-i puţinele clipe ce i-au mai rămas — era acum îndreptăţi tă să ţină tovărăşie mîinilor lor ? Nu era nici cea mai mică îndoială că acum aveau un astfel de drept. Te în¡'iori la gindul că o fărădelege făptuită se dizolvă în marea masă a crimei omeneşti, şi ne face pe noi — care ne-am gîndit doar la păcatele noastre mărunte — părtaşi la toate. Şi aslfel Miriam şi iubitul ei nu mai constituiau o pereche izolată, ci membrii unei numeroase confrerii de criminali ce se cutremurau cu toţii văzîndu-se unii pe alţii.

— Dar nu acum, nu încă, murmură ea pentru sine. Cel puţin astă seară nu trebuie să avem nici o remuşcare !

Hoinărind fără ţintă, au ajuns din întîmplare pe strada la capătul căreia se înălţa turnul Hildei. În camera ei cocoţată la

înălțime se vedea lumină : altarul fecioarei era și el luminat ; și cele două licăriri erau luminile cele mai apropiate de stele. Miriam îl trase pe Donatello de braț să se oprească, și-n timp ce stăteau la o oarecare depărtare privind spre fereastra Hildei, o văzură apro- piindu-se și deschizînd-o. Se aplecă mult în afară, îndrep- tindu-și miinile împreunate spre ceruri.

— Ce copil bun și curat ! Se roagă, Donatello, spuse Miriam cuprinsă de un fel de bucurie simplă în fața cucer- niciei prietenei ei. Apoi, copleșită de propriul păcat, strigă cu toată forța vocii ei puternice : „Roagă-te pentru noi, Hilda ; avem nevoie de asta !"

Nu știm decă Hilda i-a auzit sau i-a recunoscut vocea. Fereastra s-a închis pe dată iar silueta dispăru în spatele perdelei ca neaua. Miriam a luat întîmplarea drept un semn că strigătul sufletului ei osîndit nu era primit de ceruri.

CAPITOLUL XX

PROHODUL

BISERICA CAPUCINILOR (unde, aşa cum poale îşi mai aduce aminte cititorul, îşi dăduseră întîlnire ¡o parte din cunoscuţii noştri) e puţin retrasă faţă de Piazza Barberini. într-acolo, la ora fixată, îşi îndreptau paşii Miriam şi Donatello, a doua zi după cele întimplate. Nu există momente în viaţă cînd oamenii să respecte cu mai multă stricteţe întîlnirile neimportante pe care le au şi să acorde o mai mare atenţie îndeletnicirilor de toate zilele, dînd astfel un aspect obişnuit vieţii lor, ca atunci cînd sînt conştienţi de un secret care bănuit i-ar face să apară drept nişte monştri în ochii lumii.

Şi totuşi, cît se serbede şi de plicticoase par toate lucrurile obişnuite comparate cu o asemenea faptă ! Cît de suferind şi înfiorat e a doua zi sufletul ce-a fost atît de cutezător doar cu o seară în urmă ! Cît de îngheţată rămîne inima după ce înflăcărarea şi extazul nebunesc al pasiunii s-au domolit şi zac învelite în cenuşa moartă a focului ce-a pîrjolit cu atîta sălbăticie şi-a fost alimentat de însăşi substanţa vieţii lui ! Cît de nesigur înaintează criminalul poticnindu-se, fără impulsul dat de nebunia violentă ce l-a împins în păcat, şi-I părăseşte cu perfidie de îndată ce-a căzut în ghearele lui !

Cînd Miriam şi Donatello se apropiară de biserică, doar Kenyon îi aştepta pe scări. Hilda promisese şi ea c-o să vină dar încă nu apăruse. De îndată ce se apropiară de sculptor, Miriam îşi impuse să creeze o atmosferă de bună dispoziţie. Se arătă înţelegătoare faţă de sculptor în legătură cu absenţa Hildei, dar îl irită întrucîtva. făcînd aluzie în prezenţa lui Donatello la o afecţiune care deşi niciodată recunoscută pe faţă, fusese poate destul de clar trădată. Sculptorul se gîndi că Miriam încalcă limi-tele unui tact riguros ; merse chiar mai departe şi gene- ralizä, ajungînd. în forul lui intim, la concluzia că scădc-rea asta o întîlneşti mai adesea la femei decît la bărbaţi, rafinamentul cel mai distilat fiind un apanaj masculin.

Era cu totul nedrept faţă de femei în general şi în special faţă de sărmana Miriam, care nu putea fi trasă la răspundere în clipele astea cînd făcea eforturi disperate să fie veselă. Mai mult, se prea poate ca activitatea delicată a minţii să se învălmăşească în urma unui şoc violent, de pildă după o mare nenorocire sau după o crimă înspăimîntătoare, aşa încît să i se tulbure subtili-tatea percepţiilor, efectele putînd fi urmărite în reacţiile cele mai mărunte de zi cu zi.

— Ai mai văzut-o pe copila aceea dragă după ce v-aţi despărţit de noi ? îl întrebă Miriam, vorbind în continuare despre Hilda. I-am dus foarte mult lipsa în drum spre casă ; pentru că nimic nu îmi stîrneşte vise mai curate şi mai frumoase (şi am făcut experienţa asta de zeci de ori) ca o discuţie cu Hilda înainte de culcare.

— Nici nu-i greu de închipuit, răspunse sculptorul pe un ton grav, dar e o favoare de care eu mă bucur prea puţin, ca să nu spun deloc. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu Hilda, după ce m-am despărţit de voi. N-a prea stat cu mine cît timp am

hoinărit, iar ultima dată cînd am văzut-o se grăbea să se întoarcă spre incinta de la Palazzo Caffa- reli să vi se alăture.

. — Imposibil ! exclamă Miriam tresărind.

— Înseamnă că n-aţi mai văzut-o după aceea ? întrebă Kenyon puţin alarmat.

— Nu acolo, răspunse Miriam liniştită. Adevărul e că veneam şi noi în urma grupului, la mică distanţă. Dar nu fi îngrijorat din pricina Hildei, fii sigur că Fecioara veghează asupra nevinovatei copile, ca răsplată pentru evlavia cu care păstrează candela nestinsă la altarul ei. Şi, mai mult, am avut întotdeauna sentimentul că Hilda n-are de ce să se teamă pe străzile astea pline de păcate din Roma, după cum n-au de ce să se teamă porumbeii ei albi cînd se năpustesc spre caldarîm din vîrful turnului, sărind de colo colo, printre copitele cailor. Sînt sigură că există o providenţă anume pentru Hilda chiar dacă nu se întîmplă acelaşi lucru cu ceilalţi semeni.

— Cred în asta cu ardoare, reluă sculptorul, şi totuşi aş fi mult mai liniştit de-aş şti c-a ajuns la turnul ei fără să i se fi întîmplat nimic rău.

— Atunci n-ai nici un motiv să fii îngrijorat, răspunse Miriam. Am văzut-o (ultimul lucru minunat de care îmi amintesc) aplecîndu-se peste fereastră suspendată parcă intre cer şi pămînt !

Kenyon îşi întoarse privirea spre Donatello.

— Pari deprimat, dragul meu prieten, remarcă el. Atmosfera asta lîncedă din Roma nu seamănă deloc cu aerul tare cu care ai fost obişnuit la tine acasă. N-am uitat de invitaţia aît de amabilă pe care mi-ai făcut-o, propunîndu-mi să vin să te văd în vara asta la castelul tău din Apenini. Voi veni negreşit, de asta poţi fi sigur. N~o să avem decît de cîştigat amîndoi de pe urma aerului proaspăt de munte.

— Se prea poate, răspunse Donatello, pe un ton neobişnuit de ursuz. Vechea casă mi se părea veselă în copilărie. Dar dacă mă gindesc mai bine, mi-aduc aminte, totuşi, şi de momente foarte posomorite.

Sculptorul îl privi cu mai multă atenţie pe tînăr şi, surprins, se îngrijoră văzînd că de pe chipul lui dispăruse cu desăvîrşire vioiciunea aceea proaspătă şi încîntătoare pe care i-o dădea setea de viaţă. Ba mai mult, pînă acum, chiar şi atunci cînd stătea absolut nemişcat, avea ceva anume în înfăţişare care-ţi dădea impresia că e gata de o poznă. Şi asta dispăruse în întregime. Veselia-i tinerească, şi odată cu ea simplitatea gesturilor, era umbrită dacă nu cu totul stinsă.

•— Sînt sigur că eşti bolnav, dragul meu, exclamă Kenyon.

— Zău ? S-ar putea, făcu Donatello indiferent. N-am fost niciodată bolnav şi nu ştiu cum ar putea fi.

— Nu-l face pe bietul băiat să'se creadă bolnav, şopti Miriam trăgîndu-l de mînecă pe sculptor. Cu firea lui e în stare să se lungească în pat şi să-şi dea duhul dacă o să descopere că respiră aerul ăsta trist cu care noi. muritorii de rînd, ne vedem siliţi să ne otrăvim plămânii. Dar trebuie să-l

scoatem din Roma asta tristă, adormită şi bă- trînă, unde el era singurul muritor căruia i-a trecut vreodată prin minte să fie vesel. Influenţa ei e prea apăsătoare ca să-i priască unei asemenea făpturi.

Discuţia de mai sus se purtă, în cea mai mare parte, pe scările bisericii Capucinilor ; şi acestea odată spuse, Miriam ridică draperia de piele ce acoperă intrarea bisericilor din Italia.

— Hilda a uitat do întâlnire, remarcă ea, sau poale somnul ei feciorelnic e foarte adine în dimineaţa asta. N-o mai aşteptăm.

intrară în naos. în interior biserica nu era prea mare dar avea o arhitectură frumoasă, cu un tavan boltit deasupra naosului şi un şir de capele întunecoase de amîndouă părţile. în locul obişnuitelor abside laterale. Fiecare capelă avea un altar închinat unui sfînt împodobit cu ofrande ; deasupra altarului se afla o pictură întruchipîndu-l pe sfînt, bine ascunsă sub un văl, dacă era opera unui pictor de renume ; luminări sfinţite ardeau fără întrerupere, iluminînd rugăciunile credincioşilor. Pardoseala naosului era în cea mai mare parte din marmură veche şi spartă, peticită sărăcăcios ici şi colo cu dale de cărămidă ; tot în pardoseală erau încastrate lespezi de mormînt cu o lucrătură în stil medieval, chenare ciudate, siluete şi portrete în basorelief, epitafuri latineşti ce nu mai pot fi descifrate, roase de paşii credincioşilor. Biserica ţine de-o mînăstire de călugări capucini ; şi aşa cum se întîmplă cînd o confrerie are în grija ei un asemenea edificiu, podeaua îţi dădea impresia că nu fusese niciodată frecată sau' spălată ; şi-ţi amintea mai degrabă de o tindă rezervată cîinilor decît de un lăcaş sfînt ; în schimb în bisericile mînăstirilor de călugăriţe, comunitatea de fecioare î.şi dezvăluie fără excepţie puritatea sufletească prinlr-o curăţenie nepîngărită şi printr-o vădită veneraţie ce include atît pereţii cît şi pardoseala.

De îndată ce intrară în biserică, prietenilor noştri li se opriră privirile ipe ceva deosebit în centrul naosului. Sau era cadavrul, sau cum pe bună dreptate ţi-ai fi putut închipui la prima vedere, o măiestrită întruchipare în ceară a unui călugăr mort, cu trupul drapat cum se cuvine. întruchipare în ceară sau realitate din lut rece, trupul zăcea pe un catafalc uşor înălţat, avînd trei luminări înalte aprinse pe ambele laturi şi cîte una la cap şi la picioare. Se auzea şi o muzică potrivită cu acest spectacol funerar. De undeva de sub pardoseala bisericii se înălţau lugubru şi profimd sunetele unui *De Profundis* ce răsuna de parcă ar fi ieşit chiar din mormînt, într-atît de jalnic se rostogolea prin boitele funerare şi se prelingea printre lespezile roase şi printre epitafurile triste, umplînd parcă biserica de o ceaţă mohorîtă.

— Trebuie să-l privesc de aproape pe călugărul ăsta mort, înainte de a părăsi biserica, ii anunţă sculptorul. în studiul artei mele. am beneficiat de multe sugestii de la morţi, pe care cei vii nu mi le-ar fi putut oferi niciodată.

— Nici nu mă miră, răspunse Miriam. E mai uşor să copiezi în lut o imagine după un alt lut. Dar mai întîi ne uităm la tabloul lui Guido. Lumina e favorabilă acum.

Se îndreptară aşadar spre prima capelă din dreapta, cum intri în biserică ; dar acolo îi întîmpină nu tabloul, ci o draperie bine trasă. Feţele bisericeşti din Italia nu-şi fac scrupule în a sacrifica însuşi scopul pentru care a fost creată o operă de artă sacră ; acela de-a deschide calea sentimentelor evlavioase prin intermediul rapid al văzului, pogorîndu-i pe pămînt şi întrupîndu-i aievea pe îngeri, pe sfinţi şi pe martiri ■; nu se dau în lături să sacrifice acest ţel înalt, şi după cum bine ştiu. să salveze multe suflete odată cu asta. în speranţa dobîndirii unei meschine sume de bani. Fiecare operă apaiţinînd unui artist celebru e ascunsă în spatele unei draperii şi arareori arătată, cu excepţia protestanţilor, care-o dispreţuiesc ca obiect de cult şi o apreciază doar pentru meritul ei artistic.

îl găsiră totuşi repede pe sacristan, iar acesta le arătă fără întîrziere pe tînărul Arhanghel ţjLnînd sub călcîiul lui sfînt capul duşmanului răpus. Era imaginea celui mai măreţ dintre evenimentele din viitor în care sperăm cu atîta ardoare, cel puţin atîta vreme cît sîntem încă tineri, dar care se lasă atîta aşteptat înainte de a deveni realitate — Triumful binelui asupra principiului răului.

— Oare unde-o fi Hilda ? exclamă Kenyon. Nu-i stă în fire să întîrzie la o întâlnire ; şi întîlnirea de azi a fost sugerată de ea. în afara ei, cum ştiţi şi voi, toţi ne aminteam pictura în acelaşi fel.

-— Dar noi am greşit, pe cînd Hilda a avut dreptate, aşa cum poţi şi tu să vezi, îi spuse Miriam, atrăgîndu-i atenţia asupra amănuntului care provocase disputa lor din seara precedentă. Nu-i chip s-o prinzi cu vreo greşeală cînd e vorba de o pictură pe care cînd va s-au oprit ochii ei pătrunzători şi calzi.

"— Şi sînt puţine picturile pe care să le fi studiat şi admirat atît, remarcă sculptorul. Nu-i de mirare ; pentru că mă îndoiesc că există pe lume alta atît de minunată. Ce expresie de severitate cerească pe chipul Arhanghelului ! Zăreşti o umbră de durere, tulburare şi dezgust că trebuie să vină în contact cu păcatul, chiar numai pentru a-l struni şi a-l pedepsi ; şi totuşi întreaga-i fiinţă e pătrunsă de o pace cerească.

— N-am fost niciodată în stare, spuse Miriam, şă admir această pictură atît de mult ca Hilda, sub aspectul ei moral şi intelectual. Dacă nu ar fi atît de bună din fire, dacă sufletul ei n-ar fi atît de neprihănit şi de pur, s-ar dovedi un critic mai competent al acestei picturi şi n-ar aprecia-o nici pe jumătate. îi văd defectele mult mai limpede decît pînă acum.

— Spune cîteva dintre ele, îi ceru Kenyon.

— Să începem cu Arhanghelul, reluă Miriam. Cit de frumos arată cu aripile lui perfect netezite, cu sabia ascuţită şi cu armura sa strălucitoare în acel veşmînt albastru ca cerul, care i se potriveşte de minune, croit după ultima modă din Paradis ! Ce ţinută elegantă sugerîndu-ţi rangurile cele mai înalte

din societatea cerească ! Cu cîtă delicatețe amestecată cu dispreț îşi aşază piciorul încălțat în sandale frumoase pe capul duşmanului culcat la pămînt! Dar oare aşa arată virtutea la o clipă după ce-a dat o luptă pe viață şi pe moarte cu păcatul ? Nu, nu. Eu una l-aş fi sfătuit pe Guido altfel. Cel puțin o treime din aripile Arhanghelului ar fi trebuit să fie jumulite, iar restul ar fi trebuit să fie zburlite arătînd la fel cu ale lui Satana ! Sabia ar fi trebuit să-i şiroiască de sînge şi să fie poate frîntă de la jumătate ; armura turtită, veşmintele zdrențuite, pieptul năclăit de sînge ; o rană deschisă de-a curmezişul încruntăturii severe din timpul luptei ! Ar trebui să-şi lase cu toată greutatea piciorul pe balaurul bătrîn, ca şi cînd de asta ar atîrna însăşi salvarea sufletului său, să-l simtă cît de puternic se zvîrcoleşte, şi să nu fie sigur dacă lupta s-a apropiat de sfîrşit, şi nici de partea cui s-ar decide victoria ! Şi în ciuda înverşunării şi în- dîrjirii, în ciuda ororii de nedescris, în ochii lui Mihail şi pe buzele lui ar trebui totuşi să distingi ceva măreț, tandru şi sfint. Nu e posibil ca lupta să fi fost un asemenea joc de copii cum pare s-o fi considerat Arhanghelul spilcuit al lui Guido.

— Pe legea mea, Miri am, exclamă Konyon, uimii de energia sălbatică din vorbele ei. Pictează tabloul luptei omului cu păcatul potrivit propriei tale viziuni ! Cred că va i'i o capodoperă.

— Dacă e ceva de care să fiu sigură, e că tabloul va avea mult adevăr, răspunse ea, dar tare mi-e teamă că victoria va fi de partea răului. Imaginează-ți numai, un demon cu ochii de foc şi înnegrit de fum, călare peste acest înger tînăr şi simpatic, strangulindu-i beregata sa albă cu una din 1 abele din spate, şi lovindu-l triumfător cu coada lui solzoasă, ce are un stilet veninos în vîrf ! Asta-i soarta ce le aşteaptă pe sărmanele suflete care se iau la trîniă cu duşmanul lui Mihail.

Poate că-n clipa asta Miriam şi-a dat seama că neliniştea sufletească o îmboldea să fie neobişnuit de vehementă, pentru că se opri şi se îndepărtă de tablou, fără să mai scoată o vorbă. Pe de altă parte, în tot acest răstimp, Donatello nu se simțise deloc la largul lui, aruncînd în- tr-una priviri întrebătoare şi înfricoşate spre călugărul mort de parcă nu şi-ar fi putut desprinde privirile de pe acest obiect înspăimîntător, numai şi numai pentru că îl cutremurase. Probabil că moartea apare deosebit de urîtă şi de hidoasă cînd e contemplată de un om cu o fire atît de veselă ca a lui Donatello, care trăieşte din plin clipa prezentă şi nu e în stare să încropească decît vagi imagini în privința viitorului.

— Ce-i cu tine, Donatello ? şopti Miriam pe un ton mîngîietor. Tremuri ca varga ! Sărmanul meu prieten ! Ce-i cu tine ?

-— Psalmodia asta ce se înalță din străfundurile bisericii, răspunse Donatello, mă apasă ; pluteşte atît de greu în aer că de-abia mai pot să-mi trag sufletul. Şi mortul de-acolo ! îl simt parcă ar zăcea întins peste propria-mi inimă.

— Nu-ți fie frică ! îi şopti ea din nou. Hai. vino, mai aproape de călugărul mort. în asemenea împrejurări singura cale este să priveşti drept în ochii hidoşeniei respingătoare ; să n-arunci o privire piezişă sau doar o ocheadă, pentru că ele îți

dezvăluie lucrul înfricoşător în tot ce are el mai groaznic. Ține-le de mine, dragă prietene ! Inima mea ajunge pentru amindoi. Fii tare şi totul se va sfîrşi cu bine.

Donatello avu un moment de ezitare, apoi se lipi de Miriam şi se lăsă condus lîngă catafalc. Sculptorul îi urmă. Mai multe persoane mai cu seamă femei, şi cîțiva copii printre ele, stăteau în preajma cadavrului ; în timp ce prietenii noştri se apropiau, o mamă ingenunehe şi—şi puse şi copilul să îngenuncheze, sărutîncl amîndoi mătănii lo şi crucifixul ce alîrnau de cingătoarea călugărului. S-ar putea să fi murit ca un sfînt ; oricum moartea împreună cu sutana lui cafenie cu glugă făceau din acest cucernic părinte o imagine sacră.

CAPITOLUL XXI

CAPUCINUL MORT

CĂLUGĂRUL MORT era îmbrăcat în sutana de lînă cafenie pe care o poartă capucinii, cu gluga trasă pe cap atît cît să-i poți vedea trăsăturile şi o parte din barbă. De cingătoare îi atîrnau mătăniile şi crucifixul ; mîinile îi erau împreunate pe piept; de sub sutană îi ieşeau picioarele (în timpul vieții făcuse parte din ordinul călugărilor desculți şi continua să rămînă aşa şi după moarte) rigide şi înțepenite, ca de ceară, mai palide chiar decît chipul ; gleznele erau legate cu o panglică neagră.

Aşa cum am mai spus, fața-i era descoperită în întregime. Avea o nuanță roşietică, ce nu semăna cu paloarea unui cadavru obişnuit, dar era tot atît de diferită şi de îmbujorarea firească vieții. Pleoapele nu-i erau complet închise lăsînd să se întrevadă globul ochiului ; ca şi cum mortul ar fi aruncat priviri furişe spre cei din jurul lui să vadă dacă erau îndeajuns de impresionați de solemnitatea funeraliilor sale. Sprîncenele-i stufoase dădeau privirii sale un aer sever.

Miriam trecu printre două luminări aprinse şi se opri chiar lîngă catafalc.

— Dumnezeule ! murmură ea. Ce-i asta ?

îl apucă pe Donatello de mînă, şi-n aceeaşi clipă îl simți cuprins de un spasm convulsiv în care recunoscu o palpitație bruscă şi violentă a inimii. într-o clipită mîna-i se făcu un sloi de gheață, într-a ei, care la rîndu-i, îngheță într-un asemenea hal încît degetele lor amorțite ar fi putut trosni. Şi nu era de mirare că le îngheță sîngele în vine ; nu era de mirare că le tresări ră inimile şi că apoi se încleştară ! Chipul mort al călugărului, care căta la ei pe sub pleoapele întredeschise, era acelaşi care le străfulgerase cu ură sufletele despuiate în miez de noapte, cînd Donatello îl azvîrlise în prăpastie.

Sculptorul stătea la picioarele catafalcului şi nu văzuse încă trăsăturile călugărului.

— Picioarele aste>a desculțe ! exclamă el. Nu ştiu de ce, dar ele mă impresionează în mod deosebit. Au păşit în lung şi-n lat pe caldarîmul dur al Romei şi de-a lungul a sute de alte drumuri aspre pe lumea asta, pe unde a colindat călugărul cerşind pentru frații lui, şi de-a lungul arcadelor şi coridoarelor întunecoase ale acestei mînăstiri, din tinerețe şi pînă acum ! Ce

interesant ar fi să urmăreşti tălpile astea roase de timp. de-a lungul tuturor cărărilor ce le-au bătut, încă de pe cînd erau nişte picioruşe gingaşe şi roze de prunc, pe care (cînd erau îngheţate ca acum) le încălzea maieă-sa în palme.

Cum prietenii lui, pe care sculptorul îi credea alături, nu răspunseră nimic la meditaţiile lui bizare, îşi ridică privirea şi-i văzu la capul catafalcului. Se îndreptă şi el într-acolo.

— Oo ! exclamă el.

Aruncă o privire uluită şi îngrozită spre Miriam, dar îşi plecă ochii pe loc. Nu fiindcă ar fi avut vreo bănuială anume, nici măcar cea mai vagă idee. că ea ar fi purtat cît de cît răspunderea morţii fulgerătoare a acestui om. într-adevăr, ar fi fost un gînd prea nebunesc să faci în lumea reală vreo legătură între prigonitorul lui Miriam din ultimele luni, vagabondul din noaptea trecută şi capucinul mort de azi. Mai degrabă părea una din acele inexplicabile schimbări şi întrepătrunderi de identităţi ce apar adesea în plăsmuirile din vis. Dar Kenyon, aşa cum e şi firesc pentru un artist, era înzestrat cu o fantezie extrem de mobilă care avea darul să sesizeze ceea ce se ascunde dincolo de înfăţişarea reală a lucrurilor. Ceva îi şoptea în ureche : Sst ! Fără să se întrebe de ce. se hotărî să nu scoată o vorbă în legătură cu descoperirea misterioasă pe care o făcuse şi s-o lase pe Miriam să spună, dacă vrea, ceva sau să se mire. Dacă ea nu vorbea, enigma avea să rămînă nedezlegată.

Şi-n clipa asta se petrecu ceva ce-ar părea prea fantastic ca să fie povestit dacă nu s-ar fi întîmplat în realitate exact aşa cum îl relatăm. În timp ce prietenii stăteau în preajma catafalcului, văzură cum din nările călugărului mort începu să mustească un firicel de sînge care se prelinse încet spre desişul bărbii, unde se făcu nevăzut înlr-o clipă.

— Ce ciudat ! exclamă Kenyon. Călugărul a murit probabil de apoplexie sau într-un accident fulgerător, de vreme ce sîngele nu i s-a închegat încă.

— Şi ţi se pare o explicaţie îndestulătoare ? îl întrebă Miriam cu un zîmbet care-l făcu pe sculptor să-şi întoarcă fără să vrea privirea. Te mulţumeşte explicaţia asta ?

— Şi de ce nu ?Jntrebă el.

— Cunoşti desigur străvechea superstiţie în legătură cu sîngele care ţîşneşte din trupul unui mort. reluă ea. De unde putem şti că ucigaşul acestui călugăr (sau poate un ucigaş privilegiat, chiar medicul lui) n-a intrat chiar în clipa asta în biserică.

— Nu-mi plac asemenea glume, spuse Kenyon. E o privelişte respingătoare !

— Ai perfectă dreptate ; e înfiorătoare fie că o vezi, fie că o visezi ! răspunse ea cu un suspin înăbuşit, care cînd scapă pe neaşteptate, trădează întotdeauna un suflet împovărat, Nu vreau să ne mai uităm la el. Hai Donateilo. Să ieşim din biserica asta sumbră. Soarele o să-ţi facă bine.

Oare ce femeie s-a mai văzut vreodată supusă unei asemenea încercări ! Miriam nu-şi putea explica ce legătură există între identitatea capucinului mort, expus cu decenţă şi

fast în biserica mînăstirii lui şi aceea a prigonitorului ei, asasinat, zvîrlii printr-un gest necugetat în fundul prăpastiei. în închipuirea ei era ca şi cum un cadavru necunoscut şi ciudat îşi însuşise, în timp ce-l privea, trăsăturile chipului care de-acum înainte urma s-o chinuiască cu amintiri însîngerate. Era poate simbolul repetării ucigătoare a imaginii crimei sale răsfrântă asu-- pra-şi în mii de feluri, ce transforma chipul calm şi măreț al firii, în întregul ei, şi în nenumăratele ei detalii, în tot atîtea amintiri ale acestui unic chip de mort.

De îndală ce-a întors spatele catafalcului şi a făcut cîțiva paşi, lui Miriam îi trecu prin minte că asemănarea nu putea fi dorit o simplă iluzie, ce-ar dispărea dacă s-ar uila la cavadru, mai de-aproape, cu sînge rece. Aşa că tx-ebuia să-l privească din nou şi cît mai repede ; altfel avea să-l înghită mormîntul iar în urma lui rămînea imaginea cumplită a asemănării aceleia întipărită pentru totdeauna în mintea ei.

— Aşteptați-mă o clipă ! le ceru ea prietenilor ei. Doar o clipă ! Se întoarse şi privi din nou cadavrul. Da, astea erau trăsăturile pe care Miriam le ştia atît de bine ; era chipul pe care-l ținea minte dintr-o vreme cu mult mai îndepărtată decît şi-ar fi închipuit chiar prietenii ei cei mai apropia^ ; forma asta de lut a adăpostit duhul răului ce i-a distrus tinerețea nevinovată şi a împins-o, ca să zicem aşa, să-şi păteze sufletul ei de femeie cu o crimă. Dar fie că moartea are ceva măreț în ea, fie că răposatul avusese trăsături nobile şi alese pe care sufletul, înainte de a-şi lua zborul, le pecetluise pe chip, fapt e că Miriam era acum străbătută de un fior şi începuse să tremure, nu din cauza hidoşeniei obişnuite a spectacolului, ci din pri- cma privirii severe şi încărcate de reproş ce părea ațintită asupra ei pe sub pleoapele-i pe jumătate închise. E drept că nu existase făptură mai abjectă decît fusese omul acesta în timpul vieții. O ştia prea bine ; de nimic altceva nu era atît de sigură ; şi cu toate că prigonitorul ei se afla acum în siguranță sub pavăza morții, fără să fie în pericol de a mai fi judecat, se încrunta la victima lui, şi arunca vina pe ea !

— Eşti tu, într-adevăr ? murmură mai mult pentru ea. în cazul ăsta n-ai dreptul să te schimonoseşti aşa ! Dar eşti tu cu adevărat sau doar o nălucă ?

Se aplecă peste călugărul mort pînă cînd una din buclele-i bogate îi atinse fruntea. îi pipăi cu degetul una din mîinile împreunate.

— El e, şopti Miriam. Pe frunte i se vede cicatricea pe care-o ştiu atît de bine. Şi nu-i o nălucire ; îl simt aievea ! Nu mai e nevoie să cercetez faptul, voi încerca însă să mă împac cu situația cît mai bine.

Era surprinzător să vezi cum criza prin care trecea Miriam alimenta atît propria forță cît şi capacitatea de a rezista încercărilor impuse curajului ei. încetă să mai tremure ; frumoasa femeie privi eu asprime la vrăjma- şu-i mort, încercînd să-i înfrunte şi să-i stingă privirea acuzatoare pe care i-o arunca pe sub pleoapele pe jumătate închise.

— Nu, n-ai să mă înfrîngi încruntîndu-te la mine ! exclamă ea. Nici acum, nici cînd vom sta alături în fața tronului de judecată. Nu mi-e teamă să te întîlnesc acolo. Adio. pînă la următoarea noastră intilnire !

Fluturîndu-şi mîna cu trufie, Miriam se apropie de prietenii care o aşteptau la intrarea bisericii. Pe cînd ieşeau, sacristanul îi opri şi se oferi să le arate cimitirul mînăstirii, unde membrii confreriei erau depuşi după moarte spre odihnă veşnică în ţărînă sfîntă, adusă cu multă vreme în urmă tocmai de la Ierusalim.

— Şi călugărul de colo o să fie înmormîntat aici ? întrebă ea.

— Fratele Antonio ? exclamă sacristanul. De bună seamă că bunul nostru frate o să fie aşezat la odihnă tot aici ! Mormîntul lui e deja săpat, iar ultimul ocupant i-a şi cedat locul. Vreţi să-l vedeţi, signorina ?

— Da, vreau ! răspunse Miriam.

— Atunci pe mine să mă iertaţi, îi anunţă Kenyon, vă părăsesc. Un călugăr mort mi-a fost prea de-ajuns, şi n-am destul curaj să dau ochii cu toţi cei care şi-au dat duhul în mînăstirea asta.

Nu era greu să-ţi dai seama după înfăţişarea lui Donatello, că şi el ca şi sculptorul, ar fi fost bucuros să scape de-o vizită la renumitul cimitir al Capucinilor. Dar nervii lui Miriam ajunseseră la o asemenea încordare, încît, schimbînd un spectacol înfricoşător cu altul, în care hidoşenia s-a acumulat de veacuri, se aştepta la o oarecare alinare, la o totală uşurare chiar. Şi pe lîngă asta, im simţ bizar al datoriei o îmboldea să privească locul unde îşi va găsi odihna veşnică fiinţa a cărei soartă fusese atît de funest împletită cu a ei. Aşa că-l urmă pe sacrislan şi-l trase după ea şi pe însoţitorul ci, încurajîndu-l în şoaptă în timp ce mergeau.

Cimitirul se află sub biserică, dar în întregime deasupra pămîntului, şi e luminat de un şir de ferestre zăbrelite cu bare de fier, fără geamuri. Alături de ferestre se deschide un coridor care dă în trei sau patru nişe sau capele boltite, deslul de late şi de înalte, aşternute pe jos cu pămînt sfînt adus de la Ierusalim. Acesta e netezit cu evlavie peste călugării care şi-au dat ultima suflare în mînăstire, şi este ferit de iarba şi de buruienile ce-ar creşte chiar şi în aceste unghere întunecoase, dacă fraţii nu şi-ar da osteneala să le smulgă. Dar cum cimitirul e mic, şi-i un privilegiu de mare preţ să dormi în pămînt sfinţit, există obiceiul din timpuri imemoriale ca atunci cînd unul dintre ei moare, să fie scos scheletul din groapa cea mai veche, şi în locul lui să fie aştezat cel care a dormit de curînd. Astfel fiecare din bunii fraţi se bucură de favoarea unui culcuş sfinţit, însoţit, ce-i drept, de micul inconvenient de a trebui să se scoale cu mult înainte de ivirea zorilor, dacă ne putem exprima aşa, ca să facă loc unui nou locatar.

Dar ceea ce constituie punctul de interes major al cimitirului e modul în care sînt aranjate scheletele dezgropate. Arcadele şi pereţii boltiţi ai nişelor funerare sînt susţinuţi de

stîlpi şi de pilaştri masivi făcuți din femure sau din cranii, de fapt întreaga zidire pare făcută dintr-un material asemănător, iar mînerele şi ornamentele în relief ale acestei neobişnuite construcții sînt din vertebre, în timp ce podoabele mai delicate sînt făcute din oasele mai mici ale scheletului omenesc. Vîrfurile bolților sînt împodobite cu schelete întregi, de parc-ar fi fost lucrate cu multă măiestrie în basorelief. N-avem cuvinte să descriem ce efect respingător şi grotesc produce, deşi nu-i lipsit de un oarecare merit artistic, şi nici cîtă candoare perversă şi-a găsii expresia în modul acesta ciudat de a construi ; şi tot atît de greu e să calculezi ce mulțime de călugări decedați şi pe parcursul a ci te sute de ani au contribuit cu scheletele lor la înălțarea mărețelor arcade ale morții. Pe unele cranii se pot vedea inscripții ce te informează că un anume călugăr, cel care pe vremuri s-a folosit de capul ăsta, a murit în ziua şi-n anul respectiv. Dar marea lor majoritate se înalță unul peste celălalt fără nici o deosebire în planul arhitectural, asemeni nenumăraților morți ce contribuie la unica glorie a unei anume victorii.

în pereții laterali ai boitelor se află nişe unde călugări scheleți şed sau stau în picioare, îmbrăcați în rasele cafenii pe care le-au purtat cînd erau în viață, avînd înscrise numele şi data morții. Craniile lor (unele complet curățate, altele încă acoperite de pielea îngălbenită şi avînd încă părul care fusese obişnuit cu umezeala de pe pămînt) te privesc de sub glugi, rînjind dezgustător. Unul dintre cucernicii părinți e cu gura larg deschisă ca şi cînd ar fi murit în timp ce urla cuprins de o groază şi de o remuş- care ce se aude poate chiar şi acum cutremurînd eternitatea. Totuşi, privite în general, scheletele astea îmbrăcate în sutane şi cu glugile trase par să privească cu mai multă degajare propria lor condiție şi să încerce, zîmbind respingător, s-o transforme într-o mascaradă. Dar cimitirul Capucinilor nu e un loc în care să nutreşti speranțe cereşti ; sufletul ți se scufundă pierdut şi nefericit, apăsat de această povară a morții colbuite ; pămîntul sfînt de la Ierusalim e saturat în asemenea măsură de trupuri pieri- toare încît florile Paradisului nu mai pot creşte în el, aşa cum nu mai cresc nici buruienile sau iarba pămîntească. Har Domnului că există cerul albastru ; eşti nevoit să priveşti îndelung la el ca să-ți redobîndeşti credința. Nu te poți simți nemuritor aici, unde chiar şi altarele capelelor în care sacrul se împleteşte cu oroarea, nu sînt altceva decît grămezi de oase omeneşti.

Cu toate astea să-i acordăm cimitirului prețuirea pe care o merită. Nu se simte nici cel mai vag iz dezgustător, cum te-ai fi aşteptat dacă te gîndeşti cîte fețe cucernice putrezesc acolo, indiferent care ar fi fost felul duhoarei sfinte cu care şi-au luat rămas bun de la lumea asta. Dacă ai lua acelaşi număr de călugări în viață, mirosul n-ar fi nici pe jumătate atît de eterizat.

Miriam trecea îngîndurată de la o Golgotă boltită la alta, şi în cele din urmă în nişa cea mai îndepărtată văzu o groapă deschisă.

— Asta-i groapa pregătită pentru călugărul ce zace întins în biserică ? întrebă ea.

— Da, «ignorina, ăsta-i locul de odihnă al fratelui Antonio, ce-a murit noaptea trecută, răspunse sacristanul. Iar în nişa de colo, vedeţi şade un frate înmormântat acum treizeci de ani şi care s-a sculat lăsîndu-i locul.

— Nu te împaci prea uşor cu gîndul, observă Miriam, că voi, sărmanii călugări, nu vă bucuraţi nici măcar do morminte pe vecie. Mă tem că zăceţi în ele într-o stare de tensiune nervoasă, aşteptînd clipa în care veţi fi tulburaţi, asemeni unor oameni zdrobiţi de oboseală, ce şliu că vor li sculaţi din pat în miez de noapte. Nu s-ar putea oare (dacă s-ar da bani pentru acest privilegiu) ca fratele Antonio •—• dacă ăsta ii e numele — să fie lăsat să doarmă în mormîntul ăsta neîncăpător pînă ce va suna goarna ele apoi ?

— Pentru nimic în lume, signorina ; nu e nici necesar şi nici de dorit, răspunse sacristanul. Un somn de un sfert de veac în pămîntul drag al Ierusalimului valorează mai mult decîl o mie de ani în orice alt pămînt. Fraţii noştri se odihnesc bine aici. Nimeni n-a auzit că s-ar fi strecutal vreodată o slafie dincolo de zidurile acestui binecuvînlat cimitir. .

-— Asla-i bine, răspunse Miriam. Dea Domnul ca acela pe care-l duceţi acum spre odihnă veşnică să nu facă excepţie de la regulă !

Cînd părăsiră cimitirul, ea strecură atîţia bani în palma sacristanului încît ochii acestuia se deschiseră larg şi seînteiară. Fata îi ceru să-i cheltuiască în slujbe pentru odihna sufletului Părintelui Antonio.

CAPITOLUL XXII

GRĂDINA MEDICI

— DONATELLO, I SE ADRESĂ MIRIAM îngrijorată, **în** timp ce treceau prin Piazza Barberini, cum te-aş putea ajuta, dragă prietene ? Te scuturi de parcă ai fi cuprins **de** o criză de friguri romane.

— Da, răspunse Donatello, tremură inima-n mine.

De îndată ce-şi putu aduna igîndurile, Miriam îl conduse pe tînăr spre grădina Villei Medici, în speranţa că umbra odihnitoare şi soarele din acest loc minunai de recreere îl vor mai înviora puţin. În partea aceasta parcul e aranjat după moda veche, cu cărări drepte mărginite de buxuşi crescuţi foarte deşi şi înalţi, lunşi şi dichisiţi deasupra şi pe delături încît sînt la fel de netezi ca un zid de piatră. Sînt alei pline de verdeaţă oferind perspective lungi umbrite de stejari ; la întretăierea cărărilor vizitatorul găseşte bănci de piatră acoperite de licheni, pe care se poate odihni, statui de marmură care se uită întristate la el, pline de regret pentru nasurile pe care şi le-au pierdut. În zonele mai deschise ale grădinii, chiar în faţa frontonului sculptat al vilei, dai de fîntîni şi peluze de flori, iar cînd le vine vremea, de o adevărată revărsare de trandafiri din care soarele darnic al Italiei distilează miresme ce sînt purtate la mari depărtări de adieri tot atîl de darnice.

Dar Donateilo nu găsea nici o delectare în toate aceste lucruri. Călca cuprins de o apatie mută, aruneînd spre Miriam

priviri ciudate, pe jumătate stîrnite şi uluite, ori de cîte ori ea încerca să stabilească o legătură între gîndu- rile lor, şi în felul acesta să-i mai uşureze din povara care-i covîrşea sufletul.

Il sili să se aşeze pe o bancă de piatră, la încrucişarea a două alei străjuite de bolţi de verdeaţă, într-un loc de unde puteau zări de la mare depărtare pe oricine s-ar fi apropiat întîmplălor de ci.

— Dragul meu prieten, îi vorbi ea, cuprinzîndu-i între palme mîna-i lipsită de viaţă, ce să-ţi spun ca să-ţi aduc puţină alinare ?

— Nimic ! răspunse Donatello întunecat. Nimic nu mă mai poate mîngîia vreodată.

— Îmi duc propria-mi nenorocire, continuă Miriam. propriu-mi păcat, dacă e într-adevăr păcat şi de-i nenorocire ori de-i păcat voi şti cum să procedez. Dar tu, scump prieten, care erai o fiinţă atît de rară în lumea asta a noastră, şi păreai o făptură de care durerea nu se poate atinge — tu, despre care ajunsesem să cred că aparţii unei stirpe care a dispărut pentru totdeauna, rămînînd singurul ei supravieţuitor, ca să-i arăţi omenirii ce plăcută şi voioasă era viaţa în timpuri demult apuse — de ce-ai avut tu nevoie de durere sau de crimă ?

— Au venit peste mine aşa cum vin şi peste alţi oameni, răspunse Donatello dus pe gînduri. înseamnă că mi-au fost ursite la naştere.

— Nu, nu ; au venit odată cu mine, replică Miriam. Eu port răspunderea pentru ele ! Vai, Doamne ! De ce m-am născut ? De ce a trebuit oare să ne întâlnim ? De ce nu te-am alungat de lîngă mine, ştiind — pentru că mi-o spunea inima —■ că norul de care eram învăluită te va cuprinde şi pe tine !

Donatello se foia neliniştit, cuprins de un neastîmpăr de multe ori îmbinat cu o deprimare ca de plumb. O şopîrlă cafenie cu două cozi — monstru pe care-l întîlneşti destul de des sub soarele Romei — ţîşni peste piciorul lui făcîn- du-l să tresară. Rămase tăcut o vreme, şi tot aşa şi Miriam, care voia să-şi topească întreaga inimă într-o înţelegere plină de căldură pe care s-o reverse asupra lui chiar de-ar fi fost să-l înviorezе doar o clipă.

Tînărul îşi duse mîna la inimă şi, cum mîna lui Miriam era într-a lui, fără să vrea el o ridică şi pe a ei.

— M-apasă o mare greutate aici ! spuse el.

Miriam avu impresia (dar şi-o înăbuşi cu hotărîre) că Donatello se înfioră în clipa în care îi strînse mîna la pieptul lui.

— Reazemă-ţi inima de mine, dragul meu ! reluă ea. Lasă-mă pe mine să-i port povara ; sînt în stare s-o fac ; pentru că sînt femeie şi te iubesc ! Te iubesc, Donatello. Mărturisirea asta nu-ţi aduce nici o mîngîiere ? Uită-te la mine ! Pînă acum îţi făcea plăcere să te uiţi. Uită-te în ochii mei ! Uită-te în sufletul meu ! Oricît de adînc te-ai uita n-ai să vezi nici măcar jumătate din dragostea şi devotamentul pe care le am faţă de tine. Nu-ţi cer decît să primeşti întregul meu sacrificiu prin care voi încerca să repar răul la care te-ai expus de dragul meu ; dar fiindcă tu eşti marea mea dragoste nici n-o să fie sacrificiu.

Toată această înflăcărare de partea lui Miriam ; de partea lui Donatello, o tăcere apăsătoare.

—- Vorbeşte ! exclamă ea. Promite-mi că, încetul cu încetul, ai să fii din nou măcar cît de puţin fericit!

•— Fericit ? murmură Donatello. N-o să mai fiu fericit niciodată ! Niciodată ! Niciodată !

— Niciodată ? Ce vorbă cumplită ! replică Miri am. E atît de cumplită că n-ar trebui s-o laşi să se prăbuşească peste sufletul unei femei care te iubeşte, şi-şi dă seama că ţi-a pricinuit nefericire ! Dacă mă iubeşti, Donatello, n-o mai rosti. Şi nu-i adevărat că m-ai iubit ?

— Te-am iubit, răspunse Donatello, posomorit şi absent.

Miriam dădu drumul miinii tinărului, dar nu şi-o retrase pe a ei aşteptînd o clipă să vadă dacă el va încerca să i-o reţină. De încercarea asta simplă depindeau multe.

Cu un oftat greu •— ca atunci cînd te răsuceşti în somn cînd ai un coşmar — Donatello se întoarse şi-şi cuprinse fruntea în palme. în jurul lor aerul era cald cum este la Roma atunci cînd aprilie trece în mai ; dar cînd Miriam îi văzu mişcarea involuntară şi-i auzi oftatul de uşurare (pentru că asta e interpretarea pe care i-a dat-o), tot trupul îi fu cuprins de un fior de parcă asupra ei s-ar fi abătut cel mai îngheţat vînt din Apenini.

..Şi-a făcut sieşi un rău mai mare decît mi-aş fi închipuit'', îşi spuse ea cuprinsă de o milă fără margini. „Vai ! ce greşeală cumplită ! S-ar fi putut bucura de un dram de fericire în urma faptei lui, de-ar fi fost împins spre ea de-o iubire destul de mare ca să supravieţuiască freneziei acelei clipe cumplite — o iubire destul de intensă ca să-şi facă legi proprii şi să-şi găsească justificări împotriva remuşcărilor fireşti. Dar să comiţi o crimă înfiorătoare (şi aşa era omorul pe care-l înfăptuise, doar dacă dragostea, ştergînd deosebirile morale, îl făcea să pară altfel) fără altă garanţie mai serioasă decît năzărirea de-o clipă a unui copil. Mi se rupe inima de mila lui. Cît despre mine, mie nu-mi mai foloseşte nici mila mea nici a altora.

Se ridică de lîngă tînăr şi rămase în picioare înaintea lui cu chipul învăluit de tristeţe şi de compătimire ; era chipul unui suflet distrus, tînguindu-se de jalea lui, o jale mai mică decît cea impusă de înţelegerea ei mai profundă.

■—- Donatello, trebuie să ne despărţim, vorbi ea cu hotărîre plină de amărăciune. Părăseşte-mă ! întoarce-te la vechiul tău turn din Apenini. printre văile înverzite aşa cum mi-ai povestit. Ajuns acolo, toată întîmplarea n-o să ţi se pară decît un vis urît. Pentru că în timpul somnului conştiinţa noastră-i adormită şi de multe ori în vis ne întinăm cu păcate pe care nu le putem l'ace cînd sin tem treji. Fapta pe care ţi s-a părul c-ai săvîrşit-o azi noapte n-a fost altceva decît un astfel de vis ; tot atîta realitate a fost şi în ce ţi-ai imaginat că ai înfăptuit. Du-te şi uită de tot !

—- Oo ! faţa aia înfiorătoare ! exclamă Donatello acoperindu-şi ochii cu palmele. Spui că n-a fost realitate ?

— Da, pentru că ai văzut-o în vis, răspunse Miriam. N-a fost reală : ca să înţelegi trebuie neapărat să nu-mi mai vezi niciodată chipul. Poate că înainte ţi s~a părut atrăgător, dar acum nu mai are nici un farmec. Şi chiar aşa s-ar putea să mai păstreze puterea lui funestă ca să-ţi reamintească de vechea iluzie şi odată cu ea. de remuscarea şi chinul care ţi-ar înnegura întreaga viaţă. Pleacă de lîngă mine, şi dă-mă uitării.

— Să te dau uitării, Miriam ! exclamă Donatello stîrait întrucîtva de nepăsarea disperării. De-aş putea să-mi aduc aminte de tine şi să te văd departe de chipul acela înspăimîntător ce mă ţintuieşte cu privirea peste umărul tău, asta ar fi cel puţin o consolare dacă nu chiar o bucurie.

— Din moment ce chipul lui te urmăreşte alături de al meu, reluă Miriam, aruncînd o privire înapoi, înseamnă că trebuie neapărat să ne despărţim. Cu bine ! Dar dacă vreodată vei fi chinuit, sau în pericol, vei fi umilit sau sărac, or vei avea o altă suferinţă mai cumplită sau o povară mai greu de suportat — şi vei simţi nevoia unei vieţi care să ţi se dăruiască pe deplin, numai s-o facă pe a ta mai uşoară, atunci cheamă-mă ! Aşa cum stau lucrurile acum între noi, m-ai cumpărat cu mare sacrificiu, dragul meu, ca să descoperi că nu valorez nimic. Aruncă-mă, deci ! Şi-ţi urez să nu mai ai niciodată nevoie de mine ! Dar de s-ar întîmpla totuşi să te afli în cumpănă, o dorinţă — chiar o dorinţă nerostită — mă va aduce lîngă tine î

• Mai rămase o clipă în picioare, aşteptând un răspuns:' Dar privirea lui Donatello se abătu din nou spre pămînl şi-n mintea lui rătăcită şi-.n sufletul lui copleşit nu putu găsi nici o vorbă drept răspuns.

— S-ar putea ca ora de care-am pomenit să nu vină niciodată, a adăugat Miriam. Adio, adio pe veci.

— Adio, făcu Donatello, Voce» lui de-abia îşi croi drum prin noianul de gînduri şi emoţii neobişnuite ec se abătuseră asupra lui ca un nor gros şi întunecat şi poate că şi pe Miriam o zărea printr-o ceaţă atîl de tulbure încît i se părea o nălucire ; o auzea vorbind doar ca pe un ecou slab şi stins.

Se îndepărtă de tînăr şi, deşi inima-i tînjea după el, nu voi să pîngărească despărţirea lor grea, printr-o îmbrăţişare şi nici măcar printr-o strîngere de mînă. Trecuse alît de puţină vreme din clipa în care trăiseră iluzia unei mari iubiri şi de cînd ea-l împinsese la o faptă alît de înfiorătoare, şi totuşi, acum se despărţeau, după toate aparenţele, cu tot atîta răceală ca nişte oameni a căror legătură n-a durat mai mult de-o oră.

De îndată ce Miriam plecă, Donalello se întinse, cît era de lung, pe banca de piatră, şi-şi trase pălăria pe ochi.a ^ cum fac, în clipele lor libere, tinerii lipsiţi de griji din visătoarea Italie cînd se lungesc în primul loc umbros pe care-l întîlnesc, şi-i trag un pui de somn în amiaza mare. Era într-o stare de toropeală şi-şi închipui că-i cuprins de moleşeala de care avusese parte în viaţa lui nevinovată din trecut. Curînd însă se ridică încet şi ieşi din grădină. Din cînd în cînd, sărmanul Donatello tresărea de parcă ar fi auzit un ţipăt sau se dădea speriat înapoi de parcă i-ar fi apărut deodată în faţă un chip cu o înfăţişare

înspăimîntătoare. în starea neagră în care se afla, uluit de noutatea păcatului şi a durerii, nu-i mai rămăsese aproape nimic din asemănarea izbitoare cu veritabilul Faun al lui Praxiteles, fantastică descoperire făcută pentru propriul lor amuzament, de cei trei prieteni.

CAPITOLUL xxnr

MIRIAM ŞI HILDA

CUM PĂRĂSI GRĂDINA MEDICI. Miriam se simţi pierdută în lume ; şi cum n-avea nici un motiv să prefere un loc altuia. îşi lăsă paşii s-o ducă la voia întîmplării. Şi astfel, prinsă în urzeala de străzi întortochiate din Roma;

văzu turnul Hildei înălţîndu-i-se în faţă şi-i trecu prin minte să urce pînă la cuibul tinerei, ca s-o întrebe de ce se răzgîndise să mai vină la întîlnirea pe care o avuseseră la biserica Capucinilor. Oamenii săvîrşesc adesea cele mai inutile gesturi în clipele cele., mai apăsătoare şi mai încordate din viaţă, aşa că nu ne-am mira dacă Miriam a fost minată doar de o curiozitate atît de neînsemnată ca şi cea de care am pomenit. Dar în acelaşi timp îşi mai amintea, cu inima strînsă, că sculptorul spusese că Hilda a făcut cale-ntoarsă spre incinta palatului Caffarelli, cău- tînd-o chiar pe ea. Dacă ar fi fost obligată să aleagă între a apărea infamă în ochii întregii lumi, sau numai în ochii Hildei, ar fi acceptat fără ezitare prima alternativă, cu condiţia să rămînă nepătată în faţa prietenei cu sufletul imaculat. Aşadar, posibilitatea ca Hilda să fi fost martoră la scena din noaptea trecută era, bineînţeles, motivul ce-o atrăsese pe Miriam spre turn şi o făcea acum, că se apropia. să întîrzie şi să ezite.

Odată ajunsă în preajma turnului, i-au atras atenţia o serie de semne, pe care mintea ei tulburată le interpretă în chip sinistru. O parte din familia de zburătoare a prietenei ei. porumbeii, stăteau ghemuiţi într-un colţ al pieţii, cu capetele ascunse cu tristeţe sub aripi ; alţii se opriseră din zbor pe capetele, aripile, umerii şi goarnele îngerilor de marmură ce împodobeau faţada bisericii din vecinătate ; doi sau trei se aşezaseră în apropierea altarului Fecioarei ; iar alţii, atîţia cîţi încăpeau, se înghesuiseră pe pervazul geamului Hildei. Dar toţi, aşa i se părea lui Miriam, erau obosiţi de aşteptare şi dezamăgiţi — nu zburau, nu-şi fluturau aripile şi nu gungureau ; ceva anume ce-ar fi trebuit să le facă ziua veselă şi luminoasă fusese în mod evident omis din cronica zilei. Ba mai mult, perdeaua albă de la fereastra Hildei era trasă complet lăsînd doar o fîşie mică descoperită pe-o latură, pe care Miriam îşi aminti că o observase şi în noaptea trecută.

— Linişteşte-te, i se adresă Miriam propriei ei inimi, apăsîndu-şi-o tare cu mîna. De ce te zbaţi aşa ? N-ai îndurat lucruri şi mai îngrozitoare ?

Oricare i-ar fi fost temerile, refuză să se întoarcă din drum. Se putea întîmpla — şi ar fi dat oricît pentru o astfel de uşurare — ca Hilda, nebănuind nimic despre dezastrul nopţii trecute, s-o întîmpine cu un zîmbet radios şi astfel să redea prietenei sale ceva din căldura vitală fără de care sufletul ei era

un sloi de gheață. Dar putea oare Miriam, păcătoasă cum era, să-i îngăduie Hildei s-o sărute pe obraz, să-i strîngă mîna şi drept urmare să înceteze să mai fie neîntinată de contactul cu lumea ca pînă acum ?

— N-o să mă mai pot bucura de atingerea ei gingaşă, îşi spunea Miriam, în timp ce urca cu greu scările, dac-o să am puterea sufletească s-o împiedic. Dar vai ! Ar fi o alinare pentru fiorii de gheață care-mi străbat inima. Nu-i pot face nici un rău neprihănitei mele Hilda dacă o să-i dau o sărutare de despărțire. Asta o să fie tot !

Dar în clipa în care ajunse la capătul scărilor, Miriam se opri şi rămase nemişcată pînă îşi impuse o hotărîre de neclintit. N-o s-o mai ating niciodată. Nici buzele mele, nici mîinile n-or s-o mai atingă vreodată pe Hilda, spuse ea.

în tot acest timp Hilda se frămîntase închisă în atelierul ei. Dacă ți-ai fi aruncat ochii în cămăruța de alături, i-ai fi văzut pe pat urma uşoară lăsată de trup dar ți-ai fi dat fără întîrziere seama că nu fusese ridicată cuvertura albă. Perna însă era şifonată ; biata copilă îşi îngropase fața în ea şi o udase cu lacrimile-i nevinovate (mai înghețate şi mai disperate nu pot țîşni din suferința umană), lacrimi pe care le vărsă sufletul ei cînd descoperi pentru prima oară că într-adevăr există pe lume păcat. Cei tineri şi curați nu pot descoperi adevărul ăsta cumplit pînă nu văd cu ochii lor vinovăția vreunui prieten în care au avut încredere. Poate că au auzit multe despre răul ce domneşte în lume şi par să ştie de existența lui dar numai ca despre o teorie abstractă. Cu timpul, un muritor pe care-l prețuiesc cel mai mult e împuternicit de Providență să-i învețe lecția asta îngrozitoare ; comite un păcat ; şi Adam cade din nou şi Raiul, care pînă acum era o grădină în plină floare, e din nou pierdut şi ferecat pentru totdeauna, păzit la poartă cu săbii de foc.

Hilda stătea pe un scaun în apropierea portretului Beatricei Cenci. pe care nu-l luase încă jos de pe şevalet. O trăsătură particulară a acestei picturi e că nu poți susprinde expresia Beatricei în toată profunzimea ei dacă priveşti tabloul direct, că nu poate fi surprinsă decît pri- vindu-l din unghiuri diferite sau dacă-ți cade privirea din întîmplare pe el ; e ca şi cum fața de pe pînză ar avea propria ei viață şi conştiință de sine, şi-ar fi hotărît să nu-şi trădeze durerea sau păcatul tainic, n-ar lăsa ca adevăratele-i sentimente să iasă la iveală decît în clipa în care se crede neobservată. Un efect miraculos asemănător n-a mai fost realizat niciodată cu ajutorul penelului.

Pe peretele opus şevaletului atîrna o oglindă care reflecta şi fața Hildei şi a Beatricei. Tot schimbîndu-şi locul, istovită şi fără viață cum era, la un moment dat ochii Hildei căzură din întîmplare pe oglindă şi observă aproape fără să-şi dea seama amîndouă imaginile. Avu senzația cutremurîndu-se de groază — că expresia Beatricei zărită dintr-o parte şi dispărînd în clipa următoare fusese înfățişată şi pe chipul ei de unde îşi luă zborul cu aceeaşi grabă sfioasă.

„Oare sînt şi eu întinată de păcat ?" se gîndi sărmana fată ascunzîndu-şi fața în palme.

Nu în aceeaşi măsură, slavă cerului ! Dar vorbind de portretul Beatricei, întîmplarea ne sugerează o teorie ce-ar putea explica durerea de nedescris şi umbra misterioasă de păcat, pe care o exprimă, fără ca prin aceasta să ştirbească din puritatea pe care i-o acordăm cu dragă inimă acestei fete nefericite. Şi într-adevăr cine-ar fi în stare să-i privească gura — cu buzele întredeschise, la fel de nevinovate ca ale unui prunc care a plîns — fără să afirme că Beatrice e nevinovată ? N-are altă vină decît că e profund conştientă de păcatele tatălui ei, care aruncă asupră-i o umbră şi o împinge îngrozită spre sfere inaccesibile şi îndepărtate, unde n-o poate ajunge nici un fel de înțelegere. Iar cunoaşterea păcatului lui Miriam stîrnea aceeaşi expresie pe chipul Hildei.

Emoționată, Hilda îşi mută însă scaunul ca să nu mai poată vedea cele două imagini din oglindă. începu să urmărească o geană de soare ce se strecura printr-o fereastră oblonită şi se tîra de la un obiect la altul, marcîndu-l pe fiecare ca un deget luminos, ca apoi să le facă să dispară pe rind. La fel şi mintea ei, aidoma razei sprintene de soare, trecea de la un gind ia altul fără să poată zăbovi asupra unuia care să-i aducă alinarea. Firea ei vioaie, energică şi plină de tinerețe nu ştiuse pînă acum ce înseamnă deprimarea. Tocmai lipsa de realitate a lumii o iacea acum să se simtă deprimată. Cea mai bună prietenă, al cărei suflet reprezenta pentru Hilda .tot ce-avea mai de preț, nu mai exista pentru ea ; şi din acest deşert jalnic pe care Miri am îl părăsise, au dispărut totodată sensul, adevărul şi integritatea vieții, mobilul strădaniilor şi bucuria reuşitei.

Bătuse demult ora amiezei cînd auzi paşi pe scări. Trecură de caturile de jos ale palatului şi urcau acum treptele ce nu puteau duce decît spre încăperile ocupate de Hilda. Deşi păreau osteniți, Hilda îi recunoscu. O treziră din nuu la viață. Primul imbold a fost să se repeadă la uşa atelierului s-o încuie cu cheia şi să tragă zăvorul. Dar în clipa următoare îi trecu prin minte c-ar fi o laşitate nedemnă de ca şi că Minam — care ieri îi mai era încă cea mai bună prietenă — avea în fond tot dreptul să i se spună în față că de-acum încolo trebuie să se considere o străină.

O auzi oprindu-se în fața uşii. Am văzut mai înainte că Miriarn se hotărîse să nu-i strîngă mina Flildei şi nici să n-o sărute. Nu ştim ce s-a ales cu hotărîrea ei. Cum Miriam avea o fire extrem de impulsivă, poate că a uitat de ea la simpla vedere a Hi Idei ; oricum aveai impresia că e învăluită într-un veşmînt țesut de razele soarelui, apărînd, în clipa în care s-a deschis uşa, în toată splendoarea frumuseții ei cu totul ieşite din comun. Adevărul e că odată ajunsă la ultimul refugiu pe care-l avea. sau spera să-l mai aibă. inima îi bătea să-i spargă pieptul. Uită pentru o clipă motivele pentru care trebuia să păstreze distanța. De obicei, Miriam era destul de rezervată în demonstrațiile de afecțiune, spre a nu distona cu delicatețea prietenei sale. Dar acum îşi deschise larg brațele s-o cuprindă pe Hilda.

— Scumpa şi draga mea Hilda ! exclamă ea. Simt că m-am născut din nou văzîndu-te !

Hilda rămase în picioare în mijlocul camerei. Dar cînd prietena sa trecu de uşă, ea făcu cu miinile un g«st involuntar de respingere atît de sugestiv că Miriam simți dintr-o dată cum între ele s-a căscat o prăpastie imensă.
Se puteau zări numai de pe cele două maluri ale prăpastiei, dar părea exclusă orice întâlnire şi pentru că nu aveau cum arunca o punte între ele, trebuiau să înconjoare Eternitatea ca să se mai afle alături de aceeaşi parte. Şi chiar gîndul reîntîlnirii era îngrozitor. Era de parcă una din ele, fie Hilda, fie Miriam, ar fi murit şi nu mai puteau comunica fără să violeze legile spiritului.

Şi totuşi, împinsă de o disperare nesăbuită, Miriam făcu încă un pas spre prietena ei pe care-o pierduse.

— Nici un pas mai mult, Miriam ! exclamă Hilda.

O implora atît de fierbinte şi punea atîta durere în privirea şi în tonul cu care rostise aceste cuvinte care totuşi exprimau un dram de încredere, de parcă biata fată ar fi fost conştientă că .ceva, un scut de nepătruns, o apără.

— Ce s-a întîmplat între noi, Hilda ? întrebă Miriam. Nu mai sîntem prietene ?

— Nu ! Nu ! exclamă Hilda cutremurîndu-se.

— Cel puțin am fost prietene, continuă Miriam. Te-am iubit din tot sufletul ! Te mai iubesc şi acum ! Ai fost pentru mine O soră mai mica ; da, chiar mai dragă decît O soră de sînge ; pentru că amîndoua am fost atît de singure, Hilda, şi pentru că întreaga omenire ne-a împins una spre cealaltă, ca să biruim singurătatea şi înstrăinarea. Aşadar, te fereşti de atingerea mea ? Nu mai sînt aceeaşi de ieri ?

— Vai ! Nu, Miriam ! răspunse Hilda.

— Ba, da, aceeaşi, aceeaşi în ceea ce te priveşte, Hilda, reluă prietena ei de altă dată. Dacă mi-ai atinge mîna ai vedea că îți va răspunde cu tot atîta căldură. Dacă ai fi bolnavă sau ai avea vreo suferință aş sta de veghe lîngă tine zi şi noapte. Adevărata afecțiune se manifestă prin lucruri simple ca astea. Şi totuşi acum, Hilda, numai prin privirea pe care mi-o arunci, s-ar spune că mă aşezi dincolo de limitele omenescului !

— Nu eu fac asta, Miriam, nu eu sînt cea care am făcut asta.

— Tu, şi numai tu, Hilda, răspunse Miriam, stîrnită să-şi apere cauza de însăşi înverşunarea cu care o respingea prietena. Sînt aceeaşi femeie de ieri ; înzestrată cu aceeaşi fire, aceeaşi inimă caldă şi aceeaşi dragoste sincera şi adevărată, pe care le ştii din totdeauna. în tot ce ie priveşte am rămas neschimbată. Şi crede-mă, Hilcia. cînd o ființă îşi alege din toată lumea o singură prietenă, numai un act de infidelitate ce ar împiedica relațiile fireşti între cele două o poate îndreptății pe una din ele să rupă legătura. Ti-am înşelat aşteptările ? Atunci poți să mă arunci ! Ți-am făcut vreun rău direct ? Atunci iartă-mă, dacă poți. Dar dacă am păcătuit față de Dumnezeu şi de oameni, şi am păcătuit cumplit, atunci fi-mi prietenă şi mai mult ca Înainte, pentru că am o şi mai mare nevoie de tine.

— Nu mă tulbura în chipul ăsta. Miriam ! exclamă Hilda, caie nu se ferise să exprime prin priviri, sau prin gesturi, chinul ce i-l pricinuia întrevederea. Dacă aş fi unul din îngerii

domnului şi n-aş putea păcătui nicicînd, şi veşmintele mi-ar rămîne veşnic nepătate, aş rămîne mereu alături de tine şi aş încerca să te îndrum spre înălțimi. Dar sînt o biată fată, singură, pe care Dumnezeu a aşezat-o într-o lume păcătoasă, fără altceva decît un veşmînt neprihănit, cerîndu-i să-l aducă înapoi tot atît de alb ca în clipa cînd l-a îmbrăcat.. Forța de atracție ar fi mult prea puternică pentru mine. Atmosfera albă şi pură în care încerc să discern ce lucruri sînt bune şi adevărate, s-ar întina. Iată de ce, Miriam, intenționez mai înainte de a nu fi prea tîrziu, să dau ascultare acestei tulburări sufleteşti cutremurătoare, care îmi porunceşte ca de aici înainte să te evit.

— Ah ! e un lucru crud din partea ta ! E îngrozitor ! murmură Miriam lăsîndu-şi fruntea în palme. Două trei clipe mai tîrziu îşi ridică privirea, palidă ca de mort. dar cu hotărîre în trăsături. Am spus-o întotdeauna. Hilda, că eşti nemiloasă ; pentru că mi-am dat seama de asta chiar atunci cînd mă iubeai mult. Nu ai făptuit niciodată un păcat şi nici măcar nu ştii bine ce înseamnă ; de asta eşti atît de neînduplecată ! Ca înger nu ai nici un defect : dar ca ființă umană şi ca femeie, printre bărbați şi femei pământene, ai nevoie de un păcat care să te îmblînzească.

— Să mă ierte Domnul, spuse Hilda, dacă am rostit o vorbă mai crudă decît trebuia !

— N-are nici o importanță, răspunse Miriam. Deşi vorbele tale m-au rănit în suflet, eu una te iert. Şi acum, înainte cje a ne despărți pentru totdeauna, spune-mi ce-ai văzut sau ce-ai ailat în legătură cu mine, de cînd ne-am întîlnit ultima oară ?

— Un lucru cumplit, Miriam, spuse Ililda pălind şi mai mult.

— îl vezi scris pe chipul meu sau în priviri ? întrebă Miriam, care în tulburarea ei căuta alinare într-o bravadă aproape nebunească. Tare aş vrea să ştiu cum se face că Providența, ori soarta, ne aduce martori tocmai în clipele în care ne imaginăm că acționăm în cea mai desăvârşită intimitate. Să cred oare că toată Roma a fost de față ? Sau cel puțin grupul nostru vesel de artişti ? Sau pr>rt pe mine vreo pată de sînge, sau răspîndesc o duhoare ucigaşă din hainele mele ? Se spune că duhurilor diavoleşti — care cîiidva au fost îngeri încîntători — le înfloresc diformități monstruoase. Spune-mi, observi oare la mine aşa ceva ? Hilda, în amintirea prieteniei noastre vechi, spune-mi tot ce ştii.

Implorată în felul acesta şi speriată de emoția nebunească pe care Miriam nu o mai putea stăpîni, Hilda se strădui să povestească ceea ce văzuse.

— După plecarea celorlalți cunoscuți m-am întors să-ți vorbesc, spuse ea, pentru că am avut impresia că era ceva care te tulbură, şi aş fi vrut, dacă mi-ai fi permis, să împart cu tine durerea. Uşa ce dădea în incintă era pe jumătate închisă ; dar am deschis-o, te-am văzut pe tine şi pe Donatello, împreună cu încă un ins pe care îl observasem mai înainte în umbra unei nişe. El s-a apropiat de tine, Miriam. Ai îngenunchiat în fața lui ! L-am văzut pe Donatello năpustindu-se asupra lui ! Am dat să

țip, dar mi se uscase gîtul. Am dat să mă reped spre voi, dar parcă-mi prinseseră picioarele rădăcini. A fost ca o lovitură de trăznet. I-ai aruncat o privire lui Donatello — o singură privire.

— Da, Hilda, da ! exclamă Miriam cu un interes viu. Nu te opri tocmai acum ! Privirea aceea ?

— Ea-ți dezvăluia tot sufletul, Miriam, continuă Hilda acoperindu-și ochii de 'parcă ar fi vrut să oprească amintirea. O privire de ură, de triumf, de răzbunare, și ai fi zis, chiar de bucurie în fața unei ușurări nesperate.

— Ah ! deci Donatello a avut dreptate, murmură Mi- riam, tremurînd acum din creștet pînă-n tălpi. Ochii mei i-au ceru t-o ! Continuă, Hilda.

— Totul s-a petrecut atît de repede, cu iuțeala fulgerului, spuse Hilda, și totuși mi s-a părut că Donatello s-a oprit o clipă cît ți-ar trebui să-ți tragi răsuflarea. Dar privirea aceea ! Vai ! Miriam, cruță-mă. Mai e nevoie să continui ?

— Nu ! Ajunge, Hilda, răspunse Miriam, plecindu-și capul ca și cînd ar fi ascultat sentința de condamnare a unui tribunal suprem. Ajunge ! M-ai lămurit asupra unui lucru în legătură cu care eram foarte tulburată. De-acum înainte voi fi liniștită. Îți mulțumesc, Hilda. —

Era pe punctul să plece dar se întoarse din prag.

— Asta e un secret îngrozitor pentru sufletul unei tinere, observă ea. Ce-ai să faci cu el, sărmană copilă ?

—■ Cerul o să-mi ajute și o să-mi arate calea, răspunse Hilda, izbucnind în lacrimi, pentru că mă simt strivită sub povara lui ! îmi pare o adevărată crimă să știu un asemenea lucru și să-l tăinuiesc. Se zbate fără întrerupere în sufletul meu, amenințînd, implorînd, insistînd să fie lăsat la lumină ! Oh ! mamă ! maica mea scumpă ! Dacă ar mai trăi și de-ar fi la capătul pămîntului m-aș duce să-i mărturisesc acest secret întunecat, așa cum ii dez- văluiam toate micile necazuri ale copilăriei. Dar sînt singură, singură ! Miriam, tu care ai fost unica mea prietenă și cea mai bună, sfătuiește-mă ce să fac.

Fără îndoială, suna ciudat apelul acesta adresat de fata neprihănită femeii vinovate pe care o izgonise din sufletul ei pentru totdeauna. Dar era dovada izbitoare a impresiei pe care rectitudinea firească și generozitatea impulsivă a lui Miriam o lăsaseră asupra prietenei ce o cunoștea atît de bine ; și i-a adus mare mîngiiere sărmanei păcătoase, do- vedindu-i că legătura dintre Hilda și ea era încă vie.

Atît cît îi stătea în puteri, Miriam răspunse fără ezitare la strigătul de ajutor al prietenei sale.

— Dacă aș fi convinsă că depunînd mărturie împotrivă-mi în fața întregii lumi în legătură cu această faptă te-ar ajuta să-ți redobîndești liniștea sufletească, spuse ea, sfatul meu n-ar fi nici o secundă influențat de considerente personale. Dar cred că n-ai găsi nici o alinare, urmînd această cale. Ceea ce oamenii numesc dreptate reprezintă în toate cazurile un șir de formalități ce se opresc la suprafața lucrurilor negăsindu-și niciodată aplicarea directă și imediată care ar putea satisface un suflet ca al tău. Nu pot fi judecată fără părtinire de către un

tribunal pămîn- tean ; şi, poate în mod fatal, ţi-ai da seama de asta cînd ar fi prea tîrziu. Şi mai cu seamă, justiţia romană a ajuns de pomină. Cu ce te simţi legată de ea ? Renunţă la asemenea gînduri ! Şi totuşi, Hilda, n-aş vrea să ştiu că-mi ţii secretul întemniţat în sufletul tău dacă se zbate să iasă la lumină şi te îmboldeşte precum ceva sălbatic şi înveninat cînd încerci să-l respingi. Nu ai pe nimeni mai apropiat, acum că te vezi silită să renunţi la mine ?

— Pe nimeni altcineva, răspunse Hilda întristată.

— Ba da, pe Kenyon ! reluă Miriam.

—• Nu-mi poate fi prieten, spuse Hilda, pentru că... pentru că am avut impresia că a căutat să-mi fie ceva mai mult decît atît.

— N-ai teamă ! răspunse Miriam, clătinînd din cap cu un zîmbet straniu. Povestea asta îl va speria în asemenea măsură, încît iubirea ce de-abia se înfiripă îşi _va pierde vigoarea, dacă asta e ceea ce doreşti. Spune-i, deci, secretul şi dă ascultare sfatului lui cinstit şi drept în legătură cu ce ai_ de făcut în continuare. Nu ştiu ce altceva să-ţi spun.

-— Nu mi-a trecut nici o clipă prin minte — cum de ţi-a putut veni măcar o asemenea idee ? — să te descopăr în faţa justiţiei. Dar prevăd ce o să se întîmple, Miriam. Trebuie să-ţi păstrez secretul şi să mor din pricina asta, doar dacă Domnul nu-mi trimite o izbăvire pe căi la care nu mă simt acum capabilă să mă gîndesc. Este de-a dreptul îngrozitor. Ah ! Abia acum înţeleg cum se face că păcatele generaţiilor care s-au stins au lăsat O atmosferă prihănită pentru cele ce le urmează. Este suficient să existe o singură fiinţă păcătoasă în lume, pentru ca fiecare fiinţă nevinovată să fie torturată în nevinovăţia ei de acest păcat. Fapta ta, Miriam, a întunecat întreg cerul !

Sărmana Hilda se îndepărtă de nefericita ei prietenă şi, căzînd în genunchi intr-un colţ al odăii, nu mai scoase nici un cuvînt, în ciuda strădaniilor lui Miriam. Iar aceasta, aruncînd o privire jalnică din prag, îşi luă rămas bun de la cuibul de porumbei, de la acest micuţ ungher de gînduri pure şi entuziasme nevinovate, în care adusese asemenea tulburare. O crimă distruge multe alte paradise, nu numai pe al nostru.

CAPITOLUL XXIV

TURNUL DIN APENINI

ERA IUNIE CÎND SCULPTORUL KENYON ajunse călare la poarta unui vechi conac (care după unele detalii exterioare putea fi luat drept castel) situat într-o regiune din Toscana, ferit de căile bătute ale turiştilor. Trebuie să-l însoţim acolo şi să ne străduim să facem ca naraţiunea noastră să-şi continue cursul asemeni unui pîi'iiaş ce susură în apropierea turnului cenuşiu ce, înălţat pe coama unui deal, străjuie o vale largă, mărginită de lanţul Apeninilor ce se profilează în zare.

Sculptorul părăsise Roma odată cu retragerea fluxului de străini stabiliţi în oraş. Pentru că la sosirea verii, această Niobe a naţiunilor deplînge iarăşi din tot sufletul pierderea unei bune părţi a populaţiei ei, provenită din alte ţări şi în bună parte răspunzătoare de modesta prosperitate ele care se mai bucură.

În acest anotimp Roma e pătrunsă şi stăpînită de temeri ce plutesc în aer, închisă într-un cerc fermecat aducător de moarle. Puhoiul de turişti hoinari se îndreaptă spre Elveția. Valea Rhinului, sau părăsesc acest lăcaş din centrul lumii ca să se întoarcă la locurile lor de baştină din Anglia sau America, locuri care acum le apar provinciale, odată ce s-au lăsat seduşi de vraja Cetății Eterne. Artistul care petrece în contemplație mai multe ierni în această matcă a artelor (deşi inlenția-i inițială fusese să facă o vizită scurtă, numai spre folosul meşteşugului lui) plecă în timpul verii spre dealurile toscane să schițeze peisaje şi costume şi să reverse, dacă poate, pe pînzele lui, lumina purpurie a cerului Italiei. Studiază secretele vechilor şcoli de artă, în oraşele de munte unde s-au născut şi unde mai pot fi admirate în freştele Încețoşate ale lui Giotto sau Cimabue, pe zidurile multor biserici sau în capele întunecoase, în care sacristanul trage draperia ce ascunde o pictură venerată de-a lui Perugino. De acolo fericitul pictor pleacă să străbată galeriile vestite ale Florenței, sau să fure culorile calde pe care le întîlneşte în zecile de palate ale Veneției.

S-ar putea ca asemenea veri trăite în mijlocul desăvîrşirii artistice şi naturii fermecătoare să-l răsplătească din plin pentru sentimentul de irosire şi dezamăgire rece care probabil l-au stăpînit în timpul iernilor petrecute la Roma. Viața asta de hoinar ce se bucură din plin de soare, de umbră, de adierea vîntului, strîngînd miere pentru iarnă, căutînd comoara frumuseții care pentru ceilalți oameni nu e altceva decît o aromă trecătoare, merită a fi trăită, orice s-ar întîmpla după aceea. Chiar de-ar muri nerecunoscut artistul a avut partea lui de bucurii şi de succese.

Kenyon văzuse de la mai multe mile vechea vilă sau castelul, dominînd valea largă de pe înălțimea pe care se ridica. Pe măsură ce se apropia, vița dispărea, ascunsă sub unduirile dealului, pînă cînd drumul şerpuitor îl scoase pe- tînăr în fața unei porți de fier. Găsi această barieră solidă zăvorită şi încuiată cu cheia. Nu exista nici clopoțel nici altceva cu care să-şi anunțe sosirea ; după ce în loc de goarnă înştiință garnizoana invizibilă cu ajutorul vocii, îi rămase destul timp să contemple exteriorul fortăreței.

Cam la vreo treizeci de iarzi dincolo de poartă se înălța un turn pătrat, destul de înalt ca să se detaşeze din peisajul înconjurător, dar prea masiv față de înălțimea lui. îți dădeai seama că era atît de vechi încît într-un climat mai umed ar fi fost îmbrăcat de jos pînă sus într-un veşmînt de iederă, venerabil acum, deşi veşnic proaspăt. în aerul uscat al Italiei, însă, Firea dovedea că adoptase străvechea grămadă de pietre, acoperind-o palmă cu palmă cu licheni agățători şi cu muşchi galben ; şi vîrsta imemorială a acestei vegetații prietenoase revărsa asupra turnului tonalități blînde şi patinate, ascunzîndu-i înfățişarea golaşă, care la vechimea lui l-ar fi făcut să pară şi mai trist.

Pe toată înălțimea turnului se aflau vreo trei, patru ferestre cu gratii de fier, pentru caturile de jos, în timp ce la înălțime erau fără rame şi fără geamuri. în afara ferestrelor se

zăreau o serie de deschizături şi de orificii patrate, menite se pare să lumineze scările ce urcau, fără îndoială, în interior, spre parapetele şi meterezele de sus. Cu accesoriile acestea războinice ce le purta pe creştetul şi pe fruntea lui bătrînă şi severă, turnul părea a fi o fortăreaţă din vremuri de mult apuse. Mulţi arcaşi au ochit probabil prin ferestrele şi deschizăturile lui şi s-au bucurat de adăpostul oferit de înălţimea vechilor metereze ; şi ploi de săgeţi s-au abătut asupra ambrazurilor de sus şi a deschizăturilor de jos, în care coiful vreunui apărător a lucit pentru o clipă. Iar în nopţile de sărbătoare sute de felinare au scînteiat pînă departe în vale, agăţate de cîrlige de fier fixate sub parapet şi sub fiecare fereastră.

Lipită de turn, şi dincolo de el, în continuare, părea că se află o locuinţă extrem de spaţioasă, care în mare parte era de dată mai recentă. Poate că înfăţişarea de prospeţime se datora mai ales stratului de stuc şi spoielii galbene, un soi de renovare foarte la modă printre italieni. în porţiunea de clădire din imediata vecinătate a turnului, Kenyon observă deasupra unei intrări o cruce, care împreună cu un clopot suspendat sus pe acoperiş, arătau că acolo se află o incintă sfinţită, probabil capela castelului.

între timp călătorul începuse să simtă fierbinţeala soarelui aşa că strigă cu oarecare nerăbdare în glas, în dorinţa de a-şi anunţa sosirea. Şi în aceeaşi clipă, ridicînd din întîmplare privirea spre metereze văzu într-o ambra- zură o siluetă aplecată în afară privind spre el.

— Hei ! Signor conte ! strigă sculptorul, fluturîndu-şi pălăria de pai, pentru că recunoscu chipul după prima clipă de şovăială. Asta zic şi eu primire călduroasă ! Dă, te rog, ordin servitorilor să-mi descuie poarta pînă ce nu mă preschimbă soarele în scrum.

— Cobor eu însumi, strigă Donatello, rostogolindu-şi strigătul de sus dintre nori. Bătrînul Tomaso şi bătrîna Stella dorm amîndoi, fără îndoială, şi ceilalţi oameni sînt în vie. Dar te-am aşteptat şi eu şi fii binevenit!

Tînărui conte — cum se cad« poate să-l numim aici în-turnul său ancestral — dispăru de la metereze şi Kenyon îi văzu silueta trecînd pe rînd în dreptul ferestrelor pe măsură ce cobora. De fiecare dată privea spre sculptor, salutîndu-l şi zîmbindu-i ; pentru că un impuls prietenesc îl îndemna să-şi asigure oaspetele că e binevenit, după ce-l ţinuse atîta vreme în faţa unei intrări neprimitoare.

Totuşi Kenyon (care avea darul, accentuat şi prin arta ce o practica, de a citi expresia de pe chipul omenesc) era stăpînit de impresia vagă că nu avea înainte acelaşi prieten faţă de care fusese atît de apropiat la Roma ; nu mai era tînărul rustic şi natural, pe care Miriam, Hilda şi cu el îl plăcuseră atîta şi pe seama căruia se amuzau şi făceau glume ; nu mai era acelaşi Donatello a cărui identitate o contopiseră cu atîta vervă în acea a Faunului lui Praxiteles.

În cele din urmă, cînd gazda sa apăru de sub o intrare laterală a conacului şi se apropie de poartă, călătorul rămase cu

impresia că se pierduse sau poate se cîştigase ceva (nu putea să-şi dea prea bine seama), care îl făcea pe Donatello de azi să fie total opus celui de ieri. însăşi felul cum umbla o dovedea, printr-o oarecare gravitate, cu pasul apăsat şi măsurat, neavînd nimic comun cu sprinteneala sa vioaie şi caracteristică. Era mai palid şi se ascuţise la chip, iar buzele i se subţiaseră devenind şi mai hotărîte.

— Te aştept de multă vreme, spuse Donatello ; şi deşi vocea lui suna neobişnuit şi rostea cuvintele mai răspicat decît îi era felul, păstrase pe chip strălucirea unui zîmbet care pentru o clipă îl readuse la viaţă pe Faun. Acum că ai venit, poate că o să mă mai înveselesc puţin. E un loc foarte singuratic aici.

— Am înaintat alene, poposind adesea, apucînd-o de multe ori pe drumuri lăturalnice, răspunse Kenyon, pentru că am descoperit multe elemente de sculptură medievală, de un interes deosebit prin bisericile din împrejurimi. Poţi găsi scuze unui artist, fie el picior sau sculptor, atunci cînd zăboveşte într-o regiune ca asia. Dar ce frumos e turnul ăsta vechi ! Faţada înaltă e ca o pagină dincolo de zidurile Florenţei.

— Nu ştiu aproape nimic în legătură cu istoria lui, spuse Contele privind în sus spre locul de pe metereze de unde tocmai coborîse. Dar le sînt recunoscător străbunilor mei că l-au construit atît de înalt. îmi place înălţimea bîntuită de vînt mult mai mult decît lumea de jos, şi în ultima vreme îmi petrec mult timp acolo.

— Ce păcat că nu eşti cititor în stele, remarcă Kenyon riclicîndu-şi şi el privirea. Este mai înalt decît turnul lui Galileo, pe care l-am vizitat acum vreo două săptămîni dincolo de zidurile Florenţei.

— Spui că n-aş fi cititor în stele ? Află că sînt, răspunse Donatello. Dorm în turn şi adeseori stau de veghe pînă noaptea tîrziu sus pe metereze. Ca să ajungi în vîrf ai de urcat o scară veche şi întunecoasă de la un cat la altul şi ai de trecut printr-o serie de odăi sumbre. Unele din ele au fost celule de închisoare pe vremuri, aşa cum o să-ţi povestească bătrînul Tomaso.

Repulsia ce putea fi ghicită în tonul său, cînd pomenise de scara sumbră şi de încăperile spectrale, slab luminate, i-l reamintea lui Kenyon pe Donatello din trecut mult mai mult decît obiceiul pe care şi-i luase în ultima vreme, de a sta de veghe noaptea sus pe metereze.

— O să-mi facă plăcere să stau de veghe cu tine. spuse oaspetele, mai cu seamă în nopţile cu lună. Priveliştea asupra acestei văi largi trebuie să fie minunată. Dar nu ştiam, prietene, că asta făcea parte din obiceiurile tale cînd trăiai aici. Mi te imaginasem într-un soi de viaţă arcadiană, muşcînd din smochinele înmiresmate şi storcind mustul din boabele de struguri, ce mai păstrează în ele razele soarelui, dormind adine noaptea întreagă, după o zi în care te-ai bucurat de asemenea plăceri simple.

— Se prea poate să mă fi bucurat cle-o asemenea viaţă cînd eram mai tînăr, răspunse Contele cu gravitate. Acum nu mai sînt un copil. Timpul zboară peste noi, dar îşi lasă umbra în urmă.

Sculptorul nu-şi putu reţine un zîmbet auzind platitudinea observaţiei, care, totuşi, venind de la Donatello era investită cu o oarecare originalitate. O dedusese din propria lui experienţă, şi poate îşi închipuia că a ajuns să comunice un nou adevăr omenirii.

Avansau acum către mijlocul curţii ; şi dintr-odată, vila cu ferestrele de jos zăbrelite, iar cele de sus împodobite cu balcoane, se ivi toată, dintr-un pîlc de copaci.

— Cîndva, în istoria familiei tale, observă Kenyon, Conţii de Monte Beni au dus probabil o viaţă patriarhală în casa asta imensă. Un străbunic ar fi avut spaţiu din plin împreună cu toţi descedenţii lui şi în plus fiecare stirpe luată în parte şi-ar fi avut încăperile proprii pentru urmaşi. Ai o gospodărie mare acum ?

— Nu sîntem decît eu şi Tomaso, care e chelar de pe vremea bunicului şi bătrîna Stella, care face curăţenia şi şterge praful prin încăperi, şi Girolamo, bucătarul, care n-are cine ştie ce treabă. O să-ţi trimeată sus neîntîr- ziat un pui fript. Dar mai întîi trebuie să chem pe unul dintre *contadini* de la ferma de colo, să-ţi ia calul să-l ducă la grajd.

Spunînd aceasta tînărul Conte răcni puternic şi după mai multe strigăte, o bătrînă căruntă se ivi la geamul unei încăperi şi odată cu ea apăru şi coada unei mături, venerabilul chelar ieşi dintr-o tainiţă de pe o latură a casei, unde se afla un puţ sau un rezervor de apă şi unde spălase un butoi mic de vin : un *contadino* pîrlit de soare, cu mînecile suflecate, apăru la marginea viei, ţinînd în mînă o unealtă cu care lucrase. Donatello spuse fiecăreia dintre slugi ce are de făcut pentru oaspete şi calul său, şi apoi îi arătă sculptorului calea spre vestibulul casei.

Era o încăpere înaltă şi pătrată, care după masivitatea construcţiei ar fi putut la fel de bine să fie un mormînt etrusc, avînd podeaua şi pereţii din blocuri masive de piatră şi o boltă aproape tot atît de masivă deasupra. Pe două părţi se deschideau uşi spre un şir lung de anteca- mere şi saloane ; pe cea de-a treia latură se afla o scară largă de piatră ce urca cu multă demnitate şi cu o serie de opriri, spre catul' superior care era de dimensiuni asemănătoare. Printr-una din uşi, lăsată de perete, Kenyon, văzu un şir interminabil de camere, deschizîndu-se din- tr-una în alta, care-i amintea de cele o sută de cămări din Castelul lui Barbă-albastră, sau de sălile fără de număr ale vreunui palat din *O mie şi una de nopţi.*

Trebuie să fi fost o familie foarte numeroasă ca să reuşească să populeze o locuinţă ca aceasta şi să răspîn- dească o căldură primitoare într-un spaţiu interior atît de amplu. Sculptorul se gîndi în sinea lui că Donatello avea toate motivele

să se lase pradă melancoliei, dispu- nînd numai de personalitatea sa ca să mai învioreze atmosfera.

— Cîtă lumină ar revărsa în jurul ei o femeie ! exclamă el ca pentru sine.

Dar privindu-l pe Donatello observă în ochii lui o expresie severă şi tristă care . îi schimba într-atît chipul tînăr de parcă ar fi fost împovărat de treizeci de ani de necazuri ; în aceeaşi clipă în pragul unei uşi apăru bătrîna Stella, unică reprezentantă a părţii femeieşti la Monte Beni.

CAPITOLUL XXV

RAZA DE SOARE

— EI ! EXCLAMĂ CONTELE. Văd că te-a impresionat chiar de la început casa asta sumbră şi veche. Să ştii că şi asupra mea are acelaşi efect ! Şi totuşi cînd eram băieţandru era un loc atît de plin de voioşie. Dar, ştii,' pe cînd trăia tata (şi după cîte mi s-au povestit la fel a fost de-a lungul unui şir nesfîrşit de strămoşi) locuiau aici laolaltă ca o mare familie o mulţime de unchi, de mătuşi şi tot soiul de alte rubedenii, cea mai mare parte din ei reuşind să întreţină în jurul lor o atmosferă plină de căldură.

— Ajung două inimi, şi totul se încălzeşte, remarcă sculptorul, chiar dacă e vorba de-o casă atît de mare ca asta. E drept însă c-o inimă însingurată s-ar putea să cam îngheţe aici. Sînt convins, prietene, că sîngele cald al acestei stirpe de oameni mai curge şi în alte vine:

— Eu sînt ultimul din neamul nostru, răspunse Donatello posomorit. Au dispărut cu toţii din juru-mi încă din copilărie. Bătrînul Tomaso o să-ţi spună că aerul de la Monte Beni nu mai e atît de prielnic unei vieţi înde- lungale ca pe timpuri. Dai" nu ăsla-i secretul stingerii timpurii a stirpei mele.

— Înseamnă că te-ai gîndil la o explicaţie mai potri-vită, sugeră Kenyon.

— Am găsit ceva, cred, acum cîteva nopţi, în timp ce contemplam stelele, răspunse Donatello, dar, iartă-mă te rog, că n-am de gînd să ţi-o împărtăşesc. Totuşi, dacă strămoşii mei au avut parte de o viaţă lungă şi sănătoasă asta se datoreşte, poate, faptului că deprinseseră multe obiceiuri plăcute găsind mereu prilejuri de a se înveseli şi de a-i face şi pe oaspeţii lor să se bucure alături de ei. Astăzi nu ne-a mai rămas decît unul !

>— Care anume ? întrebă sculptorul.

-— Ai să vezi ! răspunse tînăra sa gazdă.

Tot vorbind au intrat într-una din nenumăratele săli; şi în clipa în care porunci să li se aducă ceva de mîn- care, bătrîna Stella apăru cu un pui fript pe-o tavă, după care aduse fără înlîrziere o omletă foarte îmbietoare pe care Girolamo o pregătise la iuţeală. Mai aduse cireşe, prune şi caise, şi o farfurie încărcată de smochine dintre cele mai alese, din recolta din anul trecut. În clipa în care chelarul îşi strecură capul cărunt prin deschizătura uşii, stăpînul îi făcu semn cu mîna şi-i spuse :

— Tomaso, adu o Rază de soare !

Te-ai fi aşteptat ca dînd grabnică ascultare acestei porunci, Tomaso să dea de perete obloanele verzi de la ferestre, ca să pătrundă în camera învăluită în umbre strălucirea amiezii de vară, dar la Monte Beni, chibzuind cu gi*:jă la zilele de iarnă cînd soarele nu se zăreşte decît rar, şi la zilele ploioase cînd nu-l vezi deloc, dăinuia bunul obicei din moşi strămoşi să se ţină Razele de soare bine stivuite în pivniţă. Bătrînul Tomaso aduse aşadar cîteva raze într-o butelcă mică îmbrăcată în paie, O desfundă şi îi vîrî puţină vată pe gît ca să absoarbă uleiul de măsline anume turnat peste vin ca să ferească preţiosul lichid de contactul cu aerul.

— Acesta-i un vin al cărui secret se păstrează în familia noastră de multe secole ; şi nu i-ar fi nimănui de nici un folos să fure secretul, dacă n-ar putea fura şi via, singura în care se fac strugurii de Monte Beni.
Nu mi-a mai rămas mare lucru în afară de petecul ăsta de vie. Gustă din licoarea ei şi spune-mi dacă merită să i se spună Rază de soare, pentru că ăsta-i e numele.

— Minunat nume ! strigă sculptorul.

— Gustă-l, îl îndemnă Donatello, umplîndu-i paharul, turnîndu-şi puţin şi lui. Dar mai întîi delectează-te cu parfumul lui ; pentru că vinul e foarte generos şi-l răspîn- deşte în toată încăperea.

— Ce minunăţie ! exclamă sculptorul. N-am mai băut un vin cu un buchet ca ăsta. Aroma lui este probabil printre cele mai rare dacă-i la înălţimea parfumului, apropiind u-se de dulceaţa inefabilă a speranţelor de tinereţe, pe care realitatea nu le împlineşte niciodată.

Licoarea asta nepreţuită avea culoarea aurului vechi, ca şi alte vinuri rare italieneşti, şi de sorbeai din ea în voie şi cu mult nesaţ, ai fi putut cădea în greşeala s-o iei drept un soi ales de şampanie. Şi totuşi nu era un vin spumos, deşi bulele fine pe care le degaja îţi produceau acelaşi efect în cerul gurii. După ce-l gustă, oaspetele ar fi vrut să mai soarbă o înghiţitură, dar vinul te obliga să faci o pauză ca să-i poţi descoperi calităţile ascunse şi fineţea subtilă a aromei, aşa că băutul devenea mai mult o satisfacţie morală decît una a simţurilor. Era atît de minunat încît nu se lăsa descoperit, şi — ca tot ce e perfect — era poate mai uşor de preţuit în amintire decît însăşi clipa în care te bucurai de el. Ceea ce dădea vinului un farmec eteric era caracterul trecător al calităţilor sale cele mai de preţ ; pentru că deşi îţi cerea să-l bei pe îndelete şi să zăboveşti asupra lui, totuşi dacă insistai nemăsurat asupra unei sorbituri, îşi pierdea atît farmecul aromei cît şi al parfumului.

Cînd enumerăm calităţile deosebite ale vinului de Monte Beni, nu trebuie să uităm de strălucirea lui ; pentru că pe masă, în jurul paharului lui Kenyon. radia un nimb de lumină, de parcă se juca o rază aurie de soare.

— Mă simt alt om de cînd am gustai din această licoare eterică, spuse sculptorul. *Orvielo*-ul de cea mai fină calitate, sau renumitul *Est Est Est* de Montefiascone sînt vinuri de rînd în comparaţie cu acesta. E fără îndoială vinul Veacului de aur şi Bachus însuşi i-a învăţat probabil pe oameni cum să-l

stoarcă din cei mai aleşi struguri ai săi. Dragul meu Conte, cum de nu e renumit ? Aurul lichid şi palid din fiecare asemenea sticlă s-ar putea schimba în scuzi şi ai deveni în scurt timp milionar!

Tomaso, bătrînul chelar, care stătea în picioare şi se bucura de laudele aduse vinului tot atît de mult ca şi cînd i-ar fi fost aduse lui, răspunse :

— Se spune din bătrîni, signore, grăi el, că vinul acesta rar din via noastră şi-ar pierde toate darurile lui minunate dacă s-ar vinde la piaţă fie şi numai o cantitate mică din el. Conţii de Monte Beni nu au dat pe bani nici măcar o singură sticlă din acest vin. La banchetele lor, pe vremea de demult, aveau ca oaspeţi prinţi, cardinali şi s-a întîmplat o dată să vină şi un împărat şi o dată un papă şi tuturor le-a servit acest vin delicios, şi întotdeauna, chiar şi în zilele noastre, obiceiul a fost ca vinul să curgă din belşug atunci cînd în jurul mesei stau oameni pe care îi cinstim şi îi iubim. Nici chiar marele duce n-ar putea gusta din acest vin, dacă n-ar veni sub acest acoperiş !

— Ceea ce spui, prietene, răspunse Kenyon, mă face să preţuiesc Raza de soare de la Monte Beni încă şi mai mult. Din cîte îmi dau seama este un fel de licoare sfinţită ce simbolizează virtuţile sacre ale ospitalităţii şi ale dragostei de prieteni.

— Da. cam aşa stau lucrurile signore, spuse bătrînul chelar, cu o sticlire şireată în ochi, dar ca să nu ascundem nimic, mai există un motiv foarte serios care explică de ce nici un butoi sau nici măcar o sticlă din preţioasa noastră băutură nu poate fi trimisă la tîrg. Vinul este atît de legat de locul lui de baştină, signore, încît dacă îl transporţi şi numai la cîteva mile se oţeteşte. Şi totuşi este un vin care se păstrează bine în pivniţa de sub această încăpere şi care adună parfum, aromă şi strălucire în temniţa sa întunecată. Sticla asta de Rază de soare s-a păstrat pentru dumneata domnule oaspete (aşa cum o fecioară îşi ţine ascunsă dulceaţa pînă vine să i-o culeagă iubitul ei), încă de pe vremea cînd Signor Conte nu era decît un băieţaş !

— Să nu-l aştepţi pe Tomaso să-şi termine discursul despre vin. ca abia după aceea să-ţi bei paharul, remarcă Donatello. Odată destupată, calităţile cele mai de preţ ale sticlei dispar cu iuţeală. Mă întreb dacă ultima înghiţitură o să ţi se pară tot atît de delicioasă ca şi prima.

Şi, într-adevăr, sculptorul avu impresia că Raza de soare se învăluia într-o scamă de nor aproape imperceptibilă, pe. măsură ce se apropia de fundul sticlei. Vinul stîrnea însă o undă uşoară de veselie, care nu dispărea cu aceeaşi iuţeală.

Astfel înviorat, Kenyon privi în jurul său prin salonul străvechi. Era construit într-un stil încărcat şi impresionant, cu pardoseală de piatră, din care se înălţau pilaştri masivi, lipiţi de pereţi, sprijinind arcadele ce se întretăiau pe tavanul boltit. Pereţii laterali cît şi porţiuni din tavan, erau acoperite în întregime cu fresce, care fără îndoială fuseseră pline de strălucire

pe vremea cînd au fost executate şi poate timp de încă multe generaţii după aceea. Imaginile aveau un caracter vesel şi festiv, reprezentînd scene arcadiene, în care nimfe, fauni şi satiri se veseleau printre tineri şi tinere din rîndurile muritorilor ; atît Pan, cît şi zeul vinului, împreună cu cel al soarelui şi al muzicii, nu se dăduseră în lături să lumineze veselia silvestră cu strălucirea de-abia ascunsă a prezenţei lor. O ghirlandă de siluete înlănţuite în dans, ce te încîntau prin contururile şi mişcările lor variate, festona de jur împrejur cornişa camerei.

În perioada sa de glorie salonul avusese de bună seamă o înfăţişare plină de fast şi strălucire ; pentru că materializa în forme pline de graţie, în culori bogate şi armonioase, unele din cele mai elevate idei şi sentimente de care e capabilă mintea omenească. Dar frescele erau acum foarte vechi. Fuseseră curăţate şi frecate de bătrîna Stella şi de multe alte înaintaşe, aşa că ici pictura era aproape ştearsă, colo fusese reparată sau se jupuise de pe perete, lăsînd în urmă pete ; şi parte din cele mai strălucitoare porţiuni erau acum acoperite de un strat gros de fum, aşa încît le pierise cu totul voioşia iniţială. Adeseori era foarte greu să urmăreşti desenul şi chiar şi acolo unde era mai uşor de descifrat, siluetele arătau de parcă ar fi fost stafiile unor bucurii moarte şi îngropate — pe cît ilustraseră mai viu trecutul fericit pe atît erau mai sumbre acum. Pentru că întotdeauna la o schimbare fie ea cît de mică, lucrurile şi fiinţele cele mai pline de voioşie devin cele mai triste, speranţa se ofileşte în dezamăgire, bucuria se întunecă în durere, şi strălucirea sărbătorească ajunge cernită şi funerară şi astfel toate realizează. în chip de morală, o identificare sumbră între lucrurile vesele şi cele încărcate de amărăciune. Cu trecerea timpului îţi dai seama că nu mai e nici o deosebire între ele !

— Multă veselie a mai răsunat în sala asta judecind după fresce, remarcă Kenyon, a cărui dispoziţie mai reflecta încă influenţa binecuvîntată a vinului de Monte Beni. Strămoşii tăi, dragul meu Conte, au fost nişte oameni foarte veseli care de bună seamă prelungeau aici voioşia culesului de-a lungul întregului an. Mă bucură gîndul că veseleau sufletele bărbaţilor şi femeilor din preajmă, oferindu-le încă din Epoca fierului din vinul lor Rază de soare, întocmai cum au făcut Pan şi Bachus, pe care-i vedem colo, pe timpul vîrstei de aur !

— -Da, a răsunat multă voioşie în sala de banchete de la Monte Beni, chiar şi în zilele de care îmi amintesc eu, răspunse Donatello privind cu gravitate spre pereţii pictaţi. După cum vezi sala a fost împodobită anume să înveselească, iar pe vremea cînd odată cu mine intra şi voioşia aici, pînă şi frescele păreau să rîdă. Mi se pare însă că au pălit toate de cînd nu le-am mai privit.

— Ar fi o idee bună, spuse sculptorul, preluînd starea de spirit a prietenului său şi oferindu-i o ilustrare pe care Donatello însuşi n-ar fi putut s-o formuleze, să transformi această sală într-o capelă ; şi atunci cînd preotul le-ar vorbi credincioşilor de caracterul trecător al bucuriilor pămînteşti şi ar vrea să-i facă să înţeleagă cît de repede dispar ele, lăsînd în urma

lor tristețe, ar putea arăta spre aceste picturi atît de vesele odinioară şi atît de sumbre acum. N-ar putea să-şi ilustreze pilda mai convingător.

— Ai perfectă dreptate, răspunse Contele, vechea lui simplitate îmbinindu-se acum în chip straniu cu o experiență care-şi lăsase asupra lui amprenta, şi acolo unde în vremuri străvechi stăteau menestrelii, să fie înălțat altarul. Ar fi poate chiar mai folositor pentru un păcătos să-şi facă ispăşirea într-o veche sală de banchete.

— Dar ar trebui să mă simt vinovat sugerind să i se dea sălii acesteia atît de primitoare o utilizare atît de solemnă, continuă Kenyon, observînd pe moment schimbarea ce survenise în felul prietenului său. Mă sperii, prietene, cînd văd ce planuri cucernice ai ! Aşa ceva nici nu ți-ar fi trecut prin minte pe vremea cînd ne-am cunoscut. Te rog — dacă-mi pot îngădui libertatea să-ți dau sfaturi, ținînd seama că sînt mai vîrstnic decît tine — adăugă el zîmbind, te rog ca nu cumva urmărind o schimbare să ajungi şi tu sumbru, îngîndurat şi penitent ca noi ceilalți.

Donatello nu răspunse nimic şi rămase nemişcat un timp, părînd să urmărească cu privirea una din siluetele care reapărea de mai multe ori în grupurile de pe pereți şi tavan. întruchipa elementul principal al unei alegorii, care (aşa cum se întîmplă adesea cu asemenea scene picturale) lega întreaga serie de frece într-un tot, foarte greu, dacă nu imposibil, de deslegat. Privirea sculptorului se îndreptă în aceeaşi direcție şi, fără întîrziere, începu să urmărească încercările — la început amuzante, acum sumbre — la care vechiul maestru supusese una şi aceeaşi figură. Avea impresia că există o oarecare asemănare între siluetă şi Donatello ; şi asta-i reaminti de unul din scopurile cu care venise la Monte Beni.

— Dragul meu, spuse el, vreau să-ți fac o propunere. Trebuie să mă laşi să-mi folosesc o parte din timpul liber modelîndu-ți bustul. Ştii ce asemănare izbitoare am găsit cu toții — Hilda, Miriam şi cu mine — între trăsăturile tale şi cele ale Faunului lui Praxiteles. Atunci mi se părea că e vorba de o identitate ; dar acum, cînd îți cunosc mai bine chipul, asemănarea este mult mai puțin vizibilă. De-aş reuşi numai să-ți fac chipul în marmură aş dobîndi o adevărată comoară pentru mine. Ce spui, eşti de acord ?

— Am o slăbiciune pe care tare mă tem că n-am să pot să mi-o înfrîng, răspunse Contele, întorcînd capul. Nu pot suferi să fiu cercetat cu atenție.

— Am observat şi eu asta, de cînd stăm aici la masă, deşi pînă acum n-am băgat niciodată de seamă, reluă sculptorul. Este un soi de neastîmpăr, după cîte văd, de care te-ai molipsit în atmosfera din Roma şi care a devenit şi mai puternic în viața asta retrasă pe care o duci aici. Dar asta n-o să mă stînjenească atunci cînd am să-ți fac bustul ; pentru că am să-ți prind trăsăturile şi expresia aruncînd la răstimpuri priviri ca din întîmplare, o metodă ce dă întotdeauna rezultate mai

bune decît atunci cînd îți fixezi privirea asupra modelului (lucru pe care îl ştiu puțini pictori şi sculptori portretişti).

— N-ai decît să mi-l faci, dacă reuşeşti astfel, spuse Donatello ; şi chiar în clipa cînd rosti aceste cuvinte îşi întoarse fața de la sculptor ; şi dacă descoperi ce anume mă face să mă feresc de tine, ai tot dreptul să-l transpui în portret. Mă feresc de privirile oamenilor nu pentru că aşa vreau, ci pentru că nu am încotro. Să ştii, adăugă el **gu** un zîmbet ce-l făcu pe Kenyon să se creadă mai cîşti- gat copiindu-l pe Faun, să ştii că nu trebuie să insişti să-mi vezi urechile !

— Vai ! nici nu mi-ar trece prin minte aşa ceva, răspunse sculptorul rîzînd, cînd îl văzu pe tînărul Conte scuturîndu-şi pletele. Nu am nici cea mai mică speranță să te pot convinge, pentru că îmi amintesc că nici Miriam n-a reuşit !

Nimic nu poate fi mai greu de explicat decît vraja pe care o ascunde adeseori rostirea unui cuvînt. Un gînd poate apărea minții cu atîta claritate încît n-ar deveni palpabil nici dacă ar fi exprimat în vorbe ; şi două minți pot fi conştiente de acelaşi gînd, atunci cînd el prezintă un interes deosebit fie pentru una din ele fie pentru amândouă ; dar atîta vreme cît nu este încă rostit, conversația lor amicală curge nestînjenită peste ideea tăinuită, aşa cum un rîuleț sclipeşte şi se unduieşte peste ceva ce zace îngropat sub albia sa. Dar odată rostit, cuvîntul, e ca şi cum ai scoate la suprafață dintr-o bulboană adîncă trupul unui înecat, un secret cutremurător pe care rîulețul îl ştiuse tot timpul, în ciuda feței sale zîmbitoare. Şi aşa se întîmplă şi acum, cînd Kenyon făcu din întîmplare o referire la relațiile dintre Donatello şi Miriam (deşi subiectul era prezent în mințile celor doi) ; o emoție înfiorătoare izbucni din adîncurile sufletului tânărului Conte, începu să tremure fie de furie, fie de groază şi îl stră-fulgeră pe sculptor cu priviri fioroase, asemeni uniri lup care, mtîlnindu-te în pădure, şovăie dacă să fugă sau să te atace. Dar cum Kenyon continua să-l privească calm, tulburarea ce-l cuprinsese pe Donatello păru să se domolească, deşi nu-şi mai redobîndi liniştea de pînă atunci.

— I-ai rostit numele, spuse el în cele din urmă, cu vocea schimbată şi şovăitoare. Spune-mi acum tot ce ştii despre ea.

— N-aş putea spune că am veşti mai noi decît tine, răspunse Kenyon. Miriam a părăsit Roma cam pe vremea cînd ai plecat şi tu. O zi sau două după ultima noastră întîlnire de la Biserica Capucinilor, am trecut pe la atelierul ei şi l-am găsit gol. Unde s-a dus, nu ştiu.

Donatello nu mai întrebă nimic.

Se ridicară de la masă şi toată după-amiaza colindară prin restul încăperilor şi în jurul construcțiilor, făcînd eforturi să lege o conversație întreruptă de multe tăceri grele. Sculptori îşi dădea seama că se petrecuse o schimbare cu prietenul său — era posibil să fi avut loc o evoluție şi o maturizare, dar cu siguranță nu mai era acelaşi — lucru care îl întrista, pentru că îi răpea lui

Donatello o bună parte din grația simplă, una din trăsăturile sale cele mai de seamă.

Kenyon îşi petrecu noaptea într-o încăpere boltită, veche, neprietenoasă, care în decursul a cinci sau şase veacuri fusese probabil locul unde se născuseră, trăiseră şi muriseră un număr impresionant de generații din familia Monte Beni. La scurtă vreme după ce se lumină de ziuă a fost trezit de o gloată de cerşetori care se adunaseră pe o alee din vecinătatea acestei părți a villei cerînd de pomană în dreptul unor ferestre deschise. După o vreme, se pare, îşi primiră obolul şi plecară.

— Vreun creştin cu inima bună i-a trimis la plimbare pe vagabonzii ăia, îşi spuse sculptorul, căzînd din nou în toropeala din care fusese trezit. Cine o fi oare ? Donatello îşi are camerele în turn; Stella, Tomaso şi bucătarul stau la mare distanță de aici ; aveam impresia că sînt singurul locatar în această parte a casei.

în întinderea şi spațiul care dau atîta farmec villelor italiene, ar putea să locuiască peste zece oaspeți, fiecare ocupînd mai multe camere, fără ca vreunul să încalce domeniul larg al celuilalt. Dar după cîte ştia Kenyon, rl era singurul oaspete sub acoperişul cuprinzător al lui Donatello.

CAPITOLUL XXVi

STIRPEA MONTE BENILOR

DE LA BĂTRÎNUL CHELAR, de care-şi dădu repede seama că e un personaj plăcut şi prietenos, Kenyon află multe amănunte ciudate despre istoria familiei şi despre trăsăturile ereditare ale conților de Monte Beni. Un specialist, captivat de genealogie, ar fi urmărit-o, verigă de verigă în ultima parte a dezvoltării neamului — adică pe o perioadă de peste un mileniu — şi ar fi putut-o autentifica pe baza actelor şi altor mărturii scrise. I-ar fi fost însă tot atît de greu să urmărească şuvoiul strămoşilor lui Donatello spre matca ascunsă, pe cît le-a fost de greu exploratorilor să atingă izvoarele misterioase ale Nilului. Şi departe, dincolo de regiunea faptelor precise şi demonstrabile, o fire romanțioasă s-ar fi putut pierde într-un tărîm al vechii poezii, unde solul mănos, de atîta vreme nebătut şi nelucrat, a revenit aproape la stadiul primar de sălbăticiune. Pe fostele cărări străvechi invadate acum de o vegetație luxuriantă, crescută de-a valma, călătorul e obligat să-şi croiască singur drumul, ca pînă la urmă să descopere că n-a ajuns nicăieri.

Stirpea Monte Beni era, fără îndoială, una din cele mai vechi din Italia, unde se pare că familiile supraviețuiesc cel puțin, dacă n-ajung chiar să înflorească, pe rădăcinile lor pe jumătate putrezite, mult mai frecvent decît în Anglia sau în Franța. Neamul cobora într-un şuvoi bogat din Evul Mediu ; dar era uşor de descoperit prin ceața vremurilor în perioadele anterioare înfloririi cavalerismului şi aproape că ne temem s-o spunem, putea fi zărit chiar şi mai departe, deşi cu un debit mai slab şi mai şovăitor, în zorii creştinătății, cînd Imperiul roman încă nu începuse să arate semnele declinului. La depărtarea asia

impresionantă, specialiştii genealogi, au renunţat descurajaţi să mai urmărească ascendenţa.

Dar acolo unde se opreau cronicile scrise ale familiei de Monte Beni, intervenea tradiţia şi continua fără reticenţe sau temeri dincolo de perioada Imperiului, p.ină în vremea Republicii romane ; şi mai departe, pînă în epoca regalităţii. Şi nu se oprea nici chiar în veacurile astea îndepărtate, acoperite de muşchi, ci se răzleţea pînă în antichitatea cenuşie, din care n-a rămas nici o mărturie, în afară de mormintele din peşteri, de cîteva bronzuri şi de cîteva podoabe de aur cu o lucrătură bizară şi cu pietre preţioase cu figuri şi inscripţii mistice. Pe acolo sau undeva prin apropiere, se bănuia că stirpea şi-ar fi avut originea în viaţa patriarhală din Etruria, pe vremea cînd Italia nu era încă împovărată de păcatele Romei.

Bineînţeles, deşi ne pare rău că trebuie s-o spunem, partea de început, adică o parte importantă din această descendenţă* — fapt ce se întîmplă cu multe genealogii de dată mai recentă — trebuie considerată de-a dreptul mitică. Totuşi, un văl romantic acoperea vechimea de necontestat a familiei de Monte Beni şi se revărsa şi asupra peticului de pămînt unde creşteau viile şi livezile lor de smochini, la umbra cărora e cert că au trăit timp de veacuri fără şir. Şi acolo au durat temelia turnului lor cu atîta vreme în urmă, încît se spunea că jumătate din înălţimea lui e îngropată în pămînt şi că ascunde acum încăperi subterane ce odinioară s-au bucurat de lumina soarelui.

Sculptorul aflase o poveste sau legendă ce se împletea cu genealogia lor mucegăită, legendă care-l interesa în mod deosebit, avînd în vedere trăsăturile sălbatice şi poate »chiar groteşti, dar nu lipsite de farmec, ale contelui. Se agăţa de acest mit cu un oarecare entuziasm fiindcă-i oferea un fel de explicaţie fantastică şi nebuloasă a asemănării dintre Donatello şi Faunul lui Praxi- teles pe care el împreună cu Hilda şi cu Miriam au descoperit-o sau avuseseră impresia asta.

Familia Monte Beni, după cum grăia legenda, se trăgea din rasa pelasgilor, locuitori ai Italiei în timpuri ce le-am putea numi preistorice. Erau din aceeaşi rasă nobilă de oameni, de origine asiatică, cu cei care se stabiliseră în Grecia ; acelaşi neam poetic şi fericit care a locuit în Arcadia şi, fie că au trăit sau nu acel fel de viaţă, au îmbogăţit cel puţin omenirea cu vise şi legende încîn- tăioare, deşi fantastice, despre Veacul de aur, în vremurile acelea minunate cînd zeii şi semi-zeii apăreau pe pămînt şi se amestecau printre locuitorii lui cu intimitatea ce leagă un prieten de altul — cînd nimfele, satirii şi întregul cortegiu izvorît din credinţa sau fabulaţia clasică nu-şi prea dădeau osteneala să se ascundă prin pădurile străvechi — în aceste timpuri ferice îşi avea obîrşia familia Monte Beni. Strămoşul lor a fost o făptură ce nu era pe deplin om, deşi era în asemenea măsură înzestrat cu cele mai gingaşe calităţi umane, încît n-avea nimic fioros sau respingător. O făptură a pădurilor s-a îndrăgostit de-o tînără muritoare şi — poate prin afecţiunea-i însoţită de atenţii subtile pe care dragostea le poate stîrni chiar la fiinţele cele mai simple, sau poate prin gesturi mai brutale — o

ademenise în ascunzătoarea sa. Cu timpul i-a cîştigat dragostea ; şi făcîndu-şi culcuşul de nuntă, după cum se spune, în scorbura unui copac uriaş, cei doi au avut parte de o căsnicie fericită, foarte aproape de locul unde se înalţă acum turnul lui Donatello. Din unirea asta s-au ivit nişte urmaşi viguroşi care şi-au .găsit în cele din urmă locul printre oameni. Totuşi pe atunci, şi multă vreme după aceea, le mai puteai recunoaşte trăsăturile de neşters ale străbunului lor sălbatic : -erau o rasă de oameni blînzi şi plăcuţi, dar în stare de o cruzime fioroasă, şi care cu greu puteau fi ţinuţi în chingile legilor impuse de societate. Erau puternici, energici, agreabili, zglobii ca razele de soare, pasionaţi ca un uragan. Vieţile li se împlineau fericit, într-o armonie inconştientă cu natura.

Dar cu trecerea veacurilor, sîngele sălbatic al faunului s-a domolit în urma amestecului constant cu şuvoaiele muritorilor de rînd. Şi-a pierdut multe din calităţile pe care le avea la origine ; iar urmaşilor nu le-a rămas altceva decît o vigoare de neînfrînt, ce a salvat stirpea de la dispariţie şi le-a dat putere să iasă la lumină din toate pericolele şi momentele grele din istoria fără sfîrşit a familiei. În războaiele neîntrerupte ce năpăstuiseră Italia, ca urmare a neînţelegerilor dintre măruntele ei state şi republici, era mare nevoie de oameni curajoşi.

Generaţiile succesive de descendenţi ai familiei Monte Beni au dat dovadă de curaj şi chibzuinţă, salvîndu-şi averile de setea de acaparare a vecinilor, şi probabil că nu se deosebeau aproape deloc de ceilalţi baroni feudali cu care se luptau şi cu care benchetuiau. Adaptarea la moravurile perioadei a fost probabil o calitate esenţială pentru continuitatea rasei.

E un fapt bine ştiut de toată lumea că orice trăsătură ereditară — ca de pildă un deget în plus, sau vreo altă meteahnă, ca buza de iepure — reapare în familie atunci cînd te aştepţi mai puţin. Poate să rămînă latentă o jumătate de veac, ca să apară din nou la vreun strănepot. Şi astfel, se povestea, încă din vremuri şterse din amintire sau din cronici, că din cînd în cînd apărea cîte un descendent al familiei Monte Beni cu aproape toate caracteristicile atribuite întemeietorului acestei stirpe. Unele povestiri mergeau atît de departe încît pomeneau de "urechile în formă de frunză ascuţită, acoperite cu o blă- niţă fină ce apăreau la unii indivizi privilegiaţi astfel ca fiind dovezi ale descendenţei autentice. Preţuim frumuseţea acestor semne de înrudire directă cu marea familie a Firii, de care puţini muritori se bucură ; dar ar fi o dovadă de lipsă de seriozitate din partea noastră să pretindem să ni se acorde crezare pentru o afirmaţie care pare să ţină atît de mult de domeniul grotescului.

Fără discuţie că o dată într-un veac, dacă nu chiar mai des, unul din fiii Monte Beni strîngea în el toate trăsăturile stirpei care altfel apăreau doar ici, colo, pre- luînd caracteristicile fixate din vremuri imemoriale. Chipeş, puternic, curajos, afectuos, sincer, înclinat spre cinste, înzestrat cu gusturi simple şi atras de plăceri nevinovate, se spunea despre el că avea darul să se înţeleagă cu sălbăticiunile pădurii, cu păsările cerului şi că putea să comunice chiar cu arborii, la umbra cărora era fericit

să-şi petreacă timpul. Pe de altă parte se vădeau scăderi atît în privința judecății cît şi a căldurii sufletului, şi mai cu seamă în trăsăturile care asigură superioritatea firii omeneşti. Era mai greu să observi defectele astea în prima tinerețe ; se făceau însă tot mai vizibile odată cu vîrsla, cînd scade vigoarea ; acel individ din familia Monte Beni devenea adesea un senzual stăpînit de plăceri vulgare, un ins greoi, neînțelegător şi închis în limitele înguste ale unui egoism morocănos.

Observăm, adesea, o schimbare asemănătoare la oamenii care nu-şi dau osteneala să cîştige noi calități în locul celor pe care le pierd în mod inevitabil odată cu stingerea sensibilității vii şi a vioiciunii pline de voioşie din tinerețe. Dar şi-n anii de declin, cînd îi încărunțea părul, Contele de Monte Beni, rămînea un bătrînel simpatic cît timp avea în față sticla cu vin. Vinul pe care -— aşa grăia tradiția — Bachus însuşi îi învățase cum să-l facă şi din care anume soiuri alese, ce nu creşteau decît într-o parte binecuvîntată a viei Monte Beni.

Să nu uităm că familia era în egală măsură mîndră şi ruşinată de legendele astea ; şi chiar de mai acceptau să includă în istoria străveche a neamului, unele părți de legendă, respingeau cu înverşunare tot ce amintea de o anume trăsătură distinctivă —- cum erau urechile ascuțite şi acoperite de blăniță. De foarte mulți ani nimeni nu mai dă crezare fragmentelor mitice din genealogie. Ar merita totuşi să fie luată în seamă ca simbolizînd o serie de însuşiri — în cazul de față amintind de simplitate şi naturalețe — care atunci cînd reapar la generații succesive constituie aşa-numita caracteristică a familiei. în plus, sculptorul descoperi, pe baza mărturiilor oferite de unele portrete vechi, că însuşirile fizice ale stirpei erau de multă vreme asemănătoare celor văzute la Donatello. Cu trecerea anilor, e drept, chipul Monte Benilor avea tendința să devină posomorit şi sălbatic ; şi în două, trei cazuri, portretele familiei se uitau încruntat în ochii privitorului, aidoma unui anima] ursuz ce, odată trecut de perioada zbenguielilor, şi-a pierdut voioşia.

Tînărul Conte îi dăduse musafirului deplină libertate să cerceteze analele personale ale acestor oameni de seamă ce fuseseră pictați, ca şi cele ale celorlalți strămoşi ; avea la îndemmă un material vast, îngrămădit în cuiere burduşite cu hîrtii roase de viermi şi cu pergamente îngălbenite, adunate în vrafuri din ce în ce mai mari şi mai colbuite, încă din veacurile întunecate. Trebuie însă să recunoaştem că informațiile oferite în documentele mucegăite erau atît de prozaice prin comparație cu ceea ce afla Ke- nyon din povestirile lui Tomaso, încît nici măcar convingerea că primele erau superioare ca autenticitate nu-! puteau îndupleca să se împace cu tonul lor plicticos.

Ceea ce-l încînta în mod deosebit pe sculptor era asemănarea dintre firea lui Donatello, aşa cum îl cunoştea el, şi acele trăsături caracteristice despre care povestirile bătrînului chelar susțineau că ar fi fost de mult ereditare pentru această stirpe. Descoperea, de asemenea, cu plăcere că nu numai Tomaso, ci şi ceilalți țărani de pe domeniu sau din satul învecinat, recunoşteau în prietenul lui un Monte Beni, autentic,

aparținînd tipului original. îşi dădea seama că au o deosebită afecțiune pentru tînăru! Conte, după felul în care povesteau o mulțime de lucruri de pe vremea de cînd era un copil zburdalnic ; cum se juca cu puii de țăran şi cum era cel mai neastîmpărat dar şi cel mai drăgălaş dintre copii ; şi cum încă din primii ani ai copilăriei se scufunda în cele mai adîncî viitori ale şuvoaielor, fără să pățească niciodată nimic, şi se cățăra pînă în vîrful celor mai înalți copaci, fără să-şi frîngă gîtul. Copilului silvestru nu i se putea în- tîmpla nimic rău, pentru că purtîndu-se atît de firesc şi de curajos cu toate elementele naturii, nici unul n-avea nici puterea şi nici dorința să-i facă vreun rău.

A crescut, spuneau umilii lui prieteni, nu numai în tovărăşia muritorilor de tot soiul, ci şi a jivinelor pădurii ; deşi cînd Kenyon insista să afle amănunte despre cel de-al doilea fel de prietenie, nu-şi prea aduceau aminte decît de două, trei întîmplări cu o vulpe îndrăgită, care mîriia şi arăta tuturor colții în afara lui Donatello.

Aveau o mulțime de lucruri de povestit, şi nu oboseau niciodată cînd venea vorba despre voia-bună pe care o stîrnea prezența lui Donatello încă de pe vremea cînd nu era decît un prunc rumen, sau un tînăr de-abia îmbobocii. Bojdeucile'lor se umpleau de soare, cînd le trecea pragul şi, după spusele țăranilor, stăpînul lor nu întunecase niciodată în viața lui intrarea unei case. Era sufletul sărbătorilor culesului. Cînd nu era decît de-o şchioapă şi nu se putea încă ține drept, apăru obiceiul să-l pună să calce cu picioruşele lui mici în hîrdăul de făcut must ca să zdrobească măcar un ciorchine de struguri. Şi oricît de puțin ar fi fost mustul care şiroia de sub tălpile lui mici, ajungea să dea o aromă plăcută unui butoi întreg. Stirpea Monte Benilor — după cum îl asigurau pe sculptor aceşti cronicari rustici — avea darul din cele mai vechi timpuri să scoată vin bun din struguri de rînd şi o licoare minunată din strugurii de soi.

Ca să nu mai lungim vorba, în timp ce asculta asemenea poveşti, lui Kenyon nu i-ar fi venit greu să-şi închipuie că văile şi dealurile din vecinătate erau o adevărată Arcadie, că Donatello nu era doar un "faun oarecare ci însuşi prietenosul zeu al vinului. Deşi n-a uitat nici o clipă că țăranii italieni sînt înclinați spre fantazare poetică, era convins că în primii ani ai tinereții pe care şi-i petrecuse printre țăranii din împrejurimi, prietenul lui fusese un om cum nu se poate mai încîntător, prin însăşi simplitatea lui.

Dar *contandinii* adăugau uneori, clătinînd din cap şi oftînd, că tînărul Conte s-a schimbat îngrozitor de cînd a fost la Roma. Fetele din sat duceau acum dorul zîmbe- tului vesel cu care le întîmpina altădată.

Sculptorul îl întrebă şi pe bunul lui amic Tomaso, dacă a observat şi el negura ce s-a pogorît de curînd peste viața lui Donatello.

— O ! da, signore, răspunse bătrînul chelar, chiar aşa-i, şi povestea asta s-a întîmplat de cînd s-a întors din oraşul ăla blestemat. Lumea a devenit ori prea păcătoasă, ori prea înțeleaptă şi tristă pentru oamenii de felul Conților de Monte

Beni. După cum vezi, la prima întîlnire cu ea sărmanul meu stăpîn s-a schimbat în rău. în ultima sută de ani şi mai bine n-a mai fost alt conte din familia asta străveche un atît de veritabil Monte Beni ca sărmanul signorino ; şi îmi vine să plîng auzindu-l cum oftează acum cu paharul de Rază de soare în faţă ! Triste vremuri mai trăim !

— Crezi că lumea era mai veselă altădată ? îl întrebă Kenyon.

— De bună seamă, signore, răspunse Tomaso. O lume mai veselă, în care trăiau conţi de Monte Beni mai veseli ! Ce lucruri nemaipomenite îmi povestea despre ei bunicul, cînd mă ţinea pe genunchi ! Bătrînul îşi aducea aminte de un Conte de Monte Beni — ori măcar auzise de el, că eu unul n-aş jura cu mina pe inimă că a trăit chiar pe vremea aceluia — care se ducea mereu în pădure şi chema zînele să iasă de prin izvoare sau din scorburile copacilor. Se spunea că veselul conte dansa cu ele cît era de lungă după-amiaza de vară ! Cînd o să mai vedem atîtea ghiduşii în zilele noastre ?

— Tare mă tem că n-o să fie prea curînd, încuviinţă sculptorul. Ai dreptate, înţeleptule Tomaso, acum lumea-i mult mai tristă !

Şi într-adevăr în timp ce zîmbea ascultînd legendele astea fantastice, prietenul nostru oftă la gîndul că pământul care fusese atît de generos odinioară rodeşte cu fiecare generaţie tot mai puţine flori faţă de cele care-i înveseleau pe străbuni. Nu vreau să spun că ocaziile şi felurile de distracţie recunoscute ca atare sînt mai puţin numeroase în veacul nostru rafinat şi reţinut — dimpotrivă, n-au fost niciodată atît de abundente — ce vreau să spun e că omenirea s-a îndepărtat într-atît de mult de copilăria speţei că i se pare ruşinos să mai fie fericită. Un om simplu şi vesel nu-şi poate găsi loc printre figurile înţelepte şi sumbre care şi-ar bate joc de veselia lui exuberantă. Aşa cum stau lucrurile acum întregul mecanism al vieţii omeneşti e construit anume pentru a exclude pe cei cu sufletele fericite şi lipsite de griji. Chiar şi copiii l-ar dojeni pe nesocotitul ce s-ar strădui să ia viaţa şi lumea asta drept un loc şi un prilej de desfătare aşa cum te-ai fi aşteptat să fie.

Codul de fier al zilelor noastre îţi cere să ai un ţel şi un scop în viaţă. Ne transformă pe toţi în părticele ale unei scheme complicate a progresului, care nu ne poate duce altundeva decît într-o regiune mai îngheţată şi mai posomorită decît cea în care ne-am născut. El cere cu stăruinţă ca fiecare din noi să adăugăm cît de puţin — o nimica toată, poate, dar obţinută cu un efort neîntrerupt — la noianul de lucruri utile, a căror unică folosinţă va fi să împovăreze posteritatea cu gînduri încă şi mai apăsătoare şi cu o trudă şi mai nemăsurată decît cea de care am avut noi parte. Nu mai întîlneşti acum o viaţă care să se reverse asemeni şuvoiului deslănţuit; fiecare rîuşor, oricît de mic. îşi are roata lui de moară pe care trebuie s-o pună în mişcare. Ne ducem cu toţii de rîpu îndemnaţi de hotărîrea prea zeloasă de-a face totul bine.

Iată de ce — cel puțin aşa gîndea sculptorul, deşi avea unele bănuieli în legătură cu nefericirea mai adîncă a lui Donatello — tînărul Conte nu mai putea fi azi aşa cum fuseseră strămoşii lui. Nu mai putea duce viața lor sănătoasă, izvorîtă din impulsuri şi-n acord perfect cu firea, în continuă comuniune cu tot ce respira în jurul lor. Odinioară totul era firesc, în fiară, fie că era vorba de pasăre şi pom, de pămînt, rîu năvalnic sau de cer ; dar păcatul, grijile şi conştiința de sine au scos omenirea în afara firii şi au aşezat-o cumva pieziş ; şi de asta caracterul cel mai simplu este întotdeauna cel care apucă primul pe căi greşite.

—- Oricum, Tomaso, vorbi Kenyon, făcînd tot ce-i stătea în putință, ca să-l mîngîie pe bătrîn, să sperăm că stă- pînul tău cel tînăr o să se veselească din nou, la vremea culesului. După cum arată via, socotesc că o să fie un an nemaipomenit de bun pentru vinul auriu al Monte Benilor. Atîta vreme cît strugurii voştri vor da licoarea asta minunată, oricît de tristă ți s-ar părea lumea, nici Contele, nici oaspeții lui nu vor uita să zîmbească.

— Oh, signore, oftă bătrînul servitor, dar nici nu şi-a muiat bine buzele în nectarul însorit.

— Ar mai fi o speranță, remarcă Kenyon. S-ar putea ca tînărul Conte să se îndrăgostească şi să-şi aducă în casă o soție frumoasă şi veselă care să alunge tristețea din sala asta străveche, acoperită de fresce. Nu crezi că ăsta ar fi cel mai bun lucru pentru el, bunul meu Tomaso ?

— S-ar putea să fie, signore, răspunse înțeleptul chelar, privindu-l cu seriozitate, după cum s-ar putea să fie şi foarte rău !

Sculptorului i se păru că bătrînul intenționase pe moment să facă o remarcă sau să-i spună ceva, dar că apoi se hotărî s-o tăinuiască în sufletul lui. Se despărți îndată de sculptor şi se îndreptă spre pivniță, clătinînd din cap şi murmurînd ceva şi nu mai apăru pînă la cină, cînd îi făcu cinstea lui Kenyon, pe care îl îndrăgise foarte tare, să-i deschidă o sticlă de Rază de soare cu **O** aromă mai binecuvîntată decît tot ce degustase pînă atunci.

Ca să fim sinceri, vinul ăsta auriu era un ingredient de care aveai absolută nevoie ca să poți sorbi din plin viața la Monte Beni. Era de-a dreptul păcat că Donatello nu voia să bea puțin mai mult, ca să se ducă măcar vesel la culcare, chiar dacă a doua zi se trezea din nou sub vălul întunecat al melancoliei. Trebuie totuşi să recunoaştem că nu lipseau unele prilejuri venite din afară care să-ți facă viața plăcută la străvechea vilă. Cîntăreți ambulanți erau mereu prezenți pe domeniul Monte Beni, avînd se pare drepturi dobîndite prin tradiție ; făceau să răsune pajiştile şi luminişurile de sunetele viorii, harfei şi flautului, şi, uneori, de sunetul strident şi gutural al cimpoiului. Veneau, de asemenea, *improvisatori* care spuneau poveşti sau recitau versuri pentru c*ontanăini* — în rîndurile cărora se afla destul de des şi Kenyon — după ce aceştia işi terminau lucrul la vie. Scamatorilor li se dădea voie să-şi arate iscusința într-o încăpere din vilă, unde-i puteai vedea chiar şi pe înțeleptul

Tomaso, pe Stei la, Girolamo, ca să nu mai vorbim de țărăncuțele de la fermă, cu fața toată un rîs ce trecea de ,1a veselie la uimire. Oamenii ăştia simpli primeau casă şi masă pentru îndeletnicirea lor plăcută şi pentru osteneala pe care şi-o dădeau, puțin vin slab de Toscana şi un număr apreciabil de monede de alamă bătute de Marele Duce, ca să se păstreze neştirbit renumele de ospitalitate al Monte Be- nilor. Dar pe tînărul Conte îl numărau arareori printre spectatori.

Uneori se organizau dansuri sub clar de lună pe pajişte, dar de cînd se înapoiase de la Roma, frumoasele *contan- dine* nu avuseseră prilejul să se îmbujoreze în prezența lui Donatello şi nici el să le vlăguiască în dans pe cele mai sprintene sau pe cei cu care se lua la întrecere, ca pe vremuri.

Sărăntocii — pentru că soiul ăsta de năpastă se abătea asupra casei Monte Beni mai mult decît asupra oricărui alt loc din Italia cea bîntuită de cerşetori —■ puteau fi auziți pe sub toate ferestrele cerîndu-şi obolul, iar uneori se instalau chiar pe treptele de marmură de la intrarea principală. Mîncau, beau şi-şi umpleau traistele ascunzîncl în buzunare cei cîțiva gologani căpătați, apoi îşi luau valea, revărsînd nenumărate binecuvîntări asupra casei şi stăpînului ei precum şi asupra sufletelor strămoşilor adormiți pe veci, care, rînd pe rînd, fuseseră atît de nesocotiți încît se înduioşaseră de soarta acestor vagabonzi. Dar în ciuda bkiecuvîntărilor — pe care filantropii din Italia pun mare preț — acest tînăr, cîndva al vieții arca- diene, părea acum învăluit într-un nor gros, care plana încă şi mai întunecat în jurul turnului unde Donatello îşi făcuse obiceiul să stea şi să mediteze.

CAPITOLUL XXVII

MITURI

TOTUŞI, DUPÂ SOSIREA'SCULPTORULUI, din cînd în cînd tînărul Conte cobora din înălțimea singuratică şi tristă şi hoinărea cu el prin pădurile şi pe dealurile din împrejurimi. îşi ducea prietenul în cîte un loc minunat în care se simțise în copilărie ca acasă. Dar în ultima vreme, aşa cum îi explică el însuşi lui Kenyon, erau invadate oarecum de ceva straniu, ca bunăoară pilcurile de arbuşti întunecați de colo, că de-abia mai recunoaşte locurile pe care le ştiuse atît de bine şi le îndrăgise atît de mult.

Cu toate acestea, în ochii sculptorului ele păstrau încă deplina lor frumusețe. Erau pitoreşti prin aspectul impunător dar cald pe care-l dobîndesc locurile unde după un şir lung de ani, sălbăticia invadează privelişti ce au fost cîndva înfrumusețate cu gust şi trudă ; iar cînd omul n-a mai fost în stare să facă nimic, au intervenit timpul şi firea care, lucrînd mînă-n mînă, le-au adus la un stadiu de perfecțiune calmă şi venerabilă. Colo creştea un smochin sălbăticit ce-şi luase ca soață un butuc de viță, scăpată şi ea de sub controlul omului şi devenită cățărătoare ; cele două sălbăticiuni se înlănțuiseră astfel şi se împletiseră într-o cununie sălbatică legănîndu-şi progenitura diferită pe aceeaşi ramură — smochinele zemoase şi

strugurii grei de licoarea sudului, şi unele şi altele cu o aromă aspră ce le făcea şi mai atrăgătoare.

După părerea lui Kenyon, nu exista un loc mai încîntător decît vîlceaua unde-l conduse Donatello. Era mărginită pe trei părţi de dealuri şi se deschidea spre o vale largă şi roditoare. Un firicel de apă ce izvora aici cădea într-un bazin de marmură, acoperit în întregime de muşchi şi năpădit de ierburi de apă. Deasupra izvorului se înălţa, ţinînd în braţe o urnă, o nimfă de marmură, a cărei goliciune era drapată cu solicitudine de către muşchi, ce închipuiau un soi de veşmînt ; şi firele lungi ale cosiţei fecioarei făcuseră tot ce le stătuse în putere ca s-o ajute pe sărmana nimfă, înfăşurîndu-i mijlocul. în timpuri străvechi — poate chiar în antichitate — stăpîna fîntînii primea şuvoiul nou născut în urnă ca apoi să-l verse în bazinul de marmură. Dar acum urna era crăpată de sus şi pînă jos ; şi nimfa nemulţumită trebuia să privească cum bazinul se umple singur printr-un canal asupra căruia nu avea nici un control, deşi apa fusese cu atîta vreme în urmă sfinţită în cinstea ei.

Din cauza asta, sau poate din alta, părea sfîşietor de părăsită, de parcă izvorul ar fi fost revărsarea propriilor ei lacrimi pricinuite de singurătate.

— Locul ăsta mă încîntă nespus, remarcă Donatello oftînd. în copilărie şi mai tîrziu cînd eram băieţandru am trăit multe clipe de fericire aici.

— Iar mie, ca bărbat, nu mi-ar trebui altul ca să fiu fericit, spuse Kenyon. Dar pe tine, prietene, care ai o fire atît de sociabilă, nu m-aş fi aşteptat cîtuşi de puţin să te atragă astfel de locuri. E un tărîm făcut parcă pentru visurile unui poet, ea să-l populeze cu plăsmuirile imaginaţiei lui.

— Dacă mă cunosc bine nu sînt deloc poet, spuse Donatello, şi totuşi, am fost foarte fericit aici în tovărăşia izvorului şi a nimfei. Se spune că un faun, cel mai vechi strămoş al meu, a adus chiar aici o tînără muritoare pe care a iubit-o şi cu care s-a cununat. Izvorul ăsta cu apă minunată a fost însăşi fîntîna căminului lor.

— Chiar dacă n-a fost aşa, e o legendă fermecătoare, exclamă Kenyon.

— Şi de ce n-ar fi fost aşa ? întrebă şimplu Donatello. Există şi o altă poveste, la fel de frumoasă, legată de acest loc. Dar acum că-mi vine din nou în minte mi se pare mai mult tristă decît frumoasă, deşi pe vremuri suferinţa cu care se sfirşeşle nu m-a impresionat atît de mult. De-aş avea dar de povestitor sînt sigur că te-ar interesa foarte mult.

— Te rog povesteşte-mi-o, îi ceru Kenyon, nu contează dacă o faci cu har sau nu. Legendele astea neobişnuite au de multe ori un farmec mai mare cînd sînt spuse cu mai puţină artă.

Aşa că tînărul Conte începu o poveste despre unul din strămoşii săi care ajunsese să cunoască o fiinţă minunată ce aparţinea acestui izvor ; ştie atît de puţine în legătură cu timpul cînd a trăit, încît ar fi putut tot atît de bine să fi fost acum un secol, sau acum o mie de ani, sau înainte de era creştină, dacă

era femeie sau spirit a rămas un mister, ca şi orice altceva în legătură cu ea, în afară de faptul că viaţa şi sufletul i se contopeau într-un chip sau altul, cu apa din izvor. Era o fiinţă proaspătă, răcoroasă' şi neprihănită ca roua, însorită şi totodată învăluită în umbre, în stare de o mulţime de răutăţi mărunte şi plăcute, cu toane şi capricii ce-o făceau să se schimbe de la o clipă la alta, şi totuşi la fel de neschimbătoare ca pîrîul ce-i dăduse fiinţă şi care izvora din totdeauna în acelaşi loc şi curgea prin acelaşi vad, pe cînd marmura se măcina deasupra şi în jurul lui. Femeia din izvor se îndrăgosti de tînăr — un cavaler, cum îi spunea Dona- tello — pentru că, după legendă, stirpea lui era înrudită cu a ei. Nu contează prea mult dacă erau înrudiţi ori ba, pentru că prietenie şi înţelegere existase încă de pe vremuri între un strămoş de-al lui, cu urechile îmblănite, şi femeia veşnic tînără de la izvor. Şi după atîtea veacuri ea era la fel de tînără ca o dimineaţă de mai, la fel de jucăuşe ca pasările cerului, sau ca adierea de vînt ce se zbenguieşte printre frunze.

Ea l-a învăţat cum s-o cheme ca să iasă la lumină din izvorul acoperit cu prund, petrecînd nenumărate ore împreună, mai ales în fervoarea zilelor de vară. Pentru că adesea, în timp ce-o aştepta lîngă izvor, ea se lăsa în jurul lui într-o ploaie de picături însorite, curcubeul pri- vindu-l printre ele, ca apoi să ia înfăţişarea unei frumoase fete hohotind — sau era poate doar susurul pîrîului printre pietre — cînd citea uimirea de pe chipul tînărului.

Astfel, în bunătatea ei, fecioara preschimba, de dragul cavalerului, aerul fierbinte într-unui nespus de răcoros şi înmiresmat, ba mai mult cînd el îngenunchia să bea din izvor, nu părea deloc straniu că din adîncuri se iveau la suprafaţă două buze trandafirii, care-i atingeau gura cu fiorul unui sărut umed, răcoros şi dulce !

—■ E o poveste minunată pentru amiezile fierbinţi de vară din Toscana voastră, remarcă sculptorul auzind partea asta a istorisirii. Dar îmi închipui că obiceiurile stăpînei apelor îl îngheţau de tot în imiezul iernii. Iubitul ei se putea plînge pe bună dreptate că-l primeşte cu răceală.

— Am impresia, zise Donatello cam îmbufnat, că faci haz pe seama poveştii. Dar nu văd nimic amuzant în ea şi nici în vorbele tale.

Povesti mai departe cum vreme îndelungată cavalerul se bucură nespus de prietenia pe care i-o arăta nimfa izvorului. în clipele lui de destindere ea-l dispunea şi mai mult cu glumele ei pline de haz. Iar cînd se întîmpla să fie frămîntat de griji, ea-i răcorea fruntea, şi neliniştea şi tulburarea dispăreau ca prin farmec.

Dar la miezul unei zile nefericite, tînărul cavaler se năpusti cu paşi grăbiţi şi nesiguri spre izvorul unde venea atît de des. O chemă pe nimfă ; dar — desigur pentru că era ceva neobişnuit şi fioros în glasul lui — ea nu se ivi şi nici nu-i răspunse. El se trînti la pămînt şi îşi îmbăie mîinile şi fruntea înfierbîntată în apa limpede şi răcoroasă. Şi atunci se auzi un

strigăt de durere ; poate a fost voce de femeie ; poate că n-a fost decît suspinul şipotului peste prundiş. Apa se prelinse din mîinile tînărului, lă- sîndu-l cu fruntea uscată şi arsă ca mai înainte.

Donatello se opri brusc.

— De ce s-a ferit apa de nefericitul cavaler ? îl întrebă sculptorul.

— Pentru că a încercat să spele o pată de sînge ! răspunse tînărul Conte cu glas şoptit ce trăda groaza. Păcătosul a pîngărit apa neprihănită. Nimfa putea să-l mîngîie cînd era îndurerat, dar nu-i putea spăla o crimă din conştiință.

— Şi-a mai văzut-o vreodată ? întrebă Kenyon.

— N-a mai văzut-o decît o singură dată, îi răspunse prietenul. Nu i-a mai văzut decît odată chipul binecuvântat, şi atunci pe fruntea sărmanei nimfe era o pată de sînge pe care, în vinovăția lui, a lăsat-o în izvor cînd a încercat s-o spele. A jelit-o toată viața şi i-a comandat celui mai bun sculptor al vremii să modeleze statuia nimfei după descrierea lui, dar deşi strămoşul meu ar fi vrut din tot sufletul ca imaginea s-o înfățişeze aşa cum era în clipele ei cele mai fericite, artistul, spre deosebire de tine, a fost atît de impresionat de trista povestire, că în ciuda oricăror strădanii, a înfățişat-o nefericită şi înlăcrimată pentru vecie, aşa cum o vezi !

Lui Kenyon legenda aceasta simplă i se păru de un farmec deosebit. Nu-şi dădea seama dacă pentru asta fusese creată sau nu, dar o înțelese ca pe o parabolă, simbolizând urmările liniştitoare şi mîngîietoare pe care le are legătura strînsă cu natura, asupra tuturor grijilor şi suferințelor zilnice ; dar influența ei blîndă, binevoitoare n-are atîta putere cînd e vorba de pasiuni primitive şi e total neputincioasă în fața febrei halucinante sau a fiorului înghețat al păcatului!

— Şi spui că nimfa nu şi-a mai arătat chipul niciunui muritor de atunci ? După părerea mea tu, cu calitățile tale de povestitor, ai tot atîta drept să te bucuri de favorurile ei pe cît a avut strămoşul tău. De ce n-ai încercat s-o chemi ?

— O chemam adeseori cînd nu eram decît un băiețan- dru fără minte, răspunse Donatello, şi, adăugă pe un ton ce izbucnea din străfunduri, mulțumesc cerului că n-a apărut !

—- înseamnă că n-ai văzut-o niciodată ? întrebă sculptorul.

— Niciodată ! îi răspunse contele. Nu, dragă prietene, n-am văzut-o niciodată ; deşi aici, în apropierea izvorului ei, am făcut pe vremuri multe cunoştințe neobişnuite, pentru că din fragedă pruncie mă înțelegeam bune cu tot felul de jivine ce populează pădurile. Ai fi rîs, sînt sigur, dacă ai fi văzut ce de prieteni îmi făcusem printre ele. Da, printre făpturile sălbatice şi temătoare care socotesc că omul e duşmanul lor de moarte ! Cine m-a învățat asta, n-aş putea să-ți spun ; dar era ca o vrajă — un cu- vînt, un murmur, un fel de incantație — prin care chemam pe locuitorii pădurii, cu blană sau cu pene, într-un grai pe care păreau a-l înțelege.

— Am auzit de un asemenea dar, răspunse grav sculptorul, însă n-am avut pînă acum prilejul să cunosc un om care să fie înzestrat cu el. Te rog, încearcă-ți puterea, şi ca să nu-ți sperii prietenii, o să mă ascund în desiş şi o să mă mulțumesc să arunc doar cîte o privire.

— Nu cred, zise Donatello, că-şi vor mai aminti de vocea mea. Ştii că se schimbă cînd copilul se maturizează.

Cum printre cele mai de seamă calități ale Contelui se numărau amabilitatea şi lipsa de încăpățînare, cedă în fața rugăminții prietenului. Din ascunzişul lui dintre arbuşti, sculptorul îl auzi scoțînd un sunet modulat, sălbatic, aspru şi totuşi nu lipsit de armonie. Lui Kenyon i se păru că era cel mai ciudat şi totodată cel mai firesc sunet pe care-l auzise vreodată. Numai un băiat ce ar îngîna pentru el ca să-şi omoare timpul, lăsînd să curgă în voia respirației un cîntec fără cuvinte şi fără o melodie precisă, ar putea scoate sunete asemănătoare cu acestea ; şi totuşi, avea tot atîta individualitate ca murmurul adierii vîntului. Donatello îl reluă odată şi încă o dată, la început cu multe întreruperi şi opriri şovăitoare, apoi cu mai multă încredere, cu o voce mai pătrunzătoare, ca un călător ce-şi pipăie drumul din întuneric spre lumină, ai cărui paşi devin tot mai siguri pe măsură ce lucrurile prind contur în jurul lui.

Şi, deodată, vocea lui parcă umplu văzduhul, fără să fie însă asurzitoare. Sunetul semăna mai mult cu un murmur dulce, îmbietor, convingător şi prietenos. Sculptorul îşi închipui că aude acolo glasul şi rostirea omului primitiv, înainte ca agerimea minții omeneşti să fi plămădit ceea ce cunoaştem azi sub denumirea de limbă. În acest grai amplu — amplu ca înțelegerea naturii — semenul omului s-ar fi putut adresa stirpei lui necuvîntă- toare ce cutreieră codrii sau se avîntă în tării, izbutind să se facă înțeles în asemenea măsură încît să-i cîştige încrederea.

Era şi patos în acel sunet. La auzul unora din cadențele lui simple se furişară lacrimi în ochii lui Kenyon. Îi izvorau molcom din inimă, dintr -un suflet înfiorat de O simțire ce întrecea orice desfătare întîlnită pînă acum, dar pe care se străduia să nu o analizeze, de teamă ca nu cumva odată pătrunsă, să nu piară fără urme.

Donatello se opri de vreo două-trei ori, parcă ar fi ascultat, apoi începu din nou, revărsîndu-şi în acea melodie toată simțirea şi energia. În cele din urmă — de nu cumva era doar o amăgire scornită de speranța şi de. fantezia sculptorului — auzi paşi uşori peste frunzele căzute. ii ajunse la urechi un foşnet printre tufe şi un zbîrnîit de aripi sus în aer. Poate că nu era decît o iluzie ; dar Kenyon avu impresia că deslușeşte o mişcare furişe ca de pisică a unuia dintre micii locuitori ai pădurii, că-i vede umbra neclară, dacă nu chiar trupul. Dar, deodată, nu se ştie din ce pricină, auzi fîşîitul unor paşi ce-o iau la goană şi apoi un strigăt sălbatic şi sfîşietor şi printr-o deschizătură a desişului îl văzu pe Donatello trîntindu-se cu fața la pămînt.

Ieşind din ascunzătoare, nu văzu decît o şopîrlă cafenie din specia tarantula ce se tîra la soare în apropiere. După cum se părea, reptila veninoasă fusese singura ființă care a răspuns

strădaniei tînărului Conte de a relua legăturile cu speciile inferioare ale firii.

— Ce-ai pățit ? exclamă Kenyon. aplecîndu-se peste prietenul lui, mișcat de suferința ce i se citea pe chip.

— Moartea ! moartea ! spuspina Donatello. Ei o știu !

Se tîra în apropierea izvorului, zguduit de atîta oftat, plîngînd de parcă i s-ar fi sfîșiat inima și și-ar fi revărsat pe pămînt toate suferințele cumplite. Durerea nestăpînită și lacrimile copilărești îl făcură pe Kenyon să-și dea seama ce mică influență avuseseră asupra tînărului deprinderile și regulile impuse de societate, de.și de obicei comportarea lui era stăpînită. Drept răspuns la strădaniile prietenului său de a-l împăca,, el murmură cuvinte ce abia de puteau fi deslușite de acea stranie cîntare pe care cu cîteva clipe înainte o înălțase în văzduh.

— Au aflat! era tot ce putea distinge Kenyon. Au aflat !

— Cine a aflat ? îl întrebă sculptorul. Si ce-au aflat ?

•— Au aflat ! repetă Donatello tremurînd. Se feresc de mine ! întreaga fire mă ocolește și se cutremură la vederea mea ! Mă apasă un blestem ce se strînge în jurul meu ca un cerc de foc. Nici o ființă neprihănită nu se mai poate apropia de mine.

— Liniștește-te, dragul meu prieten, îi vorbi Kenyon, îngenunchind alături de el. Te chinuie o nălucire și nu un blestem. Și mă bucur că ți-ai mai păstrat încă acest har înnăscut și neobișnuit, așa cum ai dovedit-o adineauri, har de care auzisem mai demult, deși nu eram prea convins că există și nu mă așteptam să-l surprind desfășurîndu-se. Cred că-i doar vina mea că nu m-am ascuns destul de bine și-am făcut poate fără să vreau o mișcare ce ți-a speriat prietenii din pădure.

— Nu mai sînt prietenii mei, răspunse Donatello.

— Cu toții, pe măsură ce îmbătrînim, reluă Kenyon, pierdem întrucîtva capacitatea de a fi în strînsă legătură cu natura. E prețul pe care-l plătim în schimbul experien- ței.

— În cazul ăsta e un preț îngrozitor, spuse Donatello ndicîndu-se. Dar să nu mai vorbim de asta. Te rog uită toată întîmplarea, dragul meu prieten. Ți s-a părut probabil nespus de absurdă. Cred că orice om e îndurerat cînd își dă seama că a pierdut privilegiile plăcute și însușirile de care se bucura în tinerețe. Am trecut acum și prin suferința asta. Ei bine, n-o să mai vărs nici o lacrimă din pricina ei !

Nimic nu l-a convins mai mult pe Kenyon de schimbarea ce s-a petrecut în Donatello decît această putere nou dobîndită asupra emoțiilor lui, ce-i permitea, după o luptă aproape fioroasă, să le poată încătușa din nou în temnița întunecată unde le ținuse ascunse. Stăpînirea pe care și-o impuse și masca banală de calm pe care a reușit să și-o așeze pe chipul său frumos odinioară, cu trăsături de faun, îl întristă pe sculptorul sensibil, mai mult chiar decît deslănțuirea de pasiune din scena la care tocmai asistase. în lumea asta răsucită în care trăim, vine o zi cînd răul din viață ne domină cu o asemenea putere că ne obligă să aruncăm un văl asupra transparenței trăsăturilor

noastre. Simplitatea devine tot mai de preț cu cît reușim s-o păstrăm mai mult și s-o ducem cu noi mai departe în viață ; cînd un copil și-o pierde odată cu trecerea inevitabilă a anilor nu-i motiv de întristare pentru că nici maică-sa nu putea spera să i-o păstreze toată viața. Dar cînd un tînăr a trecut cu ea dincolo de copilărie, și a purtat-o în continuare în sufletul lui, nu ca pe o picătură de rouă timpurie, ci asemeni unui diamant cu ape clare și pure, e păcat s-o piardă. Cînd Kenyon văzu ce multe lucruri avea prietenul lui de ascuns acum și cît de bine le ascundea, îi veni să plîngă deși lacrimile lui ar fi fost și mai lipsite de noimă decît cele pe care tocmai le vărsase Donatello. >.

Se despărțiră pe pajiștea din fața casei, Contele avînd de gînd să urce în turnul lui, iar sculptorul să citească dintr-o ediție veche a lui Dante pe care o găsise printre niște scripturi vechi, într-o încăpere nu prea des vizitată. Tomaso îi ieși în cale în holul de la intrare, făcîndu-l £ă înțeleagă că are să-i spună ceva.

— Sărmanul nostru signorino e tare trist astăzi ! exclamă el.

— Așa-i, bunule Tomaso, întări sculptorul. Ce n-aș da să-l înveselim puțin !

— Ar putea exista o cale, signore, răspunse bătrînul chelar, de-am fi convinși că-i calea cea bună. Noi bărbații sîntem prea aspri ca să putem îngriji cum trebuie un trup sau un suflet bolnav.

— Vrei să spui, bunul meu prieten, că femeile se pricep mai bine, spuse sculptorul, impresionat de o sticlire din ochii chelarului. Se prea poate ! Dar depinde de multe.

— A ! Mai bine să mai așteptăm puțin, spuse Tomaso clătinînd din cap ca de obicei.

CAPITOLUL XXVIII

TURNUL BUFNIȚEI

— NU VREI SĂ-MI ARĂȚI TURNUL ? își întrebă sculptorul într-o zi, prietenul.

— Credeam că-l vezi destul de bine, răspunse Contele cu un soi de posomoreală în glas ce-l cuprindea adeseori, semn mărunt al unei tulburări ascunse.

— Da, exteriorul se vede de la mare distanță, încuviință Kenyon. Dar oricît de prețios ar fi pentru priveliște un turn cenușiu ca ăsta, acoperit de mușchi, sînt sigur că pe dinăuntru e cel puțin la fel de interesant. Are probabil cel puțin șase sute de ani : și cred că fundațiile și catul de jos sînt mult mai vechi ; și poate că pereții interiori sînt căptușiți cu tot atîtea legende cîți licheni cenușii și galbeni stau prinși pe zidurile dinafară.

— Bineînțeles, răspunse Donatello, deși nu mă prea pricep la astfel de lucruri și n-am putut să înțeleg niciodată de ce voi *străinii,* arătați atîta interes pentru ele. Cu vreo doi ani în urmă, un signor englez, cu o barbă albă venerabilă — se spune că era și magician — a venit pînă aici tocmai de la Florența,, ca să-mi vadă turnul.

— A, da, l-am întîlnit -și eu la Florența, remarcă Kenyon. E necromant, cum bine ai spus, și locuiește într-o clădire veche a Cavalerilor templieri, chiar lîngă Ponte Vecchio,

înconjurat de o mulțime de cărți, de tablouri şi de antichități cu înfățişare fantomatică, menite să dea un aspect sumbru casei, şi însoțit de o fetiță cu ochii vii, anume parcă s-o înveselească.

— Eu unul nu-l cunosc decît după barba lui albă, spuse Donatello, dar el ți-ar putea povesti o mulțime de lucruri despre turn, despre asediile la care a rezistat şi despre prizonierii care au fost întemnițați în el. A adunat toate poveştile legate de familia Monte Beni şi, se înțelege, şi legenda tristă pe care ți-am povestit-o lîngă izvor acum cîteva zile. După cum spunea, cu ani în urmă, a cunoscut o seamă de poeți autentici şi cei mai iluştri dintre ei ar fi fost nespus de bucuroşi să transpună legenda în versuri nepieritoare, mai cu seamă dacă ar fi sorbit din vinul nostru Rază de soare, ca să le țină vie inspirația !

— Oricine ar putea deveni poet la fel de bun ca Byron c-un asemenea vin şi c-o asemenea temă, încuviință sculptorul. Dar nu urcăm în turn ? Furtuna ce se stîrneşte colo între dealuri o să ne ofere un spectacol demn de urmărit.

— Atunci hai, acceptă Contele, adăugind cu un oftat, dar are o scară obositoare şi cămări sumbre, iar sus în vîrf e trist şi urît !

— Ca şi viața omului ajuns la faimă, remarcă sculptorul, sau mai degrabă am putea spune eă prin treptele înclinate şi celulele întunecoase, ca de închisoare, turnul tău seamănă cu încercările prin care trece un suflet păcătos, care totuşi în cele din urmă, prin luptă, se poate înălța în aerul pur şi în lumina curată a cerului !

Donatello oftă din nou şi porni să urce conducîndu-l în turn.

Apucînd pe scara lată ce se deschidea din holul de la intrare, traversară o parte cu totul pustie a casei, de-a lungul unor coridoare întunecoase şi ajunseră la o uşă scundă şi foarte veche. Deschizînd-o, dădură de o scară îngustă în spirală luminată din loc în loc de deschizături şi ferestre zăbrelite. Ajunşi în vîrful primului şir de trepte, Contele dădu de perete o uşă de stejar roasă de carii, arătîndu-i o încăpere ce se întindea de la un perete la altul al turnului. Era cît se poate de tristă şi deprimantă, cu duşumeaua de cărămidă şi în loc de geamuri cu găuri în pereții groşi, zăbrelite cu bare de fier, iar drept unică mobilă un scaun vechi care-i accentua şi mai mult tristețea, amintindu-ți că fusese cîndva locuită.

-— Pe vremuri, fusese o celulă pentru deținuți, îi explică Donatello. Magicianul cu barba albă de care ți-am vorbit a descoperit că aici a stat întemnițat un călugăr celebru, acum vreo cinci sute de ani. Era un om foarle cucernic şi mai tîrziu a fost ars pe rug în piața ducală din Florența. Au circulat neîncetat tot felul de poveşti, cel puțin aşa spune Tomaso. despre un călugăr cu gluga trasă pe ochi, care se furişează de-a lungul scărilor, sau te întîmpină din pragul acestei încăperi. Sînt sigur că e stafia întemnițatului de pe vremuri. Tu crezi în stafii ?

— Nu ştiu nici eu ce să răspund, făcu Kenyon. În general, nu cred.

— Nici eu, replică Contele, pentru că dacă ar fi să se întoarcă spiritele aici pe pămînt, cu siguranță aş fi întîlnit

unul în ultimele două luni. Duhurile nu ies niciodată din morminte. Atîta pot să spun, şi mă bucur că o ştiu !

Urcînd şi mai sus pe scara îngustă, ajunseră la o altă cămăruţă cam de aceleaşi dimensiuni şi tot atît de pustie, doar că era locuită de două făpturi dintr-o specie care din timpuri imemoriale pune stăpînire pe turnurile părăsite. Era o pereche de bufniţe, care îl cunoşteau bineînţeles pe Donatello, aşa că nici nu tresăriră la intrarea celor doi. Scoaseră doar vreo două ţipete lugubre şi se retraseră în colţul cel mai întunecat, deoarece nu era încă ora la care să-şi fîlfîie aripile lor întunecate.

— Ele nu mă părăsesc ca şi celelalte cunoştinţe din lumea păsărilor, remarcă tînărul Conte, zîmbind îndurerat la gîndul scenei de lîngă fîntînă, unde fusese martor şi sculptorul. Cînd eram un băieţandru zburdalnic şi sălbatic, bufniţele nu se prea sinchiseau de mine.

Nu mai zăbovi aici ci îşi conduse prietenul în sus pe şirul următor de trepte ; prin ochiurile de fereastră şi bortele înguste de la fiecare cat, Kenyon cuprindea privelişti tot mai largi din văile şi dealurile înconjurătoare, iar aerul răcoros şi proaspăt al înălţimii îl umplea de desfătare. în cele din urmă ajunseră la încăperea ce se afla chiar sub acoperişul turnului.

— Asta-i locuinţa mea, zise Donatello, cuibul meu de bufniţă.

încăperea era amenajată ca o cameră de dormit, deşi într-un stil de maximă simplitate. Era, de asemenea, şi loc de rugăciune cu un crucifix într-un colţ, cu nenumărate embleme sacre, de care au nevoie catolicii ca să le sporească cucernicia. Cîteva stampe mici şi urîte, reprezen- tînd patimile Mîntuitorului şi martiriul sfinţilor erau răs- pîndite pe pereţi. Iar în spatele crucifixului se afla o copie izbutită a Magdalenei lui Tiţian din Palatul Pitti, înveşmîntată doar. de bogăţia buclelor ei aurii. Avea o privire încrezătoare (dar din vina lui Tiţian nu a femeii penitente), de parcă s-ar fi aşteptat să dobindcască cerul cu farmecele ei pămînteşti. într-o vitrină era chipul pruncului sfînt, un *bambino* de ceară foarte bine executat, tolănit printre flori, ca un Cupidon. ţinînd în mînă o inimă asemănătoare unei bucăţi de ceară roşie de sigiliu. Un vas mic din marmură scumpă era umplut cu apă sfinţită.

Sub crucifix, pe o masă, se afla un craniu de om, ce părea desgropat dintr-un mormînt vechi. Dar, examinîn- du-l mai de aproape, Kenyon îşi dădu seama că era sculptat în alabastru cenuşiu, imitînd efigia morţii cu multă iscusinţă în precizia cu care erau redaţi dinţii, suturile, orbitele goale şi oasele mici şi fragile ale nasului. Acest simbol respingător se odihnea pe o pernă de marmură albă, lucrată cu atîta artă c-ai fi zis că vezi aevea cum craniul greu se afundă în puful ei mătăsos.

Donatello îşi muie degetele în vasul cu apă sfinţită şi-şi făcu semnul crucii. îndată după aceea îl scutură un fior.

— N-am dreptul să fac semnul sfînt pe un piept păcătos ! spuşe el.

— Atunci ce muritor poate să-l facă, înrebă sculptorul. Există piept să nu închidă în el nici un păcat ?

— Mă tem că emblemele astea sacre te fac să zîmbeşti, rosti Contele, aruncînd o privire piezişă spre prietenul lui. "După cîte ştiu, voi, ereticii, îndrăzniţi să înălţaţi rugi chiar fără să aveţi măcar un crucifix în faţa căruia să îngenunchiaţi.

— Eu, unul, deşi mă numeşti eretic, venerez acest simbol sacru, răspunse Kenyon. Ceea ce mă supără cel mai mult aici e capul ăsta de mort. Şi nu numai că mă supără, dar aş fi în stare să-i rîd în faţă chipului ăsta hidos ! Este monstruos de absurd, dragul meu prieten, să înăbuşim speranţele de nemurire sub povara ucigătoare a condiţiei noastre de muritori. E drept că atîta vreme cît trăim pe pămînt sîntem nevoiţi să suportăm osînda scheletelor noastre, dar pentru Dumnezeu, să nu ne împovărăm şi sufletul cu ele, în strădaniile noastre modeste de a ne avînta în tărie ! Crede-mă, moartea ar avea cu totul altă înfăţişare dacă am putea-o despărţi măcar o dată, în gind, de putreziciunea din care ea eliberează partea eterică din noi.

— Nu înţeleg prea bine ce vrei să spui, răspunse Donatello şi luînd în palmă craniul de alabastru, se cutremură dominat cu siguranţă de sentimentul că atingîndu-l făcea un fel de act de penitenţă. Eu atîta ştiu, că acest craniu e în familia mea de secole. Bătrînul Tomaso cunoaşte o legendă potrivit căreia ar fi fost făcut de un sculptor renumit după craniul aceluiaşi cavaler nefericit ce-a fost îndrăgostit de nimfa izvorului, pe care a pierdut-o din pricina unei pete de sînge. A trăit şi a murit apăsat de sentimentul păcatului, iar pe patul de moarte a cerut ca această mărturie a existenţei lui sâ fie lăsată urmaşilor. Strămoşii mei însă, fiind din fire un soi de oameni veseli, simţeau adeseori nevoia să-i arunce craniului cîte o privire, pentru că iubeau din plin viaţa şi bucuriile pe care ea le oferă, urînd pînă şi gîndul morţii:

— Tare mă tem, replică Kenyon, că nu le plăcea mai mult viaţa văzînd moartea în masca asta hidoasă !

întrerupînd discuţia, Contele începu să urce ultimele trepte ale scării, la capătul cărora ieşiră deasupra turnului: Sculptorul avu deodată senzaţia că fiinţa lui creşte la nişte dimensiuni imense, atît de largă era valea umbriană ce se deschidea în faţa privirilor lui, încadrată de chenarul impresionant de dealuri ce se pierdeau în depărtare. I se părea că în imaginea asta unică are sub ochi întreaga Italie. Pentru că de aici se vedea zîmbetul larg şi însorit al Creatorului, pe care ni-l închipuim că se revarsă ca mai multă generozitate asupra acestui pămînt privilegiat decît asupra altor meleaguri, iar sub el se întindea rodnicia în toată bogăţia şi varietatea ei. Se vedeau viile aranjate şi smochinii, şi duzii, şi peticele fumurii ale livezilor de măslini ; şi lanuri cu tot felul de grîne, printre care unduia porumbul, trezind în Kenyon amintirea lanurilor de la ferma tatălui său. Vile albe, mînăstiri cenuşii, turle de biserică, sate şi oraşe, înconjurate de ziduri cu întări turi şi cu porţi străjuite de turnuri, se răsfirau pe harta asta cuprinzătoare ; un rîu o străbătea scînteind ; iar lacurile parcă-şi deschideau ochii albaştri reflectînd cerul, ca nu cumva muritorii să uite de acel tărîm mai bun, la vederea altor frumuseţi pe pămînt.

Şi dacă valea ţi se părea şi mai largă clecît era, asta se datora faptului că pe întinsul suprafeţei ei deveneau vizibile în aceeaşi clipă mai multe aspecte diferite ale vremii. Ici era cer însorit şi calm, colo norii făceau pete mari negre de umbră prevestitoare de rele ; iar de dincolo de ei, asemeni unui uriaş apropiindu-se cu paşi de-o poştă, venea în goană furtuna care se abătuse deja peste jumătate din cîmpie. Odată lăsată în urmă, cîmpia, ce se întunecase sub încruntarea fioroasă a vijeliei, se lumina din nou în toată splendoarea ei însorită.

De jur împrejurul acestui măreţ peisaj, munţii, cu crestele lor pleşuve sau încununate de păduri, se prăvăleau îndrăzneţi pînă în cîmpie. Pe unii pinteni sau pe pantele lor, la o oarecare înălţime, ba chiar pe creste, se cocoţau cetăţi, unele renumite pe vremuri. Pentru că fuseseră lăcaşul şi matca artei timpurii, cînd floarea frumuseţii răsărea din solul stîncos, într-un aer proaspăt şi pătrunzător, pe vremea cînd grădinile bogate şi adăpostite nu reuşeau s-o cultive.

— Lăudat fie Domnul că am avut parte să mai admir odată priveliştea asta ! exclamă sculptorul, care, cucernic în felul lui, se descoperi. Am admirat-o din multe locuri, dar niciodată n-am avut un sentiment de gratitudine atît de deplin ca şi cel de care mi-e stăpînit acum sufletul. Cîtă tărie dobîndeşte sărmanul suflet omenesc încre- zîndu-se în providenţă, cînd, de fapt, nu-i trebuie decît să se înalţe numai puţin peste nivelul obişnuit ca să do- bîndească o viziune amplă a chipului în care acţionează asupra oamenilor. E fără cusur ! Facă-se voia sa !

— Tu distingi ceva care mie-mi scapă, observă Dona- tello posac, străduindu-se cu o neobişnuită pătrundere să înţeleagă analogiile ce-l înveseleau atîta pe prietenul lui. Văd soare într-un loc şi nori într-altul, şi nu există motiv pentru unul nici pentru celălalt. Pe tine te încălzeşte soarele şi pe mine mă apasă norul ! Ce mîngîiere pot oare să aflu din aceasta ?

— Nu, nu sînt în stare să ţin o predică, spuse Kenyon avînd deschise în faţa ochilor o pagină de rai şi una pă- mântească ! încearcă să le citeşti şi ai să te surprinzi interpretînd-o fără ajutorul cuvintelor. Facem o mare greşeală cînd încercăm să ne înveşmîntăm gîndurile mai alese în cuvinte. Cînd urcăm în regiunile înalte ale emoţiilor şi satisfacţiilor spirituale, ele nu mai pot fi exprimate decît prin asemenea hieroglife măreţe cum sînt cele din jurul nostru.

Rămaseră tăcuţi o bună bucată de vreme contemplînd peisajul ; dar aşa cum se întîmplă întotdeauna după un moment de exaltare spirituală, nu trecu mult şi sculptorul îşi dădu seama că aripile nu-l mai pot susţine în atmosfera rarefiată a acestei înălţimi. Parcă s-ar fi lăsat bucuros să alunece lin din cer şi să pogoare pe platforma solidă a turnului crenelat. Privi în jur şi observă că din pardoseala de piatră care forma acoperişul, se înălţa un arbust cu frunze verzi şi lucioase. Era singurul lucru verde aici ; şi cine ştie cum de-au ajuns seminţele să se înfigă la înălţimea asta şi cum de-au găsit de unde să-şi extragă seva în crăpătura dintre două dale ; pentru că nu era nici un pic de pămînt şi nici altceva decît mortarul sfărîmicios care fusese turnat între dale în vremuri de mult trecute.

Şi totuşi ai fi zis că plantei îi plăcea locul ăsta ; Donatello îi atrase atenţia că ea creştea acolo de cînd se ştia şi că nu şi-o aminteşte să fi fost nici mai mică nici mai mare decît acum.

— Mă întreb dacă arbustul îţi oferă o pildă, spuse el, remarcînd interesul cu care-l cerceta Kenyon. Dacă valea largă îţi dezvăluie adevăruri atît de profunde, planta ar trebui să-ţi ofere şi ea un adevăr oricît de mărunt ; trăieşte pe turnul nostru de vreme destul de îndelungată ca să fi învăţat cum să-l exprime.

— De bună seamă ! răspunse sculptorul. Arbustul are şi el pilda sa, că de nu, ar fi pierit de mult. Şi sînt sigur că e spre folosul şi luminarea ta, deoarece l-ai avut sub ochi toată viaţa şi ai ajuns acum să-ţi pui întrebarea care e învăţătura pe care trebuie s-o extragi.

— Mie unul nu-mi spune nimic, răspunse simplul Donatello, aplecîndu-se deasupra plantei şi cercetînd-o nedumirit. Dar pe ea se căţăra o omidă ce-ar fi distrus-o ; o fiinţă hidoasă pe care o voi arunca peste parapet.

CAPITOLUL XXIX

PE METEREZE

SCULPTORUL PRIVI printr-o ambrazură şi aruncă o bucăţică de calcar, urmărind-o cu privirea pînă ce'căzu pe o bancă de piatră de la baza turnului spărgîndu-se într-o mulţime de fărîme.

— Te rog, iartă-mă, că-i dau o mînă de ajutor Timpului în acţiunea de distrugere a zidurilor strămoşeşti, zise el. Dar fac parte dintre cei cărora le place să se urce la înălţime şi de pe marginea prăpastiei să măsoare adîncul ce se cască dedesubt. Dacă ar fi să mă las condus de do- rinta ce mă stăpîneşte, m-aş arunca chiar în clipa asta după pietricică. E o tentaţie deosebită, căreia abia îi pot rezista ; cred că în parte se datorează uşurinţei cu care o pot săvîrşi, pe de altă parte însă ar fi urmată de consecinţe atît de importante, că n-ar trebui să aştept nici măcar o secundă ca să se împlinească. N-ai simţit niciodată dorinţa asta ciudată de parcă un duh ţi-ar sta în spate şi ţi-ar da brînci în prăpastie ?

— Ah ! nu ! strigă Donatello, dîndu-se înapoi de lîngă parapet cu faţa schimonosită de groază. Mă agăţ de viaţă într-un fel pe care tu nu-l poţi înţelege ; a fost atît de bogată, de caldă şi de însorită cu mine— iar dincolo de hotarele ei nu-i decît îngheţ şi întunecime ! Şi-apoi prăbuşirea într-o prăpastie e o moarte atît de înfiorătoare !

— Ba deloc, dacă înălţimea e destul de mare, spuse Kenyon, omul îşi dă duhul în aer şi nu mai ajunge să simtă izbitura din fundul prăpastiei.

— Dar nu se întîmplă aşa cînd mori în felul ăsta ! exclamă Donatello, pe un ton coborît, cu o voce sugrumată de groază, ce devenea tot mai stridentă şi mai şovăielnică pe
măsură ce vorbea. închipuie-ţi că ai în faţă un om care respiră şi' te priveşte în ochi, şi, dintr-odată, se rostogoleşte în adînc, tot mai afund, lăsînd să se zbată în urmă-i un urlet prelung ! Nu-şi dă duhul în aer ! Nu, rămîne în el un timp înfiorător de lung pînă bufneşte de pietre, apoi zace acolo groaznic în neclintirea lui, o

grămadă inertă de carne zdrelită şi de oase sfărîmate. Şi mormanul ăsta zdrobit e străbătut apoi de un fior ; şi în cele din urmă, rămîne nemişcat ! Nu, nu se mai clinteşte chiar de ţi-ai da viaţa nu-l poţi face să mişte măcar un deget ! Ah ! e îngrozitor ! Da, da ! Aş fi în stare să mă arunc de-aici în ciuda groazei ce mi-o inspiră, de-aş şti că o îndur odată pentru totdeauna şi scap de coşmarul ăsta !

— Ce sugestivă şi ce înfiorătoare viziune ! exclamă sculptorul înspăimîntat de groaza pătimaşă pe care o trădau cuvintele Contelui şi mai mult poate gesturile necontrolate şi privirea-i răvăşită. Dar, bine, dacă înălţimea turnului are asemenea efecte asupra imaginaţiei tale, faci foarte rău că te aventurezi aici de unul singur, şi mai cu seamă la miezul nopţii, sau la ceasurile cînd n-ai pe nimeni de pază. Nu eşti în siguranţă nici în camera ta. Nu e decît la doi-trei paşi ; şi ce se întîmplă dacă un vis profund te aduce aici în miez de noapte şi acţionează asupra ta aidoma realităţii ?

Donatello îşi ascunse faţa în palme şi se rezemă de parapet.

— Nu te teme ! spuse el. Oricare ar fi visul, sînt un laş mult prea inveterat ca să-mi inscenez propria-mi moarte.

Paroxismul trecu şi cei doi prieteni discutară în continuare despre tot felul de lucruri ce le treceau prin minte, ca şi cînd nici n-ar fi existat întreruperea de mai sus. Oricum, sculptorul era stăpînit de un profund sentiment de milă văzîndu-l pe tînărul, ce din clipa naşterii primise veselia ca pe o moştenire din moşi strămoşi, învăluit într-o ceaţă tulbure de gînduri triste printre care se poticnea ca un orb ce-şi pipăie drumul. Nu fără a avea unele bănuieli vagi în legătură cu adevărata cauză, Kenyon îşi dădea seama că această stare era probabil rezultatul poverii şi tristeţii vieţii care, ca urmare a unei tulburări tăinuite, se resimţeau acum pentru prima oară în existenţa acestui personaj ce nu cunoscuse decît atmosfera de voioşie. Era izbitor efectul pe care îl avusese această lecţie dură asupra intelectului şi stării de spirit a lui Donatello. iţi dădeai cumva seama că zărise deja lucruri stranii şi greu de definit în peşterile acelea întunecate în care fiecare trebuie să coboare dacă vrea să afle ce se ascunde dincolo de suprafaţa şi de plăcerile iluzorii ale existenţei. Şi cînd va ieşi din nou la lumină, deşi ameţit şi orbit de prima geană a dimineţii, va privi de-aici înainte viaţa în imagini mai triste, dar mai adevărate.

Sculptorul era încredinţat că de pe vremea cunoştinţei lor la Roma, se altoise un suflet pe simplitatea tînărului Conte, provenit dintr-o sursă misterioasă. Dădea dovadă acum de-o înţelegere mult mai profundă, şi de o inteligenţă ce începuse să se preocupe de probleme elevate, deşi încă pe dibuite şi într-un chip copilăresc. Se dovedea, de asemenea, a fi dobîndit o individualitate mai bine definită şi mai aleasă, ce se împlinise însă prin durere şi suferinţă, fiind extrem de conştientă că izvorîse din remuşcări. Fiecare om, fie că se înalţă spre adevăr, fie că sondează adînc în realitate, trebuie să treacă printr-o schimbare asemănătoare ; se întâmplă uneori să ajungi la adevăr

iară suferinţă, după cum se întâmplă mai adesea ca durerea să nu-ți dea o lecție menită să-şi lase amprenta pentru totdeauna, în cazul lui Donatello erai cuprins de milă dar nici nu-ți puteai stăpîni zîmbetul, cînd îl vedeai cum se zbate neputincios ; cît de năucit şi de total nepregătit se afla pe acest vechi cîmp de luptă al omenirii, în care trebuia să se înfrunte cu un duşman de neînlăturat ca năpasta ursitei, al cărui aliat şi mai puternic este păcatul.

Şi, totuşi, gîndea Kenyon, sărmanul om se comportă ca un adevărat erou ! De-ar vrea numai să-mi dezvăluie ceea ce îl tulbură, sau dacă mi-ar da prilejul să vorbesc deschis despre asta, poate l-aş putea ajuta ; dar i se pare un lucru mult prea cumplit ca să-l rostească şi îşi închipuie că este singurul muritor care a simțit amărăciunea remuşcării. Da, e convins că nimeni pînă la el n-a mai îndurat o asemenea agonie ; aşa încît — deşi este destul de chinuitoare prin ea însăşi — devine şi mai acută, la gîndul că e o tortură anume inventată pentru a-l copleşi.

Sculptorul se strădui să alunge din minte acest subiect chinuitor şi, sprijinindu-se de .metereze, îşi îndreptă privirile spre miază-zi şi spre soare-apune şi peste toaÎă întinderea văii. Gîndurile îşi luară zborul depăşind cu mult chiar şi aceste hotare întinse, şi porniră în linie dreaptă de la turnul lui Donatello spre alt turn. pe care nu-l putea vedea, ce se înălța, în cerul acestei după-amiezi de vară, deasupra acoperişurilor Romei îndepărtate. în clipa aceea izbucni tumultuos în conştiința sa dragostea puternică ce i-o purta Hildei, şi pe care de obicei o ținea închisă în cele mai ascunse unghere ale inimii, de vreme ce nu găsise nici cea mai mică încurajare s-o scoată la lumină. Acum însă simți cum i se încordează în chip ciudat fibrele inimii. N-ar fi fost mai uşor de perceput nici chiar dacă pe toată distanța între aceste metereze şi cuibul de porumbei al Hildei s-ar fi aflat întinsă o coardă extrem de sensibilă care la un capăt să fie legată de fibrele inimii sale iar la celălalt să fie trasă de o mînă gingaşă. I se tăie respirația. îşi duse mîna la piept; i se păru că simte atît de distinct cum e trasă coarda o dată, şi încă o dată şi din nou, ca şi cînd — deşi gestul era făcut cu timiditate — prezența lui era resimțită ca o necesitate stringentă. Oh ! ce n-ar fi dat să aibă aripile albe ale porumbeilor Hildei ca să poată zbura într-acolo, lăsîndu-se chiar pe altarul Fecioarei !

Dar îndrăgostiții, şi Kenyon ştia foarte bine asta, sînt în stare să zămislească în imaginația lor copii ale iubitelor atît de asemănătoare cu realitate că pot acționa asupra fibrelor inimii tot atît de distinct cum ar face-o şi originalul. Nu trebuie să te încrezi în semne inefabile ; şi nici în dovezi de afecțiune împărtăşită mai puțin concrete decît cuvintele şoptite sau pe jumătate rostite sau atingerile tandre ale mîinii care să fie acceptate şi la care să ți se răspundă ; sau în privirile care distilează mărturisiri pline de pasiune într-o rază caldă şi strălucitoare. Şi chiar şi acestea ar trebui de îndată cîntărite cu exactitate ; pentru că în secunda următoare imaginația pune stăpînire pe ele ca şi cum ar fi bunuri ce-i aparțin şi le pecetluieşte cu valori arbitrare ce-i sînt proprii. Dar reținerea

feciorelnică a Hildei nu-i dăduse iubitului ei nici o asemenea mărturie, care să poată fi răstălmăcită fie de speranțele, fie de temerile sale.

— Acolo, departe, dincolo de munți şi văi, se află Roma, spuse sculptorul. Ai de gînd să te întorci acolo la toamnă ?

— Niciodată ! Urăsc Roma, răspunse Donatello, şi am motive serioase.

— Şi, totuşi, am petrecut acolo o iarnă foarte plăcută, remarcă Kenyon, în compania unor prieteni încîntători. Ai avea ocazia să-i întîlneşti din nou pe toți.

— Pe toți ? întrebă Donatello.

— Da, pe toți, cel puțin aşa cred, spuse sculptorul. Dar nu e nevoie să mergi pînă la Roma ca să-i găseşti. Pentru că dacă între prietenii ăştia se află o ființă a cărei viață să fie împletită cu a ta, fatalistul din mine e prea puternic să nu mă convingă că ai s-o întîlneşti din nou, oriunde ai hoinări. Fiindcă nici chiar dacă ne cocoțăm într-un turn vechi ca acesta, tot nu scăpăm de cei pe care soarta i-a desemnat să ne fie tovarăşi de viață.

—- Şi totuşi scările sînt abrupte şi întunecoase, remarcă tînărul Conte. Nimeni în afară de tine nu m-ar căuta aici şi presupunînd că ar face-o, nu m-ar găsi.

Cum Donatello nu s-a folosit de prilejul oferit cu atîta amabilitate de prietenul său ca s,ă-şi reverse necazurile ascunse, acesta abandonă subiectul şi se întoarse să se delecteze privind peisajul din fața ochilor. Furtuna pe care o urmărise înaintînd peste vale ocolise Monte Beni pe la stînga şi îşi continuase înaintarea spre dealurile ce formează hotarul de răsărit. E drept că deasupra întregii văi cerul era încărcat de aburi ce se rostogoleau, întrerupți ici colo de petice albastre, a căror intensitate era sporită de strălucirea soarelui ; dar spre răsărit, unde furtuna îşi tîra încă faldurile zdrențuite, era o porțiune de nori negri şi ceață întunecată, în care unele dintre dealuri aveau nuanțe de violet închis. Altele se distingeau atît de greu încît nu-ți puteai da bine seama ce este înălțime stîncoasă şi ce este nor imaterial. Departe, dincolo de acest tărîm al norului şi al ceții, totuşi — în împărăția haosului ai fi putut spune —, vedeai vîrfurile dealurilor luminîndu-se sub razele soarelui ; arătau ca nişte cioburi de lume sparte la întîmplare ce nu se sprijineau pe nimic, sau ca nişte fragmente dintr-o sferă menită să existe, dar care n-a fost încă îmbinată.

Sculptorul, apela în mod obişnuit la artele plastice de cîte ori voia să-şi exprime sau să dea viață unui gînd, şi astfel interpretă scena ca reprezentîndu-l pe Creator ținind în mîini şi modelînd globul nou şi imperfect.

— Ce puteri magice dobîndesc ceața şi aburii între munți ! exclamă el. Datorită lor una şi aceeaşi scenă se multiplică de mii de ori. Norii dau asemenea varietate unui peisaj de dealuri, încît ar merita să notezi de la o oră la alta schimbarea aspectului. Şi totuşi aşa cum am avut ocazia să-mi dau singur seama — norul poate deveni tot atît de compact şi greu ca piatra în secunda în care încerci să-l descrii. Şi ca să fiu sincer, eu

unul am profitat imens de pe urma lor. Norii argintii cum sînt aceia dinspre miază-noapte, de pildă, mi-au sugerat adeseori grupuri sculpturale siluete şi atitudini ; îţi oferă mai cu seamă nenumărate poziţii de repaos în care muşchii mai vibrează încă, atitudini ce pot fi închipuite de un sculptor numai în clipele foarte rare cînd îi surîde norocul. Odată întors pe meleagurile natale, atît de dragi mie, norii de-a lungul orizontului vor fi singura mea galerie de artă !

— Şi eu disting formele norilor, exclamă Bonatello. Colo e imul care-şi schimbă forma în chip straniu ; semăna cu persoane pe care le-am cunoscut. Şi acum dacă zăbovesc cu privirea asupra lui va lua forma unui călugăr ce stă lungit, cu gluga acoperindu-i în parte chipul, şi... în fine ! Nu ţi-am spus eu că aşa este ?

— Cred, remarcă Kenyon, că nu ne uităm la acelaşi nor. Eu unul văd o siluetă care stă lungită, fără îndoială, dar e silueta unei femei, şi are un aer abătut, perfect exprimat de conturul unduios ce o urmăreşte din creştet pînă-n tălpi. Mă impresionează profund prin inefabilul pe care îl sugerează.

— Văd silueta şi aproape disting şi chipul, spuse Contele, adăugind pe un ton şoptit. Este Miriam, e chipul ei.

— Nu, nu e al lui Miriam, răspunse sculptorul.

în timp ce prietenii visători îşi găseau propriile amintiri sau presimţiri plutind printre nori, ziua îşi trăia ultimele clipe şi le oferi spectacolul minunat al unui asfinţit italic. Cerul era suav şi strălucitor, dar nu avea acel fast pe care Kenyon îl admirase de mii de ori în America. Pentru că acolo, la asfinţit, cerul ia foc şi arde cu tonuri ce se suprapun şi se adîncesc realizînd nuanţe în care poeţii încearcă în zadar să-şi înmoaie versul, şi pe care nici pictorii nu cutează să le imite. Aşa cum apărea de pe turnul Monte Beni, spectacolul era în acelaşi timp gingaş şi magnific, cu treceri dulci de la o nuanţă la alta, şi cu o revărsare generoasă de auriu, dar mai degrabă aurul pe care-l vedem în petala unei flori viu colorate decît lustrul strălucitor al metalului din mină. Şi chiar dacă era metalic, părea eteric şi imaterial, asemenea viziunilor extatice ale alchimiştilor. Şi în scurtă vreme, mult mai repede decît pe meleagurile noastre, se lăsă înserarea, şi prin transparenţa ei cenuşie se văzu licărul stelelor.

Un roi de insecte minuscule care toată ziua planase în jurul meterezelor se lăsă acum dus de briza ce se ridica răcoroasă. Cele două bufniţe din încăperea aflată sub cămara ocupată de Donatello scoaseră strigătul melancolic şi catifelat pe care, cu repulsia caracteristică întregii naţiuni faţă de sunetele aspre, bufniţele italice îl substituie ţignalului scos de rubedeniile lor din alte ţări — şi zburară înspre tufişuri, pierzîndu-se ca două pete negre. Clopotul de la o mînăstire răsună în apropie şi nu numai că stîrni ecoul dinspre dealuri, ci primi răspuns cu un dangăt şi apoi cu un altul, care fără îndoială primea la rîndul său răspunsuri de mai departe şi de şi mai departe, din puncte diferite, de-a lungul văii ; pentru că aşa cum răpăitul tobei

engleze face înconjurul globului, în Italia dominată de clerici clopotele mînăstirilor răsună în lanţ de la un capăt la altul al ţării, în toate direcţiile.

— Hai, spuse sculptorul, s-a răcorit odată cu înserarea. E timpul să coborîm.

— E timpul să cobori tu, prietene, răspunse Contele ; ş'i ezită o clipă înainte de a adăuga : eu unul trebuie să mai stau cîteva ore. Mi-am făcut un obicei să stau de veghe; şi de multe ori mă bate gîndul că poate ar fi mai bine să priveghez în mînăstirea de colo al cărui clopot părea să mă cheme adineauri. Ce crezi, n-ar fi înţelept să renunţ la acest turn vechi în schimbul unei chilii ?

— Ce ! să te faci călugăr ? exclamă prietenul său. Asta e o idee îngrozitoare !

— Ai dreptate, spuse Donatello, cu un oftat. Şi ăsta ar fi singurul motiv care m-ar îndemna s-o fac.

— Atunci nici nu te mai gîndi la asta, pentru numele lui Dumnezeu ! strigă sculptorul. Sînt o mie de căi mai bune şi mai chinuitoare de a cunoaşte suferinţa, dacă asta e ceea ce vrei să dobîndeşti. Şi în plus mă întreb dacă un călugăr rămîne la înălţimea spirituală şi intelectuală pe care o implică suferinţa. Călugărul — şi judec asta după fizionomiile senzuale ale celor cu care mă întîlnesc la tot pasul — este pur şi simplu un animal ! Sufletul, chiar dacă au început prin a avea unul, piere înainte ca existenţa lor trîndavă şi animalică să fi ajuns la jumătatea drumului. E de un milion de ori mai bine 'să stai şi să priveşti la stele aici pe meterezele astea înalte, decît să înăbuşi acest nou germen de viaţă spirituală într-o celulă de mînăstire !

— Mă faci să mă cutremur, spuse Donatello, cînd văd cum îi defăimezi pe nişte oameni care şi-au pus viaţa în slujba Domnului !

— Nu-l servesc nici pe Dumnezeu şi nici pe oameni, şi cu atît mai puţin pe ei, deşi motivele lor sînt cît se poate de egoiste, răspunse Kenyon. Fereşte-te de m/inăstire. dragă prietene, aşa cum te-ai păzi de moartea sufletului ! Eu unul, dacă aş fi apăsat de o povară greu de îndurat — dacă dintr-o cauză sau alta aş fi înclinat să sacrific orice speranţă pămîntească în chip de ofrandă cerului — aş transforma lumea întreagă în chilia mea, iar faptele mele bune ar deveni ruga mea. Mulţi oameni chinuiţi de remuşcări au ales această cale şi şi-au găsit pacea în acest chip.

— Ah ! dar eşti un eretic ! spuse Contele.

Şi totuşi faţa i se lumină odată cu ivirea stelelor ; şi privindu-l în lumina amurgului, amintirea sculptorului se întoarse spre acea scenă din Capitol, cînd atît ca înfăţişare cît şi ca expresie Donatello păruse identic cu Faunul. Se mai păstrase totuşi o asemănare pentru că în clipa în care i se sugerase pentru prima oară să trăiască pentru binele semenilor săi, frumuseţea înnăscută pe care suferinţa o ştersese în parte, reapăru elevată şi spiritualizată. în bezna adîncurilor Faunul găsise un suflet, şi se zbuciuma să se înalţe cu el spre lumina cerului.

E drept că iluminarea păli fără întîrziere de pe chipul lui Donatello. Ideea unui efort altruist de o viață întreagă era prea elevată pentru a fi îmbrățișată altfel decît de o înțelegere trecătoare. Şi într-adevăr, italianului îi dă arareori prin minte că ar putea să facă acte de filantropie. în afara pomenilor întinse cerşetorilor ce apelează fără încetare la mărinimia lui ; şi nici nu se gîncleşte că ar exista căi mai potrivite de a îmbuna cerul decît prin penitență, pelerinaje şi ofrande aduse unor sfinți. Poate că şi sistemul lor se bucură de unele avantaje morale ; în orice caz ei nu se pot lăuda aşa cum o poate face generozitatea noastră mai energică, că ar cunoaşte intențiile providenței, şi că ar contribui la materializarea planurilor sale care altfel n-ar prinde viață.

Şi acum întreaga vale scînteia de luminițe ce pîlpîiau în penumbra amurgului asemeni unor licurici în grădinile unui palat florentin. Scăpărarea unui fulger departe, în urma furtunii, dezvălui contururile dealurilor şi marea întindere dintre ele, aşa cum luminează văpaia ultimului obuz, al unei armate în retragere, cîmpul pe care s-a dat bătălia. Sculptorul era pe punctul -de a coborî scara în spirală, cînd de undeva din întunericul ce se întindea sub ei, se auzi o voce de femeie fredonînd pe un ton scăzut o cîntare tristă.

— Ascultă ! spuse el, prinzîndu-l pe Donatello de braț.

Şi Donatello, la rîndu-i, spusese : „Ascultă !" în aceeaşi clipă.

Cîntecul, dacă-l puteai numi cîntec, pentru că nu era decît un ritm sălbatic ce se revărsa în cadența neregulată a unei harfe stîmite de vînt, nu era înveşmîntat în strălucirea pătrunzătoare a limbii italiene. Cuvintele, atît cît se puteau distinge, erau în germană, şi deci neinteligibile pentru Conte, şi aproape tot aşa şi pentru sculptor, fiind îndulcite şi cumva topite în amploarea melancolică a vocii care le cînta. Era murmurul unui suflet rătăcit în întunericul plin de păcate al pămîntului, căruia nu-i mai rămăsese din amintirea unei existențe mai bune decît putința de a preschimba într-o muzică tristă vaerul care altfel ar fi rămas un țipăt desnădăjduit. Nu întîlnise un patos mai profund decît cel exprimat de vocea misterioasă ; ochii sculptorului se umplură de lacrimi stîrnite de amintirile şi presimțirile unor dureri pe care le-a simțit sau le-a bănuit ; Donatello începu să hohotească, deoarece cîntecul părea să fie în acord cu durerea pe care el nu o putea rosti, şi îi dădea tocmai expresia pe care el o căuta fără să ştie.

Dar eînd emoția atinse adîncurile cele mai profunde, vocea se desprinse de abisuri înălțîndu-se treptat, străbătută parcă de un amurg, spre sferele înalte şi pure, fără însă să se piardă cu totul în depărtare. în cele din urmă ascultătorii şi-ar fi putut închipui că melodia, ce-şi păstrase toată dulceața şi bogăția pierzînd în acelaşi timp mare parte din amărăciune, plana deasupra turnului.

— Donatello, spuse sculptorul cînd se lăsă din nou tăcerea, vocea asta n-a adus nici un mesaj urechilor tale ?

— Nu îndrăznesc să-l primesc, răspunse Donatello. Suferinţa pe care o exprima îmi stăruie în preajmă ; speranţa dispare odată cu adierea care a adus-o pînă aici. Nu e bine să dau ascultare acestei voci.

Sculptorul scoase un oftat şi îl lăsă pe sărmanul penitent să-şi înceapă priveghiul sus pe turn.

CAPITOLUL XXX

BUSTUL LUI DONATELLO

DUPĂ CUM VĂ AMINTIŢI, probabil, Kenyon îi ceruse lui Donatello permisiunea să-i modeleze bustul. Lucrarea ajunsese acuma într-un stadiu destul de avansat, şi prin forţa împrejurărilor îl obliga pe sculptor să mediteze îndelung şi în repetate rînduri, la caracteristicile personale ale gazdei sale. Îi revenea misiunea dificilă de a le scoate la lumină din adîncuri şi de a le interpreta pentru toţi oamenii, indicîndu-le astfel acele trăsături pe care nu le-ar fi putut discerne singuri, dar pe care trebuie neapărat să le recunoască odată cu prima privire ce întîlneşte suprafaţa blocului de marmură.

Nici un bust de pînă acum nu-i dăduse atîta bătaie de cap ca bustul lui Donatello ; nu că ar fi avut cea mai mică dificultate să redea asemănarea, deşi chiar şi în această privinţă graţia şi armonia trăsăturilor păreau să nu permită-exprimarea reliefată a individualităţii ; dar ceea ce îl frămînta mai mult era cum să facă din acest tip de faţă blîndă şi prietenoasă o întruchipare a minţii ce se ascundea dincolo de ea. Atît acuitatea cît şi subiectivitatea purtau o oarecare vină în strădania sa de a se lămuri asupra fazei morale prin care trecea acum Contele. Dacă în decursul unei şedinţe o trăsătură îi apărea autentică şi permanentă, nu era exclus ca la o întîlnire ulterioară, să fie mai puţin perceptibilă sau chiar să dispară cu totul la a treia ocazie ; o oglindire atît de efemeră a caracterului 11 dezespera pe sculptor ; ar fi trebuit întruchipat nu în marmură sau lut, ci în nori şi aburi. Nici măcar marea deprimare, ce apăsa fără întrerupere asupra sufletului lui Donatello, nu-l putea duce la acea stare de relaxare atît de necesară în artele plastice.

Pierzînd nădejdea că poate ajunge la rezultatele scontate, Kenyon renunţă la toate ideile preconcepute în legătură cu caracterul subiectului său, şi îşi lăsă mîinile să lucreze singure lutul, cam în felul în care un mediu spiritual, ţinînd în mînă pana, o lasă în voia unei forţe nevăzute ce nu are nimic a face cu voinţa lui. Avea uneori impresia că acest fel de a lucra era menit să ducă la reuşita deplină.

Ai fi spus că o iscusinţă şi un discernămînt ce nu depindeau de conştiinţa lui preluau din cînd în cînd iniţiativa. Misterul, miracolul de a transmite unei substanţe lipsite de viaţă gîndurile, sentimentele şi toate atributele intangibile ale sufletului păreau să fie pe punctul de a se împlini. Şi acum, se flata pe sine, din materialul maleabil avea să transpară adevărata imagine a prietenului său, dînd în vileag mai mult din caracterul lui Donatello decît ar fi putut la un moment dat detecta şi cel mai

atent observator al chipului original. Speranţe vane ! Vreo trăsătură sau alta prin care artistul credea că îmbunătăţeşte sau grăbeşte rezultatul intra în conflict cu planul nevăzutului său colaborator spiritual şi strica totul. E drept că avea în faţă atît lutul cafeniu şi umed, cît şi trăsăturile lui Donatello ; acestea erau lipsite însă de orice urmă de viaţă sufletească sau spirituală.

— Sînt aproape sigur că greutăţile astea o să mă ducă în" pragul nebuniei ! strigă sculptorul într-o stare de mare surescitare. Uită-te şi tu la lucrarea asta nenorocită, bunul meu prieten, şi spune-mi dacă recunoşti cea mai mică asemănare cu înfăţişarea ta lăuntrică ?

— Nici cea mai slabă, replică Donatello spunînd fără ocol adevărul. E ca şi cînd m-aş uita la un străin.

Această mărturie nefavorabilă exprimată cu atîta sinceritate avu asemenea efect asupra sensibilităţii artistului, încît el îşi revărsă furia asupra întruchipării care se încă- păţîna într-atîta, fără să-i mai pese ce avea să se întîmple cu ea mai încolo. Cu puterea magică pe care sculptorii o au asupra lutului umed. oricît de refractar ar putea părea el în unele ocazii, compresă, alungi, lăţi şi schimbă în fel şi chip trăsăturile bustului cu totul la întîmplare şi la fiecare încercare îl întreba pe Conte dacă expresia îl satisfăcea mai mult.

— Opreşte-te ! strigă Donatello. în cele din urmă, prin- zîndu-l pe sculptor de mînă. Lasă-l aşa !

Modelînd lutul cu totul la întîmplare. Kenyon îi dăduse chipului o înfăţişare deformată şi violentă ce îmbina cruzimea animalică cu ura inteligentă. Dacă Hilda. sau Miriam ar fi văzut bustul, cu expresia pe care o căpătase acum, ar fi putut recunoaşte chipul lui Donatello aşa cum l-a avut în clipa aceea cumplită cînd îşi ţinuse victima suspendată deasupra prăpastiei.

— Ce-am făcut ? spuse sculptorul, cutremurat de ceea ce îi ieşise de sub mîini din întîmplare. Ar fi un sacrilegiu să las lutul ce-ţi poartă trăsăturile să se înţepenească într-o asemenea expresie. Nici măcar Cain n-a fost întruchipat mai hidos.

— Tocmai ăsta e motivul pentru care îţi cer să-l laşi aşa ! răspunse Contele, palid ca ceara la vederea propriei sale crime ce-i era înfăţişată atît de straniu într-unui din nenumăratele chipuri în care vinovăţia îl priveşte în faţă pe ucigaş. Nu-l schimba. Mai bine dăltuieşte-l în marmura nemuritoare ! Vreau să-l pun în capela mea de reculegere ca să-l am tot timpul sub priviri. Un chip ca acesta pe care se citeşte propria mea crimă e mult mai trist şi mai cutremurător decît craniul pe care mi l-au transmis strămoşii din tată-n fiu !

Dar fără să dea nici cea mai mică atenţie împotrivirilor lui Donatello, sculptorul îşi lăsă din nou degetele iscusite asupra lutului şi obligă bustul să se elibereze de expresia care îi şocase pe amîndoi.

—- Crede-mă, spuse el, întorcîndu-şi privirea gravă, plină de înţelegere tandră spre prietenul său, nu-ţi dai seama de

ce ai absolută nevoie ca să-ți înalți sufletul, de vreme ce-l constrîngi să rămînă perpetuu în tărîmul acesta ucigător al remuşcării. A fost nevoie să treci prin valea asta întunecată, dar este nespus de periculos să zăboveşti prea mult într-un asemenea loc : atmosfera devine otrăvitoare dacă nu facem nimic altceva decît să stăm şi să contemplăm. cînd ar trebui să ne încingem sabia şi să pornim la luptă. Nu-ți trebuie acum nici desnădejdea şi nici suferința hrănită de trîndăvie. ci efortul. Dacă tinerețea ți-e împovărată de o fărădelege ce nu poate fi dată uitării, atunci înăbuş-o prin nenumărate fapte bune, căci de nu, te va copleşi tot mai mult şi-ți va submina puterea de-a face bine !

-— Stîrneşti multe gînduri aici, spuse Donatello apăsîndu-şi tîmpiele, dar mulțimea lor şi vîrtejul în care se succed mă năucesc.

Ieşiră împreună din atelierul improvizat de Kenyon, fără să remarce că aceste ultime retuşuri întîmplătoare, cu care înlăturase în grabă înfățişarea de furie înverşunată, dăduseră bustului o elevație în expresie şi o blîndețe cum nu avusese pînă acum. Păcat că sculptorul n-a observat această expresie ; pentru că, îmi închipui, numai un artist poate înțelege iritarea, enervarea şi descurajarea ce au iz- vorît din insatisfacția produsă de bustul lui DonateLlo după ce investise în el atîta trudă şi atîtea ore de meditație. în cazul cînd ar fi fost doar o irosire, ci ar fi marcat efortul ce investise de concentrare n-ar fi fost doar o irosire, ci ar fi marcat cele mai fericite clipe din viața lui ; în timp ce aşa, socotind că a fost un eşec, nu erau decît nişte ore din viață ce nu meritau să fi fost trăite ; iată cum succesul sau eşecul învăluie sufletul artistului în soare sau în umbre întunecate. Ar fi fost deci bine ca sculptorul să-şi fi aruncat încă odată privirea asupra lucrării sale ; pentru că fuseseră păstrate trăsăturile Faunului antic, iluminate acum, încă, de un sens mai elevat, pe care marmura antică nu l-a avut nicicmd.

După ce Donatello îl părăsi, Kenyon îşi petrecu restul zilei hoinărind pe frumoasele domenii ale Monte Benilor, unde vara era atît de înaintată acum încît începuse, de fapt, să aibă ceva din bogăția împlinită a toamnei. Caise fuseseră din plin şi se trecuseră, aşa cum se trecuseră şi prunele timpurii şi cireşele. Era acum rîndul perelor mari şi zemoase, ce se topeau în gură cu o savoare delicioasă, şi a piersicilor mari ce te îmbiau, deşi păreau prea zemoase şi reci în gură, în comparație cu amintirile pe care sculptorul le avea despre fructul american. Smochinele vineții erau pe sfîrşite, cele albe însă, erau acum suculente. *Contadinii* (care ajunseseră să-l cunoască bine pe Kenyon) îi găseau nenumărați ciorchini de struguri copți fiecare boabă conținînd o sorbitură parfumată din însoritul vin de Monte Beni.

Cu totul pe neaşteptate, într-un ungher din apropierea fermei, ajunse într-un loc unde începuse deja culesul. Fusese strînsă o grămadă impresionantă de struguri timpurii, care zăceau acum într-un hîrdău imens. în mijlocul lui stătea un *contadino* robust şi vesel ; de fapt nu stătea, ci țopăia şi dansa cu toată puterea, în timp ce mustul roşu îi îmbăia picioarele, şi-şi

arunca spuma în sus pînă spre jumătatea pulpelor sale brune şi păroase. Iată deci procedeul — descris atît de pitoresc în scriptură şi în poezie — de a zdrobi strugurii, mîngîindu-ţi picioarele şi îmbrăcămintea în zeama purpurie ce-ţi aminteşte de sîngele cîmpu- lui de luptă. Iniţierea în acest proces nu-ţi măreşte cu nimic plăcerea pe care ţi-o dă savoarea vinului toscan. *Contadinii* îi oferiră lui Kenyon, cu ospitalitate, să guste din mustul abia înăsprit, ce dăduse în fiert de vreo două zile. Mai încercase însă o asemenea băutură cu ani în urmă şi nu prea era înclinat să repete experienţa, pentru că se aştepta să fie un suc amar şi acru, un vin al durerilor şi necazurilor, şi mai ştia că "cu cît bei mai mult din asemenea licoare, cu atît te vei mîhni mai mult.

Scena îi aduse aminte sculptorului de culesul din Noua Anglie unde grămezi imense de mere aurii şi roşietice zac sub pomi în livadă, în lumina blîndă a soarelui de toamnă ; şi unde moara de cidru scîrţîie, pusă în mişcare de un cal ce se învîrte roată făcînd să curgă şuvoaie sucul savuros. Ca să fim sinceri între aceste două îndeletniciri făcutul cidrului e mult mai pitoresc, şi cidrul proaspăt şi dulce o băutură infinit mai plăcută decît mustul toscan din viţă comună. Aşa cum e acesta din urmă se toarnă în mii şi mii de butoaie turtite unde făcîndu-se tot mai subţire şi mai acidulat pierde şi puţina viaţă pe care o avusese ca vin, ajungînd pe drept cuvînt să fie preamărit în chip de oţet.
' Şi totuşi, toate aceste scene din vie şi muncile legate de cultivatul strugurilor, nu erau lipsite de savoarea poeziei. Truda care produce aceste daruri generoase ale naturii ce nu reprezintă însăşi substanţa vieţii, ci un lux, se deosebeşte de orice altă trudă. Sîntem înclinaţi să credem că ea nu încovoaie trupul vînjos şi nici nu înţepeneşte muşchii de prea multă încordare, aşa cum se întîmplă cu munca impusă de necesitatea aspră şi tristă de-a produce gi'îne pentru o pîine amară. E perfect adevărat că tinerii arşi de soare şi fetele vesele cu faţa măslinie care pliveau lanurile bogate de la Monte Beni ar fi putut foarte bine să treacă drept locuitorii unei Arcadii pline de simplitate. Nu părea să fie un vis prea nebunesc, de îndată ce anotimpul avea să înainteze şi să înceapă adevăratul cules, iar în butoaie avea să ţîşnească vinul Rază de soare, ca însuşi Bachus să viziteze din nou locurile care îi fuseseră atît de dragi odinioară. Dar vai ! Unde-l mai putea găsi acum pe faunul cu care îi vedem însoţindu-se în atîtea grupuri antice ?

Suferinţa lui Donatello, împovărată de remuşcări,Jnne-gura această viaţă primitivă şi plină de delectare. în plus, Kenyon era şi el chinuit, deşi nu era numai chin, de setea niciodată ostoită cu care inima lui tînjea după Hilda. Nu-l îndreptăţea nimic să-şi facă visuri în legătură cu această fecioară timidă, nici măcar în clipele în care lăsa Mu liber imaginaţiei sale. Aşa încît se simţea vinovat cînd uneori în închipuire i se înfăţişau, cu multe amănunte, anii de încîntare pe care i-ar fi putut petrece împreună într-un colţişor retras ca acesta. Locul avea însuşirea rară de a fi departe de lumea reală şi comună, o izolare în care ar

fi gustat din plin toate bucuriile şi în care s-ar fi cernut toate tulburările, o izolare la care tinerii ţin — şi pe bună dreptate — ori de cîte ori fac planuri de fericire casnică. Era foarte posibil ca însăşi suferinţa profundă a lui Donatello şi afecţiunea anemiată şi neînsorită a lui Kenyon să contribuie la farmecul exercitat de Monte Beni, care poate că n-ar fi fost acelaşi pentru un grup în care ar fi domnit veselia. Sculptorul se lăsa dus de paşi printre vii şi livezi, în luminişuri şi prin hăţişuri, avînd sentimentul vag al unui explorator care îşi caută drumul spre locul vechiului Eden, şi că-l zăreşte prin ceaţa care s-a abătut încă de pe vremea primului păcat asupra acestui leagăn al inocenţei. Adam l-a văzut în plin soare, dar n-a văzut niciodată frumuseţea melancolică a umbrei pe care Edenul a dobîndit-o după izgonire.

Kenyon se întoarse din hoinăreala sa contemplativă spre asfinţit. Bătrînul Tomaso, cu care în ultima vreme intrase într-un fel de înţelegere misterioasă, îl aştepta în holul de la intrare şi îl trase de-o parte.

— Signorina ar vrea să vă vorbească, şopti el

— în capelă ? întrebă sculptorul.

— Nu, în salonul de lîngă capelă, răspunse chelarul. Intrarea prin care ai văzut-o cîndva apărînd este lîngă altar, ascunsă în dosul tapiseriei.

Kenyon nu pierdu nici o secundă, grăbit să răspundă la chemare.

CAPITOLUL XXXI

SALONUL DE MARMURĂ

PRINTRE NENUMĂRATELE ÎNCĂPERI dintr-o veche vilă toscană, capela e aproape nelipsită ; dar de obicei uşa ei e veşnic închisă şi cheia pierdută, aşa că locul rămîne neatins în sanctitatea lui colburoasă, ca şi lăcaşul acela din sufletul omului în care-şi ascunde teama în faţa necuprinsului. De fapt aşa stăteau lucrurile şi cu capela de la Monte Beni. Totuşi, într-o zi ploioasă. în timp ce hoinărea prin nenumăratele încăperi ce formau un adevărat labirint, Kenyon s-a trezit pe neaşteptate în capelă şi a fost impresionat de aspectul ei solemn. Ferestrele în arcadă plasate în jumătatea superioară a peretelui, acoperite de praf şi pînze de păianjen, lăsau să pătrundă o lumină slabă în care desluşeai altarul înconjurat de lumînări înalte, iar deasupra o pictură reprezentînd un martiriu. Lumînările îţi dădeau impresia că arseseră doar o oră. două. apoi fuseseră stinse cam cu vreo jumătate de secol în urmă. Vasul de marmură de la intrare avea pe fund lut întărit de la praful care se depusese în urma evaporării treptate a apei sfinţite ; iar un păienjen (gîngania ce relevă cu satisfacţie tîlcul paraginii şi al indiferenţei) se străduise să ţeasă o pînză neînchipuit de groasă pe buza circulară a vasului. Din tavanul bolţii atîrna stindardul familiei, mîncat de molii. în nişe se zăreau cîteva busturi medievale ale strămoşilor uitaţi ai lui Donatello ; şi printre ei se afla poate şi chipul trist al cavalerului nefericit care gustase atîtea clipe de iubire tandră în preajma nimfei izvorului.

în toată bunăstarea voioasă cuprinsă între zidurile de la Monte Beni, acesta era unicul ungher ce rămăsese tăcut, sever şi trist. Cînd unul din membrii familiei, sau toți la un loc, simțeau nevoia să se despartă de cîntece şi de veselie, veneau aici să afle acele realități pe care nu le împărtăşeşti cu amicii întru desfătare. Cu prilejul de care am pomenit, sculptorul descoperi întîmplător — deşi ea o făcuse cu un scop anume — că sub acoperişul lui Donatello locuia un oaspete de a cărui prezență Contele nu avea nici cea mai vagă bănuială. De atunci a mai avut loc o întrevedere şi acum era chemat din nou.

Ținînd seama de indicațiile dale -de Tomaso, traversă capela şi deschizînd uşa laterală, intră într-un salon, nu prea mare dar mult mai impunător decît s-ar fi aşteptat să găsească în această vilă. Cum nu era nimeni în încăpere, Kenyan avu timp să-l străbată de vreo două ori şi să-l examineze liniştit, înainte de-a apărea cineva.

Pardoseala frumoasei încăperi era din dale de marmură scumpă, artistic aranjate, formînd jocuri de linii şi motive geometrice. Pereții erau, de asemeni, placați aproape în întregime cu marmură de diverse feluri, predominînd *giallo antico,* alternat cu verde antic şi cu alte nuanțe tot atît de prețioase. Dacă salonul avea un farmec aparte se datora probabil strălucirii marmurei *giallo antico ;* nişele largi şi adinei ce se deschideau în pereți, care fuseseră probabil concepute pentru a adăposti statui în mărime naturală, erau şi ele placate cu acelaşi material scump. Dacă n-ai vizitat Italia e greu să-ți imaginezi ce splendoare şi măreție poate fi realizată cu aceste ornamentații de marmură lustruită. Şi fără o asemenea experiență putem spune că nu ştim de fapt ce înseamnă marmura, în afară doar de lespezile de calcar pe care le aşezăm deasupra căminului. Impresionanta încăpere de la Monte Beni mai era împodobită, la unul din capete, cu doi pilaştri ce păreau a fi din alabastru adus din orient ; porțiunile neplacate, cu diverse feluri de marmură, erau ornamentate cu arabescuri, lucrate în frescă. Deasupra, plafonul boltit era iluminat de scene pictate, care îl impresionară pe Kenyon cu splendoarea lor uşor adumbrită, deşi nu-şi răsuci gîtul să le admire pe îndelete.

Una din calitățile deosebite ale unei încăperi îmbrăcate în marmură lustruită viu colorată este că trecerea timpului nu-i poate răpi din strălucire. Atîta vreme cît nu se năruie casa peste ea. îşi păstrează tot luciul şi dacă o ştergi puțin de praf luceşte la .a trei suta aniversare cu aceeaşi intensitate ca în ziua cînd a fost încastrată în perete ultima placă de *giallo antico.* Cînd pătrunsese prima oară în acest salon, sculptorului i se păru că soarele fusese făcut prizonier şi în chip magic forțat să strălucească acolo de-a pururi. Şi-o imagină pe Miriam apărînd înveşmîntată ca o regină, iradiind şi mai intens frumusețea ei stranie ce-o făcea să fie atît de deosebită.

în timp ce prin minte îi trecea acest gînd, uşa încadrată de pilaştri de la celălalt capăt al salonului se deschise şi Miriam îşi făcu apariția. Era foarte palidă şi îmbrăcată în doliu. Se îndrepta spre sculptor cu paşi atît de nesiguri încît el se grăbi să-

i iasă în cale de teamă să nu se prăbuşească pe pardoseala de marmură înainte de-a o susţine.

Dar cu o scăpărare în priviri amintind de siguranţa de sine care o caracteriza, fata îi refuză ajutorul, şi după ce-i întinse o mînă îngheţată, se îndreptă spre unul dintre divanurile cu perne înşiruite de-a lungul pereţilor şi se aşeză.

— Eşti tare bolnavă, Miriam ! i se adresă Kenyon, impresionat de înfăţişarea ei. Nu mă aşteptam.

— Nu, nu sînt chiar atît de bolnavă pe cît îţi par, răspunse ea, adăugind apoi pe un ton în care se simţea deprimarea, şi totuşi, cred că sînt destul de bolnavă ca să mor de nu intervine fără întîrziere o schimbare.

— Spune-mi atunci, ce te supără, o întrebă sculptorul, şi care-i leacul ?

— Ce mă supără ! repetă Miriam. Nimic altceva decît că am prea multă vitalitate şi forţă, şi nici un scop spre care să le concentrez. Am prea multă energie care mă istoveşte treptat, sau ştiu eu, poate chiar repede, energie căreia nu-i pot găsi nici o întrebuinţare. N-am nici o şansă să-mi pot îndeplini unicul meu ţel aici pe pămînt. Vreau din toată inima, să-mi sacrific persoana, speranţele, tot ce-mi aparţine, dar sînt respinsă cu răceală. Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să tînjesc, să tînjesc într-una, ziua şi noaptea, chinuită de dorinţi şi de remuşcări ce nu folosesc la nimic.

— Asta-i foarte trist, Miriam, exclamă Kenyon.

— Da, aşa-i ; şi eu cred la fel, răspunse ea, hohotind scurt şi nefiresc.

— Cu mintea ta atît de vie, reluă el, atît de fecundă în planuri, aşa cum te ştiu, nu poţi găsi nici o cale să-ţi foloseşti resursele ?

— Nu mai am mintea vie, răspunse Miriam pe un ton sec şi indiferent. E stăpînită de un singur gînd acum. O singură amintire o paralizează. Nu-i remuşcare. Nici nu te gîndi la asta ! Pe mine m-am scos din discuţie, şi nici nu regret, nici nu mă pocăiesc. Dar ceea ce mă paralizează şi-mi stoarce toată vlaga — nu-i un secret pe care să-l spună o femeie unui bărbat, deşi mie nu-mi mai pasă dacă-l afli — e certitudinea că sînt şi că voi rămîne de-a pururi o făptură odioasă în ochii lui Donatello.

Sculptorul — un tînăr, stăpînit de o iubire ce-l ţinea departe de experienţele desfrînate la care se dedau o seamă de bărbaţi — rămase uimit cînd înţelese că Miriam cu firea ei complexă şi nestăpînită se vedea împinsă, fără să ţie seama nici de conştiinţă, nici de nimic altceva, să se arunce fără nici o reţinere într-o pasiune inspirată de un om cu mult inferior ei ca intelect.

— De unde ai dobîndit siguranţa absolută de care vorbeşti ? o întrebă el după o scurtă pauză.

— O ! printr-un semn sigur, răspunse Miriam. Un simplu gest ; doar o tresărire, un fior rece ce l-a străbătut într-o dimineaţă însorită, cînd mi-a atins din întîm- plare mîna ! Dar a fost de-ajuns.

— Sînt convins, Miriam, spuse sculptorul, că te mai iubeşte şi acum.

Ea tresări şi pe chipu-i palid apăru o undă de împurpurare.

— Da, repetă Kenyon, dacă interesul pe care i-l port lui Donatello şi ţie, Miriam, îmi permite să discern clar lucrurile, nu numai că te mai iubeşte încă, dar o face cu o intensitate şi cu o profunzime care au crescut în egală măsură cu noua lui putere de înţelegere.

— Nu mă amăgi, şopti Miriam pălind din nou.

— N-aş face una ca asta pentru nimic în lume ! replică Kenyon. Iată cum văd eu lucrurile. A fost, sînt 'sigur, un timp cînd un sentiment de oroare, pricinuit de-o întîm- plare nenorocită, pe care nu vreau să mi-o imaginez, l-a aruncat pe Donatello într-o stare de desnădejde adîncă şi de stupoare. în urma acestui prim şoc a căzut pradă unei dureri de nesuportat şi-a unei repulsii răscolitoare, legate de împrejurările şi de cadrul în care s-a petrecut evenimentul ce l-a afectat atît de mult. Oare prietena mult iubită era implicată cumva în odiosul moment ? Dacă aşa au stat lucrurile, e clar că manifesta faţă de ea aceeaşi repulsie pe care a avut-o în primul rînd faţă de sine.
Dar pe măsură ce mintea lui s-a trezit din nou la realitate — pe măsură ce s-a trezit la o realitate superioară celei pe care o cunoscuse înainte — tot ceea ce fusese autentic şi permanent în sufletul său a fost readus la viaţă de acelaşi impuls. Şi tot aşa s-a întîmplat şi cu dragostea lui.

— Dar sînt convinsă, spuse Miriam. că ştie că sînt aici ! Atunci, dacă nu-i sînt odioasă, de ce nu-mi urează bun venit ?

— Şi eu cred că a aflat că eşti aici, răspunse sculptorul. Cîntecul tău de acum două-trei seri sînt convins că i-a dovedit-o şi de fapt, mi-a făcut impresia că avea vagi bănuieli încă dinainte. Dar cu cît tînjeşte mai arzător să fie lîngă tine, cu atît mai tare simte porunca de-a te evita. îl stăpîneşte gîndul că trebuie să ispăşească o viaţă întreagă. Caută orbeşte o cale să se tortureze fără milă şi, ce-i drept, nu găseşte una mai potrivită.

— Dar mă iubeşte, repetă Miriam încet, ca pentru sine. Da, mă iubeşte !

Era neobişnuit să vezi cum o gingăşie feminină pusese stăpînire pe ea în clipa în care în suflet îşi făcu loc această consolare. Purtarea ei rece şi nefiresc de indiferentă, pasiunea îngheţată, care-l izbise şi-l înfiorase pe sculptor, dispărură. Se îmbujoră şi îşi întoarse privirea, ştiind că doar un singur bărbat avea dreptul să vadă surpriza şi bucuria ce se citeau în lucirea lor înrourată.

— Şi altminteri s-a schimbat mult ? întrebă ea în cele din urmă.

— În mintea lui Donatello se petrece un proces minunat, răspunse sculptorul. S-au pus năvalnic în mişcare germenii unor facultăţi amorţite pînă acum. Intuiţia lui descoperă treptat lumea gîndurilor. Mă uimeşte uneori felul în care percepe nişte adevăruri profunde ; şi trebuie să recunosc că,

poate la fel de des. mă face să zîmbesc văzînd cum se amestecă în el simplitatea-i de pe vremuri cu noua sa înțelegere. E uluit de revelațiile pe care le trăieşte zi de zi. Aş putea chiar spune că agonia amară i-a insuflat, simțire şi inteligență.

— Ah ! Asta-i calea pe care aş putea să-l ajut ! strigă Miriam împreunîndu-şi mîinile. Şi ce plăcută trudă ar fi pentru mine să-mi supun firea doar ca să-i fiu de folos ! Să-i călăuzesc," să-i rafinez şi să-i îmbogățesc mintea din harul ce s-ar revărsa asupra mea dacă aş mai fi vrednică să-l dobîndesc ! Cine altcineva ar putea îndeplini rolul ăsta ? Cine altcineva îi poate oferi înțelegerea plină de tandrețe de care are el nevoie ? Cine altcineva în afară de mine — care sînt femeie şi împărtăşesc cu el taina cumplită şi vina aceluiaşi păcat — cine altcineva ar putea să-l întîmpine de pe poziția de egalitate intimă de care e nevoie în cazul de față ? Avînd un asemenea scop, poate că aş ajunge să simt că am dreptul să trăiesc ! Fără el sînt chinuită de gîndul că am trăit şi aşa prea mult.

— Sînt întru totul de acord cu tine, întări Kenyon, că adevăratul tău loc e alături de el.

— Bineînțeles că aşa-i, replică Miriam. Dacă Donatello mai are vreun drept aici pe pămînt, acesta nu-i altul decît ca eu să mă sacrific cu totul spre binele lui. Şi, cred eu, dreptul lui n-ar fi ştirbit cu nimic prin faptul că singura mea licărire de fericire — ce cuvînt înspăimântător — ar fi profitul pe care el l-ar avea din relațiile dintre noi. Dar el mă respinge ! Refuză să dea ascultare glasului inimii ce-i şopteşte că nefericita care l-a ademenit spre păcat ar putea să-l călăuzească spre o inocență superioară celei pe care a pierdut-o. Cum ar putea fi suprimată această primă mare piedică ?

— Tu eşti cea care poți alege cînd vrei clipa în care să înlături stavila asta, remarcă sculptorul. N-ai decît să te urci în turn la Donatello şi acolo să-l înfrunți sub privirea Domnului.

— Nu îndrăznesc, răspunse Miriam. Nu, nu îndrăznesc!

— Ți-e frică, o întrebă sculptorul, de martorul de temut pe care tocmai l-am numit ?

— Nu ; pentru că oricît de adînc aş privi în acest ceva de nepătruns şi cețos care e sufletul meu, nu văd decît motive curate, replică Miriam. Dar prietene, habar n-ai ce ființă puternică sau slabă poate fi femeia ! Nu mă tem de ceruri, sau cel puțin nu în împrejurarea asta, dar — sâ ți-o mărturisesc ? — mă tem îngrozitor de tare de Donatello. S-a cutremurat odată cînd l-am atins. Dacă s-ar cutremura din nou, sau de s-ar încrunta, am să mor !

Kenyon nu încetă să se mire de înrobirea pe care această femeie mîndră şi independentă o accepta de bună voie, consimțind ca viața ei să depindă de o privire binevoitoare sau mîniată a unei făpturi ce cu puțină vreme în urmă părea să nu reprezinte decît un capriciu de moment. Dar în ochii lui Miriam Donatello era pentru totdeauna investit cu demnitatea tragică a ceasului lor de păcat ; şi în plus, intuiția profundă şi pătrunzătoare cu care o înzestrase iubirea o ajuta să-l cunoască

mult mai bine decît l-ar fi putut cunoaşte cineva cu un simţ obişnuit al observaţiei. Fără îndoială că de vreme ce ea-l putea iubi atîta, exista în Donatello o forţă demnă de respect şi de dragoste.

— Ai văzut ce slăbiciune am. spuse Miriam, deschizîn- du-şi braţele într-un gest prin care-şi recunoştea defectul şi imposibilitatea de a-l îndrepta. Am nevoie acum de un prilej ca să-mi dovedesc puterea.

— După cum cred, observă Kenyon. a sosit momentul cînd ar trebui ca Donatello să fie scos din izolarea totală în care s-a înmormîntat. Îi ajunge de cînd se luptă cu un singur gînd. l-ar trebui acum o varietate de gînduri ce n-o poate găsi decît schimbînd mediul din jur. Mintea i s-a trezit ; iar inima, deşi mai e stăpinită de durere, a ieşit din amorţeală. Amîndouă au nevoie de hrană şi de mîn- gîiere. Dacă mai rămîne aici multă vreme, mă tem că va cădea din nou în starea de letargie. Surescitarea morală în care se află ca urmare a împrejurărilor prin care a trecut e şi primejdioasă şi folositoare ; unul dintre pericole este că sensibilitatea lui ar putea fi acoperită de o cicatrice dură şi nesimţitoare. Singurătatea a făcut tot ce-a putut pentru el ; acum ar avea nevoie să fie ademenit spre lumea din afară.

— Şi ce~ai de gind ? întrebă Miriam.

— Nimic altceva, replică Kenyon, decît să-l conving pe Donatello să-mi fie tovarăş de hoinăreală peste aceste dealuri şi văi. Micile întîmplări şi neajunsuri ale călătoriei îi vor face nespus de bine. După zguduitoarea încercare prin care a trecut de curînd, va recreea lumea privind-o cu noii lui ochi. Sper să iasă din starea asta morbidă şi să-şi afle calea spre o viaţă sănătoasă.

— Şi care va fi rolul pş care trebuie să-l joc eu în acest proces ? întrebă Miriam cu tristeţe, cuprinsă oarecum de gelozie. Mi-l iei şi în golul pe care ar trebui să-l umplu eu, te pui pe tine şi tot felul de alte persoane care l-ar putea interesa !

— Aş fi fericit, Miriam. să-ţi cedez ţie întreaga răs- pundere, vorbi sculptorul. Nu pretind că aş fi călăuza şi sfetnicul de care să aibă nevoie Donatello ; pentru că, de-ar fi să amintesc doar o piedică — sînt bărbat, şi între doi bărbaţi va rămîne întotdeauna o prăpastie de netrecut Ei n-ajung niciodată să se strîngă tandru de mînă ; bărbatul nu găseşte niciodată un ajutor apropiat şi o consolare sufletească la un alt bărbat, ci doar la o femeie — fie ea mamă, soră sau soţie. Fii tu prietenul la necaz al lui Donatello, şi eu renunţ la el cu dragă inimă.

— N-ai milă de vreme ce mă întăriţi aşa, spuse Miriam. Ţi-am spus o dată că nu pot face ce-mi propui, pentru că n-am curaj.

— Ei bine, reluă sculptorul, gîndeşte-te dacă nu găseşti vreo posibilitate ca să te adaptezi planului meu. Peripeţiile unei călătorii îi apropie pe oameni în chipul cel mai neaşteptat, mai firesc. Poate că dacă ţi-ai alege acelaşi drtîm, s-

ar întîmpla să te întîlneşti cu Donatello şi Providenţa ar avea o contribuţie mai mare decît oricare dintre noi.

■—• Nu-i un plan de care să-mi leg mari speranţe, spuse Miriam dînd neîncrezătoare din cap, după o clipă do gîndire ; dar nu-l resping înainte de-al încerca. În cazul în care n-ar reuşi, iată ce-am de gînd, oricare ar fi rezultatul ! Ştii statuia de bronz a Papei Iuliu din squarul central din Perugia ? îmi aduc aminte c-am stat cîndva la umbra ei într-o amiază însorită şi că, impresionată de aerul ei' patern, mi s-a năzărit că mîna întinsă a Papei mă binecuvântează. De atunci am fost stăpînită de superstiţia — ai să zici că-i prostească, dar cei mîhniţi şi lipsiţi de noroc visează de multe ori la asemenea lucruri — că dacă aş aştepta răbdătoare exact în acel loc. ceVa deosebit de bun s-ar ivi în viaţa mea. Ei, bine, prietene, te rog ca exact la două săptămîni din ziua plecării — în afară de cazul în care ne-am întîlni mai degrabă — să vii cu
Donatello, la amiază, la picioarele statuii. Ai să mă întîl- neşti acolo !

Kenyon încuviinţă planul propus şi, după ce mai schimbară cîteva cuvinte în legătură cu itinerariul la care se gîndea, se pregăti să-şi ia rămas bun. Întîlnind privirea lui Miriam, rămase plăcut surprins de bucuria proaspătă şi plină de tandreţe ce strălucea în ochii ei, de înfăţişarea sănătoasă şi înfloritoare care i se ivise pe chip într-un timp atît de scurt.

— Dă-mi voie să-ţi spun, Miriam, zise el zîmbind, că eşti la fel de frumoasă ca întotdeauna.

— Ai tot dreptul să faci o asemenea remarcă, făcu ea, pentru că dacă e adevărat ce spui, strălucirea pierdută a renăscut odată cu speranţele pe care mi le dai. Spui că sînt frumoasă ? Mă bucură nespus. Frumuseţea — în cazul că-mi aparţine — va fi unul din mijloacele prin care am să mă strădui să-l educ şi să-l rafinez pe omul pentru al cărui bine îmi dedic viaţa.

Sculptorul ajunsese deja în dreptul uşii cînd, auzin- du-se strigat, se întoarse şi o văzu pe Miriam stînd în acelaşi loc. în mijlocul încăperii fastuoase, o ambianţă foarte potrivită pentru frumuseţea ei. Ea îi făcu semn să' se întoarcă.

— Eşti un om cu gusturi rafinate, spuse ea, şi, mai mult, un om cu o sensibilitate deosebită. Spune-mi sincer, pe cuvîntul tău de onoare ! Nu te-am şocat de mai multe ori în cursul acestei întrevederi prin lipsa mea de sfioşenie, prin mărturisirea deplasată, pasionată şi necugetată că nu mai trăiesc decît pentru un om care poate mă dispreţuieşte şi se cutremură numai gîndindu-se la mine — ui- tînd că există lucruri pe care o femeie nu se cade să le dezvăluie.

în faţa unei asemenea rugăminţi, oricît de dificilă era
situaţia în care fusese pus, sculptorul nu era omul care să se abată de la adevărul adevărat.

— Miriam, răspunse el, exagerezi impresia pe care mi-ai lăsat-o dar a fost jenantă şi într-o oarecare măsură s-a apropiat de ceea ce ai presupus tu singură.

— Am ştiut-o, spuse Miriam îndurerată dar fără nici un resentiment. Şi de n-ar fi fost chiar atît de uşor de descifrat din întreaga ta comportare, mi-ar fi spus-o pînă la urmă umbra care mi-a mai rămas din ce-am avut mai aparte în firea mea. Ei bine, dragul meu prieten, cînd ai să te întorci la Roma, să-i spui Hildei ce roade a dat severitatea ei ! Pentru mine ea reprezintă întruchiparea feminităţii ; şi lepădîndu-se de mine, m-a lipsit de criteriile prin care să-ani impun eu rezerva şi manierele ce trebuie să ne caracterizeze pe noi, femeile. Hilda m-a eliberat ! Te rog să-i transmiţi asta din partea lui Miriam şi să-i mulţumeşti.

— N-am să4 spun Hildei nimic care s-o îndurereze, răspunse Kenyon. Dar, Miriam, deşi nu ştiu ce s-a petrecut între tine şi ea, am sentimentul — şi sper că firea ta cinstită şi nobilă o să mă poate ierta — am sentimentul că ea a avut dreptate. Ai nenumărate calităţi demne de admirat. Oricît de mare ar fi năpasta ce s-a abătut asupra vieţii tale — iartă-mă, dar înseşi cuvintele tale au sugerat-o — nu ţi-ai pierdut puterea de a face fapte alese şi ei-oice. Puritatea neprihănită şi strălucitoare a Hildei este însă un lucru aparte ; şi însăşi substanţa pură din care a fost zămislită o obligă să adopte această severitate pe care am remarcat-o şi eu.

— Oh ! Ai dreptate ! spuse Miriam. N-am pus-o niciodată la îndoială ; deşi aşa cum ţi-am spus deja, cînd s-a lepădat de mine, m-a făcut să rup puţinele legături care-mi mai rămăseseră cu sfioşenia şi manierele feminine. Şi chiar dacă ar exista temeiuri s-o iert tot aş ierta-o. îţi urez să-i cucereşti inima fecioreInică ; pentru că după părerea mea sînt puţini bărbaţi pe această lume păcătoasă care s-o merite aşa cum o meriţi tu.

COPITOTjUT, XXXII

PRIVELIŞTI DE DRUM

CÎND A VENIT CLIPA să pună capăt vieţii paşnice de la Monte Beni, sculptorul nu a tacut-o fără regret, mai cu seamă că în momentele de reverie, prezenţa închipuită a Hildei transforma locul într-un colţ de rai. Deşi era înconjurat de atîta pace, începuse să fie năpădit de o melancolică nelinişte, căreia artiştii îi cad pradă mai uşor decît oamenii mai viguroşi. Chiar şi de n-ar fi fost vorba decît de el şi de n-ar fi ţinut seama deloc de Donatello, şi tot ar fi socotit că e bine să plece. A făcut o serie de vizite de rămas bun la vîlceaua legendară şi în toate celelalte colţuri încîntătoare pe care le cunoştea atît de bine ; s-a urcat din nou în turn şi a mai admirat o dată apusul soarelui şi răsăritul lunii peste valea întinsă ; în scara din ajunul plecării a băut o sticlă şi apoi încă una din Raza de soare a Monte Benilor, şi i-a păstrat savoarea în amintire ca etalon al desăvîrşirii în materie de vin. Toate aceste acţiuni odată împlinite, Kenyon se simţi pregătit să întreprindă călătoria.

Donatello nu se lăsase uşor stîrnit din moleşeala caracteristică ce-i subjugă ţinîndu-i ca într-o vrajă pe melancolici. Oricum nu a opus decît o rezistenţă pasivă planurilor prietenului său ; şi cînd sosi ora fixată, cedă în faţa impulsului pe care acesta reuşi să i-l imprime ; aşa încît se trezi că pornise în călătorie mai înainte de a se fi hotărît să plece. Urmau să hoinărească în voie, ca doi cavaleri rătăcitori, prin văi şi munţi şi

prin vechile oraşe de munte ale acestei regiuni pitoreşti şi încîntătoare. în afară de întîlnirea cu Miriam, la două săptămîni de la plecare, în squarul central din Perugia, nu exista nimic clar în planul sculptorului, în afară de intenția de a se lăsa amîndoi purtați de colo colo, asemeni semințelor înaripate ce se înalță la fiecare suflare de vînt. Şi totuşi, ideea de fatalitate implicată în comparația cu semințele înaripate, nu era pe de-a întregul pe placul lui Kenyon pentru că dacă examinezi atent lucrurile ai să-ți dai seama că ceea ce pare trecător, instabil şi total lipsit de țel, se dovedeşte în cele din urmă a fi fost dirijat cu multă precizie pe un drum dinainte stabilit, de la care nu exista nici o abatere, intîmplarea şi schimbarea intervin cu plăcere în planurile pe care şi le fac oamenii, şi nu în capriciile ce li se năzăresc într-o doară. Dacă ne dorim evenimente neaşteptate şi greu de imaginat, n-avem decît să născocim un cadru de fier, care să forțeze viitorul să asume o forma determinată ; atunci intervine neprevăzutul şi ne sfărîmă planul în bucățele.

Cei doi porniră călare, cu intenția să facă mare parte din drum sub razele lunii, sau în răcoarea zorilor şi a înserării ; cum vara de-abia începuse să-şi siringă trena, pregătindu-se să părăsească Toscana, soarele mai dogorea încă la amiază fiind greu de suportat.

Un timp au hoinărit în valea întinsă pe care Kenyon o admirase cu atîta încîntare de sus din turnul Monte P>enilor. în scurtă.vreme sculptorului începu să-i placă această îmbinare de activitate şi trîndăvie din noua lor viață, care după o zi, două, căpătă un fel de sistem ; este atît de firesc ca omenirea să fie nomadă, că un contact cît de mic cu acest mod primitiv de existență răstoarnă obiceiuri înrădăcinate de-a lungul multor ani. Kenyon lăsase probabil în urmă, la Monte Beni, grijile şi ideile sumbre care puseseră stăpînire pe el şi cînd turnul cenuşiu se estompă cu totul pe cafeniul dealului, abia dacă-şi mai aducea aminte de ele. Puterea de-a percepe, rareori exercitată în ultima vreme din pricina vieții mai mult contemplative pe care o dusese, se ascuți şi îl obligă să-şi îndrepte plivirile spre nenumărate privelişti incintă toare.

Găsea desfătare în tot soiul de personaje şi obiceiuri rustice, pitoreşti ce răzbat în spectacolul vieții noastre de acasă în atît de mică măsură. Să luăm, de pildă, bătrînele care păzeau porcii sau oile pe marginea drumului. Mergînd pe urmele animalelor ce le aveau în seamă, aceste bătrîne venerabile torceau folosindu-se de acea unealtă în alte părți demult uitată, furca şi fusul ; aveau chipurile atît de brăzdate şi erau atît de severe la înfățişare că le-ai fi putut lua drept Parce torcînd firul destinului uman. Copiii spre deosebire de slrăbunicile lor trăgeau de coarne după ei, capre cu bărbi încîlcite, lăsîndu-le să se întindă după frunzele crescute pe ramuri şi arbuşti. în Italia există obiceiul ca hărnicia lipsită de vlagă a vîrst- nicilor şi a copiilor să se adauge la freamătul trudei omeneşti. Unui observator din America i se pare straniu să vadă că la cele mai grele munci ale cîmpului trudesc alături de bărbați, nişte creaturi viguroase şi arse de soare, care nu se deosebesc de ei

decît prin faptul că poartă fuste. Aceste vînjoase femei (dacă se cade să le numim astfel) purtau pălării înalte şi cu borurile late din pai toscan, un detaliu cît se poate de comun al portului de pe aici ; şi cum fiecare adiere a brizei le da borul peste cap, soarele întețea şi mai mult strălucirea cafenie din obrajii lor. Cele mai vîrstnice, totuşi, îşi accentuau şi mai mult urîțenia lor de vrăjitoare prin pălăriile negre de fetru, care ai fi zis că le rămăseseră moştenire de la bărbații lor demult înmormîntați.

O altă privelişte, tot atît de comună ca aceea descrisă mai sus, şi mai atrăgătoare, era oferită de o tînără ce purta în spate o legătură imensă de iarbă sau de rămurele şi crenguțe proaspete învîrstată cu maci roşii şi cu albăstrele ; povara de verdeață era uneori de asemenea dimensiuni, încît silueta celei care o purta dispărea cu totul, şi-ți lăsa impresia că masa de verde crud şi de flori înmiresmate se mişcă singură. De cele mai multe ori, însă, povara nu-i ajungea nimfei decît ceva mai jos de mijloc, lăsînd să i se vadă pulpele pline, şi atîrnîndu-i de brîu, secera cu care tăiase snopul atît de neobişnuit. Un pictor pre-rafaelit (de pildă, cel care a pictat cu atîta măiestrie mormanul frunzelor de toamnă răscolite de vînt) ar putea găsi un subiect admirabil într-una din aceste tinere din Toscana ce calcă dezinvolt, drept şi plin de grație. Amestecul de flori, ierburi şi rămurele încîlcite din snopul ce-i încadrează capul (în timp ce chipul împurpurat şi de-o frumusețe simplă iese printre ghirlande ca o imensă floare) i-ar oferi pictorului un cîmp nelimitat pentru minuțiozitatea detaliilor la care ține atît de mult.

Deşi era un amestec de lipsă de grație şi de pămîntesc, îşi păstra totuşi un farmec arcadian, îndepărtat şi ireal, care rareori poate fi întîlnit în scenele muncilor zilnice din alte țări. Printre priveliştile plăcute de la marginea drumului vița era nelipsită, cățărîndu-se pe smochini, sau pe arborii cu trunchiuri mai vînjoase, se încolăcea în ghirlande imense şi bogate de la un pom la altul, îngreuiate de ciorchinii de struguri pîrguiți. Cînd e cultivată mai mult la întîmplare, ca aici, vița luxuriantă oferă un spectacol mai atrăgător decît în părțile unde produce o licoare mai prețioasă, şi unde deci, este străvilită şi dichisită cu artă. Nimic nu poate fi mai pitoresc decît o viță veche care a ajuns aproape să-şi aibă propriul ei trunchi, agățîndu-se disperată pe toate părțile pomului ce o sprijină. Şi tabloul nu e lipsit de o morală. Poți să extragi mai multe înțelesuri adinei privind cum planta şerpuitoare şi noduroasă încătuşează în îmbrățişarea ei puternică prietenul care i-a fost sprijin la vîrsta fragedă ; şi cum (aidoma firilor ce par a fi flexibile) s-a folosit de pomul mai vînjos numai în interesul ei egoist, întinzîndu-şi nenumăratele tentacule pe fiece ramură, nemailăsînd să crească nici o frunză ce nu era a ei. Kenyon îşi dădu seama că acest spectacol putea oferi duşmanilor cultivării vitei din patria sa emblema sugrumării lipsite de scrupule la care recurge patima pentru vin, dominîndu-şi total victima şi răpindu-i orice şansă de a-şi trăi viața şi în alt chip.

Priveliştea rămînea tot atît de caracteristică şi atunci cînd drumul îi purta pe cei doi hoinari prin vreun orăşel vechi. Acolo, în afară de specificul Vieții prezente, vedeau semnele unei vieți care dăinuise cu mult în urnlă şi la care se renunțase. Micul orăşel, aşa cum îl revedem în imaginație, îşi avea întotdeauna poarta şi zidurile împrejmuitoare vechi dar atît de masive că veacurile nu reuşiseră să le năruie ; deasupra arcadei intrării însă, acolo unde nu mai exista poarta ce trebuia închisă, descopereai mai mult ca sigur un porumbar, paşnicii porumbei fiind azi singurii paznici. Dovlecii se coceau în cămările fără acoperiş ale ruinei. Cît despre zidul cetății, acesta era înconjurat pe dinafară de o livadă unde nu creşteau meri, ci acei moşnegi hîtri cu trunchiurile noduroase şi ramurile răsucite, măslinii. Pe metereze au fost durate case, iar altele au fost împlînlate în însăşi fundația solidă a zidului. Chiar şi turnurile cenuşii, marțiale, încununate cu turele în ruină, au fost prefăcute în sălaşuri țărăneşti, la ale căror geamuri atîrnă ştiuleți de porumb. În dreptul unei uşi sparte în zidăria de piatră, exact unde întăritura fusese mai puternică, cîțiva *contadini* treierau grîu. Din loc în loc, de-a lungul zidului vechi, sînt străpunse borte aşa încît îți dă impresia unui şir de locuințe cu o fațadă continuă, construite într-un stil straniu, datorită contra- furturilor, ce nu-şi mai au rostul ; dar ici şi colo, printre cămăruțele simple şi acoperişurile de țiglă, se ivesc ruinei« vechilor parapete şi metereze iar pe tot parcursul zidului atît vița cît şi plantele agățătoare sînt încurajate să se cațere şi să se zbenguiască, ascunzînd astfel asprimea şi decăderea pietrei.

Şi. în fine, iarba înaltă, în care cresc "din belşug bălării şi flori de cîmp, se unduieşte sus la înălțime pe parapetele măcinate fâcîndu-ți o plăcere deosebită să admiri în lumina aurie a soarelui de după amiază incinta întărită atît de prietenoasă la vremea bătrîneții şi aşa de cufundată în pacea rurală. în camerele gărzilor, în celulele unde şedeau întemnițați prizonierii şi în încăperile scobite țn grosimea zidului se află astăzi locuințele unor oameni ce trăiesc fericiți. Şi-au găsit aici cuibul părinți şi copii, tot aşa cum şi-au făcut şi rîndunelele cuib în spărturile din creasta ruinată a zidului.

Trecînd pe sub poarta acestui mic orăşel, urmăriți numai de sentinelele atente, porumbeii, ne trezim într-o stradă lungă şi îngustă pavată dintr-o parte într-alia cu dale de piatră, în stilul vechi roman. Urîțenia aspră a caselor nu are pereche, cea mai mare parte din ele de trei, patru caturi, construite din piatră cenuşie, în ruină acum, sau păstrînd numai petece de tencuială, îngrămădite toate una într-alta de la un capăt la altul al oraşului. Natura, fie ea pom, arbust sau cărare înierbaiă, este izgonită de pe această unică stradă a orăşelului rustic, cu aceeaşi severitate cu care este izgonită din inima oricărui oraş aglomerat. Locuințele întunecoase şi gata să se prăbuşească, cu ferestrele lor mici, multe din ele avînd un aspect posomorit sub obloanele de lemn, nu sînt altceva decît nişte cocioabe de dimensiuni mari, stivuite cat peste cat, înecate în mizeria transmisă de la o generație la alta de-a lungul veacurilor. Ar fi

respingătoare ca priveliște dacă ai contempla-o pe o zi ploioasă sau la un moment cînd i-ar lipsi viața. în după-amiaza de vară, totuşi, era destul de animată, pentru a-şi hrăni veselia, fiindcă la acea oră tot ceea ce viețuieşte dincolo de zidurile cenuşii se revarsă în stradă sau se adună pe la geamurile mici şi în balcoanele suspendate ici şi colo. O parte din populație se află la măcelărie, alții sînt la fîntîna care se revarsă într-un bazin de marmură asemănător unui sarcofag antic. U.n croitor coase în fața uşii avîndu-l alături pe un tânăr preot cu care conversează prietenos ; un călugăr voinic trece pe-acolo purtînd un butoi de vin gol pe cap ; copiii îşi văd de joacă ; pe treptele caselor şed femei cîrp'md haine, brodind. împletind pălării din pai de Toscana sau torcind. O mulțime de pierde-vară trec de la un grup la altul lăsînd ziua caldă să alunece pe lîngă ei în timp ce îşi văd de ocupația lor iară capăt, aceea de a nu face nimic.

De la toți aceşti oameni se ridică un zumzet ce pare peste măsură de puternic față de numărul gurilor care-l produc. Într-un sat din Noua Anglie nu se rostesc atîtea cuvinte nici într-un an întreg — afară de cazul cînd ar fi vorba de o campanie electorală sau de întruniri edilitare — cîte se spun aici, fără un scop anume într-o singură zi ! Nici atîtea cuvinte, dar nici atîtea rîsete ; pentru că oamenii vorbesc despre toate nimicurile ca şi cînd i-ar interesa în mod deosebit, şi se veselesc de orice fleac ca şi cînd ar fi cea mai bună glumă din toate cîte s-au făcut vreodată. De atîta amar de vreme de cînd există, şi pe un spațiu atît de circumscris, aceste orăşele înconjurate de ziduri impun relații atît de strînse încît locuitorii ajung să formeze o mare şi unică gospodărie. Toți locuitorii seamănă cu unul şi unul cu toți ; se adună pe stradă de parcă ar fi o încăpere din locuința lor şi astfel trăiesc şi mor întreți- nînd relații atît de familiare cum nu pot exista într-un sat deschis la amindouă capetele şi de jur-împrejur, ce se resfiră pe un spațiu întins.

Pe această stradă, în dreptul intrării unei case se află înfiptă o ramură uscată ; şi pe o bancă de piatră, chiar la umbra ramurei stă un grup de băutori veseli încercind vinul nou, sau savurînd aroma celui vechi, asemeni prietenului încercat pe care întotdeauna îl găseşti gata să aline. Kenyon îşi înfrînează armăsarul aici (pentru că ramura sau arbustul a rămas pînă în zilele noastre simbolul cîrci urnii în Italia, aşa cum era cu trei sute de ani în urmă în Anglia), şi cere o cană din sucul purpuriu uşor şi parfumat, bine îndoit cu apă de la fîntînă. Cît de binevenit ar fi acuma Raza de soare a Monte Benilor. între timp. Donatello călăreşte mai departe, ca să oprească în fața unui altar cu candela aprinsă, adăpostit în zidul grajdului unui han. îngenunchează şi se închină, şi murmură o rugăciune scurtă, fără să atragă atenția trecătorilor, mulți dintre ei arătîndu-şi .195 devoțiunea într-un chip similar. Sculptorul şi-a golit cana şi cei doi călători îşi reiau drumul, ieşind pe cealaltă poartă a oraşului.

în fa|a lor se întinde din nou valea largă, peste care pluteşte o ceață atît de subțire că nu poate fi percepută decît de la distanță, şi mai cu seamă în văgăunile dintre dealuri. Acum. după ce-am numit-o ceață, mi se pare că am greşit că nu i-am

spus halou, substanța eterică a acestui abur avînd în ea atîta luminozitate şi alit de puțin întuneric. Fie că e ceață, fie că e soare îi conferă peisajului un caracter de frumusețe ideală, convingîndu-l în parte pe spectator că valea şi dealurile nu sîni decît închipuiri. de vreme ce atmosfera în care le priveşte are ceva din plămada viselor.

în imediata lor apropiere, însă, existau nenumărate in-dicii că ținutul nu era chiar paradisul, aşa cum ți-ai fi închipuit aruncînd o privire la întîmplare. Nici casele amărîte ale țăranilor şi nici fermele dezolante nu păreau să aibă parte de prosperitatea de care ar fi trebuit să se bucure toate fără excepție într-o climă atît de blîndă şi pe un petec atît de fertil de la sinul gliei Mame. Dar se prea poale ca țăranii de aici să nu îndure o mizerie chiar atît de crîncenă. ducîndu-şi traiul în case atît de primitive, cum are impresia străinul ce aduce cu sine idei preconcepute din țara sa de baştină. Italienii par să fie cu totul lipsiți de mîndria şi spiritul de emulație întîlnite în satele din Noua Anglie, unde fiecare gospodar, după gustul şi posibilitățile pe care le are se străduieşte să-şi transforme gospodăria într-o nestemată la marginea aleilor tivite cu iarbă şi umbrite de ulmi. în Italia nu există trepte sau praguri îngrijite ; nici intrări primitoare umbrite de viță ; n-ai să întîlneşti brazdele de iarbă sau peluzele cu gazonul neted şi mătăsos a cărui ospitalitate te invită să intri măcar în imaginație în interioarele pline de căldură ale vieții domestice din Anglia. Oricît de însorită ar fi atmosfera şi oricît de bogată ar fi vegetația din jur. totul devine cum nu se poate mai trist în imediata apropiere a unui cămin italienesc.

Se prea poate ca artistul să mulțumească de nenumărate ori aştrilor pentru casele acelea vechi, asupra cărora timpul şi-a lăsat atît de pitoresc amprenta, cu tencuiala ce se desprinde în bucăți de pe vechea zidărie. Ferestrele ca de închisoare, zăbrelite cu bare de fier, şi intrarea sumbră, largă şi arcuită ce se deschide de-o parte spre grajd şi tic cealaltă parte spre bucătărie, s-ar putea să i se pară mai demne de penelul său decil cutiile de pin proaspăt vopsite în caro ■— dacă e American — trăiesc şi prosperă compatrioții săi. Sin tem însă îndreptățiți să credem că un popor a pornit-o pe panta decăderii şi ruinei în clipa în care viața lui începe să fascineze fie imaginația poetului, fie ochiul pictorului.

De-a lungul drumului, pe margine aşa cum se întîmplă adesea în Italia, călătorii întîlniră cruci mari şi negre, de care erau atîrnate toate însemnele patimilor şi agoniei sacre ; cununa de spini, ciocanul şi piroanele, cleştii, sulița şi buretele ; şi cocoțat deasupra tuturor, cocoşul care a cîntat conştiinței încărcate a sfîntului Petru. Astfel, în timp ce natura fertilă arăta bunăvoința fără de margini a creatorului față de om în condiția sa trecătoare, aceste simboluri îi aminteau călătorului de dragostea infinit mai mare pe care Mîntuitorul o arătase față de sufletul său mimurilor. Privind aceste popasuri sfințite, lui Donatello păru să-i treacă prin minte ideea de-a schimba călătoria lipsită de scop într-un pelerinaj de ispăşire. în fața fiecărei troițe descăleca şi îngenunchia să sărute crucea şi să se

prosterneze cu umilință la picioarele ei ; şi asta cu atîta sîrg încît Kenvon se deprinse să infrîneze armăsarul din proprie inițiativă. Nu era exclus ca sculptorul, deşi eretic, să fi înălțat cîte o rugă pentru liniştea sufletească a prietenului său şi pentru iertarea păcatului ce-l apăsa într-atîta, rugă pe care o înălța cu şi mai multă ardoare la vederea simbolurilor sacre.

Donatello nu îngenunchia numai dinaintea crucilor, ci şi dinaintea nenumăratelor altare, unde Fecioara în frescă —- decolorată de soare şi pe jumătate ştearsă de ploile torențiale — privea plină de bunăvoință spre cel care o venera ; sau acolo undo era reprezentată prinț ¡--o imagine în lemn. sau print.r-un basorelief din ghips sau marmură, depinzînd de banii pe care îi avusese credinciosul ce înălțase sau restaurase în epoca medievală aceste locuri ale devoțiunii aşezate la margine de drum. Asemenea altare se aflau pretutindeni : sub arcada unor nişe, în mici adăposturi, numai atît cît să le ocrotească, cu acoperiş de țiglă ; în vreun colț de construcție veche romană, ai căror fondatori au murit cu mult înainte de naşterea lui Crist; în zidul unui han de țară sau al unei ferme ; pe un pod la distanță egală de cele două capete ; în adincitura unei stînci ; sau mai departe în crucea drumului. Sculptorul avu impresia că Donatello se ruga cu mai multă convingere şi cu mai multă speranță la aceste altare, pentru că fața blîndă a Madonei promitea să intervină la judecata înfricoşătoare ca o mamă plină de afecțiune în favoarea sărmanului păcătos.

Ce minunat era să observi dragostea cu care se îndrep-tau atît bărbații cît şi femeile spre Fecioara mamă, în semn de recunoştință pentru căldura ce-o revărsa veşnic, aşa cum îi învață religia lor, asupra sufletelor omeneşti, în pavăza de împletitură de sîrmă din fața fiecărui altar, atîrnau ofrandele de trandafiri, sau alte flori tot atît de suav parfumate ce creşteau în acel anotimp ; unele din ele deja ofilite şi veştejite, altele avînd încă pe petale picăturile de rouă din' aceeaşi dimineață. Mai erau şi flori care n-aveau să crească niciodată pe pămînt, şi nici n-aveau să se ofilească, fiind artificiale. Lui Kenyon îi veni idcea că în nişe s-ar putea aşeza glastre cu plante, sau că s-ar putea planta sub altar fie tufe de trandafiri, fie alți arbuşti care să înflorească şi să fie încurajați să se cațere şi să se încolăcească, aşa încît Fecioara să stea într-o boltă de verdeață, flori şi prospețime înmiresmată, care să simbolizeze un omagiu mereu înnoit. Sînt o mulțime de lucruri în obiceiurile religioase ale acestor oameni care par bune ; oricum, multe lucruri care ar putea ti pe cît de bune pe atît de frumoase, dacă italienii ar fi păstrat sensul frumosului tot atît de viu ca pe vremea cînd au fost zămislite şi adoptate aceste obiceiuri. Dar venerația lor de a_zi e cel mai bine simbolizată nu de florile ce cresc pe un arbust, sau de florile de curînd culese, cu petalele grele de rouă, ci de florile artificiale.

Sculptorului îi mai veni ideea (dar poate nu era dictată decît de erezia sa) că ar fi bine să se plaseze alături de fiecare altar o bancă confortabilă, undeva la umbră. Astfel călătorul, obosit şi ars de soare, aşezîndu-se la umbră i-ar putea mulțumi

Fecioarei pentru ospitalitate. Şi chiar dacă şi-ar oferi o pipă în acest loc sacru, fumul nu s-ar înălța la ceruri diferit de fumul tămîiei folosit de preoți. S.întem nedrepți cu noi şi învăluim ceea ce e sacru într-o concepție meschină, cînd socotim că orice act sau orice bucurie ce nu are nimic păcătos în ea, devine nelalocul ei cînd este vorba de religie.

Oricare ar fi samavolniciile sistemului papal, aşezarea atît de abundentă a crucilor şi altarelor la marginea drumului a izvorît dintr-un sentiment frumos şi,plin de înțelepciune. Oricare ar fi călătorul şi oricare ar fi interesul lumesc care-l mînă, nu se poate să nu-şi amintească la fiecare două mile că nu acesta e lucrul care trebuie să-l preocupe cel mai mult. Cel care aleargă după plăceri e dojenit în tăcere să cate spre ceruri pentru o bucurie infinit mai mare decît cea pe care o are acum. Cel ispitit la rele priveşte crucea şi este avertizat că, în cazul în care cedează, agonia pe care Mîntuitorul a îndurat-o spre binele lui a fost inutilă. Criminalul înrăit a cărui inimă e demult împietrită o simte tresăllînd din nou cu teamă şi speranță ; iar sărmanul nostru Donatello, care îngenunchia la fiecare cruce şi altar, era fără îndoială conştient de efectul acestor simboluri care îl ajutau să se căiască şi mai mult.

Nu se ştie dacă tînărul Conte de Monte Beni a observat sau nu, dar în cursul călătoriei lor s-au ivit mai multe incidente care l-au făcut pe Kenyon să creadă că erau însoțiți, sau urmați îndeaproape, sau precedați la mică distanță de cineva interesat de acțiunile lor. Ai fi spus că în timp ce avansau aveau alături un însoțitor nevăzut, prezent doar prin zgomotul unui pas, foşnetul unui veşmînt, sau o răsuflare de-abia ghicită. Éra asemeni unui vis ce-şi păstrase forma după ce se treziseră şi îi urmărea în plină zi cînd substanța cețoasă din care era plămădit îşi pierdea şi densitatea şi controlul, în lumina prea crudă. La asfințit devenea ceva mai distinct.

— Ai observat cumva la stînga acestui ultim altar, întrebă sculptorul în timp ce călăreau sub clarul de lună, silueta unei femei îngenunchiate ce-şi ascundea chipul în palme ?

— Nu m-am uitat deloc în direcția aceea, răspunse Donatello. Imi spuneam rugăciunea. E probabil o persoană care ispăşeşte. Îi doresc ca Fecioara să se arate şi mai îndurătoare față de sărmanul ei suflet, ținînd seama că e femeie.

CAPITOLUL XXXIII

VITRALII

DUPĂ CE HOINĂRIRĂ pînă la mari distanțe de-a lungul şi de-a laiul văii, cei doi călători se îndreptară spre lanțul de dealuri ce-o mărginea. Aici, peisajul natural cît şi modul în care l-a transformat omul aveau un aspect diferit de cîmpia fertilă şi zîmbitoare. La intervale nu prea mari, pe coama cîte unui deal întîlneai o mînăstire, sau pe vreun promontoriu izolat, un castel în ruine, cîndva ascunzişul unei căpetenii de tîlhari ce se năpusteau din înălțimea ce domina împrejurimile, asupra drumului şerpuitor din vale. Timp de veacuri, vechea fortăreață a slobozit spre satul înecat în noroi de la poalele ei, bolovan după bolovan desprinşi din meterezele ei în ruină.

Calea lor unduia în continuare printre dealurile ce se ridicau semețe, despărțite prin văi foarte înguste. La tot pasul masivitatea lor greoaie bloca drumul trecătorilor, ca şi cînd ar fi fost ferm hotărîtă să le împiedice inainta- rea, sau se închidea brusc în urma lor. dacă aceştia îndrăzneau totuşi să persevereze. Un deal imens îşi înfigea piciorul chiar în fața lor, trăgîndu-şi-l înciudat doar în ultima clipă, numai pentru a-i lăsa să se tîrască spre un alt obstacol..În josul acestor înălțimi abrupte vedeai albiile secate ale nenumăratelor torente montane, care trăiau o viață prea zbuciumată şi furtunoasă ca să mai fie şi lungă. Sau vedeai firul unui pîrîu furişîndu-se sfios în lungul unei albii de' prund şi sfărîmături de stîncă, ce părea mult prea lată pentru el, deşi nu putea cuprinde furia dezlănțuită de care putea fi capabil acest pîrîiaş. Era traversat de un pod de piatră, ale cărui arcuri solide erau susținute de însăşi greutatea pietrelor ce amenințau să le surpe, dîndu-i astfel o rezistență de neînfrînt. Fundațiile acestui pod masiv stăteau mărturie pentru osîrdia romanilor ; prima povară pe care au suportal-o fiind aceea a unei armate a Republicii.

Croindu-şi drum printre aceste defilce, ajungeau la vreo cetate imemorială, a cărei catedrală încununa vîrful semeț al unui deal şi ale cărei nenumărate biserici şi clădiri publice erau toate construite în stil gotic. Avînd ca -unic loc neted supt af ața unei piețe chiar în mijloc, butrînul oraş îşi rostogolea străzile întorlochiate şi înguste în josul pantelor prin pasaje arcuite şi pe scări tăiate în piatră. Totul, avea un aspect cutremurător de vetust; ai fi spus, datorită efectului pe care îl avea asupra imaginației, că e chiar mai vechi decît însăşi Roma, pentru că aici istoria nu-şi îndrepta degetul asupra fiecărui edificiu ca să ne spună totul despre originea lui. N-ar fi exclus să fi locuit în ele prinți etrusci. Oricum, o mie de ani n-ar părea decît o vîrstă medie pentru aceste construcții. Sînt ridicate din blocuri imense de piatră încît impresia de masivitate şi durabilitate pe care o lasă asupra privitorului, devine chinuitoare pentru acesta, fiind însoțită de ideea că nu se vor prăbuşi niciodată — nu se vor ruina — şi că vor rămîne pe vecie nişte adăposturi tot atît de nepotrivite pentru om ca şi acum. S-ar putea ca multe dintre ele să fi fost odinioară palate, şi deşi sordide, mai păstrează ceva din măreția trecută. Privindu-le ne dăm seama însă cît de greşit e să construim din materiale menite să înfringă timpul tabernacolul vieții noastre scurte cu scopul de-a fi ocupat de generațiile care ne vor urma.

Toate oraşele ar trebui construite astfel încît să poată fi purificate la fiecare jumătate de veac prin foc sau prin distrugere. în caz contrariu ele devin sălaşurile ereditare ale putreziciunii şi mirosurilor pestilențiale, fără a mai pomeni de faptul că se opun introducerii oricăror îmbunătățiri menite să facă viața omului mai confortabilă. Gîn- dul că urmaşii noştri îndepărtați vor trăi sub acelaşi acoperiş ca şi noi este, fără îndoială, plăcut şi poate oferi satisfacții deosebite unora din instinctele noastre fireşti. Totuşi, atunci cînd oamenii se încăpățânează să-şi construiască locuințe care să reziste peste veacuri ei se expun, sau de fapt îi

expun pe copiii lor, la o nefericire similară eu cea a Sibilei cînd a dobîndit darul fatal al nemuririi. E drept că sîntem în stare să construim locuințe care să fie aproape nemuritoare; dar nu le putem împiedica să se învechească, să ajungă sumbre, igrasioase şi nesănătoase, să fie bîntuite de miasmele putreziciunii, de stafii şi să poarte petele crimelor trecute ; pe scurt, asemenea locuințe vezi pretutindeni în Italia, fie că le numeşti cocioabe, fie palate. '

— Ar trebui să vii cu mine în țara mea de baştină, ii spuse sculptorul lui Donalello. în pămîntul acela binecu- vîntat fiecare generație e apăsata numai de propriile ei dureri şi păcate. Aici ai spune că tot Trecutul sumbru şi apăsător este îngrămădit în spinarea Prezentului. Dacă mi-aş pierde echilibrul sufletesc în această țară — dacă ar fi să îndur o mare nefericire aici — nu cred că aş putea să mă refac, supus unor influențe atît de potrivnice.

— Cerul însuşi este un acoperiş străvechi, răspunse Contele, şi fără îndoială că păcatele omenirii l-au făcut să fie mai sumbru decîlera odinioară.

■— Oh ! sărmanul meu Faun, îşi spuse Kenyon, ce mult te-ai schimbat !

O cetate ca aceea la care ne referim, pare un soi de excrescență ivită din piatra dealului, sau un oraş fosilizat ; e atît de stranie şi de veche şi lipsită de orice viață şi sevă ce i-ar putea împinge mai departe descompunerea. Un cutremur ar fi unica ei şansă de-a se ruina încă şi mai mult.

Şi deşi e mort în comparație cu tot ceea ce considerăm viață azi, locul poartă pecetea unor amintiri glorioase, şi nu numai din acelea aspre şi războinice, ci şi victorii mai blînde şi mai strălucitoare, de ale căror roade ne mai bucurăm şi azi. Italia mai numără şi astăzi o serie de asemenea cetăți fără viață, care cu patru sau cinci sute de ani în urmă erau fiecare în parte leagănul propriei ei şcoli de artă ; şi n-au uitat încă să se mîndrească cu tablourile vechi şi afumate şi cu frescele decolorate a căror frumusețe primară a fost o sursă de lumină şi bucurie pentru lumea întreagă. Dar acum, dacă întâmplarea face să nu fii pictor, aceste opere renumite te aduc într-o stare de disperare sumbră. Nu mai sînt decît nişte sărmane fantome palide ale imaginilor ce-şi revărsau strălucirea asupra absidelor impresionante atunci cînd au fost create de Giotto sau de Cimabue ; şi în zilele noastre au ajuns atît de departe pe drumul neființei, că prin încețoşarc de-abia dacă se mai poate distinge sugestia unei linii sau a unei expresii. Bine au făcut aceşti vechi maeştri că au pictat fresce. Revărsînd lumină şi culoare pe zidurile bisericilor, ele pot fi considerate ca simboluri alo acelui spirit viu care a făcut din catolicism o religie adevărată şi care l-a glorificat atîta vreme cît a avut viață autentică ; pictorii umpleau transeptele cu puzderii iluminate de sfinți şi îngeri aureolați, şi revărsau în jurul altarului principal o răsfrîngere palidă — atîta cît să poată vedea sau suporta muritorii — a unei prezențe divine. Dar acum cînd culorile s-.au încețoşat cumplit — acum cînd frescele par stropite cu petice de tencuială — asemeni unei

realităţi meschine ce-şi face loc prin cele mai luminoase iluzii ale vieţii — artistul ce va rivaliza cu Cimabue, Giotto, Ghirlandaio sau Pinturichio va fi acela care va acoperi cu religiozitate capodoperele lor distruse, aplicînd peste ele un strat de var !

Kenyon, totuşi, care se pasiona după cercetări în domeniul artei, zăbovea îndelung în faţa acestor relicve patetice ; cît despre Donatello, în faza de peni tenţă în care se afla. considera că nici o clipă petrecută îngenunchiat în faţa unui altar nu este timp pierdut. Astfel că de cîte ori ajungeau în faţa unei catedrale sau a unei biserici gotice, cei doi călători cădeau uşor la învoială s-o viziteze, într-unele din aceste edificii sfinte, văzură picturi pe care timpul nu le înceţoşase şi nici nu le deteriorase în nici un fel, deşi probabil că aparţineau unei şcoli de artă tot atît de vechi ca şi celelalte opere din jur ce piereau sub privirile ior. Acestea erau ferestrele pictate : şi ori de cîte ori îşi ridica privirea spre ele sculptorul binecu- vînta epoca medievală, şi născocirile ei fastuoase şi strălucitoare ; pentru că, desigur, iscusinţa omului n-a realizat niciodată şi nici mintea lui n-a închipuit vreo allă frumuseţe sau splendoare care să se compare cu acestea.

Vitraliile au darul deosebit de a permite luminii, care atunci cînd e vorba de pictură se opreşte la suprafaţă, să se difuzeze în lucrare ; ele scot în evidenţă conturul şi îi insuflă o căldură dătătoare de viaţă ; şi ca răspuns culorile ce-şi păstrează strălucirea transformă lumina banală a zilei într-un miracol de bogăţie şi splendoare în trecerea ei prin substanţa cerească a siluetelor angelice şi binecuvînlate care se îmbulzesc în ferestrele cu arcade înalte.

— Ce lucru trist, exclamă Kenyon, în timp ce una din aceste imagini fragile şi totuşi nepieritoare, ce-şi păstrase nealteraiă culoarea, işi revărsa bogăţia de nuanţe variate pe chipul lui şi pe pardoseala bisericii din apropierea lui, ce trist e faptul că există atîtea suflete de muritori ce se sting din viaţă fără să fi văzut măcar o dată un vitraliu lucrat cu secole în urmă, în strălucirea luminoasă a soarelui italic ! Nu există simbol mai desăvîrşit al minunăţiilor din lumea de dincolo, unde toate lucrurile şi fiinţele vor fi învăluite de o aură celestă ce le va face să fie veşnic transparente.

— Dar ce oribil ar fi, spuse Donatello cu amărăciune, dacă printre ele ar exista un suflet care să nu se lase pătruns de lumină.

— Da, şi poate că acesta are să fie modul în care va fi pedepsit păcatul, răspunse sculptorul, nu pentru că ar deveni evident pentru umanitate, care nu poate profita cu nimic aflînd un asemenea lucru, ci pentru că ar izola păcătosul de societatea aceea plăcută, făcîndu-l impermeabil la lumină şi deci de nerecunoscut în lăcaşul simplităţii şi adevărului ceresc. Şi ce-i mai rămîne atunci decît jalea unei singurătăţi eterne şi infinite ?

— Ce înfiorător ar fi un asemenea destin ! spuse Donatello.

Rostind aceste cuvinte vocea sa căpătă un timbru sumbru şi spart, ca şi cînd ar fi anticipat pentru sine o asemenea

singurătate glacială. O siluetă într-un veşmînt întunecat furişată în obscuritatea unei capele laterale din imediata apropiere, schiță un gest impulsiv de apropiere dar ezită cînd Donatello începu să vorbească din nou.

— Şi totuşi, poate exista o tortură şi mai cumplită decît aceea de a fi pentru totdeauna singur, spuse el. Gîndeşte-te cum ar fi să ai un unic tovarăş în eternitate, şi în loc să găseşti vreo consolare sau cel puțin o varietate de chinuri, să-ți vezi păcatul propriu, de care eşti atît de sătul, repetat în acest suflet de care nu te poți separa.

-— îmi face impresia, dragă Conte, că nu l-ai citit niciodată pe Dante, remarcă Kenyon. Ideea aceasta este cumva în stilul său, nu pot însă decît să regret că ți-a trecut prin minte chiar în clipa de față.

Silueta în veşmînt întunecat se retrăsese, şi nu mai putea fi zărită printre celelalte umbre ale capelei.

— A existat un poet englez, continuă Kenyon, întoreîn- du-se din nou spre fereastră, care a scris despre „lumina obscură sacră" filtrată prin vitralii. Am admirat întotdea-una această frază bogată în sugestii ; şi deşi a vizitat Italia, mă întreb dacă Milton a mai văzut vreodată şi altceva pe lîngă vitraliile afumate şi prăfuite din catedralele engleze, insuficient reliefate ele lumina cenuşie din Anglia. Altfel ar fi iluminat cuvîntul „obscur" cu vreun epitet care .fără a-i fi risipit nebulozitatea, ar fi făcut-o în acelaşi timp să radieze în milioane de rubine, safire, smaragdé, şi topaze. Oare nu asta se petrece cu fereastra de colo ? Vitraliile sînt extrem de strălucitoare în -sine şi totuşi obscure prin blindețe şi evlavie, pentru că însuşi Dumnezeu răzbate prin ele.

— Şi pe mine mă emoționează profund aceste întruchipări, dar e o emoție diferită de cea pe care o simți tu, spuse Donatello. Mă trec fiorii în fața acestor sfinți sublimi ; şi cu atît mai mult în fața chipului de deasupra. Este cuprins de flacăra mîniei divine !

— Ei bine, prietene, dar straniu mai interpretează echii tăi expresia acestui chip ! Exprimă dragostea divină, nu mînia !

— Aşa cum o văd eu, răspunse Donatello cu încăpăță- nare. e mînie şi nu iubire ! Fiecare interpretează pentru sine.

Prietenii ieşiră din biserică şi, privind din afară fereastra pe care o contemplaseră pînă atunci, tot ce se putea vedea nu era decît simplul contur al unor forme întunecate. Nu puteai distinge asemănarea cu un anume sfint sau înger şi nici cu Mîri tui torul, şi cu atît mai puțin compoziția imaginii şi semnificația sa. Privit din unghiul acesta, miracolul culorii şi al luminii nu era altceva dccît o obscuritate lipsită de noimă, fără cea mai mică licărire de frumusețe care să incite privitorul la descifrare.

Aceasta, gîndi sculptorul, reprezintă emblema sugestivă a modului diferit în care apar adevărul religios sau legendele biblice, atunci cînd sînt privite dinăuntru, cu căldura credinței,

sau dinafară, cu răceală şi indiferență. Credința creştină este o catedrală măreață, cu vitralii pictate divin. Dacă stai afară nu vezi nici o minunăție şi nici nu-ți puți imagina vreuna ; cînd le afli înăuntru fiece rază de lumină dezvăluie o armonie şi splendori de ne- deseris.

Oricum, după ce Kenyon şi Donatello ieşiră din biserică. n-au mai avut răgazul să se dedice contemplației religioase, oferindu-li-se prilejul să facă acte de caritate împărțind pomeni roiului de cerşetori ce-i înconjurară de îndată şi care, dimpreună cu puricii şi țînțarii, aliații lor de temut, au pus stăpînire pe Italia în momentul de fală îngrăşînclu-se pe spinarea străinilor. Paraziții aceştia —mă refer la oameni — îi năpădeau pe cei doi călători la fiecare popas de pe parcursul drumului. Dintr-un sat în altul, băieți şi fete în zdrențe le ațineau calea vîrîndu-se pînă şi sub picioarele cailor ; bunici şi bunice cu părul cărunt îi zăieau de la mare distanță şi, şontîc-şontic, se îndreptau spre vreun loc de cerşit bine plasat, orbii ii descumpăneau fixîndu-i cu orbitele lor seci şi searbede ; femeile întindeau spre ei pruncii murdari : schilozii îşi expuneau picioarele de lemn, cicatricele înspăimântătoare, cioturile brațelor, spinările rupte sau cocoaşa ce-i apăsa, sau ce altă infirmitate mai aveau. Ai fi zis că în loc de aUe daruri providența le dăduse asemenea infirmități. Pină şi în vîrful cel mai înalt al muntelui, pînă şi în defileul cel mai ascuns nu se putea să nu găsească un cerşetor care să le ațină calea. într-un cătun Kenyon numără din curiozitate ciți copii țipau, smiorcăiau şi urlau în acelaşi timp ca să primească de pomană. Se dovediră a fi peste patruzeci de diavoli împielițați, zdrențăroşi şi împuțiți ; iar în jurul lor erau adunate toate matroanele ridate şi mare parte a tinerelor din sat, ca să nu mai vorbim şi de o scamă de bărbați zdraveni, care cu toții întindeau mina în deznădejde, cu jale sau cu un zîmbet întipărit pe figură, în speranța că se vor alege şi ei măcar cu un sfanț din buzunarele ce fuseseră atît de zdravăn scuturate. Dacă li s-ar fi îngăduit nu s-ar fi dat înlături să îngenuncheze în drum, proslăvindu-i pe cei doi călători, ca mai apoi să-i blesteme, tot îngenunchiați, în cazul în care nu primeau obolul scontat.

Şi totuşi nu erau chiar atît de cumplit de săraci încît să nu aibă căminul lor. în privința hranei, micuțele grădini din jurul casei furnizau cel puțin zarzavaturile, porcii şi găinile de tăiat, ouăle din care făceau omlete piăjiLe în ulei, vinul de băut şi multe alte lucruri menite să facă traiul plăcut. Cît despre copii, cînd nu se mai arăta nici un semn că ar mai cădea vreun sfanț. începeau să ridă, să facă şotii, şi să se dea peste cap, dovedind că erau irişte ştrengari veseli şi plini de viață, şi îndeajuns de bine hrăniți. Adevărul este că țăranii italieni sînt convinşi că .203 străinii sînt trimişi de Providență să dea de pomană, şi deci nu se ruşinează să ceară şi să primească de pomană, după cum nu se ruşinează să se înfrupte din indiferent care alte daruri ale cerului.

îndemnat de firea sa generoasă, Donatello era întot- deauna extrem de darnic față de aceste batalioane în zdrențe şi

ai fi spus că afla o anume consolare în rugăciunile pe care "mulți dintre ei le înălțau pentru el. în Italia, un gologan de alamă care valorează te miri ce poate adeseori acoperi distanța între un blestem neiertător — moartea prin apoplexie fiind cu precădere aleasă — mormăit printre gingiile ştirbe de vrăjitoare, şi o rugăciune rostită de aceleaşi buze cu atîta convingere încît ai spune că răsplăteşte sufletul milos cu un suflu de recunoştință menit să-l ajute să se înalțe spre ceruri. Devreme ce urările de bine sînt a Kt. de ieftine, deşi probabil nu prea eficace, iar blestemele atît de amarnice — chiar dacă mare parte din veninul lor rămîne pe buzele celui care le rosteşte — e poate mai înțelept să cheltuieşti o sumă rezonabilă ca să-ți cumperi binecuvântări. Donatello făcea asta fără greş ; şi în timp ce dădea de pomană sub vitraliu! de care am vorbit. în jurul lui se adunaseră nu mai puțin de şapte femei împovărate de ani ce-şi înălțau mîinile chemînd binecuvântarea cerului să coboare asupra lui.

—- Vino, spuse sculptorul bucuros să vadă chipul prietenului său luminat de o expresie mai senină. Cred că astăzi armăsarul tău n-o să se mai poticnească cu tine în şa. Fiecare dintre aceste bătrîne este leit Atra Cura a lui Horațiu ; dar deşi sînt şapte la număr calului o să i se pară că eşti mai uşor.

— O să facem cale lungă azi ? întrebă Contele.

— Nu prea lungă, dar vreau s-o facem de acum pînă mîine la prînz, răspunse Kenyon, pentru că vreau ca amiaza să ne prindă în fața statuii papei din squarul central al Perugiei.

CAPITOLUL XXXIV

ZI DE TÎRG ÎN PERUGIA

LA PERUGIA, cocoțată în vîrful dealului semeț, cei doi călători ajunseră înainte ca soarele să fi sorbit prospețimea timpurie a dimineții. O ploaie torențială ce se pornise cam pe la miezul nopții împrospătase din plin peisajul fertil şi bogat în vegetație, în mijlocul căruia se ridică această citadelă a unei civilizații vechi ; era atît de incîntător încît, odată ajuns la zidul cenuşiu al cetății, Kenyon ar mai fi zăbovit, neîndurîndu-se să renunțe la priveliştea însorită şi sălbatică ce se întindea la picioarele sale. Era tot atît de multă verdeață ca şi în Anglia, scăldată într-o strălucire însă pe care nu o poți întîlni decît în Italia. De la poalele zidului năpădit de bălării, vedeai valea întinzîndu-se şi răsfirîndu-se în toate direcțiile pînă departe înspre munții care zăceau adormiți la soare, în timp ce în jurul vîrfurilor lor plutea un văl subțire de aburi şi nori argintii, asemeni viselor dimineții.

—- Mai sînt două ore pînă la amiază, îi spuse sculptorul prietenului său în timp ce aşteptau sub arcada porții să li se verifice paşapoartele. Vrei să vii cu mine să vezi nişte fresce
minunate de Perugino ? Există o sală nu prea mare la bursă, acoperită toată cu picturi care — la vremea în care au fost făcute — erau atît de mărețe şi de minunate că nu aveau pereche pe lume.

— Mă deprimă să privesc fresce vechi, răspunse Contele. Mă fac să sufăr şi totuşi nu destul de mult ca să devină o formă de penitență.

■— Atunci vrei, poate, să vezi nişte picturi de-ale lui Fra Angelico în Biserica San Domenico ? îl întrebă Kenyon. Sînt pline de o sinceritate cucernică. Cînd le priveşti pătruns de evlavie, e ca şi cum ai discuta despre cele cereşti cu o minte animală de tandrețe şi devoțiune.

— Țin minte că mi-ai mai arătat nişte picturi de Fra Angelico, răspunse Donatello. îngerii lui arată de parcă nu şi-ar fi luat niciodată zborul din ceruri ; cît despre sfinți, ai spune că s-au născut şi au trăit toată viața astfel. N-am nici cea mai mică îndoială că fecioarele neprihănite şi toate ființele nevinovate pot afla atît delectare cît şi profit privind asemenea picturi sfinte. Dar nu sînt pentru unul ca mine.

— Din cîte îmi dau eu seama e mult miez în critica pe care le-o faci, răspunse Kenyon, şi ea explică totodată admirația deosebită pe care o arată Hilda picturilor lui Fra Angelico. Dar să lăsăm deoparte asemenea chestiuni şi să hoinărim pînă la amiază prin cetatea asta veche şi minunată.

Au colindat dinlr-un capăt în altul, pierzîndu-se printre pasajele stranii şi abrupte care în Perugia poartă numele de străzi. Unele dintre ele nu se deosebesc mult de nişte peşteri, năpustindu-se abrupt pe sub arcade spre o beznă necunoscută ; dar, odată ce i-ai sondat adîncimile, te scol din nou la lumina zilei, pe care parcă nu mai sperai să o vezi. Au înlîlnit bărbați în haine ponosite şi soții şi mame din popor istovite de muncă şi griji, unele dintre ele conducînd copii încolonați de-a lungul acestor ulițe vechi şi întunecoase ce-au fost străbătute de sute de generații înainte să le străbată cu piciorul aceste tinere mlădițe. De aci începură să urce din nou şi ajunseră la platoul întins ce încunună dealul, unde se află squarul central şi edificiile publice mai importante.

Din întîmplare era zi de tîrg la Perugia. Astfel încît squarul central le oferea un spectacol mai animat decît ar fi văzut în orice altă zi a săptămînii, deşi nu era îndeajuns de viu pentru a şterge solemnitatea cenuşie ce-o impunea arhitectura construcțiilor din jur. în umbra Catedralei ş; a altor clădiri gotice vechi — adăpostindu-se de soarele ce invadase restul pieții — se îngrămădea un puhoi de oameni îndemnați de dorința măruntă de-a vinde sau de-a cumpăra, ca în orice tîrg de țară. Negustorii îşi ridicaseră tarabe şi tejghele pe caldarîm, şi la adăpostul unor copertine improvizate făceau o reclamă zgomotoasă mărfurilor expuse : de pildă, pantofi, pălării şi şepci, ciorapi de bumbac, bijuterii şi tacîmuri ieftine, cărți, mai cu seamă volumaşe mici cu caracter religios', şi ci te va romane franțuzeşti, jucării, articole de metal, fier vechi, pînzeluri, mătănii, crucifixe, prăjituri, bischiți, acadele şi nenumărate alte nimicuri pe care nu mai are nici un rost să le pomenim. Pe jos erau înşirate coşuri cu struguri, smochine şi pere. Măgari împovărați cu panere pline de zarzavaturi îşi croiau cu greu drum prin mulțime.

în ciuda îngrămădelii din piață, un scamator găsise totuşi loc unde să întindă pe caidarîm o pînză albă, pe care etalase ceşti, farfurioare, mingii, cărți de joc — pe scurt toate accesoriile magiei — începînd să facă cu ele minunății în plin soare. Un flaşnetar, la un capăt al pieții şi o trimbiță şi un flaut la celălalt, făceau tot ce le stătea î-n puteri să umple spațiul cuprinzător cu un vacarm melodios. Larma lor măruntă era totuşi aproape acoperită de nenumăratele glasuri de oameni ce se tocmeau, se certau, rîdeau şi sporovăiau verzi şi uscate ; pentru că fie din pricina prospețimii aerului de munte, fie din vreo altă pricină, toată lumea era atît de vorbăreață câ în această zi de tîrg din Perugia s-au irosit mult mai multe cuvinte decît în cea mai zgomotoasă piață a Romei într-o lună întreagă.

Era o adevărată delectare ca prin tot acest tumult meschin, ca re-ți atrăgea fără întrerupere privirile şi partea superficială a gîndurilor, să prinzi cîte un detaliu din arhitectura veche şi impresionantă ce împrejmuia piața'. Viața clipei care zboară, cuprinsă în carapacea veche a unei epoci de mult apuse, are o fascinație pe care nu o găsim nici în trecut, nici în prezent dacă ne îndreptăm gîndurile asupra lor pe rînd. S-ar putea considera o lipsă de respect, poate, cînd spun că atît catedrala cît şi palatele înalte, măcinate de timp, reverberau vociferările exuberante din tîrg — dar acesta este adevărul — şi investeau sunetul cu un soi de ritm poetic, în timp ce la rîndul lor dobîndeau o măreție sporită prin acest act condescendent.

Pe o latură a squarului se afla un edificiu imens dedicat unor scopuri publice, cu fațada străbătută de o galerie veche şi un şir de ferestre arcuite, tăiate în piatră ; intrarea se făcea printr-un arc gotic central, împodobit cu multă artă de semicercuri concentrice sculptate, care impresionau privitorul prin măreția lor tristă. Deşi nu era decît clădirea consiliului municipal .şi bursa unui oraş decăzut de provincie, această clădire ar fi fost demnă să adăpostească într-o aripă a ei parlamentul unei națiuni, iar în cealaltă saloanele oficiale ale conducătorului. De altă parte a squarului se înălța fațada unei catedrale medievale ; era materializarea indestructibilă a imaginației unui arhitect de stil gotic, care trăise cu veacuri în urmă şi care concepuse mai întîi un plan măreț, ca apoi să-l acopere cu o asemenea bogăție de detalii ornamentale, încît nu măreția catedralei ți se părea un miracol, ci minuțiozitatea cu care fusese împodobită. Ai fi spus că a înmuiat piatra ca pe o bucată de ceară pînă cînd a modelat în acest material maleabil cele mai delicate închipuiri ale sale. ca mai apoi să o preschimbe din nou în piatră. Privită în ansamblu era o imensă pagină scrisă cu caractere gotice, de o poezie stranie şi plină de savoare, în.206 perfectă armonie cu aceste vechi splendori havuzul de marmură, şi el creație a imaginației gotice, îşi dezvăluia, în multiplele lui sculpturi, revărsarea amplă de ornamente pe care le risipea cu aceeaşi generozitate cu care îşi azvîrlea apa veşnic schimbătoarele-! forme.

Alături de construcţiile pe care le-am descris, erau palate impunătoare, poate tot atît de vechi, ce se înălţau cat peste cat împodobite cu balcoane, de unde, cu sute de ani în urmă, oameni de neam princiar priveau la negoţul, distracţiile şi adunările populare din piaţă. Şi fără îndoială că tot aşa au urmărit şi construcţia statuii de bronz, care, cu trei secole în urmă, a fost înălţată pe soclul pe care se află şi acum.

— Ori de cîte ori vin la Perugia îmi rezerv cît mai mult timp să pot studia statuia Papei Iuliu al III-lea ce se vede acolo, spuse Kenyon. Sculptorii aceştia ai evului mediu ne dau lecţii mult mai valoroase celor din breasla mea decît o fac capodoperele greceşti. Ei aparţin civilizaţiei creştine şi, izvorîndu-le direct din suflet, lucrările lor exprimă întotdeauna ceva ce nu observăm la antici. N-ai vrea s-o priveşti ?

— Cu dragă inimă, răspunse Contele, pentru că văd, chiar de la depărtarea asta, că statuia dă o binecuvin tare. şi am sentimentul că aş putea şi eu să am parte de ea.

Amintindu-şi de ideea similară pe care o exprimase Miriam nu cu mult timp în urmă. sculptorul zîmbi plin de speranţă în această coincidenţă. îşi croiră drum prin mulţimea din piaţă şi ajunseră în imediata apropiere a grilajului de fier ce înconjoară piedestalul statuii.

Statuia reprezenta un papă, înveşmîntat în odăjdiile pontificale şi încununat cu tiara. Era aşezat într-un jilţ de bronz, ridicat la mare înălţime faţă de caldarîm, şi părea că supraveghează cu blîndeţe, dar cu autoritate totuşi, priveliştea plină de animaţie care se desfăşura în momentul de faţă sub privirile sale. Mîna dreaptă-i sta ridicată ca şi cînd ar fi fost surprinsă în clipa în care schiţa gestul unei binecuvîntări, iar privirea îi era atotcuprinzătoare, înţeleaptă, senină şi afectuoasă în asemenea măsură încît oricine putea spera ca binecuvîntarca să se pogoare asupra nevoilor sau a suferinţelor ce-l apăsau. Statuia avea viaţă şi putere de pătrundere dar şi o maiestate de patriarh. Era imposibil ca privitorul cu imaginaţia vie din acea vreme să nu fie impresionat de ideea că acest bine intenţionat şi totuşi sever reprezentant al autorităţii umane şi divine s-ar putea ridica din jilţul său de bronz — dacă s-ar ivi o mare necesitate de interes public care să reclame intervenţia sa —, încurajînd astfel sau ţinînd în frîu mulţimea prin gestul său, sau prin rostiri profetice demne de o prezenţă atît de impunătoare.

Şi în răstimpurile lungi şi calme, în scurgerea domoală a veacurilor, pontiful supraveghea învălmăşeala zilnică din jurul tronului său, ascultînd cu o răbdare maiestuoasă strigătele pieţii şi tot vacarmul mărunt care stîrnea ecouri în vechiul squar monumental. El era prietenul veşnic al acestor oameni şi al străbunilor şi copiilor lor — chipul familiar al multor generaţii.

— Aş spune că binecuvîntarea papei s-a pogorît asupra ta, remarcă sculptorul privindu-şi prietenul.

Şi într-adevăr pe chipul lui Donatello se citea mai multă vigoare şi sănătate spirituală decît avusese în vremea cînd se lăsa pradă meditaţiilor din turnul său înnegurat. Schimbarea

peisajului, ieşirea din tiparele obiceiurilor, fluxul de incidente mereu reînnoit, sentimentul dezrădăcinării şi deci al libertăţii, îl ajutaseră cumva pe sărmanul nostru Faun ; toate aceste împrejurări grăbiseră o reacţie care altfel ar fi apărut mult mai lent. Şi, apoi, fără îndoială, strălucirea zilei, spectacolul vesel din tîrg şi influenţa molipsitoare a bunei dispoziţii generale îşi lăsaseră fiecare în parte amprenta asupra unei firi aiit de înclinată spre voioşie. Poate că, prin unde magnetice simţea o prezenţă care altădată era o condiţie suficientă pentru a se simţi fericit. Oricare ar fi fost cauza, ochii lui Donatello străluceau plini de seninătate şi speranţă în timp ce-şi ridică privirile spre acel papă de bronz, atribuind probabil toată această influenţă bună binecuvîntării atotcuprinzătoare.

— Da, bunul meu prieten, spuse el drept răspuns la remarca sculptorului. Simt cum binecuvintarea s-a pogorît asupra sufletului meu.

— Ce minunat, spuse Kenyon zîmbind, cînd te gîndeşti că influenţa salutară a unui om bun poate fi atît de puternică la atîta vreme după moartea lui. în cazul ăsta ce marc trebuie să fi fost eficienţa binecuvîntării acestui remarcabil pontif pe vremea cînd trăia !

— Am auzit, spuse Contele, că s-a înălţat o statuie de bronz în deşert, la vederea căreia israeliţii s-au vindecat de plăgile lor deschise şi otrăvite. De ce atunci, dacă asta ar l'i voia Fecioarei, n-ar putea această imagine sacră să mă vindece şi pe mine ? în sufletul meu supurează o rană umplindu-l de otravă.

— A fost necugetat ^din parte-mi să zîmbesc, făcu Kenyon. Nu eu sin) cel chemat să îngrădesc acţiunile Providenţei asupra sufletului omenesc.

în timp ce discutau astfel, ceasul din catedrala din apropiere anunţă ora cu douăsprezece bătăi al căror sunet stîrni un ecou pe care-l azvîrli asupra mulţimii din piaţă, ca şi cum i-ar fi avertizat pe toţi şi pe fiecare în parte, să profite de binecuvintarea pontifului de bronz, sau de darurile cerului, oricum ar fi fost oferite, înainte de-a fi prea tîrziu.

— A bătut miezul zilei, gîndi sculptorul. A sosit ceasul lui Miriam.

CAPITOLUL XXXV

BINECUVINTAREA PONTIFULUI DE BRONZ

CÎND SE AUZI ULTIMA din cele douăsprezece bătăi ale ceasului catedralei, Kenyon îşi aruncă privirile asupra pieţii aglomerate sperînd să o zărească pe Miriam undeva prin mulţime. Privi apoi spre catedrală, unde era firesc să-ţi închipui că s-ar fi putut adăposti, aşteptînd să sosească ora. Şi cum nu era nici urmă de Miriam în nici o direcţie, oarecum dezamăgit de această căutare fără rezultat, privirea ii căzu pe o siluetă sprijinită, ca şi ei, de balustrada de fier ce înconjura statuia. în urmă cu o clipă fuseseră singuri.

Era silueta unei femei, cu capul plecat în palme, ce părea să simtă intens — ceea ce ne-am străduit să sugerăm prin palida noastră descriere — influenţa binevoitoare şi severă pe care o exercita statuia papei asupra unui privitor sensibil. Deşi

fusese modelată pentru un pontif catolic, sufletul îndurerat, oricare i-ar fi credinţa, recunoaşte în această statuie imaginea unui părinte.

— Miriam. şopti sculptorul cu tremur în glas. tu eşti ?

— Da, răspunse ea. Mă ţin de făgăduială, deşi cu mari temeri.

îşi înălţă capul, îndreptînd spre Kenyon — şi totodată spre, Donatello — trăsăturile care acum puteau fi recunoscute drept ale lui Miriam, trăsături ce le erau atît de viu întipărite în minte. Era palidă şi trasă la faţă, dar chiar şi acum se remarca printr-o frumuseţe care, deşi îşi pierduse din strălucire, putea să-şi mai răsfrîngă razele în penumbra unei catedrale, şi nu avea deci motive să se ferească de încercarea mai necruţătoare a soarelui de amiază. Miriam părea timorată şi n-ai fi crezut că va rezista unei scene pe care de la distanţă avusese curajul s-o înfrunte.

— Eşti binevenită, Miriam ! îi spuse sculptorul încer- cînd să-i dea încurajarea de care avea atîta nevoie. Sînt încredinţat că rezultatul acestei întrevederi va fi salutar. Hai să te conduc la Donatello.

— Nu, Kenyon, nu ! şopti Miriam. trăgîndu-se înapoi. Dacă nu-mi rosteşte de bună voie numele, dacă nu-mi cere el să rărnîn, n-am să scot o vorbă. Să nu-ţi închipui că în acest ultim ceas mi-a venit ideea să fac pe mândra. Printre alte însuşiri feminine, m-am dezbărat şi de mîndrie în clipa în care Hilda s-a lepădat de mine.

— Dacă nu e vorba de mîndrie, atunci ce te reţine ? o întrebă Kenyon puţin intrigat de aceste scrupule exagerate, cîtşi de tonul de vagă nemulţumire privind severitatea neînduplecată a Ilildei. După ce ai îndrăznit să mergi atît de departe, nu mai poate fi vorba de frică ! Dacă îl lăsăm să se despartă de tine fără nici o vorbă, pierzi pentru totdeauna prilejul de a-i face un bine nepreţuit.

— E drept că pierd acest unic prilej, răspunse Miriam cu tristeţe în glas. Dar spune-mi, prietene drag, e oare din vina mea ? Sînt gata să-i pun la picioare mîndria mea de femeie. Dar — nu-ţi dai seama ? — numai sufletul lui poate hotărî dacă mă acceptă sau nu, pentru că de această alegere nesilită depinde întrebarea dacă devotamentul meu faţă de el îi va face sau nu bine. Dacă nu simte o nevoie imensă să mă aibă alături de el, nu înseamnă că aş fi o povară şi o piedică fatală în calea lui ?

— Atunci, urmează calea pe care ai ales-o, Miriam. spuse Kenyon, pentru că, fără îndoială, într-un momeni de criză ca acesta, spiritul tău poate mai uşor găsi o ieşire.

în timp ce discutau astfel, se îndepărtaseră puţin de statuie, ca să nu4 audă Donatello. Se aflau totuşi sub mîna întinsă a pontifului ; iar Miriam, pe al cărui chip frumos era întipărită durerea, şi-l ridică spre faţa plină de bunătate, ca şi cînd venise aici ca să dobîndească iertarea şi afecţiunea lui patenă, dar abia cutezînd să spere într-o asemenea mărinimie.

Cît aşteptase în sauarul central din Perugia, atrăsese multe priviri asupra ei. Cu un simţ acut al frumosului, specific

italienilor, aceştia îi surprinseseră fără întîrzierc farmecul şi nu se fereau deloc să-şi arate admiraţia ; cu graţia şi curtenia pe care le au în sînge, acest omagiu era exprimat mult mai puţin supărător deci 1 ar fi fost dacă ar fi venit din partea germanilor, francezilor sau anglo-saxonilor. Şi este foarte probabil ca Miriam să fi fixat această întrevedere importantă într-un loc atît de aglomerat şi la miezul zilei, gîndindu-se poate la protecţia pe care i-o. ofereau nenumăraţii martori. în clipele cînd sentimentele şi pasiunea ating o mare intensitate, ai de multe ori senzaţia că nu poţi suporta o izolare prea mare ; există acea teamă nelămurită de-a rămine singur cu obiectul asupra căruia se răsfrîng interesele tale cele mai profunde. Singurătatea ce ţi-o oferă mulţimea care te înconjoară pare să fie de preferat, în anumite împrc- j urări sufleteşti, izolării într-un deşert sau în adîncurile unei păduri neumblate. Ura, iubirea sau orice altă emoţie foarte intensă sau chiar şi indiferenţa, acolo unde a existat altă dată emoţie, caută instinctiv să interpună o anume barieră între ea şi pasiunea înrudită ce animă alt piept. După părerea noastră acesta era în parte, motivul pentru care Miriam alesese squarul aglomerat ; iar pe de altă parte, aşa cum afirmase ea, superstiţia că statuia ce exprima atîta bunăvoinţă avea o influenţă atît de salutară.

Donatello rămase însă nemişcat sprijinindu-se de balustradă. Ea nu îndrăznea să-şi arunce privirile spre el ca să vadă dacă este palid şi frămîntat sau calm cu gheaţa. Ştia doar că timpul zbura cu mare iuţeală şi că sufletul lui trebuia s-o cheme fără întîrziere, altfel vocea lui nu avea s-o mai ajungă niciodată. Se întoarse cu spatele la el şi i se adresă din nou sculptorului.

— Am vrut să vă întîlnesc din mai multe motive, spuse ea. Mi-au parvenit veşti în legătură cu o bună prietenă de-a noastră. Nu. nu de-a mea ! Nu mai îndrăznesc s-o numesc prietenă, deşi nu demult era tot ce-aveam mai drag.

— Te referi la Hilda ? exclamă Kenyon, cuprins de panică. I s-a întîmplat ceva ? Ultima oară cînd am auzit de ea era tot la Roma şi era bine.

— Hilda rămine la Roma, răspunse Miriam. şi nu i s-a întîmplat nimic, dacă te referi, la sănătatea trupească, deşi e foarte abătută. Locuieşte singură în porumbarul ei : nu are pe nimeni apropiat în preajmă şi nici în Roma din care. după cum ştii, a fugit toată lumea în afara locuitorilor de baştină. încep să mă tem şi pentru sănătatea ei dacă mai continuă să trăiască în această izolare clipă de clipă pradă deznădejdii. îţi spun toate astea ştiind ce interes ţi-a stîrnit în suflet frumuseţea neasemuită a caracterului ei.

— Sînt hotărît să plec la Roma ! spuse sculptorul cuprins de o mare emoţie. Hilda nu mi-a permis niciodată să-i arăt mai mult decît un interes prietenesc ; nu mă poate însă împiedica să veghez asupra ei de la o distanţă plină de cuviinţă. Voi porni spre Roma fără întîrziere.

— Nu ne părăsi chiar în clipele astea ! şopti Miriam pe un ton rugător, prinzindu-l de braţ. Mai stai o clipă ! Ah, nu poate găsi nici măcar o vorbă pentru mine !

— Miriam ! făcu Donatello.

Deşi n-a fost decît un singur cuvînt, şi, primul pe care îl pronunţase, fusese rostit pe un ton_care era o chezăşie a adincurilor tandre şi îndurerate din care izvora. Ti spunea lui Miriam lucruri de o importanţă neînchipuită şi, mai mult decît orice, îi spunea că o mai iubeşte şi acum. Sentimentul nelegiuirii comune paralizase, dar nu distrusese vitalitatea afecţiunii lui ; era deci de neînvins, în plus tonul era mărturia că se schimbase şi se maturizase ; demonstra un intelect trezit la viaţă şi o disciplină spirituală la care parvenise ptyn durere şi remuşcare ; în locul băietandrului nesăbuit şi jucăuş, cu o fire animalică, în locul Faunului silvestru, avea în faţa ei un bărbat înzestrat cu sentimente şi inteligenţă.

Se întoarse spre el, în timp ce vocea îi mai reverbera în străfundurile sufletului.

— iVl-ai chemat ! spuse ea.

— Da, pentru că ceva ascuns adînc în sufletul meu aro nevoie de tine ! răspunse el. Iartă-mă, Miriam, pentru răceala şi cruzimea cu care m-am despărţit de tine ! Mi-era mintea tulburată de neguri stranii şi înfiorătoare.

— Vai ! S-au' abătut asupra-ţi numai din pricina mea, făcu Miriam. Ce căinţă, ce abnegaţie poate compensa acest rău infinit ? Era "ceva atît de sacru în viaţa nevinovată şi veselă pe care o duceai ! Un om fericit e un lucru atît de rar şi binecuvîntat în lumea asta tristă a noastră ! Şi întîinind un asemenea om neobişnuit, atrasă de luminozitatea vieţii lui, mi-a fost dat tocmai mie să-l aduc în rîndurile muritorilor păcătoşi şi nefericiţi ! Cere-mi să plec, Donatello ! Alungă-mă de lîngă tine ! Nu-ţi pot aduce nimic bun după un rău atît de mare !

— Miriam, spuse el, soarta noastră e una. Nu-i aşa ? Spune-mi, în numele Domnului, dacă tu crezi altceva.

Conştiinţa lui Donatello era în mod evident uluită de îndoiala dacă o comuniune bazată pe o nelegiuire de felul celei care-i stigmatizase pe ei doi n-ar trebui să înăbuşe în sufletele lor toate impulsurile instinctive care îi împingeau unul spre celălalt. Pe de altă parte Miri am se întreba plină de remuşcări dacă nefericirea izvorîtă din propria-i influenţă n-ar trebui s-o îndemne să se retragă din calea lui. S-ar putea spune că în această întrevedere atît de importantă, două suflete bîjbîiau căutîndu-se în bezna păcatului şi a durerii, şi nu aveau nici unul destul curaj să se prindă de mîinile îngheţate ale celuilalt ce aşteptau întinse.

Sculptorul urmarea scena cuprins de o emoţie sinceră.

— Poate o să vi se pară o lipsă de respect, spuse el în cele din urmă, sau dacă nu de respect, cel puţin de cuviinţă, ca un al treilea să se amestece într-o frămîntare ca asta care vă priveşte numai pe voi doi. Şi este totuşi posibil ca eu, un simplu spectator, deşi unul care vă urmăreşte cu 'mult interes, să discern o parte de adevăr care rămîne ascunsă pentru fiecare din voi ; sau mai bine spus să interpretez sau să sugerez unele idei pe care voi nu vi le puteţi împărtăşi cu uşurinţă.

— Vorbeşte ! spuse Miriam. Avem deplină încredere în tine.

— Vorbeşte ! spuse Donatello. Eşti un om cinstit şi drept.

— Sînt încredinţat, reluă Kenyon, că n-o să reuşesc să spun exact acele puţine vorbe adînci care în cazul de faţă, ca şi în oricare altă ocazie, îmbracă adevărul absolut. Dar, Miriam, ai în faţă un bărbat pe care o nenorocire cumplită a început să-l formeze ; a fost scos, şi asta prin intermediul tău, dintr-o stare de fericire şi sălbăticie, care, în limitele ei strînse, îi oferea bucurii cum nu va mai putea găsi nicăieri pe acest pămînt. Ţi-ai asumat astfel o răspundere pe care nu o mai poţi ignora. Iar tu, Donatello, ai în faţă pe fiinţa pe care Providenţa a desemnat-o să fie legată intim de destinul tău. Procesul misterios prin care viaţa noastră pămîntească ne pregăteşte pentru o altă stare a început în cazul tău prin intermediul ei. E înzestrată cu o mulţime de calităţi sufleteşti şi intelectuale, putere de sugestie, forţă magnetică, o înţelegere adîncă şi cunoştinţe bogate, care folosite cu înţelepciune şi pioşenie sînt exact lucrurile de care ai nevoie în situaţia ta. Are calităţi care ţie îţi lipsesc şi le va folosi spre binele tău, cu mult devotament. Legătura dintre voi este deci o realitate şi nu poate fi distrusă decît printr-o intervenţie cerească.

— Ah, a spus adevărul ! strigă Donatello. prinzind-o pe Miriam de mină.

— Adevărul, adevărat, iubit prieten, exclamă Miriam.

— Dar luaţi aminte, reluă sculptorul, atent să nu încalce integritatea propriei sale conştiinţe, nu uitaţi că, deşi vă iubiţi, legătura voastră e urzită din fire atît de negre. încît nu trebuie s-o priviţi niciodată ca fiind identică cu legăturile care unesc alte suflete îndrăgostite. E menită să fie un sprijin pentru amîndoi, este spre binele fiecăruia, ea va reprezenta efort, sacrificiu, dar nu fericire pământească. Dacă aceasta din urmă este scopul vostru, credeţi-mă, dragi prieteni, ar fi mai bine să vă descleştaţi mîinile chiar în clipa aceasta ; oricît de trist ar fi. unirea voastră nu se va bucura de binecuvântarea divină.

— Nu ne e dat să avem parte de asta, spuse Donatello, cutremurat de un fior. O ştim prea bine.

— Nici vorbă de aşa ceva, repetă Miriam, înfiorată şi ea. Unit cu mine, sau mai bine spus. prins în mreje alături de mine — printr-o legătură păcătoasă — unirea noastră o să poată fi foarte strînsă şi o să poată dura cît eternitatea chiar ; dar în tot acest răstimp nesfîrşit voi rămîne conştientă de oroarea pe care i-o inspir.

— Să fie clar că nu pentru o fericire pămîntească, deci, vă strîngeţi acum mîna, spuse Kenyon. ci ca să vă ajutaţi unul pe celălalt să vă ridicaţi şi să vă încurajaţi în viaţa severă şi amară ce vă aşteaptă. Şi dacă din truda, sacrificiul, rugăciunea, căinţa şi efortul sincer spre fapte bune se înfiripă în cele din urmă o fericire umbrită şi gravă, bucuraţi-vă de ea şi înălţaţi mulţumire cerului ! Atrta vreme cît nu trăiţi pentru ea, atâta vreme cît va fi ca o floare răsărită pe marginea potecii ce duce spre ţeluri mai înalte, ea va fi darul cerului şi o dovadă că recunoaşte unirea voastră aici pe pămînt.

— Nu mai ai nimic să ne spui ? îl întrebă Miriam cu interes. Cuvintele tale îmbină în mod straniu gînduri care te îndurerează cu altele care aduc o consolare elevată.

— Numai atîta, dragă Miriam, spuse sculptorul. Dacă vreodată, în viață, datoria supremă v-ar cere sacrificarea celuilalt, lăceți-o fără ezitare. Asta-i tot.

Era evident că tot timpul cît Kenyon vorbea, Donatello a urmărit cu atenție toate ideile expuse de el, înnobilîn- du-le prin sinceritatea cu care le-a adopat. Pe nesimțite înfățişarea sa dobindi o demnitate care, sublimîndu-i frumusețea inițială, se armoniza cu schimbările ce se petrecuseră în ultima vreme în forul său interior. Era acum un bărbat care medita asupra unor gînduri pline de gravitate şi profunzime. Mai ținea şi acum mina lui Miriam într-a lui şi stăteau aşa, bărbatul frumos şi femeia frumoasă, uniți pentru totdeauna — de asta erau convinşi — în prezența miilor- de martori care priveau cu nemăsurată curiozitate scena de neînțeles. Fără îndoială că mulțimea a recunoscut în ei doi îndrăgostiți şi şi-a imaginat că scena reprezintă o logodnă meni tă să ducă spre o fericire de-o viață întreagă. Şi e posibil chiar să se intîmple aşa. Cine poate spune de unde o să se ivească fericirea ; sau unde, deşi e o apariție mult aşteptată, nu-şi Vii arăta niciodată chipul ? Poate, aşa fricoasă şi sfioasă cum e, s-a furişat în acest legămînt de cununie, deşi cei doi ar fi fost zguduiți de prezența ei ca de o crimă.

— Rămas bun, spuse Kenyon. Plec la Roma.

-— Rămas bun, prietene ! spuse Miriam.

— Rămas bun ! spuse Donatello la rîndul său. îți urez fericire. Tu n-ai făcut nici un păcat care să te împiedice să te apropii de fericire.

În clipa următoare sub acelaşi impuls cei trei prieteni îşi ridicară inlîmplător privirile spre statuia Papei Iuliu ; şi iată silueta maiestuoasă ridica deasupra lor mîna ce binecuvînta. înclinîndu-şi parcă asupra acestei perechi păcătoase şi pline de căință chipul ce exprima atît de impunător bunăvoința. Se produce adeseori un efect straniu, cînd, după ce am fost cufundați în gînduri care ne-au preocupat şi ne-au absorbit total, ne ridicăm brusc ochii şi zărim obiecte din lumea înconjurătoare. în asemenea clipe avem. impresia că pătrundem cu privirea mai departe şi mai adine decît atunci cînd le cercetăm în mod special. E ca şi cum s-ar înfățişa ochilor noştri însuflețite, etalîndu-şi toate semnificațiile ascunse, ca apoi, în secunda în care devin conştiente de privirile noastre, să-şi piardă viața şi să rămînă inscrutabile. Aşa se întimplă şi acum ; în clipa în care Miriam, Donatello şi sculptorul, îşi ridicară pe neaşteptate privirile, avură impresia că pontiful de bronz era spiritualizat. Din mîna întinsă se revărsa asupra lor o bunecuvîntare ; părea să-şi dea consimțămîn- tul, prin privire şi gest, asupra unei uniri profunde ce se pecetluise sub auspiciile lui.

CAPITOLUL. XXXVI
TURNUL HTLDEI

CIND, DUPĂ CE-AI CUNOSCUT odată Roma, pleci şi o laşi în urmă ca pe un cadavru demult intrat în putrefacție, păstrînd doar o urmă vagă a înfățişării nobile de odinioară, cea

mai mare parte ascunsă sub colbul ce se depune şi mucegaiul ce se întinde; o părăseşti, fără îndoială, plictisit peste măsură de străzile-i înguste, întortocheate şi încîlcite, atît de prost pavate cu dale mici de lavă, încît mersul pe ele devine un adevărat pelerinaj de penitență — străzi neînchipuit de urîte, şi pe lîngă asta, atît de reci şi de aidoma unor pasaje în care nu pătrunde niciodată soarele, unde vîntul tăios îți aruncă răsuflarea lui înghețată drept în piept ; o părăseşti sătul de imensele coşmelii cu şapte caturi spoite în tonuri gălbui, pe care, dacă vrei, le poți numi şi palate, unde tot ce e meschin în viața domestică îți apare mărit şi multiplicat, sătul să te mai cațeri pe scări ce urcă de la partere încesate de dughene care vînd de-ale mîncării, de atelierele unor cîrpaci, sau unde sînt adăpostite grajduri şi regimente de cavalerie, spre caturi superioare locuite de prinți, cardinali, ambasadori şi mai sus chiar în mansardele de sub cerul inaccesibil, unde trăiesc artiştii : o părăseşti sleit de atîla tremurat în timpul zilei în fața unui foc fumegînd şi lipsit de voioşie, sleit de banchetul pe care-l oferi în fiecare noapte în pat unei armate de insecte înfometate ; o părăseşti cu sufletul scîrbit de şiretlicul italienilor, care-ți distruge pînă şi puțina încredere în onestitatea omenească, ce-a supraviețuit pînă acum, cu stomacul îngrețoşat de pîinea acră, de vinul acru, de untul rînced şi de o artă culinară proastă, care şi ea este irosită pe bucate nesănătoase ; o părăseşti dezgustat de masca de pioşenie şi de realitatea de meschinărie, amin- două în egală măsură omniprezente ; o părăseşti, pe jumătate sufocat de atmosfera bolnăvicioasă, al cărei principiu vital s-a consumat de multă vreme sau a fost de mult pervertit de miliardele de măceluri ; o părăseşti, cu spiritul zdrobit de tristețea ruinei prezente şi-a lipsei de speranță în viitor ; o părăseşti, pe scurt, urînd-o din răsputeri,' adăugind blestemul tău propriu la anatema infinită pe care crimele străvechi au atras-o desigur ; o părăseşti într-o ¿ist fel de stare sufletească şi te miri descoperind, încetul cu incetul, că fibra cea mai intimă a sufletului ți-a rămas în mod misterios legată de Cetatea Eternă, că te atrage din nou spre ea, de parcă ți-ar fi devenit un cămin mai familiar şi mai intim decît locul în care te-ai născut.

Reluăm cursul povestirii noastre cu un sentiment asemănător intrînd pe sub poarta Flaminia, continuîndu-ne drumul de-a lungul Viei Portoghese, şi urcînd scările pînă la cămăruța din vîrful turnului în care am văzut-o ultima dată pe Hilda.

Hilda hotărîse să-şi petreacă vara la Roma ; pentru că îşi fixase o sumedenie de țeluri înalte şi plăcute, pe care le putea realiza cu mai mare uşurință în timpul în care locurile ei favorite nu mai erau atît de frecventate de mulțimea ce roia acolo în tot timpul iernii şi la începutul primăverii. Şi nici nu se înspăimînta de aerul din timpul verii deşi lumea îl socotea viciat. Mai încercase aceasta cu doi ani în urmă şi atunci n-a avut de suferit decît de-o stare de lîncezeală melancolică, ce s-a risipit odată cu prima boare mai răcoroasă adusă de toamnă. Centrul oraşului, unde sînt strînşi cei mai mulți locuitori, nu e de fapt niciodată afectat de valul de malarie ce stă la pîndă în Campagna, asemeni

unui inamic care asediază şi bîntuie noapte de noapte pajiştile frumoase şi păduricile vilelor din suburbii, chiar în anotimpul ce-ți aminteşte cel mai mult de paradis. Ceea ce a însemnat sabia de foc pentru primul Eden, înseamnă acum malaria pentru aceste grădini şi crînguri încîntătoare. E drept că putem hoinări prin ele în timpul după-amiezelor, dar nu le pulem transforma înlr-un cămin şi într-o realitate, iar ca să dormi în preajma lor ar însemna o adevărată sinucidere. Şi astfel ele nu sînt decît nişte iluzii, asemeni imaginilor de ape scînteietoare sau frunzişurilor umbroase, pe care le vezi în deşert.

Dar în anotimpul acesta temut. Roma cea dinăuntrul zidurilor trăieşte zilele ei de sărbătoare, îşi găseşte prilejuri de veselie în petreceri specifice şi tradiționale pentru care e loc destul în piețele ei întinse. îşi duce viața cu mai multă libertate, acum că artiştii şi vizitatorii străini s-au răspîndit aiurea. Şi poate că nu vezi bujori în obrajii care rămîn neatinşi, cît e vara de lungă, de-o boare la fel de proaspătă ca briza ce adie pe-o rază de cincizeci de mile de oraş ; dar deşi lipsesc bujorii din obraji, atîta vreme cît mintea-şi păstrează prospețimea neştirbită, ai parte de o vigoare cam palidă şi molcomă. Aşa că Hilda nu risca prea mult plănuind să-şi petreacă zilele de vară prin galeriile palatelor din Roma şi nopțile în cămăruța ei suspendată unde nu o puteau ajunge duhorile oraşului şi suburbiilor. Poate că nu-i făcea mai mul t rău decît porumbeilor, care la scăpătat se înălțau în aceeaşi atmosferă curată, ca la venirea dimineții să se lase pe străzile înguste şi şă-şi vadă de treburile lor zilnice, aşa cum de fapt făcea şi Hilda.

Cu ajutorul şi cu binecuvîntarea Fecioarei, la care poate spera chiar şi o eretică, ce ține aprinsă cu multă venerație candela din fata altarului, tînăra din Noua Anglie putea dormi fără grijă în vechiul ei turn roman şi işi continua pelerinajele artistice fără nici o teamă şi în afară de orice pericol. Hilda se gîndise de multe ori la lunile de izolare şi de plăceri nealterate pe care i le oferea o asemenea vară. Asta nu înseamnă că nu i-ar fi plăcut societatea, sau că n-ar fi ştiut că orice plăcere intelectuală o guşti mai intens şi cu un profit dublu cînd o împărtăşeşti cu altcineva. Dar cum îi mai bătea în piept o inimă neprihănită, ea se bucura de libertatea ce-i permitea să-şi aleagă singură sfera de satisfacții şi să se lipsească de orice tovărăşie.

Visele pe care le nutrise în legătură cu o vară plină de mulțumire s-au năruit în chip dureros: Chiar de nu şi-ar fi făcut dinainte planul de a rămâne la Roma, probabil că n-ar fi găsit energia să plece din oraş. O toropeală pînă acum necunoscută firii ei vioaie, dar calme, pusese stăpînire pe sărmana fată asemeni unui şarpe pe jumătate amorțit, care-i încolăcea trupul cu inelele lui reci dina căror strînsoare nu putea scăpa. Era .215
deznădejdea tipică, nefericirea grea şi înghețată de care sînt cuprinşi doar nevinovații, deşi are multe din trăsăturile înnegurate ce dovedesc un sentiment de vinovăție. Era strîngerea de inimă, pe care, sper, fiecare dintre noi a fost cîndva destul de pur ca s-o perceapă ; deobicei pierdem însă această capacitate la o vîrstă fragedă în urma unei singure crize. Era certitudinea

îngrozitoare că răul există în «menire ; şi deşi ne obişnuim de mici la gîndul că acest trist mister există, nu credem de fapt în el pînă în clipa cînd nu se materializează devenind realitate, prin păcatul comis de o persoană ce ne-a călăuzit şi pe care am stimat-o şi am preţuit-o, sau de un prieten pe care l-am iubit cu multă afecţiune.

Cînd ajungem să avem această certitudine e ca şi cum lumina zilei s-ar ascunde dintr-o dată după un nor ; un nor atît de negru, că nu-ţi vine să crezi c-ar mai exista soare dincolo de el sau deasupra lui. Cum caracterul persoanei îndrăgite e investit cu toate atributele binelui — acest prieten devenind pentru noi simbolul şi reprezentantul binelui şi adevărului —, cînd cade în păcat, efectul capătă asemenea dimensiuni încît ai spune că odată cu el s-a prăbuşit cerul, năruind în distrugerea lui haotică pilaştrii pe care se sprijinea credinţa noastră. Ne continuăm, desigur, lupta, dar răniţi şi descumpăniţi. Privim îngroziţi în jurul nostru şi descoperim — sau poate să nu facem niciodată descoperirea -—- că de fapt nu cerul s-a prăvălit deasupra noastră, ci o simplă construcţie fragilă, ridicată chiar de noi, ce nu s-a înălţat nicicînd deasupra acoperişurilor caselor şi s-a năruit pentru că am clădit-o pe nimic. Dar prăbuşirea, spaima şi durerea sînt la fel covîrşitoare, pe moment, de parcă tot ceea ce ţine de morală ar fi implicat în această catastrofă. Amintirea unor asemenea experienţe ne poate sugera impulsuri generoase ca să înaintăm cu grijă de-a lungul pîngăritelor căi lumeşti ! Să reflectăm asupra faptului că idealul pur al celor ce ne admiră ne indică poteca oea mai avîntat'ă şi că în cazul în care am alege una mai joasă, s-ar putea ca ei să nu-şi mai înalţe niciodată privirile atît de sus.

Situaţia Ilildei era infinit agravată de necesitatea de a-şi mărturisi necazurile propriei sale conştiinţe. Pentru această tînără nevinovată, faptul că purta în sufletul ei delicat şi gingaş secretul nelegiuirii lui Miriam avea aceeaşi gravitate ca şi cum ea însăşi ar fi fost părtaşă la crimă. Şi de fapt avea senzaţia că nevinovăţia ei fusese ptngărită chiar şi numai pentru că făcea parte din specia umană, ca şi cei care săvîrşiseră o asemenea faptă.

De-ar fi avut cel puţin o prietenă sau nu, nu o prietenă — pentru că nu se mai putea bizui pe prieteni, de vreme ce Miriam îi înşelase încrederea — de-ar fi existat, însă, o minte calmă şi lucidă, o raţiune gata s-o înţeleagă : sau dacă nu, măcar o ureche neatentă, pe jumătate surdă în care să-şi poată picura secretul înfiorător ca într-o grotă lipsită de ecou. ce alinare ar fi găsit. Dar singurătatea asta cumplită! O învăluia oriunde se. ducea! Era ca o umbră ce acoperea soarele în zilele de sărbătoare ; ca o ceaţă ce se coborîse între ochii ei şi picturile pe care se străduia să le privească ; ca o temniţă rece în care era împresurată de o lumină cenuşie şi de un aer nesănătos, o atmosferă potrivită numai pentru un criminal ce trebuie să piară ! Nu găsea nici o scăpare. în toate încercările ei, intrînd tot mai adînc pe coridoarele complicate ale firii omeneşti, se împleticea la fiecare pas de gîndul înfiorător ai păcatului de moarte.

Biet suflet ce. pătimea pentru un păcat săvîrşit de alții ! Biet suflet de fecioară, asemeni unei fîntîni în care căzuse din întîmplare cadavrul unui om ucis şi care nemaiputînd fi scos la lumină zăcea acolo zi de zi şi noapte de noapte, infcstînd puritatea din jur cu duhoarea crimei şi a morții hidoase !

Suferința stranie ce se abătuse asupra sărmanei Hilda nu întîrzie să-şi pună amprenta misterioasă pe chipul ei şi să se lase descoperită la o privire mai atentă în alură şi comportament. Un tînăr artist italian, care frecventa aceleaşi galerii ca şi Hilda, manifesta un interes deosebit pentru expresia de pe chipul ei. într-o zi, în timp ce ea se. afla în fața unei picturi de Leonardo da Vinci, re- prezentînd-o pe Ioana de Aragon, evident, fără să vadă nimic — pentru că deşi pictura îi atrăsese privirile, impresia că ar semăna cu Miriam ii schimbase firul gindu- rilor — acest artist făcu în grabă o schiță pe care mai tîrziu o prelucra într-un portret. O reprezenta pe Ililda uitindu-se cu tristețe şi cu o repulsie evidentă la o pală de sînge pe care parcă ar fi descoperit-o chiar atunci pe rochia ei albă. Portretul s-a bucurat de multă atenție. Şi acum mai pot fi găsite în magazinele cu stampe de pe Corso exemplare de gravuri făcute după el. Mulți specialişti erau de părere că expresia feței era inspirată de portretul Beutricei Cenci ; şi într-adevăr avea o căutătură înlrucîtva asemănătoare privirii pierdute pe care sărmana Beatrice o arunca din izolarea şi depărtarea cumplită unde soarta nemiloasă îi părăsise sufletul ei gingaş. Dar artistul modern îşi apăra cu înverşunare originalitatea propriei picturi precum şi puritatea neîntinată a subiectului său, hotărînd să-l intituleze — nu fără a fi luat în derîdere — „Nevinovăția pierind dintr-o pată de sînge !

— Portretul, signor Panini, îți face cinste, remarcă negustorul de tablouri care-i cumpărase lînărului artist lucrarea cu cincisprezece scuzi şi îl vînduse mai apoi cu o sumă de zece ori mai mare ; dar ar fi valorat şi mai mult dacă dădeai un titlu mai inteligibil. Privind chipul acestei signorine, nu-ți trebuie prea mult ca să-ți dai seama că o chinuie o durere de inimă cum le încearcă de-obicei pe tinere. Dar ce-i cu pata de sînge ? Şi ce are de-a face nevinovăția cu ea ? Şi-a înjunghiat iubitui fățarnic cu pumnalul ?

— Ea? Ea, să facă o crimă? exclamă tinărul artist.- Mai poți să pui o asemenea întrebare cînd îi priveşii durerea nevinovată de pe chip ? Nu, dar, aşa cum am interpretat eu misterul, un om a fost ucis în prezența ei şi sîngele care a țîşnit din întîmplare pe rochia ei albă a lăsat o pată ce-i macină viața.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, de ce nu dă cîțiva gologani spălătoresei să-i facă din nou rochia albă ? Nu. nu, dragul meu Panini. Cum pictura îmi aparține acum, o s-o intitulez „Răzbunarea signorinei". Şi-a înjunghiat iubitul în timpul nopții şi-n zorii zilei următoare se căieşte. Interpretat în felul ăsta, portretul devine o reprezentare foarte firească şi inteligibilă a unui fapt care nu-i cu totul neobişnuit.

Iată cît de grosolan interpretează lumea suferințele mai aparte ce-i ies în cale. Nu cred că lumea e crudă, ci mai degrabă grosolană.

Dar Hilda nu aştepta nimic, nici delicateţe, nici mila celor din jur şi nici măcar n-avea habar de astfel de interpretări eronate. De multe ori porumbeii intrau în zbor pe ferestrele turnului ei, soli înaripaţi, aducîndu-i pe cît puteau alinare, scoţînd sunete dulci, tandre şi mîngîie- toare, din adîncul piepturilor lor şi asta-i oferea mai multă pace sufletească decît ar fi putut-o face cineva care s-ar rosti articulat. Şi uneori Hilda îşi înăbuşea cîtc un suspin cît stătea printre porumbeii ei, modulîndu-şi glasul după al lor. încercînd astfel să-şi îndulcească pentru scurt timp povara durerii ascunse ; era ca şi cum le-ar fi spus prietenilor ei măcar o părticică din durerea ei şi ei ar fi în- ţeles-o şi i-ar i'i împărtăşit necazul.

Cînd se îngrijea de candela din faţa altarului Fecioarei, Hilda contempla imaginea sacră şi, deşi statuia era lucrată primitiv, vedea sau îşi închipuia că vede — exprimată cu toată simplitatea viguroasă şi stranie pe care o aveau uneori sculptorii cu cinci sute de ani în urmă — pe chipul de piatră, o privire tandră feminină ce răspundea privirii ei. Era oare de condamnat dacă îngenunehia, dacă sufletul ei împovărat căuta înţelegerea feminităţii divine, din sferele binecuvîntate, dar nu izolată de muritori pentru că fusese umanizată pe vecie de amintirea suferinţelor omeneşti ? Nu era îngenunchierea unui catolic în faţa unui altar idolatrizat, ci a unui copil care-şi ridica faţa scăldată în lacrimi pentru a primi mîngîierea mamei.

CAPITOLUL XXXVII

PUSTIETATEA GALERIILOR DE ARTĂ

ZI DE ZI HILDA cobora din cuibul ei şi se ducea la cîte unul din vechile şi marile palate — Pamphili-Doria, Corsini, Sciarra, Borghese, Colonna — unde portarii ce-o cunoşteau bine o întîmpinau cu un bun venit prietenos. Dar clătinau din cap şi oftau observînd că fata urca impunătoarele scări de marmură tîrîndu-şi fără vlagă paşii. Nu mai era nici urmă din nerăbdarea plină de voioşie de altădată, cînd zbura pe scări, de parcă-ar fi împrumutat aripile porumbeilor să-şi înceapă lucrul ce-i oferea plăcere şi desfătare şi nici raza de încîntare ce odinioară se revărsa parcă asupra poteielei învechite de pe ramele tablourilor şi asupra splendorii cam ponosite a mobilierului.

Un bătrîn pictor neamţ, pe care-l întîlnea prin galerii, îi puse într-o zi mîna pe cap şi-o sfătui părinteşte să se întoarcă în ţara ei.

— întoarce-te neîntîrziat, îi spuse el fără ocol cu o sinceritate blajină, că de nu. n-ai să mai ajungi acolo niciodată. Şi dacă nu te întorci la tine acasă, de ce nu pleci cel puţin vara din Roma ? Aerul de-aici a fost prea mult respirat în atîta amar de mii de ani şi nu-i sănătos pentru o floricică de pe alté meleaguri ca tine. copila mea. pentru O anemonă delicată de pădure răsărită în codrii de la soare-apune.

— Singurele obligaţii şi îndatoriri pe care le ara sînt aici, răspunse Hilda. Vechii maeştrii nu voi- să mă lase să plec !

— Ah ! maeştrii ăştia vechi ! strigă artistul veteran, clătinînd din cap. Fac parte din tagma tiranilor ! Singură o să-ţi dai seama că au fost nişte spirite mult prea puternice ca o tînără ca fine, cu o mînă atît de delicată, cu o minte gingaşă şi cu un

suflet sensibil, să se poată preocupa de ei multă vreme. Nu uita că geniul lui Rafael l-a vlăguit pe acest pictor divin, înainte de a-şi fi trăit măcar jumătate din viață. Şi de vreme ce eşti aşa de mult stă- pînită de el, repredueîndu-i cu atîta măiestrie minunățiile, te va mistui, sînt sigur, ca o flacără.

— Cîndva s-ar fi putut să devină primejdios pentru mine, răspunse Hilda. Dar nu acum.

— Ba da, frumoasă fată. te paşte pericolul ăsta chiar acum ! insistă cu bunătate bătrinul ; şi adăugă zîmbind, dar pe un ton melancolic şi cu ceva tipic german în grotescul ideii : într-o bună dimineață o să vin la Pinacoteca Vaticanului cu paleta şi cu pensulele şi o s-o caut pe micuța artistă americană ce pătrunde pînă-n sufletul marilor pictori ! Şi ce-o să văd ? O grămăjoară de cenuşă albă pe dalele de marmură, chiar în fața picturii Madonna da Fol.igno a divinului Rafael ! Nimic mai mult, pe cinstea mea ! Flacăra pe care biata copilă o simte cu atîta intensitate va fi cuprins-o cu totul şi o va fi mistuit.

— Ar fi un martiriu fericit ! exclamă Hilda, schițînd un zîmbet. Dar sînt departe do a fi demnă de aşa ceva. între grijile pe care le am, ceea ce mă chinuie cel mai mult e opusul gîndurilor dumneavoastră. E drept că vechii maeştrii mă țin aici, dai- apropierea lor nu-mi mai încălzeşte sufletul. Dacă sînt nefericită, nu e din pricină că ma mistuie o flacără ci pentru că mă îngheață apatia.

— Cum de s-a putut oare, o întrebă neamțul, privind-o atent, ca Rafael să-şi fi găsit un rival în sufletul tău ? El a fost prima ta iubire ; dar fetele nu sînt întotdeauna statornice şi uneori o flacără e stinsă de alta.

Jlilda clătină din cap şi se îndepărtă.

Spusese totuşi adevărul cînd afirmase că apatia şi nu flacăra era lucrul de care se temea acum. în zilele înnegurate prin care trecea, la marea ei suferință se adăuga şi faptul de a fi devenit conştientă că puterea ei de pătrundere, altădată deosebit de adîncă, se încețoşase oarecum. Pierduse — şi tremura la gîndul să nu-l fi pierdut pentru totdeauna — darul de-a aprecia prețioasele opere de artă, care pînă acum o făcuseră atît de fericită. Nu era de mirare.

Oricît de desăvîrşită ar fi arta unui pictor şi oricît de magică puterea lui, tabloul îi cere privitorului să se abandoneze pe măsura miracolului care a fost înfăptuit. Chiar dacă lucrarea e strălucitoare, trebuie s-o priveşti cu ochi plini de venerație, că de nu, îți scapă tot ceea ce are mai de preț. Trebuie să vii întotdeauna în ajutorul măiestriei pictorului cu propriile tale resurse de sensibilitate şi de imaginație. Nu vreau să spun că aceste calități ar adăuga într-adevăr ceva la realizarea maestrului ; dar ele trebuie să intre în asemenea măsură sub controlul lui şi să conlucreze cu el, încît atunci cînd te afli într-o stare SLiiletească diferită, cînd privirea-ți plină de înțelegere e înlocuită de una detaşată şi critică, să fii în stare să realizezi că însuşirile deosebite ale picturii sînt rezultatul propriei tale visări, ele neaparținînd creatorului.

Aşa cum se înlîmplă cu orice revelaţie, receptarea adecvată a unei mari opere de artă cere să ai darul unei simplităţi a percepţiei. Şi totuşi în această simplitate a percepţiei, în capacitatea de a se dărui total, precum şi m profunzimea şi căldura cu care îi înţelesese, consta vigoarea deosebită pe care o dobîndise Hilda în calitatea sa de copist al vechilor maeştri. Şi acum cînd capacitatea ei de a se emoţiona fusese sugrumată de experienţa cumplită prin care trecuse, era inevitabil să nu mai poată găsi ia prietenii pe care-i venera şi-i îndrăgea atît de mult minunăţiile pe care i le dezvăluiseră pînă atunci, în ciuda stimei ce dăinuia dincolo de aprecierea artistică, sărmana lor adoratoare era în pragul de-a deveni o eretică şi uneori se întreba chiar dacă arta picturală nu e altceva decîi o simplă iluzionare.

Pentru prima oară în viaţă, Hilda făcu cunoştinţă cu demonul glacial numit plictis ce bîntuie prin marile galerii de pictură. El e un posibil Mefistofel şi e înzestrat cu puterea de-a distruge alte puteri magice. Anihilează printr-o simplă atingere culoarea, căldura şi mai cu seamă sentimentul şi pasiunea. Dacă totuşi cruţă ceva, va fi poate vreo ulcică de lut sau o legătură de heringi de Teniers ; un ceainic de aramă în care îţi oglindeşti chipul de Gerard Douw ; un veşmînt îmblănit sau textura mătăsoasă a unei mantii, sau vreo pălărie de pai. de Van Mieris ; sau vreun pahar de vin cu picior înalt, transparent şi cu nenumărate reflexe schimbătoare, sau vreo bucată de pîine cu brînză. sau vreo piersică prea coaptă pe care s-a aşezat o muscă, mai" reală decît însăşi realitatea, din şcoala prestidigitatorilor olandezi. Oamenii ăştia şi cîţiva flamanzi, şopteşte demonul cel rău, au fost singurii pictori. Marii maeştri italieni, aşa cum îi consideri tu, nu aveau nimic omenesc în ei, şi nu creau ca să stîrnească reacţii de afecţiune umană, ci pentru un gust fals intelectual pe care îl iniţiaseră ei înşişi. Şi erau pe deplin îndreptăţiţi să-şi denumească lucrările „artă", pentru că o substituiau pe aceasta naturii. Moda lor a trecut şi ar fi trebuit pe bună dreptate să fi pierit şi să se fi îngropat odată cu ei.

Şi apoi subiectele lor suferă de o cumplită lipsă de varietate. Cea mai mare parte a temelor erau sugerate de clerici, marii lor patroni, iar restul nu-i decît-mitologie lipsită de viaţă. Cam un sfert din orice mare colecţie de tablouri e făcută din pinze reprezentând Fecioara şi pruncul ; temă reluată fără întrerupere cam în acelaşi spirit, şi în general cu exact atîta ingredient de divinitate cît să distrugă reprezentarea maternităţii şi a prunciei, ce ar putea trezi o emoţie în oricare inimă. Jumătate din celelalte picturi sînt Magdalene, Fugi în Egipt, Crucificări, Coborîii de pe cruce, Pietăţi, Noii Me Tangere, sau Sacrificiul lui Avram, sau Martiriile sfinţilor, pictate la origine ca tîmple de altar sau ca sanctuare ale capelelor, resimţind acum în chip dureros lipsa ambianţei pentru care artistul le concepuse.

Restul tablourilor colecţiei cuprinde subiecte mitologice, ca de pildă : nuduri reprezentând Venere, Lede, Graţii şi, în general, o apoteoză a nudităţii, cîndva poate proaspătă şi trandafirie, dar care acum, în zilele noastre, e îngălbenită şi

searbădă şi nu mai păstrează decît un farmec tradițional. Aceste picturi indecente sînt opera aceloraşi mîini ilustre şi lipsite de pietate ce-au cutezat să redea chipurile apostolilor şi ale sfinților, al Sfintei Fecioare şi a Fiului ei. în clipa morții lui, sau în clipele de glorie şi, mai mult chiar, măreția aceluia către care martirii morți cu o mie de ani în urmă n-au îndrăznit să-şi ridice privirile. Ai putea spune că pictează cu aceeaşi vocație femeia dezgolită pe care o numesc Venus, sau tipul de feminitate şi tandrețe sublimă reprezentată de mama Mîntuitorului, dar că pe cea dintîi o realizează cu mult mai mare succes. Dacă un artist reuşea uneori să creeze o imagine a Fecioarei înzestrată cu destulă căldură ca să trezească sentimente de venerație, ea reprezenta probabil obiectul iubirii lui pămînteşti căreia îi aducea acest omagiu, imens şi înfricoşător, întruchipînd-o spre a fi venerată nu figurativ, ca simplă muritoare, ci spre a fi proslăvită de suflete cucernice în clipele lor de sinceră aspirație spre divinitate. Şi cine mai poate crede în sentimentele religioase'ale lui Rafael, sau se mai poate gindi la Fecioarele sale ca fiind imagini pogorîte din ceruri, după ce-a văzut, să spunem, portretul Fornarinei de la palatul Barberini şi şi-a dat seama cît de senzual a Fost artistul care a pictat, din propria lui voință, trădînd chiar afecțiune, o tîrfă neruşinată ca aceea ? Ar fi acceptat oare Fecioara Măria să i se arate în viziunile lui ;i să-i pozeze alternativ cu Fornarina, tipul pămintenei plină de temperament ?

Dar nici n-am apucat bine să ne exprimăm ginduri critice lipsite de respect, că ne şi vedem confruntați cu o mulțime de chipuri serafice ce ne privesc pline de reproş. Sub ochii noştri se perindă îngeraşi de-ai lui Rafael, a căror inocență nu şi-ar fi putut găsi hrana decîL în paradis ; îngeri de Rafael. la fel de neprihăniți ca primii, dar a căror inteligență plină de seninătate cuprinde atît cele pămînteşti cît şi cele cereşti ; madone de Rafael pe buzele cărora este imprimată o rezervă sacră plină de gingăşie, amintind neprihănirea pămîntească şi în ai căror ochi blînzi a aruncat o scînleiere pe care nu şi-ar fi putut-o niciodată imagina dacă nu şi-ar fi ridicat pro- priile-i priviri spre ceruri într-o aspirație plină do puritate. Ne mai amintim, de asemeni, de chipul divin din „Schimbarea la față" şi retragem tot ce-am afirmat mai sus.

Nici în cele mai sumbre momente ale ei. sărmana Hilda nu s-a făcut totuşi vinovată de înalta trădare care să amintească de observațiile de mai sus față de mult iubitul şi cinstitul Rafael. Era înzestrată cu darul (cu care. din fericire pentru ele, sînt înzestrate mai toate tinerele neprihănite) de a ignora petele ce întunecă perfecțiunea morală a unui obiect care le-a cîştigat admirația. Purifica tot ce-i cădea sub ochi prin simpla atingere a privirii ei neîntinate.

Dacă deznădejdea în care se zbătea Hilda îi încețoşase într-o oarecare măsură percepțiile îi adîncise în schimb capacitatea de înțelegere ; reacționa cu mai mică însuflețire în fața frumuseții, dar sesiza cu mai multă profunzime adevărul sau lipsa lui. începu să creadă că unii dintre pictorii pe care-i venera au lăsat un gol inevitabil în opera lor, pentru că în

lucrările cele mai cunoscute au încercat să înfățişeze lumii ceea ce nu izvora din propriul lor suflet. îți divinizau afecțiunile superficiale şi trecătoare şi înscenau în mod continuu farsa sinistră la care ne-am referit mai sus, aceea de-a oferi trăsăturile unei frumuseți pămînteşti drept imagini demne de a sta în locuri sacre. În pictura italiană, odată ce arta a atins perfecțiunea, descoperi lipsa de sinceritate şi îndepărtarea de adevărul absolut. Dacă porneşti în căutarea lucrurilor cu adevărat profunde aceşti pictori nu au ce-ți oieri. În loc să-şi extragă seva inspirației din înțelegerea vie şi din sentiment, ei le-au înlocuit cu o percepere intelectuală pătrunzătoare şi o înclinație miraculoasă pentru arta compozițională. Aşa se şi explică faptul că printre cei mai buni critici ai creației lor se numără oameni superficiali şi înclinați spre cele lumeşti ; adeseori gustul pentru pictură nu este decît glanțul aplicat peste emailul dur al unui caracter artificial. Hilda i se dăruise cu tot sufletul şi descoperise (aşa cum s-ar fi întîmplat şi în cazul în care ar fi idolatrizat o persoană) că sentimentele ei fuseseră irosite.

îşi păstră totuşi mare parte din devoțiunea trecută pentru cîțiva din maeştrii timpurii. Avea sentimentul că Fra Angelico îşi însoțea fiecare tuşă a penelului de o adorație plină de umilință, fără de care. picturile sale, în care întruchipează fie un înger, fie un sfînt ce n-are nimic pămîntesc în el, nu ni s-ar fi înfățişat drept rugăciuni vizuale. Deşi ne despart de el atîtea veacuri înnegurate, frescele sale mai pot ajuta şi astăzi un suflet zbuciumat să înalțe o rugăciune. Perugino era în mod evident un suflet cucernic ; aşa că Fecioara i s-a înfățişat sub chipurile pline de noblețe şi gingăşie ale feminității cereşti, şi totuşi cu o simplitate în înfățişarea lor omenească, ce au întrecut însăşi imaginația lui Rafael. Fără îndoială că Sodoma plîngea şi se ruga în timp ce-şi picta fresca de la S'ena reprezentîndu-l pe Christos legat la stîlp.

în starea de spirit de acum, însetată de o revelație spirituală, Hilda era stăpînită de-o dorință imensă şi chinuitoare de-a privi din nou această frescă. Este neînchipuit de impresionantă. Mîntuitorul este atît de istovit, şi sleit din pricina suferinței, încît are buzele întredeschise de epuizare ; privirea îi e fixă ; încearcă să-şi sprijine capul de stîlp şi dacă nu se prăvale la pămînt este pentru că il țin funiile cu care e legat. Unul din efectele cele mai remarcabile pe care le realizează pictorul este sentimentul de singurătate. îl ai în fața ochilor pe Christ părăsit atît de ceruri cît şi de cei de pe pămînt. Este stăpînit de acea deznădejde din care țîşncşte cea mai amarnică invocare pe care a roslit-o vreodată omul: Doamne, de ce m-ai părăsit ? Chiar şi ajuns la limită îşi păstrează caracterul divin. Cu talentul şi evlavia sa, pictorul nu a acceptat ca Fiul Domnului să devină un subiect demn de milă, deşi l-a înfățişat într-o stare atît de profund patetică. Reuşeşte să scape de asta — nici nu-ți dai scama bine cum — prin ceva ce se apropie de miraculos, printr-o maiestate şi frumusețe cerească şi o anumită însuşire ce le însoțeşte întotdeauna. Deşi e legat, sleit şi insîngerat de biciuri, aşteptîndu-şi pironirea pe cruce, Mântuitorul este redat cu

asemenea pregnanță de parcă ar sta așezat pe tronul măreț din ceruri ! În această pictură fără pereche Sodoma a făcut mult pentru împăcarea incompatibilității dintre omnipotența divină și suferința omenirii, unite într-o singură făptură, decît au reușit vreodată s-o facă teologii.

Lucrarea aceasta, ce poartă amprenta geniului, arată măsura în care arta picturală poate contribui la dezvăluirea adevărului sacru, atunci cînd este profesată cu devoțiune, pentru că ea pătrunde mai adînc în misterele revelației și le apropie mai mult de inima omului, făcîn- du-l astfel să se lase mai ușor impresionat de ele decît de cele mai elocvente cuvinte ale predicatorului sau profetului.

Dar galeriile din Roma sau din alte orașe renumite conțin creații mult sub nivelul ei și care se cer apreciate într-o stare de spirit cu totul diferită. Sînt puțini amatorii care să reacționeze la sentimentele exprimate într-o pictură ; aceasta nu are puterea să-i abată de pe calea răului și nici măcar să îi facă ceva mai buni. Cînd e vorba de influență, dragostea de artă diferă foarte mult de dragostea pentru natură ; și totuși dacă arta nu s-ar fi abătut de la căile și țelurile ei legitime, ar fi trebuit să poată alina și să îndulcească viețile ferventilor ei, chiar mai mult decît contemplarea obiectelor din natură. Dar nu sta în puterea ei să aibă asemenea efect ; și este sortit insuccesului și celălalt test al valorii ei morale, la care o supunea acum în mod involuntar sărmana Ililda. Nu poate aduce mîngîiere sufletului chinuit; se întunecă și ea atunci cînd noi ne aflăm în umbră.

Așa încît biata fată colinda prin aceste nesfîrșite galerii și de-a lungul pardoselilor de mozaic ale sălilor imense și singuratice, întreblndu-se unde a dispărut strălucirea care altădată se revărsa asupra ei de pe pereți. Privirea ei deveni dureros de critică și condamna acum aproape tot ceea ce admirase înainte. Dacă înainte înțelegerea ei pătrundea adînc într-un tablou, oprindu-se totuși la o adîncime dincolo de care îi făcea impresia că nu se cade să mai răzbată, acum, dimpotrivă, cu darul ei de-a percepe, cerceta pînza asemeni unei sonde de oțel și nu mai întîlnea decît pojghița de vopsea mînjind un vid. Nu trebuie să înțelegem prin asta că respingea toată arta ca fiind lipsită de valoare ; își pierduse însă, în ochii ei, caracterul sacru. Poate numai o pictură la zece mii este îndreptățită să se bucure de prețuirea omenirii de la o generație la alta, pînă cînd culorile se estompează, dispar înnegrite de timp, sau pînza putrezește cu totul. Restul ar trebui să fie depozitate în poduri, așa cum se întâmplă cu poeții de mai mică valoare, cînd le-a trecut gloria efemeră. E oare pictorul mai sacru decît poetul ?

Cit despre aceste galerii ale palatelor din Roma, ele rămîneau pentru Hilda — deși continuă să le străbată în speranța deșartă că-și va regăsi vechile afecțiuni — mai jalnice decît pereții spoiți ai unui coridor de închisoare. Dacă un palat măreț a fost înălțat — așa cum se intîmplă în cele mai multe cazuri — de cineva înrăit în păcat și cu o conștiință împietrită, dacă prințul sau cardinalul a furat marmura pentru această clădire imensă de ia Coli- seu, sau de la vreun alt templu roman, și s-a făcut vinovat de nelegiuiri și mai cumplite, așa cum e

foarte posibil, n-ar putea exista o pedeapsă mai potrivită pentru stafia sa decît să fie osîndită să colinde pe vecie aceste lungi şiruri de săli, pe pardoseala rece de marmură sau mozaic, fiind tot mai tare cuprins de fiori cu fiecare pas etern care-l face. Imaginați-vi-l pe strămoşul familiei Doria bîntuind astfel prin sălile încărcate, în care îşi au reşedința urmaşii lui ! Şi chinurile sale fă,ră de s'fîrşit n-ar fi cu nimic alinate, ba ar deveni şi mai intense, dacă ar fi condamnat să cerceteze acele capodopere de artă, pe care le-a adunat cu atîta grijă şi la un preț atît de ridicat, şi privindu-le fără nici un fel de participare, să piardă tot mai mult din căldura sa vitală în fața fiecăreia din ele.

La asemenea chinuri sau, oricum, la unele foarte asemănătoare, sînt supuşi cei care fac încercarea să se bucure de pictură cînd sufletul le este întunecat. Aş spune că fiecare asiduu vizitator al galeriilor de pictură a trăit într-o măsură mai mică sau mai mare o astfel de experiență ; Hilda fusese ferită de ea în trecut, dar acum o resimțea în toată amărăciunea ei.

Şi tot acum, pentru prima oară în decursul absenței ei prelungite din țară, atîția ani din tinerețea ei, începu să cunoască suferințele exilatului. Imaginația ei picturală îi evoca cu mare vigoare scene din satul ei natal, cu ulmii săi bătrîni şi rămuroşi şi căsuțele curate şi confortabile presărate de o parte şi de alta a fîşiei late de iarbă ce mărginea strada şi albul casei de rugăciuni, şi însăşi uşa în care apărea mama ei, şi şuvoiul de apă auriu- castanie, pe care, cu gustul ei pentru culoare, îl avea prezent în minte atît cît dura viziunea. Oh ! ce triste erau străzile, palatele, bisericile şi mormintele imperiale ale Romei fierbinți şi prăfuite, cu Tibrul nămolos ce şerpuia printre ele, în locul rîulețului auriu-cafeniu ! Şi cum se mai chinuia sub această măreție sfărîmicioasă, de parcă toată greutatea acesteia ar fi apăsat pe sufletul ei ! Cum mai tînjea după simplitatea din țara de baştină, după acele privelişti atît de familiare, după chinurile pe care le ştiuse din totdeauna, după zilele care nu aduceau nici o întîmplare ieşită din comun ; viața aceea cu zile lucrătoare pline de simplitate urmate de o sărbătoare solemnă ! Parfumul aparte al unei brazde de flori pe care Hilda le cultiva pe vremuri îi reveni proaspăt în memorie, de dincolo de oceanul învolburat, şi de dincolo de toți aceşti ani în care florile se ofiliseră. Sutele de amintiri, care fuseseră trezite de aroma închipuită a acestor flori moarte îi dădeau o senzație de sfîrşeală ; era ca şi cum ar fi tras un sertar unde fuseseră puse deoparte nenumărate nimicuri, fiecare mirosind a lavandă sau a pelale uscate de trandafir.

Nu ar trebui să trădăm secretul Hildei ; dar adevărul este că tristă, aşa cum era, şi atît de înfiorător de singură şi cu atîta nevoie de înțelegere, gîndurile i se întorceau uneori spre sculptor. E adevărat că dacă l-ar fi întâlnit acum poate nu ar fi aşteptat ca el să-i cucerească inima, ci ar fi zburat spre el încrezătoare, asemeni unei păsări spre propriul ei cuib. într-o după-amiază de vară, Hilda se aplecă, mai mult decît altă dată, peste parapetul turnului ei, şi privi dincolo de Roma spre munții îndepărtați unde îi spusese Ranyon că se duce.

— Oh ! de-ar fi aici ! suspină ea. Pier sub povara acestui secret ingrozitor- ; el ar putea să mă ajute să-l suport. Oh ! de-ar fi el aici !

, Chiar în acea după-amiază. aşa cum probabil că îşi aminteşte cititorul, Kenyon avusese impresia că simte cum mina Hildei trage de coarda de mătase ce părea legată de fibrele inimii sale, în timp ce de pe meterezele turnului de la Monte Beni îşi îndrepta privirea spre Roma.

CAPITOLUL XXXVIII

ALTARE ŞI TĂMtlE

ROMA OFERĂ cu mult mai mare uşurinţă decît oricare alt loc de sub cer o anume mîngîiere oricui simte această nevoie ; iar Hilda, în starea de deprimare prin care trecea, era în mod deosebit expusă pericolului, dacă putem să-l numim astfel, de a încerca sau de a consimţi să se lase consolată în acest chip.

Dacă iezuiţii ar fi aflat de chinurile pe care le îndura bietul ei suflet, puritanismul din Noua Anglie ce-i fusese lăsat drept moştenire n-ar fi reprezentat decît o pavăză slabă în faţa strategiei pioase a acestor buni călugări. Cu priceperea pe care o au de a pune în mişcare fiecare maşinărie, Hilda ar fi descoperit în cele din urmă că nu rezista atracţiilor unei credinţe care se adaptează de minune oricăror necazuri omeneşti. Nu pentru că ar putea satisface toate năzuinţele sufletului, ci pentru că uneori poate cel puţin ajuta sufletul să se înalţe spre împliniri pe care credinţa nu le conţine în ea însăşi. Ea îi pune la dispoziţie o multitudine de forme exterioare în care se poate înveşmînta şi manifesta spiritualul ; s-ar putea spune că are nenumărate vitralii prin care razele celeste de soare, care altminteri nu fuseseră luate în seamă, apar privirilor strălucind în viziuni de frumuseţe şi splendoare. Nu există nici măcar o singură nevoie sau slăbiciune a firii omeneşti pentru care catolicismul să admită că nu posedă vreun remediu ; întăritoare are desigur o mulţime, precum şi o varietate ncsfîrşită de sedative din cele care pe vremuri au fost veritabile leacuri, deşi şi-au mai pierdut din vigoare din pricina unei piea îndelungate păstrări.

Ca să fim drepţi catolicismul reprezintă asemenea mi-racol de adaptare la ^propriile scopuri dintre care multe ar putea să pară admirabile, încît îţi vine greu să crezi că e o simplă născocire a minţii omeneşti. Impresionanta sa maşinărie a fost creată şi asamblată nu aici pe pămînt, ci undeva fie deasupra, fie dedesubt. Dacă în locui diferitelor categorii de mecanici' care mînuiesc acum manivelele şi supapele de siguranţă, ar fi pus în mişcare de îngeri, sistemul şi-ar revendica fără întîrziere demnitatea şi sfinţenia pe care le-a avut la origine.

Fînă acum Hilda mersese în pelerinaj la multe din bisericile din Roma, pentru a se minuna de fastul lor. Fără să fi văzut aceste palate ale rugăciunii, nu-ţi poţi imagina măreţia religiei care le-a înălţat. Multe din ele sînt iluminate de strălucirea aurului şi de căldura picturilor. Zidurile, coloanele şi arcadele lor par nişte cariere de pietre preţioase, atît de frumoase şi de scumpe sînt lespezile de marmură cu care sînt placate. Pardoseala este adesea din mozaic, lucrat cu mare măiestrie. În jurul cornişelor înalte planează stoluri de îngeri sculptaţi ; iar

bolta şi interiorul domului sînt acoperite cu fresce de asemenea strălucire, lucrate cu un asemenea simț al perspectivei, încît cerul, populat cu imagini sfinte, pare să se fi deschis chiar deasupra capului spectatorului. Mai sînt apoi capelele ce se deschid din absidele- laterale şi transepte, decorate de prinți pentru a le servi drept cripte, sau drept altare pentru sfinții pe care îi venerează în chip deosebit. Strălucirea întregului edificiu este aici intensificată şi focalizată. Cum vorbele nu sînt pietre prețioase care să aprindă pagina în lumini multicolore, seînteind tremurătoare sub privirile cititorului, este zadarnic se încerci a descrie o capelă princiară.

Chinuită de necazurile ei. Ililda porni acum într-un nou pelerinaj printre altare şi sanctuare. Urcă cele <> sută de trepte la Ara Coeli : păşi de-a lungul naosului larg şi tăcut al bisericii San Giovanni în Laterano ; stătu în Pantheon, sub deschizătura rotundă a domului prin care cerul albastru însorit îşi mai aruncă şi acum privirile, ca pe vremurile cînd în nişele antice se aflau zeități romane. Intra în orice biserică îi ieşea în cale, dar nu din dorința de a o admira în toată măreția ei, pentru că nu observa mai mult decît dacă ar fi intrat într-o casă de rugăciuni din Noua Anglie cu interiorul din lemn de pin.

Intra — şi era o experiență primejdioasă — minată de impulsul de a observa cu cîtă căldură şi grijă se apleacă credința papistaşă spre orice situație omenească. Nu te puteai îndoi că nenumăi'ați oameni găseau în ea profitul spiritual a cărui lipsă o resimțim în credința noastră neri- tualizată ; de care în plus poți beneficia, dacă te gîndeşti la înțelegerea de care au nevoie sufletele cucernice, numai la intervale rare şi dinainte fixate. Aici însă, ori de cîte ori sufletul avea nevoie de hrană divină, putea să-şi găsească alinarea pe moment. Tămîia se înălța fără între- rupere fie la un altar fie la altul, iar slujba se oficia de mai multe ori pe zi, înălțînd totodată devoțiunea celor care nu-şi găseau singuri cuvintele pentru propriile rugăciuni. Dacă însă credinciosul avea o rugăminte personală, O taină adînc ascunsă în suflet, pe care abia să o şoptească, existau ascultători divini gata s-o culeagă de pe buzele sale ; şi ceea ce-l încuraja şi mai mult, aceşti ascultători nu fuseseră întotdeauna divini, ci păstrau încă în amintirea lor, purificată de ceruri, umilința plină de căldura a unei experiențe omeneşti. Dacă acum era sfînl în ceruri, odinioară fusese om pe pămînt.

Hilda vedea țărani, orăşeni, soldați, nobili, femei cu capetele descoperite, doamne înveşmîntate în mătăsuri, intrînd pe rînd în biserică, stînd îngenunchiate cîteva clipe sau chiar cîteva ore, îndreptîndu-şi rugăciunile şoptite spre altarul vreunui sfînt pe care şi—1 aleseseră. în chipul lui, încununat de nimb, vedeau un prieten care să le fie de ajutor în ceruri. Erau prea umili ca să i se adreseze direct Domnului. Dîndu-şi seama de propria nevrednicie, îşi rugau patronul binevoitor să medieze pentru ei, convinşi că vechiul lor martiriu şi veacurile de viață cerească îl îndreptățeau să cuteze să discute cu Domnul aproape ca de la prieten la.prieten. Deşi mută în fața Judecătorului, chiar şi disperarea putea vorbi, revărsîn- du-şi nefericirea din suflet ca

apa. fiind vorba de un avocat atît de înțelept şi doritor să înțeleagă cazul, atît de elocvent în clipa în care trebuia să pledeze, înzestrat cu virtuți care să asigure iertarea, oricare ar fi fost vina. Hilda a fost martoră la ceea ce ei i s-a părut ur. exemplu grăitor al acestei specii de confidență, în cazul acesta între un tînăr şi sfîntul său. Stătea în picioare în fața unui altar crispîndu-se, frîngîndu-şi mîinile, con- torsionîndu-şi întreg trupul cuprins de agonia unei amintiri pline de remuşcări,. dar în cele din urmă îngenunchie şi începu să plîngă şi să se roage. Dacă acest tînăr ar fi fost protestant şi-ar fi zăvorit în suflet toată suferința care-l chinui a şi ar fi lăsat-o să mocnească acolo pînă cînd de atîta amar de suferință ar fi devenit insensibil.

Hilda zăbovea deseori şi vreme îndelungată în fața altarelor şi capelelor dedicate Fecioarei şi se desprindea de ele cu greu. Aici, deşi poate părea straniu, gustul ei artistic rafinat i-a venit în ajutor şi a lipsit catolicismul de un convertit. Dacă pictorul ar fi reprezentat-o pe Maria cu un chip ceresc, în starea sufletească în care se afla acum sărmana Hilda, ar fi venerat-o şi ar fi adoptat credința în care aceasta deținea o poziție atît de importantă. Dar Hilda văzu că nu era altceva decît portretul măgulitor al unei frumuseți pămîntene ; în cel mai fericit caz soția artistului : sau poate o țărăncuță din Campagna sau vreo prințesă din Roma, căreia acesta intenționa să-i facă curte. Vechiul maestru ridicase în slăvi aceste femei din dragoste sau din motive şi mai puțin justificate ; cîştigase astfel, pentru ele, atît cît îl ajutase iscusința sa, nu numai nemurirea, dar şi privilegiul de-a trona deasupra unor altare creştine şi de a fi venerate cu sentimente mult mai pure decît cele de care avuseseră parte cît trăiau, înzestrată cu acel simț deosebit pentru ceea ce se cade şi e cuviincios, Hilda nu s-a lăsat ademenită să îngenuncheze în fața unui asemenea altar.
Nu reuşea niciodată* s-o afle pe Fecioara mamă de care avea ea nevoie. în fața ei se înălța o mamă pămînteană, venerînd pruncul pămîntean pe care-l ținea în poală, aşa cum face fiecare mamă de la Eva încoace. într-altă pictură pe chipul mamei apărea vag sentimentul unei însuşiri divine a pruncului. înlr-o a treia pictură artistul părea să dea dovadă de o percepere superioară, străduin- du-se din răsputeri să pună în umbră bucuria Fecioarei de-a fi adus pe lume pe Mîntuitor, şi să exprime împletirea de teamă şi iubire față de trupul pe care-l ținea la piept. În privința asta pictura era reuşită. Hilda. totuşi, căuta mai mult ; un chip de-o frumusețe divină, dar care să fie în egală măsură omenesc şi ceresc, şi umbrit de o suferință trecută ; iluminat de tinerețea nemuritoare, şi totuşi cu ceva matur şi matern în el ; înzestrat cu o demnitate regească, dar avînd drept cel mai de seamă şi profund atribut al divinității, o tandrețe iară margini.

„Ah ! îşi spunea Hilda în sinea ei, de ce să nu existe o femeie care să asculte rugăciunile tuturor femeilor, o mamă în ceruri pentru toate fetele, fără mamă, ca mine ? E oare posibil ca în ciuda dragostei şi grijii pe care o arată Domnul față de noi, să ne fi refuzat tocmai această binefacere de care avem atîta nevoie în slăbiciunea noastră ?"

La Sfîntul Petru se ducea chiar mai des decît la alte biserici. în vastitatea aceea imensă, se gîndea ea, şi sub deschiderea largă a cupolei, ar trebui să fie destul loc pentru toate formele de credință creştină ; destul loc ca să poată îngenunchia şi ereticul şi credinciosul ; destul ajutor pentru nevoile spirituale ale oricărei ființe.

Hilda nu fusese de la bun început îndeajuns de impresionată de splendoarea măreței catedrale. Cînd ridicase pentru prima oară draperia grea de piele, de la intrare, edificiul învăluit în umbre din imaginația sa se stinsese în ochii ei orbiți de realitate. în închipuirea ei Sfntul Petru era o construcție fără un contur definit cu o arhitectură învăluită în ceață, indistinctă, cenuşie şi imensă, lerminîndu-se într-o perspectivă fără sfîrşit,- şi încununată de o cupolă asemeni firmamentului înnourat. Sub această întindere şi înălțime'imensă, aşa cum îi apărea în minte, omul ca individ putea să devină conştient de micimea sa, iar' sufletul să triumfe într-o asemenea imensitate. Aşa se face că. la primele ei vizite, cînd nu i se obişnuiseră încă ochii cu strălucirea reală a interiorului, îl numise, lipsită de pietate, o mare drăgălăşenie : o piesă veselă de marchetărie concepută la proporții titanice ; o casetă de bijuterii mărită cu multă măiestrie.

Imaginea din urmă îi satisfăcea pe deplin fantezia ; o casetă încrustată pe dinăuntru cu pietre prețioase de nuanțe diferite, aşa încît să nu rămînă nici măcar un spațiu, de grosimea firului de păr, neîmpodobit cu nestemate. Imaginați-vă. apoi, această casetă, capodoperă a mozaicului miniatural, mărită la dimensiunile unei catedrale, fără să piardă luciul intens pe care-l avea în format mic, cu toată aura ei firavă, tinzînd spre sublim. Transformarea magică de la miniatural la vast n-a ¿ost realizată cu destulă ingeniozitate, aşa încît bogăția ornamentală să nu contracareze impresia de necuprins şi de simetrie. Spectatorul este mai sensibil la circumscrierea ei decît la imensitatea ei.

Chiar şi după multe vizite, Hilda tot mai regreta interiorul nelimitat şi indistinct pe care-l închipuise cu ochii minții încă din copilărie, dar care dispăruse fără urmă la prima privire aruncată prin uşa reală. Viziunea ei copilărească i se părea superioară catedralei construită de ..lichel Angelo şi de alți mari arhitecți ; pentru că despre edificiul din imaginație spusese : ,,Ce imens este !", în timp ce despre Catedrala Sfîntul Petru din realitate nu putea spune decît : „La urma urmelor nu e chiar atîi de necuprinsă !" în plus, aşa cum este biserica nu poate fi cuprinsă de nicăieri într-o singură privire. Ea singură te
împiedică s-o percepi astfel. Vezi o navă laterală sau un transept ; vezi naosul sau amvonul ; dar datorită coloanelor masive şi a altor obstacole, nu ajungi să-ți faci o impresie despre catedrală decît printr-un proces fragmentar.

Nu poți oferi contra-argumente unor asemenea obiecții: Impresionanta biserică zîmbeşte calm deasupra criticilor, şi drept unic răspuns, rosteşte : „Priviți-mă ! Şi dacă tot mormăiți

din pricina perspectivei neclare, nu veți primi nici un alt răspuns în afară de priviți-mă ! într-o xfepetare fără sfîrşit, ca singurul lucru ce poate fi spus."
ŞL după ce-o priveşti de mai multe ori, după intervale lungi, descoperi că încetul cu încetul catedrala s-a extins la dimensiunile ideii pe care ţi-o făcuseşi despre ea ; acoperă în întregime suprafaţa templului din viziunea ei, iar sub cupolă e destul loc şi pentru arcurile gotice înnegurate.

într-o după-amiază. cînd Hilda a intrat. în Catedrala Sfîntul Petru copleşită de gînduri sumbre, strălucirea interiorului s-a răsfrînt asupra ei dîndu-i impresia de ceva cu totul nou. Părea să fie întruchiparea a tot ceea ce e în stare să conceapă imaginaţia, sau să dorească inima. în chip de simbol maiestuos, cuprinzător şi magnific al credinţei. Ai fi spus că au fost strînsc toate bogăţiile pămîntului între zidurile ei, fără să pară nimic încărcat. Privi cu încîntare chiar şi la multitudinea ornamentelor. Se bucură de heruvimii care fluturau deasupra pilaştrilor, şi de porumbeii de marmură ce planau în mod neaşteptat în cioc cu ramuri verzi de măslin făcute din pietre nretîoase. Nu-şi mai permitea acum să piardă nimic din măreţia ce fusese risipită cu dărnicie în sute de locuri. Fiecare ar fi fost destul de bogat pentru a deveni un altar renumit în orice altă biserică, aici însă dizolvîn- du-se în imensitatea însorită şi nemaifiind luat în seamă ca en'itaie separată. Şi totuşi, fiecare aducea o contribuţie la măreţia întregului.

Nu l-ar fi surghiunit pe nici unul din papii aceia întunecaţi. aşezaţi fiecare din ei pe propriul lor tabernacol, împărţind binecuvîntări reci cu mîinile lor de marmură ; şi pe nici una din suratele îngheţate din Familia alegorică, cărora — asemeni bocitoarelor pe care le tocmesc englezii pentru înmormîntări, ca să nu-şi sfîşie sufletele de suferinţă — le revine sarcina de a-i plînge pe morţi. Dacă ai interesul să vezi aceste lucruri, ele ţi se oferă privirilor ; dacă le socoteşti nepotrivite şi deplasate, ele dispar ca individualităţi dar îşi lasă urma vieţii lor pe ziduri.

Pardoseala ! Se întindea fără sfîrşit un cîmp de marmură multicoloră pe care pot îngenunchia în acelaşi timp mii de credincioşi, rămînînd destul loc ca îngerii fără de umbră să poată călca printre ei, fără să-şi atingă veşmintele lor cereşti de cele ale pămîntenilor. Plafonul !
Cupola ! Bogale. fastuoase, pline de strălucirea soarelui, înălţătoare şi sublime, păstrîndu-şi peste veacuri prospeţimea, aceste adîncuri înalte păreau să tălmăcească cerul pe înţelegerea muritorilor şi să ajute spiritul să se înalţe spre sfere tot mai înalte şi mai cuprinzătoare. Oare credinţa, care a construit acest edificiu fără pereche. l-a încălzii. l-a făcut atît de strălucitor şi s-a revărsat dincolo de el. n-a trebuit ea oare să includă tot ceea ce poate mulţumi cele mai elevate aspiraţii umane, sau alina cele mai dureroase necesităţi omeneşti ? Dacă religia a avut vreodată un lăcaş material, nu este el oare acesta ?

în timp ce priveliştea, pe care noi nu reuşim s-o sugerăm decît palid, străluci calm asupra tinerei din Noua Anglie, de

îndată ce intră în biserică, se îndreptă, ca minată de instinct, spre unul din vasele cu apă sfințită, susținute pe o coloană de doi heruvimi puternici. Hilda atinse doar apa şi era pe punctul să se închine cînd se opri şi, cutremurată de un fior, scutură apa de pe vîrfurile degetelor. Avea impresia că de undeva, din înălțimea boitei, spiritul mamei priveşte spre copila ei, fiica unor strămoşi puritani, şi varsă lacrimi văzînd-o că se lasă prinsă în capcană de aceste superstiții pline de fast. Astfel o porni tristă, înainte, de-a lungul naosului, spre sutele de lumini aurii ce roiesc în fața marelui altar. Văzînd cum o femeie, un preot şi un soldat îngenunchia- serâ în fața statuii de bronz a Sfîntului Petru, ca să sărute degetul de la picior, împins în afara piedestalului cu acest scop anume şi lustruit de buzele celor care şi-au arătat venerația, şi cum un copil se înălța pe vîrfuri pentru a ajunge mai uşor. biserica îşi pierdu strălucirea în ochii Hildei. îşi continuă totuşi drumul spre părțile mai îndepărtate ale catedralei. Intră în transeptul din dreapta şi de acolo se îndreptă spre un altar din colțul cel mai îndepărtat al edificiului, care e împodobit cu o copie lucrată în mozaic după frumoasa pictură a lui Guido, reprezentîndu-l pe Arhanghel țintuindu-şi cu piciorul duşmanul la pămînt.

Era una din puținele picturi care, în aceste zile sumbre, nu pălise şi nu-şi pierduse din farmec în ochii Hildei ; şi nu pentru că ar fi fost mai bună decît multe dintre cele care nu-i mai trezeau interesul ; ci pentru că delicatețea plină de subtilitate a geniului pictorului era într-o armonie peri'cctă cu firea ei. Privind-o avea sentimentul că artistul făcuse ceva deosebit, nu numai pentru biserica catolică ci şi pentru cauza Binelui. Morala picturii, frumusețea şi tinerețea nemuritoare a Virtuții' şi dominația ei irezistibilă asupra urîțeniei Răului, ii impresiona în egală măsură şi pe puritani şi pe catolici.

Dintr-o mişcare, ca şi cum ar fi făeut-o în vis, Hilda îngenunchie în fața altarului, sub candela veşnic aprinsă ■ce-şi aruncă razele pe chipul Arhanghelului. Ea-şi plecă fruntea pe lespezile de marmură din fața altarului şi, printre suspine, înălță o rugăciune ; nici ea nu ştia bine către cine. către Mihail, Fecioară sau Atotputernicul : nu ştia bine nici pentru ce, nu era decît dorința aprinsă de a-şi uşura cît de cît povara ce-i apăsa sufletul.

În clipa, următoare, cu un mare efort se ridică din genunchi, palpitînd încă sub imperiul emoțiilor care se învălmăşeau să-şi croiască drum din sufletul ei spre calea ce le fusese întredeschisă. Şi, totuşi, deşi nu durase decît o clipă, această rugăciune fierbinte îi crease o stare stranie de uşurare.; mai mult chiar o stare ciudată de bucurie, de care Ililda nu-şi230 dădea seama dacă e ¡zvorîtă din ceea ce făcuse sau din ceea ce reuşise să nu facă. Se simțea asemeni cuiva pe jumătate sufocat care reuşeşte să tragă o gură de aer.

Alături de altarul la care îngenunchiase se afla un altul, împodobit cu o pictură de Guercino reprezentînd "rupul unei tinere* în deschizătura unui mormînt, cu iubitul care plînge aplecat deasupra ei ; în timp ce frumosul spirit al tinerei priveşte

din înălțime scena, în compania Mîntuitorului şi a multor sfinți. Hilda se întrebă dacă n-ar fi posibil, printr-un miracol, să se desprindă- din starea de deznădejde care o tortura şi să se privească de la distanța înălțimii, aşa cum Petronilia din pictură îşi privea propriul cadavru. O speranță ce-şi avea rădăcinile în tulburarea ei nervoasă îi licări în suflet. O presimțire, sau ceva ce ea interpretă drept presimțire, îi şoptea că înainte de a termina înconjurul catedralei va apărea alinarea.

Năpăstuiții de soartă sînt adeseori chinuiți de false iluzii în privința unei alinări care să le apară din senin ; desnădejdea este mult prea neagră atunci cînd nu se întrezăreşte nici o asemenea nălucire care să introducă un licăr în ea.

CAPITOLUL XXXIX

CATEDRALA LUMII

ALUNECÎND CA PRIN VIS, Hilda îşi ridică privirile spre cupola unde soarele pătrundea prin ferestrele de apus şi arunca raze prelungi de lumină ce cădeau deasupra cornişei pe chipurile din mozaic a doi evanghelişti. Aceste imense fascicole de luminozitate traversau un spațiu aparent gol, devenind vizibile într-o strălucire cețoasă datorită norului sacru de tămîie, altfel nevăzut, ce se ridicase în cupola din mijloc. Hildei îi făcu impresia că vede cum se ridică spre ceruri venerația preotului şi a credincioşilor, purificată de tot ce era pămîntean, dobîndind un soi de materialitate celestă în atmosfera aurie prin care se înălța. Se întreba dacă uneori în interiorul cupolei nu planau chiar şi îngeri care, plutind în razele de soare şi în aburul strălucitor, apăreau pentru o clipă, celor ce se rugau cu pioşenie jos pe pardoseală.

Ajunsese acum în transeptul sudic. în partea aceasta a bisericii se aflau înşiruite mai multe confesionale. Ele sînt mici tabernacole din lemn sculptat, cu o încăpere mică la centru în care stă preotul ; de fiecare parte se află un spațiu în care penitentul îngenuncheat îşi poate şopti mărturisirea chiar în dreptul urechii bunului părinte printr-o deschizătură perforată. Privind din nou aceste confesionale cu care se familiarizase deja, sărmana noastră Hilda rămase din nou impresionată de comoditatea extraordinară — dacă putem folosi o expresie atît de umilă -— pe care religia catolică o oferea ferventilor săi credincioşi.

Şi, într-adevăr, cine, ținînd seama de fapte, s-ar putea sustrage unei atari impresii ! în cele mai acute momente de criză din viață credincioşii au întotdeauna la dispoziție un loc de adorație plăcut, liniştit şi răcoros. Pot intra în lăcaşul sacru la orice oră, lăsînd în urma lor agitația şi necazurile vieții, purificîndu-se cu o picătură de apă sfințită, de îndată ce-au păşit pragul. În interiorul calm şi înmiresmat de aroma bogată şi liniştitoare a tămîii. se pot adresa unui sfînl. prietenul lor binevoitor dar şi temut. Şi drept cel mai de preț privilegiu, oricare ar fi incertitudinea, durerea sau vina care le apasă sufletul, ei pot arunca povara întunecată la picioarele crucii plc- cînd mai departe — fără să mai păcătuiască sau să mai fie tulburați — ca să trăiască din nou în prospețimea şi frăgezimea inocenței.

Oare aceste avantaje, se gîndi Hilda, sau măcar o parte din ele. nu aparţin creştinătăţii însăşi ? Nu sînt ele o parte din bineeuvîntarea pe care acest sistem trebuia să-l reverse asupra omenirii ? Poate oare credinţa în care m-am născut şi am fost crescută să fie considerată perfectă, atîta vreme cît o fată neajutorată ca mine e lăsată să se zbată în desnădejde, strivită de-o mare suferinţă ?

O durere ascuţită îi străpungea pieptul ; parcă ar fi ceva viu ce se lupta să-şi croiască drum în afară.

— Vai ! ajutor ! ajutor ! strigă Hilda. Nu mai pot, nu mai pot suporta !

Numai datorită reverberaţiilor ce au urmat — sunetul răsfrîngîndu-se ele la o arcadă la alta, repetat de un papă din bronz unui papă de marmură, amîndoi aşezaţi pe tronurile înălţate deasupra propriilor morminte — Hilda şi-a dat seama că rostise într-adevăr cuvintele acelea. Dar în acest spaţiu imens, nu e nevoie să-ţi îndemni sufletul ca să vorbească în şoaptă, cu aceeaşi grijă pe care o ai în alte părţi ; şi chiar dacă strigătul a ajuns să fie auzit de cineva la distanţă, a ajuns spart în multe cioburi venind din colţuri diferite ale bisericii.

Apropiindu-se de unul din confesionale, văzu înăuntru o femeie îngenuncheată. Chiar în clipa în care Hilda ajunse alături, credincioasa se ridică, ieşi. sărutind mîna preotului care. o privea cu o bunăvoinţă paternă, oferin- du-i parcă în şoaptă mîngîiere sufletească. Femeia înge-' nunchie apoi aşteptînd bineeuvîntarea care îi fu dată cu multă căldură. Hilda rămase atît de impresionată de liniştea şi de bucuria ce luminau chipul femeii, încît, în clipa în caro aceasta se îndrepta să iasă din biserică, nu se putu retine să nu i se adreseze.

— Păreţi foarte fericită, îi spuse ea. E oare atît de plăcut să tg spovedeşti ?

— Oh, neînchipuit de plăcut, scumpă signorina ! răspunse femeia cu ochii umezi şi cu un zîrnbet plin de afecţiune. Spovedania îi dăduse atîta linişte încît ai fi spus că vede în Hilda o soră mai mică. Mi-e sufletul împăcat, acum. continuă femeia. Mulţumită Mîntuitorului; Sfintei Fecioare, sfinţilor şi bunului părinte sărmana Tereza a scăpat de necaz.

— Mă bucur pentru dumneata, spuse Hilda. şi suspină gîndindu-se la durerea ei. Eu una sînt o biată eretică, dar ca o soră mă bucur pentru dumneala.

Trecu prin faţa şirului de confesionale şi, privindu-le pe rînd, observă că purtau inscripţii cu litere aurii : pe unul scria PRO ITALICA LINGUA ; pe altul, PRO FLAN- DRICA LINGUA: pe al treilea PRO POLONICA LINGUA ; pe un al patrulea PRO ILLYRICA LINGUA : pe un al cincilea PRO HISPANICA LINGUA. în această catedrală primitoare era loc pentru toate naţiunile ; fiecare suflet creştin avea acces la graţia divină : se afla o ureche gata să asculte şoapta unui cuget apăsat, oricare ar fi fost limba în care vorbea acesta.

Cînd Hilda încheiă aproape circuitul transeptului. ajunse la un confesional — cu partea centrală închisă, dar cu o baghetă ieşită în afară, semn că preotul era înăuntru — care purta inscripţia PRO ANGLICA LINGUA.

Era exact cuvîntul de care avea nevoie ! Şi de-ar fi auzit dinlăuntrul confesionalului glasul mamei ei stri- gind-o să vină să-şi pună capul îndurerat în poală şi să-şi reverse, printre suspine necazurile, Hilda n-ar fi ascultat cu mai mare grabă. Nu gîndea ; se lăsă purtată de sentimente. Sufletul se afla la mare încercare. Alături, .dincolo de vălul confesionalului, se afla alinarea. Dintr-o singură mişcare îngenunchiă pe locul penitentului ; şi cu un glas tremurător şi stăpînit de fervoare, printre suspine, lacrimi şi o revărsare fremătînd de o emoție reținută prea multă vreme, dădu frîu liber povestirii întunecate ce-şi infiltrase otrava în viața ei nevinovată.

Hilda nu văzuse şi nici nu putea vedea chipul preotului în timp ce i se adresa. Dar, la răstimpuri, în clipele de tăcere ale acestei stranii mărturisiri, pe jumătate sufocată de revărsarea sentimentelor ce găsiseră o ieşire, auzea o voce biîndă, calmă, îndulcită cumva de vîrstă. Vorbea liniştitor ; o încuraja ; îi arăta calea prin întrebări bine chibzuite, ce păreau că izvorăsc dintr-un interes mare şi tandru acționînd ca un magnet asupra încrederii fetei în acest prieten nevăzut. Rolul ce-i revenea preotului în această mărturisire semăna foarte mult cu munca pe care o face un om care îndepărtează pietrele, ramurile încîlcite, sau diferite alte obstacole din calea unui rîu umflat. Hilda ar fi putut să-şi închipuie — atît de precise erau întrebările lui — că ştie dinainte în linii mari faptele pe care ea se străduia să i le comunice.

Ajutată în chipul acesta, ea dezvălui în întregime taina ei înfiorătoare ! Spuse absolut totul în afară de nume.

Şi, ah ! ce uşurare ! De îndată ce se linişti revărsarea nervoasă, lupta dintre cuvinte şi suspine, de ce chin se eliberase sufletul ei ! Dispăruse cu totul ; inima îi era tot atît de curată ca în copilărie. îşi reeîştigase puritatea ; era din nou Hilda din turnul porumbeilor ; nu acea creatură dubioasă pe care proprii porumbei cle-abia dacă o mai recunoşteau drept stăpîna şi tovarăşa lor de joacă, din pricina miasmei de moarte pe care o emanau veşmintele ei.

După ce termină de vorbit, îl auzi pe preot ridici n- du-se cu mişcările greoaie de bătrîn. Părăsi confesionalul şi cum tânăra rămăsese îngenunchială pe locul penitentului, îi făcu semn să iasă şi ea.

— .Ridică-te, fiica mea, rosti confesorul cu vocea lui biîndă. Ceea ce mai avem să ne spunem de-acum încolo trebuie rostit privindu-ne în ochi.

Hilda făcu ce i se ceruse şi stătea acum în fața lui cu ochii în pămînt, chipul împurpurat pălindu-i din nou. Dar avea acea frumusețe stranie pe care o poți adesea observa la persoanele care au trecut de curînd printr-o mare frămîntare şi au dobîndit liniştea ce sălăşluieşte pe celălalt tărîm. O vedem pe chipul unei femei care a devenit de curînd mamă ; o vedem pe chipurile morților ; pe chipul HUdei — care şi aşa avea un farmec firesc şi totuşi aparte pentru toți prietenii ei — această strălucire a împăcării o făcea să fie încîntătoare ca un înger.

La rîndul ei, Hilda avea în față o siluetă venerabilă, cu părul ca neaua şi un chip pe care se citea clar bunăvoința. Purta

totuşi pecetea gândurilor şi a unei intuiții pătrunzătoare ; deşi privirea ascuțită îi era acum încețoşată de lacrimile pe care oamenii mai în vîrstă le varsă, sau sînt gata să le verse sub impulsul unei emoții, cu mai mare uşurință decît tinerii.

— N-a fost cu putință să nu observ, fiica mea, spuse preotul, că te afli pentru prima dată într-un confesional. Cum se explică asta ?

— Părinte, răspunse Hilda, ridieîndu-şi numai pentru o clipă privirea, sînt de fel din Noua Anglie şi am fost, aşa cum spuneți dumneavoastră, crescută ca o eretică.

— Din Noua Anglie ! exclamă preotul. Şi eu m-am născut tot acolo ; e un loc pe care n-am încetat să-l iubesc, deşi sînt plecat de cincizeci de ani de pe acele meleaguri ; şi ai spus eretică ! Ai re venit atunci la sinul bisericii ?

— Nicidecum, părinte, răspunse Hilda.

— Dacă aşa stau lucrurile, întrebă bătrînul, pe ce temei, fiica mea, ai încercat să beneficiezi de aceste privilegii sacre, acordate exclusiv membrilor adevăratei biserici, dreptul confesiunii şi al absolvirii de păcat ?

— Iertare, părinte ! exclamă Hilda, trăgîndu-se înapoi. Oh ! nu, nu ! Nici nu mi-a trecut prin cap aşa ceva ! Numai părintele din ceruri mă poate absolvi de păcate ; şi numai printr-o căință sinceră pentru păcatul pe care l-am săvîrşit, oricît de greu va fi fost acesta, şi prin propriile mele eforturi spre o viață mai curată, pot spera să primesc această iertare ! Ferească Dumnezeu să trebuiască să-i cer unui muritor iertarea păcatelor !

— Atunci, de ce, reluă preotul, cu ceva mai puțină blîndețe în glas, de ce, te întreb din nou, te-ai înfruptat, dacă mă pot exprima astfel, din acest ritual divin, de
■ vreme ce eşti eretică şi nu încerci să beneficiezi de avantajele cu totul deosebite pe care le oferă biserica penitenților şi nici măcar nu crezi în ele ?

— Părinte, făcu Hilda, încercînd să-i spună bătrînului adevărul adevărat. Sînt orfană de mamă şi aici în Italia mă aflu printre străini. Nu-l aveam decît pe Domnul ca să-mi poarte de grijă şi- să-mi fie prieten apropiat; şi crima cumplită pe care ți-am dezvăluit-o, se aşezase între mine şi el ; aşa încît aveam impresia că bîjbîi, căutîndu-l pe întuneric şi că nu-l pot afla — nu găseam decît o singurătate îngrozitoare iar în miezul ei această crimă! Nu mai puteam să îndur. Mi se părea că ținîndu-l ascuns în suflet păcatul înfiorător devenea al meu. începuse să-mi fie frică de mine. Aveam senzația că înnebunesc !

— A fost o încercare cumplită, sărmana mea copilă ! remarcă preotul. Sînt convins că alinarea va fi mai mare decît îți poți da seama.

— O şi simt de pe acum cît e de mare ! îi spuse Hilda privindu-l în ochi cu recunoştință. Sînt sigură, părinte, că mîna Providenței m-a adus aici şi m-a făcut să-mi dau seama că acest vast templu al creştinătății, acest imens cămin al religiei

trebuie neapărat să aibă vreun leac, sau cel puțin vreo alinare pentru suferința căreia nu-i puteam da glas. Şi s-a dovedit că aşa este. Am dezvăluit taina înspăimintătoare ; am spus-o sub pecetea sacră a confesionalului ; n-o să-mi mai pîrjolească acum bietul meu suflet !

— Dar, fiica mea, răspunse venerabilul preot, fără să se lase mişcat de spusele Hildei, uiți : greşeşti, făcînd apel la un privilegiu la care n-ai dreptul ! Pecetea confesionalului, spui ? Ferească Dumnezeu să ajungă să fie vreodată ruptă de pe o mărturisire cinstită ; dar ea poate fi pusă numai asupra faptelor care au fost dezvăluite după o metodă anume prescrisă, şi în plus de către persoane care cred în sanctitatea ritualului. Eu unul mă socotesc deslegat, şi orice cazuist erudit al bisericii mă va considera astfel, să dau în vileag toate amănuntele a ceea ce tu numeşti confesiunea ta, ca şi cînd aş fi ajuns la ele pe căi laice.

— Nu-i drept, părinte 1 exclamă Hilda ațintindu-şi privirea asupra ochilor bătrînului.

— Tocmai tu, care-ți faci atîtea scrupule de conştiință, copila mea, reluă el oarecum înfierbîntat, nu înțelegi că **e** de datoria mea să dezvălui întreaga poveste autorităților, ținînd seama de faptul că e vorba de o mare crimă împotriva justiției publice ce ar putea duce şi la alte consecințe nefaste ?

— Nu, părinte, nu ! răspunse curajos Hilda şi în timp ce vorbea, sîngele îi năvăli în obraji şi ochii îi sticliră. Trebuie să ai mai mare încredere în sufletul simplu al unei fete decît în oricare cazuist al bisericii, indiferent cît de învățat ar fi el. Trebuie să ai încredere şi în propriul tău suflet ! Am venit la confesionalul tău, părinte, şi o cred cu convingere, sub un impuls ceresc, acelaşi impuls care te-a adus pe dumneata aici astăzi, din îndurare şi dragoste, ca să mă elibereze de chinurile pe care nu le mai puteam îndura. Am avut încredere în legământul pe care biserica ta l-a considerat întotdeauna sacru între preot şi sufletul omenesc care prin intermediul acestuia se străduie să se înalțe spre tatăl din cer. Ceea ce ți-am mărturisit se află în mod sacru între tine şi Dumnezeu. Lasă acolo taina, părinte, pentru că aşa se cuvine, că de nu ai să te faci vinovat de o mare greşeală atît ca preot cît şi ca om ! Şi, crede-mă, nici un fel de întrebări şi nici un fel de torturi nu vor reuşi să mă facă vreodală să rostesc acele cuvinte care să întoarcă mărturisirea mea împotriva celor vinovați. Lasă Providența să se îngrijească de pedepsirea lor !

•— Micuța mea compatrioată, vorbi preotul cu o umbră de zîmbet pe chipul lui bătrîn şi blînd. găseşti în tine destul curaj cînd ți se pare că e nevoie de el.

— Am curaj să fac numai ceea ce cred că e drept, răspunse Hilda cu simplitate. în alte privințe sînt o fricoasă.

— Dar nu eşti în stare să deosebeşti sentimentul adevărat de deducțiile neghioabe, continuă preotul, aşa cum se întîmplă de obicei cu femeile — cel puțin după cîte mi-am dat

seama după o experiență îndelungată în confesional — fie ele tinere sau vîrstnice. Oricum, ca să te liniştesc, nu cred că va fi nevoie să dezvălui mărturisirea ta. Dacă nu mă înşel, ceea ce mi-ai istorisit şi poate chiar mai mult e ştiut deja de către cei interesați îndeaproape.

— Ştiut ! exclamă Hilda. Ştiut de către autoritățile din Roma ! Şi care vor fi consecințele ?

— Stt, făcu preotul, ducîndu-şi degetul la buze. Ți-am spus numai ce bănuiesc — bagă de seamă, nu e o afirmație — ca să-ți vezi de drum mai veselă, fără să te mai socoteşti apăsată de vreo răspundere în legătură cu fapta asta sumbră. Şi acum, fiica mea, cu ce-l răsplăteşti pe un bătrîn pentru blîndețea şi înțelegerea pe care ți-a arătat-o ?

— Cu o amintire plină de recunoştință, răspunse Hilda cu multă însuflețire, cît timp voi trăi !

— Şi nimic mai mult ? întrebă el cu un zîmbet convingător. Nu vrei să-l răsplăteşti cu o nespusă bucurie ; una din ultimele bucurii de care mai poate avea parte pe pămînt, şi una cît se poate de potrivită ca s-o ducă cu sine în lumea de dincolo ? Pe scurt, nu-mi îngădui să te aduc ca pe o mioară rătăcită înapoi la adevărata turmă ? Ai avut parte să guşti puțin din uşurarea şi mîngîierea pe care biserica le pune din plin la dispoziție tuturor odraslelor ei credincioase. Intoarce-te acasă, copilă dragă — sărmană rătăcitoare, care ai surprins o rază din lumina cerească —, întoarce-te acasă şi află-ți pacea.

— Părinte, spuse Hilda, adînc mişcată de cuvintele lui blînde şi pline de convingere, în care, totuşi, oricîl păreau de sincere', putea să existe o umbră de şiretenie profesională. Nu îndrăznesc să fac un pas mai mult decît îmi indică Providența. Să nu te superi dacă n-o să mă mai întorc niciodată la confesional ; n-o să-mi înmoi niciodată degetele în apa sfințită : sau n-o să-mi fac niciodată semnul crucii. Sint fiică de puritani. Dar în ciuda ereziei mele. adăugă ea cu un zîmbet dulce şi înlăcrimat, s-ar putea ca într-o bună zi s-o întîlneşti în lumea drepților pe sărmana fată căreia i-ai arătat atîta bunătate creştină, venind să-ți aducă aminte de ea şi să-ți mulțumească.

Bătrînul preot clătină din cap. Şi în clipa în care îşi întinse mîinile pentru a-i da binecuvîntarea, Hilda înge- nunchie şi o primi cu aceeaşi devoțiune plină de simplitate manifestată de un adevărat catolic.

CAPITOLUL XL

HILDA ŞI UN PRIETEN

CÎND IIILDA ÎNGEN QNCHIE să primească binecuvintarea preotului, o persoană care se sprijinea de balustrada ce înconjoară sutele de lumini aurii din fața altarului central a observat gestul. De fapt stătea acolo din clipa în care tînăra intrase în confesional. Tresărirea de uimire pe care o încercase de cum o zărise şi neliniştea înnegurată ce i se aşternu pe chip erau mărturii suficiente ale interesului şi îngrijorării adinei provocate de cele ce se petreceau sub ochii lui.

După ce Hilda îşi luă rămas bun de la preot, se îndreptă cu paşi rari spre altarul central. Persoana la care ne-am referit părea încă nehotărîtă dacă să înainteze sau să se retragă. A ezitat atît de mult, încît tînăra, înaintînd într-o stare de reverie fericită, apucase să străbată distanţa destul de mare dintre confesional şi altar, mai înainte ca el să se fi decis dacă să-i iasă sau nu în întîmpinare. În cele din urmă, cînd nu-i mai despărţeau decît unul sau doi paşi, tînăra ridică privirile şi—1 recunoscu pe Kenyon.

— Tu aici ! exclamă ea cu o surpriză plină de bucurie. Sînt aşa de fericită !

Adevărul e că sculptorul numai văzuse pînă atunci şi nici măcar nu-şi imaginase un chip pe care să se citească atîta beatitudine împăcată cu sine, cum se putea vedea pe fata Hildei în clipa aceea. în timp ce se îndrepta spre el, în lumina solemnă care la acest moment de zi se răs- pîndeşte în transept, revărsată de undeva de sub cupolă, părea alcătuită din aceeaşi substanţă ca şi atmosfera care o învăluia. Kenyon nu-şi dădea prea bine seama dacă plutea, impregnată de strălucirea soarelui, sau dacă se răsfrîngea în afară văpaia fericirii din sufletul ei.

Oricum, se petrecuse o transformare uimitoare de la tînăra întristată care intrase în confesional cu privirile rătăcite de suferinţă, la această imagine care ieşea acum luminoasă şi parcă îndulcită de mîngîierea sacră. Era ca şi cum din mulţimea de siluete angelice, care planau probabil în adîncimile însorite ale cupolei, se desprinsese una lăsîndu-se din zbor pe pardoseală. într-adevăr aceastl capacitate de transfigurare rezultată dintr-o bucurie lăuntrică pe care o vedem la persoane cu o simţire mai săracă decît Ililda ne dezvăluie secretul frumuseţii cu care sînt investiţi îngerii. Frumuseţea lor creşte din însăşi fericirea lor şi durează etern numai pentru că aceasta este nemuritoare.

^

îi întinse mîna şi Kenyon fu bucuros că i-o poate strînge, mai cu seamă că astfel avea ocazia să se asigure că e făcută dintr-o plămadă pămînteană.

— Da, Hilda, văd că eşti foarte fericită, răspunse el abătut, retrăgîndu-şi mîna. Eu unul însă, n-am fost niciodată mai nefericit decît în clipa asta.

— Ai vreun necaz mare ? îl întrebă Hilda cu multă gravitate. Te rog, spune-mi, şi-am să fiu alături de tine în durerea ta, deşi eu una tot fericită o să rămîn. Acum îmi dau seama cum se face că sfinţii din ceruri sînt impresionaţi de suferinţele oamenilor nefericiţi de pe pămînt, deşi nu sînt niciodată chinuiţi de ele. Să nu-ţi închipui cumva că pretind că sînt sfîntă, adăugă ea cu un zîmbet luminos. Dar cînd pătrunzi sensul fericirii, inima-ţi creşte şi devine atît de încăpătoare şi de bogată şi are atîtea calităţi, că poate împărţi unora zîmbete şi altora lacrimi cu aceeaşi sinceritate, păstrîndu-şi tot timpul propria ei pace.

— Să nu spui că nu eşti o sfîntă ! răspunse Kenyon, zîmbind, deşi îşi "simţea ochii umplîndu-i-se de lacrimi. Ai să rămîi Sfîntă Hilda indiferent de biserica ce te va canoniza.

— O ! N-ai fi spus asta dacă m-ai fi văzut nu mai departe decît acum o oră ! murmură ea. Eram atît de chinuită, încît ai fi făcut mare păcat spunînd asta.

— Şi ce te-a făcut dintr-o dată fericită ? se interesă sculptorul. Dar n-ai vrea să-mi spui mai întîi de ce erai atît de chinuită ?

— Dacă te-aş fi întîlnit ieri, probabil că ţi-aş fi spus. Astăzi, nu mai am nevoie s-o fac.

* — Atunci, fericirea, continuă sculptorul pe acelaşi ton trist, de la început, de unde-ţi vine ?

— Mi-a fost luată o mare povară de pe suflet, de pe conştiinţă, aş putea spune, făcu Hilda, fără să se ferească de privirile pe care sculptorul le aţintise asupra ei. în- cepînd de azi dimineaţă mă simt ca nou născută. Mulţumesc cerului ! A fost o clipă binecuvintată — un impuls fericit — care m-a adus în această frumoasă şi măreaţă catedrală. Cit am să trăiesc o să-mi aduc aminte de ea eu veneraţie, ca fiind locul unde am găsit o pace nemăsurată după un chin nemăsurat.

îi era sufletul atît de plin, încît ai fi zis că-şi revarsă şuvoiul de fericire aşa cum se revarsă un vin strălucitor şi uleios dintr-o cupă umplută peste măsură. Kanyon îşi dădu seama că ea se află într-o stare de extaz, cînd sufletul e cuprins de-o pace stranie, care de fapt este mai plină de pasiune şi mai greu de controlat decît emoţiile ce se manifestă mult mai violent. Avea senzaţia că ar fi fost lipsit de delicateţe, dacă nu cumva chiar de pietate, dacă s-ar fi furişat astfel în sufletul Hildei, în clipa cînd ea pierduse orice control asupra-şi. Ar fi putut afla atunci unele taine a căror dezvăluire ea avea poate să o regrete amarnic mai tîrziu. Şi, deşi era însetat să afle ce se întîmplase, se hotărî să nu-i mai pună alte întrebări.

Totuşi, cei simpli şi deschişi la suflet, obişnuiţi să vorbească sub impulsul sincerităţii, nu reuşesc tot atît de lesne ca oamenii abili, să evite subiectele care-i preocupă. De îndată ce sculptorul îşi întredeschidea buzele, cuvinte ca acestea şedeau gata să-şi ia zborul :

— Hilda, ţi-ai aruncat oare puritatea-ţi angelică în mormanul ăsta de corupţie infamă ce poartă numele de biserică catolică ?

— Ce tot spui ? îl întrebă ea, în timp ce Kenyon îşi înăbuşea parcă o asemenea exclamaţie, pe care aproape că o şi rostise.

— Mă gîndeam la remarca pe care ai făcut-o adi- neauri în legătură cu catedrala, spuse el, ridicîndu-şi privirile spre hăul impresionant al cupolei. E într-adevăr o construcţie magnifică şi o expresie adecvată a credinţei care a construit-o. Cînd o privesc aşa cum se cuvine — vreau să spun, cînd reuşesc să-mi pun mintea de acord cu minţile şi scopurile arhitecţilor ei materiali şi spirituali — nu-i găsesc decît unul sau două cusururi. Unul este că-i lipsesc vitraliile.

— Oh, nu ! răspunse Hilda. Ar fi total deplasate cînd există atîta bogăţie de culoare în interiorul bisericii. Şi, în plus, vitraliile sînt un ornament gotic şi nu se potrivesc decît

pentru acel stil arhitectural ce are nevoie de o semiobscuritate fastuoasă.

— Oricum, continuă sculptorul, aperturile acelea pătrate astupate cu sticlă obişnuită distonează strident cu revărsarea de strălucire din jurul lor. Ele îmi amintesc de porţiunea din palatul lui Aladin, pe care acesta a abandonat-o fără s-o termine, anume ca să-şi lase socrul de neam regesc să desăvîrşească lucrarea. N-ar trebui să i se permită luminii în stare naturală să pătrundă aici. Ar trebui să răzbată violacee, albastră, aurie, ca o flamă lată stacojie, prin amăgiri strălucitoare de sfinţi şi ierarhi, de imagini din vechea scriptură şi dogme simbolizate. Am avea atunci exact felul de iluminare pe care credinţa catolică le-o oferă credincioşilor ei. Pe mine lasă-mă să trăiesc şi să mor în lumina pură şi albă a cerului !

— De ce te uiţi la mine cu atîta întristare ? îl întrebă Hilda, privindu-l calm în ochii tulburaţi. Ce anume încerci să-mi spui ? şi eu iubesc lumina albă !

— Şi mie îmi făcuse aceeaşi impresie, răspunse Kenyon. Iartă-mă. Hilda, dar trebuie neapărat să-ţi vorbesc, îmi păreai un amestec rar de receptivitate, înţelegere şi sensibilitate faţă de multiple influenţe, cu un anume gen de bun simţ — nu, nu ăsta e cuvîntul, ci o însuşire mai eterică, mai distilată pentru care nu pot găsi termenul potrivit. Presupuneam că oricît de tare ai vibra, calitatea asta o să te ajute să-ţi redobîndeşti echilibrul. Erai o făptură a imaginaţiei şi totuşi o autentică tînără din Noua Anglie, cu nimic deosebită de fetele cu oare ai copilărit în satul tău natal. Dacă exista pe lume o persoană în al cărui simţ înnăscut pentru o gîndire dreaptă şi chiar pentru ceva mai profund, mai trainic decît gîndirea, să mă fi încrezut mai mult decît în toată iscusinţa preoţilor — şi în al cărui gust atît de sincer şi fără de cusur, încît devenea o virtute morală, să găsesc o unică pavăză — tu erai aceea !

— Eu una nu-mi dau seama că aş avea asemenea calităţi rare şi alese ca astea pe care mi le atribui tu, răspunse Hilda. Dar ce anume am făcut nepotrivit pentru o tînără născută şi crescută în Noua Anglie, înzestrată cu simţul bunei cuviinţe insuflat de mama ei, şi cu o conştiinţă ce şi-a format-o singură ?

— Hilda, te-am văzul în confesional ! spuse Kenvon.

— Ah ! ei bine, dragul meu prieten, răspunse Hilda plecîndu-şi privirile şi părînd oarecum stânjenită dar nu ruşinată, trebuie să încerci să mă ierţi pentru asta — dacă socoteşti că-i o greşeală —, pentru că mi-a salvat judecata şi mi-a redat fericirea. Dacă ai fi fost aici ieri, m-aş fi destăinuit ţie.

— Ce n-aş fi dat să fiu aici ! exclamă Kenyon.

— Cred, reluă Hilda, că n-o să mai vin la confesional altă dată ; pentru că nu cred să mai trec a doua oară în viaţă prinlr-o încercare atît de amarnică. Dacă aş fi fost mai înţeleaptă, mai puternică şi cu mai multă judecată, e mai mult ca sigur că n-aş fi venit deloc la confesional. Am ajuns aici din pricina păcatului săvîrşit de alţii ; nu era al meu şi totuşi, mi se

părea astfel. Cu firea mea. nu-mi rămînea decît să fac ceea ce ai văzut, sau să înnebunesc. Te-ar fi mulțumit mai tare asta ?

— Deci nu eşti catolică ? întrebă sculptorul cu înfrigurare.

— Să-ți spun drept, nici eu nu ştiu prea bine ce sînt, răspunse Hilda, privindu-l drept în ochi cu sinceritate şi fără ascunzişuri. Sînt o fire foarte evlavioasă şi se pare că sînt o sumedenie de lucruri acceptabile în catolicism. De ce să nu fiu catolică, dacă în catolicism găsesc ceea ce-mi lipseşte şi ceea ce nu pot afla în altă parte ? Cu cil văd mai multe aspecte ale acestei credințe, cu atît mai mult mă minunez de exuberanța cu care se adaptează la toate nevoile infirmității omeneşti. Dacă preoții ar fi numai cu puțin deasupra celorlalți oameni, dacă s-ar ridica deasupra oricărei erori şi s-ar elibera de orice ticăloşie, ar fi grozav !

— Nu mai am de ce să mă tem de convertirea ta la catolicism, observă Kenyon, dacă îți dai seama cît sarcasm e implicat în ultima ta remarcă.. Este foarte corectă. Numai că extrema ingeniozitate a sistemului e un indiciu că a fost născocit de om, sau de cineva chiar mai rău;
şi că nu e o emanație a înțelepciunii nemăsurate şi simple de deasupra noastră.

— S-ar putea să ai dreptate, spuse Hilda, dar eu n-am vrut să fiu sarcastică.

Vorbind, cei doi prieteni străbătură naosul impresionant. înainte de a ieşi din biserică se întoarseră să mai admire o dată deschiderea ei măreață, strălucirea îndepărtată de dincolo de altar şi efectul de luminozitate şi măreție ireală cu care o investeau razele de soare, lungi şi încețoşate, ce aveau de parcurs o asemenea distanță înainte de a găsi un loc unde să se oprească.

— Slavă cerului că mi-a îndreptat paşii încoace! exclamă Hilda cu fervoare.

Kenyon era adînc tulburat de ideea pe care şi-o* formase în legătură cu înclinația ei spre catolicism ; şi cum i se păru că venerația ei față de acest sublim edificiu era exagerată şi nelalocul ei, se pomeni rostind vorbe necuviincioase.

— Lucrul cel mai de seamă pe care-l apreciez la această catedrală, observă el, este temperatura constantă. Ne bucurăm acum de răcoarea iernii trecute, iar peste cîteva luni ea va păstra căldura acestei veri. După părerea mea, în ciuda lungimii şi lățimii ei, nu oferă nici cel mai mic leac unui suflet rănit, dar datorită atmosferei neschimbătoare ar deveni un admirabil spital pentru trupurile bolnave. Ce adăpost încîntător ar fi pentru invalizii care foiesc prin Roma unde *sirocoul* le răpeşte vlaga, şi *tramontana* îi străpunge ca un oțel rece cu vîrfui otrăvit ! între pereții aceştia, însă, termometrul nu înregistrează nici o variație. Iarna şi vara sînt unite în fața altarului central şi conviețuiesc într-o armonie perfectă.

— Da, spuse Hilda, şi am avut întotdeauna sentimentul că acest climat blînd şi egal din Catedrala Sfîntul Petru e o manifestare în plus a caracterului ei sacru.

— Nu asta am vrut să spun, replică Kenyon. Gîndeş- te-te numai ce încîntare ar fi dacă o colonie de oameni cu plămînii sau nervii sensibilizați s-ar stabili în aerul acesta liniştit şi veşnic blînd. Cavourile papilor ar putea servi drept locuințe şi fiecare uşă de bronz ce închide un mor- mînt ar deveni pragul unui cămin. Atunci, luîndu-şi inima în dinți, îndrăgostitul i-ar putea spune celei pe care-o iubeşte : vrei să împărți cu ruine mormîntul, şi primin- du-i consimțământul, ar duce-o la altar şi de acolo la morfnîntul papei Grigore, ce-ar deveni astfel căminul lor nupțial. Şi ce viață ar mai duce ei, Hilda, în Edenul lor de marmură !

•— Nici nu se cade şi nici nu-i în firea ta, zise Hilda blînd, să batjocoreşti emoțiile sincere. Venerez această biserică măreață în sine şi pentru scopurile pe care le îndeplineşte, şi mai mult, îmi e dragă pentru că aici am găsit o linişte dulce după atîta chin.

— Te rog, iartă-mă, răspunse sculptorul, şi-ți promit că n-o să mă mai port aşa. În fundul sufletului nu sînt atît de lipsit de cuviință pe cît m-au arătat vorbele.

Traversară Piața Sfîntul Petru şi străzile din împrejurimi mai întîi în tăcere ; dar înainte de a ajunge la podul Sfîntul Angelo, buna dispoziție a Iii I dei începu să se reverse asemeni şuvoiului unui pîrîu care a fost zăvorit de îngheț sau de un bolovan greu, prăvălit chiar pe izvor. Lui Kenyon nu i se păruse niciodată aşa de încîntătoare ca acum ; era atîta căldură în locul mîndriei reținute şi feciorelnice ; atîta revărsare de gînduri proaspete, la auzul cărora lui îi venea adeseori să zîmbească, deşi, dacă se gîndea mai bine descoperea uneori că păreau fantastice numai pentru că erau absolut adevărate.

Adevărul era că nu se comporta firesc. Trecerea bruscă de la deznădejde la voioşie o făcea pe Hilda să se simtă ca nou-născută. Recăpătîndu-şi vioiciunea intelectuală după o lungă perioadă de amorțire, găsea o satisfacție nespusă în posibilitatea de-a folosi toate resursele, puse acum în mişcare de mobiluri stranii. Reacția ei îi sugera tot timpul lui Kenyon imaginea unui copil ce transformă orice obiect într-o jucărie, cu care să se joace apoi plin de convingere şi chiar de o oarecare seriozitate. De exemplu, ridicîndu-şi privirile spre statuia sfîntului Mihail înălțata, deasupra mormîntului crenelat al împăratului Adrian, Hilda îşi imagină o conversație între arhanghel şi stafia - împăratului, care în mod firesc se arăta nemulțumit să-şi vadă mausoleul, construit pentru odihna solemnă şi majestuoasă a cenuşii sale, transformat spre a servi scopurilor prezente.

-— Dar fără îndoială, remarcă ea îngîndurată, că sfîntul Mihail va reuşi în cele din urmă să-l convingă pe împăratul Adrian că acolo unde e aşezat drept sămînță un despot războinic, singura recoltă posibilă e o fortăreață şi o închisoare.

Se opriră pe pod să privească alunecarea grăbită şi învolburată a Tibrului aluvionar, o baltă miloasă ce avansa cu hotărîre ; şi Hilda se întreba dacă sfeşnicul de aur cu şapte brațe

— sfeşnicul sfînt al evreilor — care a dispărut la Ponte Molie, pe vremea lui Constantin, fusese între timp adus de ape pînă aici.

— Probabil că s-a afundat chiar pe locul unde a căzut, spuse sculptorul, şi acum zace în mîl la o adîncime de treizeci de picioare. Nimic n-o să-l mai readucă la lumină.

-— Cred că te înşeli, îi răspunse Hilda zîmbind. Fiecare din cele şapte braţe aveau un sens şi un scop şi un asemenea sfeşnic nu poate fi pierdut pe vecie. Cînd va fi regăsit şi cele şapte braţe vor fi aprinse şi vor arde din nou, întreaga omenire va primi lumina de care are' nevoie. N-ar fi oare asta o idee admirabilă pentru o povestire sau o parabolă mistică, sau o alegorie cu şapte ramificaţii, plină de poezie, artă, filozofie şi religie ? Ar trebui să poarte titlul „Regăsirea sfeşnicului sacru". Pe măsură ce se aprinde fiecare din braţe, va primi o strălucire diferită ca nuanţă de celelalte şase ; iar cînd toate şapte vor arde, strălucirea lor se va amesteca şi va da lumina albă intensă a adevărului.

— Categoric, Hilda. e o concepţie măreaţă, strigă Kenyon. Cu cît mi le închipui mai limpede cu atît ard mai strălucitor.

— Şi eu cred la fel, reluă Hilda bucurîndu-se ca un copil de propria ei idee. Tema e mai potrivită pentru vers decît pentru proză ; cînd o să mă întorc în America o să i-o sugerez unuia dintre poeţii noştri. Sau poate că poemul ar trebui scris de şapte poeţi, fiecare aprinzind un singur braţ al sfeşnicului sacru.

— Te gindeşti deci să te întorci acasă ? o întrebă Kenyon.

— Ieri mi-a venit gîndul, răspunse ea. Tînjeam să pot fugi de aici. Acum totul s-a schimbat, şi cum sînt din nou fericită, aş regreta nespus să părăsesc Ţara picturii. Dar nu-mi dau bine seama. E ceva apăsător şi jalnic în Roma, de care nu ne putem elibera cu totul. Cel puţin asta e impresia pe care am avut-o ieri.

Cînd ajunseră în Via Portoghese şi se apropiará de turnul Hildei, porumbeii, care aşteptau în înălţime, se avîntară în aer şi începură să zboare în jurul capului ei. Tînăra îi mîngîia şi răspundea uguitului lor prin sunete asemănătoare, sau prin vorbe drăgăstoase ; iar fluturatul lor voios şi scurtele lor planări, care în mod evident dovedeau o bucurie neprihănită, erau acum parcă o mărturie că porumbeii împărtăşeau cu adevărat buna dispoziţie a stăpînei lor. Pacea se coborîse asupra ei asemeni unei porumbiţe.

După ce-şi luă rămas bun de la sculptor, Hilda urcă în turn şi apăru în vîrf să cureţe candela Fecioarei. Porumbeii, care-i cunoşteau prea bine obiceiurile, zburaseră sus ca s-o întîmpine, învîrtindu-se din nou în zbor în jurul capului ; înfăţişarea ei era nespus de plăcută în lumina piezişă a soarelui în amurg, a cărui unică îndatorire în clipa aceea era s-o încunune cu un nimb auriu ca apoi să se facă nevăzut.

Plecîndu-şi privirile în strada întunecată pe care de-abia o părăsise, Hiida îl văzu pe sculptor ţintuit locului şi-i făcu semn cu mîna.

—- Cît de trist şi sumbru pare acolo jos în negura străzii ! işi spuse ea. Pare apăsat de un necaz. Ce n-aş da să-l văd liniştit !

— Ce mult seamănă cu un spirit, cum stă acolo sus, cu nimbul inserării în jurul capului, cu aceste fiinţe înaripate, care o întîmpină de parcă ar fi din acelaşi neam cu ele ! gîndi la rîndul său Kenyon. Cît de sus este şi ce nespus de greu de atins ! Oh ! de-aş putea să mă ridic pînă în sferele ei ! Sau — de nu e păcat să doreşti asta — de-aş putea s-o atrag jos spre un cămin pămîntesc !

De cîtă adoraţie blîndă dă dovadă un tînăr care socoteşte că iubita lui e ceva mai mult decît o muritoare, ajungînd chiar să se mustre că visează s-o coboare alături de sufletul lui ! O întîmplare măruntă, dar dintre acelea pe care îndrăgostiţii pun mare preţ, îi dădu speranţe. Unul dintre porumbeii ce se odihnise pe umărul Hildei se lăsă dintr-odată spre el, ca şi cum l-ar fi recunoscut că e prietenul îndrăgit al stăpînei lui şi parcă transmi- ţîndu-i un mesaj de preţuire, îi atinse cu aripile faţa îndreptată în sus, ca să se avînte apoi din nou spre înălţimi.

Sculptorul urmări reîntoarcerea păsării şi văzu că Hilda o întîmpină cu un zîmbet.

CAPITOLUL XLI

GHIOCEI ŞI BUCURII NEPRIHĂNITE

CUM ERA CU MULT înainte de perioada în care artiştii şi vizitatorii străini obişnuiesc să se întoarcă la Roma, sculptorul şi Hilda erau aproape singuri mai tot timpul. Masa densă a băştinaşilor din Roma, de care erau înconjuraţi, nu făcea decît să-i împingă unul spre celălalt. Parcă s-ar fi trezit aruncaţi împreună pe o insulă pustie. Sau că printr-o întîmplare stranie, după ce hoinăriseră singuri departe de lumea obişnuită, s-ar fi întîlnit într-o cetate pustie, plină de palate părăsite şi de nenumărate comori minunate ale căror unici moştenitori deveniseră ei doi.

Se vede că reţinerea plină de graţie a Hildei era mai puternică decît înclinaţia ei afectivă, dacă în asemenea împrejurări prietenia dintre Kenyon şi ea nu a atins căldura pe care o poate dobîndi o prietenie feciorelnică mai înainte de-a îmboboci făţiş în iubire. în ceea ce-l privea pe sculptor, floarea de amarantă era înflorită de-a binelea. Dar e nespus de frumos, deşi inima iubitului poate îngheţa în faţa acestei viziuni, să vezi cum zăpada întîrzie uneori în pieptul unei fecioare, chiar şi atunci cînd primăvara e înaintată. în asemenea soluri alpine, vara se lasă cu greu anunţată ; în zadar căutăm flori înflăcărate, de culori arzătoare şi cu parfum bogat, nu găsim decît ghiocei şi violete crescute la umbră, cînd în fond ar fi timpul trandafirului învoit.

înzestrată cu atîta tandreţe, e de mirare că Hilda accepta atît de greu ideea iubirii ; mai cu seamă că sculptorul vădea fiu numai potrivire ci şi varietate în gusturi, atît asemănare cît şi deosebire de caracter, premise la fel de importante ca sentimentele împărtăşite să devină cu adevărat puternice.

Aşadar, după cîte putea să-şi dea seama Kenyon, Hilda nu-l iubea încă deşi îl primise în sfera afecțiunilor ei ca pe un prieten drag şi ca pe un sfetnic în care se putea încrede. Dacă ar şti omul cum e mai bine s-ar declara satisfăcut şi cu jumătăți de măsură. Te-ai fi aşteptat ca sculptorul să se mulțumească o vreme cu această intimitate calmă, în care cu atîta blîndețe era ținut la distanță de sufletul ei bucurîndu-se de aproape toate sentimentele cu excepția celor mai lăuntrice. Florile ce cresc în afara acestui mic sanctuar — sufletul unei fecioare — au un farmec sălbatic şi efemer care merită gustat ; s-ar putea să existe altele mai suave înăuntru însă acestea nu se strîng la prima atingere şi nu-ți oferă tot atîta încîntare ca celelalte prin evanescența şi irealitatea lor.

Şi poate tocmai asta explică faptul că Hilda, ca multe alte fecioare, zăbovea dincoace de hotarul pasiunii ; cu instinctul ei pătrunzător şi cu sensibilitatea ei profundă gusta aceste delicii palide cu o intensitate de care bărbații nu sînt capabili. Ezita să întindă mîna spre o fericire mai deplină, deoarece avea atîta cît să-i umple inima şi de un fel cît se poate de potrivit cu gusturile ei feciorelnice.

Nu încape îndoială că erau amîndoi nespus de fericiți. Influențat pe nesimțite de Hilda, geniul lui Kenyon dobîndi mai multă delicatețe. Printre altele, modelă o frumoasă statuetă reprezentînd puritatea culegînd un ghiocel. N-a ajuns totuşi niciodată s-o transpună în marmură, pentru că sculptorul şi-a dat seama curînd că face parte dintre acele creații fragile ce sînt autentice numai în momentul conceperii şi pierd această calitate dacă încerci să le încătuşezi perfecțiunea aeriană într-un material permanent.

La rîndul ei, Hilda şi-a reluat ocupațiile obişnuite cu O ardoare sporită şi totodată cu o privire ce pătrundea mai adînc esența lucrurilor ; un fel de a vedea pe care-i dobîndesc inevitabil cei care trec din galeriile de pictură în negurile temnițelor, pentru a se reîntoarce în galerii, întrebarea se pune ce a mai rămas din copista excelentă de pînă atunci. Nu se mai putea dărui modelului original cu aceeaşi lipsă de rezervă ; caracterul ei dobîndise trăsături mai ferme, care o făceau să fie mai puțin maleabilă la influența altor spirite. Descifra tabloul cu aceeaşi profunzime, ba poate chiar cu mai -multă, dar nu cu înțelegerea pioasă care alteori îi deschidea larg calea spre intenția vechiului maestru. Venise în contact cu acea realitate anume care o învățase să distingă fără greş în orice lucrare de artă trăsăturile neautentice. Modelată de suferință avea sentimentul că rămîne ceva dincolo de tot ceea ce a produs, geniul pictural ; şi nu uită niciodată clipele triste în care colindase dintr-o galerie în alta; şi de la o biserică la alta, în căutarea unei reprezentări a Fecioarei, sau a Mîntuitorului, a vreunui sfînt sau martir, pe care sufletul ei ajuns la grea cumpănă să-l poată recunoaşte ca fiind imaginea de care avea nevoie.

Şi într-adevăr cum ar fi putut găsi aşa ceva ? Şi cum să i se dezvăluie divinitatea unui pictor aparținînd unei perioade în care cei mai renumiți artişti înlocuiau intuiția spirituală prin

geniu şi imaginație, şi într-o vreme cînd începînd cu papa şi pînă jos întreaga creştinătate era coruptă.

La capătul a cîteva luni, Roma îşi redobîndi vitalitatea, odată cu reîntoarcerea populației ei temporare formată din străini. Vizitatorii englezi se stabiliră în hoteluri şi în apartamentele însorite din străzile din împrejurimile Pieții Spaniei ; auzeai în mod curent engleza pe Corso, în vreme ce odraslele englezilor se zbenguiau în grădina Pincio.

Localnicii din Roma, pe de altă parte, asemeni fluturilor şi lăcustelor, se pregăteau cu resemnare pentru mizeria acută, dar de scurtă durată pe care iarna o impune unui popor al cărui mod de viață are mai cu seamă hr vedere vara. Cum n-au focuri între pereții locuințelor, cu excepția poate a cîtorva scîntei în bucătărie, se tîrau din casele triste în străzile înguste şi lipsite de soare, cu aspect de mormînt, aducîndu-şi cu ei „vetrele" sub forma unor mici vase de lut, pline cu mangal aprins şi cenuşă caldă, deasupra cărora îşi dezmorțeau mîinile înțepenite de frig. Chiar şi în starea asta de lîncezeală, se ațineau pe partea umbrită a piețelor cu aceeaşi înverşunare ca vara, de parcă le mai era şi acum teamă de vreo molimă stîrnită de lumina soarelui. Prin uşile deschise — n-avea nici un rost să le închizi, cînd frigul dinăuntru era mai amarnic decît cel de afară — întrezăreai pardoseala de cărămidă, care nefiind acoperită de covoare sau preşuri era tot atît de rece ca şi cea dintr-un cavou.

Oricum, îşi înfăşurau în jurul lor pelerinele vechi, azvirlind un colț pe umeri cu o demnitate a gestului şi a atitudinii ce le-a rămas acestor cetățeni ai vremurilor noastre ca singură moştenire de la națiunea ce se înveş- mînta în togă. într-un chip sau altul reuşeau să păstreze în sărmanele lor suflete înghețate un calm şi o resemnare pline de stoicism, care pare a fi pe bună dreptate calitatea cea mai demnă de respect a romanului de azi. Pentru că e greu să-ți Închipui că ai să poți găsi în altă parte, în Noua Anglie, sau în Rusia, sau chiar într-o colibă a eschimoşilor o mai mare lipsă de confort decît cel îndurat de populația din Roma în timpul iernii, cînd portocalii dm grădini se încovoaie sub fructele de gheață ; şi cînd marginile fîntînilor devin mițoase de atîția țurțuri, şi Fîntîna Trevi e cuprinsă aproape în întregime de-o pojghiță de gheață şi Piața Sfîntul Petru devine ghețuş şi pe malul Tibrului spuma înțepeneşte în franjuri cafenii iar uneori, peste străduțele şi aleile triste ale oraşului nefericit, se abat fulgi mari de nea. Bolnavii înfrigurați, veniți aici în speranța de-a respira un aer îmbălsămat, se trezesc pradă unui vînt rece aducător de moarte.

Oriunde ne-am afla vara. fie ca de acum înainte să nu ne petrecem lunile nemiloase — din noiembrie pînă în aprilie — decît într-o țară care recunoaşte iarna ca pane integrantă a anului !

în această perioadă atmosfera nu era plăcută nici în galeriile de pictură, unde nimeni — nici fondatorii lor de neam princiar sau din tagma preoțească şi nici cei care le moşteniseră, mărețe dar lipsite de voioşie — nimeni, de cînd fuseseră

construite şi pînă astăzi, nu se gîndise vreodată, nici măcar ca la o posibilitate, la căldura oferită de-o vatră. Aşa că, într-o zi cînd degetele ii amorţiseră în asemenea hal încît nu le mai putea transmite nici un suflu spiritual, Hilda se lăsă convinsă să-şi părăsească şevaletul aşezat în faţa unui tablou şi să viziteze atelierul lui Kenyon. Dar nici atelierul nu era altceva decît un bîrlog trist, cu siluetele de marmură zgribulite de-a lungul pereţilor, reci asemeni imaginilor de zăpadă pe care sculptorul le modelase în copilărie pentru a le privi întristat cum dispar picătură cu picătură la prima boare mai caldă.

Meşterii localnici, pe care-i folosea Kenyon, lucraseră toată vara şi toamna la Cleopatra. Sălbatica regină egipteană reuşise aproape să se elibereze din piatra care o ţinea înlănţuită ; sau mai bine spus, meşterii o găsiseră întemniţată în marmură prin farmece, dar vibrînd de viaţă şi pasiune la prima atingere, pe această femeie fosilă a unui veac care a produs fiinţe mai maiestuoase, mai viguroase şi mai pasionate decît epoca noastră. ii simţeai de pe acum înflăcărarea mocnită şi deşi avea o înfăţişare calmă, ghiceai încordarea tigrului în toată fiinţa ei. Dacă ar fi apărut Octavian, deşi ea se mai afla încă în îmbrăţişarea marmurei, era limpede că s-ar fi smuls într-o clipă fie să se năpustească fioroasă la beregata lui, fie aruncîndu-i-se în braţe să dea o nouă dovadă a farmecelor ei voluptoase, fie căzîndu-i la picioare să încerce eficacitatea lacrimilor vărsate de-o femeie.

— Mi-e jenă să-ţi mărturisesc cît de mult admir statuia asta, spuse Hilda. Nici un alt sculptor n-ar fi putut-o realiza astfel.

— îmi face o nespusă plăcere să aud asemenea vorbe, răspunse Kenyon. şi pentru că rezerva te împiedică să spui mai mult. o să-mi închipui că ai exprimat tot ce-şi doreşte un artist să audă despre opera sa.

— Şi n-o să-ţi fie uşor să-ţi închipui mai mult decît gîndesc cu adevărat, răspunse Hilda zîmbind.

—■ Ah ! vorbele tale calde mă fac fericit, exclamă sculptorul, şi am mare nevoie de ele, acum, de dragul Cleopatrei. A sosit momentul inevitabil — pentru că am descoperit că e inevitabil ori de cîte ori e vorba de orice lucrare de-a mea — cînd uitîndu-mă la o statuie căreia mi-a făcut impresia că nu-i lipseşte decît suflarea ca să trăiască, descopăr că nu e decît o bucată de piatră inertă, în care n-am reuşit de fapt să modelez latura spirituală a viziunii mele. De n-ar fi o neobrăzare să mă port astfel cu o regină detronată şi în plus cu propria mea progenitură, i-aş face zob chiar acum nasul ei egiptean cu ciocanul.

— Se pare că soarta tuturor statuilor e să primească o asemenea lovitură mai devreme sau mai tîrziu, deşi arareori se întîmplă să fie mutilate chiar de mîna care le-a sculptat, spuse Hilda rîzînd. Dar nu trebuie să te mîhneşti prea tare dacă-ţi scade încrederea în ceea ce creezi. Am auzit un poet exprimând o nemulţumire asemănătoare faţă de un poem de-al său de-o frumuseţe rară, şi mă tem că această deznădejde ultimă şi sentimentul nerealizării sînt întotdeauna răsplata şi pedeapsa

de care au parte artiştii ce cutează să se lupte cu o idee mare şi frumoasă. Dovedeşte numai că ai fost în stare să-ți imaginezi ceva prea înalt pentru a putea fi realizat de facultățile tale muritoare. Ideea îți lasă o imagine.imperfectă, pe care în primul moment o iei drept realitatea eterică pentru a descoperi, mai apoi că aceasta nu s-a lăsat surprinsă.

— Şi singura consolare ce-ți rămîne, adăugă Kenvon, este că imaginea estompată şi imperfectă păstrează o înfățişare demnă de ochii celor care n-au văzut originalul.

— Nu numai atît, reluă Hilda, pentru că există o categorie de privitori, care fiind de acord cu tine, vor vedea desăvîrşirea dincolo de aburul imperfecțiunii. După părerea mea, n-ar trebui să citească poezie, sau să privească tablouri sau sculpturi, decît oamenii care pot găsi în ele mult mal mult decît a exprimat cu adevărat poetul sau artistul. Cel mai mare merit al lor e darul de-a sugera.

— Tu, Hilda, eşti singurul critic în care am încredere, spuse Kenyon. Dacă tu ai fi condamnat-o pe Cleopatra, nimic n-ar fi putut-o salva.

— îmi pui pe umeri o răspundere atît de mare. răspunse ea, că n-o să mai am curajul să spun nici măcar O vorbă despre celelalte lucrări ale tale.

— Spune-mi cel puțin dacă recunoşti acest bust ?

Arătă spre un bust al lui Donatello. Nu era cel pe care Kenyon începuse să-l modeleze la Monte Beni, ci o viziune a chipului Contelui, concepută sub influența a tot ceea ce ştia despre trecutul acestuia şi despre trăsăturile lui individuale şi ereditare. Era aşezat pe un piedestal de lemn şi mai avea mult pînă să fie terminat, în jur erau grămăjoare de pulbere aibă şi aşchii de marmură şi însuşi chipul era încastrat încă în substanța informă a blocului. Trăsăturile încă imprecise apăreau în mijloc şi ai fi putut spune că reprezintă un chip fosilizat — dar am folosit mai înainte comparația asta în legătură cu Celopatra — de pe care n-au fost desprinse depunerile veacurilor de mult apuse.

Oricît de straniu ar părea, bustul avea expresivitate şi păstra în mai mare măsură trăsăturile originalului decît chipul pe care-l modelase Kenyon la Monte Beni. Cititorul este probabil familiarizat cu analogia triplă a lui Thorvaldsen — modelul în lut, Viața ; mulajul de ghips, Moartea, şi marmura sculptată, învierea — ei bine, ea părea să fie adeverită de spiritul care ilumina aceste trăsături imperfecte asemeni unei flăcări pîlpîitoare.

— La o primă privire n-am fost sigură că recunosc chipul, remarcă Hilda. N-are o asemănare izbitoare. Are încă o asemănare superficială cu trăsăturile Faunului lui Fraxiteles, despre care. ții minte, am susținut cîndva că seamănă ca două picături de apă cu Donatello. Dar expresia de-acum e foarte diferită.

— Ce-ți sugerează ? o întrebă sculptorul.

— Mi-e greu s-o definesc, răspunse ea. Dar creează un anume efect de parcă fața i s-ar lumina, treptat, pe măsură ce-o privesc. îți dă impresia că forța intelectuală şi simțul moral sînt într-un proces de creştere. Chipul lui Donatello nu dezvăluia

mult mai mult în afară de o vioiciune plăcută şi atrăgătoare şi capacitatea de a sn bucura de viață. Dar aici l-ai însuflețit : e tot Faunul dar păşind pe o treaptă superioară de dezvoltare.

— Hilda, vezi într-adevăr toate astea ?, exclamă Kenvon, cu deosebită uimire. S-ar putea să fi avut în minte icleea, dar nu mi-am dat deloc seama că am reuşit s-o transpun în marmură.

— Iartă-mă, spuse Hilda, clar mă întreb dacă acest efect izbitor rezultă din priceperea sculptorului sau din intenția lui. Nu e oare rezultatul simplei întîmplări faptul că bustul ce deabia ia formă în marmură îți sugerează stadiul de creştere morală atins de original ? Două-trei lovituri de daltă în plus şi expresia s-ar schimba şi s-ar distruge tot ceea ce îi dă acum valoare.

— Cred că ai dreptate, răspunse Kenyon, cercetîndu-şi lucrarea dus pe gînduri, şi e ciudat că asta a fost expresia pe care m-am străduit, fără succes, s-o redau în modelul de lut. Ei bine, n-o să mai desprind nici măcar o aşchie din blocul ăsta de marmură.

Drept urmare, bustul lui Donatello (asemeni pietrei brute şi neşlefuite ce reprezintă capul lui Brutus de Michelangelo, aflat la Florența) a rămas pînă azi neterminat. Cei mai mulți vizitatori fac greşeala să vadă în el o încercare nereuşită de a copia trăsăturile Faunului lui Praxiteles. Unul dintr-o mie îşi dă seama de ceva anume şi priveşte îndelung acest chip misterios, îndepărtîndu-se cu greu şi aruncînd multe, priviri în urmă. Ceea ce-l uluieşte este enigma oferită drept subiect de meditație ; enigma împlinirii sufletului, avînd drept prim impuls remuşcarea şi suferința, zbătîndu-se să-şi facă loc prin crustele simțurilor. Tocmai contemplarea acestui portret imperfect al lui Donatello ne-a făcut să ne interesăm de istoria lui şi ne-a îndemnat să-i cerem lui Kenyon să ne povestească tot ce ştia din experiența prietenului său.

CAPITOLUL XLII

AMINTIRI DESPRE MIR1AM

CÎND HILDA şi sculptorul se îndepărtară de bustul neterminat, mintea lui Kenyon era stăpînită de amintirile pe care i le sugera acesta.

— Nu l-ai văzut pe Donatello în ultima vreme, remarcă el, şi de aceea nu-ți poți da seama cît de cumplit s--a schimbat.

— Nici nu-i de mirare ! exclamă Hilda pălind.

Scena înspăimântătoare la care fusese martoră, cînd chipul lui Donatello se aprinsese într-o sticlire fioroasă, îi reînvie în minte, poate pentru prima oară 'de cînd îngenunchease la confesional. Aşa cum se întîmplă uneori cu persoanele a căror structură delicată are nevoie de o pavăză, Hilda avea o anume maleabilitate care-i permitea să alunge amintiri ce erau prea chinuitoare pentru a fi relrăite. Şocul produs de crima săvîrşită de Miriam şi de Donatello îi distrusese acest mod fragil de a se apăra prin uitare voită ; dar de îndată ce se văzu eliberată de

chinul apăsător ce-o torturase atîta timp, s-a folosit de toate subterfugiile spre a-l împiedica să revină.

— Ai spus „nici nu-i de mirare", repetă sculptorul, privind-o cu interes, dar fără să fie prea surprins ; pentru că bănuise de multă vreme că Hilda cunoştea nişte adevăruri dureroase legate de întîmplări pe care el le presupuneau doar. „Aşadar ştii ! Dar ce oare ai putut afla şi pe ce căi ?"

— Nimic ! răspunse Hilda cu glas stins. Nu mi-a ajuns la ureche nici măcar o vorbă rostită de buze omeneşti. Să iau mai vorbim niciodată de asta ! Nu, nu ! Niciodată !

— Nici de Miriam ? spuse Kenyon cuprins de un interes pe care nu şi-l putea stăpîni. Şi de ea e interzis să vorbim ?

— Stt ! Nici măcar să nu-i pomeneşti numele ! încearcă să nu le mai gîndeşti la asta ! şopti Hilda. Ar putea să aibă nişte urmări îngrozitoare !

— Draga mea Hilda ! exclamă Kenyon, privind-o uimit, cu o compătimire profundă. Draga mea prietenă, ai ținut secretul ăsta ascuns în sufletul tău curat şi sensibil de-a lungul acestor luni nesfîrşite ! Nioi nu-i de mirare că-ți pierise toată vioiciunea.

-— Chiar aşa a fost ! aprobă Hilda cutremurîndu-se. Numai amintirea lui mă umple de groază.

— Dar cum de-ai ajuns să-l ştii ? continuă sculptorul. De fapt, n-are nici o importanță ! Nu vreau să te chinui discutînd despre acest subiect. Dacă însă vreodată asta terar uşura, să ții minte că putem vorbi deschis, chiar Miriam mi-a sugerat c-o putem face.

— Chiar Miriam ți-a sugerat ! exclamă Hilda. Da. uite, acum îmi aduc âminte că şi pe mine m-a sfătuit să-ți împărtăşesc secretul. Dar am supraviețuit luptei cu moartea şi nu mai simt nevoia să fac destăinuiri. Şi spui că Miriam ți-a vorbit ! Din ce e făcută femeia asta. care după ce că e complice la o asemenea faplă, o poate transforma într-un subiect de conversație cu prietenii ?

— Ah ! Hilda, răspunse Kenyon, nu înțelegi pentru că n-ai avut cum afla de la sufletul tău, care nu ştie decît puritatea şi cinstea, cît bine se află în orice rău ; că şi atunci cînd priveşti nelegiuirea unui mare răufăcător, din punctul lui de vedere sau dintr-un unghi lăturalnic, s-ar putea ca în cele din urmă să nu-ți mai apară vinovat cu tot atîta certitudine. Aşa se întîmplă şi cu Miriam ; şi tot aşa şi cu Donatello. Poate că sînt complici în ceea ce trebuie să numim o vină cumplită ; şi totuşi, mă simt obligat să ți-o mărturisesc — cînd mă gîndesc la motivul originar, la mobiluri, la sentimente, la coincidențele care au împins lucrurile tot mai departe, la presiunea momentului şi la altruismul sublim de care a dat dovadă fiecare din ei — nu ştiu cum s-o deosebesc de multe fapte pe care lumea le numeşte eroice. N-am putea oare să dăm un verdict care să sune cam aşa — vrednic de moarte dar nu nevrednic de iubire !

— Niciodată ! exclamă Hilda, privind lucrurile prin integritatea ei cu limpezimi de cristal. În privința cauzelor, lucrurile sînt învăluite de mister pentru mine şi trebuie să

rămînă aşa. Dar, după părerea mea, nu poate exista decît o singură cale dreaptă şi o singură cale greşită ; şi eu nu pot înţelege, şi să mă ferească Domnul să ajung vreodată să înţeleg, cum două lucruri total deosebite pot fi luate unul drept altul ; şi nici cum pot conlucra doi duşmani de moarte, aşa cum fără îndoială sînt Binele şi Răul. Asta mi-e credinţa ; şi-ar însemna să mă duci la pierzanie dacă m-ai convinge să renunţ la ea.

— În cazul ăsta, vai de biata fire omenească ! exclamă Kenyon mîhnit, fără să-şi poată stăpîni un zîmbet auzind teoria Hildei cu totul ruptă de realitate şi de neaplicat. Întotdeauna am văzut în tine, draga mea prietenă, un judecător deosebit de sever, şi am fost uluit că o înţelegere atît de plină de tandreţe poate coexista cu duritatea unei lame de oţel. Tu n-ai nevoie de îndurare şi de aceea n-o poţi oferi altora.

— Asta sună a ironie necruţătoare, spuse Hilda, cu ochii înotîndu-i în lacrimi. Dar n-am ce-i face. Nu-mi pot schimba felul de a înţelege adevărul. Dacă ar exista un asemenea amestec cumplit între bine şi rău precum acela de care-ai pomenit — şi care mie-mi pare a fi chiar mai respingător decît răul pur — atunci înseamnă că binele devine otravă, şi nu răul leac.

Sculptorul ar fi vrut să mai spună ceva, dar cedă în faţa fermităţii calme cu care Ililda refuza să-l mai asculte. Dintr-odată ea se întristă ; pentru că doar aducînd vorba de acest subiect sumbru dăduse parcă de perete uşa unei închisori, făcînd astfel posibilă scăparea unei mulţimi de amintiri chinuitoare din celulele lor, în aerul curat şi în strălucirea imaculată a sufletului ei. Îşi luă rămas bun de la Kenyon cu mai multă grabă ca de obicei şi se îndreptă spre turn.

Şi ori :ile eforturi făcea să-şi îndrepte gîndurile în altă parte, ele reveneau tot la Miriam ; şi, lucru care nu i se mai întîmplase pînă acum, erau însoţite de întrebarea chinuitoare dacă nu cumva fusese nedreaptă cu prietena ei, pe care-o iubise atîla. Îi reveni în minte ceva ce Miriam spusese la ultima lor întîlnire, un lucru ce acum părea că dobîndeşle mai multă greutate decît îi acordase Hilda în clipele cînd era îngrozită de crima de care aceasta se tăcuse vinovată. Asta nu înseamnă că fapta i se părea mai puţin gravă şi respingătoare dac-o privea din perspectiva timpului : dar se întreba dacă n-ar trebui să ţină seama şi de alte fapte în afară de cea a vinei sau nevinovăţiei lui Miriam ; odată ce am stabilit de comun acord, de pildă, o legătură strînsă de prietenie, se pune întrebarea dacă avem sau nu dreptul s-o considerăm ru ptă atunci cînd mai. tîrziu descoperim existenţa unui defect. Pentru că în această unire a sufletelor — sau să-i spunem căsătorie sau oricum altfel — oamenii trebuie să fie alături şi la bine şi la rău. Accep- tînd dragostea sinceră a unui prieten, i-o oferim pe-a noastră ca un sprijin pe care se poate bizui în orice situaţie critică. Şi ce altă împrejurare mai amarnică, şi mai disperată ar putea fi, decît cea în care s-a aflat Miriam ? Cine are mai multă nevoie de un ajutor plin de căldură din partea unui suflet nevinovat dacă nu nefericiţii ce poartă stigmatul păcatului ? Şi oare din teama egoistă

de a nu ne păta veşmintele neprihănite să ne ferim oare să-i strîngem la piept pe cei vinovați, cînd singura lor scăpare de noi păcate se află tocmai în nevinovăția noastră ?

Pentru Hilda era chinuitor să se -vadă confruntată cu această enigmă morală, "dîndu-şi seama că oricum ar rezolva-o, de partea cealaltă va auzi o voce care îi va striga că a greşit. Îi revenea eu încăpățînare în minte gîndul că legătura cu Miriam fusese într-adevăr o afecțiune sinceră, şi că deci nu era drept să se lepede de obligația ce o avea față de ea.

— Miriam mă iubea cu adevărat, îşi spuse Hilda strivită de remuşcări, iar eu am părăsit-o în clipele cînd avea cea mai mare nevoie de mine.

Miriam o iubea sincer ; iar afecțiunea pe care firea caldă, tandră şi generoasă o trezise în sufletul mai rezervat şi mai potolit al Hildei nu era cu nimic mai puțin înflăcărată. De fapt, nu se stinsese nici acum ; pentru că o parte din chinurile pe care le îndurase Hilda nu erau decît lupta şi zvîrcolirile propriei sale sensibilități, care mai tînjea şi acum după prietena ei. Şi la prima încurajare se trezi din nou şi, cu strigăte agonizante, protestă împotriva nedreptății ce i se făcuse.

Insistînd asupra abaterilor de care se credea vinovată față de prietena ei — spunem ,,se credea" pentru că nu adoptăm fără î-ezerve punctul de vedere al Hildei, ci mai degrabă considerăm că făcea o eroare minată de propriile ei sentimente — îşi aduse pe neaşteptate aminte de un pachet sigilat pe care i-l încredințase Miriam. l-l dăduse însoțit de rugămintea de a-l păstra cu grijă şi în taină, iar în cazul cînd nu l-ar fi luat înapoi, după un timp, era de datoria ei să-l ducă la adresa indicată. Hilda uitase de pachet sau mai bine zis alungase din minte gîndul împreună cu celelalte gînduri legate de Miriam.

Dar aducîndu-şi acum aminte de el şi de faptul că Miriam insistase să-l predea la o anumită dată, Hilda urcă în grabă scările turnului, temîndu-se să nu fi trecut sorocul.

Nu, încă nu bătuse ceasul, dar era pe punctul de-a bate. Hilda citi instrucțiunile scrise într-un colț al plicului şi descoperi că în cazul în care Miriam lipsea din Roma, trebuia să ducă pachetul la destinație chiar în ziua aceea.

— Era cît pe-aci să nu-mi țin promisiunea ! îşi spuse Hilda. Şi cum ne-am despărțit pentru totdeauna, ea devine tot ațit de sacră după cum este şi rugămintea făcută pe patul de moarte. N-am vreme de pierdut.

Aşa că Hilda o pomi pe înserat spre partea oraşului unde se află palatul Cenei. Ducînd o viață singuratică, sentimentul de încredere în sine era atît de puternic, de simplu şi de firesc, prinsese rădăcini atît de adînci odată cu trecerea timpului, încît Hildei nu-i trecea mai niciodată prin minte că ar pute-o pîndi vreun pericol.

în această privință se deosebea de celelalte femei, deşi obiceiurile şi felul de-a fi din țara ei de baştină produc adeseori femei ce înfruntă lumea cu un curaj blînd, femei care descopăr că tradiția a exagerat în mod absurd primejdiile ce te aşteaptă în viață. în nouăzeci şi nouă de cazuri teama femeilor este cu totul

gratuită. Aşa cum stau lucrurile în momente de pericol sau în situații critice, femeile sînt chiar în mai mare siguranță decît bărbații. Şi ar putea fi şi mai sigure dacă s-ar încrede mai mult în spiritul cavaleresc al bărbaților. în toate hoinărelile ei prin Roma, Hilda circulase la fel de nestînjenită ca pe străzile binecunoscute din satul ei din Noua Anglie, unde fiecare figură îi era familiară. Trecea de parcă ar fi fost invizibilă şi oarbă pe lîngă tot ce era rău, necinstit şi odios în oraşul ăsta imens şi corupt. îşi dădea tot atît de puțin seama de răul ce mergea alături de ea, fără s-o înghiontească sau să-i stea în cale, după cum materia brută nu poate să împiedice înaintarea spiritului. Aşa se explică faptul că oricît de rea se spune c-a devenit lumea, nevinovăția continuă să-şi creeze un paradis în jurul ei, în care păcatul nu poate pătrunde.

Expediția în care a pornit a dus-o pe Hilda în partea cea mai coruptă şi mai respingătoare a oraşului, cel puțin din punct de vedere al aspectului. în imediata apropiere se aflǎ ghetoul unde mii de evrei înghesuiți claie peste grămadă într-un spațiu restrâns şi mizer te fac să te gindeşti la viermii ce colcăie într-o bucată de brînză stricată.

Hilda trecu pe la marginea acestei zone, fără să calce însă dincolo de hotar. Dar şi străzile din imediata vecinătate erau asemănătoare. Case afumate şi hidoase se înălțau masive din ruinele unor vremuri apuse ; fără grație şi lipsite de un plan, asemeni unei cocioabe pe care şi-ar ridica-o un amărît, ornamentate totuşi ici şi colo cu cîte o arcadă la intrare, o cornişă, o coloană, sau o ogivă, vrednice să împodobească un palat. Poate că multe din casele astea au fost odată nişle palate, ce mai păstrează şi azi urmele jalnice ale fostei măreții. Murdăria atotstăpînitoare era aşternută pe străzile înguste şi încrustată pe fațadele ponosite ale clădirilor înalte, de la temelie ipină la acoperiş ; zăcea în praguri, te privea prin geamuri şi prindea viață în copiii care păreau să se fi născut din ea. Tatăl le era soarele, iar mama — un pumn de noroi din Roma.

Ar merita cercetat dacă locuitorii anticei Rome erau oameni la fel de murdari ca urmaşii lor, pe care-i întîl- nim pretutindeni în oraş. Parcă pluteşte un blestem peste locurile unde au trăit aceşti stăpîni ai lumii, sau peste părțile lumii pe care le-au legat de istoria lor şi le-au făcut astfel renumite ; un blestem de neşters moştenit de la o generație la alta, -ce-i îndeamnă pe urmaşi să pîngărească orice templu, coloană, palat în ruine sau arc triumfal ce le stă în cale, sau orice alt monument construit de romani. Ar putea fi o trăsătură clasică, transmisă fără întrerupere din generație în generație, poate cu unele îmbunătățiri aduse de civilizația creştină. Se prea poate ca Cesar să fi călcat pe străzi încă şi mai înguste şi mai murdare, în drumul său spre Capitoliu, decît cele din Roma modernă.

Fiind vorba de locuința tatălui Beatricei, vechiul şi sumbrul palat al Cencilor, o interesa foarte mult pe Hilda dar nu îndeajuns ca s-o facă să nu țină seama de aspectul descurajant al exteriorului şi să-şi ia inima în dinți ca să-i treacă pragul. În piața prăpădită de alături nu găsi decît o bătrînă ce vindea

castane coapte şi seminţe de dovleac ; ea îi aruncă o privire tăioasă Hildei şi o întrebă dacă nu cumva s-a rătăcit.

— Nu, zise Hilda, caut palatul Cenei.

— E cel de colo, frumoasă signorina, răspunse matroana. Dacă cumva vreţi să trimiteţi pachetul pe care văd că-l aveţi în snînă, nepotul meu Pietro o să dea fuga cu el pentru cîţiva gologani. Palatul Cenci e un loc nepotrivit pentru fetele tinere.

Hilda ii mulţumi bătrînei, explicîndu-i însă că trebuie să predea chiar ea pachetul. Se apropie de faţada palatului, care în ciuda imensităţii arăta jalnic, fiind un loc pe care graţioasa umbră a Beatricei nu l-ar fi bîntuit decît dacă ar fi fost obligată de ursită. La intrare nişte soldaţi aruncară priviri pline de aprobare spre tânăra anglo-saxonă cu părul castaniu şi tenul alb, priviri ce nu aveau nimic necuviincios în ele. Hilda începu să urce scările, trei etaje înalte, pînă la uşa unde avea să înmî- neze hachetul.

CAPITOLUL XLIII

STINGEREA UNEI CANDELE

HILDA ŞI SCULPTORUL se înţeleseseră să viziteze Galeriile Vaticanului a doua zi după întâlnirea de la atelier. Ca urmare, Kenyon s-a grăbit să ajungă acolo şi a cutreierat o sală după alta, fără însă să-şi întîlnească prietena. Chipurile de marmură ce se aliniază fără sfîrşit de-a lungul pereţilor păstrîndu-şi calmul prin vicisitudinile adunate în decursul a douăzeci de veacuri, nu arătau nici cea mai mică înţelegere pentru dezamăgirea lui, iar el trecea prin faţa acestor comori şi minunăţii ale artei antice cu indiferenţa faţă de sculptură demonstrată de cineva care se află într-o stare de agitaţie. Cioplite într-o substanţă atît de rece şi de pură, extrăgîndu-şi vitalitatea mai mult din gîndire decît din pasiune, aceste opere se cer privite prin1r-un mediu perfect transparent.

Şi unde mai pui că sculptorul contase atît de mult că-şi va putea confrunta observaţiile cu percepţiile pline de sensibilitate ale Hildei, în privinţa a două sau trei statui despre care discutaseră împreună, încît absenţa ei îi făcea vizita inutilă. Cînd două inteligenţe dotate cu mult discernămînt, diferite totuşi, se apleacă împreună asupra unui poem, sau admiră un tablou sau o statuie trăiesc o experienţă plină de încîntare şi de folos. Chiar dacă nici una din ele nu-şi exprimă părerea, viziunea fiecăreia capătă adîncimi noi, iar înţelegerea devine mult mai cuprinzătoare ; aşa încît dacă misterul lăuntric al unei opere de geniu a rămas ascuns uneia dintre ele, i se va dezvălui de îndată ce se vor afla împreună. Lipsit de acest ajutor, Kenyon nu văzu la Vatican nimic în plus de ceea ce văzuse de-o mie de ori, şi încă în condiţii mai bune.

Cuprins de fiorul îngheţat al dezamăgirii, îi trecu prin minte gîndul că s-a dăruit unei arte lipsite de căldură, în acea clipă îşi puse întrebarea dacă sculptura reuşeşte vreodată să îndulcească şi să încălzească materialul pe care-l mînuieşte ; şi dacă marmura sculptată e altceva decît o simplă bucată de calcar ; şi dacă Apollo din Belvedere însuşi mai are altă valoare

în afară de frumusețea fizică ; şi dacă nu se pot aduce unele critici chiar acestei Calități general recunoscute. înainte ori de cîte ori aruncase priviri fugare acestei statui, fusese impresionat de ceva eteric şi dumnezeiesc, însuşiri dispărute acum.

Nimic nu-i era pe plac, în afară poate doar de grupul Laocoon, care. în agonia lui nemuritoare, i se înfățişă lui Kenyon ca simbolizînd lupta îndelungată şi cruntă pe care o dă omul, prins în meandrele complicate ale eroarei şi răului — cei doi şerpi care pînă la urmă, fără un ajutor divin, il vor sugruma pe el şi pe fiii lui. Ceea ce admira în mod deosebit la statuie era calmul straniu ce învăluia această înfruntare înverşunată ; era ca furia mării potolită de imensitatea ei ori ea tumultul Niagarei care încetează să mai fie tumult pentru că durează o veşnicie. Tot aşa în Laocoon, groaza unei clipe reprezenta soarta unor veacuri fără de sfîrşit. După părerea lui Kenyon grupul întruchipa triumful sculpturii, realizînd repaosul, esențial pentru această artă. în momentul culminant al efortului clocotitor ; de fapt, dacă acum era deosebit de receptiv la măreția înfricoşetoare cîl şi la morala tristă ce se desprindea din această operă, era tocmai urmarea stării de melancolie, cu care nu prea era obişnuit. Nici chiar Hilda n-ar fi putut să-l ajute să înțeleagă mai deplin statuia.

Mult mai" deprimat decît s-ar fi cuvenit să fie din pricina dezamăgirii pe care o tăinuise, Kenyon, se duse la atelier şi se apucă să lucreze o bucată mare de lut. Nu trecu mult pînă să-şi dea seama că iscusința de-a modela ¡1 părăsise pentru moment. Aşa c-o porni din nou să colinde străzile neprimitoare ale Romei, plim- bîndu-se în sus şi în jos pe Corso, unde la ora asta din zi abia dacă-ți puteai croi drum printre trecători şi gură-cască. În îmbulzeală un penitent îl atinse pe sculptor.

Era o siluetă înveşmîntată în alb, cu chipul ascuns de-o mască fără trăsături, prin găurile căreia ochii aruncau sclipiri greu de identificat. Astfel de siluete bizare şi lipsite de orice identitate pot fi adeseori văzute în oraşele italiene alunecînd de-a lungul străzilor ; de obicei sînt persoane de rang, ce-şi părăsesc palatele, distracțiile, pompa şi mîndria şi îmbracă timp de cîteva luni veşmîntul penitentului, ca să ispăşească o fărădelege sau mulțimea păcatelor mărunte adunate într-o viață mondenă. Obiceiul e să ceară de pomană, şi uneori durata penitenței e determinată de timpul în care reuşeşte să adune o anumită sumă de bani din obolurile mărunte cu care fiecare trecător îşi demonstrează mila. Banii strînşi sînt donați în scopuri religioase sau de binefacere ; aşa că profitul de care au parte e strîns legat de un bine făcut semenilor. Siluetele astea te înfioară şi te înspăi- mîntă nu atît din pricina ciudățeniei veşmintelor, cît mai ales datorită misterului pe care-l poartă cu ele şi sentimentului că dincolo de veşmint se ascunde un păcat mărturisit.

De data asta, însă, penitentul nu-i ceru de pomană lui Kenyon ; timp de un minut sau două, au stat față în față şi ochii de dincolo de mască au întîlnit privirea sculptorului. în clipa în care erau să fie despărțiți de mulțime, penitentul îi vorbi, cu un glas care i se păru cunoscut lui Kenyon, deşi din pricina vălului

de penitență prin care pătrundea, suna straniu, venind parcă din depărtări.

— Eşti mulțumit, signore ? îl întrebă penitentul din norul în care era învăluit.

-— Da, sînt, răspunse Kenyon. Dumitale cum îți merge?

Dar dusă mai departe de mulțimea ce se îmbulzea, masca nu-i răspunse nimic.

Sculptorul urmări cu privirea silueta şi se simți o clipă îndemnat s-o urmărească şi să reia conversația întreruptă ; îi trecu însă prin minte că există o interdicție sacră (sau, cum am putea-o numi mai corect ?, o etichetă de neîncălcat) ce opreşte recunoaşterea persoanelor care se hotărăsc să poarte vălul penitenței.

— Ce ciudat ! se gîndi Kenyon. Sînt sigur că era Donatello ! Ce poate să-l aducă la Roma, unde amintiri atît de chinuitoare sînt desigur readuse la viață şi unde prezența lui nu poate fi lipsită de primejdie ? Şi Miriam ! Oare să-l fi însoțit pînă aici ?

îşi văzu mai departe de drum, gîndindu-se la imensa schimbare a lui Donatello față de zilele de voioşie şi de candoare cînd tînărul italian de curînd venit la Roma, începuse să-şi dea vag seama că zîmbetul luminos şi cald al lui Miriam îi dăruia o fericire mai intensă decît cunoscuse vreodată. Maturizarea sufletească a prietenului său, proces la care sculptorul putea spune că asistase, nu reuşea să compenseze marea pierdere — sacrificarea bucuriilor simple pierite pentru totdeauna. Dispăruse de pe fața pămîntului o făptură cu o vigoare întîlnită doar în antichitate ; iar în locul ei apăruse un bărbat chinuit, apăsat de remuşcări ¡ce trebuia să se amestece printre milioanele de alți bărbați turnați după acelaşi tipar comun.

Întîlnirea întîmplătoare cu Donatello — Faunul voios din imaginația şi din amintirea lui, devenit penitent îndurerat — a fost sortită să întunece şi mai mult norul ce se abătuse peste sufletul sculptorului. L-a făcut să-şi închipuie, aşa cum facem de obicei cînd ne lăsăm copleşiți de necazuri ce nu se întind nici măcar cu o palmă dincolo de sfera noastră, că lumea întreagă devenea tot mai tristă. întîlnirea dobîndi aspectul sinistru al unui semn rău, deşi nu-şi putea da seama ce necaz ar putea prevesti.

De n-ar fi fost cuprins de un fel de iritare, sentiment pe care îndrăgostiții îl cunosc prea bine, de-o indignare lipsită de noimă ce se străduie să se răzbune pe ființa iubită şi pe propriul suflet, pentru neînțelegeri de care nici unul nu e vinovat, Kenyon s-ar fi dus fără întîr- ziere la atelierul Hildei, s-o întrebe de ce n-a venit la întîlnire. Dar întrevederea de azi era menită să-i ofere atîtea bucurii imediate şi să aibă urmări atît de importante pentru viitorul lui, încît eşecul lamentabil îl făcuse să-şi piardă total cumpătul. Era supărat pe biata Hilda şi-o învinovățea fără măcar să-i fi cerut explicații ; era supărat pe el însuşi şi astfel^ îl condamna pe acest din urmă vinovat la cea mai grea pedeapsă pe care o avea la dispoziție ; era supărat pe ziua ce se scurgea pe

lîngă el şi care nu se folosea de ultimele ei ore ca să repare dezamăgirea ce i-o adusese dimineața.

Ca să spunem adevărul, sculptorul intenționase., să-şi încerce norocul în cursul întrevederii din Galeriile Vaticanului. Rătăcind cu Hilda de-a lungul galeriilor mărginite cu idealuri de frumusețe, avea de gînd să abordeze tema pe care îndrăgostiții o discută de obicei pe ulițele satului, pe cărările din pădure, pe malul mării sau bătînd străzi tixite de lume : n-are prea mare importanță unde o discută de vreme ce e sigur că de-a lungul drumului se vor deschide trandafiri împurpurați şi sub paşii lor vor înflori mărgăritare şi violete dacă vorba rostită va găsi ecou. Era hotărît să afle dacă bunăvoința ce i-o arăta Hilda era mărturia rară a unei preferințe, sau doar parfumul amețitor răspîndit de făptura ei menit deopotrivă şi altor prieteni. Ar fi vrut să încerce s-o ia captivă pe această ființă sinceră şi neînfricată în inocența ei şi s-o zăvorască în inima lui, ca acolo să se poată bucura în voie de o libertate mai mare decît cea pe care o poate întîlni în lumea largă.

Trebuie să recunoaştem că nu era uşor să vadă cum peste o zi ce trebuia să fie atît de luminoasă, se pogorîse vălul întunecat al unui apus de iarnă, şi că se trezise exact unde fusese şi ieri, avînd în plus sentimentul că i-a ieşit în cale un obstacol stupid care-l înfrînsese înainte de a-i oferi prilejul să-i reziste. Sperase atîta de la orele care tocmai se stingeau încît i se părea că nici o altă zi nu-i va putea reînvia speranțele însorite.

Ținînd seama de împrejurări, credem că sculptorul n-ar fi putut face ceva mai bun decît să ia cina la Cafe Nuovo şi să bea o sticlă de Montefiascone tînjind, în acest răstimp, după o cupă sau două de Rază de soare, de la Monte Beni. Acela ar fi fost tocmai vinul indicat să vindece melancolia unui îndrăgostit, pentru că i-ar fi iluminat sufletul cu raze calde şi irizate, oferindu-i speranțe vagi, prea eterice ca să fie cercetate şi respinse de dispoziția lui morbidă.

Cum sticla de Montefiascone nu i-a schimbat cu nimic starea, s-a dus la Teatro Argentino şi s-a aşezat trist să privească comedia italiană, ce-ar fi trebuit cît de cît să-l bine-dispusă pentru că era plină de mişcare şi de vioiciune, stîrnind rîsul tuturor spectatorilor. Sculptorul părăsi teatrul înainte de terminarea spectacolului, tot atît de trist pe cît intrase.

În timp ce-şi căuta drum prin hățişul de străzi înguste, care'te pun în dificultate în partea asta a oraşului, o trăsură trecu pe lîngă el. Mergea repede dar nu îndeajuns de repede ca el să nu poată distinge, la lumina unei lămpi cu gaz, chipul dinăuntru ; cu atît mai mult cu cît chipul sta aplecat înafară,. părînd că-l recunoaşte, în timp ce o mînă scoasă pe geam îi făcea semne să se apropie. La rîndul său, Kenyon, recunoscu fără întîrziere chipul şi se grăbi spre trăsura ce se oprise

— Miri am, tu la Roma ? exclamă el. Şi prietenii tăi să nu ştie nimic ?

— Eşti mulțumit ? îl întrebă ea.

Auzind exact aceleaşi cuvinte pe care i le adresase şi Donatello, cu cîteva ore în urmă, de sub masca penitentului, sculptorul se sperie. Neliniştea din sufletul lui, ceva anume în vocea lui Miriam, ori faptul, ce i se părea atît de inexplicabil, că ea se afla acolo, îl făcură să considere întîlnirea un semn rău.

— Sînt mulțumit, cel puțin aşa cred, răspunse el cu o umbră de indoială în glas. N-am nici un necaz, doar dacă n-ai tu să-mi comunici ceva.

O privi cu şi mai mult interes pe Miriam şi începu să se întrebe dacă într-adevăr vorbea cu ea. E drept că avea în față trăsăturile ei frumoase, ovalul pe care-l studiase de nenumărate ori, cu discernămîntul ce-l au percepțiile unui sculptor, ca să mai aibă vreo îndoială c-ar fi chiar chipul lui Miriam. Dar simțea o schimbare de a cărei proveniență nu-şi putea da bine seama ; poate că nu era decît îmbrăcămintea, care, în ciuda luminii difuze arăta mult mai bogată decît veşmintele simple pe care le purta ele obicei. După părerea lui efectul se datora unei pietre prețioase pe care-o purta pe piept ; nu era un diamant, ci o piatră care sclipea cu slicliri roşii şi limpezi ca stelele pe cerul sudic. într-un fel această lumină colorată părea că emană de la ea, ca şi cum tot ceea ce fusese pasionat şi strălucitor în firea ei i se cristalizase pe piept şi sclipea cu mai multă strălucire ca oricind, vibrînd în armonie cu o emoție anume ce-i stăruia în suflet.

Desigur că nu putea exista nici cel mai mic dubiu că era Miriam, prietena sa artistă, ce petrecuse atîtea ore plăcute cu el şi cu Hilda, şi pe care o văzuse ultima oară la Perugia, înclinîndu-se alături de Donatello sub bine- cuvîntarea papei. Trebuie să fie aceeaşi Miriăm ; dar cu sensibilitatea lui, sculptorul percepu ceva diferit în comportarea ei ce-l impresionă mai mult decît ar fi fost firesc pentru ceva venit din afară. îşi aminti de poveştile care circulau prin Roma pe vremea cînd Miriam îşi făcuse prima apariție ; că n-ar fi fost cu adevărat artistă, ci fiica unor nobili sau bogătpşi, care de dragul unei schimbări, se juca doar de-a cîştigatul existenței şi de-a lupta cu viața ; că ieşise din sfera ei doar ca un interludiu, ca o prințesă care coboară din caleaşca aurită ca să se plimbe pe un drum de țară. Şi acum, la sfîrşitul unei piese în care iubirea şi moartea şi-au jucat rolul, îşi reluase adevărata ei identitate.

— Vrei să-mi spui ceva ? strigă el iritat, pentru că nu există ceva care să-ți creeze vibrații mai neplăcute pentru nervi decît o oarecare ambiguitate pe care o percepi la ființele sau stările de lucruri care-ți sînt familiare. Vorbeşte, pentru că şi nervii şi răbdarea mi-au fost puse azi la grea încercare.

Miriam îşi duse degetul la buze, vrînd parcă să-i atragă atenția lui Kenyon că nu era singură. Şi într-adevăr, în clipa aceea el îşi dădu seama că în trăsură, alături de ea, era o persoană pe care n-o putuse vedea pînă acum ; părea să fie un bărbat, cu o față măslinie aşa cum au italienii, dar sculptorul nu-i zări decît vag chipul şi acesta nu i se păru cunoscut.

— Nu pot să-ți spun nimic, răspunse ea, şi, apleeîndu-se mai mult prin fereastră, îi şopti, semănînd acum

mai mult cu Miriam pe care o ştia de pe vremuri decît cu cea de-acum cîteva clipe : tine minte : cînd o să se stingă candela, să nu disperi.

Trăsura o porni mai departe, lăsîndu-l pe Kenyon să mediteze la întîlnirea ce mu-i satisfăcuse curiozitatea şi al cărei unic rezultat părea să fie faptul că adîncise presimţirile negre care-l chinuiau. De ce se aflau Donatello şi Miriam în Roma, unde după toate probabilităţile nici imul din ei nu era în siguranţă ? Şi de ce i se adresaseră şi unul şi altul cu o întrebare din care putea deduce că ştiu de o menoricire ce s-a abătut asupra capului său, fără ca el să-şi dea seama, ori că-l pîndeşte în viitorul apropiat.

„Sînt un lasă-mă să te las, mormăi Kenyon pentru sine, un om slab şi fără vlagă, lipsit de energie şi promptitudine ; altfel nici Donatello şi nici Miriam nu mi-ar fi scăpat aşa ! Amîndoi îşi dau seama că mă pîndeşte o mare nenorocire. Oare cînd o să aflu şi eu ce anume ?"

în sfera îngustă în care se învîrtea sculptorul nu putea fi vorba decît de-o singură nenorocire ; dar nici măcar acestui unic rău nu-i putea da o formă definită ; simţea doar că trebuie să fie ceva în legătură cu Hilda.

Aruncînd deoparte orice ezitări bolnăvicioase şi renunţînd la jocul de-a v-aţi ascunselea cu propriile lui dorinţi, de care se lăsase condus întreaga zi, o porni grăbit spre Via Portoghese. Curînd ajunge în apropierea palatului vechi cu turnul masiv ce se înălţa în noaptea înnourată ; cam de la jumătate în sus turnul dispărea privirilor, pentru a se lăsa văzut din nou mult mai sus în apropierea candelei ce scînteia în vîrf. Deşi era slabă şi înconjurată de un întuneric adinc, raza asta plăpîndă aducea multă lumină în gîndurile înnegurate ale lui Kenyon ; pentru că amintindu-şi ultimele cuvinte rostite de Miriam, îl stră- fulgeră prin minte gîndul că ar putea găsi candela stinsă.

Şi chiar în timp ce privea la ea asemeni marinarului ce se lasă în voia unei stele călăuzitoare, flacăra pîlpîi, scăzu, seînteie din nou, ca să se stingă în cele din urmă, lăsînd meterezele turnului Hildei în beznă. Pentru prima oară ele veacuri, flacăra legendară şi sacră, ce lumina unul din cele mai înalte altare ale Romei, încetă să mai ardă.

CAPITOLUL XLIV

ALTARUL PĂRĂSIT

KENYON ŞTIA prea bine că deşi era protestantă fervența şi fiică de puritani, Hilda vedea în acest altar ceva sacru. îşi dădea seama de sentimentul profund de responsabilitate atît pămîntescă cît şi religioasă, imprimat în conştiința ei din clipa în care ocupă camera din vîrful turnului şi preiuă misiunea de-a veghea asupra candelei. Era atîta precizie şi siguranță în toate acțiunile Hildei ce aveau o cîL de mică legătură cu binele sau cu răul, încît te puteai bizui, fără nici cea mai mică ezitare, că atîta vreme cît era în viață şi se putea cățăra pe trepte, candela va fi îngrijită, tot aşa cum erai încredințat că soarele va răsări miine cu aceeaşi strălucire ca astăzi.

Sculptorul nu-şi putea crede ochilor văzînd că flacăra pîlpîie şi se stinge. De bună seamă că-l înşelau privirile. De vreme ce lumina nu mai reapăru se vede că o pală de fum sau un val gros de ceață se abătuse asupra turnului cenuşiu nemaipermițînd celor de jos să vadă flacăra. Ba nu ! Pentru că tocmai deasupra contraforturilor întunecate zări o stea. în clipa în care vîntul risipi o fişie de nori ; concentrîndu-şi încă şi mai mult privirile putu să vadă chiar altarul întunecat. Nimic nu mai învăluia turnul şi nici privirea lui nu putea fi de vină. Flacăra consumase tot uleiul şi acum se stinsese. Dar uncie era Hilda ?

Un bărbat înfăşurat într-o pelerină trecu din întîm- plare pe acolo iar Kenyon —- gata parcă să nu se mai încreadă în propriile-i simțuri dacă putea primi mărturii mai verosimile în sens contrar — apelă la el.

— Fii amabil, signore, i se adresă, aruncă-ți privirea spre vîrful turnului aceluia şi spune-mi dacă vezi cumva candela arzînd în fața altarului Fecioarei.

— Candela, signore ? întrebă bărbatul înainte de a-şi ridica privirea. Candela ce arde de patru sute de ani ! Cum ar fi cu putință să nu ardă acum ?

— Priveşte ! îl îndemnă sculptorul tulburat.

Cu o îngăduință binevoitoare față de ceea ce i se părea toana unui străin excentric, italianul îşi ridică indiferent privirile ; dar cînd observă că nu mai licăreşte, îşi aruncă brațele spre cer cu o expresie vie de uluire şi panică.

— S-a stins candela ! strigă el. Candela ce arde de patrusute de ani ! Asta anunță, sigur, o mare nenorocire ; şi-ar fi bine, signore, să plecăm cît mai repede de aici, ca nu cumva să se prăbuşească turnul peste noi. Mi-a spus cîndva un preot că dacă Fecioara şi-ar întoarce privirile de la noi şi candela s-ar stinge, vechiul Palazzo del Torre s-ar scufunda în pămînt cu toți cei ce locuiesc în el. O să se prăvălească înainte de ivirea zorilor !

Necunoscutul se îndepărtă numaidecît de locul blestemat ; Kenyon însă — care n-ar fi avut nimic împotrivă să vadă cum turnul se năruie sub privirile lui cu condiția ca Hilda să fi fost în siguranță — se hotărî, deşi era atît de tîrziu, să facă totul ca să se convingă dacă era în porumbarul ei.

După ce trecu pe sub arcada de la intrare ■— care, aşa cum se întîmplă de obicei cu intrările din Roma, era la fel de

accesibilă la miezul nopţii ca în plină zi — bîjbîi pînă la scara largă şi, aprinzîndu-şi o luminare de ceară, urcă sumedenia de trepte pînă la uşa Hildei. Cum ora era atît de nepotrivită, avea de gînd doar să bată la uşă şi de îndată ce i s-ar fi răspuns, să se retragă lăsînd explicaţiile şi scuzele pentru un moment mai potrivit. Ajuns la înălţimea unde era convins că tînăra dormea păzită de îngeri, deşi se părea că Fecioara îşi întrerupsese veghea, ciocăni uşurel, bătu mai insistent — apoi izbi cu pumnii în uşă cuprins de îngrijorare. Nu primi nici un răspuns ; era limpede că Hilda nu era ocolo.

După ce se asigură că aşa stăteau lucrurile, Kenyon coborî scările, oprindu-se la fiecare etaj şi bătînd la uşa apartamentelor fără să se gîndească cui anume îi tulbură somnul, atît de mare îi era dorinţa să afle unde fusese văzută fata ultima oară. Dar fiecare uşă încuiată suna a gol, aşa cum nu se întîmplă cu uşa nici unei încăperi sau locuinţe, mică sau mare, cînd baţi în ea cu degetele sau cu ciocanul, atîta vreme cît înăuntru există viaţă care s-o împiedice să cadă în paragină.

Într-un singur loc, Ja parter, sculptorul avu impresia că aude un foşnet în dosul uşii ca şi cînd cineva ar fi tras cu urechea. Spera cel puţin să se deschidă mica ferăstruică cu gratii, prin care menajerele din Roma îi cercetează cu grijă pe cei ce bat, probabil dintr-o teamă, devenită tradiţională, de a nu lăsa să intre un hoţ sau vreun asasin. Dar nici măcar aceasta nu se deschise ; şi nici nu mai auzi a doua oară foşnetul ; aşa că sculptorul ajunse la concluzia că tensiunea nervoasă în care se afla îi înşela simţurile, cum păţim adeseori cînd ţinem neapărat să vedem sau să auzim ceva.

Nu-i rămînea altceva de făcut decît să plece abătut şi să aştepte binele sau răul pe care avea să i-l dezvăluie lumina zilei.

A doua zi dimineaţa devreme Kenyon se întoarse în Via Portoghese, înainte ca razele piezişe ale soarelui să fi coborît pînă la jumătatea turnului cenuşiu. în timp ce se apropia de baza lui, văzu porumbeii adunaţi cu toţii pe partea însorită a meterezelor, iar o pereche — probabil prietenii preferaţi ai Hildei sau confidenţii secretelor ei celor mai tainice, dacă Hilda avea asemenea secrete — ţîşniră în jos, de parcă ar fi vrut să i se lase pe umăr. Dar deşi fără îndoială că l-au recunoscut, erau prea sfielnici ca să îndrăznească să-i facă o asemenea demonstraţie. Kenyon îi urmări eu privirile în timp ce se înălţau, sperînd c-au venit să-i dea de ştire că tînăra e în siguranţă şi că-i va putea zări silueta zveltă, pe jumătate ascunsă de metereze, îngrijindu-se de candela stinsă din faţa altarului Fecioarei, aşa cum alte tinere se ocupă de treburile mărunte dintr-o. gospodărie. Spera 260 să-i vadă chipul dulce şi plin de gingăşie apiecîndu-se zîmbind spre el, de sus, din înălţimea cerului, de parcă şi-ar fi luat zborul într-acolo pentru o zi, două ca să-şi viziteze rudele, dar fusese din nou atrasă spre pămjnt de vraja unei iubiri nedestăinuite.

Privirile lui însă n-au primit binecuvîntarea unei asemenea viziuni sau realităţi ; iar porumbeii nu-şi fluturau grăbiţi aripile nerăbdători să-i împărtăşească prietenului Hildei o veste bună, ci îndemnaţi de o nelinişte pe care (nu ştiau cum să şi-o

exprime. Ca şi el, n-aveau habar unde dispăruse prietena lor căreia îi duceau lipsa şi erau la fel de dezorientați şi de descurajați, părîndu-li-se că viețile lor eterice şi însorite îşi pierduseră farmecul acum cînd ea nu mai era printre ei.

Lui Kenyon i-a fost mult mai uşor să-şi desfăşoare cercetările în aerul proaspăt al dimineții decît în noaptea dinainte ; chiar dacă unii auziseră prin somn vacarmul pe care-l făcuse, se mulțumiseră, morocănoşi şi buimăciți să-i arunce nişte sudălmi în chip de răspuns şi să se întoarcă apoi pe partea cealaltă văzîndu-şi mai departe de somn. Nu renunțăm cu uşurință la vise decît pentru o realitate de care sîntem strîns şi intim legați. Lumea pestriță ce locuia la parterul vechiului turn ca şi în părțile mai întinse ale palatului era acum gata să-i spună lot ce ştie, şi chiar să înflorească mult realitatea. Ca urmare a amabilității lor, a istețimii vioaie şi pătrunzătoare italienii revărsau peste el un şuvoi de presupuneri plauzibile exprimîndu-şi cu aceeaşi bogăție de cuvinte interesul pentru Hilda cea dispărută. La un popor mai puțin expansiv, vorbele lor ar fi exprimat hotărîrea de-a porni fără zăbavă în căutarea ei pe mare şi pe uscat, de a nu afla odihnă pînă ce nu o vor găsi. Pentru cei ce le rosteau, însă, nu erau decît o cale de a-şi exprima bunele intenții şi, ca atare, reprezentau doar ceva mai mult decît indiferența. Bineînțeles că mulți dintre ei aveau o afecțiune adevărată pentru tînăra gingaşă şi timidă, cu părul castaniu, ce venise în zbor dintr-o țară îndepărtată că să poposească în turnul lor, unde nu se însoțise decît cu porumbeii. Dar ei îşi cheltuiau întreaga energie în exclamații, mulțumindu-se să lase inițiativa pe seama lui Kenyon şi a Fecioarei, care era direct interesată ca tînăra ce se dedicase cu atîta devotament păstrării candelei aprinse să nu pățească vreun rău.

Într-un imobil din Paris, oricît de mulți locatari ar avea, portăreasa, nelipsită de la intrare, ştie fără greş cine şi cînd vine sau pleacă. În Roma, însă, cu rare excepții, intrarea principală şi scările unei case sînt tot atît de puțin păzite ca şi strada, devenind un soi de prelungire a acesteia. Aşa că sculptorul nu putea nădăjdui să afle amănunte despre Hilda decît de la martori întâmplători.

Cercetând mai profund afirmațiile acestor oameni, ieşi au la iveală mărturii diferite în legătură cu timpul de cînd nu mai fusese văzută tînăra. Unii spuneau că trecuseră patru zile de cînd nu mai dăduse nici un semn de viață ; o englezoaică de la catul al doilea al palatului înclina să creadă că o întâlnise în dimineața precedentă, cu un bloc de schițe în mînă. Cum n-o cunoştea personal pe tânără, nu-i acordase prea mart atenție şi s-ar fi putut să facă o confuzie. Un conte de la etajul superior era absolut sigur că o salutase pe Hilda în gangul de la intrare după-amiaza, cu două zile în urmă. O bătrînă care se îngrijise mai înainte de altar, limpezi oarecum lucrurile afirmînd că deşi rezervorul de ulei era destul de mare, trebuie să umpli candela cel puțin odată la trei zile.

Pe scurt, deşi au fost destule alte mărturii care să-l încurce, Kenyon :n-avea nici o siguranță că ar fi fost văzută mai

devreme de trei după-amieze în urmă, cînd un vînzător de fructe o zărise ieşind de sub arcadă, cu un pachet sigilat în mînă. După cîte îşi putea da seama, trebuie să fi fost cam la o oră după ce Hilda plecase de la atelierul sculptorului, unde căzuseră de acord să se întâlnească a doua zi la galeriile Vaticanului. Trecuseră, aşadar, două nopţi de cînd tînăra nu mai fusese văzută.

Uşa ce ducea la încăperile Hildei era încuiată ca şi în noaptea precedentă : dar Kenyon o căută pe soţia celui care le subinchiria şi reuşi s-o convingă să-l lase să intre folosindu-se de dublura cheii, pe care isteaţa femeie o avea în păstrare. Intrînd în cameră, sculptorul a fost. impresionat de curăţenia şi de simplitatea feciorelnică şi plină de graţie ce domnea pretutindeni, obligîndu-l. să remarce că e adăpostul unui suflet curat, în care evlavia şi dragostea de frumos se contopeau.

Voinica matroană romană îl conduse apoi pe sculptor printr-un coridor îngust şi dădu de perete uşa unei încăperi micuţe, în pragul căreia el se opri cu pioşenie. înăuntru se afla un pal acoperii cu o cuvertură albă, înconjurat pe toate părţile de draperii ca neaua, atît de îngust că doar o făptură zveltă s-ar fi putut odihni în el. La vederea acestui alcov retras, eteric şi plin de prospeţime, inima iubitului tresăltă de parcă o parte din visele Hildei pluteau în aer ea să-l facă fericii măcar şi pentru o clipă. Sentimentul pierderii ei îl trezi însă la realitate cu o durere adîncă şi chinuitoare.

— Priviți signore, îl îndemnă matroana. Iată scărița pe care urca signorina pentru a vedea de candela Sfintei Fecioare. Ar fi meritat să fie catolică, pentru devotamentul cu care se străduia s-o țină aprinsă ; sînt sigură că Fecioara va interveni pentru ea, ținînd seama de pioşenia cie care a dat dovadă, chiar dacă e o eretică. Numai sfinții din ceruri ştiu ce-o să se întimple cu palatul, acum că s-a stins candela ! Vreți să urcați şi pe metereze, signore să vedeți dacă n-a lăsat acolo nişte urme ?

Sculptorul traversă cămara şi urcă scărița ce-l duse pe acoperiş unde se simțea din plin adierea vîntului. A fost nespus de impresionat cînd la piciorul altarului a văzut un vas cu flori şi a recunoscut un buchet dăruit de el Hildei, pe care ea îl oferise Fecioarei, îndemnată poate de impulsul momentului, dar şi de sentimentul de evlavie ce-i modelase în asemenea măsură caracterul. Din buchetul bogat păstrase totuşi pentru ea un boboc de trandafir pe care Kenyon îşi amintea că-l văzuse prins în piept cînd se întîlniseră ultima dată la atelierul lui.

— N - a luat decît atîta din marea mea dragoste, îşi spusei el. Restul a avut de gînd s-o dăruiască cerului, dar a lăsat-o să se ofilească în bătaia sorelui şi a vîntului. Vai ! Hilda, Hilda, de mi-ai fi îngăduit să veghez asupra ta. nu s-ar fi abătut un asemenea rău peste tine !

— Nu vă lăsați copleşit de durere, *signorino mio,* îi vorbi matroana romană, ca răspuns la oftatul adine ce se zbătu în pieptul lui Kenyon. După cum vedeți, scumpa de ca a împodobit altarul binecuvîntat cu tot atîta cucernicie de parcă aş fi făcut-o eu sau orice altă catolică. E un act de venerație şi-i chiar mai folositor decît o rugăciune. Nu mă îndoiesc că signorina o să se întoarcă, aşa cum nu te poți îndoi că mîine o să vezi prin fereastra de colo soarele la fel ca şi azi. Şi porumbeii au mai lipsit o zi, două, dar s-au întors întotdeauna, să-şi fluture aripile în jurul capului ei, atunci cînd se aştepta mai puțin. Tot aşa o să se întîmple şi cu copila porumbiță.

— S-ar putea. îşi spuse Kenyon, cu o îngrijorare plină de dor. dacă o fecioară neprihănită ar fi tot atît de puțin amenințată de primejdii ca o porumbiță în lumea asta păcătoasă în care trăim.

t

Cînd se întoarseră în atelier, cu care sculptorul era atît de familiarizat încît ştia toate mobilele, îşi dădu seama că lipseşte un *ecritoir* din abanos ce stătea întotdeauna aşezat pe o măsuță. Ştia că Hilda avea obiceiul să-şi păstreze în el scrisorile,
precum şi alte obiecte mici la care ținea în mod deosebit.

— Unde e ? întrebă el pe neaşteptate, punînd mîna pe masă.

— Unde e ce, mă rog ? exclamă femeia oarecum tulburată. Vreți să spuneți că s-a produs o spargere ?

— A dispărut ecritoir-ul signorinei, răspunse Kenyon. Era întotdeauna pe masa asta şi l-am văzut cu ochii mei acum cîteva zile.

— Ah ! aşa î oftă femeia recîştigîndu-şi liniştea pe care părea că o pierduse în parte. Sint sigură că signorina l-a luat cu ea. Asta-i semn bun, peni iu că-i o dovadă că n~a plecat pe nepusă masă şi că-i posibil să se întoarcă atunci cînd o să găsească de cuviință.

— Foarte ciudat, observă Kenyon. Ai intrat dumneata sau altcineva în cameră de cînd a dispărut signorina ?

— Eu, nu, signore, aşa să mă ajute cerul şi sfinții ! făcu matroana. Şi mă întreb dacă în toată Roma sînt mai mult de două chei care să se potrivească la broasca asta ciudată. Asta-i una, iar cealaltă, o poartă signorina întotdeauna la ea în buzunar.

Sculptorul n-avea motive să se îndoiască de vorbele respectabilei matroane. Părea cumsecade şi bine intenționată, ca mai toate matroanele din Roma, în afară de cazurile cînd cuprinse de un acces de furie, dezlănțuie o ploaie de blesteme înfiorătoare asupra celui ce le-a devenit nesuferit, sau se năpustesc să-l străpungă cu stiletul de oțel folosit ca ac de păr. Dar cînd italienii fac o afirmație în legătură cu un fapt îndoielnic, chiar dacă din întîmplare spun adevărul, nu le poți desluşi nimic pe față. Le ies cuvintele din gură cu o holărîre stranie şi totuşi n-ai impresia că izvorăsc de la mare adîncime, asemenea rădăcinilor care odată smulse din plămada sufletului trag după ele şi niscaiva țărînă. Au în ochi ceva nedesluşit, în locul sincerității. Pe scurt, minciunile lor seamănă într-atîta cu adevărul pe care-l rostesc cu acelaşi ton ea şi o minciună, încît interlocutorul lor are senzația că se înşeală şi de-i crede şi de-i bănuie ; pentru că un lucru e sigur, şi anume că la italieni înşelăciunea e rareori o povară chiar pentru o conştiință nespus de delicată.

— Deloc nu-mi dau seama ce s-a putut întîmpla cu *ecri1oir-ul* ! insistă Kenyon, privind-o în ochi.

— Nici eu, signore, răspunse ea cu sfială fără însă să-şi plece cîtuşi de puțin privirea, dar nepermițîndu-i să-i pătrundă în adîncul ochilor. Eu una cred că l-a luat signorina cu ea.

Kenyon socotea că nu mai are nici un rost să zăbovească acolo. Plecă după ce se înțelese cu femeia să păstreze camerele aşa cum erau, obligîndu-se să-i plătească el chiria.

îşi petrecu restul zilei făcînd şi alte asemenea investigații şi cercetări ; deşi la început a ezitat întrucîtva, nedorind să atragă atenția lumii asupra treburilor Hildei, curînd se văzu nevoit să acționeze mult mai ferm, de vreme ce împrejurările o cereau cu insistență. în decursul unei săptămîni încercă toate posibilitățile de a dezlega misterul, nu numai prin strădaniile lui şi ale prietenilor şi confraților artişti, ci şi ale poliției, care preluă grabnic cazul şi exprimă mari speranțe de oucces. Poliția din Roma e însă foarte puțin eficientă, în afară de cazul cînd lucrează. în slujba despotismului, a cărui unealtă este. Cu chipiile lor puse pe-o ureche, cu diagonalele şi săbiile lor polițiştii ău o ținută destul de impozantă, şi n-am nici cea mai mică

îndoială că stau mereu la pîndă cînd e vorba să urmărească un delincvent politic, dar sînt prea adesea orbi în fața infracțiunilor de drept comun, fie ele crime sau delicte mai puțin grave. Kenyon nu şi-a pus mari speranțe în ajutorul lor şi nici n-a profitat de fel.

Amintindu-şi de cuvintele rostite de Miriam şi care dobîndeau acum o valoare supranaturală, dorea din tot sufletul s-o întîlnească, dar habar n-avea de unde s-o ia şi nici pe ce cale să obțină o întrevedere cu ea sau cu Donatello. Zilele treceau una după alta fără să-i aducă vreo veste de la Hilda cea dispărută ; nu se mai aprinse candela din fața altarului ; în sufletul iubitului nu strălucea nici o lumină ; şi. ridicîndu-şi ochii în care se putea citi un fel de reproş, era gata să spună că nici în cer nu era măcar o stea care să-i dea speranțe !

CAPITOLUL XLV

PORUMBEII HILDEI ÎŞI IAU ZBORUL

ODATÂ CE CANDELA din turnul Iiildei nu mai lumina, sculptorului i se păru că se stinsese —.sau că cel puțin se întunecase în chip amenințător — o rază căreia îi datora toată voioşia ¡ce luminase viața sa austeră de artist. Gîndul la această fată fusese pentru el asemeni unei luminări de ceară pură, ce ardea cu o flacără transparentă şi egală, alungind spiritele rele din cercul magic făcut de razele ei. îşi arunca pînă departe lumina schim- bîncl întreaga sferă a existenței lui Kenyon. Acum cîncl n-o mai avea în față se trezi dintr-o dată în întuneric, fără să ştie încotro s-o apuce.

Poate că în zilele astea şi-a dat Kenyon seama pentru prima oară ce oraş sumbru e Roma şi sub ce groaznică povară se zbat oamenii cînd o înnegurare a sufletului intră în simpatie cu blestemul ruinei ce fusese rostit asupra imperiului antic. Parcă se pierduse şi se împleticea printre coloanele prăbuşite şi printre cavouri şi-şi pipăia drumul prin bezna sepulcrală a catacombelor, fără să găsească o cale de ieşire. Cînd eşti fericit ți-e uşor să rămîi aşa sub cerul strălucitor al Romei. Dar dacă te duci acolo năpădit de melancolie — dacă le duci cu ceva năruit în suflet, sau cu un gol pe locul unde se înălța structura eterică a fericirii, acum dispărută — toată tristețea grea a trecutului Romei se năruie peste sufletul tău şi te striveşte sub greutatea marmurei şi a granitului, sub movilele de pămînt şi nenumăratele cărămizi ale decăderii ei materiale.

Ai putea crede că o fire înclinată spre melancolie va avea prilejul să-şi însuşească o filozofie aspră. Ar putea învăța să îndure cu stoicism suferințele lui personale, ce nu dăinuie peste limitele efemere ale vieții omeneşti, cînd e confruntat cu mărturiile unei nefericiri infinite ridicate la scara unui imperiu şi cirfd e înconjurat la fiecare pas de atîtea repere de timp ce împing o perioadă de care ne despart o mie de ani în sfera zilei de ieri. Dar în van ai căuta acest arbust dulce-amar printre plantele ce-şi înfig rădăcinile în crăpăturile zidurilor masive, sau atîrnă de pe capitelurile coloanelor, sau răsar în gazonul proaspăt din palatul Ceasarilor. Nu creşte la jRoma ; nici măcar printre cele cinci sute de soiuri de buruieni ce împodobesc arcadele înierbate

ale Coliseului. Priveşti departe în trecut, secol după secol — prin multă umbră şi puține petice de lumină — prin barbarie şi civilizație, cedîndu-şi una alteia locul asemeni actorilor care şi-au aranjat dinainte intrările — printr-o cale larg deschisă de generațiile progresiste, străjuită de palate şi de temple. îmbrățişată de arcuri triumfale pînă departe în zare unde vezi obeliscuri cu inscripțiile lor neinteligibile. ce-ți amintesc de un trecut ce nu poate fi cuprins în limitele istoriei. Viața la nu mai reprezintă nimic, dacă o compari cu aceste distanțe incomensurabile ; şi totuşi ceri cu multă hotărîre să ai parte de o rază de soare în loc de-o pată de umbră, pe aceste două-trei trepte ce te vor conduce spre odihna veşnică. •

E neînchipuit de absurd ! Toți oamenii. încă de pe vremea cînd s-au înălțat aceste prime obeliscuri — şi chiar dinaintea lor, de cînd lumea — au cerut-o dar rareori şi-au văzut visul împlinit. Şi chiar de-au avut parte de ea, la ce le foloseşte acum ? Dar chiar în clipa în care-ți arunci ca un reproş această pildă tristă, sufletul strigă cu furie după bucățica lui neînsemnată de fericire pămînteană şi nu se lasă alinat de miriadele de speranțe atinse ce zac năruite în pămîntul Romei. E un miracol că Prezentul, petecul ăsta îngust care e punctul nostru de sprijin, poate rezista mereu şi, deşi se schimbă în fiecare clipă, poate rămîne totuşi ca o stîncă în calea fluxurilor ce se înfruntă. Trecutul necuprins şi infinitul ce Va Să Vie !

Deşi era om al marmurei, sculptorul era chinuit de Irevocabil. Gîndindu-se în urmă la felul de viață pe care o ducea Hilda, se minuna şi el de cită prostie oarbă dăduse dovadă ezitînd s-o dojenească — ca prieten, dacă nu cu drepturi mai categorice — pentru primejdiile pe care le înfrunta tot timpul. Nevinovată cum era, nu-şi dădea seama cît de mari erau acele primejdii şi de multe ori nici nu le bănuia măcar existența. Dar el — care trăise mai mulți ani la Roma şi ca bărbat avea un cîmp mai larg de observație şi de experiență — ştia o serie de lucruri care-l făceau să se cutremure. Privind prin prisma întunecată a temerilor sale, lui Kenyon i se părea că pe străzile înguste şi întortochiate ale Romei se îmbulzeau toate soiurile de fărădelegi şi că nu exista nici măcar un element care isă-i aducă izbăvirea, aşa cum există în alte oraşe corupte şi păcătoase.

Pentru că aici preoții erau ghiftuiți şi senzuali, cu obrajii rumeni şi puhavi, cu privirile nesățioase. Cu instincte carnale aparent mai accentuate, ei se aflau într-o situație nefirească față de femei, pierzîndu-şi astfel conştiința umană sănătoasă de care se bucură ceilalți bărbați în legăturile lor familiale cu soțiile şi fiicele. Nobilimea era indolentă, lipsită de țeluri sau de preocupări alese, ducînd o viață vicioasă ridicată la rangul de artă, singura de fapt pe care-şi dădeau ostenea ia s-o deprindă. Oamenii de rînd, cu pretenții sau fără, nu credeau •cu adevărat în virtute ; de-şi dădeau seama că o fartă ar fi nelegiuită, puteau să scape de griji, re. mişcări şi amintiri legate de ea, îngenunchind pentru scurta vreme la confesional, ca să se ridice uşurați de povară, plini de vigoare şi de viață, lăsîndu-se îmboldiți de pofte spre un nou păcat. Soldații de aici se simțeau

cuceritorii cetăţii şi fără îndoială se vedeau drept moştenitorii legali ai desfrînării la care se dedau galii, goţii şi vandalii în vremurile de odinioară.

Şi cîte unghere prielnice pentru fărădelegi nu existau în locurile astea păcătoase, unde ticăloşia veacurilor apuse era la largul ei şi-şi avea sediul moştenit din moşi strămoşi ! Exista oare în Roma vreo stradă, vreo ruină antică, o palmă de loc, o piatră părăvălită care să nu fie pătate de vreo ticăloşie sau alta ! ii¦ perioadele de restrişte şi de calamităţi, şuvoiul întunecat al nelegiuirii omeneşti se revărsase asupra cetăţii mult mai sus decît se ridicaseră vreodată apele Tibrului între versanţii celor şapte coline. În starea lui morbidă, Kenyon avea impresia că din depravarea Romei antice se înălţa ceaţa unei miazme molipsitoare, deasupra oraşului mort şi pe jumătate putrezit, ca nicăieri altundeva în lume. Datorită ei, înclinaţia spre crimă supravieţuia de la o generaţie la alta şi, ori de cîte ori se ivea prilejul, izbucnea cu o forţă sporită. Şi unde se putea ivi cu mai mare uşurinţă decît aici ! În palatele astea imense existau sute de cotloane unde Nevinovăţia ar fi strigat în van. Sub casele mai modeste se aflau subterane nebănuite, cîndva încăperi princiare deschise spre lumină ; dar din pricina fărădelegilor ce se petrecuseră acolo, fiecare veac ce s-a scurs şi-a aruncat pumnul lui de ţărînă asupra locului îngropîndu-l cu totul. Nu mai ştiau de existenţa lui decît tîlharii ce şi—1 păstrau ca loc pentru crime şi mîrşăvii şi mai cumplite.

Acesta era oraşul prin care colindase Hilda mai bine de trei ani, fără să aibă pe cineva care s-o apere sau s-o călăuzească. Păşise sprintenă peste molozul vechilor crime ; îşi făcuse drum prin mîzga şi putreziciunea pe care le lăsase în urmă păgînitatea, şi pe care creştinătatea pervertită le făcuse şi.mai rău mirositoare ; rătăcise ca o sfîntă printre ele cu picioarele ei albe şi nevinovate ; pînă cînd dispăru cu totul în vreo capcană întunecată întinsă în eale-i. Te înfiorai la gîndul ticăloşiei îngrozitoare ce-ar fi putut-o prăvăli în acel abis !

Sculptorul încerca uneori să se mîngîie cu gîndul că nevinovăţia Hildei reprezenta o pavăză destul de puternică. Şi e drept, era atît de pură ! îngerii, care făceau parte din aceeaşi familie cu ea, n-ar fi lăsat-o pentru nimic în lume să cadă pradă răului. Fără îndoială că ar fi fost gata să săvîrşească chiar un miracol, întinzînd spre ea mina tot atît de firesc ca un tată încercînd să-şi salveze copilul mult iubit. Providenţa o învăluie poate într-o atmosferă sănătoasă şi lipsită de primejdii asemănătoare celei din ceruri, deşi împresurată din toate părţile de un şuvoi de mîrşăvii ale cărui valuri negre se opresc neputincioase la simpla apropiere de ea ! Dar asemenea gînduri nu-i aduceau cine ştie ce mîngîiere. Fără îndoială că ele reprezentau latura lui evlavioasă. Totuşi căile Providenţei sînt de nepătruns ; s-au comis multe crime, multe fecioare nevinovate şi-au înălţat braţele lor albe implorînd ajutor în clipele de disperare.
şi totul în zadar ;, aşa că, deşi Providenţa este nemărginit de bună şi înţeleaptă — şi poate tocmai de aceea — s-ar putea să se

scurgă jumătate de eternitate înainte ca imensa desfăşurare a planului ei să aducă recompensa generoasă pentru toate aceste chinuri ! Iubitul însă avea nevoie de mîngîierea aceea grabnică ce singură e pe potriva scurtimii vieţii noastre : certitudinea că Hilda e în siguranţă şi c-o va regăsi pe dată.

înzestrat cu imaginaţie, plătea însutit pentru acest dar prin varietatea scenelor sumbre ce-i apăreau în închipuire, Hilda ocupînd întotdeauna locul central. Sculptorul uită de marmura lui. Roma nu mai era altceva pentru el decît un labirint de străzi întunecoase dintre care una o înghiţise pe Hilda. Era obsedat de gîndul că o împrejurare anume, de mare importanţă, dacă ar fi fost cunoscută — şi poate uşor de descoperit — o trecuse pînă acum cu vederea şi că dacă ar fi dat de acest fir ar fi ajuns exact pe urmele Hildei. De aceea se ducea în fiece dimineaţă în Via Portoghese şi începea noi cercetări. După căderea nopţii, se întorcea în acelaşi loc cu o speranţă slabă în suflet că va zări candela strălucind în vîrful turnului, destrămînd misterul hidos cu razele ei sacre. Cum nu se putea bizui pe nimic real, în minte i se învălmăşeau tot soiul de speranţe şi de temeri lipsite de temei. Cîndva Kenyon avusese impresia că-şi dăltuieşte viaţa în marmură ; acum făcea eforturi să o cuprindă dar nu întîlnea decît consistenţa unui abur.

în starea de depresiune şi deznădejde în care se afla, o întîmplare neînsemnată l-a îndurerat fără motiv. La început porumbeii au rămas credincioşi stăpînei lor dispărute. Au continuat să se înşiruie pe pervazul ferestrei, să pogoare pe altar sau pe îngerii ce ornamentau biserica, pe acoperişurile şi portalurile caselor învecinate, aşteptîndu-se negreşit s-o revadă. După o a doua săp- tămînă, însă, au început să-şi ia zborul doi cîte doi spre alte porumbare. Rămase doar o singură porumbiţă tîn- jind întristată la picioarele altarului. Stolul ce-şi luase zborul era aidoma speranţelor ce dispăruseră din sufletul lui Kenyon ; porumbiţa ce mai rămăsese era oare speranţa sau anunţa deznădejdea ?

într-o bună zi, sculptorul întîlni pe stradă un preot cu o înfăţişare blîndă şi venerabilă ; şi cum în fiecare clipă nu se gîndea decît la Hilda, preocupat să pună cap la cap toate întâmplările legate de ea, pe loc îl recunoscu pe însuşi preotul cu care o văzuse vorbind la confesional, llilda îi inspira atîta încredere, încît Kenyon n-a întrebat-o niciodată ce anume îi destăinuise preotului. N-avea nici un motiv să bănuie c-ar fi putut avea vreo legătură cu dispariţia ei, mai cu seamă că trecuse atîta timp ; dar trezindu-se faţă în faţă cu o fiinţă ce era legată într-un chip atît de misterios de Hilda, aşa cum îşi aminti mai tîrziu, sub impulsul momentului şi înainte de-a avea timp să judece lucrurile, i se adresă acestuia.

Poate că sculptorul fu impresionat de bunătatea cucernică ce se citea pe faţa bătrînului ; indiferent care va fi fost motivul, Kenyon i se adresă de parcă ar fi fost vorba de-o cunoştinţă comună, de un subiect care-i interesa pe amîndoi în aceeaşi măsură.

— M-a părăsit, părinte, spuse el.

— De cine vorbeşti, fiule ? îl întrebă preotul.

— De fata aceea drăgălaşă, răspunse Kenyon, care a îngenunchiat în faţa dumneavoastră, la confesional. Sînt convins că vi-o amintiţi dintre toţi muritorii ale căror destăinuiri le-aţi ascultat ! Pentru că ea e singura făptură ce n-avea păcate pe suflet.

— Da, mi-aduc aminte, spuse preotul şi în ochi îi străluci o lumină. A dovedit în chip miraculos cît de eficace e ritualul divin şi, năpustindu-se cu forţa asupra uneia din formele lui, pentru că era eretică, a beneficiat totuşi neîntîrziat de alinare. Am de gînd ca, pentru edificarea omenirii, să relatez pe scurt acest miracol şi să-l tipăresc în latină, italiană şi engleză în tipografiile noastre. Biata copilă ! Lăsînd la o parte faptul că era eretică, era o fiinţă neprihănită, aşa cum spui şi dumneata. Şi spui că a murit ?

— Ferească cerul, părinte ! strigă Kenyon dînd un pas înapoi. Dar a dispărut de lîngă mine şi nu ştiu unde. Poate că gîndul ăsta a început să mă persecute tot mai mult, poate că ceea ce v-a destăinuit ar putea să-mi ofere un fir care să mă ducă la dezlegarea misterului.

— Nici unul, fiul meu, răspunse preotul clătinînd din cap. Oricum, îţi cer să-mi dai ascultare şi să te bucuri. Fetei acesteia nu-i e dat să moară eretică. Cine-ar putea şti cum anume încearcă Fecioara să-i mîngîie sufletul ! Poate că atunci cînd ai s-o întîlneşti din nou are să fie îmbrăcată în veşmîntul alb strălucitor al adevăratei credinţe.

Ultimele cuvinte nu erau menite să-i ofere tocmai mîngîiere, aşa cum probabil intenţionase preotul ; dar el i le spuse sculptorului convins că aceste vorbe, însoţite de binecuvântarea sa, erau tot ce-i putea oferi mai de preţ ; nu mai adăugă nimic şi-şi luă rămas bun de la el.

După ce s-au despărţit, gîndul convertirii Hildei la catolicism îi reveni în minte sculptorului, însoţit de unele reflecţii menite să arunce o nouă lumină asupra misterului ce-o înghiţise parcă. Nu înseamnă că se temea cu adevărat — deşi sentimentul religios excesiv de dezvoltat la ea ar fi putut-o împinge să facă o greşeală pe moment — că tînăra din Noua Anglie ar putea cădea pradă pentru totdeauna superstiţiilor intolerabile de care era înconjurată în Italia. Dar dacă întâmplarea de la confesional ajunsese cumva, şi e mai mult ca sigur că ajunsese, la urechile mereu atente ale propagandiştilor ce stau la pîndă după suflete, ca pisicile în aşteptarea şoarecilor — reacţia Hildei le-ar fi inspirat desigur mare încredere că o vor putea cîştiga pentru credinţa lor. Ar fi contravenit oare principiilor iezuite ca de dragul unor motive atît de evlavioase să răpească trupul muritor spre a salva spiritul veşnic pe care altfel poate că l-ar fi pierdut pentru totdeauna ? Oare nu credea chiar şi bătrânul preot blajin că acesta ar fi cel mai mare serviciu pe care i l-ar putea face sărmanei mioare rătăcite ce apelase la ajutorul lui în chip atît de straniu ?

Dacă presupunerile astea erau bine fondate, s-ar fi putut ca Hilda să fie prizonieră într-una din numeroasele instituții religioase din Roma. Depinzând de unghiul din care-o privea bănuiala asta îi aducea cînd o oarecare mîngîiere, cînd îi adîncea starea de nedeumerire. însemna că pe de o parte Hilda nu e pîndită decît de primejdia unei ofensive spirituale ; pe de altă parte cum să ajungă el să pătrundă dincolo de portalurile zăvorite şi să cerceteze mii de celule de mănăstire ca s-o poată elibera ?

Întîmplarea a făcut totuşi ca sculptorul să nu se vadă obligat să verifice această ipoteză, la care nu s-ar fi putut gîndi serios nici măcar o clipă, dacă mintea nu i-ar fi fost atît de răvăşită. I-au parvenit cîteva rînduri cu un scris necunoscut şi drept urmare, la numai o oră de la primirea veştii, Kenyon ieşea pe una din porțile Romei.

CAPITOLUL XLVI

O PLIMBARE ÎN CAMPAGNA

ERA CAM PE LA AMIAZA într-o zi strălucitoare de februarie, lună în care asprimea scurtă a iernii romane ține de trecut, cînd violetele şi părăluțele încep să-şi arate capul în locurile unde soarele a fost mai generos. Sculptorul ieşi din oraş pe poarta San Sebastiano şi-o porni în pas grăbit de-a lungul Viei Appia.

Pe-o distanță de o milă, două dincolo de poartă, drumul acesta străvechi şi renumit e tot atît de pustiu şi de neplăcut ca şi nenumărate alte căi romane. E pavat cu pietre mici şi stingheritoare la mers şi mărginit de ziduri de cărămidă tencuite, nişte construcții foarte solide, îndeajuns de înalte ca să te împiedice să zăreşti ceva din priveliştea înconjurătoare. Casele n-au nimic atrăgător, nu sînt nici pitoreşti, nici calde sau primitoare. Rareori se întîmplă să aibă o uşă care să dea spre drum, intrarea fiind prin spate, încruntîndu-se neospitalier la călător prin ferestre zăbrelite. Ici, colo dai de un han prăpădit, sau de o circiumă indicată prin tufa uscată de la intrare, iar dincolo de uşă zăreşti un interior de piatră semănînd a cavou, unde oaspeții îşi potolesc foamea cu pîine acră şi cu brînză din lapte de capră, pe care le ajută să alunece pe.gît cu un vin ce-ți face gura pungă.

La intervale regulate, de-a lungul drumului, se înalță ruinele unui mormînt străvechi. Acum seamănă cu nişte movile foarte înalte, în care o îngrămădeală de cărămizi legate cu mortar, de bolovanii de piatră şi prundiş amestecat cu lut au fost plămădite de timp într-o masă atît de solidă şi de rezistentă încît ai putea crede că fiecare mor- mir.t e compus dintr-un unic bloc de granit. Pe vremea cînd au fost ridicate, fiecare din ele erau probabil placată cu marmură şlefuită, cu basoreliefuri măiestrit sculptate şi cu tot soiul de alte podoabe potrivite, iar frumusețea lor cî.ştiga îi maiestate prin însăşi grandoarea concepției arhitecturale. Dar morții au fost demult jefuiți de splendorile antichității, ca viii să-şi poată împodobi palatele şi bisericile. Mormintelor pîngărite nu le-a mai rămas decît masivitatea.

Nici chiar piramidele nu reuşesc să ofere un spectacol mai bizar sau să respingă orice înțelegere umană ca mormintele de pe Via Appia ce desfid timpul şi natura prin soliditatea, întinderea şi înălțimea lor imensă şi care sînt mult prea rezistente ca să poată fi distruse de un cutremur obişnuit. Ici vezi o locuință modernă cu grădină, cu vii şi măslini, cocoțată pe ruinele înalte ale unui mormînt, cam la cincizeci de picioare înălțime de fiecare din cele patru laturi. Pe movila funerară de colo e o locuință în care s-au născut generații de copii şi unde s-au stins pe rînd o mulțime de vieți, fără să fi fost tulburate de duhul romanului sever, a cărui cenuşă a fost împovărată în chip atît de absurd. Alte morminte poartă o cunună de iarbă, arbuşti şi arbori de pădure, ce-au avut timp să-şi întindă ramurile la mare depărtare în două mii de ani de cînd tot cresc. Pe una dintre movile se ridică un turn care, deşi e nespus de modern în comparație cu mormîntul, a fost la rîndul lui construit de mîini dintr-un timp imemorial şi e străbătut de la vîrf pînă la temelie de-o crăpătură imensă ; colina mortuară însă de la baza lui e tot atît de solidă ca-n prima zi şi te face să crezi că o să dureze pînă cînd trîmbița judecății de apoi îl va despica sculîndu-i pe morții de mult uitați.

Da, morții de mult uitați ! Pentru că în afară de două, trei cazuri, şi ele îndoielnice, aceste construcții mortuare ce rivalizează cu munții n-ău reuşit să păstreze nici măcar numele individului sau al familiei ce zace acolo. Deşi au avut ambiția să-şi asigure amintirea veşnică, cei care dorm sub ele s-ar fi odihnit tot atît de liniştiți fiecare în despărțitura unui columbar, sau sub o movilită verde într-un cimitir, fără măcar o piatră la căpătîi care să marcheze locul. Şi eşti cuprins mai degrabă de satisfacție decît de alte sentimente, cînd te gîndeşti că atîta trudă zadarnică a avut un rezultat atît de respingător.

La ceva mai mult de două mile de la poarta oraşului, Kenyon a trecut prin dreptul unei imense movile rotunde, chiar la marginea drumului, ridicată în scopuri funerare ca şi toate celelalte. Blocuri mari de piatră cioplită se înălțau pe o fundație pătrată de mari dimensiuni din material aglomerat, de felul celui care constituie masa celorlalte morminte aflate în ruină. Dar nu se ştie din ce pricină, era mult mai bine păstrată decît altele. Pe culmea ei întinsă se ridicau meterezele unei fortărețe medievale, din centrul căreia (trecuse atîta vreme de cînd timpul începuse să sfarme construcția de deasupra şi s-o acopere cu colbul ridicat de pe drum) creşteau pomi, arbuşti şi ghirlande groase de iederă. Mormîntul unei femei devenise fortăreața şi turnul fortificat al unui castel ; şi toată strădania de care dăduse dovadă soțul Cecilioi Metella, ca să asigure rămăşițelor ei iubite pacea veşnică, nu folosise decît să facă din mult prețuitul pumn de cenuşă, la multe veacuri după moartea ei, centrul unor bătălii.

îndată ce trecu de acest loc, sculptorul ieşi din Via Appia şi-o porni peste cîmpia Campagnei, orientîndu-se după nişte semne pe care le ştia. Paralel cu el, la o oarecare distanță, apeductul construit de Claudius traversa cîmpiile şi cursurile de

apă. în zarea albăstrie, la depărtare de multe mile, se înălțau Colinele albane, acoperite cu zăpadă şi luminate de soare într-un nimb argintiu.

Sculptorul nu era cu totul singur. Un bivol tînăr, prietenos şi speriat totodată, se apropiase instinctiv de el. de cum părăsi drumul, ca s-o apuce peste cîmp. Făptura jucăuşă zburda în jurul lui, i-o lua înainte sau rămînea în urmă ; oprindu-se o clipă să-l privească, cu ochii lui sălbatici şi cercetători, «ărea apoi în lături, scuturîndu-şi capul păros cînd Kenyon se apropia prea mult de el ; zăbovind în uimă, se năpustea în galop ca o şarjă de cavalerie, dar se oprea dintr-o dată cînd sculptorul îşi întorcea capul spre el şi zvîcnea în goană peste cîmpie, cînd acesta îl ajungea,din urmă. Kenyon avea impresia că ființa tînără şi jucăuşă îi servea drept călăuză, aşa cum juninca îi arătase Mi Cadmus drumul spre cetatea ce-i fusese ursită, pentru că deşi făcea sute de ocolişuri, nu se abătea de la direcția în care trebuia să meargă, trecînd pe lîngă o serie de locuri recunoscute de sculptor drept repere.

Kenyon îşi recăpătă în chip miraculos buna dispoziție în joaca asta firească cu animalul viguros şi sălbatic. Şi razele calde de soare parcă-i înviorau şi trupul şi sufletul ; la fel şi boarea ce se stîrnea din cînd în cînd, parcă anume ca să-i mîngîie obrazul, ea apoi să se stingă, cînd el tînjea după un sărut mai apăsat. Briza sfielnică dar caldă îi amintea în chip ciudat de felul în care se purta uneori Hilda eu el.

Fără îndoială că vremea explica în mare măsură senzațiile plăcute şi încintătoare care-l făceau pe sculptor să trăiască atît de intens momentele astea, deşi mintea şi sufletul îi erau împovărate de temeri, nelinişti şi gînduri triste, ce-ar fi trebuit pe bună dreptate să-l deprime. O vreme ca asta nu întîlneşti nicăieri altundeva pe lume, decît în rai şi în Italia ; şi de bună seamă nu în America, unde frigul sau căldura sînt cu mult mai pronunțate. Deşi anotimpul era doar la început, şi sub un cer mai neînduplecat putea fi chiar iarnă, semăna mai degrabă cu vara decît cu ceea ce numim primăvară în Noua Anglie. Era însă ceva greu de definit, ceva suav, proaspăt şi vag afectuos, pe care matroana vară îl pierde, dar care-l înfiora şi-i făcea să-i tresalte inima de bucuria unor senzații plăcute şi desfătări spirituale intense. Pe scurt era ca şi cînd ar fi simțit pe obraz suflarea delicată a Hildei.

Mergînd cu pas grăbit cam o jumătate de oră, ajunse într-un loc unde fuseseră începute nişte săpături, probabil nu cu multă vreme în urmă. în pămînt se căsca o groapă, ce semăna foarte tare a pivniță părăsită, înconjurată de nişte ziduri subterane străvechi, din cărămizi subțiri în felul celor folosite de romani, la care ajungeai coborînd cîteva trepte înguste de. piatră. Probabil că în timpul Romei imperiale aici, în suburbii, se înălța o vilă şi poate că astea erau ruinele unei camere de baie sau ale unei alte încăperi, ce trebuia să se afle fie în întregime sau numai parțial sub pămînt. E greu să înfigi hîrlcțul în solul acesta atît de bogat în obiecte ascunse şi uitate, fără să faci o descoperire care în alte părți ale lumii ar stirni o mare vîlvă.

Dacă sapi doar la suprafață găseşti fragmente prețioase de marmură, monezi, inele şi pietre prețioase gravate ; dacă mergi mai afund dai de columbarii sau de încăperi bogat sculptate şi acoperite cu fresce, care par săli de petrecere, cînd de fapt nu erau decît încăperi funerare.

Sculptorul coborî în cavitatea ce semăna a pivniță şi se aşeză pe un bloc de piatră. îmboldit de nerăbdare, sosise mai devreme de ora fixată. Razele soarelui cădeau pieziş în groapă şi din întîmplare luminau o bucată de piatră sau de marmură din care o parte zăcea ascunsă sub un morman de țărînă.

Cu ochiul lui format, Kenyon şi-a dat seama fără întîrziere că fărîma aceea brută are calități artistice. Ca să-şi mai omoare timpul şi să scape de încordare, dădu la o parte pămîntul ce părea să fi căzut de curînd peste ea şi scoase la iveală o statuetă de marmură, căreia îi lipsea capul. Era murdară de pămînt şi zgrunțuroasă, dar sculptorul recunoscu, după gingăşia şi frumusețea ei neînchipuită, că e de origine grecească. Capul îi dispăruse şi amîndouă brațele erau rupte din cot. în pămîntul afinat, Kenyon văzu ieşind degetele unei mîini de marmură şi, dînd țărîna la o parte, descoperi întreg brațul, iar după ce mai scormoni găsi şi celălalt braț. Aşezînd brațele în poziția lor firească indicată de linia rupturilor observă că torsul îşi păstrase sentimentul pudorii pînă în ultima clipă. Pierise odată cu el şi îl regăsise în clipa în care fusese scoasă la lumină. Pentru că mîinile de mult îngropate se aşezaseră în poziția impusă de fire, aşa cum bine ştia artistul antic şi cum întreaga omenire a avut ocazia să vadă la Venus de Medici.

— Ce descoperire nemaipomenită ! se gîndi Kenyon. O caut pe Hilda şi găsesc o femeie de marmură ! E oare de bun sau de rău augur ?

într-un colț al săpăturii zăcea un bloc de piatră rotund şi mic, încrustat parcă cu țărîna care se uscase şi se întărise pe el. Sau cel puțin aşa i se păru, pînă în clipa în care sculptorul-îl ridică, îl răsuci în mînă, desprinse țărîna lipită pe el şi-l aşeză în cele din urmă pe gîtul delicat al statuii de curind descoperite. Efectul fu magic. Capul lumină dintr-odată şi dădu viață întregii siluete, în- zestrînd-o cu personalitate, suflet şi inteligență. Frumoasa viziune deveni pe dată nemuritoare, transformînd grămada de fragmente părăsite într-un întreg, eu aceeaşi desăvîr- şire pentru minte, dacă nu şi pentru ochi, ca în clipa cînd marmura nouă îşi revărsa sclipirile de nea. Impresia nu era cu nimic alterată deşi pe brațele neînchipuit de grațioase şi pe buzele întredeschise mai rămăseseră urme de țărînă. Kenyon reuşi să îndepărteze pămîntul de pe buze şi avu chiar impresia că e răsplătit cu un zîmbet cald.

Era prototipul sau o copie mai reuşită după statuia „Venus a tribunului". Dar cei care s-au arătat nesatisfăcuți de micimea capului, de fața îngustă şi lipsită de viață, de pleoapele abia întredeschise ale acelei statui renumite şi de gura ce n-are nimic firesc în ea, ar trebui să ia aminte cît de plăcut, nobil şi cald e chipul acestei statui. E una din puținele opere de

sculptură antică în care recunoşti întruchiparea feminităţii şi asta fără să aducă nici o atingere caracterului ei divin.

Peste ce comoară dăduse sculptorul ! Dar prin ce întîmplare fusese scoasă din groapa în care zăcuse douăzeci de veacuri ? De ce nu se răspîndise încă vestea descoperirii ei ? Omenirea se îmbogăţise peste noapte cu ceva mult mai preţios chiar decît aurul. Frumuseţea uitată fusese scoasă la lumină şi era tot atît de minunată ca la începuturi ; o zeiţă se trezise din somnul ei îndelungat şi rămăsese zeiţă încă. O altă nişă din Vatican era menită să strălucească la fel de puternic ca şi cea a lui Apollo Belvedere ; sau dacă bătrînul papă ar fi renunţat la ea s-ar fi găsit fără îndoială un împărat care să 'peţească această marmură plină de gingăşie şi, cucerind-o, să fie la fel de mîndru ca de o mireasă imperială !

Iată cum Kenyon exagera în gînd importanţa noii descoperiri, străduindu-se să simtă măcar o parte din interesul pe care i l-ar fi trezit un asemenea eveniment într-o perioadă nu prea îndepărtată. În realitate, însă, îi venea greu să se concentreze asupra acestui subiect. Mă tem că nu poate fi socotit artist desăvîrşit de vreme ce exista pe lume ceva care să-i fie mai drag decît arta ; şi din pricina unei afecţiuni omeneşti puternice, statuia divină părea că se desface din nou în bucăţi şi devine o grămadă de fragmente lipsite de valoare.

în timp ce sculptorul o contempla apatic, auzi tropotul unor copite mici ce galopau nesigur spre el ; şi-n currnd cunoştinţa lui zburdalnică se apropie şi-l privi de pe marginea gropii. Cam în aceeaşi clipă auzi două voci ce deveneau tot mai distincte, a unui bărbat şi a unei femei vorbind în limba melodioasă a Italiei. Pe lîngă capul păros al prietenului său patruped, Kenyon văzu siluetele unui ţăran şi a unei *contadine* salutîndu-l prin gesturi de cealaltă parte a văgăunii.

CAPITOLUL XLVII

ŢĂRANUL ŞI CONTADINA

COBORÎRĂ AMÎNDOI în groapă : un ţăran tînăr, îmbrăcat într-un surtuc albastru, pantaloni încheiaţi sub genunchi cu nasturi şi pantofi cu catarame, unul din cele mai urîte costume văzute vreodată la bărbaţi. în afară de cazul cînd cel care-l poartă ar avea un trup atît de armonios încît orice veşmînt sau chiar şi goliciunea statuilor antice l-ar pune în valoare ; şi ţinîndu-l de mînă, o ţărăncuţă îmbrăcată într-unui din acele costume strălucitoare, stacojii şi brodate cu fir, de felul celor pe care le poartă de sărbători *contadinele.* Dar Kenyon nu s-a lăsat amăgit ; recunoscuse vocile prietenilor săi încă înainte ca siluetele lor deghizate să se interpună între el şi lumina soarelui. Ţăranul era Donatello, iar tînăra ţărăncuţă cu zîmbetul serafic, aproape voios, deşi filtrat prin priviri melancolice, era Miriam.

L-au salutat pe sculptor cu prietenia familiară ce-i aminti de zilele cînd Hilda şi ei toţi fuseseră atît de fericiţi laolaltă, înainte de întîmplarea misterioasă din catacombe. Ce succesiune de evenimente sinistre atrăsese după ea figura spectrală ieşită din bezna acelui labirint.

— Ştii, e carnaval, i se adresă Miriam de parcă ar fi vrut să dea o explicaţie pentru costumele pe care le purtau ea şi Donatello. iţi mai aduci aminte ce veseli am fost în timpul carnavalului de anul trecut ?

— Ai spune că au trecut foarte mulţi ani de atunci, răspunse Kenyon. Sîntem atît de schimbaţi cu toţii !

Cînd se întîlnesc oamenii care au să-şi comunice lucruri foarte importante, rareori pomenesc dintr-odată de chestiunea care le stă pe suflet. Se tem de fiorul care i-ar cutremura la un contact prea direct cu problema. Un impuls firesc îi îndeamnă să se furişeze încetişor, în- cercînd parcă să se ascundă în spatele unui subiect apropiat, apoi după altul mai înrudit pînă ajung să stea faţă în faţă cu problema care-i interesează cu precădere. Miriam era conştientă de acest impuls şi îi dădu întru- cîtva ascultare.

— Deci instinctul tău de sculptor te-a adus la statuia pe care am descoperit-o de curînd. remarcă ea. Nu-i aşa că e minunată ? O imagine a feminităţii nemuritoare mult mai reuşită decît biata domnişorică de la Florenţa, oricît de cunoscută ar fi ea în lumea întreagă.

— Nespus de frumoasă, aprobă Kenyon, anin cînd o privire indiferentă spre Venus. Era o vreme cînd simpla contemplare a acestei statui ar fi fost îndeajuns ca să-mi transforme ziua într-un eveniment.

— Şi n-are acelaşi efect asupră-ţi şi acum ? îl întrebă Miriam. Chiar aşa mi-am închipuit şi eu cînd am descoperit-o acum două zile. E comoara lui Donatello. Stăteam amîndoi aici, plănuind o întîlnire cu tine, cînd ochii i-au căzut pe zeiţa aceasta prăbuşită, îngropată aproape complet sub mormanul de ţărînă de colo, pe care săpătorii neîndemînateci l-au aruncat, probabil, peste ea. Ne-am felicitat unul pe altul mai cu seamă de dragul tău. Nu s-a arătat pînă în clipa asta decît ochilor noştri. Nu te înspăimîntă puţin, asemenea stafiei unei femei frumoase din vremuri de mult trecute ce a zăcut atîta timp într-un mormînt ?

— O, Miriam ! nu mă poţi stîrni, făcu sculptorul, cu un soi de nervozitate nestăpînită. Imaginaţia şi dragostea de artă m-au părăsit pentru totdeauna.

— Miriam, interveni Donatello, cu o gravitate blîndă în glas, de ce-l lăsăm pe prietenul nostru pradă aşteptării ? Ştim doar ce înseamnă nelinişţea. Să-i spunem de îndată tot ce am aflat.

— Eşti atît de nestăjpînit şi de năvalnic, scumpe prietene ? răspunse Miriam cu un zîmbet incert. Există mai
multe pricini pentru care mi-ar plăcea să mă joc un pic cu lucrurile astea şi să le învălui în închipuiri dragi, aşa cum presărăm flori peste morminte.

— Morminte ! exclamă sculptorul.

— Nici unul în care să-ţi îngropi inima, răspunse ea. N-ai de ce să te sperii de o asemenea nenorocire. Dar zăbovesc şi ezit, pentru că fiece vorbă pe care o rostesc mă

apropie de un deznodămînt ce mă înfioară. Vai, Dona- tello ! Hai să ne mai bucurăm un pic de zilele astea pe care le petrecem împreună ! Sînt atît de luminoase, atît de libere, atît de copilăroase, atît de nepăsăioare faţă de trecut sau de viitor. Aici, în sălbăticia Campagnei, parcă ai regăsit, şi pentru tine şi pentru mine, viaţa pe care ai dus-o în prima tinereţe ; viaţa dulce şi fără griji ce-ai moştenit-o de la străbunii tăi pierduţi în negurile miturilor, faunii de Monte Beni. Realitatea necruţătoare şi neagră se va abate iar neîntîrziat asupra noastră. Dar, mai întîi să ne mai bucurăm puţin de fericirea asta stranie.

— Nu îndrăznesc să mai stărui asupra acestui lucru, răspunse Donatello, ou o expresie ce-i aminti sculptorului zilele acelea întunecate şi împresurate de remuşcări de la Monte Beni. Am cutezat să mă bucur de fericire aşa cum ai văzut, numai pentru că am simţit că timpul e atît de scurt.

— Doar o zi, atunci ! îl imploră Miriam. încă o singură zi în libertatea deslănţuită a acestui aer înmiresmat.

— Fie, încă o zi, se învoi Donatello, zîmbind — şi zîmbetul îl impresionă pe Kenyon prin patosul lui inefabil, pentru că amesteca laolaltă veselia cu tristeţea — dar iată-l în faţa ta pe prietenul Hildei şi-al nostru. împacă-l cel puţin şi linişteşte-l, atît cît îţi stă în putere **s**-o faci.

— Fii pe pace, poate să îndure încă un pic chinurile ! strigă Miriam, întorcîndu-se spre Kenyon cuprinsă de o voioşie şăgalnică şi sprinţară care-i servea drept paravan pentru o durere, prea tristă şi prea gravă spre a fi contemplată în goliciunea ei. Ţii la amîndoi, sau cel puţin aşa mi se pare,, şi ai fi mulţumit să suferi pentru noi încă o zi. iţi cer cumva prea mult ?

— Vorbeşte-mi de Hilda, replică sculptorul. Spune-mi numai că se află în siguranţă şi tăinueşte-mi orice altceva mai ştii.

— Iiilda este în deplină siguranţă, spuse Miriam. Există o providenţă anume pentru ea, aşa cum, ţi-am spus-o mai de mult, dacă-mi aduc bine aminte. Dar o mare supărare — o faptă rea, trebuie s-o recunoaştem — şi-a întins ramurile întunecate atît de departe încît umbra ei acoperă şi neprihănirea şi păcatul. A existat o firavă legătură între draga ta Hilda şi o nelegiuire la care a avut nenorocul să fie martoră, dar nu mai e nevoie să-ţi spun, că e la fel de nevinovată ca îngerii ce vegheau asupra ei de sus din ceruri. Nu mai are nici o importanţă acum care au fost urmările. O s-o redobîndeşti pe Hilda ta, şi — cine ştie ? — poate mai tandră decît a fost înainte.

— Dar cînd se va reîntoarce ? insistă sculptorul. Spune-mi cînd anume, unde şi în ce fel !

— Puţină răbdare. Nu mă încolţi chiar aşa, făcu Miriam ; şi din nou Kenyon fu izbit de felul ei şăgalnic şi nehotărît de a se purta, de o tulburare nemăsurat de veselă, trădînd un fel de nălucire a unei dureri ce-i stăruia în suflet. Tu ai mai mult timp la dispoziţie decît mine. Ascultă mai întîi ce-am să-ţi spun. O să ne ocupăm şi de Hilda cît de curînd.

Apoi Miriam istorisi o serie de lucruri din viaţa ei, relatînd fapte care aruncau o dîră de lumină asupra multor

detalii ce-l intrigaseră pe sculptor în timpul relaţiilor lor anterioare. Povesti că după mamă era de origină engleză şi că avea şi ceva sînge semitic ; era totuşi legată, prin tatăl ei, de una dintre^ puţinele familii princiare din Sudul Italiei care încă-şi mai menţin neştirbite averile şi influenţa. Şi dezvălui un nume, la care interlocutorul ei tresări şi se făcu palid ; căci era unul care, numai cu cîţiva ani mai înainte, devenise cunoscut lumii întregi în legătură cu un eveniment groaznic şi tenebros. Cititorul — de crede de cuviinţă că merită să-şi recheme în minte unele întîmplări stranii de care s-a vorbit şi au fost date uitării, nu cu mult timp înainte — îşi va aminti numele lui Miriam.

— Văci că te trec fiori din pricina mea, remarcă Miriam curmindu-şi brusc istorisirea.

— Nu, tu ai fost nevinovată, răspunse sculptorul. Mă cutremur doar la gîndul fatalităţii care parcă-ţi urmăreşte paşii, aruncînd umbra unei nelegiuiri în calea ta, deşi tu eşti nevinovată.

— A existat o asemenea fatalitate, spuse Miriam. Da, umbra ei s-a abătut asupră-mi, pe cînd eram nevinovată, dar m-am pierdut în hăţişurile ei şi-am rătăcit — după cum îţi va putea spune Hilda — ¡pînă am dat peste nelegiuire.

Continuă istorisirea spunînd că încă de copilă şi-a pierdut mama englezoaică. Foarte de timpuriu a fost promisă de logodnică unui marchiz, reprezentantul unei alte ramuri a familiei tatălui ei, pentru care n-avea nici un simţămînt — un aranjament de familie între două persoane total nepotrivite ca vîrstă. Cele mai multe tinere italience de viţă nobilă ar fi acceptat o asemenea căsătorie ca pe ceva de la sine înţeles. Era însă ceva în sîngele lui Miriam, în amestecul de rase, în amintirile ei despre maică-sa — în fine o anumită trăsătură caracteristică a firii ei — care-i dăduse libertate de gîndire şi tărie; de voinţă, şi care făcu din acest aranjament ceva de-a dreptul odios. În afară de asta, caracterul celui ce-i fusese ursit drept soţ constituia o obiecţie suficientă şi de neînlăturat ; vădea atîta netrebnicie, perfidie, mîr- şăvie, şi totuşi atîta subtilitate, cum numai demenţa — ce adesea se dezvoltă la stirpele vechi şi impermeabile, cînd vreme îndelungată au rămas neamestecate cu sînge mai proaspăt — le poale explica. Ajungînd la vîrsta la care contractul de căsătorie trebuia onorat, Miriam îl repudie fără ezitare.

După o vreme se petrecu evenimentul acela groaznic, la care făcuse aluzie Miriam cînd îşi dezvăluise numele ; un eveniment ale cărui împrejurări misterioase şi înfricoşătoare vor reveni în gîndurile multora, cu toate că puţini, sau poate chiar nimeni, nu vor fi ajuns la o explicaţie mulţumitoare pe căi proprii. Cu istorisirea de faţă nu are legătură decît în măsura în care suspiciunea că ar fi fost complice la crima săvîrşită căzu direct ca o negură asupra ei înseşi.

— Dar ştii că sînt nevinovată ! strigă ea, întrerupîndu-se din nou şi privindu-l pe Kenyon drept în ochi.

— O ştiu din adîncul conştiinţei mele, răspunse el, şi o mai ştiu din încrederea şi deplina afecţiune pe care ţi le-a

arătat Hilda. Şi n-ai fi fost niciodată vrednică de asta, dacă ai fi fost împovărată de vină.

— Asta e într-adevăr un argument puternic care-ţi dă tot dreptul să mă declari nevinovată, spuse Miriam şi i se împăienjeniră privirile. Şi, totuşi, de atunci îi sînt odioasă Hildei tale neprihănite, care m-a văzut cu ochii ei cum am devenit complice la săvîrşirea unei crime !

Spunînd acestea îşi urmă firul istorisirii. Marea influenţă de care se bucurau rubedeniile ei o apărase de unele urmări ale vinei care i se imputa. Dar, disperată, fugise de acasă, învăluindu-şi fuga în asemenea incidente că te împingeau la concluzia unei sinucideri. Miriam însă nu era dintre firile slabe care în faţa nenorocirilor pămînteşti recurg la soluţia asta evidentă dar jalnică. S-a năpustit în lume şi şi-a creat fără întîrziere o nouă ambianţă, în care puritatea plină de gingăşie a Hildei, sensibilitatea, gîndirea clară şi marele talent al sculptorului şi simplitatea afectuoasă a lui Donatello îi oferiseră poate primul contact cu fericirea. Interveni apoi aventura nefastă din catacombe. Spectrul pe care-l intilni.se acolo nu era altul decît geniul răului care-o urmărise tot timpul.

Acum dacă se gîndea la tot ce se întîmplase în trecut, remarcă Miriam, îl considera nebun. Germenul nebuniei existase probabil de la început în plămada din care era alcătuit acesta şi se dezvoltase din înseşi depravările pe care le inspira, ca apoi să prindă şi mai multă foiţă din remuşcările ce-l încercau pînă la urmă. Lucrul cel mai straniu în evoluţia vieţii lui păcătoase era penitenţa, ce parcă mergea mînă-n mînă cu nelegiuirea. După moartea lui, Miriam se convinsese că penitenţa îl mînase în cele din urmă spre o mănăstire, unde severitatea cu care şi-a impus singur ispăşirea îi dobîndi reputaţia de om deosebit de cucernic ; faptul explica de ce se bucurase de mai multă libertate decît era îndeobşte îngăduit călugărilor.

— E nevoie să-ţi spun mai mult ? întrebă Miriam cînd ajunse la acest punct al povestirii. Îmi dau seama că te-am condus spre un mister trist şi întunecat în lumina incertă a amurgului ; dar s-ar putea, totuşi, să distingi multe din lucrurile pe care eu le pot explica numai pe calea presupunerilor. Oricum, poţi înţelege în ce stare mă aflam după întîlnirea fatală din catacombe. Prigonitorul meu se retrăsese acolo în chip de ispăşire, dar mă urmărea la lumina zilei împins de noi impulsuri spre fărădelege. Mă avea la mînă. Nebun cum era şi netrebnic, cu o singură vorbă ar fi reuşit să mă piardă în ochii întregii lumi. Şi în ai tăi şi în ai Hildei ! Chiar şi Donatello s-ar fi ferit de mine, îngrozit !

— Niciodată nu s-ar fi întîmplat una ca asta, zise Donatello. Mi-ar fi spus-o instinctul că eşti nevinovată.

— Hilda, Donatello şi cu mine te-am fi absolvit, vorbi Kenyon, orice ar fi crezut restul lumii. Vai, Miriam, ar fi trebuit să ne spui mai devreme povestea asta tristă !

— M-am gîndit de multe ori să ţi-o destăinuiesc, răspunse Miriam, mai cu seamă într-o anume împrejurare. După

ce mi-ai arătat-o pe Cleopatra ; a țîșnit dintr-o dată din inimă, parcă, și mi-a ajuns pînă pe buze. Dar cum mi-am dat seama că nu ești nerăbdător să-mi primești mărturisirea, am înăbușit-o. Dacă aș fi dat ascultare primului impuls, totul ar fi fost altfel acum.

— Dar Hildă ! reluă sculptorul. Care poate fi legătura dintre ea și întîmplările astea sumbre ?

— O să-ți spună fără-ndoială ea singură, răspunse Miriam. Prin sursele de informație pe care le am la Roma pot să te asigur că e în afară de orice primejdie. Peste două Zile, eu ajutorul acelei Providențe aparte care, mă bucur s-o spun, veghează asupra Hildei, o să fie alături de tine.

— încă două zile de așteptare ! murmură sculptorul.

— Vai ! Ești crud ! mai crud decît îți închipui î exclamă Miriam cu o nouă sticlire a veseliei fantastice și capricioase care punctase de cîteva ori această întrevedere. Fie-ți milă de sărmanii tăi prieteni !

— Nu înțeleg deloc ce vrei să spui, Miriam, iăcu Kenyon.

— Nu contează, răspunse ea, o să înțelegi mai tîrziu. Dar poți să-ți închipui așa ceva ? îl ai în fața ta pe Donatello torturat de remușcări bizare și de hotărîrea de nestrămutat să-și primească ceea ce el consideră că i se cade. își închipuie, cu simplitatea lui fantastică, pe care am încercat în zadar s-o combat, că atunci cînd a fost săvîrșită o fărădelege, făptașul trebuie neapărat să se dea pe mîna oricărui tribunal care se ocupă de asemenea delicte și să se supună judecății acestuia. I-am tot explicat că nu există dreptate pămînteană, și mai cu seamă aici, unde se află conducătorul creștinătății.

— Să nu mai reluăm povestea asta, spuse Donatello zîmbind. Nu am o minte făcută pentru dispute, dar am, cred, un anume simț, un impuls sau instinct care uneori mă călăuzește cum se cuvine. Dar de ce să vorbim acum despre lucruri care ne-ar putea întrista ? Mai sînt încă două zile. Să fim fericiți !

Kenyon avu impresia că, de cînd îl văzuse ultima dată pe Donatello, reînviaseră în el cîteva dintre însușirile plăcute și minunate ale Faunului antic.- Erau o serie de trăsături simple și încîntătoare de o grație firească și greu de definit, care fuseseră întunecate de nefericirea apăsătoare de la Monte Beni din care de-abia se smulse cînd sculptorul s-a despărțit de el și de Miriam sub brațul întins al pontifului de bronz. Reapăruseră acum ca niște flori binecuvîntate. Din suflet i se revărsa o voioșie ce strălucea în toate faptele lui asemeni pîl- pîirii focului, alternînd sau chiar strîns împletită cu O înțelegere profundă și o gîndire gravă.

— Nu-i așa că-i frumos ? întrebă Miriam, urmărind privirea sculptorului fixată cu admirație asupra lui Donatello. Atît de schimbat, și totuși, într-un sens adînc, atît de același ! S-a mișcat în cerc, așa cum se întîmplă cu tot ce e ceresc sau pămîntesc, și se întoarce acum la personalitatea lui inițială,

după ce-a dobîndit o comoară nepreţuită din experienţa suferinţei. Ce lucru minunat ! Mă înfior la propriile mele gînduri, dar trebuie totuşi să le sondez profunzimile. Nelegiuirea — prin care am fost logodiţi noi doi — a putut oare fi o binecuvântare oferită sub această mască bizară ? A fost oare un soi de şcoală, menită să aducă o făptură simplă şi imperfectă la un stadiu de simţire şi inteligenţă la care n-ar fi putut-o aduce nici o altă constrîngere ?

— Răscoleşti lucruri profunde şi primejdioase, Miriam, răspunse sculptorul. N-am curajul să te urmez în abisul de nepătruns spre care te îndrepţi.

— Eu totuşi, pot afla o deosebită plăcere în ele ! Mă încîntă să meditez pe marginea prăpastiei ce ascunde acest mare mister, făcu ea. Povestea prăbuşirii omului ! Nu se repetă ea în idila noastră de la Monte Beni ? Şi n-am putea oare urmări analogia încă şi mai departe ? Oare însuşi păcatul — spre care s-a năpustit Adam tră- gînd după sine întreaga stirpe umană — n-a fost calea sortită prin care, după un drum lung plin de trudă şi chinuri, ne e dat să ajungem la o fericire mai profundă, mai luminoasă şi mai înaltă decît cea oferită înainte de a ne fi pierdut dreptul la viaţă ? Oare această teorie nu oferă o explicaţie mai bună decît oricare alta cu privire la faptul dacă îi este sau nu îngăduit păcatului să existe pe lume ?

— E prea primejdioasă, Miriam ! Nu pot să te urmez ! repetă sculptorul. Muritorilor de rînd nu le este îngăduit să calce acolo unde păşeşti tu.

— întreab-o pe Hilda ce gîndeşte despre asta, spuse Miriam cu un zîmbet misterios. Ar putea cel puţin să ajungă la concluzia că păcatul — ales de om în locul virtuţii şi folosit în chip atît de salutar de omniscienţă şi omnipotenţă, deşi vrăjmaşul nostru încearcă să ne piardă astfel — a devenit de fapt o cale cît se poate de eficientă pentru educarea minţii şi sufletului.

Miriam insistă îndelung asupra acestor reflecţii pe care sculptorul pe bună dreptate le socotea atît de primejdioase ; apoi ea îi strînse mîna în semn de bun rămas.

— Poimîine. spuse ea. cam la o oră înainte de asfinţit, du-te pe Corso şi aşteaptă în faţa celei de-a cincea clădiri pe mîna stingă, dincolo de Columna antonină. Ai să afli veşti despre o prietenă.

Kenyon încercă s-o implore să-i ofere informaţii mai amănunţite, dar ea clătină din cap, îşi duse degetul la buze şi aruneîndu-i un zîmbet amăgitor, se îndepărtă brusc de el. Sculptorul avu impresia că în această călătorie misterioasă a vieţii lor ajunsese şi ea, asemeni lui Donatello, într-un paradis lăturalnic, unde aruncaseră amîndoi povara a tot ce-a fost şi va să vie şi, cu excepţia acestei întrevederi cu el, gustau fericirea clipei care zboară. Donatello era astăzi Faunul silvestru ; acum Mi- riam îi era tovarăşă pe măsură, o nimfă a pădurii sau a izvorului ; mîine, un bărbat şi o femeie, apăsaţi de remuşcări, înlănţuiţi prin cununia crimei pe care-o să- vîrşiseră, aveau s-o pornească spre un ţel ineluctabil.

CAPITOLUL XLVIII

O SCENĂ PE CORSO

BINEÎNȚELES KENYON ÎŞI FĂCU apariția pe Corso în după-amîaza fixată, şi încă la o oră mult mai timpurie decît cea pe care i-o indicase Miriam.

Era carnaval. Veselia acestei sărbători renumite era în toi ; iar pe Corso, bulevardul impresionant, forfoteau sute de arătări fantastice, parte din ele reprezentind probabil veselia vremurilor antice care supraviețuise prin tot soiul de calamități încă de pe vremea Imperiului roman. Timp de cîteva după-amieze, la începutul primăverii, voioşia asta mucegăită iese orbecăind la lumina soarelui ; tot restul anului parcă ar sta întemnițată în catacombe sau în alte hrube sepulcrale ale trecutului.

în afara acestor figuri din moşi-strămoşi, ce au stîrnit risul a sute de generații, erau şi altele de dată mai recentă, emanație a voioşiei zilei care-şi trăia ultimele clipe. Şi era, totuşi, o zi şi un veac care, în comparație cu originalitatea prolifică a timpurilor trecute, pare să fie cu totul sterp în producții cu caracter scenic şi ceremonios, fie ele grave sau vesele. Ca să spunem lucrurilor pe nume, carnavalul şi-a păstrat viața şi în anul acesta numai pentru că a existat de-a lungul veacurilor trecute. Trăieşte prin tradiție, nu din ambianța imediată. Dacă Roma zaharisită şi melancolică zîmbeşte şi rîde în gura mare pe toată durata carnavalului, n-o face cu vechea simplitate a voioşiei autentice, ci cu un efort pe jumătate conştient ce seamănă cu simularea veseliei la auzul unei glume răsuflate. Oricum ar fi fost pe vremuri, acum nu e decît un şuvoi slab de veselie ce curge pe Corso drept prin mijloc, prin inima solemnă a oraşului decăzut, fără să-şi reverse frivolitatea dincolo de albie. Şi nici măcar în matca lui nu stîrneşte întreaga masă a spectatorilor, ci numai pe cîțiva de pe stradă sau din balcoane, care încing bătaia cu buchete de flori şi cu acadele ieftine. Gloata priveşte cu un calm indiferent, nobilimea şi preoțimea abia dacă iau par Le la aceaslă manifestare şi de n-ar exista hoardele de anglo-saxoni care să mai înviorcze an de an veselia, Carnavalul ar fi fost măturat de mult odată cu nămeții de confeti care albesc caldarîmul.

Totuşi, festivalul vlăguit îşi păstrează noutatea pentru tinerii cu sufletul neîmpovărat ce transformă lumea asta învechită într-una investită cu întreaga prospețime de care s-a bucurat Adam în prima lui dimineață în Paradis. Şi poate doar cei vîrstnici şi împovărați de griji îngheață cu criticile lor seci şi nesocotite suflul năvalnic al vieții în dezlănțuirea lui uşoară şi grotescă.

Deşi tînăr, Kenyon avea sufletul apăsat de prea multe griji ca să nu vadă în Carnaval zeflemeaua cea mai ieftină. Punînd față în față îngrijorarea sobră de acum cu veselia jucăuşă din anul trecut, observă că necazurile multe pe care le trăise îi aduseseră totuşi odată cu ele înțelepciunea. Dar există o formă de înțelepciune gravă ce persiflează veselia ; există însă şi o înțelepciune mai adîncă ce acceptă să se veselească ori de cîte ori

o cere ocazia, profitînd adesea de cele mai superficiale şi mai mărunte pretexte; pentru că dacă aşteptăm să avem motive temeinice nu mai ajungem aproape niciodată să ne veselim. De s-ar fi putut, lui Kenyon nu i-ar fi stricat deloc să se ascundă după o mască sălbatică şi păroasă şi să se amestece cu gloata deghizată astfel, cum făcuse la Carnavalul precedent. Atunci, prevăzut cu tot ceea ce-i trebuia ca să arate a faun. Donatello dansase de-a lungul Corsoului, interpretîndu-şi impecabil rolul şi dînd la iveală nişte urechi acoperite cu blăniță, de care ai fi jurat că sînt aievea ; Miriam fusese pe rînd doamnă din vremuri trecute pudrată şi înveşmintată în brocart şi țărăncuță din Campagna, într-un costum cum nu se poate mai vesel ; în timp ce sfioasa Hilda aruncase de sus dintr-un balcon un boboc de trandafir — atît de parfumat şi de proaspăt încît sculptorul ştiu pe dată cine îl nimerise.

Toate astea țineau de trecut : toți prietenii dragi a căror voioşie plină de căldură îl înveseliseră. Kenyon avea impresia că de la ultimul Carnaval au trecut mulți ani. Îmbătrînise, zburdălnicia voioasă i se domolise, iar petrecăreții din jurul lui erau greoi şi lipsiți de haz ; Corso nu mai era decît o străduță îngustă şi prăpădită cu palate în paragină şi chiar panglica de cer albastru italian ce se vedea deasupra capetelor nu-şi mai păstrase decît o parte din slrălucirea-i de pe vremuri.

Şi totuşi de-ar fi putut privi spectacolul din jurul lui cu un ochi neutru, ar fi găsit şi veselie şi strălucire. Pretutindeni şi la orice oră a zilei apăreau dovezi ale sărbătorii : coşuri din care se revărsau buchete de flori, scoase spre vînzare la colțuri de stradă, sau purtate pe cap, în timp ce banițe pline cu acadele de toate culorile erau expuse pretutindeni ; un străin şi-ar fi putut închipui că tot negoțul bătrînei şi sobrei Rome se rezumă la flori şi dulciuri. Şi acum, în după-amiaza asta însorită, cu greu ar fi putut găsi un spectacol mai pitoresc decît priveliştea nobilei străzi ce se întindea la nesfîrşit între două şiruri de clădiri impozante, la ale căror ferestre şi balcoane fluturau covoare vesele şi strălucitoare, mătăsuri viu colorate, pînze stacojii cu franjuri ca aurul şi tapiserii ce-şi mai păstraseră culorile luminoase, deşi erau țesute la războaie străvechi. Fiecare palat în parte era în ținută de gală, avînd cu acest prilej o înfățişare festivă, oricare ar fi fost taina sau păcatul pe care-! ascundea în spatele zidurilor. Ba mai mult, fiecare fereastră prindea viață de îndată ce se arătau chipurile femeilor, tinerelor îmbujorate şi copiilor cu fețele iluminate de veselie şi uimire la vederea celor ce se petreceau jos în stradă. în balcoanele ce împodobeau fațadele palatelor şedeau grupuri de doamne, unele chiar frumoase, toate însă în toalete scumpe ; chichotclile ascuțite şi totuii dulci şi zvonul melodios al glasurilor parcă se condensa într-un tumult aerian ce plutea deasupra capetelor muritorilor de rînd.

Nenumărate priviri se îndreptau spre strada foind de costume care mai de care mai fistichii, pentru a căror născocire fusese nevoie de veacuri ; iar în mijlocul şuvoiului vesel şi dezlănțuit înaintau încet, într-o procesiune nesfîrşită, toate vehiculele din Roma, de la caleaşca du- cală cu vizitiul pudrat cocoțai sus pe capră şi cu cei trei lachei din spate gătiți în fireturi

de aur, pînă la căruța trasă de un singur catîr. Mulțimea atît de pestriță de la ferestre şi din balcoane, din căruțe, cabriolete, căleşti sau din suitele fastuoase, sau gloata care se îmbulzea pe jos încoace şi-ncolo, avea totuşi ceva comun şi anume sentimentul dezlănțuirii absurde ; o camaraderie, ba chiar o frăție adevărată şi caldă ce izvora din dorința cinstită şi înțeleaptă, în acelaşi timp, de a se prosti cu toții laolaltă. Joaca omenirii, ca şi lucrurile la care ține cel mai mult, ca şi interesele ei cele mai profunde, nu este decît o luptă ; aşa că oamenii aceştia puşi pe distracție țînteau unii în alții cu muniții de acadele, bomboane şi flori.

De fapt nu erau nici măcar acadele ca lumea, ci doar un fel de imitație aşa cum merele pictate de Sodoma te îmbie mai mult decît fructul adevărat. Erau făcute de fapt dintr-un amestec de făină cu sirop şi cu un miez din ceva tot atît de ieftin. în afara grindinii de confeti, combatanții aruncau cu pumnul făină sau praf de var ce plutea în aer ca fumul deasupra unui cîmp de bătălie şi care, căzînd, albea o haină neagră ori sutana unui preot, sau făcea ca pletele ondulate ale vreunui tînăr să imite, parcă în batjocură, părul sur.

Alături de lupta asta usturătoare cu praf de var nestins, care storcea şiroaie de lacrimi din ochii iritați, se desfăşura o luptă mai blîndă, eu flori, în special între cavaleri şi doamne. La origine, cînd a fost instituit acest frumos obicei se prea poate să fi avut o semnificație plină de sinceritate şi de decență. Fiecare tînăr sau tînără, culegînd buchete de flori de cîmp, sau flori mai suave şi mai frumoase ce creşteau în grădinile lor, toate proaspete şi pline de puritate, le aruncau probabil cu o adresă precisă spre o persoană sau spre mai multe pentru care nutreau măcar un sentiment de tandrețe sfioasă, dacă nu chiar de iubire. Poate că astfel iubitul, trecînd pe Corso, primea de la frumoasa lui adorată, de" sus din balconul princiar al tatălui ei, primul semn înmiresmat că privirile lui pătimaşe nu s-au izbit de o inimă de marmură. Ce altă cale mai potrivită ar fi putut găsi o fată ca să-şi destăinuie într-un fel taina gingaşă, decît țintind cu un boboc de trandafir care să atingă uşor obrazul tînărului.

Acesta era felul în care oamenii se distrau şi-şi exprimau sentimentele în vremuri mai simple şi mai inocente. în timpurile noastre buchetele sînt culese şi legate de mîini murdare şi sînt făcute mai întotdeauna din florile cele mai comune, vîndute pe Corso la un preț de nimic, ce depăşeşte totuşi cu mult valoarea lor. Cumpărîndu-le cu coşul, descoperi că sînt îngrozitor de ofilite, de parcă ar fi fost aruncate de colo pînă colo timp de două, trei zile de Carnaval ; unele sînt chiar pline de noroi, de vreme ce-au fost pescuite de pe caldarîm unde au fost călcate de sute de picioare. Vezi zeci de bărbați şi de băieți ce se năpustesc aproape sub copitele cailor ca să culeagă buchetele ce nu şi-au atins ținta, în zborul lor spre balcoane sau spre trăsuri ; le vînd apoi din nou şi apoi încă o dată şi aşa mereu, uneori chiar de zece ori, oricît de pîngărite ar fi de murdăria înjositoare a Romei.

Aşa arată acum semnele de prețuire — buchetele înmiresmate ale sentimentelor — ce zboară de la cavaler la iubită

ca să ajungă din nou la el, de la un capăt la altul pe Corso. Poate că asemenea buchete sînt un simbol mai potrivit pentru bietele lor suflete zdrobite şi veştejite, decît îşi închipuie cei care le aruncă, suflete ce-au fost boțite şi întinate de cei care le-au avut în stăpînire şi poartă urmele a nenumărate nenorociri, au fost trecute de la unul la altul pe potecile înnoroiate ale vieții, în loc să fi fost păzite aidoma unei comori, într-un singur piept credincios.

Aceste flori terfelite şi obținute cu bani, precum şi bomboanele ieftine, sînt tipice pentru realitatea meschină ce-o întîlneşti în prăznuirea Carnavalului. Ai fi spus totuşi că guvernul se aştepta ca spiritele să se încingă şi poate să ajungă să se dezlănțuie într-o veselie care să-i îndemne pe oameni să calce legea, şi de la giumbuşlucuri să treacă la lucruri grave — aşa că socotise util să pună la adăpost Bulevardul Corso printr-o desfăşurare impresionantă de forță armată. Pe lîngă jandarmii obişnuiți, pe la toate colțurile, erau postate patrule puternice de dragoni papali, purtînd coifuri de oțel şi pelerine albe. Detaşamente de infanterie franceză cu muschetele aşezate în piramidă erau plasate, la un capăt al traseului, în Piazza del Popolo, şi în fața palatului ambasadei Austriei, la celălalt, iar la mijlocul distanței dintre ele, în dreptul Columnei lui Antonius. Dacă tigrul înlănțuit care era gloata Romei şi-ar fi arătat numai vîrfurile ghiarelor, săbiile ar fi lucit şi ar fi şuierat gloanțele, cu toată seriozitatea, printre luptătorii care acum se ochiau unul pe altul cu acadele ieftine şi cu flori ofilite.

Dar ca să fim drepți față de populația Romei, aceasta era ținută în frîu de un sistem de apărare mai bun decît săbiile şi baionetele ; însăşi curtenia ei aleasă investea cu un caracter sacru această serbare moştenită din moşi- slrămoşi. Confruntat pentru prima oară cu un spectacol atît de fantastic şi de extravagant, un observator detaşat ..şi-ar fi putut închipui că tot oraşul era cuprins de nebunie ; în cele din urmă şi-ar fi dat totuşi seama că această libertate aparent nemărginită rămîne cu strictețe în cadrul unor limite ce-i sînt proprii ; ar fi admirat desigur nişte oameni care pot da cu atîta uşurință frîu liber înclinațiilor lor spre voioşie, strunindu-le pe cele mai aprige care împing spre fărădelege. Cu toții păreau neînfrînați ; niciunul însă nu era brutal. Dacă vreun petrecăreț sărea peste cal, sigur nu era din Roma, ci englez, sau american ; şi chiar voioşia mai necioplită a celor de neam gotic era oarecum domolită de influența aproape imperceptibilă a unei atmosfere morale mai delicate un unele privințe, decît cea pe care o respirăm acasă. Asta nu înseamnă nicidecum că prețuim mai mult spiritul italian mai rafinat, brutalitatea populară e uneori semnul unei sănătăți morale pline de vigoare. Dar fiind vorba de un carnaval acesta s-ar desfăşura probabil cu mai multă decență şi ar fi mai spumos şi mai încîntător la Roma decît în orice oraş anglo-saxon.

Cînd Kenyon apăru dintr-o stradă laterală pe Corso, veselia ajunsese la punctul culminant. Din izolarea sufletului său arunca priviri spre palatele împodobite cu tapiserii şi cu draperii de damasc, spre şirul dublu de trăsuri ce înaintau la

pas, spre mulțimea pestriță de mascați ce forfoteau pe caldarîm, ca şi cum ar fi privit printre zăbrelele unei ferestre de închisoare. Sentimentele lui erau atît de îndepărtate de spectacolul din jur, că acesta dobîndea transparența unui vis prin a cărui substanță extravagantă şi opacă putea distinge obiecte mai consistente ; şi totuşi era destul de prins în mreaja lui ca să nu se poată elibera şi porni mai departe pe deplin treaz. Chiar în clipa asta apăru ceva nou ce-şi croia drum prin mulțimea de măşti.

în primele rînduri, o fanfară militară intona cu alîta forță un marş că reverbera prin spațiul acela îngust şi închis — deşi era o arteră impunătoare, străjuită de zidurile palatelor înalte — ca apoi să se avînte spre cer cu atîta putere încît devenea strident. O urma un corp de cavalerie şi de jandarmi călări, desfăşurînd o mare pompă militară. Aceştia escortau un şir lung de echipaje, toate şi fiecare în parte la fel de lucitoare şi împodobite ca şi caleaşca aurie a Cenuşăresii. Tot ca ea, erau conduse de vizitii voinici şi în spate urmau lachei nemaipomenit de inalți, împodobiți cu nişte peruci imense, pudrate, cu scînteietoare tricornuri ornate cu fireturi şi cu vestoane şi pantaloni de mătase brodată. Judecind după fastul demodat al acestei procesiuni, putea să fie demnă de prezența sanctității sale în persoană. însoțită de-o suită de cardinali, dacă aceşti demnitari sacri ar fi binevoit să sporească buna dispoziție a carnavalului. Dar în ciuda acestei desfăşurări marțiale, a escortei şi a splendorii costumelor vechi, nu era decît un alai al autorităților municipale din Roma — toți doar nişte umbre iluzorii şi printre ele şi o fantomă ce se intitula Senator roman — în drumul lor spre Capitoliu.

Rafalele de buchete de flori şi de confeti s-au întrerupt pe moment, atît cît să treacă procesiunea. Totuşi, o lovitură bine țintită — un pumn zdravăn de praf de var, aruncat de un eretic din Noua Anglie — l-a lovit în plin obraz pe vizitiul senatorului roman, rănindu-i cumplit demnitatea. Ai fi spus că, după părerea» lui, Republica se prăbuşea din nou în ruine şi că pulberea dărîmăturilor îi astupă nările, deşi nu era mult diferită de pudra oficială cu care era sulemenit, din plin.

În timp ce sculptorul, cu privirile visătoare, observase cu indiferență acest incident lipsit de însemnătate, prin fața lui trecură ținîndu-se de mină două siluete costumate. Amîndouă aveau chipurile ascunse de măşti negre impenetrabile ; dar arătau a fi un țăran din Campagna şi o *contadină* în costume de sărbătoare.

CAPITOLUL XL LX

O FESTĂ DE CARNAVAL

DIN PRICINA MULȚIMII şi a îmbulzeli ce se iscase chiar atunci, sculptorul nu putu urmări cele două siluete — țăranull şi *contadina* — care erau doar două din numeroasele persoane costumate astfel, ce se foiau pe Corso. De îndată ce-şi putu croi drum, sculptorul încercă s-o pornească după ci, dar curînd nu-i mai zări şi le pierdu cu totul urma, atunci cînd se opri să cerceteze diferitele grupuri de petrecăreți în care avea impresia că se aflau cei doi. Descoperi că nenumărați țărani sau păstori

cu fața smeadă veniți din Campagna purtau un veşmînt asemănător cu al lui Donatello ; şi găsi, de asemenea, o mulțime de contadine cu piele-a măslinie, bine făcute şi zdravene, în costume stacojii, împodobite cu fir de aur sau cu mărgele de coral, purlînd cercei grei, broşe de mozaic sau earnee tăiate straniu, cu un pieptene de argint sau un stilet strălucitor în părul lor mătăsos. Dar acele siluete grațioase şi pline de farmec pe care le căuta se făcuseră nevăzute.

De îndată ce trecu alaiul Senatorului, petrecăreții îşi reluară poznele, cu forțe sporite, iar bombardamentul cu buchete şi acadele, înlrerupL pentru o clipă, reîncepu. Fiind probabil cel mai îngrijorat şi mai neliniştit spectator, sculptorul deveni ținta favorită a proiectilelor ce se abăteau din toate părțile asupra lui, şi-a renghiurilor de tot felul pe care le permite atmosfera frivolă a carnavalului. De fapt figura lui îngîndurată şi încruntată era în asemenea dezacord cu spectacolul din jur, încît puteai găsi scuză pentru petrecăreții care-l foloseau drept ținta voioşiei lor gratuite, de vreme ce era evident că el nu putea contribui în nici un fel la buna dispoziție generală.

Făpturi fantastice, avînd capetele în forma unor gulii imense, cît o baniță, îi rînjeau cu toată gura. Arlechinii îl loveau cu săbiile lor de lemn, aşteptîndu-se parcă să-l vadă că se preschimbă într-o făptură mai plină de haz. O arătare cu coarne şi coadă lungă se apropie sfioasă de el, ca dintr-o dată să sufle într-un tub, învăluindu-l pe prietenul nostru într-un nor de puf de păpădie. Un biped cu cap de măgar îi zbieră chiar în ureche, încheind sunetul ăsta strident cu hohote de rîs omenesc. Cinci dom- nişorele corpolente — cel puțin aşa le puteai ghici după fuste, în ciuda unei dezinvolturi cumplite în felul în care-şi mişcau picioarele — se prinseră de mîini într-o horă, invitîndu-l prin gesturi să țopăie la mijloc. Cum se eliberă de veselele lui prigonitoare, un clovn îmbrăcat într-un costum pestriț îl bătu pe spinare cu o băşică de bou în care boabe uscate de mazăre răpăiau îngrozitor.

Bineînțeles că muritorul copleşit de necazuri nu are ce căuta pe străzi în toiul carnavalului ; petrecăreții se năpustesc asupra lui şi pur şi simplu îl martirizează, jucîndu-i festă după festă ca în cele din urmă să-l înăbuşe de-a binelea, că de n-ar proceda astfel dispoziția lui sumbră — substanța vieții omeneşti prinzînd mult mai uşor tentele întunecate decît pe cele vesele — ar ucide în mod sigur voioşia lor sărbătorească, tot aşa cum ar face-o prezența unui cap de mort la un banchet. Numai cunoscînd motivele lui Kenyon îl putem scuza că a cutezat să şe arate pe Corso cu o față atît de chinuită.

Şi trebuie să spunem că martiriul la care-l supunea voioşia din jurul lui era departe de a se fi sfîrşit. Apăru acum silueta uriaşă a unei femei, înaltă de şapte picioare, ocupînd o treime din lățimea străzii cu faldurile crinolinei absurd de înfoiate. Alegîndu-l pe sculptor din mulțime începu un adevărat asalt asupra inimii lui, arun- cîndu-i privii! languroase din ochii ei imenşi şi bulbucați, oferindu-i un buchet enorm de floarea soarelui şi de urzici, cerşindu-i îndurarea printr-o pantomimă

patetică şi pasionată. Cum insistenţele ei n-avură ecou, femeia din neamul Titanilor, văzîndu-se respinsă, făcu un gest de disperare şi de furie, scoase în clipa aceea un pistol imens, ţinti spre pieptul neîndurător al sculptorului şi apăsă pe trăgaci. împuşcătura n-a fost lipsită de efect, pentru că jucăria înfiorătoare, acţionată de un arc ca toate pistoalele de jucărie, explodă învăluindu-l pe Kenyon într-un nor de praf de var, la adăpostul căruia domnişo- rica răzbunătoare îşi văzu de drum.

în clipa următoare fu înconjurat de o grămadă de figuri absurde ce se prefăceau că-l compătimesc pentru neferi- cita-i întîmplare. Clovni şi arlechini în costume croite din două culori, urangutani, oameni cu capete de urs, de taur sau de cîine ; chipuri ce-ar fi putut fi numite omeneşti, de n-ar fi avut nişte nasuri enorme ; o siluetă înspăimîntătoare cu faţa ieşindu-i direct din piept şi tot ce-ţi mai poţi imagina ca monstruozitate sau exagerare. Arătările astea păreau că cercetează cazul după tipicul judecătorului de instrucţie, vîrîndu-şi chipul de carton în sufletul sculptorului, iar rînjetele lor împietrite îngro- şînd şi mai mult comicul îngrijorării şi durerii exprimate prin gesturi. Chiar în clipa aceea apăru o siluetă cu o perucă sură şi o togă ruginie, cu o călimară prinsă la butonieră şi o pană după ureche ; se prezentă drept notar şi se oferi să întocmească testamentul persoanei asasinate. Misiunea asta solemnă a fost totuşi întreruptă de un felcer care flutura un bisturiu lung de trei picioare propunîndu-i să-i lase sînge.

Totul semăna în asemenea măsură cu un coşmar, încit Kenyon se hotărî să lase lucrurile să-şi urmeze cursul. Din fericire, toanele din timpul unui carnaval trec de la o absurditate la alta, fără a zăbovi îndeajuns asupra nici uneia spre a o putea epuiza cît de cît. Atitudinea lui defensivă ofeiea un cadru prea restrîns pentru o veselie atît de dezlănţuită ca aceea căutată de saltimbanci. Peste cîteva clipe, dispărură de lîngă el precum visele ori stafiile, lăsîndu-l să-şi continue aventura fără altă oprelişte în afara mulţimii ce-i astupa cărarea.

Nu se depărta prea mult şi-l întîmpinară ţăranul şi *contadina.* Se ţineau tot de mină încă şi păreau că rătăcesc traversînd de la un capăt la altul scena grotescă şi animată, participînd tot atît de puţin ca şi el. Poate pentru că îi recunoscu şi le ştia taina adîncă, sculptorului i se păru că însăşi mişcările şi comportarea celor doi exprimă o emoţie încărcată de melancolie ; şi tocmai această încleştare a mîinilor care-i lega atît de strîns îi situa parcă la o depărtare tristă de lumea pe care-o priveau.

— îmi pare bine că vă întîlnesc, îi salută Kenyon.

îl priviră prin găurile măştilor lor negre fără să scoată o vorbă.

— Rogu-vă, luminaţi-mă puţin în legătură cu chestiunea care mă preocupă atîta. Dacă ştiţi ceva despre Hilda, pentru numele lui Dumnezeu, rogu-vă vorbiţi !

Şi totuşi ei nu scoaseră nici o vorbă ; sculptorul ajunse să creadă că făcuse o confuzie în legătură cu identitatea acestor persoane, de vreme ce erau atîţia în costume asemănătoare. Şi

totuşi nu mai era un alt Donatello şi nici o altă Miriam. Mai avea şi certitudinea spirituală care se iveşte cînd sîntem în prezenţa prietenilor noştri, în afara oricăror dovezi oferite de simţuri.

— Sînteţi fără suflet, relua el, dacă mă lăsaţi pradă îngrijorării şi nu mi-o potoliţi cînd vă stă în puteri.

Reproşul a mers direct la ţintă ; *contadina* vorbi cu vocea lui Miriam.

— Te-am luminat cît am putut mai bine, i se adresă ea. Tu eşti fără suflet, deşi habar n-ai, aţinîndu-ne calea în clipa asta. Sînt ceasuri sacre chiar şi în timpul carnavalului.

Dacă ar fi fost într-o altă stare de spirit, Kenyon s-ar fi putut amuza pe seama impulsivităţii răspunsului şi a însufleţirii pe care o remarcase adeseori în discuţiile cu Miriam. Dar observă o tristeţe profundă din tonul ei, ce-i copleşi iritarea momentană şi-i dădu certitudinea că în dosul măştii se ascundea un chip palid pe care şiroiseră lacrimile.

— Iertaţi-mă ! făcu el.

Donatello îi întinse mîna — nu cea în care ţinea încleştată pe-a lui Miriam — şi la rîndul ei ea-l prinse pe sculptor de mîna stingă ; formau astfel toţi trei un cerc. şi o mulţime de amintiri şi de presimţiri înlănţuirâ aceste suflete cu intensitatea şi iuţeala unui fulger. Kenyon simţi instinctiv că aceşti prieteni, care-i fuseseră atît de apropiaţi, se despărţeau acum de el.

— Cu bine ! exclamară toţi trei dintr-o suflare.

Şi de îndată ce-au rostit vorbele şi-au desprins mîi- nile : iar tumultul carnavalului a năvălit ca o mare agitată, înghiţind petecul cuprins de cercul restrîns al emoţiilor lor prin care se izolau de restul spectacolului.

în cursul acestei întîlniri sculptorul n-a aflat nimic în legătură cu Hilda : dar a înţeles că trebuia să se conformeze instrucţiunilor pe care le primise şi să aştepte ca misterul să se dezlege într-un mod pe care nu putea să-l prevadă încă. Trecîndu-şi palma peste ochi şi privind în jur — pentru că întîmplarea descrisă adineauri amplificase impresia de vis pe care i-o dădea spectacolul — se trezi apropiindu-se de piaţa largă ce se învecinează cu Corso, în centrul căreia se află columna sculptată a lui Anioninus. Locul unde-i indicase Miriam să aştepte nu era departe de aici. Zbătîndu-se să înainteze pe cît îi permitea şuvoiul de petrecăreţi ce se revărsa cu forţă din direcţie opusă, trecu de palatul Colonna şi începu să numere clădirile. Cea de-a cincea era un palat cu o faţadă lungă ce dădea spre Corso. avînd o înălţime maiestuoasă dar cu un aer cam sinistru conferit de vechimea lui.

Deasupra intrării în arcadă, mărginită de pilaştri, se afla un balcon bogat împodobit cu tapiserii şi ţesături de demasc, care în momentul de faţă găzduia un bărbat cu o înfăţişare venerabilă şi un grup de doamne. Părul cărunt şi favoriţii, precum şi trandafirii de iarnă din obraji. îl arătau a fi englez ; la rîndul lor, doamnele aveau strălucirea saxonelor cu părul blond şi păreau să guste voioşia carnavalului cu spontaneitatea celor care asistă pentru prima oară la spectacol. Cu toţii, bătrînul, cu seriozitatea gravă cu care ar fi apărat nişte metereze, şi tinerele

din societatea lui, cu voioşie exuberantă, aruncau neobosiți o ploaie de confeti asupra trecătorilor.

în fundul balconului se zărea o pălărie cu boruri largi, din cele pe care la poartă clericii. Un abate, probabil o cunoştință sau un cicerone al familiei de englezi, gusta spectacolul, aşezat puțin mai retras, aşa cum o cerea eticheta cînd e vorba de o față bisericească.

Kenyon socoti că n-are o soluție mai bună decît să stea de veghe în locul fixat aşteptînd să vadă ce se va mai întâmpla. Trecîndu-şi un braț pe după un felinar ca să nu fie tirît de şuvoiul neastâmpărat al trecătorilor, scruta fiece chip, în speranța că unul din ele ar putea să-i arunce o privire plină de înțelesuri. Cerceta fiecare mască — arlechin, maimuță, monstru cu capul ca o gulie sau măşti ' chiar mai absurde — gîndindu-se că solul ar putea veni chiar şi sub o înfățişare atît de fantastică. Sau, poate una din siluetele în veşminte elegante cu gulerul gofrat atît de maiestuos, cu pelerină, tunică şi pantaloni pînă la genunchi, aşa cum se purtau cu trei secole în urmă, ar putea să-i aducă veşti de la Hilda, din vremi de mult trecute. Erau momente cînd neliniştea lui dobîndea nuanțe optimiste ; îşi închipuia atunci că Hilda ar putea să apară ea însăşi în toată gingăşia ei, ascunsă cu timiditate sub o mască pe care cu instinctul izvorît din dragoste o va recunoaşte neîntîrziat. Sau poate va trece pe lîngă el într-un car triumfal asemeni celui care tocmai se apropia înaintînd lent, cu ierburi petrecute printre spițele roților şi cu telegarii înhămați şi împodobiți cu ghirlande de flori. Iar în cazul cel mai bun. pentru că tot trecuse dincolo de hotarele presupunerilor logice, se putea aştepta la cea mai nebunească întîmplare la fel cum putea să-şi vadă fie speranțele, fie temerile contrazise de ceva cît se poate de probabil.

E foarte posibil ca bătrînul englez şi fiicele sale din balconul de vizavi să fi fost impresionați de comportarea sculptorului ca de ceva neînchipuit de absurd, vâzindu-l cum se concentra în acest vîrtej fără noimă şi cum se străduia să descopere ceva menit să-i lumineze sau să-i întunece viața. E un fapt cu valoare de lege că oamenii serioşi, care fac totul ca să parvină la un adevăr al existenței umane, par absurzi în ochii celor care petrec şi se veselesc. Oricum, după ce s-au distrat serios pe seama figurii lui melancolice, ocupanții balconului l-au onorat pe Kenyon cu o salvă de acadele ce cădeau răpăind în jurul lui ca grindina. Ridicîndu-şi privirile instinctiv, spre surprinderea lui, văzu că abatele ce stătea în umbră se aplecă în afară şi-i face un semn curtenitor de recunoaştere.

Era acelaşi preot cu care o văzuse pe Hilda la confesional ; acelaşi cu care vorbise despre dispariția ei cînd se întiiniseră pe stradă.

Totuşi, nu se ştie din ce pricină, Kenyon nu făcu nici o legătură intre fața bisericească şi Hilda. Privirile îi zăboviră o clipă asupra bătrînului, ca să se îndrepte apoi asupra mulțimii ce se învolbura pe Corso, convins, se pare, că singura şansă de a-i da vreodată de urmă depindea de minuțiozitatea cu care-i cerceta pe cei din jur. În clipa aceea se produse o busculadă pe celălalt trotuar, dar Kenyon nu-şi dădu seama de ce era

pricinuită şi nu făcu nici o încercare să afle. După cum se părea, interveniseră cîțiva soldați şi jandarmi ; arestau probabil vreun individ mai zurbagiu care, sub influența prea multor pahare de vin, încălcase probabil limitele decenței impuse de carnaval.

Sculptorul auzi pe cîțiva inşi din jurul lui comentînd incidentul.

— Straşnică femeie mai era *contadina* aia cu masca neagră.

— Nu era de lepădat, răspunse o voce de femeie, dar cel care-o însoțea era mult mai straşnic. Tu ce crezi, erau chiar un țăran şi o *contadină ?*

— Nu, nu, făcu celălalt. Trebuie să fie o festă de carnaval împinsă prea departe.

Conversația ar fi putut stîrni interesul lui Kenyon ; numai că exact în clipa în care fuseseră rostite ultimele cuvinte, deveni ținta a două proiectile din cele pe care le vezi zburînd din abundență pe deasupra acestui vesel ci mp de bătaie. Unul, ne e cam jenă s-o spunem, era o conopidă care, aruncată de un tînăr pe geamul unei trăsuri, îl izbi în umăr cu o bufnitură formidabilă ; celălalt era un singur boboc de trandafir, atît de proaspăt încît părea cules chiar în clipa aceea. Zburase din balconul de vizavi, îi atinse uşurel buzele şi-i căzu în palmă. Kenyon îşi ridică privirile şi văzu chipul Hildei cea dispărută !

Purta un domino alb şi, deşi arăta palidă şi părea tulburată, era însuflețită de o veselie tandră. Iar în ochi îi strălucea o rază de voioşie delicată, pe care sculptorul nu o zărise decît de vreo două trei ori cînd o cunoştea şi care, după părerea lui, era una din expresiile cele mai eterice şi mai fermecătoare ale chipului Hildei. Zimbetul ei tandru şi voios o făcea parcă să se contopească cu veselia frenetică a carnavalului şi să nu pară străină şi desprinsă de acest spectacol, aşa cum te-ai fi aşteptat să fie în urma unei apariții atît de neaşteptate.

Pe de altă parte venerabilul englez şi fiicele lui o măsurau pe sărmana Hilda cu nişte priviri în care se citea o uimire totală şi un şoc neînchipuit produs de apariția ei neaşteptată în balconul lor. Pe chipul lor era zugrăvită expresia pe care ar avea-o, de bună seamă, orice englezi respectabili dacă în societatea lor s-ar pogorî un înger fără să le fie prezentat aşa cum se cuvine de către cineva sus pus de la curtea din ceruri — o expresie care vădea că fuseseră încălcate nişte norme de conduită şi că se aşteptau la scuzele de rigoare, şi că odată oferite, nu-i rămînea intrusei decît să se retragă.

Abatele, însă, îl luă de-o parte pe bătrîn şi-i şopti cîteva cuvinte care avură darul să-l liniştească ; îi aruncă Hildei o privire destul de binevoitoare, uimită şi nedumerită totuşi, invitînd-o prin gesturi să se simtă la largul ei.

Dar oricine ar fi fost vinovatul, blîndei şi sfioasei noastre Hilda nici nu-i trecuse prin minte să se impună nedorită. N-avem decît bănuieli vagi în privința locului de pe unde apăruse, sau unde fusese ținută ascunsă în tot acest răstimp învăluit de mister, şi nu intenționăm în clipa de față să-i oferim cititorului explicații detaliate. Poate că e mai bine să ne închipuim că a fost răpită şi dusă într-un tărîm al picturii ; că a colindat împreună cu Claude în lumina aurie în care-şi învăluia peisajele sale, dar

pe care n-ar fi avut unde s-o vadă aevea înainte de a fi deschis din nou ochii în lumea celor drepți. Sîntem gata să ne închipuim că drept mulțumire pentru dragostea simplă şi adevărată pe care le-o purta, i se îngăduise Hildei să stea de vorbă cu marii maeştrii ai penelului, de mult dispăruți, să le privească lucrările şi mai minunate pe care le-au pictat în tonuri paradisiace. Guido îi arătase un alt portret al Beatricei Cenci, pictat după modelul din existența cerească, în care sentimentul de izolare misterioasă a expresiei de pe chipul muritoarei era înlocuit de o bucurie radioasă. Perugino îi îngăduise să arunce o privire spre şevaletul lui, ca să desluşească ceea ce părea a fi chipul unei femei, dar atît de divin prin însăşi profunzimea şi căldura feminității ei, încît lacrimi de fericire îi împăienjeniseră ochii ei de fecioară nemairă- mînîndu-i timp să-l contemple. Rafael o luase de mină pe Hilda — de mîna ei gingaşă, dar plină de vigoare, pe care-o sculptase Kenyon — şi trăsese într-o parte norul cu franjuri aurii ce atîrna în chip de draperie în fața ultimei lui capodopere. Ca pămîntean, Rafael a pictat Schimbarea la față. Ce altă scenă mai înălțătoare ar fi putut oare picta, nu din imaginație, dar aşa cum i se dezvăluia acum, aevea, privirilor sale !

N-o să reconstituim nici felul în care Ililda s-a întors în lumea reală. Pentru moment e deajuns să spunem că, fusese chemată dintr-un loc tainic şi condusă pe nu se ştie ce căi misterioase într-un loc unde tumultul vieții explodă cu toată puterea în urechile ei. Auzea tropăit de picioare, uruit de roți, zvonul nedefinit a nenumărate glasuri şi frînturile de melodie sau hohotele de ris ce răzbăteau din cînd în cînd. Ajungînd într-un salon imens şi întunecat, s-a dat de-o parte o draperie şi s-a trezit împinsă cu blîndețe într-un balcon deschis, de unde privi strada înveşmîntată de sărbătoare, cu tapiserii vesele unduind de-a lungul fațadelor palatelor, cu geamurile înțesate de chipuri voioase şi, jos în stradă, mulțimea costumată ce petrecea dezlănțuită.

în clipa următoare părea intrată în atmosferă. Frumusețea gingaşă a chipului ei palid şi grația ochilor ei mari, larg deschişi de mirare şi de uluire, atrăgeau nenumărate priviri ; în jurul ei ploua cu buchete şi acadele — cele mai proaspete flori şi cele mai dulci acadele, dulciuri pentru cei dulci — din cele pe care petrecăreții carnavalului le păstrează ca tribut pentru frumusețile ieşite din comun. Hilda îşi duse mîna la frunte, pleoapele i se lăsară grele şi deschizîndu-le din nou privi spectacolul strălucitor şi grotesc, haosul veseliei dezlănțuite, în căutarea unui lucru care să-i dea certitudinea că tot ce vedea nu era o iluzie.

Chiar sub balcon recunoscu un chip familiar la care se gîndea cu atîla drag. Atmosfera momentului şi a spectacolului îşi puse pecetea pe firea ei sensibilă şi receptivă : prinse din zbor unul din bobocii ce plouau asupra ei şi ochi spre sculptor. Nimeri ținta ; Kenyon îşi ridică privirile întristate şi o văzu ; iar prezența gingaşă a Hildei stinse într-o clipă şi chinurile lui tainice şi vacarmul agasant al carnavalului.

în noaptea aceea candela de sub altarul Fecioarei lumină cu atîla strălucire de parcă nu s-ar fi stins deloc ; şi deşi singura porumbiță ce-i rămăsese credincioasă se culcase în porumbarul trist, a doua zi dimineață o salută cu o. bucurie frenetică şi-şi vesti tovarăşii ei mai nestatornici, de pe unde zburaseră, să se întoarcă să-şi reînnoiască prinosul.

CAPITOLUL L

M1RIAM, HILDA, KENYON, DONATELLO

SÎNTEM SIGURI că n-am fi pe placul bunului cilitor dacă am veni cu genul acela de elucidări detailate atît de plicticoase şi pînă la urmă atît de nesatisfăcătoare, cînd e vorba de limpezirea misterului oe învăluie o povestire romantică. Cititorul e prea înțelept ca să insiste să cerceteze îndeaproape dosul unei tapiserii după ce i-a fost îndelung expusă pe față, țesută cu toată iscusința artistului şi concepută cu măiestrie, ținind seama de îmbinarea armonioasă a culorilor. În cazul în care s-a ajuns la un efect strălucitor, frumos sau măcar mulțumitor, acest etalon al cititorilor amabili îl va accepta la adevărata lui valoare, fără să-i desfacă urzeala mînat doar de dorința stupidă de a descoperi cum au fost împletite firele ; pentru că datorită agerimii prin care se remarcă, a ajuns de demult să ştie că orice relatare de întîmplări sau acțiuni omeneşti — fie că o numim istorie, fie romanț — este cu siguranță o țesătură fragilă pe care o sfîşii mult mai uşor decît o repari. În sfera realității chiar cea mai comună viață e alcătuită din întîmplări ce rămîn inexplicabile, fie dacă ne referim la cauze, fie la consecințe.

Ar fi foarte simplu ca în urma discuțiilor pe care le-am avut cu sculptorul, să oferim cîteva fire care să ducă la dezlegarea misterului dispariției Hildei ; dar atîta vreme cît a mai rămas în Italia, ea a dovedit o rezervă deosebită cu privire la acest subiect, chiar şi cînd a stat de vorbă cu cei mai apropiați prieteni. Fie că i se ceruse să jure că va păstra secretul, fie că din motive de prudență socotea că nu e bine să dezvăluie stratagemele la care recurge o instituție religioasă, sau poate acțiunile secrete ale unui guvern despotic — oricare ar fi fost motivul în cazul de față — ea nu dezvălui nimic atîta vreme cît se mai afla sub jurisdicția lor. Se prea poate ca nici măcar ea să nu-şi fi dat prea bine seama care anume din aceste autorități îşi exercitaseră puterea asupra ei. Din toate aventurile prin care a trecut Hilda, ceea ce ne uluieşte cel mai mult e modul în care a fost eliberată, modul în care o formă sau alta de tiranie inscrutabilă părea că recurge la genul de farse proprii carnavalului. Nu ne-o putem explica decît presupunând că imaginația fantastică şi plină de toane a unei femei — să-i spunem jucăuşă, pentru că altfel ar trebui s-o considerăm disperată — a pus la cale întîmplarea aceasta, condiționînd-o de o hotă- rîre pe care i-o impunea conştiința ei sau a altcuiva.

La cîteva zile după reapariție, Hilda hoinărea împreună cu sculptorul de-a lungul străzilor Romei. Cufundați în discuție, s-au trezit din întâmplare lîngă maiestuosul portic susținut de

coloane, şi a rotondei imense şi întunecate a Panteonului. Acesta se înălţa într-un punct nodal, de unde pornesc străzile întortochiate ce formează labirintul oraşului modern şi adesea îi apare străinului uluit în clipa în care e în căutarea altor obiective. Ridi- cîndu-şi privirile, Hilda propuse să-l viziteze.

— Nu trec prin faţa lui fără să intru, îi explică ea, fără să mă înclin în semn de omagiu în faţa mormântului lui Rafael.

— Nici eu, zise Kenyon, fără să mă opresc să admir nobilul edificiu pe care l-a cruţat atît vandalismul barbarilor de demult cît şi cel mai neiertător încă al prinţilor şi pontifilor mai apropiaţi de noi.

Au intrai aşadar şi s-au oprit în partea neacoperită a imensei rotonde în jurul căreia se înşiruie nişele arcuite şi altarele impresionante, dedicate pe vremuri unor zeităţi păgine, dar creştinate în decursul celor douăsprezece veacuri ce s-au scurs. în toată lumea nu mai există ceva asemănător Panteonului. E atît de măreţ încît statuile de mucava plasate deasupra cornişei impunătoare nu impietează asupra efectului, aşa cum nu reuşesc s-o facă nici coroanele şi inimile ele tinichea, florile artificiale înecate în colb. precum şi tot soiul de alte podoabe ieftine agătate în faţa altarelor sacre. Marmura preţioasă de pe pereţi, înnecată de rugină şi funingine, pardoseala, cu imensele ei pătrate şi cercuri din porfir şi granit, crăpată de-a lungul şi de-a latul, în sute de direcţii, arătînd cu cîtă brutalitate au călcat-o veacurile neîndurătoare ; cupola cenuşie de deasupra, deschisă spre ceruri, de parcă raiul ar privi spre acest loc de adoraţie, lăsată neacoperită ca rugăciunile să se poată înălţa nestinjenite : toate astea creează senzaţia de solemnitate pe care nici chiar catedrala Sfîntul Petru nu reuşeşte s-o producă.

— Eu unul cred, zise sculptorul, că Panteonul creează un efect atît de deosebit tocmai datorită cupolei deschise — acest Ochi imens privind spre cer. E atît de păgîn, aş spune, atît de deosebit de tot confortul civilizaţiei moderne ! Priveşte la pardoseala de sub deschidere ! A curs atîta apă în ultimii două mii de ani, că e înverzită de covorul de muşchi mătăsos asemănător celui care acopcră pietrele mormintelor unui cimitir umed din Anglia.

— Prefer să privesc cerul albastru, ce-i serveşte drept acoperiş acolo unde constructorii l-au lăsat deschis. E minunat să urmăreşti norii albi navigînd deasupra deschiderii pe o zi cu vînt, apoi soarele ce se abate din nou, din cînd în cînd, tocmai ca în clipa asta. Ne-am minuna oare dacă am vedeta îngeri cu chipuri prietenoase planînd într-un du-te vino continuu, fără să oprească lumina, schimbînd-o doar în culori minunate ? Priveşte clira asta lată de raze — cascada asta de lumină aurie — ce se rostogoleşte prin deschiderea de sus, căzînd la picioarele altarului din dreapta intrării !

— Deasupra altarului e o pictură întunecată, remarcă Kenyon. Hai să vedem dacă lumina asta puternică nu-i reliefează nişte calităţi.

Apropiindu-se de altar, şi-au dat seama că pictura n-avea merite deosebite, dar n-au putut să nu zîmbească la vederea unei pisici grase — aşa cum am întîlnit şi noi adeseori prin Panteon — tolănită leneş pe altar sub raza caldă, dormind dusă printre sfeşnicele sacre. Trezită de paşii lor, se ridică şi privi clipind în lumină, păstrîndu-şi totuşi o anume demnitate şi stăpînire de sine, de parcă ar fi fost conştientă că reprezintă un sfînt.

— Cred, făcu Kenyon, că ăsta-i primul exemplar din neamul felinelor care s-a decretat obiect de adoraţie, în Panteon sau aiurea, din vremea Egiptului antic încoace. Uite cum îngenunchează în faţa ei un ţăran venit din piaţa de alături ! Pare o sfîntă plină de graţie şi bunăvoinţă !

— Nu mă face să rid, rosti Hilda pe un ton de reproş, mai bine ajută-mă să gonesc creatura aia de-acolo. Mă întristează să văd omul ăla sau orice altă făptură omenească înălţîndu-şi ruga spre un obiect atît de nepotrivit.

— Hilda, răspunse sculptorul pe un ton grav, asta înseamnă că singurul loc din Panteon unde se cade ca noi doi să îngenunchem e sub deschiderea centrală. Dacă o să ne rugăm la altarul vreunui sfînt, o să dăm glas unor dorinţi lumeşti, dar dacă o să ne rugăm faţă în faţă cu Divinitatea, o să avem sentimentul că săvîrşim o impietate cerînd ceva mărunt şi egoist. Eu unul sînt convins că ăsta-i secretul plăcerii pe care o găsesc catolicii vene- rînd sfinţii ; îşi pot aduce cu ei toate dorinţele şi toanele lor mărunt lumeşti, întreaga lor individualitate şi slă-biciune omenească, nu ca prilej de remuşcări, ci ca nişte fapte pentru care să găsească înţelegere la muritorul canonizat la al cărui altar se roagă. Trebuie să recunosc că e cît se poate de ademenitor !

Ceea ce i-ar fi putut răspunde Hilda n-ar fi fost decît nişte presupuneri ; pentru că. îndepărtîndu-se de altar, privirile i-au fost atrase de silueta unei penitente îngenuncheată pe pardoseală chiar sub ochiul din mijloc, tocmai în locul pe care-l arătase Kenyon ca fiind singurul de unde ar trebui să se înalţe rugăciuni. Chipul îndreptat în sus nu putea fi desluşit, ascuns de un văl sau de o mască ce făcea parte din veşmînt.

— Nu se poate ! şopti Hilda cu emoţie în glas. Nu, nu se poate !

—- Ce te-a tulburat ? o întrebă Kenyon. De ce tremuri aşa ?

— De-ar fi cu putinţă, răspunse ea, aş spune că silueta aia îngenuncheată e Miriam !

— Aşa cum spui şi tu, nu se poate, reluă sculptorul. Ştim prea bine ce s-a întîmplat cu ea şi cu Donatello.

— Da, e cu neputinţă ! repetă Hilda.

Tremurul nu-i dispăruse totuşi din glas, şi părea că nu reuşeşte să-şi îndrepte atenţia spre altceva în afara siluetei îngenuncheate. Pe neaşteptate, şi ca şi cum gîndul ăsta în

legătură cu Miriam i-ar fi stîrnit toate amintirile, adresă întrebarea sculptorului :

— Donatello era chiar faun ?

— Dacă ai fi avut prilejul să studiezi arborele genealogic începînd cu strămoşii cei mai îndepărtaţi ai moştenitorului de la Monte Beni, aşa cum am făcut eu, răspunse Kenyon cu un zîmbet pe care nu şi-l putu stăpîni, n-ai mai fi avut decît foarte puţine îndoieli în legătură cu subiectul ăsta. Faun sau nu, avea o fire plăcută, care dacă ar fi fost în armonie cu restul omenirii pămîntul s-ar fi putut transforma într-un paradis pentru sărmanul nostru prieten. S-ar părea că morala acestei poveşti e că oamenii cu însuşiri comune cu ale lui Donatello, plămădiţi anume pentru a gusta fericirea, nu mai au ce căuta pe pămînt şi nici aiurea. Viaţa a devenit atît de amarnică şi atît de cumplit de serioasă încît asemenea făpturi ori îşi schimbă caracterul, ori pier asemeni creaturilor antediluviene a căror existenţă era condiţionată de o atmosferă mai însorită şi mai caldă decît a noastră.

— Refuz să accept morala asta ! replică Hilda cu firea ei optimistă şi fericită.

— Atunci poftim alta ; n-ai decît să alegi ! spuse sculptorul amintindu-şi ceea ce-i sugerase Miriam, nu cu mult în urmă, în legătură cu acest subiect. A comis o crimă cumplită ; iar remuşcarea torturîndu-l i-a trezit conştiinţa dînd un imbold miilor de potenţe morale şi intelectuale, la care nu ne-am fi aşteptat ţinînd cont de sfera îngustă de preocupări proprie lui Donatello, aşa cum îl cunoaştem noi.

— Nu ştiu dacă aşa stau lucrurile, ripostă Hilda. Dar ce-i cu asta ?

— Iată nedumerirea mea, continuă Kenyon. Păcatul l-a format pe Donatello şi l-a elevat. Înseamnă oare că păcatul — considerat o pată neagră şi înfiorătoare pe lumea asta — este, asemeni suferinţei, un element de educare a omului, ajutîndu-ne să ne croim drum spre o existenţă mai curată decît cea la care am fi ajuns pe alte căi ? Oare Adam s-a prăbuşit ca noi să reuşim în cele din urmă să ne înălţăm spre un paradis superior paradisului pe care l-a cunoscut el ?

— Vai, taci ! strigă Hilda ferindu-se de lîngă el cu o expresie de groază oe-l răni pînă-n adîncul sufletului pe bietul sculptor înclinat spre speculaţii. E înfiorător ; şi aş fi în stare să plîng pentru tine dacă crezi într-adevăr astfel. Nu-ţi dai seama cum crezul tău batjocoreşte nu numai toate sentimentele religioase, ci şi orice cod moral — şi cum anulează şi şterge toate preceptele cereşti care sxnt adine înscrise în sufletele noastre ? N-am cuvinte să-ţi spun cît de tare m-ai uluit!

— Iartă-mă Hilda ! exclamă sculptorul, speriat de tulburarea ei. N-am crezut nici o clipă în ce-am spus ! Dar gîndurile hoinăresc în toate părţile şi în singurătatea în care trăiesc şi lucrez, n-am nici o stea polară, acolo în ceruri şi nici o lumină licărind în ferestrele unei căsuţe aici pe pămînt, care £ă mă călăuzească acasă. Dacă te-aş avea pe tine drept călăuză, sfetnic şi prietenă a sufletului meu, cu înţelepciunea curată care

te învăluie asemeni unor veşminte cereşti, toate ar merge bine. Hilda, călău- zeşte-mă spre un asemenea cămin !

— Amîndoi sîntem singuri ; amîndoi sîntem departe de casă ! răspunse Hilda şi ochii i se împăienjeniră de lacrimi. Sînt o biată fată slabă şi lipsită de înțelepciunea pe care mi-o atribui.

Nu ne simțim în stare să relatăm ce şi-au mai spus cei doi îndrăgostiți în timp ce stăteau în fața altarului străjuit de coloane şi a Madonei de marmură de la căpătâiul mormîntului lui Rafael, unde-şi îndreptaseră paşii. Dar cînd silueta îngenuncheată sub ochiul deschis al
Panteonului se ridică, ea îşi îndreptă privirile spre ei întinzîndu-şi brațele cu un gest de binecuvântare. în clipa aceea ştiură că e Miriam. Cu toate astea o lăsară să treacă pe sub portal Iară o vorbă de salut ; pentru că miinile acelea, deşi întinse spre ei în semn de binecuvîntare, păreau totuşi să-i respingă ca şi cum Miriam ar fi stat de cealaltă parte a unui abis cu adîncimi de nepătruns şi i-ar fi avertizat să nu se apropie de marginea lui.

Kenyon cîştigă astfel dragostea plină de tandrețe a sfioasei Hilcla şi consimțămîntul de a-i deveni soție. Trebuia găsit altcineva care să se îngrijească de candela de la altarul Fecioarei, pentru că Hilda cobora acum din vechiul ei turn spre a deveni o sfîntă a căsniciei, venerată şi adorată la lumina focului din căminul soțului ei. Şi acum cînd viața le oferea atîtea promisiuni omeneşti, se holărîră să se întoarcă în patria lor ; pentru că, la urma urmelor, anii se golesc într-un fel de sens cînd rămînem vreme prea îndelungată într-o țară străina, în asemenea situații amînăm tot ceea ce e realitate în viață, pentru clipele viitoare, cînd vom respira din nou aerul din patrie : dar cu trecerea timpului asemenea momente viitoare dispar cu totul ; sau dacă ne întoarcem în cele din urmă ne dăm seama că aerul din țara noastră şi-a pierdut prospețimea şi că viața şi-a transplantat realitatea în locul unde ne-am imaginat că nu sîntem decît rezidenți temporari. Aşa că, oscilînd între două țări, rămînem fără nici una, sau poate doar cu spațiul restrîns din una din ele în care în cele din urmă ni se vor odihni osemintele nemulțumite. E deci înțelept să te întorci neîntîrziat în patrie.

înainte de a părăsi Roma, Hilda găsi pe masă un dar de nuntă. Era o brățară deosebit de valoroasă fără îndoială, alcătuită din şapte pietre etrusce găsite în şapte morminte antice, fiecare din ele avînd pecetea unui personaj de neam princiar, care trăise în timpuri imemoriale. Hilda îşi aminti de această podoabă prețioasă. Fusese a lui Miriam ; şi odată, cu imaginația exuberantă care-i era proprie, se amuzase povestind cîte o legendă cu caracter mitic şi magic despre fiecare din nestemate, relatînd aventurile şi catastrofa imaginară prin care trecuse purtătorul. Astfel, brățara etruscă ținea legate laolaltă şapte poveşti miraculoase : şi cum nestematele fuseseră scoase la lumină din şapte morminte, purtau cu ele o beznă sepulcrală multiplicată de şapte ori, o înnegurare de genul celei pe care Miriam, cu imaginația ei întunecată de pro- priile-i nenorociri, o arunca adeseori asupra izbucnirilor ei cele mai exuberante.

Deşi Hilda era atît de fericită, vederea brăţării îi împăienjeni ochii, pentru că prin cercul ei brăţara reprezenta simbolul unui mister la fel de trist ca şi cele pe care Miriam le născocise pentru fiecare piatră în parte. Pentru că te întrebai : ce se va alege cu viaţa lui Miriam ? Şi unde era Donate!Io ? Dar speranţa era vie în sufletul Hildei şi privirile ei desluşeau în zare piscuri scăldate în lumina soarelui.

ÎNCHEIERE

AUTORUL A PRIMIT din partea multor cititori ai paginilor precedente cererea de a aduce elucidări suplimentare în legătură cu întîmplările misterioase ale naraţiunii.

împotriva voinţei lui. se foloseşte de prilejul oferit de această nouă ediţie ca să explice o serie de incidente sau pasaje care poate n-au fost îndeajuns de lămurite ; repetă, împotriva voinţei sale, pentru că această cerere îl face să-şi dea seama că în cel mai bun caz, n-a reuşit decît în parte să-şi învăluie romanţul în acea atmosferă anume, esenţială pentru creerea efectelor urmărite.

în intenţia lui. povestirea şi personajele trebuiau desigur să aibă o oarecare legătură cu firea omenească şi cu viaţa reală, clar să fie totuşi înălţate cu atîta măiestrie şi gingăşie din sfera noastră lumească, încît cititorii să ajungă implicit şi pe nesimţite la recunoaşterea unor legi şi însuşiri ce le sînt proprii.

Ideea Faunului modern, de exemplu, îşi pierde toată poezia şi tot farmecul sub care i s-a înfăţişat autorului şi devine doar o absurditate grolescă, de îndată ce-o scoatem în lumina neiertătoare a zilei. El a nădăjduit să mistifice făptura nefirească ce se află la mijloc de drum între real şi fantastic, în asemenea chip încît interesul cititorului să fie stîrnit ,într-un mod plăcut, fără să-l imboldească să se întrebe cum l-ar fi clasificat Cuvier pe Donatello, sau să insiste să i se spună răspicat dacă avea sau nu urechile acoperite cu blăniţă. Pentru cei care pun asemenea întrebări, cartea nu poate fi decît un eşec în această privinţă.

Din fericire, totuşi, autorul e în stare să lămurească o serie de chestiuni de care s-ar părea că sînt interesaţi o parte din cititorii săi. Ca să recunoască adevărul, a fost el însuşi chinuit de o curiozitate similară cu cea pe care a criticat-o cu asprime chiar mai înainte, cînd s-a referit la unii cititori, şi s-a folosit cîndva de prilejul de a-i supune unui interogatoriu pe prietenii săi Hilda şi sculptorul, vîrîndu-şi astfel nasul în diverse unghere întunecate ale povestirii pe care aceştia nu i le dezvăluiseră decît în parte pînă atunci.

Am urcat toţi trei pînă-n vîrful cupolei Catedralei Sfîntul Petru şi-am privit de sus Roma pe care aveam s-o părăsim în curînd, dar pe care nu intenţionez s-o mai descriu deoarece am păcătuit destul în această privinţă. Mi-a trecut odată prin minte gîndul că, ajunşi în sfere atît de înalte, prietenii mei ar putea da glas tainelor lor, în deplină siguranţă, dacă jos, pe pămînt, ar fi fost primejdios chiar şi să le şoptească numai.

— Hilda, începui eu, poţi să-mi spui ce conţinea pachetul acela misterios pe care ţi l-a lăsat în grijă Miriam şi care era adresat Signorelui Luca Barboni, la Palazzo Cenci ?

— N-am aflat nimic în plus despre el. răspunse Hilda, şi nici nu mi s-a părut că aş fi îndreptățită să-mi pun întrebări în legătură cu acest subiect.

— Dacă e vorba de conținutul precis al pachetului, interveni Kenyon, nu putem spune nimic. Dar oricît de singură părea Miriam, ea avea rude la Roma, dintre care una. avem motive s-o credem, deținea o anumită poziție în guvernul papal. Acest Signor Luca Barboni era ori un nume fictiv al personajului de care vorbim, ori o persoană de legătură între el şi Miriam. E un fapt evident, că sub un guvern ca acela din Roma, Miriam putea trăi izolată şi retrasă numai prin complicitatea şi cu sprijinul unei persoane influente, direct implicată în sistemul administrativ. Deşi părea liberă şi independentă, orice mişcare a ei era cunoscută conducătorilor bisericii în mult mai multe detalii decît celor mai apropiați prieteni. Dacă nu mă înşel, Miriam avea de gînd să scape de urmărirea asta sîcîitoare şi să caute în altă țară adevăratul anonimat ; iar pachetul ce trebuia inminat la multă vreme după plecarea ei conținea aluzii la acest plan şi în plus o serie de documente de familie care trebuiau să ajungă la rudele ei, ca şi cum ar fi aparținut unei persoane dispărute dintre cei vii.

— Da, văd tot atît de limpede de parcă aş fi în plină ceață londoneză. în chestiunea asta nu poți avea pretenții la lămuriri suplimentare. Dar de ce a dispărut atît de misterios Hilda. cînd s-a dus cu misiunea paşnică de a preda pachetul ?

— Sînt sigur că-ți aminteşti, răspunse Kenyon cu o privire de sinceră compătimire față de obtuzitatea de care dădeam dovadă, că Miriam dispăruse fără să lase nici cea mai mică urmă după care să poată fi urmărită. între timp autoritățile municipale aflaseră de asasinarea capucinului ; şi ținînd seama de o sumedenie de împrejurări din trecut, printre care şi faptul că o prigonea pe Miriam. şi-au dat probabil seama de legătura evidentă dintre ea şi tragica întîmplare. în plus avem motive să credem că Miriam era suspectată că ar avea legături cu un anumit complot sau cu o intrigă politică despre care poate că existau dovezi în acel pachet. Iar cînd Hilda a apărut în chip de mesager, era de la sine înțeles, fiind vorba de un guvern despotic, că o vor reține.

— Aha ! de la sine înțeles, cum bine spui. făcui eu. Ce prost am fost, să nu-mi dau seama mai devreme ! Dar mai sînt şi alte enigme. în noaptea cînd s-a stins candela, l-ai întîlnit pe Donatello în veşminte de penitent şi apoi ai văzut-o pe Miriam şi ai avut o convorbire cu ea pe geamul unei trăsuri şi parcă spuneai că purta o nestemată strălucitoare la piept. Ce căutau cei doi vinovați la Roma şi cine era însoțitorul lui Miriam ?

— Cine ! repetă Kenyon. De bună seamă că era .298 ruda ei cu funcții oficiale ; cît despre prezența lor la Roma, remuşcările care-l mai chinuiau pe Donatello îl îndemnaseră să vină. în ciuda rugăminților fierbinți ale lui Miriam, şi-l făceau să zăbovească în împrejurimile oraşului, cu intenția finală de-a se preda justiției. Aflaseră pe căi secrete de dispariția Hildei. ce avusese loc cu o zi înainte şi asta-i adusese în oraş, unde Miriam, după cîte-mi închipui, a început să facă pregătiri pentru festa aceea tristă din timpul carnavalului.

— Şi unde era Hilda în toată perioada asta întunecată ? întrebai.

— Hilda, unde erai ? o întrebă Kenyon zîmbind.

Hilda privi împrejur şi văzînd că nu era nici măcar o pasăre în zbor care să poată duce secretul şi nici o fiinţă omenească în afara unui grup de gură-cască în jurul obeliscului din piaţa de jos, ne povesti despre domiciliul ei misterios.

— Eram prizonieră în mînăslirea Sacré Coeur în Trinità dei Monti, spuse ea, dar sub paza atît de blîndă a unor fecioare pioase şi supravegheată cu atîta bunătate de un preot venerabil că de n-ar fi fost cîteva amintiri care să mă tulbure şi faptul că sînt fiică de puritani — aş fi fost gata să rămîn acolo pentru totdeauna. Faptul că eram prinsă în mreaja nenorocirilor lui Miriam şi speranţa vană pe care-o nutrea abatele de-a face o nouă prozelită mi se par suficiente pentru a explica întregul mister.

— E minunat ! Ce tare s-a limpezit atmosfera, dar au mai rămas vreo două lucruri care mă intrigă. Ai putea să-mi spui — şi-ţi promit că o să rămînă o taină adînc ascunsă — care erau numele adevărate şi rangul lui Miriam şi de ce natură au fost necazurile ce-au dus la consecinţe atît de nefaste ?

— E oare cu putinţă să mai ai nevoie de un răspuns la o asemenea întrebare ? făcu Kenyon, extrem de surprins. N-ai nici măcar vreo bănuială în privinţa numelui lui Miriam ? Gîndeşte-te puţin şi sînt convins că ai să ţi-l aminteşti. De nu, te felicit din tot sufletul ; pentru că e un semn că simţămintele tale n-au fost tulburate de unul din evenimentele celé mai îngrozitoare şi mai misterioase ale veacului nostru !

— Ei, bine, am reluat eu după o pauză în care-am cîntărit îndelung lucrurile, nu mai am decît cîteva întrebări. Unde se află în momentul de față Donatello ?

— Castelul Sant'Angelo, răspunse Kenyon pe un ton trist, îndreptîndu-și privirile spre acea fortăreață sepu.1-crală, nu mai e închisoare în zilele noastre, dar sînt alte castele care au celule săpate tot atît de adînc și mă tem că într-una din ele zace sărmanul nostru Faun.

— Și atunci de ce e Miriam în libertate ? întrebai.

— Din cruzime, ăsta-i cuvîntul, nu din milă, răspunse Kenyon. Și la urma urmelor nelegiuirea ei s-a rezumat doar la o privire. Nu ea a comis crima !

— îți mai pun o singură întrebare, făcui eu cu cea mai mare seriozitate. Urechile lui Donatello erau oare la fel cu ale Faunului lui Praxiteles ?

— Văd ce vrei dar n-am cum să-ți explic, spuse Kenyon, zîmbind tainic. Orice s-ar întîmpla, în chestiunea asta nu-ți voi da nici cea mai mică lămurire.

Lector : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : ELENA BABY
Tiraj 31.130. Bun de tipar 14.11.1976. Coli tipar 26.

E Comanda nr. 60 490

Combinatul Poligrafic „Casa S București - Piața Scînteii Republica Socialistă România

CM

Opera lui Hawthorne este o critică autentică a moralității puritanilor, a moralității transcendentalilor și a lumii pe care o cunoștea — autentică prin fidelitatea artistului, nu prin simpla convingere a omului. Este o operă critică la fel cum opera lui Henry James este o critică a Americii timpului său și la fel cum operele lui Turgheniev și Flaubert reprezintă o vedere critică asupra Rusiei și a Franței epocii lor.

T. S. Eliot

<éâ
Lei 14

Editura Univers